Digitized by Google

10-Y-E-25

DE VITA MORIBVS AC REBVS PRAECIPVE ADVERSVS TVRCAS, GESTIS, GEORGII CASTRIOTI, CLARISSIMI EPIROTARVM PRINCIPIS, qui propter celeberrima facinora, Scanderbegus, hoc est, Alexander Magnus, cognominatus fuit, libri Tredecim, per Marinum Barletium Scodrensem conscripti, ac nunc primum in Germania castigatissime æditi,

CARMELITANI SCALZI DI S. MARIA DELLA

ARGENTORATI APVD CRATONEM MYLIVM,
MENSE OCTOBRI, ANNO
M. D. XXXVII.

10. 7. E. 25

Digitized by Google

ILLVSTRISSIMO AC NOBILISSIMO PRINCIPI AC DOMINO,
Domino Alberto Marchioni in Baden ac Hochberg &c. Caſpar Hedio S. D.

ILLVSTRISSIME PRINCEPS, CVM IMMANItate Turcarum tot ſeculis affligatur ac atteratur res Chriſtiana, & in pręſentia, ſi famę nimium inauſpicatę credendum eſt, in utranq; Siciliam uires omnes conuertat hoſtis truculentiſſimus, operępretium me facturum arbitratrus ſum, ſi ſub tuę illuſtris claritudinis nomine, hanc Scanderbegi hiſtoriam emitterem. Non paucæ uero mihi cauſæ fuerunt Illuſtriſſime Princeps, quibus ut hoſce libros tuo nomini inſcriberem, adductus ſum. Primum enim iſtorum lectionem tibi uehemẽter iucundam fore nihil addubito, quem pro eximia eruditione & prudẽtia ſingulari, quę pauciſſimis in hac ętate, hoc deniq; loco quo tu es, contigit, rerum geſtarum cognitione imprimis delectari certò ſcio. In ſpem præterea ueni, multos Principes ac heroas lenocinio nominis tui (ſub quo iam primũ hiſtoria hęc in ſua, hoc eſt Latina lingua, apud Germanos in publicum exit) inuitandos, ut nõ tantum hanc & alias eodem argumento ſcriptas legant, ſed & Scanderbegi exemplo, cogitare tandem ſerio incipiant, quibus conſilijs hoſti tam crudeli, atq; adeò ſitientiſſimo Chriſtiani ſanguinis, obuiam eatur, ne cum tanto Chriſtianorũ principũ dedecore (liceat enim uera loqui, quando res ita cogit) & excidio nobiliſſimarũ nationum, adde & quod grauiſſimũ eſt, religionis noſtræ ſanctiſſimę abolitione pomeria ſuę ditionis, aut ut rectius dicam tyrannidis perpetuo proferat. Scanderbegi ætate ingeminabatur una omnium uoce, dulce LIBERTATIS nomen, quo tanquam claſſico animi hominũ excitati, eam uindicare conabantur, ac pro ea non aliter, cẽp; pro aris & focis depugnabant. Nos ipſos certe niſi mala ſemel concilient, quæ impendent toti orbi Chriſtiano, ut aduerſus tantum hoſtem, qui irreconciliabili odio ac deſiderio extinguendi Chriſtianum nomen nihil intentatum relinquit, nos accingamus, uereor ut breui Epitaphium ſimus conſcripturi LIBERTATI. Verum hæc alterius ſunt loci. Cæterum de fide huius hiſtoriæ non eſt quod dubitemus, cum de Scanderbego pręclaram mentionem & honorificam faciant Aeneas Siluius, Volaterranus, & Paulus Iouius in commentario de rebus Turcicis ad Carolum quintum Imp. conſcripto, quorum teſtimonia adijcere libuit.

Tu quicquid id eſt, Princeps Marchio patrone ſtẽmatis illuſtriſſimi, ſed ornamẽtis animi longe illuſtrior, ab Hedione clienti benigno animo ſuſcipe, & Marchionatũ patriã, ex qua & mihi natale ſolũ eſt Ettelinga, in clientelã & fidẽ tuã admitte, imò totius Germanię LIBERTATEM ac ſoli dam & uerã utilitatẽ Chriſtiani orbis, tactus cogitatione cõmunis boni, cẽp; commendatiſſimã habeto. Chriſtus Opt. Max. te & tui ſimiles nobis cõplures uelit exiſtere. D. Gerbelius, & D. Vlrichus Chelius Pfortzẽſes Illuſtri D. T. ſe cõmendant. Argentorati An. M.D.XXXVII. menſe Sept.

INDEX

EORVM QVAE HOC opere continentur.

A

Bſceſſus Mahumetis urbe Dyrrachina. 364

Acris Tyranni adhortatio ad ſuos, ſuper bello cõtra Scanderbegum decernendo. 102

Aduentus Scanderbegi ad præfectum urbis Croiæ, & uaſra ſucceſsio eius in præfecturam & urbis cuſtodiam. 18

Adhortatio Scanderbegi ad uniuerſum cõcilium pro tuenda orthodoxa fidei. 39

Adhortatio Scanderbegi ad milites ſuos, ad agrum boſtilem diripiendum. 53

Aduentus Amurathis in Europam centũ millibus 62

Aduentus Feriſij cum exercitu in agrũ Albanũ. 71

Adhortatio imperatoris Veneti exercitus ad ſuos 79

Adhortatio Scanderbegi ad milites moderata. 80

Adoleſcentia haud capax conſilij. 87

Adhortatio Vranacontis ad Croienſes. 166

Adhortatio Caſtrioti ad proceres, ac omnium militũ ordines 202

Adhortatio Debreæ ad ſuos ad fortiter pro victoria pugnandum. 209

Adhortatio Caſtrioti ad milites, ut fortiter pro victoria certent. 210

Adulatores appoſitiſsimi ad regum uanitatem. 214

Adhortatio urbis præfecti ad Belgradenſes, ut urbẽ munirent, fidem ſeruarent. 223

Adhortatio Caſtrioti ad ſuos. 335

Adhortatio Scanderbegi ad milites ante profectionem ſuam contra Ballabanum. 344

Adhortatio Scanderbegi ad milites. 347

Alchria oppidum in Macedonia. 30

Alybaſſa contemnit exercitum Scanderbegi. 52

Alphonſus princeps uenit in Appuliam, & à regina adoptatur. 283

Alphonſus moritur, Ferdinandus ſuccedit. eodem.

Ameſa adutor conſiliorum Scanderbegi. 22

Ameſa baptizatur cum ſocijs. 30

Amurathes ſolicitatus à ſuis, ut bellum Scanderbego inferret, pacem ab eo literis fraudulenter doloſeq; fruſtra petit. 64

Ameſa Turca capitur 205

Ameſa petit Scanderbegi nomine deditionem urbis Didraſti. 88

Amurathes parat reditum in Adrianopolim 147

Amurathis copiæ cogũtur ad obſidionẽ Croiæ. 162

Amurathes Oratorem ſuum ad Caſtriotum pro pace petenda dirigit. 284

Ameſa fit rex Epiroticus per Baſſam. 263

Ameſa celebratur rex Epiri 266

Ameſa Scanderbegi nepos capitur. 270

Ameſa iuſſu patrui ad Alphonſum in carcere ſub arcta cuſtodia habendus mittitur. 275

Ameſa remittitur in Epirum. 280

Ameſa Conſtantinopoli ueneno ſublatus. 281

Amici, præſidia ſunt regni. 368

Andreæ optimatis Didraſti adhortatio ad ſuos milites & ciues. 88

Anno 1449. nono anno imperij Scanderbegi, bellum Sfetigradenſe. 115

Antiqua monumenta in Dyrrachio. 363

Apparatus belli Amurathis contra Epirenſem. 103

Appuli cum ſuis & cũ boſtibus manus cõſerunt. 302

Ariamnites dat tributum Scanderbego. 43

Aſianus miles in Europam tranſportatur. 107

Aſianus Moſis manibus confoditur. 112

Aſſambegus cum 30. millibus ſuperatur. 307

Aſtra patent bona & mala agentibus. 265

Auxilia Scanderbegi in Amurathem. 35

Auro peruia mœnia quæ genus ferri cõtẽpſiſſent 138

Auaritia ingenioſa ad tuendas opes. 206

B

Baleſium oppidum. 86

Barbari oratio ſuper modum Tyranni ires efferens. 117

Barbari ad pugnam contra oppidanos ſeſe accingunt. 165

Barbari necantur in fuga. 212

Baſſa Iſaac ſupremus capitaneus exercitus Turcici. 256

Baretis oppidum. 291

Barbari Venetorum agrum depopulantur 313

Barbari & Scanderbegi mutua munera. 364

Bellum ortum inter Iohannem Caſtriotum Scanderbegi patrem, & Amurathem Turcarum principem. 5

Bellorum uarij euentus, & nullibi inſtabilior fortuna. 131

Belgradi oppidi deſcriptio. 205

Bellorum nerui Scanderbego à Chriſtianis principibus 208

Belgradenſes à Scanderbego petunt inducias. 224

Bellum Ferdinandi cum Iohanne Renati filio 284

Bellum Scanderbegi cum Gallis. 300

Boſa mulier Scodram confugit, & Venetis ſe tradit, hinc fortuna parat Scanderbegũ Veneto bello. 75

C

Caſtriotus accuſatur affectati regni. 12

Caſtrioti oratio ad duces, præfectos et milites ſuos 19

Caſtriotus Mocream uenit. 73

Digitized by Google

Castriotus cladem Hungaricam aegreferens, agrum Despoticum diripit atq; incendit. 63
Castriotus à Venetis ciuitate donatus, totius rei Venetæ in Epiro, Illyricoq; summus creatus est imperater. 101
Castrioti oratio ad præfectum Sfetigradensem & oppidanos. 107
Castriotus rursus tentat Sfetigradum oppugnare, sed non succedit. 156
Castriotus irrupit in castra Turcæ. 168
Castriotus cum Mose, uti pater cum insolenti filio agit. 243
Castriotus mouet signa in hostem. 276
Castriotus respuit Tyranni fœdera. 278
Cadauera excoriare, & cutem palea implere. 234
Calapinus Amurathis filius necatur à Mahumete. 197
Captiui Epirenses Constantinopolim ducti. 336
Capti quidam cõsilia Scanderbegi aperuerunt. 264
Carolus Hungariæ rex contra Iohannam. 282
Catalogus malorũ quæ Scãderbeg intulit Turcæ. 65
Cædes Turcarũ, & fuga Scanderbegi è castris Barbarorum in Epirum. 16
Cedes Barbarorum. 53
Cesa Christianorum quinq; millia. 234
Certamen inter Italos & Gallos. 284
Celebre Fabij dictum. 334
Christianorum in Belgrado prudentia 214
Christianorum inter se discordia. 329
Clementia Scanderbegi iuncta prudentiæ. 19
Colloquium regis Ferdinandi & Scanderbegi. 304
Colloquium legati Turcici cum Vranaconte solo. 183
Colchinium maritima Venetorum urbs. 204
Colloquium Scanderbegi cũ Hamur & Synan. 279
Colloquium Scanderbegi & Picenini. 294
Comes Iacobus à fuga latitat in Italia uilissimo habitu. 302
Comparatio duorum animalium, quorum alteri plura capita, alteri unum esset. 305
Conditiones pacis inter Turcã & Scanderbegũ. 311
Cõditiones pacis ficatæ per Barbaros propositæ 157
Conflictus Scanderbegi cum duobus Persis. 9
Coniuratio principum Christianorũ in Turcam. 325
Consilium in Imperatore spectandum, nõ manus. 68
Consilio bella gerenda. 87
Conditio pacis obsessi Dayni. 100
Croia occupatur. 11
Croia obsidetur à Turca. 164
Croienses norant spernere ferrũ, nõ tantũ uerba. 183
Cupiditas imperij et gloriæ facit omnũ obliuisci 215

D

Daniel Iurich Sebenicius, Imp. Venetorũ. 79
Daniel dux Venetorum fugit. 84
Daynum oppidum. 38
Daynum in coronæ speciem obsidetur à Scanderbego. 77
De aduentu Moseos contra Scanderbegum cum exercitu. 242
De aduentu legatorum ex Constantinopoli ad Scanderbegum, pro Sanzacho, cæterisq; captiuis redimendis. 273
Debreas iussu Tyranni instauratis Amesæ copijs, & suppleto militũ numero, in Scanderbegum signa mouet. 207
Debreas transfigitur à Scanderbego. 212
Debreas uenit in Epirum. 208
Decem millia hominum electa contra Turcam. 104
De cæde Barbarorum, & triumpho Castrioti, Epirensiumq;. 267
Decernitur auxilium Hungaris. 57
De fuga Amesæ ad Turcam. 253
Demetrius & Nicolaus, ex Berisiorum familia. 236
Descriptio urbis Croiæ. 14
Descriptio Dibræ superioris. 17
De militibus in Daunian transportatis. 289
De morte Scanderbegi. 370
De morte Alphonsi regis. 279
De pace inter Mahumetem & Scanderbegum. 313
Deprecatio Scanderbegi ad Deum. 290
Descriptio Dibrarum. 139
Descriptio urbis Ragusinæ. 285
Descriptio Vrsaræ, Nuceriæ, Troiæ, Segiani montis. 297
Despotes uendicat sibi regnum à Tyrannide Amurathis, à quo iterum expellitur. 15
Deuastatio segetum, incendium &c. rabies ueriùs, quàm ultionis commodum. 264
Dolor Amurathis ob cædem Bassæ, suorumq;, & eius indignatio aduersus Scanderbegum. 31
Dolor & conflictatio Ottomani principis, ex morte Ballabani, & dissolutione obsidionis Croiæ. 362
Dotes bonæ & malæ Mahumetis. 197
Driuasti urbis oppugnationem induit Amesa. 86
Driuastenses uincunt Amesanos. 90
Duellum Pauli & Caraguſij. 91
Duodeuiginti hominum millia collecta, ut Sfetigradũ obsideretur. 151
Duo tempora probandæ amicitiæ. 199
Duo Amesæ: alter præfectus Turcarum, alter Epirensis. 205
Dux Iohannes consulit sibi fuga. 302
Dyrrachij descriptio. 363

E

Edictum summi Pontificis contra Turcam. 319
Edictum de cogendis quinquaginta equitum millibus. 256

Epirenſis ſermo ad milites. 209
Exclamatio in ignauiam principũ Chriſtianorũ. 171
Ex fortiſſimis bellatoribus abactores pecorum, & cuium cuſtodes facti. 54
Exercitus conſtans octo equitum, & ſeptem peditum millibus. 45
Exhortatio Epirenſis ad ſuos, pro uictoria. 291
Exhortatio Picenini ad ſuos. 299
Expoſtulatio Scanderbegi cum Ameſa. 91

F

FErdinandus Scanderbego obuiam procedit. 291
Feribaſſa hortatur ſuos ad pugnam. 133
Feriſius cum nouem millibus mittitur contra Scanderbegum. 70
Feribaſſa occurrit Caſtrioto. 133
Forma circunciſionis Macomethanæ ſectæ. 6
Forma literarum, & reſponſio Scanderbegi ad regẽ Vladislaum. 60
Forma literarum de tollendo Scanderbego. 215
Fortiſſimus exercitus conflatt ad Scanderbegũ. 359
Fortiter uictis mors malorum & miſeriarum finis. 50
Fortitudo ſola inter uirtutes ſæpe ſirentes impetus habet. 232
Fortunæ poſſeſſio non eſt perpetua. 191
Fraus excogitatur à Scanderbego contra Mahumetem. 173
Fuga Feriſij. 72
Fuga Scanderbegi in obſidione Belgradi, 341
Fuga inhoneſta, ſtante Imperatore. 269
Fuſianus abit in Siciliam. 303

G

GAllorum laus. 298
Gaudium Croiæ à uictoria Scanderbegi. 360
Georgius Streſius nepos Scanderbegi. 51
Georgij Thopiæ caſus. 231
Germani neſcij cedere. 154
Girocaſtrum oppidum uicinum Belgrado 228
Grata lautaq; oratio Caſtrioti ad Venetorum legatos, qui cum pace ad eum uenerint. 100
Gratulationes ad Scanderbegum ab externis gentibus. 193

HEllena Regina Myſſorum & Illyricorum. 90
Hortatur Turcã pro ſuſcipiẽda fide Chriſtiana. 325
Humanæ imbecillitatis deploratio. 192
Hungari uincunt. 16
Hungaricæ res Scanderbego ad conſultandum commuſſæ. 59
Huniadis magnanimitas. 61
Huniades Turcarum uictor. 46

I

IActura apud Belgradum. 258
Iacula præuiſa minus feriunt. 266
Imperatoris partes magis in conſulendo, quàm dimicando ſitæ. 134
In ducibus non laudatur prodiga uitæ uirtus. 128
Ingenium Scanderbegi quale fuerit ad diſcendas linguas. 7
In Italos facete dictum & falſe. 218
In quibus periculis Scanderbegus fuerit. 24
In rebus bellicis timidiora & cautiora conſilia probantur. 263
Inſigne reſponſum Daynenſium liberorum ciuium. 85
Inſtauratio urbis Croiæ. 198
Inſtructio aciemm Scanderbegi. 51
Inſtructio aciemm à Ballabano ad pugnam. 315
Inundatio ſanguinis Albulæ nomen mutauit. 271

L

LApſus & penè abolitio Ottomanorum imperij eiuſdemq; reſtitutio & augmentatio. 4
Laureatæ literæ. 55
Leecha Zacharias obtruncatus, hinc cauſa belli. 75
Legatio Ottomani ad inducias ab Hungaris in decennium petendas. 33
Legatio Turcæ ad Moſen non uerbis ornata, ſed muneribus & auro. 216
Legatio Scanderbegi ad Alphonſum Appuliæ regem. 216
Legationes Principum ad Scanderbegum. 241
Legati Pontificis ad Scanderbegum. 285
Libertas uindicanda. 19
Libertas aduerſis Dijs non eſt defendenda. 185
Literæ Vladislai Pannoniæ regis ad Scanderbegũ. 55
Literæ Amurathis Ottomani ad Scanderbegum. 65
Literæ Caſtrioti ad Turcam de pace. 312
Literæ Mahumetis ad Scanderbegum. 322
Literæ à Tanuſio miſſæ. 350
Locus ſepulturæ Scanderbegi. 370
Ludus in Raguſio. 289
Lyſſum oppidum ciuium Romanorum. 36
Lyſſa Venetorum urbs. 364

M

MAcedonia Principum altrix. 1
Macomethi leges. 66
Mahumetes fratris occiſor. 118
Mahumetis crudelitas. 170

Digitized by Google

Mahumetes discedens è Croia & Epiro re infecta, Ballabanum cum innumeris copijs in Croiæ obsidione reliquit. 353
Mahumetis consilia contra Scanderbegum. 173
Mons Garganus. 306
Mores & ciuilia Ragusinorum. 286
Mos gentis, cingulo circa collum conuoluto. 251
Moses Scanderbego adest socius laboris. 21
Mosis obiurgans exclamatio in ignauum militem. 84
Moses perfidus, arma uertit in patriam. 235
Moses prouocat Scanderbegum ad singulare certamen. 243
Moses ut belli, ita & fugæ dux. 248
Moses tacite laceratus. 249
Mosis dotes. 250
Moses redit in gratiam cum Scanderbego. 251
Mosis studium, ignominiam suam insigni aliquo facto abstergere. 252
Moses fortissime exhortatur suos. 270
Motus atq; tumultus in Adrianopoli ex morte Amurathis. 195
Mulier socia consiliorum Scanderbego. 240
Musachius Topia fororius Scanderbegi. 199
Musachij fuga & interitus. 230
Mustaphas dissuadet bellum cõtra Christianos. 76
Mustaphas apud Amurathem se excusat non sine laude Scanderbegi. ibidem.
Mustaphas obtinet ab Amurathe, ut cum Scanderbego confligeret 92
Mustaphas cum alijs duodecim captiuis 20. millibus aureorum redimitur. 99

N

Necessitas non fert consilia longiora. 157
Nicolai Duchagini celebre factum. 59
Nomen Turcarum deletum in Epiro. 21
Non fidendum fortunæ primordijs. 67
Noua nomina Scanderbego & fratribus indita. 6
Noui ex Adrianopoli motus, & fama belli Mahumetis in Scenderbegum. 204
Nuncius mittitur Belgradum à Sebalia, ut dubios confirmet. 228
Nuncius Barbari ad Castriotum. 277

O

Obsides dantur Turcæ Iohannis Castrioti filij. 5
Obsidio Stelusij, eius descriptio & deditio. 25
Obsidio Petralbæ, descriptio ac deditio eius. Ibidem
Obsidio Sfetigradi. eiusq; descriptio. 26
Obsides dati ex Christianis. 221
Octo millia hominum occisa. 172
Odium Turcæ in Castriotum. 182
Omnis generis spolia missa regibus Christianis. 275
Optimum si ab uno sapientissimo Principe cuncta regantur. 305
Oratio Amesæ, qua defectionem suam excusat apud Ottomanum. 254
Oratio Angeli pro bello aduersus Mahumetem inchoando. 317
Oratio Ballabani ad Ottomanum. 339
Oratio Castrioti ad duces & milites, in profectione ad urbem Belgradi oppugnandam. 219
Oratio Epirensis ad Principes & uniuersum exercitum. 360
Oratio Ferdinandi plena laudum Scanderbegi. 304
Oratio noui Imperatoris Scanderbegi ad Albanum militem. 46
Oratio Oratoris Tyranni ad Epirensem. 185
Oratio Pauli Angeli ad ciues Ragusinos. 287
Oratio Perlati ad Dibrenses, ne se Ottomano dedant. 140
Oratio Picenini ad Castriotum. 295
Oratio Picenini ad exercitum. 297
Oratio Scanderbegi ad milites prima. 22
Oratio Scanderbegi antequam Mustapham aggrederetur. 74
Oratio Scanderbegi, qua auget ferociam suorum, & minuit hostium. 96
Oratio Scanderbegi ad Principes & confœderatos. 353
Oratio Scanderbegi ad duces castrorum. 365
Oratio Scanderbegi ad milites nocte pugnaturos 128
Oratio Scanderbegi ad suos, ostendentis paratum se ad duellum cum Feribassa. 135.
Oratio Scanderbegi ad suos, ante congressum cum Barbaris. 245
Oratio Scanderbegi ad congregatum exercitũ. 257
Oratio Tyranni ad duces & præfectos suos. 316
Oratio Veneti oratoris Pauli Angeli ad Cast. 314
Origo & genus Castriotæ familiæ. 4
Origo & nomen Albanæ seu Epiroticæ gentis. 36
Oronicheum, locus in Dibra. 261
Ottomanum imperium male patum. 333
Ottomani aduentus in Epirum. 164

P

Papa uult Scanderbegum regem facere. 304
Parthinorum gens inter nobiles populos Epiri habetur. 163
Pater Scanderbegi moritur. 11
Pauli Duchagini oratio. 58
Paulus uincit Barbarum in duello. 96
Paulus secundus Pontifex maximus. 355
Paulus Angelus Dyrrachinus Archiepiscopus. 287
Pax inter Turcam & Scanderbegum. 281
Philippi uox in Alexandrum regem. 368
Peicus Emanuel. 165

Digitized by Google

Perfidia & feritas destruunt regna. 146
Periculis assueta uirtus. 166
Petrella urbs obsidetur. 24
Perlatus præbibit Dibrensibus. 144
Per pelues & uasa ærea insidias hostis experiri. 180
Pius secundus contra Turcam. 319
Pius secundus Papa Anchonæ moritur. 331
Præcepta pro principe formando. 368
Præsidium Tyranni in Belgrado. 221
Præclara, sudore & labore perficiuntur. 175
Principum ira plumbea 353
Prouentus Scanderbegi in Epiro. 44
Prouerbium, Digitum ad fontem intendere. 138
Pugnæ satietas fit in rebus aduersis. 76
Pugna Castrioti cum Venetis apud Drinonis ripam. 83
Pyrrhus Epirotarum rex. 296

Q

QVæ Castriotus ad salutem regni procurauerit, audito Tyrãni aduẽtu in Epirũ 104
Quæstio de Scanderbegi cessione. 261
Quæ Turca promiserit Ballabano, si uincat Scanderbegum. 337
Quantũ spes posit in uariandis mortalium animis. 229
Quid Scanderbegus cum ducibus & præfectis suis super auxilio ferendo Vladislao regi senserit. 57
Quo animo Scãderbeg cõtra Christianos bellârit 11

R

RAgusina urbs Epidaurum dicta. 287
Ragusina altera Roma. 288
Redeunt uictores ad regiam urbem Croiæ. 54
Reditus Castrioti ad urbem Croiæ. 218
Regni libido dulce malum. 75
Responsio Scanderbegi ad epistolas Amurathis. 69
Responsio Ameseæ ad admonitorem Marinum. 87
Responsum Perlati datum Turcæ petenti deditionẽ Sfetigradi. 116
Responsio, & ingressus in urbem regiam Scanderbegi. 350
Responsio Epirensis ad Oratorem Tyranni. 187
Responsum Castrioti ad Piceninum. 295
Res secundæ obtusiora efficiunt hominũ ingenia. 83
Rustica dona quæ Scãderbegus misit Ballabano. 334

S

SAnguinem pluit 265
Sanzachi dignitas apud Turcas. 7
Scanderbego committitur exercitus Turcicus. 7
Scanderbegi duellum cum Scytha. 8
Scanderbeg uictor honoratur muneribus. 10
Scanderbegi consilium de regno paterno recuperando. 14
Scanderbeg conscribit exercitum Hungaro auxiliaturus. 60
Scanderbegus castra Turcæ inuadit & fugat. 74
Scanderbegus aciem instruit contra Venetos. 82
Scanderbegus ad obsidionem Daynensem se conuertit. 99
Scanderbegus Croiam exit. 106
Scanderbegus Dibrenses & Sfetigradenses in gratiam recipit. 146
Scanderbegus sua manu 30. millia Turcarum occidit. 305
Scanderbegus elapsus cum uno ministro. 343
Scanderbegus moriturus, filium suum Iohannem sociis suis commendat. 366
Scanderbegus uixit annos 63. 365
Scanderbegus alloquitur filiũ suum moriturus. 367
Scanderbegus cum copijs ad Ismum fluuen se recipit. 174
Scanderbegus excipitur à Croiensibus. 192
Scanderbeg concedit ad Dibras. 238
Scanderbegus Tunneniſium occupat. 268
Scanderbegus respuit pacem cum Turca. 274
Scanderbegi pugna cum Piceninis & Gallis, eiusq; victoria. 292
Schisma Vrbani sexti, & Clementis Papæ. 282
Scodrenses Balesium incendunt, funditusq; euertunt. 93
Sebalias cum 16. millibus mittitur ad ludificandum Castriotum. 175
Sebalias magnis copijs mittitur contra Scanderbegum. 227
Sebalias uictoriam celebrat. 233
Sebalias munit Sfetigradum. 236
Sedendo uincere. 198
Seditio populi Romani contra Bonifacium nouum Pontificem. 282
Sententia Turcæ de Scanderbego. 180
Sermo Ameseæ ad Scanderbegum, de uxore & liberis. 280
Sfetigradenses erumpunt in Turcas. 125
Sfetigradum oppugnatur. 151
Signa quædam naturaliter in corpore Scanderbegi 5
Simpontium urbs. 306
Simultates pestiferum malum in rerum administratione. 86
Situs Sfetigradi. 116
Statura Ameseæ & dotes. 253
Stratagema Scanderbegi, ad alliciendum hostem ad pugnam. 111
Stratagema Scanderbegi cum duobus Turcis. 233
Subornati occisores Scanderbegi. 352
Summa bellorum, quæ gessit Scanderbeg intra annos decem & octo. 299

Synas præfectus Turcæ cum 20. millibus mult Scanderbegum inuadere. 307

T

TAcita Ameſæ querela. 94.
Tanuſius cum tribus millibus equitum præit iuſtum exercitum. 221
Tellus ſanguinis profluuijs humida. 269
Tempus fortibus uiris ſicut nautis expectandũ. 204.
Tria millia cum Muſachio oppreſſa. 232
Triumphus Scanderbegi & regis Ferdinandi. 302
Triumphus Sebaliæ, quo uenit Conſtantinopolim. 240
Triumphus Caſtrioti euntis Croiam. 272
Tubicines, cornicines, bellica ſunt inſtrumenta. 267
Tumenuſtus mons. 162
Turca ex aſtris colligit, orbis imperia ſibi promiſſa. 330
Turcæ qui, & unde. 48
Turca ingratitudinis accuſat Scanderbegum. 66
Turca receptui canit infeliciter pugnans 172
Turca exprobrat infœlicitatem ſuam Dijs. 184.
Turca cladem imputat Ameſæ. 206
Tyranni conſilium & inſidiarum genus, pro morte Caſtrioti. 13
Tyrannus audita Belgredi obſidiõe, omiſſa omni alia cura, totus in eam ſoluendam eſt conuerſus. 366

V

VArij rerum motus & ſucceſſus, diuerſiq; bellorum euentus, atq; mutationes ſtatus regni Neapolitani. 282
Vaticinia, ſiue prodigia de Scanderbegi natiuitate 4.
Varie apud Ottomanum ſententiæ ſuper bello cum Hungaris renouando. 32
Velox conſiliũ Scanderbegi in recuperãda Croia. 16
Venetorum exercitus ad urbem Scodram. 78
Venetiæ columen & propugnaculum fidei Chriſtianæ. 35
Venetorum laus. 368
Verſis proris, prouerbium. 212
Victoria Hunniadis, qui & Lancus dictus. 15
Victoria Scanderbegi contra Seremetium. 331
Victoria oppidanorum aduerſus Tyrannum. 176
Victoria Scanderbegi & triumphus. 248
Vincere non ſemper decorum. 308
Vires Scanderbegi trifariam diuiſæ. 78
Vladislaus Pannonum rex contendit ad reſtituendum Deſpotem in regnum. 25
Vladislaus occiditur, ſpreto Hunniadis conſilio. 63
Vladislaus rex, dictus Lancilagus, ueneno ſublatus. 283
Vltima Amurathis uerba, cum proximus eſſet morti. 190
Vranacontis heros Epirenſis urbi Croiæ præficitur. 106
Vranacontis reſponſum datum Scanderbego. 119
Vranacontes deſignatur dux Aemathiæ. 192
Vranacontes reſpondet Scanderbego. 203
Vrbs Trani. 302
Vrbs ciuibus commiſſa, non ciues urbi. 166
Vrſara Appuliæ oppidum. 293
Vulgi mos præclare mentiri. 233

Z

ZAcharia Groppa. 151
Zacharie Groppæ, & Barbari certamen. 244

FINIS.

DE SCANDERBEGO IN HAEC VERBA SCRIBIT
Volaterranus lib. viij. Geographię in de-
ſcriptione Macedoniç.

TRes præcipuę familiæ hæc omnia loca ſimul cum Epiro poſſi
debant, quas omnes Romę uidimus à Turcis expulſas. Inter
illas ſecunda eſt Caſtriotarum, è quibus Iohannes Dibras, ſi-
ue Doberienſis Troiam, nõnullaq; alia loca interius obtinebat. Quumq;
ab Amurathe Turca bello peteretur, tributi conditione liberatur, obſide
filio Georgio puero nouem annorum dato. Hic igitur & indole & uir-
tute creuit heroica, & robore corporis incomparabili, quapropter Amu
rathes eum in ſuam ſectam aſciuit, uocauitq; Scanderbech, quod lingua
Turcarum Alexandrum Dominũ, ſiue Magnum ſignificat. Hic plures
ei prouincias acquiſiuit, inter quas & Mœſiam adſecutus, Georgio Vn-
cheruch Deſpoto ac Nouomonte eius regionis metropoli expugnato,
ubi auri argentiq; fodinæ dicuntur eſſe. Extincto patre ac fratre Caragu
ſio natu maiore, qui erat obſes apud Andrinopolim, Amurathes ei re-
gnum paternum tradidit. Interea Eugenius quartus audita fama, hunc
per nuncios & literas ad noſtros, & fidem priſtinam traducere conatur.
Ille confeſtim obtemperat, ac rebellans tot pro religione res geſſit, quot
antea contra, ac de improuiſo Croiam, Sfetigradum, Steluſium, Modri-
ſiam, & Ternacium, oppida in ea regione occupat. Amurathes contra
eum Ameſambech fratris eius filium primo, deinde Vranum ducem cũ
copijs mittit. Croiam quatuor iam menſes obſidebant, cum moritur, ac
filius eius Mahumetes miſſis totidem ducibus, quos Baſſas uocant, fru-
ſtra uires inſtaurat, cum ille ſemper parua manu ingentes hoſtium cater-
uas funderet ac fugaret. Sed & uno tẽpore Venetos quoq; bello laceſſe-
bat. Cauſa fuit, quod illi pactam pecuniam maioribus ſuis ob ablata Al-
baniç oppida pendere negabant. Itaq; Dyrrachienſem, deinde Damnien
ſem, Scodrenſem, & Driuaſtenſem agros late populatus eſt. Venetorum
exercitũ ad Drinum fluuium occurrentẽ fugauit, tandẽ inter eos conuen
tum ſequeſtra pace per Antonium Venerium Albaniæ prouiſorẽ, ut illi
Scodra & agro, quẽ ceperat, cedenti mille quingentos aureos quotannis
tribuerent. Poſthæc cũ Pij ſecundi Pontificis nuncijs ſolicitatus auxilio
Ferdinandi regis in Italiam trajiceret, eum Baroli à Io. Antonio principe
Tarentino, Ioanne quoq; Renati regis filio Andegauię duce, ac Io. Pici-
nino obſeſſum ueſtigio liberauit. Romã deinde cũ ueniſſet, mox domũ
remeauit, ubi paruo poſt tẽpore ueneno abſumptus dicitur. Vir Pyrrhi
quidẽ ſucceſſione, aut Alexandri cognomẽto ſine cõtrouerſia dignus, in
tot periculis & prẽlijs mirũ nullũ in corpore uulnus repertũ, prẽterq; hu
merum effractum. Vxorem filiam Arianitis duxit, quæ adhuc Neapoli
uiuit, ex qua filium ſuſcepit, qui poſt mortem patris pulſus &
ipſe à Mahumete peregrinatur. Hęc ille.

Aeneas

AENEAS SYLVIVS IN DESCRIPTIONE Europæ. Cap. xv.

QVæ nunc Albania dicitur, olim Macedoniæ portio fuit, ad occidentem uersa, inter Dyrrhachium & Appolloniam fuisse prodidimus, nõ incelebres prisco seculo ciuitates. Sermo genti neq; Græcis, neq; Illyricis notus. Credimus hoc genus hominum ex Albania quondam uenisse, quæ uicina Colchidi in Asiatica Scythia memoratur, ut sæpe Barbarorum inundatio nationum, Græciæ atq; Italiæ prouincias occupauit. In hac terra potens Camusa fuit, qui Christianis parentibus ortus, parum tenax Catholicæ fidei, ad Mahumetis insaniam declinauit. Sed quàm leuiter Christum deseruit, tam facile Mahumetis sacra contempsit, rediit enim ad paternam legem. Et quamuis utranq; religionem contempserit, neutri fidus, Christianus tamen mori quàm Turca maluit. Paulo post Constantinopolitanam clade, morbo extinctus. Georgius Scanderbechius eius hæreditatem accepit, nobili loco natus, qui ętatem penè omnem in armis pro Christi nomine pugnando consumpsit, multas & magnas Turcarum turmas bello uicit atq; deleuit. Solus q; quodammodo regionem illam in Euangelio Christi continuit, quamuis hodie toties hostili ferro petita, magna ex parte deserta feratur. Rex Alphonsus sæpe milites in Albaniam misit, & Croiam urbem in potestatem receptam, à Turcis defendit. Nepos Scanderbechi ex fratre, cum Turcarum parti fauens, insidias patruo moliretur, ab eo captus, & ad Alphonsum missus, in carcerem coniectus est. Calixtus quoq; Romanus Pontifex auxilia pecuniaria Scanderbechio non pauca misit. Valona in Albania nõ magna ciuitas est, in portu maris sita, qua breuissimus est in Italiam tractus. Hanc Pazaites primus ex Turcis occupauit. Rebellantem Amurathes recuperauit. Nescio quod malum minatur Italiæ.

PAVLVS IOVIVS EPISCOPVS NVCERINVS in Commentario rerum Turcicarum, ad Carolum V. Imp.

VErum enimuero quum post hæc omnia Scanderbechus Albaniæ prefectus, ab Amurathe, cui aliâs inseruierat, defecisset, Amurathes ipse maximo exercitu, ac Mahumete etiam proprio filio secum ducto, Croiam uenit, atq; urbẽ ipsam diu machinis bellicis impetiuit. Verum cum eius capiendæ nulla facultas daretur, amouit quidem inde castra: sed tantum dolorem, uel potius rabiem ex ea re contraxit, ut mala ualetudine correptus, Andrinopoli demum è uita excesserit, Anno ab instaurata salute M.cccc. Mense Nouembri.

MARINI BARLETII SCO

DRENSIS DE VITA ET REBVS GESTIS SCANDERBEGI Prædariſſimi Epirotarum Principis, ad Donferandum Caſtriotum eius nepotem, Liber Primus.

PRAEFATIO.

QVVM ET PRAESENTEM RERVM EPIROTA' rum ſtatum, & qualis olim is fuerit, mecum ipſe reputo, Donſerande Princeps illuſtriſſime, uix poſſum (me hercule) animo conſtituere, an ſcribendi ſuſceptum de illis negotium aggrediar, an potius ante omnem conatũ re adhuc integra id totum relinquam, ueritus præſertim, ne quod maxime hiſtoria quærit, modicum fidei mihi ipſi pariam apud animos hominum, præterita forte magis ex præſentium habitu iudicantium, puàm hęc ad illorum formam cum tanta admiratione conditionis humanæ referentium, ut quod profecto me ipſum licet domeſticum ueteris fortunę ſpectatorem primo nõ ſegniter mouit, & prudentiſſimum quemq; ſanè falleret, Quippe quum nõ ſatis crebiblle uideatur, ut tam repente ex priſtinæ illius fortunæ poſſeſſione ad tantum ſordium, & calcem (ut ita dixerim) miſeriarum ſit decurſum. Nam & ſi Gręcorum quoq; atq; aliorum nihilo illachrymoſior ſtatus eandem adducere admirationem, & miſerationẽ poſſit, utpote qui olim ex orbis terrę dominis in ſempiternam nobiſcum ſeruitutem hodie ſint delapſi. Tamen uix ullius ſatis populi, gentisue tam repens præcipitatę fortunę mutatio umq; apparuit. Sed ſenſim paulatimq;, ac per gradus illorum fuit lapſus, ueluti Græcia ipſa cũ tacita imperij diminutione iugum accepit, Romanis quinetiam (ut miſcere noſtra tam antiquis & magnis audeam) paulominus fermè temporis in amittendo quàm acquirendo imperio conſumptum eſt, Epirotica uerò fortuna ac gloria omnis ex eo faſtigio, momento fermè temporis corruit, & libertas ita obtrita iacuit, ut nulla iam prorſus tantę uirtutis ueſtigia, uel priſcę nobilitatis monumenta cernantur. Quod ſi reuiuiſceret Alexander ille, qui primus gentis nomen, ſceptrumq; per tot ora, & ceruices populorum tranſtulit: Si rediret belli artifex Pyrrhus, non agnoſceret profecto Macedoniam ſuã, Principum altricem, locum degenerem fugerent, & aſpernarentur, quẽ libertatis domiciliũ reliquiſſent. Sed ut omiſſis tam uetuſtis lachrymis, ad recentiora (quod pollicitus ſum, & iam pridem propoſui mihi) animum intendam. Quæ Imperij, quæ uirorum, quę rerum omnium facies nuper uiuente Scanderbego erat? Quum (quod maximũ cenſeri ſolet in rebus humanis) bellica uirtute toties confractis penè orientis animis, uiribusq; totius orbis oculos in ſe cõuerterent. Neq; contenti intra ſuos tantũ fines eam gloriã alere, funeſtiſſimos illos, ſicut uaſtiſſimos Hungariæ mo-

quam re

Credibile

Libertas.

Nobilitas.

Alexander

Pyrrhus.

Macedonia Principum altrix.

riq motus iuuare properarunt, Et in Italiam poſtremo aduecti, Gallico furore inhibito, Neapolitanum regnum tanta uirtute ſeruarũt, Lęta ubiq feſtiua omnia erant, cunctis reſonabat locis dulce illud nomen libertatis, hincinde principes, reguliq concordibus iuncti animis, atq parere, ex imperare iuxta parati, ueteris formam decoris, ac imaginem fortunę pulchra contentione effingebant. Nunc illo ſublato confuſa repente ueluti dolore immodico omnis abijt fortuna, uirtusq, Ex quo non locum, nõ corpus (ut ſæpius repetam) non animum non uocem liberam in ea prouincia contigit inuenire, Et eò calamitatis eſt deuentum, ut mirer ſępius quo modo aut ipſi ad ea patienda ſufficiamus, aut nõ aliqua ſatietas fortunam teneat, & ſatis penſum à nobis ſuppliciorum uideatur. Quare nõ temere forſan dixerim, mortalem rem Epiroticam cũ eo principe fuiſſe, ſeu is fatorum ordo popoſcerat, ſeu ea hominis uirtus fortunàq fuerat: uerum enimuero dum tam excelſum eum conſtituo, onus me ſuſceptę rei grauat magis deterretq, cũ & uires meas metior ipſe, & eam magnitudinem operis, ac tam uaſtam ſcribendi materiam intueor, quę ſęliciori ſtilo condiri debebat, & uocaliorem (ut de ſe cõqueri olim auditus eſt Alexander) pręconem exigebat, tamen uel inuitum me iampridem hoc rapit deſiderium, non iniquum fortaſſe, utpote quod & patriæ præcipua pietas, & ſeruatum mihi ad hunc uſq diem ſilentium excuſat, conpeſcui (uerũ ingenue fateor) multos iam annos iſtã ſcribendi libidinem, reieci plura uota amicorum idipſum ſedulo poſcentium, expectans ſpe, deſiderioq pari, ſi tam ampla materia ſcribendi ſcriptorem aliquem excitaret, Qui eo me exoluens onere, ſimul & ipſi mihi, & excellentiſſimi uiri glorię conſuleret, Et ab ſurrepente iam, ac inualeſcente tacite obliuione eum uindicaret, ſed nemo tam pium laborẽ hucuſq maluit, qui tamẽ nouas quotidie orationes (abſit uerbo temeritas) & innumera commentaria uſq ad abuſum edere non ceſſant, tanq non ſanctius profecto pulchriusq ſit, quæ fortiter fecerint alij, q quæ ſenſerimus ipſi tradere poſteris, ut certiora ex illorum experimentis exempla, q ex noſtris pręceptis documẽta ad res publicas, populosq gubernandos appareant. Non potui igitur ipſe diutius in ijs ingrati animi ſordibus (ut liberius loquar) iacere cũ cæteris, & malui impudens fortaſſe potius, q ſubruſticus ita exiſtimantibus uideri. Neq labor me iã uel timor ullus remouebit à ſcribendo, quũ à gerendo illum non perterruerit, preſertim q hoc maxime omnium me tangit, q alioquin ad ſe quemcũq inuitare poteſt, Nam licet non uſq adeò ingratitudinis rei cenſeri ſoleant, qui externorũ populorũ, & urbiũ res geſtas literarũ monimentis negligunt cõmendare, Nullũ tamen maius ingrati animi opprobrium uidetur mihi, quàm ita cum patria agere, ut quum poſſis illam à mortalitatis, & temporum iniuria aliquo uindicare modo, id ipſum inani pudore detentum omittere, Quod digitum (ut aiunt) nequeas ad fontem ipſum intendere. Quamuis enim cauendum acriter ſit, ne ſtilum materia ſuperet, imparq uiribus extollatur pondus,

æqui

Dulce nomen LIBERTATIS.

Mortalis res Epirotica.

Sanctum, quæ alij fortiter fecerint, tradere poſteris.

Ingratitudo in patriam.

æqui iudicis tamen erit reputare, quantum cupiditatis patriæ causa attulerit quispiam, nõ quantum dignitatis, nam per deum immortalem quæ grauitas esset, dignitasq; sermonis, quæ tanta rei mole, tantoq; rerum gestarum ambitu & uarietate non opprimatur? Quoquo me uerto, ingentia facta uiri obstrepunt, uocant undiq; maximarum uirtutũ monumenta, & præcipuæ admirationis omnia, ut tantæ rei cogitatione dubius resistet animus. Sed eadem ipsa causa, quæ me ad scribendum impulit, scribentes quoq; solabitur. Nam quũ nemo (quod sciam) adhuc rem hanc attigerit, solus sicut nec placere multum, ita nec sperni omnino ab hominibus potero, quando nulla alia scriptorum uarietas, grauitasq; reperiatur, quæ iuxta posita, conatui officiat meo, & suo splendore uelut tenebras aliquas his scriptis iniiciat. Hinc & illud non minus fortasse solatur quod me legentium animis, & curiosæ conciliet posteritati. Quod nullum usquam habui in hoc cursu ducem, quem nunc sequerer, imitarer, nunc pro ingenij appetitu superare contenderem, ad cuius exemplum & meipsum componerem, & ordinem dicendorum formarem, non annales uetustos ullos, non recentes historias licuit inspicere, quæ nouo homini, & tantum pelagus ingredienti, adiumenta aliqua præberent. Verumtamen haudquaq; dubito futuros postmodũ multos, qui patefactã sibi uiam fœlicioribus auspicijs, & indulgẽtioribus dijs inire tentabunt. Cæterum, hæc quidem in fortunæ sita sunt manu. Istud uero, quod ad me attinet, bona certe fide præstabo, contendam, ut nemo, uel infidelem, uel segnem operam meam in hoc iure possit arguere. Non enim cõmentata in ijs, sed à maioribus diligenter relata, & à quibusdam etiam, qui interfuerunt, uisa, memoriæ mandaui, fidemq; plurimorum & ueracium uirorum, nõ leuem tantummodo & futilem traditionem sum secutus. Ad hęc itaq; mihi pro se quisq; liberaliter applicet animum, ut gressi tandem è stadio (si dijs placet) rem tamdiu tot mortalium petitam uotis, Superis bene iuuantibus, ordiamur.

MARINI BARLETII SCO

DRENSIS SACERDOTIS, DE VITA ET GESTIS Scanderbegi, Epirotarum Principis, Liber Primus.

Lapſus & pene abolitio Ottomanorũ imperij, euſdēq; reſtitutio atq; augmentatio.

POST ANTIQVAtam Turcarum imperij gloriam, & abolitum penè Ottomannum nomen ſuperato in finibus Armeniæ Puiazete ſeniori Scytharum armis, Amurathes nepos ex eius liberis, qui ita forſan poſcentibus fatis ſeruati Græcorum leuitate tot Chriſtianorum futuris malis fuere, poſt multas ſuorum contentiones, & domeſticum effuſum ſangu inem, primus auorum regnum fœliciter obtinuit, reſtituit fortunã, & uiribus auctis, Turcarum nomen formidabilius cꝫ antea unquam fuerat, effecit. Tamen dum nũc in Aſiaticis rebus firmandis, nunc in perſequendis Græcię populis, & extorquendo eorum imperio occupatur, aliquot annis abſtinere à Macedonia & finitimis regionibus eſt coactus. Per id tempus (ne nimis alte exordiendo alienas hiſtorias percenſere uelle uidear) in Epiro inter cæteros regulos principesq́, ſatis nobile nomen Iohannis Caſtrioti, tum cæterarum urbium, tum Croię præcipue imperio erat. Et quia neꝫ latere penitus Scanderbegi genus æquum duco, neꝫ omnem auorum eius ſeriem perſcribere in animo eſt, illud unum attigiſſe contentus ero, auctores gentis Caſtriotæ ex Aemathia nobili ortu fluxiſſe, imperitaſſeq́ pari gloria fortunaq́ in Epiro, eos omnes (ut iam orſus ſum) Iohannes prudentia, grauitate, ac animi inuicti magnitudine, cæteriſq́ deinceps uirtutibus, atq́ egregio etiã (ſi quid ad rem facit) corporis decore facile ſuperauit. Vxori Voiſauę nomen erat, non indignam eo uiro, tum pater nobiliſſimus Tribalorum princeps, tum forma moresq́, ac inſignis ſuper muliebre ingenium animus faciebat. Poteſt & à prole illi, à quo merito cõmendari fœminę conſueuerunt, non minor fortaſſe fieri acceſſio laudis, nouem nanq́ liberos peperiſſe, educaſſeq́ narratur, quinque fœminas, Maram, Iellam, Angelimam, Vlaicam, Mamizã, mares reliquos, Repoſium ſcilicet, Staniſam, Conſtantinum, & Georgium. Minimus natu Georgius fuit, cui poſtmodum apud Barbaros (ut ſuo loco dicemus) Scanderbego nomen inditum eſt. Sed anteq́ progrediar ulterius, omittendũ non cenſeo, quod uel prodigijs ipſis oſtenſum, & à pleriſq́ uaticinatum de hominis gloria accepi. Licet id antiquis ſimillimum fabulis aſpernaturos plurimos non ignorem

Origo & gentis Caſtriotæ familiæ.

Aemathia.

Voiſaua uxor.

Vaticinia ſiue prodigia de Scanderbegi natiuitate.

ignorem. Ferunt enim, quod quum concepisset eum mater, serpentem se enixam eius magnitudinis somniauit, qui totam fermè operiens Epirum, caput inter Turcarum fines protenderet, & cruentis faucibus eos absorberet, caudam uero teneret in mari inter Christianos, & Veneti maxime imperij terminos, narratum id sibi, Iohannes, quum non eius generis res esset, quæ extis ullis scrutaretur, uel Apollinem exigeret interpretem, ingenti lætitia solatus uxorem, nasciturum ex ea uirum ominatus facile est, clarũ bello, factisq; qui Turcarũ simul hostis acerrimus, idemq; dux fœliciſſimus, & Christianæ fidei propugnator, ac Veneti cultor imperij perpetuus existeret. Nihil fefellit se, uel alios sollicitus parens, sed aucta magis est uaticinio fides puero nato, nanq; aliud pulchrius longe clariusq; bellici decoris signum in dextero infantis brachio uisum, forma ensis ita expressa, ut manu facta uideretur. O insignem naturæ liberalitatem, uel nascentibus nobis subijcit documenta, & in corpore ipso figit insignia, quæ postmodum sint sequenda. Infans deinde protinus cũ passa est ætas, ad arma & arcus reptauit, atq; in ipsis puerilis ætatis rudimentis id specimen præbuit sui, ut satis cuiq; futuræ uirtutis dilucerent indicia, is posthac in dies uisebatur in adolescente uitæ cultus, ea morum elegantia, & Christianæ fidei promissa religio quædam, ut omniũ in se ora oculosq; conuerteret. Vnum parentes, unum fratres, unum cæteri illius regionis homines cum tacita admiratione suspiciebãt, de eo omnes sermones, & læta ubiq; uulgi murmura erant, uelut rarũ illud ea ætas specimen protulisset. Nam ad ea præsagia naturæ gratia quoq; quędã corporisq; species, quæ condit omnia, non deerat. Sed non ex tam fœlici (ut ita dixerim) palmite fructus ullos colligere sollicitis parentum uotis, fata concessere. Nam quum imposito Græcis iugo Amurathes in Macedoniam conuertisset signa, eamq; satis longo afflictam bello contriuisset, Ioannes diutino defessus bello, ac longis exhaustus incommodis, pacem ab eo petere coactus, ea lege impetrauit, ut obsides filios omnes traderet, uix poterat seruitus maior, aut funestiora, & fœdiora uincula parentibus injici. Quod enim pacis, quod imperij eo pacto seruati, solatium parẽtibus superesse poterat? Tamen quid non misera uitę cupido, & regni sollicitus amor timidis mortalibus suadet? Maluere infœlices senes cruentissimi hostis fidem sequi, & tot simul se pignoribus exuere, q̃ diutius collabentis iam fortunæ ruinam expectare. Datus proinde cum fratribus Georgius est, qui præ cæteris nimis multum secum priuati, publiciq; luctus tulit. Sed non ideo patrem concepta iampridem de filio spes deseruit, multis osculis amplexibusq; in eum præcipue prolapsus, ac deorum fidem appellans, ne inanem expectationem suam redderent, à se dimisit. Atq; aliquis ex uulgo protensam uitam, uirilesq; annos precatus puero, domesticum sibi hostem, incendiumq; educaturum Amurathem dixit. Deducti ad Ottomanum adolescentuli, primam perfidiam eius in eo serisse, Quod abiecta, quæ eorum parentibus præstita erat, fide, circuncidi

Signa quędã naturaliter in corpore Scanderbegi insita mẽbrisq; eius manu uelut impressa.

Quę studia et exercitia Scanderbeg in ipsis pueritiæ annis exercere, et quod morũ uirtutis ac fortitudinis specimen in eo dilucere cœperit.

Bellum ortũ inter Ioannem Castriotũ Scanderbegi patrẽ et Amurathẽ Turcarũ principem, pacisq; inter eosdem iuncta.

Obsides dantur Turcæ Iohannis Castriotĩ filij.

Macometano ritu ilico iussi sunt. Qua de re, quoniam scitu non est iocundum quædam hoc in loco recensere non malum esse duco. Haud absimilem omnino in hoc morem á Iudæis seruant Turcæ, præterquam illud quod Macometo sanciente additum est, Quod prius q̃ circuncidatur quispiam, si capax rationis est, ductus in medium turbæ, monente eorum sacerdote, quos Deruissas appellant, digitũ indicem exerit, & rectus cœlum spectans altiori uocis sono, ut bene audiri possit, La, Ila, La, inquit, Mehmet ruselam. Idem quod, Deus, Deus, Deus, unus, & Macomethus suus Propheta. Postea à perito quopiam circũcisus offertur populo, eiq; aliud, oblitterato priore, inditur nomen. Astantes autẽ omnes si Christianus prius, uel alterius sectæ erat, promptissimis animis, & maxima lætitia stipem conferũt, laudant, deosculantur, & domus ei posthac uictusq; ex publico decernitur. Sed hinc parumper digrediens, describebam qui & quales sint in Macomethana & Turcaica religione ordines, conditiones, & sacerdotum, siue religiosorum gradus. Primi enim, qui & strictioris ordinis & religionis apud eos sunt, Daruissæ appellantur. De quibus paulo ante meminimus, qui ijdem haberi possunt, ut apud nos fratres, qui obseruantes appellantur. Hi autem (regnante Pazaite eorum principe, Mahumethis postremi filio) multifariam delinquentes & exorbitantes, ob eorum scelera & delicta perpetrata, omnes ad unum ab eo delecti, extirpatiq; fuere. Hi enim sub specie sanctimoniæ & religionis tanquam mendicantes se ad solitudines ponebant, compita, uias, & itinera, qua mercatores, peregrini, & uiatores transituri erant, obsidebant, quos capta occasione tanquam crassatores & latrunculi irruentes, illos opprimebant, interficiebant, & bonis spoliabant. Quæ res cum ad Ottomani principis aures peruenisset, is ægreferens, omnes, ut dictum est, ad unum tolli iussit, ita ut eorum memoria prorsus extingueretur. Hos uero & secundo loco Hoze (sic eos Turcaica lingua appellat) ordine consequuntur, quibus apud nos pares æqualesq; esse censeri possunt fratres, quos conuentuales nuncupantur. Post hos uero & tertio loco Talasmani sequuntur, qui sacerdotibus, Secularibus appellatis, similem ultimum locum tenent. Hi etenim tantummodo tres ordines, gradus, & conditiones sacerdotum siue religiosorum, in Turcaica secta esse reperiuntur, qui in omni eorum religione, sacerdotio, cerimonijs, & sacris suis, inseruiunt & famulantur. Nunc ad propositum reuertar. Epirensibus uaria nomina, prioribus mutatis, indita sunt, ex consuetudine gentis. Georgius, seu casu, seu quod nobilior inter cæteros indoles, egregium nescio quid præseferre uidebatur, Scanderbeg appellatus: idem quod apud nos Alexander dominus. Maxima lætitia ea res apud Amurathem celebrata, ut facere apud nos uulgo solent, quum aliquem ex Iudaicis sordibus emergentem, ad lucem & ad salutem redire uident. Decreta sunt eis copiosa, honorificaq; alimenta, sed Scanderbegum præcipue, cum indoles ipsa, tum ætas (uix dum enim nonum attigerat annũ) Tyranno conciliabat.

Forma circuncisionis Macomethanæ sectæ, ac ea quæ ipsi Turcæ obseruant circa illos, qui ad eorum sectam transeunt.

Daruissæ.

Hoze.

Talasmani.

Att. noua nomina Scãderbego, & fratribus in corũ circuncisione iussu Tyranni indita, et prouisio circa eosdem facta.

tiliabat. Præceptores (ut aptior est ea ad discendum ætas) uarij generis non negati. Breui itaq; temporis spatio, promptum ad omnia ingenium linguam, literasq; Turcaicas, Arabicas, Græcas, Italicas, Illyricas didicit. Crescentibus uero paulatim cum ætate uiribus, adolescentem illa unica incessit libido, nullum sanè genus bellicæ uirtutis intentatum transire, ac nunc gladio, nunc arcu iaculoq;, tum eques, tũ pedes, incredibilia propè omnia promptissimi corporis experimenta edere, audere aliquid semper maius annis. Et priusq; uis ipsa membrorum ferociam æquaret animi, ac nondum pares bellicis sudoribus spiritus uiderentur, amor fuit uario certaminum genere, æquales quotidie prouocando crebris spectaculis, fauorem sibi apud omnium animos principisq; præcipue ipsius conciliare, & semper aliquid ferre laudis, ac iam inde uiam ad futurum decus, & alimenta ad famam præstruere. Mox ingentibus lacertis, confirmata iam ætate, ardua quæq; fortissimi uiri munia obire, pati famem, sitim, algorem, æstus, uigilias, quibus ex rebus assidua exercitatione optimũ profecto se ad omnem militiam breui præstitit. Quare non passus Amurathes diutius priuatum eum apud se uersari, Sanzachi insignibus primũ decorauit. Gradus autem is est dignitatis, apud Turcas secundus post Bassas, maior tamen minorq; auctoritas inest officio, prout latius ei ius liberalitas ipsa principis tribuit. Scanderbeg igitur tunc quinq; equitũ millibus præpositus fuit. Cæteri quoq; fratres ijsdem ornati dignitatibus, atq; ad uaria munia, & bellorum necessitates in diuersas partes missi satis nominis quotidie promerebantur. Cęterum is non multo post uix dum octauum & decimum egressus annũ, in Asiam iussu Tyranni profectus, ac cæterorum signa lætissimis secutus initijs, ibi prima belli auspicia sumpsit, & hostili cruore auidam iampridem tinxit dexteram. Tum ibi conflatis alijs (ut fieri solet) & alijs bellis pluribus expeditionibus cũ copijs suis semper interfuit, & uictor cũ socijs ad Ottomanum reuersus est, quibus in expeditionibus opera semper eius uirtus fortunaq; præcipue tum priuatim, tum publice laudata. Omne uictoriæ decus, omnis euentus belli ad eum asseueranter relatus, de duce exercitus quasi non facta mentione, soli ei triumphũ ac uicti gloriam hostis militaris fauor, clamorq; adiudicauit. Nondum inuaserat Tyrannum æmula uirtutis inuidia, & licet tum ingenium, tũ fortuna hominis obnoxia ei esset malo, conciliabat tamen fauorem potius apud omnium animos sibi rudis, atq; simplex, & sicut cupida, ita non auara gloriæ adolescentia. Honoratus itaq; uerbis donisq; egregie est ab Amurathe. Paulum quietis datum homini (& ut nunq; Turcis bella desunt) nunciati sunt noui motus ex Asia, electus ad id certo decreto, & sine uariatione Scandebeg, delataq; ad eũ totius exercitus summa, ac imperatorijs fascibus ob res priore bello bene gestas decoratus. Ad quod delatus bellum fusis pari celeritate fortunaq; hostibus priorem gloriam omnem facile superauit. Nam præter ingentia militum testimonia alia quoq; certiora longe eius gloriæ & fortunæ

Ingeniũ Scanderbegi.

Sanzachi dignitas apud Turcas.

Iuuentus Scanderbegi.

Scanderbeg dux exercitus Turcici.

monumenta ad Ottomanum attulit, captiuorum magnum numerum, cæsorum hostium spolia, ac signa militaria complura, cæteraq; bellica instrumenta usq; ad abusum, exercitus præterea ita integer, ac penè illesus reductus est, ut uicti quidem apparerent, in uictoribus autem nulla concertationis uestigia cernerentur. Admirata magis fermè prudentia eius est ab Amurathe, quàm rerum tam fœlix successus. Quum is non solius laus, sed cum fortuna quoq; communis esset. Prudentiæ uero atq; consilij fructum, solum sibi ingenium uendicaret. Proinde auctis stipendijs, copijsq;, missus denuo ad ea ipsa loca ac relegatus quasi est, donec quosdam populos urbesq; subegisset Tyranno. Sed nunquam uel fefellit, uel distulit fortuna ullum desiderium iuuenis. Expeditis ex animi sententia omnibus, atq; imperio Ottomano latius etiam quàm iniunctum fuerat ampliato, famam iam sibi ingentem apud exteras etiam gentes peperit. Reuerso Adrianapolim, quũ foris sublatus esset hostis, domi nõ defuit.

Scanderbegi duellum cum Scytha.

Venerat nanq; ex Scythia quidam ferox magis & insanus, quàm fortis bellator, qui familiam omnem Tyranni prouocabat, si quis ferro secum uellet decernere. Genus uero certaminis id proposuerat, ut in angusto loco nudi ambo relicti, singulis tantum gladijs fortunam experirentur. Cęperat tam stolidum consilium barbarus, uel quod prodigus uitæ & sanguinis sui esset, uel ea fortasse inani spe, quod nullum tam ancipitem imminentis periculi sortem petiturum credebat. Indeq; & laudem eam se & præmia sine certamine laturum sperabat. Nam proposuerat non indigna quoq; munera uictori Amurathes, ut illorum saltem spe excitaretur aliquis, quum nudæ tantum gloriæ fructus segnius alliciat homines. Omnes tñ tam funestum decus, pręmia q; eodem tenore aspernabantur.

Epirensem uocat Scanderbegum.

Sed surgẽs, stupẽtibus singulis, plenus animi Epirẽsis, Non incruentus, inquit, Scytha, hæc præmia laudemq; domũ feres, aut honoratior me occiso, & ijs quoq; spolijs onustior ibis. Agedũ igitur, accipe tamdiu quęsitum hostem. Licet accommodatius feris bestijs hoc certaminis genus, sperni à fortibus uiris, saluo pudore, & possit, & debeat: ueruntamen liceat semel & mihi hoc corpus contemnere, quippe quum par membrorum & sanguinis seruandi ratio tibi esse debuerit: sed nihil uilius est homini quærẽti laudem. Donabo proinde hoc & ipse cruoris hodie Amurathi, socijsq;. Scytha nihil territus, ferocioribus adhuc uerbis inijcere pauorem ei conabatur, puerum appellans. Adhuc enim in annis pubertatis erat, neq; dum hispida prorsus lanugo grata ora exasperauerat. Tũ deducti ad Tyrannum ingenti clamore uulgi sunt, & assignatus, ut petierat barbarus, certamini locus. Deposita ocius ambo ueste, ultimisq; tunicis, nudi prosilientes in medium, nouo genere spectaculi omnium oculos hausere. Et quamuis fiduciam ingentem uultu uerbisq; ostenderet Castriotus, ingens tamẽ cura mixto dolore spectantium animos incessit.

Pilum corporis Scanderbegi.

Et simul ætas, simul pulchritudo ipsa corporis, ac decor membrorũ subiectus, oculis multum & pietatis & fauoris excitauerant. Statura celsa,

procera q;

proceraq́p, brachia in homine pulchriora nõ uiſa, collum robuſtum obſtippumq́p, ut laudatur in Athletis, humerorum mira latitudo, color candidus, latenti uelut purpura ſuffuſus. Aſpectus oculorum non toruus, non uanus, ſed gratiſſimus. Adiuuabant hæc multum cæteras uirtutes, atq́p animi bona augere uidebantur. Intrepidi acceptis breuibus gladijs, non enim longiores loci anguſtia patiebatur, ingreſſi locũ, ac ibi dimiſſi ſunt maximo populi ſilentio. Non conſilio ullo ibi, non multum animo, ſed impigra quadam & ueloci dextera agendum erat. Erecti ad ictus ambo, Scytha prior incubuit in hoſtem, & punctim intenſo ferro ilia eius petijt. Scanderbegus toto maxime corpore inflexus, ac uelut in arcum deductus, & leua ſimul apprehẽdens barbari dexteram, ictum inhibuit, & adacto cæſim gladio, guttur illi cum ſingulis arterijs impigre abſcidit. Balbutienti adhuc lingua, ille collapſus humi locum fermè totum corporis mole compleuit. Sublatus repente ab his, qui ſpectaculo aderant, & accurrentes regij iuuenem illæſum inuiolatumq́p lęti ad Amurathem perducunt. Caput cæſi hoſtis cruentis ipſe manibus Tyranno alacer obtulit. Præmia inuitus accepit, quum nõ argenti auriúe cauſa, ſed domeſtici decoris tuendi, & reprimendæ barbaricę arrogantię, ſuſceptũ ſibi id oneris diceret. Magis itaq́p ea modeſtia acuebat in ſe ſtudia. Et quod apud ſui generis homines plus nimio eniteſcens uirtus parturiebat inuidiæ, liberalitas naturæ & dexteritas ipſa ingenij amouebat. Haud pigebit referre & illud, quod nihilo minori laude dignum ijſdem animis armisq́p edidit, nam profectus cũ Amurathe in Bythiniam magis ſolatij, q̃p belli cauſa. Quum in Burſa ciuitate eſſent, quæ nunc eſt Aſiatici imperij caput, duo ex Perſide uiri, tum ex more gentis inſigni ueſtimentorum habitu, tum egregia figura corporis, ad Tyrannum aduolarunt, Iaia & Zampſa eorum nomina erant, ſtipendium ab eo petiere, impudentia magis quadam, q̃p fiducia uirtutis, agentes alter alterius cauſam, & facta extollentes ſua, ac mutuis ſe iuuantes teſtimonijs. Poſtremo Zampſa minor natu, ne appoſitis tantũmodo inquit ad hoc ipſum uerbis: Magne rex, ſtipendia tua petituri ueniſſe uideamur, & in ea incertitudine rerum inanis aliqua arrogantia in nobis, & ſordida temeritas arguatur. En daturi ultro tibi ſumus experimentum cupidorũ ſaltem, ne dicam magnorum animorũ. Quotquot homines fortiſſimos uiros inuitamus, ut ferro iudicent nos dignos, indignósue, qui tuis uiuamus auſpicijs. Equum tantum gladiũ, lanceam, ſcutumq́p, ac reliquum corpus omnibus armorum pręſidijs nudatum oſtentantes, ita ſe dimicaturos dixere. Amurathes (ut facilis erat) allocutus benigne homines, promiſit, nihil eis apud ſe defuturum. Deinde circunſpectans hinc inde, expectabat, ſi quis eam prouocationem acciperet. Sed ubi uelut obmutuiſſe omnes uidit, & tacitã præberi à ſuis confeſſionem ignauiæ, ignominiam ratus ſuam, ſi ita inulta ea Perſarum inſolentia abiret. Conuerſus ad Scanderbegum, non ignorans quæ eius ferocia atq́p ingentes ſpiritus erant, licet pręcipuam periculi ſortem omni

Scanderbegi conflictus cũ duobus Perſis, Iaia & Zampſa.

no tamen petiturum ratus: Quid expectas macte uirtute, ait, fili? Tua hæc laus, Hæc te manent præmia. Age insignem adolescentiam hanc, & inuictam dexteram hodierno quoq; spectaculo redde. Nihil moratus Castriotus, deosculatur ex more Principis pedes, equum & arma popo-scit, eductus q; maximo plausu uulgi in patentem campum, qui destina-tus certamini erat, hostes ad se uocatos, intrepide interrogauit, quem or-dinem uellent seruare in dimicando. Statutum est, ut Iaia prior experire-tur fortunam, qui uictor, finem certamini faceret, uictum uero socius in quencunq; casum sequeretur conditionem. Non recusauit Scanderbe-gus, licet circunfusi regij iniquũ dicerent, ut idem, si uicisset, sessus & sau-cius fortasse, recenti atq; integro subijceretur. Summota postmodum ex loco turba, præco signũ dedit, Concurrunt concitatis equis uiri. Per-sa infixa scuto hostili cuspide magna ui incumbens, ut ex equo illum deij ceret, hastam perfregit. Epirensem capiti tantummodo hominis intentũ ictus omnis fefellit. Itaq; uterq; elusi, gladijs tum demum congressuri, hinc inde abibant. Sed impatiens animi Zampsa, non expectato socij euentu, insensa cuspide Castrioto occurrit. Ille non ignaua uerborũ con tentione eo periculi tempore perfidiam hostis accusandam ratus, impi-gre ad nouos se ictus accingens, iugulum ueniẽtis scrutatus lancea trans-fixit. Vix eo humi collapso, aduolans Iaia, horrenda uoce compellans ho stem, stricto gladio fermè oppressit. Victor gyrato ocyus equo ad eum conuersus, nudato & ipse ferro impetum uenientis excepit. Et dum tri-plicatis hinc inde ictibus, alter alterius cruorem haurire contendit. Scan derbegus dexterum uiri humerũ, qua collo iungitur eodem tenore ictus ea ui cecidit, diuisitq;, ut duplex, quasi domini cadauer ea die infœlix tra-xerit equus. Sic duo fortissimi uiri sub unius manu maximo spectantiũ gaudio cecidere. Sed & si eo fato erepti forent, Amurathis certe indigna tionem nõ effugissent, qui tam perfide, & proditorum more, militem su-um circũuenissent. Ductus ad regem Castriotus est, sicut duplici ouans uictoria, ita duplici capite onustus. Iam priores res omnes bello gestæ, Iam recens Scythæ memoria præ noua gloria euanuerat. Rex, purpura-ti, ac socij deinceps omnes uarijs donis cumulatissime honestarunt, uin-dicem atq; auctorem publici decoris eum appellantes. Nimio plus for-tasse in hæc facta hominis incubui, sed hæc potissima mihi bellatorũ laus ac tota prorsus ipsorum esse uidetur. Nam quæ in bello gerimus, com-munia sunt cum alijs: hæc Castriotus peculiaria sibi peperit manu. Ma-lui proinde, si ita necesse sit, ut redundans potius, q; ingrata nostra notes-tur oratio, maxime quod in alijs huiusce generis, quæ ab eodem gesta ue niunt non procul dicenda mihi moderatiore prorsus stilo sum usurus. Haud cedit his periculi præsentia, uel magnitudine ipsa rei illud, quod in expugnatione Nicomediæ, Prusiæ, Otreæq; non ignobilis Asiatici op-pidi spectante Amurathe patrauit. Primus nanq; murum conscendit, si-gna uictricia fixit, urbem fermè solus intrauit, ac cepit. Missus postmo-

Scanderbegi uictor muneribus honoratur.

Luxuries orationis in autore.

dum in

dum in Europam, sæpius contra Christianos, nunc Græcos, nunc Hungaros, prudentis magis q̄ audacis Imperatoris nomen tulit. Nam quū eam bellandi necessitatem iniunctam sibi uideret, quā necq̄ præter suspitionē recusare, necq̄ exequi sine maximo dolore poterat, ante omnia Deum orabat, ut id laudis genus á se auerteret, necq̄ in eo sanguine hauriendo atroci sibi esse liceret. In cute enim tantummodo & exteriori habitu Macumetanas ineptias, intus Christiana præcepta tenacissime seruabat. Tamen quando sic exigente fato aduersus eos progrediebatur, quærebat assidue, qua ratione & illos minus læderet, & exercitum sibi traditum incolumem seruaret. Ita igitur tum in omni cura castrorum, tum in ipso ingressu pugnę cuncta exequebatur, & modū quendam cauti ducis ac optimi Imperatoris seruabat, ut necq̄ Christiano esset infensus, & modestia illa eius, cunctatioq̄ disciplinæ prudentiæq̄ militari, q̄ fraudi cuipiam, seu imperitiæ, uel timori propior uideretur. Gerebat nancq̄ se ita semper, ut necq̄ superari ipse quoad posset, pateretur, & Christianis salutis opportunitatem omnibus modis ostenderet. Vel si aliter non posset, uiuos caperet, tolerabiliorem seruitutem eorū ratus, quàm necem. Ita suos tum in castris, tum in ipso belli ardore hortabatur, ut nūc pudorem singulis, nunc metum uideretur incutere. Ita deinceps crudescente prælio maximo ingenio rei suæ atq̄ exercitus statum in quandam deducebat difficultatem, ut maiori postea laudi sibi apud Amurathem conseruatus exercitus foret, q̄ aliis multiplices atq̄ insignes uictoriæ. Exin nullius maior uel gratia uel autoritas ferè apud regem erat. Militum animis nemo acceptior. Idem mitis, facilis, clemens, laudem non ex communi ad se trahens, sed in medium conferens. Pecuniarum quantum colligebat, tantum erogabat. Efficacissimam ad conciliandas amicitias merito existimans, & aptissimū ad uulgi ingenia liganda uinculum. Nō inuitatus ultro quisq̄ signa eius sequebatur, & illius gratia uel in apertum tendebat discrimen.

Quo animo Scanderbeg contra Christianos bellarit.

Sed non tardata diu fortuna uenenum deprompsit suum. Moritur interea in Epiro Iohannes pater. Auditum id à Scanderbego, Qui, q̄uis (ut par erat) acerbissime lugubre nuncium percepisset, non tamen apertis lachrymis, aut manifesto dolore occultum animi sensum indicauit, quū Amurathem uere patrem & principem appellaret. Tyrannus, uelut successor regni, nihil moratus, ualidissimum præsidium ad Croiam & alia oppida occupanda misit. Sicq̄ facile arrepta locorum omnium incruenta fuit possessio, quum necq̄ exhaustæ populorum uires idoneæ ad tuendam libertatem essent, necq̄ negare possent Ottomano ius in rebus Ioannis, filios eius omnes apud se habenti, quos idcirco (ut arbitror) acceperat, ut uacans demū sine hærede sceptrū ad eum deuolueretur. Voisauæ, quæ uiro superstes, cum Mamiza filia domi sola ex eius infelicis regni reliquijs restabat, in Aemathia agri nescio quid ad alimenta & sustentationem anilis spiritus assignatum iussu Tyranni. Hanc ante aduentum filij in Epirum senio confectam, obijsse quidam narrant, relicta filia, quę fra-

Scanderbegi pater moritur.

Croia occupatur.

tri reduci

tri reduci atq; Victori eodem uirginitatis tenore inniupta ſeruata, ab eo dem poſtea uiro tradita & reſtituta omni priſtinæ dignitati eſt. Diſſimu lauit hæc omnia ferox iuuenis pari animo, atq; dolorem ex morte patris diſſimulauerat. Amurathes ſatis coniectans moleſtiſſimum id ei & fratri bus apud ſe degentibus uiſurum, utpote qui debitum ſibi imperium nõ iniquis uotis tacite expectarent, perfidiam ſuam ſecutus, fratres primum Scanderbegi (ut fama eſt) occulte ſtructis inſidijs ueneno abſumptos, ſuſtulit de medio. Deinde ad Scanderbegum conuerſus, multa uerſabat animo, quomodo & eo uiro, quo tanq; Alcide ad ardua quæq; & diffi cilima obeunda utebatur, imperium ſuum nõ exueret, & eo ſe onere atq; ſuſpicione leuaret. Quare illum ad ſe uocatum fertur longo ſermone, & pluribus uerbis ad idipſum appoſitis ſolatus, tum ob patris mortẽ, tum miſerabiliorem fratrum fortunam. Obtuliſſeq; regnum auitum, uel di tius longe imperium in Aſia, quando ſui iuris eſſe uellet, rogaſſe tamen, ut nondum ſe relinqueret, in ea præſertim mole bellorum. Parata maxi ma quæq; ei apud ſe fore, quę uel gloriam, uel fortunam condiant huma nam. Cognita fraude Iuuenis nõ minori conſilio, uultuq; uerbis accom modato, ſic Amurathi reſpondiſſe dicitur: Viuunt in te fratres mihi, ui uit Iohannes pater ſupreme regũ, ac indulgentiſſime Amurathes. Neq; dum ita mihi apud te eſſe licebit, ullum uel patriæ deſiderium, uel regnan di libido animum inceſſet meum. Itaq; licet cogas hodie me ad hæc mu nera, uel uerius onera, accipienda, Libenter accipio ingentem animi tui munificentiam, amplector gratiſſimi Principis liberalitatem. Sub huius tamen umbra capitis uiuere nunc certa ſtat ſententia. Vix tum forte mu taturus conſilium, quum emerita bello atq; inutilis ſenecta inuictum ab hac cupiditate reuocabit animum. Aptior ad militiæ ſubeunda onera, q; ad imperij pondus ſuſtinendum, hęc eſt ętas aptior gladio, quàm ſceptro dextera. Quam ob rem da hoſtem nobis Amurathes, ut lætiores uirtute noſtra partum, q; te dante regnum accipiamus. Lætus audiuit eum Ty rannus, & tum etiam atq; etiam augens promiſſa, ſpe ingentiore credu lus onerare ſtuduit. Cepit iam inde latenter morbum, atq; erumpẽs pau latim malum ſentire Epirenſis, Et licet omnia ſumma ratione diſſimula ret, diligenter tamen uitæ ſuæ cuſtos eſt factus. Et quo magis timebat re gem, eò plus cõciliare ſibi multitudinem atq; militum animos ſtudebat. Semper tamen aliquo bello occupatus, alimenta quotidie ad famam, ſed non minora ad inuidiam addebat. Nam nõ potuit ita elaborata ingenij modeſtia & quotidianis obſequijs perfidiæ humanæ uias occludere, ut hoſtes ſibi tandem uirtus ipſa non pareret. Namq; exciti pũrpuratorum nonnulli, quũ tantam indolem creſcentis indies peregrinæ uirtutis ęquo animo ferre non poſſent. Vbi promptiorem aliquantulum ad credendũ uidere Amurathem, occultis ſermonibus apud eum aſſidue criminaban tur hominem, affirmantes ex nimia largitione in multitudinem, & ambi tione popularis fauoris potentiam illum ſibi aſtruere, ſuſpectumq; dicen

Caſtriotũ affectati regni accuſatur.

tes in aula

tes in aula merito id ingenij specimen esse debere, facile cuncta persuasa Tyranno, præsertim quod de largitione uera omnia dicebantur, & senectus ipsa suapte natura timida, cætera studiose in peius interpretabatur, ut non de Epiro tantum, sed ipsa summa imperij tacitus quidam suboriretur timor, mensq; forsitan ipsa proprijs sceleribus obruta, & regni male quæsiti sollicitus amor, cuncta inter ipsos etiam domesticos penates in sida atq; infesta reputabat. Quare aucta ea suspitione odisse ex occulto cepit, & intentior inuigilare, si quo efficere posset modo, ut eum latenter de medio tolleret. Non quo deesset scelerato consilio licentia, & potestas omnia patrãdi, sed nec causa hominis perdendi, nec ulla subesset ratio. Verebatur aperta ui immeritum opprimere, quum tam acceptum uideret omnibus, ne & pluriũ aliorũ animos ab se alienaret, & eo pessimo exemplo in posterum externæ uirtuti suum clauderet regnũ, qua maxime sem per Ottomanum creuerat imperium. Sed per id tempus orta alia maiora negotia foris, eas domesticas suspitiones exhausere. Decretum nanq; bellum est in Georgium Mysiæ principem, Despotem Seruiæ uulgo appellant. Non inuitus Tyrannus id onus ad Scanderbegũ detulit, uel quod nullius opera fœliciore in rebus suis utebatur, uel uidẽs adeò militiç cupidũ, & promptũ ad pericula, sperabat aliquo hostili casu, quos plurimos afferunt bella, planè casurum. Facto itaq; delectu, Castriotus in Mysios profectus est, præter morem suum iniquior tum aliquantulum Christianis fuit, ne si tergiuersando oblata uictoriç occasione in eum hostem usus non fuisset, fomenta ad suspicionem præberet Amurathi, inclinato iam pridem ad omnia credenda illius animo, quem maxime cõciliare sibi studebat, donec pulchra aliqua opportunitas effugij affulsisset sibi. Itaq; sæpius Despotem bello fudit, & uictor Adrianopolim est reuersus. Rursusq;, quũ idem Despotes, recuperatis uiribus, cornua erigere cœpisset, denuo exercitu aucto missus aduersus eundem Castriotus, superatũ prælio, fugatumq; pluribus castellis exuit, ac militem multa hostili gaza diuitem reduxit. Sedato foris tumultu, senex in auctorem ipsum uictoriæ, ocrijq; eodem scelerati propositi tenore conuersus est. Hinc audio ingentibus præmijs propositis multa singularia per id tempus certamina edixisse, quum satis sciret Scanderbegum nihil unquam detrectaturum, ut ita periculis eum exponeret omnibus. Sed hæc consilia sicut impia, ita una irritaq; apparuerunt. Nam quum plures tum ex domesticis, tum externarum gentium uiri fortissimi ad eam præmiorum & gloriæ spem ac censi indies confluerent, consurgerentq;, hic semper maximo animo, nec minore fortuna, singulis sese obtulit, & uelut fatalis quidam uictor supra ma omnium admiratione atq; fauore, & præmia, & laudes solus reportauit. Vni tamẽ Ottomano tanta uiri uirtus, quę uel hostis æquos atq; superbos animos fregisset, nunq; aliquid poterat clementiæ inurere, quin magis quotidie crescẽte suspicione, eius animus iritabatur, excandescebatq; perseuerantius ad quærendum aliud tacitæ ultionis genus. Sed cur tam

Scanderbeg pluries ab Amurathe in Mysiam cũ exercitu aduersus Georgium siue Despotem missus, uictor inde Adrianopolim semper reuersus est.

Tyranni consilium, & insidiarũ genus, pro morte Castriotti.

credulus ipse inanes has ultiones Amurathis & stolida consilia Scander begiq; econtra prouidentiam nane sequor, & non ad Deum potius unico uerbo seruati salutem hominis refero? Hic profecto mentem ademit Tyranno. Hic bellorū impedimenta, & nouos ex Mysia motus. Hic demū Hungarorū arma excitauit, ne deuotū Christianæ dignitati caput tā

Libertas Epiri fœde extingueretur, ut prisca aliquando libertas illa resurgeret in Epiro. Nam si nulla fuisset hic diuini numinis ratio, compos certe suæ sententiæ Ottomanus extitisset. An deerant mille alij necis modi, quibus præter minimam seditionis suspitionem eum potuisset circumuenire? ubi uenena, ubi insidiæ, ubi confictę criminationes, regum arma, erant? Castriotus his insidijs paulatim detectis, quum difficile uideretur, si diutius

Scanderbegi consiliū de regno paterno occupando. mansisset apud Tyrannum, tot laqueos deuitare, decreuit tandem paterni regni uirtute aliqua & ingenio uendicaudi consiliū expedire (id quod olim non immemor libertatis animus concoquebat) tacite occasionem quærens, ut Amurathe relicto, in optatā tamdiu patriam se recipere posset, ubi ingenti studio, ac omnium uotis expectabatur. Sed nulli unquā mortalium ea consilia sua patefecit, non uerbo, non indicio ullo tacitum eius desiderium à quopiam est deprehensum, licet & plures ibi essent maxime Epirotici generis, quibus propter familiarissimam uitæ consuetudinem non iniuria fidere potuisset, & post Iohannis patris mortem excita tum fama eius, tum cupiditate amissæ libertatis recuperandæ aliqui ad ipsum diuersis temporibus ab optimatibus Epiri mitterētur, offerentes facultatem, occasionemq; adiuuantibus populis extorquendi paternum imperium ab Amurathe. Conscius tamen ipse humanæ leuitatis, & magnitudinem periculi perpendens, prudenter dissimulabat, præsertim q; facilem cæterarum rerum possessionem ratus, de Croia recuperanda, cu

Descriptio urbis Croiæ. ius præcipua erat sollicitudo, anceps animi erat. In ea enim ualidissimum præsidium imposuerat Tyrannus, ut neq; armis, aut ui ulla, sed præclara aliqua arte ingenioq; uendicari posset. Est enim Croia Epirensis imperij caput, in excelsa & prærupta montis crepidine sita, inuia undiq; & inaccessa penè, adeoq; insigni naturæ opere munita, ut præter famem reliquum omnem hostilem furorem facile possit contemnere. Quare Scanderbegus, si quando tentaretur, laudabat omnium uoluntatem, & non abolitam ex pectoribus gentis memoriam libertatis. Sed magnas uires Amurathis dicebat, neq; durum imperium, non esse excitandos stolidè motus ad quos non sufficiant uires: neq; curandum de tam momentanea possessione libertatis, ut postmodum nō in eandem seruitutem, quæ satis tolerabilis erat, detruderentur, sed in grauiora longe uincula compingerentur, & uictimarum more ab indignato ex ea rebellione Tyranno postea iugulentur, & inter cætera cōsolans semper eos quantū gratia ipse posset, & auctoritate apud Amurathem annixurum se pollicebatur, ut quo rei natura pateretur, lene id eis iugum atq; moderatissimum illius imperium efficeretur. Ita prudentissime & illis & sibi usquequaq; consu

lebat,

lebat, expectabatq; quotidie, ac struebat tacite sibi occasionem ad erumpendum, non alio certe similitudinis modo, quàm si quispiam conclusus seditionem in urbe, & consternationem rerum omnium tacitis uotis exposcat, ut conuersis eo in casu ad id incendium extinguendū ciuibus ipse difractis uinculis pariter & cupitam tamdiu libertatē uendicet, & duras prætoris secures effugiat. Neq; tamen diu fortuna desiderium eius frustrata est. Despotes namq; Mysiæ, de quo retro diximus, interea partim rebellantibus suis ab Amurathe, partim uicinorum armis, & opera amicorum adiutus, nunc electis, nunc cæsis quibusdam Turcarum præsidijs pristinum statum recuperauerat. Ottomanus itaq; acriter in eum accensus, non amplius rem per alios, uel duces, uel exercitus gerendam ratus, ipse delectu ingenti habito ad opprimendum Georgium, & exuendum regno contendit. Et æque facile, ut conceperat, ex animi sententia peregit omnia. Nam impar Tyranni uiribus Despotes, primo fermè impetu præsidijs omnibus nudatus, confugiens ad Hungaros, relicto imperio illi incruentus cessit. Scanderbegi consilio operaq; in ea expeditione potissimum usum fuisse Amurathem dicunt, quoniam pluribus antea bellis ibi feliciter gestis, locorum & regionis peritior erat, sed nulla tum usq; uoti sui explendi occasio homini affulsit. In propinquo tamen aderat, quia uix Adrianopolim reuersus Amurathes dimiserat exercitum, quod alij motus increbrescere ab Hungaris, & alia uis periculi instare cepit. Quū Despotis fortuna Iuliano Cardinale sancti Angeli agente, quem ad idipsum Eugenius Pontifex miserat, Vladislaum regem ad arma excitasset, ut eū in regnum Mysiæ reponerent. Tyrannus eo audito, instauratis impigre copijs lxxx. hominum millia confecit, & non expectans eorum aduentū in Mysiam Bassam Romaniæ, & Scanderbegum cū xx. millibus in Hungariam maxima celeritate ueniētibus occursuros præmisit. Ipse de more cum reliquo robore exercitus & impedimentis est secutus. Christianæ quoq; copiæ tum numero, tum militum ducumq; uirtute insignes erāt, xxxv. armatorum millia. Hunniades præterea ille, Iancus uulgo dictus, ingentis nominis bellator, cuius uel solo nomine uictos sæpius Turcas audiuimus. Repressérat tamen illud ferociam hominum, quod deficiente pane, quum frumēto cocto uescerentur milites, maior pars illorū ægritudine subita fuerat oppressa, causato ex eo genere cibarij immodico quodam uentris profluuio. Aduolans igitur ocyus Bassa, non longe à Moraua flumine castrametatus est. Impatiens eius rei Hunniades, spectatores primum occulte ad contemplanda singula, & perscrutanda de Amurathis aduentu misit, Vbi de numero copiarum, & Tyranni consilijs certum iudiciū tulit, ut x. millibus ex toto exercitu suo utilibus ad arma electis, relicto in castris rege Moraua superato, maximo impetu contra barbarū processit. Ille animi dubius, primo retrocessit aliquantulum, mox paucitate contempta, expectato Hunniade pugnam iniit. Scanderbegus contemplatus tempus, quo initum iampridem consilium desideriumq;

Simile.

Despotes uēt dicat sibi regnum à Tyranno Amurathe, à quo uerum expellunt

Vladislaus Pannoniæ rex, exhortationibus Eugenij Pontificis, maximis copijs cōcendit ad rē stituendū Despotem in regnum, cui Amurathes saluo exercitu occurrit/ Iohannes Hunnades hoc tempore maxim

Victoria Hunniadis, qui & Iancus dictus.

Vladislai pugna cōtra Bassam.

ex animi ſententia exolueret ſummo ſtudio cladem Turcis procurabat. Et primum cum legionibus ipſe ſuis paulatim hoſti cedere, atq; terga dare cepit. Deinceps alijs eo exemplo metum incutere, ac fugam quandam ſuadere. Baſſa quoq; concepto inde timore, uel quod prꝛter morem tam peritum militiæ uirum ad fugam magis q̃ ad pugnam paratum uideret, uel proditum ſe ab eo crederet, ſegnius intulit pedem. Ex quo Hungari creſcente (ut ſit) ex alieno metu audacia, haud magna cum re, ac incruenti fermè hoſtem fuderunt, profligaruntq;. Turcæ relictis impedimentis pallati ſine ordine, ſine ſignis, nullo ducum, nullo ſociorum reſpectu, fuga qua ſola poterant, ſe ſaluabant. Hunniades uictoriam ſecutus, finẽ cædi nõ fecit, donec quippiam ſuperfuit reliquiarũ. Strages ubiq;, et omnia pauoris ac tumultus plena erant, prꝛſertim in direptione ipſa caſtrorum. Vnus ex Satrapis Tyranni, magnæ uir autoritatis, uiuus captus, cæterorum quatuor millia, Baſſa uix cũ paucis euaſit. Tum Scanderbegus, qui ſedulus obibat omnia, cõicata ante re cum amicis, inter quos & Ameſa nepos fuit egregiæ indolis adoleſcens, quem Repoſius, poſtea Caraguſius dictus, à Turcis ante inſidias Ottomani uxore ducta ſuſceperat, Vbi inclinatam Turcarum fortunam, & ſtratas ſuorum acies uidit, aſſecutus ſcribam Auricularium Baſſæ, quem ad id ſumma ratione obſeruabat, apprehenſum hoſtili animo coniecit in uincula, ab eoq; confeſtim mortis timore nihil quicq; recuſante, fallaces literas ad Croiæ magiſtratũ extorſit, quibus iubebatur nomine Amurathis Scanderbego nouo prꝛfecto deſignato, prꝛfecturam & urbis curam omnẽ tradere. Aliaq; multa ſcribendo addita, quę probabili quadam ratione rem fulcirent, & ad credendum magis inuitarent. Literis exaratis, ſcriba repente cum cæteris comitibus fugæ obtruncatur, quo diutius ea res lateret Amurathem. Neq; in eos tantũ ſeuitum, ſed quotquot tum in Caſtrioti ditions uenere omnes necati. Ita ille exercitus pene ad internecionem cæſus eſt. Nam qui militarem furorem ſubterfugere, in incolarum poſtea manus incerta fuga delapſi, eodem fato ſunt abſumpti. Milites plures Epirotici generis, qui in eo prælio fuere, ubi id factum Scanderbegi audierunt, ut pallantes ex fuga hac illac oberrabant, tum hoſtis fugiendi cauſa, tum patriæ prꝛcipue deſiderio tacti, circa eum ſe collegerut, factumq; ſubito eſt trecentorum non ignobile agmen. Hunniades uictor cũ ſuis ingentibus ſpolijs onuſtus, ad ſocios ſe recepit. Non omittã hoc loco, quod multi dicunt, Scanderbegũ ea conſilia cõicaſſe cum Hungaris, Hunniademq; prius de ſingulis latenter per nuncios ab eo inſtructum, atq; accerſitum maximo ſtudio cum copijs. Quicquid extiterit, ut pro comperto nõ habeo, ita haud quaquam magnopere affirmare contendo. Id autem crediderim, omnia ſumma ratione acta, quum alioquin rei euentus non iniquus ſæpenumero conſiliorum iudex huic ſuffragetur ſententiæ. Cæterum in prꝛſentia relicta paulliſper Hungaria, dũ tanti fama mali & eius cladis nuncius graditur ad Amurathem, in Epirũ reuertamur. Expleta igitur hinc inde ira & exolutis

Hungari uincunt.

Scanderbegi uelox conſiliũ in Croa recuperanda.

Cædes Turcarum, & fuga Scanderbegi e caſtris barbarorũ in Epirũ

& exolutis uotis omnibus, Caſtriotus uictor non ignobili & ipſe pręda ornato magis q̄ onerato milite cum agmine ſuorum inde maximis itine ribus diſcedens, ſeptimo die Dibram ſuperiorē peruenit. Locus autem is eſt in finibus Triballorū, lxx. millibus paſſuum diſtans à Croia, celebris multum apud Epirotas, eò quod fortiſſimos uiros gignat. Fide prętereà & multis rebus egregie geſtis pro Iohannis patris imperio, dum is ab Ottomano uexaretur, Scanderbego non ignobilis gratiſſimus q̄ erat. Vrbem aliam uel Caſtellum non habet, præter Sfetigradū in limitibus ipſis ad Macedoniæ ora. Sed tū per ualles, tum per montes, nullis ſeptos muris, circunfuſi incolæ ſolo munimento naturali locorum ab iniurijs hoſtium ſeſe tutantur. Primo itaq̄ hic conſtitit Caſtriotus, neq̄ ulterius procedere illi uiſum eſt, donec quædam, quæ in rem ſuam erant, ordinaſſet. Accerſitis igitur ad ſe maximo ſilentio optimatibus quibuſdā loci (nam noctem quoq̄ ad aduentū ſuū obſeruauerat, ut exactius cælaret omnia) apertis ſuis conſilijs hominibus, ſingula ex animi ſententia peregit. Nemo autem (ut perhibent) tunc repertus fuit, qui uel timore Ottomani, uel tam audacis facti diffidentiæ, uel ita (ut fit) proprio ſuadente ingenio de poſtulatis eius aliquid demeret, quum potius & tamdiu alitum deſiderium, & ingens uiri fama per tot annos percepta (quod maximum erat) præcipuum libertatis ſtudium, eum mirum in modum ſingulorum animis conciliauerat. Circunfuſi igitur omnes in ipſum contentione quadā, nunc feſtiui & geſtientes, nunc manantibus ex nimio gaudio per ora lachrymis, hi manus, hi faciem, caputq̄, hi pedes, ac totū deinceps corpus longis amplexibus deoſculabantur, gratulantes iam inde fortunæ, gaudentes imperio, nominiq̄ Epirotico, ac res extendentes ſuas, ſimulq̄ ei corpora, filios, animos, & ſi quid melius in anima latet tradētes deuouentes. Prouiſum id primo, ut diſponerentur maxima diligentia cuſtodiæ, ne interim aliquis ueniret à Tyranno nuncius ad detegendam eam fraudem præfecto Croiæ. Deinde ſtatutum de delectu habendo, ut quū ab eo accepiſſent ſignum, omnes q̄ maximis poſſent uiribus, conſurgerent ad arma. Ex trecentis equitibus quos ſecum duxerat, paucis retentis, cū quibus Croiam iret, ad tradendas præfecto literas, & accipiendum magiſtratum, reliquos omnes cum totidem fermè Dibrenſibus peritis regionis præmiſit occultiſſime ad latitandū per ſyluas & ſaltus uicinos Croiæ, donec ipſe urbis poſſeſſionem occupaſſet. Tunc latenter introducturus eos intra mœnia, ad Turcarum præſidium opprimendum. Hæc omnia per eam noctem perbelle procurata, nam in exitu Autumni erat, quū ſatis protenſæ ſunt noctes, mane nondū clara luce ipſe deſiderij impatiens, & cui maxima uis periculi in minima morula uidebatur. Accepto equite impedimentisq̄, ſequentibus nonnullis Dibranis, Croiam maxima feſtinatione perrexit. Et cum approximaret loco, ut ea re fidem maiorem facto adderet inter equitandum Ameſam, cū duobus uelut ſeruulis ſe præire ad urbem iuſſit, qui ſingula nunciaret præfecto, diceretq̄ ſe cum impe

Deſcriptio Dibræ ſuperioris

Triballi populi Moeſiæ, Vide Plinium libro 3. cap. 26.

Maxima periculi uis in minima morula.

dimentis,& reliqua familia in propinquo esse. Iuuenis (ut sagacissimi erat ingenij,& sermonis,oris,uestimentorumq; habitu uere Turca apparebat) ubi primum urbem ingressus,adijt præfectum. Salutatione de more facta,tum ad Scanderbegi mentionem appositissimis uerbis descēdit, se scribam eius singens,& multa modestia subijciens, illum iamiam cum comitatu suo affore. Credita sunt, ut narrata omnia, permittentibus ita Dijs. Et iam expedire se barbarus,iam sarcinulas componere cœpit suas, priusq; literas uidisset, & Tyranni uoluntatem nosset. Tum superueniente Scanderbego, illis resolutis, inspectisq;, adhibita abunde fides,& mox imperio cessum. Ingenti lætitia omniū exceptus in urbem est. Tum præsidium ipsum hostium,tum ueteres ciues,& omnis fermè ætas obuiā (ut fieri solet) processit. Ingens fama uiri quæ ubiq; ferebatur, tunc expectatiorem singulorum animis honorabiliorem q; reddebat. Adamabāt Turcæ populare ingenium uiri,quare lætus quisq; imperium eius accepit. Croiēses uisa principis sui prole, ueluti ex profundis emersi sordibus iam inde spiritum & sanguinem recepere, Tacitis subinde uotis occulta Scanderbegi consilia reputantes. Atq; aliquis ex senioribus,seruato usq; ad eam diem antiquo desiderio indolem infantis omnem educationis seriem,ac primordia ipsa nascendi, & sollicita parentum uaticinia memoria repetebat. Nullus tamen audebat animum suum aperire duci, & tam iusta arma capere,nisi ultro ipsum auctorem ad uendicandam libertatem prosilientem uidisset. Scanderbegus cū pauciſſimis repertractata, ut cū opus esset,iuuentutem excitaret ad arma,aliud quippiam mouere prohibuit,donec præsidium illud armatorum accepisset in urbem. Eo autē noctu clam accersito,& accepto,obseratis portis uici omnes, ac tutiora urbis loca impleta armatis,ignaris adhuc Turcis, uel timore dissimulantibus,augente pauorem nocte. Tum à Castrioto signum ad cædem datū, Primo procursu militum,stationes uigilum petitæ,qui per muros contextis (ut fit) casis,oportuni iniuriæ,iacebant. Cæsi itaq; facile omnes,& ijsdem locis mox alij ex nostris suffecti. Eodē tenore impetus in domos priuatas factus,præeunte agmine Croiensium,Scanderbegoq;,tum militis,tum ducis officiū egregie obeunte. E fractis claustris multi in lectulis oppressi, ac iugulati sunt. Sed ubi is rumor alius ex alio ad reliquos peruasit, exciti magno numero ad arma,prout furor noxq; concedebat, prodeuntes in forum conflare aliq; agminis formam conabantur, ut uel laudabilius caderent,uel inhibito paulisper hoste,prorumpentes ad portam,fuga se saluarent. Occlusis tamen ujs omnibus,re utraq; frustra tentata,passim iumentorū more mactabantur. Tum quando neq; fuge spes ulla,nec speciosæ mortis occasio aderat, ad compressos tamdiu gemitus, & inuisas fortibus uiris lachrymas conuersi, compellare nomine Scanderbegum,orare,obtestari,ut iam finē cædi faceret, neq; ulterius fœlicis auspicia regni sanguine humano pollueret, malletq; uiuos saltē seruatos seruili fortuna speciē triumphi sui augere,q; fœdare omnia cadaueribus occisorum

Aduētus Scanderbegi ad præfectum urbis Croiæ, & Vafra successio eius in præfecturā & urbis custodiam.

Scanderbeg signum dat ad cædem.

occisorũm,& tam lætũm diem ea inclementia dehonestare,ac innoxio illorum sanguine imperium sibi licet iustissimum uendicare: nihil se tale meritos,non infensos ciuibus,non iniurios ulli extitisse. Commissam sibi urbem ab Amurathe uelut amicos,non hostes, incoluisse, neq; nunc obstaturos repetentibus libertatem: iam ferrũ & arma deponere se, atq; supplices victori tendere dexteras. Ingens consternatio rerum, clamor, gemitus,querelæ,minæ lachrymæ confusq; ubiq; resonabant. Quantum potuit in illo furore suorum,& ardore cędis Castriotus,nunc uerbis ipse reuocans milites,nunc signo dato deprecantium rationem habuit, & in ortũ dieirem distulit,sperans occlusos undiq;,& tot oneratos malis homines,tum blanditijs,tum minis allici forte ad Christianam fidem posse. Tamen ordinato summa ratione milite,& assignatis suis quibusq; locis obseruare iussit,ne aliquid per fraudem moliretur hostis: ipse cum Amesa & alia multitudine sequente extemplo ad portam perrexit,& inde eum cũ Dibrensibus nonnullis Dibram misit,ut nunciarent participibus consilij recuperationem urbis,& cætera quæ acta erant, monerentq; omnes capessere arma,ac sollicitare socios,& populos uicinos,ad libertatem uindicandam,atq; in eo tumultu rerum,& improuiso pauore, opprimerent hostium præsidia,præsertim dum Amurathes partim ignarus rerũ,partim Hungarico bello occupatus esset: se nanq; expurgata urbe Turcis, ac pacato ciuium statu, cum instructis copijs, & quammaximo posset robore uirorum illico aduolaturum. Conuersus deinde, orto iam sole, ad reliqua in urbe peragenda,uoce pręconis, præmoneri iussit,ut qui baptizari,& Christianam fidem profiteri uellent, abiectis armis ad se irent, uim nullam eis fieri passurũ,sed ad munus ipsum uitæ, alia quoq; officia cumulatissime additurum. Qui id negligerent,in hostium numero censerentur,& omne in eos ius supplicij permissurum. Non multũ tam horrida uox obstinata pectora,& perdita ingenia mouit. Pauci sana consilia accepere,ita uetusta præcepta auorum,teneris infixa animis, coaluerant, & ossibus ipsis fixa inhęserant. Maluere infœlicia corpora fontes potius sequi animas,q; cũ superũ,tum hominũ præstanti perfrui clementia. Dimissis itaq; iam precibus Turcæ,quũ nimis durę uiderentur conditiones nostris propositæ,ad inanem prorumpentes fugam, differebant magis supplicium q; fugiebant. Nanq; dispositi per omnes urbis aditus armatorum ordines,facile pauidas opprimebant, licet multi uelut in rabiẽ uersi,quum oppetendę iam mortis species ante oculos obuersaretur, stricto ferro uiam sibi quibusdam locis per medios hostes aperirent, tamen non omnes manus effugere poterãt,uel decursantes hac illac, sicut cauea occlusæ aues,singula urbis compita oberrabant, & non inuenta effugij uia,aut á superueniente hoste opprimebãtur,aut suis ipsimet gladijs concidebant. Accipio nanq; aliquot manibus suis perijsse, alij per phana & delubra peruagãtes,latitantesq; ab auido sanguinis milite extrahebãtur, & uelut victimę pro libertate immolabãtur. Libertas in omniũ erat ore.

Clemẽtia Scanderbegi iuncta prudentiæ.

LIBERTAS uindicanda.

Libertatis dulce nomen.

Libertatis dulce nomen undiq; resonabat, multi illorum domos adhuc timore non egressi, & ibi se continentes, ea ipsa loca sanguine suo replebãt, nisi qui in intimis recessibus, & penetralibus latitantes, Sagacitatem militum paulisper fefellere. Ad Scanderbegum quoq; satis magnus confugerat numerus, non quod tam funesti spectaculi timore propositum, mutassent homines, sed ad prorogandos, quoadusq; liceret, infœlicis uitæ terminos. Nam quum sedato eo furore, & sublata in urbe belli materia, Castriotus ad baptizandos intendisset animum, maior pars ad preces & obtestationes uersa rogare, ne inuitos cogeret ad eã rem, simulare se posse præsenti eo mortis pauore Christianos futuros, sed nunq; ueteres suorũ sanctiones obliuioni tradere posse, nihil recusaturos, si ad supplicium spectent, nihil tamen ad animum transmissuros: uolentibus ea tradi, non coactis debere, obsecrare tamen per iunctam eius dexteram, per satis iam ultos patris, & fratrum manes, ut se nuncios saltem eius cladis, & tantę rei gestæ dimittat ad Amurathem. Deposita iam cum armis ira, Scanderbegus, licet indignam aliqua miseratione, sceleratam censeret gentem, conspectans tamẽ inermes & supplices tendentes dexteras, facile uita pariter & libertate donauit. Sed paucis (ut audio) uti eo munere licuit. Nam urbem egressi, in libidinem aliorum, & auidas uulgi manus incidere. Nouis Christianis (nam aliquot fuere) ad ingentes gratulationes, affatim de omnibus prouisum stipendia, domus, uictus, & reliquum famulatus ex publico decreta: tamen custodiri iussi, donec nouę caracter religionis recentibus animis coaluisse cognosceretur, præcipueq; in ea nouitate rerũ, ne aliquid fraudis molirentur. Qui postea ex uarijs latebris emersere, alij prout in mitiora incidere ingenia, seruati in uinculis, quum ingentem pecuniam pro uita pepigissent: alij occisi extemplo. His perfectis, & renouatis omnibus ac ordinatis in urbe, uexillisq; Tyranni ac signis, sicubi sunt inuenta, laceratis, incensis, & abolita penitus eius memoria, atq; uestigijs deletis, primores quosdã urbis Castriotus per uicina loca Croiensis nominis, ad nuncianda omnia, & excitandos ad arma q; plurimos impigre expediuit, sed nullo opus uel nuncio uel hortatore erat. Armati ferè omnes inuenti, ducem tantummodo & auctorem aliquem certis animis expectantes. Quare confectæ confestim non ignobiles copiæ, tum longius progressi, alios sollicitare pergebant, Præsidia Turcarum quæ inuenta fuerunt, omnia ad internetionem cæsa. Vbi hinc inde satis auctæ uisæ sunt uires, itum sine mora ad urbem. Nihil tardatus Castriotus, motis signis, maximis itineribus Dibram contendit, insignis armatorũ numerus ibi circa Amesam inuentus, ac quieta omnia: nam præsidia hostium quæ fuerant, iam pridem sublata. Præfectus quoq; uetus Croiæ, & familia omnis, ad unum occisi, ac direpta impedimenta. Primum omniũ Scanderbegus, antequam ad uendicandum sibi reliquum imperium pergeret, duo amplius fortissimorum hominum millia ibi in finibus nõ longe à Sfetigrado oppido & Mocreo monte locauit, tum ad occludendos

Castriotus oppresso Croiæ præsidio Tyranni urbeq; recepta, Christianos principes de ijs certiores facit, eosq; ad arma excitat.

Dibra. Amesa.

exitus

exitus hostibus, qui in prouincia erant, tum ad obsidendos aditus, si qui ab Amurathe interea mitterentur. Nam inde magis commodum & tutum iter in Epirum ex Macedonia Thraciaq; erat, ipse cum reliquis copijs in Dibram inferiorem descendit. Obtulit ibi inter cæteros fortuna Mosem Golentum Petri generis, atq; animi nobilitate insignem uirum. Quo præcipue comite omnis tum uirtutis, tum laboris Scanderbegus in cunctis magnis atq; difficilimis rebus est usus. Tum alia loca & oppida circunadiacentia permeauit, Quæ quũ necq; muris circundata essent, necq; magnis hostium præsidijs munita, facilem profecto aggressum & aditum præbebant, & iam omnis fermè ætas cęterorum uelut omissa cura, armis tantummodo acceptis, cum sequebatur, ac uindicem libertatis conclamabat, libertas in omniũ ore pectoreq; resonabat. Dum hæc agerentur, multi (ut audio) pluribus ex locis collecti in unum Turcæ, facto agmine occurrunt nostris, tentaturi fortunam, sed nihilo difficilior eorũ cq; aliorum uictoria. Tum cæteri, uidentes inania iam consilia per uim eis resistendi, dedentes se, armaq; ante eum proijcientes, malebant fidem cq; dexteram experiri. Ille tum ne inermes, ac subdentes iugo colla sæuiendo crudelitatis sibi nomen asciscceret: tum ut animos suorum ea humanitate ac ingenij dexteritate conciliaret, omnes militibus delegabat, ac totũ ius clementiæ supplicijq; ad eos transferebat: inanes preces, inanes uociferationes apud eiuscemodi ingenia erãt, surdæ ad omnia militum aures. Nemoq; seruatus præter paucos, à quibus aliquid magnum pro redemptione sperari poterat. Scanderbegus necq; approbabat palam, necq; eam damnabat crudelitatem. Tacitè tamen idipsum cupiebat, & ita agebat omnia, ut penitus nomen Turcarum in prouincia deleretur. Cęterũ quia ubicq; ipse adesse non poterat: ratio enim suscepti negotij celeritatem exigebat, diuisis copijs, nonnullos ex principibus iuuentutis cum uarijs agminibus hincinde ad cætera expedienda, ac excitandos socios, & ad præoccupandos hostes, præmisit. Amesa cum ducentis ferè uiris (quia non satis idoneum præsidium ibi, necq; præsidij caput relictum uidebatur) Croiam ire iussus, ipse nunc hac, nunc illac pererrans, ac perlustrans omnia, aliquot dies in recuperandis reliquis locis, ac conciliandis præsentia sua populorum animis consumpsit, unum restabat, sed pręcipui laboris, ac difficultatis opus, oppugnatio reliquarum urbium, in quibus potissimum stabat recuperati imperij momentum: tamen quum prætualidis Tyranni præsidijs omnia tenerent, maioribus uiribus aggrediunda ea res, & non sine consultatione aliqua agenda uisa. Quare impetratum, ut omnes qui diffusi passim, & ad uaria ministeria missi ab eo fuerant, auctis cq; maxime possent copijs, cq; primum integrum, forte Croiam conuenirent, ipse quoq; cum suis urbem petijt, ibi eos expectaturus. Non multum inter eius & illorum aduentum intercessit more. Sed & fama ipsa rei plures alios exciuerat: aduolarunt enim ad eum plericq; nobilissimi duces, præsertim eius affines, cum præclara militum manu: inter cæteros Musachius

Moses Scanderbego adest socius laboris.

Nomen Turcarum deletum in Epiro.

Oppugnatio urbium in Epiro magnis mo lis erat.

Musachius Angelinæ, ita uulgo dictus, ex Angelina sorore nepos, Goicus, ac Georgius Streſij fratres ambo ex Iella, item sorore. Ginus Musachius Vlaice maritus, nam Iohannes pater priusquam uita cessisset, filias omnes diuersis principibus ac optimatibus prouinciq; in matrimonium collocauerat, præter Mamizam, quæ recuperatum à Scanderbego post imperium, ac pacatum prouinciæ statum, Musachio Thopiæ nupsit. A Stephano quoq; Cernouichio, qui Maram uxorem, & ex ea liberos habebat. Gratulationes cum parte & militum & pecuniarum nõ defuerũt Colluuio. Præterea uulgus cõfluxerat, & in omnes horas confluebat, ut xij. iam millia hominũ numerus armatorum excederet, erectus maxime eo suorum fauore Castriotus in procinctu habitis omnibus, & ad profi ciscendum paratus, priusq; moueret signa, simul de ratione agendorum consultans, & milites adhortans suos, in hanc maxime sententiam exorsus fertur: Neq; nouum, neq; inopinatum quippiam hic uideo, Duces ac Milites fortissimi, quod non iampridem animus meus præsagierit, & sibi promiserit, quum & ueterem gentis nobilitatem, & publica uestra ac priuata in Iohannem patrẽ officia mecũ sedulus repeterem. De me enim (uerbo absit audatia) nullo unq; uitæ tempore dubitaui, quũ hanc mentem, hanc pietatem in patriam seruarem, hos gererem pro libertate spiritus, eadem uestra quoq; desideria paria mecum uota erant, ut sæpius (id quod libenter memini, & nunc audacter refero) degentem apud Tyrannum omnibus studijs atq; officijs ad hoc muneris inuitastis, oblitus fortasse tum patriæ, oblitus mei decoris, & immemor prorsus libertatis uisus sum uobis, quum nulla satis certa spe, nullo præclaræ cogitationis indicio mæstissimos domum remitterem, consulebam certe mihi uobisq; eo silentio, Ciues, ea simulata animi remissione, quippe quum & eius generis res essent, quæ prius fieri q̃ dici debebant, & uos freno potius quã calcaribus indigere uideremini. Cælaui, fateor, consilia mea uos, supticui tam diu uoluntatis rationem omnem: non quod uel fides uestra mihi suspecta, uel animi non satis noti essent, quum priores ipsi in ea rerum alea cogitatus uestros præmonstrassetis, sed deterrebat mortalium fragilitas, & inconstantia humana, quæ quum ad omnia præceps feratur, ad libertatem rapitur magis q̃ ducitur, nihil pensi, nihil ordinati habet: & si minimum occasionis ad eam nõ modo uendicandam, sed tentandam arriserit, non mille (ut aiunt) enses, mille pericula, non manifesta mors, & apertum fortunarum uitæq; discrimen à proposito auertere potest. Verum ubi frustra tentata re inanes conatus detexeris, aut funestissimũ supplicium, aut deterior longe seruitus manet, omnisq; in posterum abscinditur spes, ac lapsa semel occasio in perpetuum euanescit, semel tentatur ea res: quod si perperam cesserit, imperpetuum facultas amittitur. Proinde (uerum ingenue fatebor) uix mihi ipse satis tutus eius consilij particeps uidebar, timebam ne lingua tantæ impatiens rei, ne parietes ipsi domus me proderent: testis est Amesa nepos, præcipuus postea adiutor consilij & comes

Oratio Scanderbegi ad milites.

Periculosum libertatẽ appetere.

Amesa adiutor Consiliorũ Scanderbegi.

& comes laboris, & alij perpatici, quorum opera & fideli & impigra in exequenda ea reſumus. Quod quum eadem mihi cum illis uitæ intercederet conſuetudo, idem uictus, idem proprie animus eſſet: nemo tamen me patriæ memorem, niſi in Hungarico bello deprehendit: nemo Chriſtiani & liberi hominis uocem, niſi tum cum impune potuit, audiuit. Poteratis alium uos Epirenſes (non enim deerant præclara ingenia in hac prouincia) auctorem libertatis, & ampliatorem rerum ueſtrarū atq; animorum inuenire, maluiſtis tamen (ita forſan uolentibus Dijs) libertatem hanc licet ſeram à me expectare, & uel per alios quærere, uel ipſimet uobis cōficere. Non eſt pertęſum tam egregios ſpiritus in libertate educatos, animos barbaricis ſubiectos ſordibus tam diu tenere, ut me hunc aliquando uideritis. Sed quorſum iſtud liberatoris nomen patientia ueſtra uſurpo mihi? Non attuli libertatem huc, inueni, uix ſolum ueſtrum tetigeram, uix nomen meum audieratis, cum aduolaſtis, occurriſtis quadam contentione omnes, uelut patres ueſtros, fratres, filios, à mortuis remeaſſe, uelut Deos omnes acceſſiſſe audiſſetis. Præoccupaſtis illico, obruiſtis ea magnitudine officiorum, ea animorum alacritate, ut tantum ſeruitutis uidear uobiſcum cōtraxiſſe mihi, quantum acquiſiuiſſe apud uos libertatis, non impenū ipſe uobis, non urbem hanc dedi, uos tradidiſtis mihi, armatos inueni, non arma tradidi. Libertatem in pectore, in fronte, in enſibus, in haſtis, ubiq; geſtantes comperi, & tanq; opprimi tutores à patre relicti ſeruatū mihi ad hunc uſq; diem ſceptrum, pari fide atq; diligentia reſtituiſtis, & in maiorum meorum poſſeſſionem labore atq; induſtria ueſtra incruentum deduxiſtis: nunc in cæterorum * (Dijs iuuantibus) ducite. Maiorem uel maximam iam partē operis abſoluimus. Croia recuperata, agro omni ſubacto, Dibris & reliquis deinceps populis nobis adiunctis, ac hoſtium nomine ex campis ſublato, oppida ſuperſunt. Si ad incommoda illorū ſpecto, uidens omnibus à nobis obſeſſis, præoccupatis, nuda tantum mœnia incluſis relicta, bono ſum animo: ſi ad locorum difficultatē & præſidia intus à Tyranno poſita, maximo uel ingenio aliquo, uel pertinacia utendum uidetur. Sed melius hæc præſentes in ipſo hoſtis conſpectu, & ferrum ardenti dextera tenentes, q̄ nunc abſentes, & ſuſpenſis animis, conſultantes iudicabimus. Mouenda itaq; impigre ſigna, & induendi ubiq; uincentium animi, adiuuabit conatus noſtros fortuna, quæ hucuſq; in ſingulis nos egregie eſt & comitata & ſecuta. Petrella tamen prima omnium petenda nobis, nō quod alijs ſitus difficultate, uel munimento naturæ id oppidum cædat, ſed ex eo quod uicinior eſt huic urbi, maiorē famam, & timorē Croienſis fortunæ, eo nos credo inuenturos, multa ſpectacula tum uirtutis ueſtræ, tum calamitatis ſuæ in oculis habuere, mouere poterunt hæc non parū fortaſſe, & in quo non mouebunt, pertinacia certe noſtra ſupplebit, unum illud fixū omnibus, obſtinatumq; eſſe debet, niſi ea expugnata ſit urbs, & uoti compotes ſimus, domum non reuerti, experiundum eſt omne artis, laboris, patientiæ

Liberatoris nomē Scanderbeg ſibi uſurpat.

Libertas.

** Intellige poſſeſſionem.*

Fortuna comes.

Petrella oppidum.

tientiæ, ferri, aūri, argentiq; genus, ut inde prima huius uictoriæ auspicia sumantur, si per uim capere eam annuent Dij, nullus relinquendus obstinatis apud nos miserationis locus, sed uel insolentissime utendum uictoria, ut cæterorum frangamus animos. Si dedentibus oppidanis potiri ea incruentis nobis licuerit, magna modestia tum priuatim, tum publice agendum erit, ad inuitandos alios ad deditionem animos. Hac oratione cognita maxime modestia Scāderbegi, & laudata est ab exercitu, neq; de consilio eius quicquam mutatum, aut grauate acceptum. Moses cū tribus equitum millibus uelut anteſignanis primum ad urbem missus, Castriotus cum reliquis copijs iuxta secutus. Nonnulli dicunt eum machinas quasdam Croiæ inuentas secum duxisse ad oppidanos deterrendos, alij sine tormentis & tentata & expedita omnia. Ego (si concedendū est quod omnes clamant) per integrum ferè mensem totum ab eo imperium recuperatū, egre assentiar, ea deducta fuisse impedimenta, præsertim quū hiberno tēpore concreta gelu, & glacie omnia uix expeditis equis uirisq; iter tutum præberent. Deductis sub muros copijs Epirensis, partitis ordinibus, urbē impigre qua melius potuit, ratione cinxit. In Tyranna maiore, sic dicta, propter aliam minorē, quę prope Croiam iacet, quia aptior ad castrametandum locus erat, maior pars militum exposita, idem obsidens & obsessus cogitabat. Prior tamen Castriotus alloquendi benignitate & munificentia promissorum animos hostium præuenit, electoq; uno fidelis & expertę operę uiro, quem ex Hungarici belli reliquijs secū in Epirum illum ad oppidanos misit. Deditionis præmio, præter uitam bonaq; priuata, si mutata cū imperio fide manere apud se uellent, stipendia abunde oblata. Si ad Tyrannum mallent reuerti pecuniæ singulis, & non uilia munera prefecto promissa. Pronos iampridem ad deditionem homines, Vafer miles appositis ad idipsum uerbis facile quocūq; uoluit, impulit: non à Scanderbego primum exorsus, sed à malis, & Amurathis occupationibus, ex Hungarica clade ac conspiratione Christianorum in Turcas, tum ad ipsa mandata ducis præclara quadam fiducia uenit, subijciens crebro audientium animis Croiensis præsidij fortunam, ac cęterorum calamitatem, qui passim per omnes prouinciæ angulos lupis canibusq; relicti iacebant, ea omnia partim ab alijs audita, partim uisa, credita facile sunt, acceptæq; conditiones, dummodo saluis rebus suis abire liceret, cessuros urbe, de alijs præmijs non curatum. Missi itaq; à præfecto, qui rem cum Scānderbego agerent, & iureiurando sancirent, firmatis omnibus, & barbari egressi sunt sine mora, & presidium nouum acceptum in oppidum. Cæterum non immemor consilij sui Castriotus, honoratos uerbis hostes, pecunijs quoq; equis, & cibarijs adiuuit. Deinde Mosem, & nonnullos equites cum eis misit, usq; ad imperij fines, ne alicubi uel insidijs, uel aperta ui à suis uiolarentur: sicuti pleriscq; in alijs, ita hic quoq; non minus admiranda ducis nostri fortuna, cū uel uirtus, uel prudentia occurrit mihi. Et sicut in seruando eo apud Amurathem

Parcere subiectis, & debellare superbos.

Petrella obsidetur.

In quibus periculis Scanderbegus fuerit.

præsto

præsto fuere, ita hodie in restituendo illi imperio Deos omnes non affuisse solum, sed contendisse non ab re dicere ausim. Petrella oppidum, licet non amplum circuitu, inexpugnabile tamen, propter loci naturam, & altitudinem montis, in cuius uertice stat, armis, uiris, comeatu affatim munitum, hyeme præsertim alienissimo ad obsidionem urbium, tempore tam facile imperium eius accepit, ut non solum militem ullum in ea potiunda, sed ne uerbum quidem (ut aiunt) frustra amiserit, laudanda tam non inanis in hoc patientia eius, indefessumq; corporis robur, quàm indefatigabilis uigor animi, omnia celeriter obeuntis. Recuperata enim ea urbe, & ordinatis intus ac procuratis quæ necessaria uisa sunt, non modo die, horáue, sed ne momento quidem temporis ibi moratus est, quin extemplo collectis uasis, militem ad alia oppida uelut fugiētia deduceret, operta niue omnia erant, exhausti frigore hominum uultus, gelatæ manus, indurata & ueluti concreta omnium corpora, neminem tamen præter præsidium tecta uel muros urbis intrare passus est, neq; ipse uoluit ingredi, ut pudorē quendam eo exemplo iniiceret aliis. Sed neq; illud longe maius, quod de eo fertur, silentio prætereundum censeo, quod à primo scilicet die, ex quo in Epirum uenit, usq; ad uendicatū imperium, uix duabus horis quaq; nocte somno indulsisse memoriæ proditum est, miraculū diuini proprie corporis, ac inexhaustæ fortitudinis. Ideo fortasse patientia illa laboris, uigiliis, ac exercitatione assidua, & uirium magnitudine consecuta est, quod in Papirio illo Cursore, excusant antiqui, cibi uiniq; capacissimus dicitur fuisse. Brachio nudato semper pugnabat, nullo frigoris, nullo æstus discrimine habito, rem ausus plus fortasse habituram ad posteros admirationis, q; fidei. Nos tamen eó, unde discessimus, reuertamur. Recto itinere Petram Albam itum est, quæ à Petrella xxx. millibus passuum, à Croia xxx. millibus distat, Petrella à Croia xxv. Oppidum hoc in Aemathia est in sublimi montis cacumine situm, paruum alitu tamen, præter famē nullam uim hostium timens. Præterea ad ipsas montis radices præterfluens Aemathus fluuius, non minus pulchritudine, q; munimenti, & commoditatis loco illi addere uidetur. Vix fixis humi signis consedit sub muris miles, & missi ad Scanderbegū quidam ab oppidanis ultro deditionem urbis fecere. His etiam quæ Petrellensibus ante fuerant omnia promissa & seruata, ac missi quidam ex nostris cū præsidio hostium, qui ab iniurijs prouincialium eos tutarentur. Firmata rebus necessarijs urbe, uix data facultate respirandi, Stelusium eodem ardore petitū, xxv. millibus passuum oppidum hoc à Petra Alba disiungitur, à Petrella xl. à Croia L. ferè. Hoc quoq; oppidum, licet ab amplitudine iure laudari non possit, à naturali tamen situs munimento, amœnitate, ac cœli salubritate non immerito extolli potest. Mons est in Aemathijs campis, excelsus, in medio speciosq; cuiusdam uallis uelut de industria positus, iugum ipsum pulcherrime muris septum id castellum facit. Huc quū solis occasu aduenissent nostri, nihil ea die actum, sed in crastinū dilata res.

Descriptio Petrellæ.

Scanderbeg paucissimi somni.

Obsidio Petralbæ, descriptio ac deductio eius.

Obsidio Stelusij, eius descriptio & deductio

Mane missis ad oppidanos legatis Castriotus, primo nihil præter uerba tulit, nullumq; certum responsum datum. Nam uariatũ maxime sententijs inter barbaros est, & res propè ad seditionem deducta propter pertinaciam, uel ut uerius dicam, constantiam præfecti dissentientis à cæteris de deditione ac excitantis multitudinem ad arma. Victus tamen à maiori suorũ parte, quũ æquũ conditionis genus acceptare noluisset, coactus est postmodũ sordidius longe, & funestius iugũ subire: nam milites flectere uerbis eum nequeuntes, uinctũ cũ alijs eius sententię sociis ad Scanderbegum deduxere, & conditionibus acceptis, tradidere urbem. His pluscq; cæteris liberalissime de singulis prouisum à nostris. Maior pars ob patratum facinus Ottomani timore domum redire noluit, ibiq; mo-
Obsidio Sfetigradi, eusq; descriptio.
ta sit. Eorum quidam baptizati: alijs liberum arbitrium eius rei relictũ, uictus tamẽ ex publico nemini negatus. Sfetigradum restabat, quod idẽ apud Illyricos signat, quod sancta ciuitas, nihil moratus in Stellusio Epi-
Petrella, Petralba, Stelusius, Sfetigradus, conditorũ nominibus carent.
rensis, copias illuc summa celeritate traduxit. Hoc oppidum in superiore Dibra ad fines imperij iacet, in excelso monte, ut de cęteris diximus, uelut aquilæ nidus, conspicuum, ambitu pari fermè cum Stellusio. Hęc omnia quæ numerauimus oppida, nullum antiquæ memoriæ conditorem habent. Nam illa, quæ ueteres, Macedoniæ & Epiri reges, ac externi principes construxere, ut Meandria, Heraclea, Toglus, Nicopolis, Echinus, Leucas, & alia nonnulla quum Latini nominis hostes, uel totius magis
Gotti. Gallogręci.
humani generis incendia & pestes, Gotti, ac Gallogręci, orbem inuasere, diruta ab eis omnia, atq; solo æquata fuerunt. Vnde prouinciales, & locorum reguli, longo post tempore cupientes dispersam sordide multitudinem in unum colligere, & aliquam effingere prouinciæ formam, quũ difficilem ueterum reliquiarũ reparationem uiderent, & æque si fuissent reparatæ illæ urbes omni pristinę calamitati, & hostiũ iniuriq; obnoxias, quia maiori ex parte campestris erat, in altissimis montium iugis sedes sibi eligentes, hæc castella condidere, pusilla ideo, quod neq; locorum habitudo maiorem circuitum murorum patiebatur, & ut facilior foret eorum defensio, quum aliqua uis hostium ingrueret. Licet Croia, ut imperij caput, sicut pulcherrima omnium, ita ampliss ima sit, conditorem eius
Croiæ conditor Carolus.
fuisse Carolum inuenio, diuitem uirum, ex nobili Thopiarum genere, qui tempore quo Scanderbegus Epiro potitus est, in Scuria, haud ignobili Epiri parte, inter Tyranam & Dyrrachium imperitarunt, ubi sub hostium oculis Castriotus consedit, dispositis ordinibus, stationibusq; extemplo agere cum oppidano de deditione cœpit. Et ut facilius exemplis moueret homines, commemorari eis iussit singula quæ Croiæ, Petrellæ, Petrealbæ, Stellusio acta erant, præcipue de liberalitate eius, officijsq; in prędidium Stellusiense collatis econtraq; ac prędecti uinculis, quẽ iamiam ante illorum ora cum alijs obstinatis mactari uisuri essent. Mouit ea legatio singulos, præfectum præcipue propter alienæ fortunæ documentũ subiectum oculis. Quare timens prior ipse suam efferre sententiam, &

respondere

reſpondere hoſti propter multitudinis inconſtantiam, & mutabilia uulgi ingenia, accepto, habitoq; honorifice legato, conuerſus ad ſuos multa modeſtia. Quid iubetis, ait, fortiſſimi uiri, & fideliſſimi milites, aut quid ad hæc hoſti reſpondeamus? Tum unus ex aſtantibus ſatis coniectatus ex uerbis ipſis tacitam ducis uoluntatem, Poſtquã fortes, & fideles ſe hoſtem Scanderbegum appellauit ſublatum ſtrictum enſem dextera concutiens. Hic, ait, fortiſſime Dux pro nobis reſponſum ferat. Nihil oportuit appoſitis ad idipſum uerbis, nunc ex Croienſi, nunc ex Stelluſienſi fortuna libera pectora perterrefacere. Sicut diuerſi uultus, uariæ mortalium facies, ita diuerſi ſunt hominibus habitus animorum. Vnuſquiſq; ſuo ingenio ſapit, furit ſuo quiſq; facto. Nos leges non Petrellenſibus, non Stelluſienſibus dedimus, neq; ipſi dent nobis. Non tranſeant tam ſordida mancipiorum exempla ad fortium uirorum animos. Dedignantur ſublimia ingenia in honeſtis, nedum in turpibus aliena facta imitari. Suo quiſq; more uiuit. Agedũ mactetur ante ora noſtra Stelluſiẽſis præfectus, immolentur ſocij: creditis ne in eorum nos corporibus interituros? Nunquid noſter ibi extinguetur ſpiritus? Nunquid noſter inde effluet cruor? Sed ô fœlicia corpora illa, ô uerẽdos mihi ſemper manes, qui præclaro libertatis & fidei ſeruandę ſtudio, aurũ, argentũ, ferrumq;, & quicquid uel cupit, uel timet miſera mortalium conditio, perinde contemſere. Fer tu itaq; hæc uiciſſim priuati militis mandata ad ducem, ſi imponere nobis has conditiones quærit. Nudet iam brachium illud nõ adeouſq; formidatum fortibus uiris. Cogere fortaſſe nos ad ſuas leges aduerſis Dijs poterit, perlicere: certe non poterit. Cæterum, neq; tamen is eſt Scanderbegus ueſter, quem olim audiuimus, ſublimi ingenio, uirũ facilem in ignoſcendo, & non minus hoſti, q; ſibijpſi æquum. Cur enim Stelluſienſis prefectus, qui libere, quod fortiter, quod iuſte pro rege ſuo, pro fide, pro libertate ſenſerit, in uinculis tenetur? Cur parãtur ſecures? Non meruit gladium, non mortem, qui tam præclare eam, ut libertatem ſeruaret, appetijt. Ingenti admiratione omnium auditus eſt miles, neque interpellatus, donec ultro uerbis finem fecit. Tum circunfuſa undiq; turba, Scuta, gladijs cõcrepuere, & iuxta id ſignum clamor approbantium ſublatus. Præfectus auctus maxime, & confirmatus animo in ea ſuorum uoluntate, dimiſſo ex urbe legato, mox ad cuſtodias cõuerſus, milites ad ſua quenq; miniſteria tranſmiſit. Per muros licet ordinata pleraq; antea eſſent, tum augens, tum renouans omnia ſumma ratione collocauit, multa interſerens hortamina inter apparandũ, & inueniſſe ſe dicens in omnium animis, quod certa prius ſpe concœperat, Augeri magis deberi eorũ conſtantiã exemplis aliarũ urbium, quę tam fœde iugũ hoſtile ſubijſſent: cogitarent quæ eſſent præmia laturi ab Amurathe, ſe ſoli inter tantam reliquorum perfidiam libertatis, & Ottomani imperij nomen ſeruaſſent in Epiro. Contraq; ſi animos ſummiſiſſent, grauiora ſe omnia quàm Petrellenſes, Stelluſienſesq; timere merito debere, quum excuſabilior illorũ perfidia

Petrellenſes. Stelluſienſes.

perfidia uideatur, quod in uisceribus ipsius prouinciæ constituti obsessi undiq; ab hoste circumuallati, uelut coacti fuissent ad deditionem, se in limitibus ipsis hostilis imperij collocatos, & fortiori adhuc oppido munitos, eas inanes excusationes, factasq; causas allegare nõ posse, quũ adesse subsidium à Tyranno, & solui obsidio momento temporis possit. Solabatur præterea breues eos labores futuros, propter incommodissimum ad obsidionem hybernum tempus, ac credere facile se hostem ubi pertinaciam eorum nouisset, nihil quicquam moliturum in muros, sed statim conuersis signis abiturũ. Ad ea uerba consiliaq; illud quoq; non minus prudens factum addidit, quod Christianos omnes, & ueteres ciues, quorum nonnulli ibi sicut & in alijs oppidis ab Amurathe fuerãt relicti, eductos ex urbe, ne proditioni ullus esset locus in suburbia misit. His ita patratis, hostis intrepide expectabatur. Castriotus interea audito oppidanorũ responso, & elaborata barbari oratione, risu sibi obiecta dissoluẽs: Insignem apprime militem, inquit, si ita facere sicut dicere nouit: sed si facultas aderit nobis, fœlicẽ eum quoq; fœlicibus Stellusiensium manibus addemus. Mox duci præfectum ante se cum captiuis illis iussit, & oblata crucis imagine, aliquos credentes & confitentes baptizauit. Desdrotus cum cęteris in cõspectu omnium necatus. Sublatus ilico clamor ex urbe & multis conuitijs nostri sunt cõcisi. De ratione oppugnandę urbis tres fuere sententiæ: Alij nihil tentandum in muros cum opertis glacie ac niue locis omnibus inaccessum esse montẽ, & uix pedibus consistere posse militẽ dicerent. Quare relicta prorsus obsidione propter hyemis incommoda, in uernum tempus differendam esse oppugnationem. Alij faciendum militum esse delectum, apparandas scalas & machinas, cæteraq; id generis instrumenta, & pertinacia aduersus pertinaces utendum, neq; dũ respirare cuperent ipsi, & uelut aues uernam temperiem expectare, relinquendũ tempus hosti ad subsidiũ ab Ottomano capiendum & reparandas uires. Moses inter utroq; neq; tentandam oppugnationẽ, neq; deferendã obsidionẽ statuit, alio tamẽ modo q̃ ipsi sentirent: nam per præsidium quod ibi ad confinia ad alias necessitates paratum tenebatur, optime & consuli exercitui, & non interpellari obsidionem posse, & inclusos teneri intra muros hostes, atq; ita paulatim rem protrahi in commodius anni tempus, neq; illis spaciũ concedi ad respirandum. Hęc sententia quę media erat, accepta, & ad autorem ipsum id onus à Scanderbego delatũ, accinctumq; præsidium illud duum millium, quod non longe aberat, & mille additis relictus ibi cum eis Moses, reliqui sublatis signis Croiam petiere. Ibi quoq; uariatum sententijs est de totius rei summa, & belli ratione, multis ægre deponentibus arma, suadentibusq; sequendam uictoriã, & inferenda in hostilem agrum signa, ac aliquid de imperio Amurathis abradendum. Alijs alleniſſima tempora allegantibus, niues, glaciem, imbres, uix suspecturum tot incõmodis militem. In campis præterea exusta gelu omnia nõ præbitura iumentis alimẽta. His assentiens Castriotus, ut

Sententiæ de ratione urbis oppugnandæ.

& aliquam

& aliquam ſuorum rationem habere uideretur, & recuperatũ imperium interim melius firmaret inter dimittendum exercitum, his uerbis militi gratiarum actionem exoluit: Neſcio quid prius, quid poſterius laudandum ſit in uobis milites, uirtus ne, an fortuna: hanc illa inuitauit, hæc iuuit illam, & (quod maxime in hoc genere rerum gerendarũ oportebat) conſilia, conatus q̃ ueſtros celeritate æquauit. Quare maximum præſagium hinc futuri Epirotici ſplendoris, & dignitatis ueſtræ cõpi. Quid negatura imposterum fortuna nobis? Quid nõ ſuperatura patientia ueſtra non uideo? Vix trigeſimus hic dies eſt, ex quo ſecundis auibus poſſeſſum à barbaro ſolum poſſeſſam patriam animi dubius, ac penè ex tam longa peregrinatione ignotus tetigi. Hodie Sfetigrado excepto, non nomen eſt, non odor (ut aiunt) eius in prouincia relictus: gratiæ imprimis agendæ ſunt Deo, qui ita mentem hoſtibus ademit noſtris, ut tot fortiſſimorum locorum poſſeſſionem incruentam etiã in uos tranſtulit. Tum patientia ueſtra ſuis non fraudanda laudibus, quæ non colli minas, non hybernam intemperiem, non ſubiecta tot oculis aſpexit incommoda, nõ caput detorſit, donec conceptum iampridem deſiderium ex animi ſententia exoluiſſet. Nunc utrorum q̃ uoluntatem laudo, & qui ſequendam, & qui differendam uictoriam ſentitis. Quippe quum nihil debeat fortem uirum tardare, per aquam (ut aiunt) per ignem, per inuia quæq̃ permeabile iter habere conſueuit uirtus. Tamen ſi nihil hæc dilatio iniqui eſt allatura, poteſtis citra iniuriam meminiſſe, humana quoq̃ uobis corpora eſſe. Ite proinde fœlices, & uictrices dexteras, ac quod ſupereſt, ſpiritus refocillate, ſolidiores poſtea in nouos actus ad clementius anni tempus reuerſuri. Tunc arma condico, tunc ſudores omnibus, tunc perpetuam belli materiam, tunc ſtipendia eſtis, quæ nunc promeruiſtis, cumulatiſſime accepturi. Nam ſi ita per ſilentium Ottomani licebit nobis ſine obſtaculo bellum, ut cœpimus, gerere, depopulandus eſt ager hoſtilis, diripiendus, incendendus, ac tentanda quædam præſidia locorum, ſi adiungere nobis poſſimus. Sed ſi bellum (id quod propius uero puto) aduerſus nos decernet Tyrannus, accommodanda erunt ex tempore, & conſilijs ipſis hoſtium conſilia noſtra. Quicquid tamen de alijs ſumus acturi, in Sfetigradum primus quiſq̃ impetus, prima arma depromenda. Turpe æque ac moleſtum uidetur mihi, ut ibi radices adhuc per ſummam ignominiam Epirotici nominis teneat hoſtis. Sed cedendum nunc tempori fuit, ne ſi pertinaciam Sfetigradenſem maiore pertinacia ſuperare conteenderemus, fruſtra re tentata, turpius uicti abiremus, & inſolens hoſtis paulatim conatus noſtros contemnere aſſueſceret. Non enim cum uiris tantum, ſed cum cœlo ipſo pugnandum eſſet. Vitio datum accipio priſcis quibuſdam Imperatoribus, quod per imprudentiã, reiq̃ militaris ignorationem paratiſſimos exercitus magis incõmodis rerum, q̃ hoſtili gladio amiſerint. Cæterum adeſt etiam præſoribus natalis Chriſtianus, nõ puto aliquid tentandũ in hoſtem hoc tempore, non uitam alicui auferendam, quo

Oratio Caſtrioti ad Duces, præfectos, & milites ſuos, poſtquam bene geſtis, ac imperio recuperato.

Fortem uirum nihil remorari.

dam, quo ipsi uitam & lucem accepimus tempore, sed crebris uotis (ut sæpius repetam) ubiq; gratiæ superis persoluendæ pro libertate, pro imperio, pro uxoribus, liberisq;, pro ijsdem ipsis recuperatis. Ego uobis, si ob aliud quippiam impar sim, milites ad gratias referendas, ob id præcipue esse confiteor, quod tot præclara nepotum pignora, tot gratissimorum, & inuictorum ducum aspectum restituistis mihi. Magna quæq; his ducibus, his adiutoribus animus spondet sibi, dabunt occasionem, dabunt materiam ipsi, unde uobis quoq; olim ingentes gratiarum actiones habeam. Nunc si quid in me est, quod ad uos uel ornandos, uel illustrãdos attineat, efferte audacter desideria uestra, nanq; (ut arbitror) eam pro magnitudine uestrorum in me meritorum debeo uobis animi gratitudinem, in me nunquam desiderabitis. Vulgum non tenuit pudor, & honestiores etiam quosdam, quin sumpta ex eo sermone fiducia, uelut timens unusquisq;, ne alius prior posceret, undiq; circa eum effusi, ut uaria pro habitu ingeniorum exposcerent, hi equestria, hi pedestria stipendia, pecunias alij, equosq;, alij quarundã uectigalia uillarũ, multi quibus in mutatione imperij arrepta patrimonia fuerant à barbaris, & ad alios translata, restitutionem ueteris fortunæ. Quæ tum expediri præter contentionem potuere, facile omnia concessa relicta, quæ annexam alicuius iniuriam habebant, in aliud tempus reiecta. Dimisso exercitu, Scanderbegus urbem ingressus cum suis, nam multi mansere cum eo, præsertim nepotes, & principes consanguinei, primum omnium Amesam cũ socijs quibusdam, qui illum ex Hungaria fuerant secuti, lauacro baptismatis fidei Christianæ restituit, & barbaros plures simul qui tum Croiæ, tum alijs locis inuenti fuerant, intermissa priùs re in ea celeritate belli gerendi. Hęc lætitia ad Natalitiam festiuitatem addita, pluribus diebus est celebrata, Scanderbego à prouincialibus tum priuatim, tum pub. de more gestis multa Xenia missa, principes uicini sicut nuper apta ad bellum, ita nunc pacem, & otium ornantia uarij generis munera dedere uestimenta egregia, & aliam prędosam suppellectilem, non ignari in eo habitu rerum, & bellico tumultu, nihil eum præter arma attulisse. Breue id ocium Castrioto fuit, nam inter epulas fermè ipsas nuncius à Mose aduolauit barbaros qui ex prouincia in loca uicina confugerant, facto non ignobili agmine sociorum, & collectitia multitudine ad se opprimendũ properare. Quare festinaret ipse, nam uereri se uel longius ab hoste protractum deserere cogi Sfetigradense negotium, uel si sub muris tentare fortunam uelit, medius ab oppidanis & illis introcludatur. Hæc omnis eius motus causa fuit, nam reliquiæ illæ Turcarum, quæ manus nostrorum effugerant, præsertim Petrellense, Stellusiense, & Petralbense præsidium post eam fortunam collecti circa Alchriam oppidum id est Ottomani nominis in Macedonia, quũ uiderent Scanderbegum misso exercitu Croiam in hyberna cõcessisse, & sedatos iam uelut per ocium omnis belli tumultus. Tum ultionis studio, tum cupientes præclaro aliquo facinore ignominiã suã,

Amesa baptizatur cũ socijs

Xenia missa Scanderbego.

Alchria oppidum Turcæ in Macedonia.

& per-

& perfidiæ errorem apud Ottomanum excusare, excitata alia multitudine, Sfetigradum ire pergebant, ubi audierant Mosem cum præsidio ad custodiam finium, & urbis obsidionē relictum. Castriotus licet nō multum eo nuncio moueretur, quod nunquam eam colluuiem fines ingredi ausuram credebat. Tamen ne aliquid negligenter in noua possessione imperij ageret, uel Mosi deesse uideretur, ocius conscenso equo, cum conuiuis ipsis & socijs epularum, ac centum fermè militibus ex urbe ductis, ad eam periculi suspicionem exorientem extinguendam, contendit: sed nihil uel timore, uel festinatione illis dignum inuentum. Nam ubi aduentare Scanderbegum sensere hostes, sicut timide processerant, facile retroacti uix uestigia sui reliquerunt. Tamen hæ res malorum ipsis causa fuit, nanq; indignatus Epirensis, quod & data sibi eius incommodi uiq; causa, & sublata per eorum fugam materia laudis foret, acceptis mille equitibus ex Mosis præsidio, hostile solum ingressus, ut ea iniuria, si posset, lacessitum hostem prouocaret ad pugnā, multa hinc inde procursans per campos subuertit, deuastauit, depopulatus est, atq; allectum ea prædę dulcedine militem, totius deinceps hyemis cibaria doluit.

cibario.rii vel cibaria dolut,

MARINI BARLETII SCODRENSIS SACERDOTIS HISTORIARVM Scanderbegi Liber Secundus.

QVAE GESTA IN HVNGARIA SVNT (VT IAM perfectis rebus nostris ad aliena reuertamur) quum certis nuncijs cognouisset Ottomanus, licet fama quoq; ipsa prior, solito pernicior, quum male quippiam affert, uario tumultu, metuq;, & luctu simul publico, simul priuato omnia implesset, Scanderbegi opera Bassam profligatum, deletumq; exercitum, ac propè ad internitionem cæsum, unum cum Amesa illum, & adiutoribus consilio è prælio incruentum euasisse, moxq; in Epirum profectum, summo dolore eo Amurathes nuncio perculsus, percunctandi studio ubi rei seriem omnē, & Scanderbegi consilia edidicit, in extorquēdis præsertim à Scriba fallacibus literis (neq; enim uel id latere diutius potuit) primum illi tam audacis facti, & insperati (ut fit) mali admiratio uocem inclusit. Deinde mitigato paulatim dolore, in uerba prorumpens, uox nunc minax, nunc querula, uim eam omnem fermè indignationis exhausit, nunc ingratum Scanderbegum, nunc sceleratum appellans. Venenū iamdiu seruatum, euomuisse dicebat. Idem fuisse facturū iampridem, si ei furori atq; scelerato consilio modus adfuisset, tempus captasse, quo tutior impunitiorq;

Dolor Amurathis ob eadem Bassæ suorūq; & eius indignatio aduersus Scanderbegū.

punitiorq́ nefandi uoti cõpos exiſteret, propter grauiores ſuas ex Hun-
garica clade belli neceſſitates, & maiora rerum momenta. Quærebat nũc
callidus Princeps, quo magis in eum ſuorũ animos excitaret, ſibiq́ con-
ciliaret. Quæ eum ratio (cuius nullam rationẽ ſcelus habere diceret) ad tã
impium facinus impuliſſet. Quum liceret apud ſe illi & ditiſſimo & maxi-
mo eſſe, nihilq́ penitus eorũ deſiderare, quę inſatiabilis quiſq́ hominis
animus ad omnem uel domeſticæ, uel militaris rei gloriam ſibi ipſe uotis
expoſcere poteſt. Nunquam alienigenum hominem maiori apud ſe cu-
ra habitum, educatumq́, & peregrinæ uirtuti ingentiora pręmia propo-
ſita ficta quadam rei indignitate, ac doloris impatientia principum ſuo-
rum fidem appellans, iterato ſępius ſermone clamabat, bene nunc actum
ſecum atq́ cum Ottomano impio dicebat Amurathes, maximo ſe onere
domeſtica fraude atq́ inſidijs liberatum, aliam fortaſſe uim ueneni, aliud
pernicioſum incendium futurum fuiſſe, ſi ea peſtis intra parietes ſuos di-
utius coaluiſſet. Illud ſe tantum dolere, de eo arbitris dijs pariter atq́ ho-
minibus conqueri, neq́ unq́ id ſceleris inultum fore, pati poſſe, quod in
Hungaria ab illo præter ius omne, faſq́, nefario conſilio hoſtibus uicto-
riam traditam audiebat. Si enim aliqua ſuberat contra eum ulciſcendi ra-
tio, & iuſti doloris ſpecies, quod paternum eius regnũ poſſideret. Quid
exercitus meruerat per oẽm fœditatẽ crudelitatemq́ uelut uictima hoſti
oblatus? Quid innoxius ſuorum ſanguis? Quid ſcriba tandem inno-
xius, qui neq́ ipſe impias manus effugere potuit? His ſermonibus Ot-
tomanus incitatos per ſe barbarorum animos magis accendebat, ſed at-
tulere maiora, ac maxima quæq́ additamenta ad eum dolorem alij, atq́
alij ex Epiro nuncij captam Croiam à Scanderbego, capta eodem tenore
cætera oppida, cæſa præſidia dicentes, ac regnum auitum eius omne in il-
lius poteſtatem miro totius gentis fauore redactum. Cæterum cum hęc
Ottomani animum ſumme mouerent, omiſſa tamen aliarum ferè omni-
um rerum cura, in Hungarum bellum mentem conuertit. Id unum cer-
tamen ſingulis propoſitũ uidebatur. Id omnium conſilia, atq́ deſideria
ſingulorum, & publica uota expoſcebant: uariæ purpuratorum ſenten-
tiæ ægrum ſenis animum hincinde diſtrahebant. Nonnulli qui nihil pe-
riculi putabant, donec penitus debellatũ nõ uiderent, tendendum omni-
bus copijs aduerſus Hungaros cenſebant, neq́ pro parte uictoribus to-
tius belli euentum, atq́ triumphum per ſummam ignauiam & ſecordiã
cedendum, præſertim quod & idipſum ſine domeſtica proditione ac per
fidia factum non fuerit, aliud præterea eſſe Baſſam cum xx. anteſignorũ
millibus, aliud totius Ottomanum robur exercitus, & florem Europæ
Aſiæq́, ac inſuetam uinci regiam cohortẽ expectare. Quibus alia mens
erat ab his, & maiorem ruinam uerebantur, quantũ illi propter Scander-
begi perfidiã Baſſę fortunã excuſabant, tantũ onerabãt iſti propter pauci-
tatem hoſtium, quod Hunniadem cũ minoribus dimidio copijs, q̃ ſuis
rem tantum uel incruentum peregiſſe dicerẽt. In eo quod illi regia ſigna,

Varie apud Ottomanum ſententię ſuper bello cum Hungaris renouando.

Hunniades.

& mag

& magnitudinem copiarum ad Baſſam referentes extollebant, adducebant hi Vladislaum cum totius Hungariæ ac Poloniæ nomine, iuxtaq; Italorum auxilia cum Iuliano Romanorum legato, ac Germanorum arma, qui omnes adhuc nulla belli eius auſpicia ſuſcepiſſent, ſed cupidiſſime pugnandi copiam expectarent. Deſpotis præterea ſatis fauorabilem cauſam nunq; deſerturos Chriſtianos, donec illum auitum reponant in regnum Scanderbegum. Demum nouum hoſtem exortum contemni non debere, noſſe omnes, quo uir ingenio, qua fortuna, qua rerum bellicarum peritia eſſet. Iam temporis momento paternum imperium omne deleto hoſtium nomine, ſine matris (ut aiunt) dolore uendicaſſe. Quid deinceps firmatis imperij rebus, & conciliatis populorum animis facturum? Excitaturum profecto ad arma quoſcuq; Chriſtianos Principes, & nõ labori, non periculis, non uigilijs ullis parſurũ, ut aliquid quotidie de imperio eius abradat, ſtultũ fore inter tot hoſtes à tergo, à fronte, à lateribus, inter tot arma, euentũ aliquem niſi infœlicem expectare. Satius eſſe ſummittere ſemel animos fortunę ne ſæpius ſummittantur, & aliam corporis partẽ detegere, ut aliam magis iniurię obnoxiam tegas, tẽpore magis geri bella, q; armis. Haud grauate reſtituendam Myſſiam Deſpoti, ut à tot incõmodis bellorũ aliquantulum reſpiretur. Sed quid reſtituendã? mutuandam potius, aũferri enim quoquo tempore uel facilius q; data ſit poſſe. Mouere hęc multũ ad ea iampridem inclinatũ ſenem tamẽ ne tam facile ad eam ſententiã prorumpens timoris indiciũ aliquod præferent multis hincinde de induſtria dictis quaſi inuitus ad id applicare uiſus eſt animũ. Quare decreta legatio ad Hungaros, & oblata Myſſia Chriſtianis, ac inducię belli in x. annos petitę. Hunniades qui tunc maxime ęgro tantibus cęteris, omnia tũ belli tum pacis munia obibat, uidens inutiles copias ſuas ad arma, oblatas cõditiones à Turcis nec recuſauit, nec diſtulit. Quidã tamen dicũt pũrpũratũ illũ Tyranni, quẽ diximus eo prælio à Ianco captum, ad xl. millia aureorum, quę pro ſe redimẽdo promiſerat, admonuiſſe eum, ut Myſſiam peteret ab Ottomano, nihil enim negaturũ propter Baſſę fortunã, præſertim quod & in apparatu ipſo belli id ipſum ſuis ſe conceſſurũ diceret. Et ita factũ, atq; prius ab Hunniade miſſos legatos ea cuncta, ut retulimus, tranſegiſſe. Sed ferũt Amurathẽ, ubi poſtea de noſtrorũ ęgrotatione audiuit, multũ indoluiſſe, & deflcuiſſe quaſi apertis lachrymis, tam certã uictoriã propter inanẽ timorẽ è manibus elapſam ſibi. Ab Epiro nihil amplius per eos dies auditũ, niſi excurſiones quędã, & ludificationes militares ad fines imperij. Itaq; Tyrannus tum propter incõmoditatem hyemis, tum q; nõ ſatis Hungaricę pacis fidem ad animũ tranſmiſerat, quos adhuc audiebat ſtantes in armis, donec imperium recepiſſet Georgius, ex tempore capturus conſilium Epiroticas res diſtulit. Iam feſſus ſum[illegible] equidem, tot cauſas quotidie, tot rationes excogitare, allegare, quæ noua ſubinde nectentes impedimenta hoſti rerum noſtrarũ ſtatũ augeri, indies firmari, quieſcere tam fœliciter ſinerẽt: Nam ea

Poloni. Romani. Germani.

Legatio Ottõmani ad inducias ab Hungaris in decennũ petendas, quibus etiam Myſiam ſine bello offert.

Acceptio conditionum pacis ab Hungaris.

Purpuratus tyrãni qui apud Pannonios captiuus erat, quadraginta millibus aureorum redimitur.

Castriotus immunis à bellorum turbine, hyemem pene totã transegit.

Nam ea hyberna intemperies ſuſpecta Hungarorũ fides tum materiam quietis prębuit nobis. Quid poſtea cõſtitutis Myſię rebus, abſcedẽtibus Hungaris? Quid bruma fugata tardauit Amurathẽ, ne aliquod tamdiu coctæ ultionis genus in Scanderbegũ depromeret? Ante enim idus Iunias nulla belli auſpicia aduerſus eũ ſumpta inuenio, niſi fortaſſe ex Hungarica clade fractum animis ſenem magis ocium ſuum, & Epiri iacturã, & omnes iniurias à Scanderbego acceptas, æſtimaſſe dicamus. Relicto Moſe, Caſtriotus Croiam redijt, ibiq; immunis à bellico labore (tempus enim prohibebat) in ciuilium rerum procuratione, & componendo priuatorum ſtatu hyemem traduxit, ſed non totam: nam in propinquo ueris accepto Ameſa & paucis equitibus, ad conquirendum militem, profectus confecto exercitu ſex millium hominum, Sfetigradum petijt. Quid faciat? Sicut difficultatem locus, ita pertinaciam hoſtium animi nõ mutauerant, non minæ, non lenia uerba proderant, tormenta non aderant: quæ ſi affuiſſent, aliquid fortaſſe ad terrorem ualuiſſent, modicum certe ad urbem potiundam. Experiri uero fortunam cum tam aperto ſuorum diſcrimine, & certa quaſi militum pernicie temerarium uiſum eſt. Proinde & quæ melior, & plurium erat, ſententiam ſecutus, intermiſſa aliquantiſper cura Sfetigradenſi, in alia loca imperium ampliaturus intulit ſigna, primum tamẽ quicquid frugiferi circa urbem fuit, corrupit, deuaſtauit, & agrum omnẽ obſeſſis ademit, ac nihil ferè pręter nuda mænia reliquit. Ferunt tamen ueniſſe occulte ad eum colonos quoſdam loci, eos præſertim, qui in ſuburbijs morabantur, rogaſſeq;, antiquorum officiorũ memoriam recolentes, quæ in Ioannem patrẽ olim contuliſſent, ne ſe quoq; eo pacto, nihil tale meritos, euerteret, parceretq; uaſtationibus eius agri, quando inde uerius illis q; hoſtibus aufererentur alimenta. Non deeſſe tempus, non defuturam uiam meliorem, qua ſumi ultio de præſidio Tyranni, & extorqueri è manibus eius ille locus poſſet, ſe captaturos occaſionem, futuros q; maxime adiutores eius rei, ſi quid uſquã affulſiſſet ſpei. Audita hæc libenter Caſtrioto & credita etiam ſunt. Quid enim dubitaret tum de Chriſtianis hominibus, tum de paternis olim ſubditis? Quare ſublatis ſignis, eam ſęuitiam alió tranſtulit. Tractus enim quidam eius regionis erat pulcherrimus, habitantiũ multitudine refertus, & frequentibus inhabitatus uicis Mocrea accolæ appellant Triballos uerſus. Huc cũ exercitu proficiſcens, imperij ſui terminos latius extẽdit, ampliauitq;, quám Iohannes pater poſſidet. Hoſtes nullibi inuenti, nam Turcæ aut iampridem ſublati fuerant, aut aufugerant. Incolæ & reliqui Epirotici generis, mox abiecta Amurathis memoria, nouum ducem, & nota olim ſigna, aquilasq; (nam rubea uexilla nigris, & bicipitibus diſtincta aquilis (id gentis inſigne erat) gerebat Scanderbegus) uel non inuitati ſequebantur. Tum ex ijs in alia & alia loca, nunc mitis, nunc terribilis irrumpens, quotidie aliquid imperio ſuo addebat, ordinabat ſemper aliquid per prouinciam, diſponebat præſidia, cuſtodias collocabat. Reuiſebat crebro

Mocrea, Triballi. Vide Plin. li. 3. cap. 26.

Vexilla & inſignia Caſtriote gentis & familiæ.

Croiam

Croiam, ac cætera loca, oppidaq́, Nunc hac, nunc illac oberrabat sedulus, perlustrabat, contemplabatur singula, montes, colles, syluas, saltus, ualles, & latebras qualeq́, quo pacto minima suorum iactura olim cum tanto hoste belligeraret, quod supererat temporis omne excursionibus assiduis, & deuastationibus hostilis agri impendebatur. Nolebat enim milites suos otio marcessere, afferens semper in medium id Fabij Maximi, negantis utile esse loco uno sedere exercitum: itineribus, & mutatione locorum nobiliorem ac salubriorem esse. Latuerunt non diu hæc Amurathem, iam alij atq́ alij ab Alchria & reliqua Macedonia nuncij uestibula eius replebant, direpta omnia, & deformata clamantes, nihil usquam præter mortem & seruitutem conspici, non contentum paterni imperij recuperatione Epirensem, tota die infestis agminibus cæteros regios colonos infestare, agros diripere, & multarum iam rerum possessionẽ adeptũ, nihilq́ indies desolita ferotia sęuitiaq́ remittere. Dibrã utranq́ iampridẽ uoluntarias se imperio eius addixisse cæsis propria manu Turcarum præsidijs, aut uinctis nouo duci traditis. Hæc loca olim Iohanni patri subiecta fuere, tamen (ut iam dictum est) ab Amurathe oppressus, pacem ab eo petitam tulisset, una cum filijs obsidibus, Dibras quoq; ei pactis conditionibus tradidit. Sfetigradum inde dicebant iam propiorẽ ut caperetur, fore, quũ in Dibra inferiore positum, omnibus undiq́ ab hoste possessus, nihil reliquum habeat ad belli subsidia, uel alimenta uirorum. Mocreas desciisse, & pleraq́ alia loca, quæ nunc Castriotæ gentis imperium sensisset, aut incolarum rebellione, aut timore, aut longis coacta malis, iugum eius subijsse. Pepulerunt hæc nedum ira, sed necessitate potius quadam Tyrannum ad arma, quare celerrime, & cõsultationibus habitis, & lato decreto delectum ingentẽ fieri iussit, quo sine ancipiti certamine, & integro exercitu suo Scanderbegi nomen penitus deleret, Epiriq́ defectionem, & tot ab eo illatas iniurias ulciscereturr, ille nedum obscuris nuncijs (ut non desunt quotidie in tanto motu rerum) sed à certis hominibus & amicis, quorũ plures adhuc illi iampridem conciliati apud Amurathem erant, quos mutata fortuna mutare non potuerat, certior de singulis factus, sicut ad pericula capessenda multum præbuerat audaciæ, ita etiam inter ipsa pericula plurimũ consilij adhibuit, cogitans enim quantam rem animo concœpisset, quodúe susceptisset humeris pondus, & ueritus non satis idoneas suas uires ad tot quotidie renouanda & perferenda fore bella, quæ iamiam in uisceribus Epiri se uisurum non falsus uates ominabatur, externa quærere auxilia statuit, quo & securius rebus consuleret suis, & iminentis impetum procellæ multis adiuuantibus propulsaret. Primum igitur omnium ineundam societatẽ, & genus aliquod perpetui fœderis cum uicinis Principibus regulisq́, tam Epirotici, q̃ Illyrici generis decreuit, difficilem certe rem aggressus, quũ natura ad dissentiendum q̃ ad conueniendum aptiores sint homines, facillimam uero expertus, ut mox aperuit euentus, & omnis deinde rerum tenor declarauit.

Dictum Fabij Maximi.

Auxilia Scanderbegi in Amurathem.

Consiliũ de iũeundo fœdere cũ uicinis principibus.

rauit. Id autem ſiue priuate cum ſingulis per literas, uel nuncios, uel per ſe ipſum commode agi non poterat, pulcherrimum uiſum eſt, ut commune concilium in aliqua Epiri parte omnibus indiceretur, ubi & præſens uirorū aſpectus, & in medium collatæ ſententiæ expeditius conſultiusq; quid utile eſſet, quid honeſtum, inuenirēt, in electione quoq; ipſa loci pari prudentia & moderatione uſus eſt: non enim uel Croiam inuitati fuere Principes, ne magis propriæ q̄ alienæ dignitatis rationem habuiſſe uiderētur, & ſuſpitionis etiam aliqua ſubeſſet cauſa, uel Apolloniam, Daynum, Xabiacum, aut aliquod Epirotici nominis oppidum, ne aut inuidiæ foret, aut aliqua tergiuerſati onis cæteris cauſa, cum uel moleſte quidem in aliena traherentur loca, uel (non indigniora ſua, aut etiam magis digna exiſtimantes quod eſt hominum genus, ſua præ cæteris extollentium) ad aliena accedere loca dedignarentur, Lyſſum oppidū erat, Aleſſium communiore uocabulo dicimus, duobus & uiginti paulo plus milibus paſſuum à Croia diſtans, inter eam & Scodram urbem ſitum, nō ineptus ad id negotium uiſus eſt locus, cum ob cōmoditatem ſui, tum ob Venetorum gratiſſimum æquq; omnibus ac acceptiſſimum imperium: illorum enim ditionis id erat oppidum. Miſſi igitur undiq; qui inuitarēt uiros, & locum diemq; conuenturis prędicerent. Nemo ſelectorum tardatus eſt, nemo quippiam cauſatus, nullum publicum, nullum domeſticum (ut fit) impedimentū quempiam tenuit, cōtentione quadam omnes & promptiſſimis aduolarunt animis: ſatis efficax id fuit ſignum, quales ſe ad reliquos deinceps belli uſus præſtaturi eſſent, hunc concedant aliquantulum mihi legentium animi, concedat hiſtoriq; grauitas, euagariq; paululum ſinat: Quippe cum nimis curioſe fortaſſe, uelut in albo quodā referre illorū nomina ſtatuerim, qui id concilium tunc præſentia ſua, ſed longe magis Epiri dignitatem honeſtarunt, ut doleant poſteri, & miren tur tam ſubitam Epiroticæ rei calamitatem, & ſordes noſtras, ex illarum rerum imagine commonefacti, licet nihil forſan ab re, uel factum uel dictum uideri debeat, quod patriq;, quod tuis pia ratione & officioſe impendas. Verum priuſq; eorum referam nomina, qui ad concilium conuenire, non incongruū mihi uiſum eſt, hoc in loco recenſere, remq; à pleriſq; exoptatam, ueluti ſub oculis ponere, unde ſcilicet origo Epiroticæ ſeu Albanæ gentis exordiū habuerit. Epirotæ, qui & Albani appellati ſunt, ex Albanis priſcis, & nobilibus olim Italiæ populis, qui Colchidis etiam portionem incoluerunt quandam, originem traxiſſe dicuntur, à quibus ſermonem Albanum, ſeu Epiroticum fluxiſſe (ut mea fert opinio) non male fortaſſe quis dixerit, quum ibi ſex & decem linguas uigere Strabo referat: de eorum quoq; origine cū Pius Pontifex, diuini humaniq; iuris peritiſſimus, tum nonnulli recentiorū, qui Trogum Pompeium ſunt ſecuti, eadem ferè ſenſerunt. Trogus enim Pompeius Albanorum originem Italicam eſſe dicit, aſſerens Albanos Herculem ex Italia abſcedentem ſecutos fuiſſe, cum is Gerionis armenta in Italiam deducta, in Albano monte

Comitia in Lyſſo oppido.

Lyſſum oppidum cuiū Romanorum ab Epidauro centū mill. paſſuū Plin. lib. 3. c. 22.

Origo & nomen Albanæ ſeu Epiroticæ gentis.

In Strabone libro 11. legis, linguas habēt 26.

monte pascui fertilitate pellectus aliquantisper habuisset. Ab his igitur Albani orti sunt, quorũ pars hodie in Peloponeso, pars in Macedonia, siue Albania & Epiro sedet. Horum autem princeps est Georgius Scanderbegi, magnanimus & inuictus Princeps, qui multa per ætatem nostram aduersus Turcas pro Christi nomine prælia gessit, qui ætatem penè omnem in armis pro fide catholica pugnando cõsumpsit, qui multos & magnos Turcarum exercitus parua etiam manu bello uicit atq; deleuit, cuius conspectum nunq; ferre Turcarũ acies potuere, qui solus quodammodo regionẽ illam in Euangelica Christi fide continuit. Sed nunc ad propositum nostra recurrat oratio. Ariãnites Thopia Golemus, siue Latiniore uocabulo Commatus, magni uir nominis & autoritatis, tum propter longam generis nobilitatem, tum ob maximam rerum bellicarũ peritiam, & dignitatem præcipuam oris, uultusq;, quod non ultimo loco spectat uulgus, insigni equitũ peditumq; comitatu cõuolans, cæteros omnes præuenit. Hic oppressus olim ab Amurathe, tributum ab illo imperatum non negauit, sed nunc oblata occasione erectus, animo concepta iampridem odia, & seruatos gloriose spiritus egregie deprompsit, ne moq; ardentius se aut pro libertate pepigit, aut in caput illorum iurauit, neq; modus deerat ad eam animi cupiditatem explendam, & sat idoneæ eius uires cum alijs iunctæ, ad reformandam fortunã Epiri uidebantur, quæ solæ aliquando integra tyranni bella sustinuissent: nam à flumine Aoo, siue Aeante, licet ei incolę aliud superindiderint nomen, Vauissam appellantes, ad sinum usq; Ambratium ferè per omnem maritimam Epiroticæ regionis oram imperium eius extendebatur. Hic est ille Ariamnites, qui apud Macedones & Epirotas cognomẽto Magnus & dictus & habitus est. Nam magna profecto & præclara in Turcas pro Christi fide & Euangelio gessit, uarias ac ingentes de eis clades, stragesq; edidit, & quoad uixit semper insecutus est: in Meumethem eorum principem in Epirum irruentem irruit, quem fœdauit atq; afflixit. Nam eius castra aggressus signis regijs uexillis, atq; tabernaculo ablato priuauit, illumq; è prouincia & regione summo cum dedecore, clade, & ignominia abscedere cõpulit. Secutus est eum Andreas Thopia, clarus uir genere, factisq;, nec minus ætate uerendus, cũ duobus filijs, Comino, & Musachio, Tanusioq; nepote, quorum maiores fundatores Croiæ & Petrellæ fuisse diximus. Horum quoq; non pœnitendę uires, & sat amplum imperiũ in Epiro inter Tyram minorem & Epidamum fuit, tamen præter corũ locorũ dominium, quę abolitis penitus antiquis nominibus, Scuria, Musachiema, Cherabi, Farca uocant Accolæ, Cimeræ, Vlixeæ, imperio noti erant principes. Montanus is est locus, Corcyræ oppositus. Indomita gens habitat, feroq;, ne bellicosa dicam, Cimerotas uulgo dicimus, nullius rei, artisue auxilio, præterq; naturæ, & locorum munimento tuti. In solentiam Turcarum post subactam Epirum, mortuo Scanderbego semper fœliciter contempsere, & egregia quadã libertate naturę, ignari alieni

Georgius Scanderbeg.

Ariãnites Thopia Golemus.

Aoos Aeas dictus à quibusdã: Plin. lib. 3. cap. 23. Strabo lib. 7.

Andreas Thopia.

Cymeræ

Cymerotas

imperij usq; ad hæc tempora uixere, nunc (ut aiũt) ultro accersitis ex Apulia Hispanorum præsidijs signisq;, & ducem norunt, & policiorem formulam uiuendi accepere. Inter eos & Georgius Strelius nepos uenit, Balsæ filius, Iohannes & Boicus fratres domuit relicti, nondum ætatis gratia, uel ad consultandum, uel belligerandum idonei: horum sedes intra Croiam & Lyssum tam amplæ q; amœnę erãt. Ex Musachijs quoq; plures affuere, id nomen est genti: his sicut idem uoluntatis, idem etiã habitus animorum erat cum Scanderbego, ità neq; imperium ab illo ulla ex parte separatum, distinctumúe habebant. Quinetiam magnanimi præsto fuere principes Nicolaus, & Paulus Ducaginus, spectatis armis ambo, sed eximio quodam præ cæteris religionis cultu notior Paulus, qui agrum ultra Drinum flumen, Xadrimam superiorem appellant Epiroteq, usq; in superiorem Mysiam possidebant, regionem amplam, & frugibus fœcundam, fontibusq; ac riuulis saluberrimis irriguam, & ferocissimis inhabitatam uiris: ibi multa uetustatis uestigia uisuntur, oppida, ędificia, templaq; nouissima Dei, prostrata nunc undiq; & diruta ante oculos iacent multa, quin etiam in eo tractu marmorea uisuntur monumenta, in quibus pleraq; Romanorum & aliorum Imperatorum nomina licet intueri: inter hæc & uestigia quædam, quibus satis percipitur, Paulũ Apostolum ibidem fidem Christi populis annunciasse. Accessit & Lucas Zacharias, quo nemo unquam impensius, eodem fidei & beneuolentiæ tenore, Scanderbegi partes est secutus. Hic licet latiori dignus imperio, tamen satis amplam Xadrimæ partem superioris, necnon Dayni oppidum à maioribus suis & conditum, & per manus sibi traditũ tenebat. Pusilla ciuitas est in edito monte, prout omnes ferè urbes Epiri, sita, agrũ tamen habet campestrem uberem, saluberrimumq;, uenationibus, apiũ, ac omni frugum & arborũ genere refertũ. Amœnissimus amnis Drino à parte, qua occidentẽ spectat, eam alluit, quę ita contentione quadam ueteres celebrarũt scriptores, ut uix loci quippiam ad dicendũ relictũ uideatur posteris. Tamẽ quia multa ad hunc usq; diẽ ex ueteri rerũ facie (ut fit) immutata sunt, nõ malum erit fortasse, si ipse aliquid etiam hodie dixero. Epirum à Dalmatia atq; Illyrico, ut nonnulli uoluere, disterminat amnis Drino, & haud multũ Eridano magnitudine inferior exordium sumit à Macedonicis populis septentrionali plaga, Lyssiq; urbẽ celeri cursu præterfluens, in sinu Rizico iuxta Acrolissum mari Adriatico sese immiscet, ubi & insulam facit, cuius ambitus septem millia passuum complet, hac tempestate Lyssi nomen retinens, eò q; ueteri oppido, quod in ulteriori fluminis ripa positum erat, à Turcis incenso, multitudo illuc confugiens domicilium perpetuum sibi tanq; tutiore loco fixit, & nomen ipsum urbis ad insulam transtulit. Aderat præterea tam fœlix pater, quàm fortunatus princeps Petrus Hispanus, cum Alexio, Bosdario, Vruoo, & Mirco, filijs ferè inter se æqualibus. & pari figura corporũ, ac indole animorũ q; simules, Leccasq; deinceps Dusmanus cum Petro, & alij reguli uicini, quibus

Georgius Strelius.

Post sinũ Rhizicum, Lissus oppidum est et Acrolissus & Epidamnus. Strabo lib. 7.

Plinius habet Drinus lib. 3. cap. 26.

Paulus in Epiro Christum annunciat.

Lucas Zacharias.

Dayni oppidum.

Pli. lib. 3. cap. 22. Amnis Drilo superq; cum oppidum ciuũ Rom. Scodra à mari 18. millũ passuum.

Petrus Hispanus.

Leccas.

quibus Peones, Pelagonesq; superiores usq; in Mysſiam Sardonici, & oppidula quædam, ac loca circa Driuastum & Balesium parebant. Progrediebatur non longe post hos Stephanus Zernouichius, cum Georgio & Iohanne filijs tanto patre nihil indignis, qui in Illyrico siue Liburnia ad ripas lacus Xabiacum & Falconem munitissima oppida cū agro latissimo possidebat, non defuere Christianissimi & inuictissimi Principes Veneti, quorum tunc imperio (ut de Scodra mea taceam) pleraq; haud ignobilia oppida, & non minima Epiri pars poterat gloriari. Traxit postremo ea consultatio alios principes iuuentutis, qui tum propria, tum communi causa operam suam contra Turcas pro publica salute & dignitate fortissime sunt polliciti. Nunc ad Scanderbegi orationem me conuerto, qui postq; omnes, qui ad concilium euocati, in templo maiori in unum congregati sunt, sic orsus est:

Adhortatio Scanderbegi ad uniuersum Concilium, pro tuenda orthodoxa fide.

Vnam, Patres & Principes optimi, aliquis sit credendi finis Christianis nostris, & Ottomanę nos fidei satietas tandē aliqua teneat, immo perfidia plusquàm punica palam fiat. Neq; enim ego hodie quietum patriæ statū inuisus fortasse noui belli autor turbarem, & uos ad hasce belli incommoditates, & maximarum rerum pericula sollicitarem, nisi Iohannes Castriotus pater ille meus, Princeps alioqui prudentissimus, tantum olim perfido huic Amurathi fidei habuisset, dum funestę pacis prętextu, uelut certa pignora obsides ab eo filios non difficilius quàm petierat, impetrasset. Sed quid de parente meo diutius conqueror? Communis est hic error. Commune fatum omnium Christianorū Principum. Quid de Greco dicam? quid de Mysorum & aliorum deinceps Christianorū imperio? Omnes profecto nimia ista credendi facilitas perdidit, nihilq; iam illis à perfido Ottomano relictū est, nisi ut tantū eos pœnitere possit. Quare nihil est Patr. Con. quod uobis in hac parte orationis à me dici possit, quū satis alieno malo utili exemplo edocti esse debueritis. Dum tamen hæc cōqueror, & Ottomanas ipse fraudes mecū diligentius repeto, & ante oculos pono, pariterq; uos intueor, prudentiam æque & concordiam specto, illud me maxime cōfirmat, & bono iubet esse animo, quod uix ullam ab eo gentem, prętereq; dolis & insidijs subactā, uel sua ipsa credulitate, & domesticis euersam simultatibus cerno. Age tamen dicat quispiam, multa quoq; ab Ottomano uirtute parta, innumeras prouincias plura hac ętate imperia armis eius sub iugo missa, numeret longos trium phos, irrupit ferox in Asiam, percurrit nō semel Greciam, Mysiamq; incruentus toties penetrauit, sic ne igitur indomitā Albaniam inuictā Epirum iniuriæ illius opportunam putauerimus? ubi tot duces, tot principes inuictissimi, tot bellicosissimi populi unà concordes uigent in armis, quanti enim faciant barbari, uirtutiq; uestræ tribuant, huiusce rei certissimum ipse testimonium afferre possum, qui cum illis domi militiæq; plures annos traduxi, inuiti, coactiq; cōtra uos bellandi necessitatem omnē subeūt: inuitus uero atq; timidus animus quid boni, quid magni gerere

A perfidia Turcica.

Ab alieno exemplo.

A successibus Turcæ per dolos & infidias.

A fortitudine Epirensium heroum.

possit, dicat mihi strenuus atq; optimus miles. Sed dū me cupiditas ista dicendi, & iusti doloris causa longius protrahit, non defuturos multos fateor, qui doleant, quod se tamdiu paci, licet non omnino honestæ assuetos, nunc ad hęc belli incommoda euocem, dicantq;, quencunq; euentū paret fortuna, nihil tamen posse sine cruore suo expediri. Dolebunt idem tidem matres, filios in belli discrimina missuræ, conquerentur uxores de uirorum salute sollicitæ, & orbitatem sibi timentes paruuli domi relicti liberi. Appellabunt me omnes fortasse crudelem, & detestabuntur (quod ominari horret animus) nouum belli periculorum, & sanguinis auctorem, quanq; libertatis potius (absit uerbo temeritas) assertorem & conciliatorem uocare deberent. Vix suppetit oratio mihi ad eam legitimam & iustam defensionem, auertat hoc tamē Deus optimus maximus: non est ita publici boni oblitus animus, ut unus tot uestras undiq; querelas audire, tot communia omnium mala unus uidere possim, quin si mei alicuius consilij pœnitet, P. C. neq; è Repub. & ex omnium dignitate hæc belli capiendi à me ostensa occasio uidetur, & Croiam sum Amurathi (si ita conducibilius uidetur uobis) & hasce omnes infœlicis regni reliquias mox restituturus, priuatoq; periculo saluti prospecturus mę potius, quā regnaturus publico uestrum. Illud unum tantum subditi mihi populi, & innoxij ciuium sanguinis uicem doleo, quos sine duce, sine tutore, uelut uictimas hosti offerri nō patitur animus haud immemor fidei illius, quā nuper in me sibi restituendo omni ætati testatam reliquerunt. Sed quid per Deos immortales (ut uobiscū iam liberius loquar.) An igitur equū erat ciuem uestrum à patria semper extorrem in seruitute apud Amurathem inter tot pericula in damnata religione degere, potius q; in Epiro in natali solo apud Christianos, apud uos, quicquid ęratis erat reliquum exoluere debuisse? An in Epiro pręterea esse, & Auorum sedes, paternū imperium, sepulchra, templa, Deos ipsos in barbarorum potestate per omnem fœditatem & ignominiam aspicere diutius potuisse? Quid de Croia demum (ut nulla sit patriæ pietas) an urbs tam munita, tā opibus clara ualidissimaq; in hostium manu relinquenda fuit? Cor Albani imperij, & una ad omnes bellorum & pacis commoditates à maioribus nostris condita, negare istud quidem (ni nimis ipse blandior mihi) uix potestis, Patres Iustissimi. Mitius tamen cum Amurathe agi potuisse quispiam dixerit, non ita iritandum barbarum, non per tot scelera uel patriam recuperandam fuisse, si modo scelus id potius, quàm necessaria uitę defensio appellanda sit, quæ non homini solum iure gentium, uerū brutis animalibus lege ipsa naturæ est cōcessa, si tamē scelus hoc appellamus. Quid de tot eius in me odijs, tot simultatibus dicendum erit? Quid de insidijs illis? quæ non solum uobis, sed uniuerso fermè terrarum orbi uulgatæ, uel cruentissimo hosti aliquid potuissent lachrymarum elicere. Quid demum de miserabili fratrum meorum cæde? quos omnes eodem fermè temporis momento apud eum funesto fato absumptos his oculis uidi.

Confutat argumēta detrectantium bellum in Turcā.

A publica utilitate.

A religione.

A patrię pietate.

Croia cor Albani imperij.

A crudelitate hostis.

Parum

Parum ne hoc igitur (proh dolor) meme ad hunc uſq; diem imbutas ſanguine meorum manus aſpicere potuiſſe,& apud homicidam impiũ tam certo uitę periculo omnes fermè dulcioris ætatis annos tranſegiſſe? Sed quid in his immoror? Oſtendet propediem omnia an probe, an impro be facta,euentus belli iuſtus iudex: unum illud polliceri auſim omnibus, uos militem me uel ducem inuicta patiẽtia ad omnes labores ſubeundos, ad quęcq; obeunda pericula habituros,non dies,non noctes, non aliquo tempore,ueſtrę pariter & Chriſtianæ rei ſum defuturus: & quamuis animi hanc mei cupiditatem uirtus, & rerum gerendarum gloria ęquare nõ poterit,æquabit certe diligentia,& fides ſingularis longeq; ſuperabit, tamen nõ pœnitendum ſaltem in eo conſilium noſtrum eſſe poterit: nam quũ hoſtis ingenium,artes,dolos,moresq; deinceps omnes (quod maximum cenſeri ſolet in rebus bellicis) tã diutino uitæ uſu optime norim, nihil incaute ſum,nihil temere,nihil nõ conſiderate acturus, ni fatum aliquod urgeat,quod nulla uis humana uincere poteſt. Cur autem hæc leuia commemoro? quum maiora uel maxima planè omnia belli huiuſce fomenta Deus uobis optimus dederit. Habetis uobiſcum Senatum, populumq; Venetum,unicum Chriſtianæ fidei columen,terra,mariq; hac ætate longe potentiſſimum,& qui cum omni hominum memoria triumphos ſuos comparare,& de uniuerſo laudis genere certare queat. Habetis hoſce principes eius Reipub.non minimam partem,qui tum ſua,tum patrum uoluntate,atq; decreto, nobis omnia (quid nobis? Chriſtianæ certe Reipub.) pollicentur, iuſtiſſimum bellum non recuſant, grauibus & ipſi à perfido barbaro iniurijs laceſſiti. Timendum ne quicquã eſt his ducibus,his autoribus? Quid amplius,quæſo Albani principes, à Dijs immortalibus petere poteſtis? Pudeat iam nos (ſi Dijs placet) fortunæ noſtræ,turpe tum nobis,tum Veneto nomini turpiſſimum, eos diutius (ita me mala noſtra dicere cogunt) dominos ferre,quos patrum noſtrorum memoria infamis ille Scythiæ uicus uix ſeruos perferre poterat,quibus nihil contemptius fuit,& latrocinijs tantum, ac rapto uiuere aſſueti eó creuerunt hodie,ut extrema quæq; nomini Chriſtiano audeant minitari. Dies me deficeret,ſi omnia enumerare uellem: pudet hoſtis humilitatem referre,cũ quo bellum gerendum ſit uobis. Agite dum igitur principes,patriam,uxores,liberos,fortunasq; ueſtras per ſummam gloriam uobis uendicate,defendite,& ad ueram libertatis tranquillitatem reuocate. Ecquid ſentitis,in quanto contemptu uiuatis? Qui libertati idem,& uobis finis ſit. Si tamen tolerabilis uidetur fortuna ueſtra,ſumite pro me arma iuſtiſſima,non Albano,non principis filio,non conſanguineo ueſtro,ſed Chriſtiano,ſed transfuga. Nõ loquor apud recuſantes iuſta bella,Principes,defendite eum,quem Iohannes Caſtriotus princeps ille,de uobis non male meritus,fidei uirtuti q; ueſtræ ſi poſſet,cõmendaret. Sed ſi adhuc nihil uos mouet fortuna mea, & uel ignominioſam pacem huic bello præponitis,ad gentis ipſe meæ,populorũ, & ciuium fidem confu-

Euentus belli iuſtus iudex.

A fide Scanderbegi & diligentia.

A præſidio Dei.

Senatus populuſq; Venetus.

Ab auxiliarib⁹ potentiſſ.

ab hoſtis humilitate.

A libertate patriæ, uxorũ, liberorum &c.

A meritis Iohãnis Caſtriotæ

giam, quancunq; dederit sortem fortuna uiuà cum illis æquo animo subi turus, qui tam magno æque ac grato animo suam salutem pro mea salute deuouerunt. Defensuri tamen (ut arbitror) & uos estis P. C. Ad quid enim istuc conuocati tanto ardore conueniistis, nisi ad bellum, quum nul lus alius uobis mei usus esse possit, nisi in bello sit? Cæterũ uideo iam ita omnium animos concitatos, & in cõcitatis animis hostiles spiritus. Con templor superbos uultus, ut armatos iamiam aspicere uidear mihi. De fendetis inquam uel inuiti, quum solum ab Amurathe oppressum auxi lium uestrum implorans audieritis, quum hostem impatientem, ac uicto ria elatum, libertatẽ atq; imperia uestra euertentem, & rabido cruentoq; ore, pollutis atq; sacrilegis manibus ad sanguinem uestrum hauriendum proruentem uideritis. Non expectetis tamen (obtestor) eas rerum diffi cultates, non expectetis quouisq; ferum forsan istud à uobis auxilium pe tatur. Sed nunc nunc uires uiribus, arma armis conferentes, uel expecte imus quamprimum erupturum hostem, uel in eum ultro irruamus, quũ coniunctos uiderit, uel pœnitebit eum consilij sui, uel si ire perget luctuo sam fortasse uincendi cupiditatẽ malo suo est depositurus. Timet adhuc forsan quispiam uestrum, & in ancipiti sententia nutat animus, non unũ, neq; debilem aduersus nos Amurathem exercitum missurum, sed & plu res & ualidissimos, uel ipsum forsan uenturum ad eam iniuriæ atrocitatẽ ulciscendam: parem autem non esse exercitum nostrum aduersus eas ui res. Fateor ista omnia quidem, & libenter fateor, magna tamẽ omnia ani mus meus præsagit, sed uereor spondere quippiam incertis animis, quũ futura in occulto sint, & omnis lateat euentus. Quod uero ad humanum ingenium & consilium attinet, promptum uobis rerum omnium reme dium ostendam, quippe quum nihil tam difficile sit, quod non hominis consilio expediri possit. Ingeniosa est ad sui tutelam natura, & quicquid iuste geritur, fœlices sortiri solet euentus. Sed quid hoc pacto difficulta tem augeo? Nonne (ut de armis taceam) situs ipse locorum, & Macedo niæ suapte natura tutissima regio, uos satis aduersus quosq; impetus tu tabitur, qua nihil ad propulsandam iniuriam omnem aptius, nihil com modius esse potest. Nonne præterea loca singula, oppidaq;, ante hostis aduentum muniri poterunt uiris, armis, commeatu? Quid ipse postre mo cum exercitu à uobis commisso, intra muros ne & tectis inclusus eo modo oportunam calamitati prouinciam relinquam? & agrorũ uestro rum direptiones, uillarũ incendia, & publica id genus mala ex tuto loco, & alta aliqua turri, cum pueris uestris degener aspiciam? Non patietur quidem animus tantæ ignauiæ sibi esse nescius. Adero semper in hostis conspectu, cum copijs, cũ militibus meis, & licet non iusto prælio, & aper ta ui impetus eius periculo ultimo tentaturus. Ita tamen utiliori alio milj tiæ genere, & incruentis fortasse legionibus meis Amurathis uires pari ter & animos propitijs Dijs frangam, ut relictis posthac omnibus, uasa trijsq; (utaiunt) abiectis, omnẽ uobis prædã sit relicturus, nisi maluerit in

hostili

Ab hypotypo sis hostilium spi rituum.

Ab extenuatio ne potentiæ Turcæ.

A natura iusti belli.

A situ Macedo niæ tutissimo.

hoſtili ſolo & alienis campis exercitum ſuum in tantis rerũ omnium incommodis conſeneſcere, & obſeſſo q̃ obſidenti ſimilior eſſe. Vobis nihil quicq̃ defuturũ eſt, ipſe enim ſemper in oculis ueſtris ero, omnia obibo, ſingula peragam, quæ ad oppidanorũ & exercitus mihi traditi uitam non ſuſtentandam, ſed laute quoq̃ alendam facere uidebuntur. Sed cur tantũ uobis me oſtento hodie? & ſuperbas minas iſtas, fortia dicta, ac feroces impetus non hoſti potius ſeruo? Quid item de Amurathe nunc timidis mẽtibus obloquimur? Nihil eſt quod de aduẽtu eius terreamur, ſatis de hoc ſum ipſe à domeſticis eius tum in recenti illo rerum mearũ tumultu, tum proximis diebus admonitus, ita barbarorum quoq̃ animos mihi adhuc cõciliata iampridem beniuolentia, & iuſtior cauſa ſeruat, ingentem tamen exercitum aduerſus nos, ſi quo intentius fieri poſſit, parari quotidie, tum fama ipſa, tum omniũ ſermones affirmant. Quare tollenda eſt omnis mora, P. C. abiiciendæ iam noſtræ iſtæ conſultationes, quas bellorũ neceſſitates expectare non poſſunt, peragenda omnis prouincia, edictum proponendũ, percenſenda capita, exercitus impigre ſcribẽdus, ne quũ hoſtis in conſpectu erit, & tubarum clangor ad milites euocandos auribus obſtrepet, nos tum ſera belli cõſilia quæramus. Surgite iam igitur Patres inuictiſſimi, dignos tandem iuuantibus Diis, uos Chriſtiano imperio omni deinceps futurę ætati oſtendite, gratiarum tamen à me actiones pro hodierno beneficio armati ſub galeis ante ſigna in ſudore in puluere expectate, tales deniq̃ habituri, qualia belli præſidia dederitis.

A fugienda mora.

A debita.

Poſtquam dicendi finem Scanderbeg fecit, Principes omnes in eum, ut libertatis, & totius glorię autorẽ, uerſi, ex omni parte uno ore, claraq̃ uoce ſententiam eius cõprobantes, maximis laudibus efferebant. Singuli itaq̃ ultro iuribus ſuis, populis, armis ei cõmiſſis, ac uelut per manus traditis, totiusq̃ rei ſumma ac belli cura demandata, unum ſibi imperatorẽ illum atq̃ ducem elegerunt. Ad unum cuncti eos imperij faſces ingenti fauore & clamore ſatis idoneũ rati, cuius uel nomine ſolo tanq̃ fulgure quodam omnis Macedonię angulus aduerſus quoſq̃ hoſtium impetus defendi poſſet. Adhęc & illa rerum bellicarũ peritia, & imperatoria conſilia omnia, longus præterea cum barbaris morum, ac uitæ uſus, & diutina conſuetudine, experientiaq̃ iudicium firmatum, animos omnium certiore ſpe uictoriæ accendebãt. Sed & illud poſt multa promiſſa, oblationesq̃ maximum fuit, quod Ariamnites ſurgens primus omnium, quũ multo decore uerborum, & Iohannis patris imperium, & inſtitutum ſilij ac felicia tum uirtutis, tum fortunæ auſpicia laudaſſet, tributũ annuum ei inſigni & prompto animo obtulit, quod accepit: hucuſq̃ inquiẽs Amurathes, dum funeſtiſtimis ipſe armis ignominioſam pacem præpono, & fœdam libertatẽ q̃ infœlix bellum malo. Accipe tu approbantibus Diis hominibusq̃ macte uirtute uir, accipe hoc non ingrati ſaltem, ſi non magnifici animi pignus, quod pro Epirotica, pro mea libertate, dignitate, imperio, liberis, populis tuendis ultro decerno tibi. Licet cõmunia iam

Scanderbeg cõſtituitur Imperator et dux belli.

Ariãnites dat tributum Scanderbego.

tibi mecum esse uelim milites, arma, equos, & quicquid aliud uel fortuna mihi, uel pertinax uirtus ab impio hoste seruauit, Sed hoc non pacis, non belli discrimine habito statuimus tibi inuictissime (ut hoc te primus nomine appellem) Albanorum princeps, ac uindex libertatis, tum alij plures æmulatione quadã satis ampla tributa pro habitu fortunarũ sibi ipsi imperarũt. Andreas cũ Tanusio nepote insigni liberalitate nemini cessit, magna uis pecuniæ hoc modo ad belli usus inuenta, hinc forte fama diuulgatum est, Scanderbegi prouentus in Epiro ducenta annua aureorũ millia excessisse: nam licet latius imperiũ q̃ alius princeps possideret in pro uincia, tñ nimis onerosum fuisse subditis fatendum esset, si eam summã à suis tantummodo exegerit populis, ardentibus quotidie omnibus bello, & uiris altera manu (ut sic dicã) colentibus agros, altera ferrum tenentibus, ni in salinis forsan magnum huius rei momentum fuerit, quas longe pulcherrimas habebat, in loco qui Campupescupi dicitur, inter montẽ, & locum cui Selita nomen est ex altera parte, ex altera sanctũ Nicolaum à petra notissima tellus, uel infamis potius Senatus olim Romani obsidione, atq; fortuna. Reliqui quibus nõ ea uis erat, nõ facultas ut tributorũ onera subirent, corpora ipsa, & perpetuam operam uoluntarij spopondere. Venetorum magnificentia non annua tributa cum cæteris, sed quotidiana fomenta & præsidia, satis & fortunæ, & dignitatis suæ memor, nõ recusauit. Quũ igitur omni genere laudis atq; officiorũ alius alium superare cõtendentes, hominẽ sibi deuicissent, mox diuinis supplicationibus ad icti robur fœderis, ac tam insignis societatis ornamentũ peractis, pars Croiam cũ ipso petijt. Alij in loca quisq; sua ingenti gaudio, spe ingentiore sunt dilapsi. Moses primus omnium cũ præsidio de finibus Croiam reuocatus, relicta tantũ præexigua manu, & per iuga quædã dispositа, quæ custodias ageret, uenit. Quinq; paulo plus hominũ millia in eo præsidio erãt. Nam proficiscens inde Castriotus ad concilium, multos domũ dimiserat, tũ edictũ impigre propositũ, & missi plures ex proceribus ad delectũ habendũ. Sed neq; Amurathes cõcitatis iampridẽ suorũ animis ocia ducebat. Deeratúe ulla ex parte in omnibus peragẽdis, quæ ad eã belli materiam tantis odijs animisq; conceptã facere uidebantur. Coactoq; exercitu xl. milliũ lectissimorũ equitũ, Alybassam unũ ex præfectis suis strenuũ & armis & cõsilio uirũ, ac multis ea ætate apud barbaros bellorũ titulis insignẽ ad id muneris ducẽ elegerat. Neq; difficilẽ futurã uictoriã, tum copiarũ robur, tũ imperatoris uirtus sperare faciebat. Iam his ubiq; rumor erat, ea Turcarũ spes cogitatioq;, ut captũ crederes Scanderbegũ, suplicium de eo sumi diceres, uelut in obsessa quãdoq;, nec dũ capta urbe, temeraria, & præpostera militum cõsilia prædã sibi nec cruentã futurã uictoriã promittunt, ac spolia diuidunt iam cõtentione quadã inter sese id agẽtes. Ita sunt humana ingenia secum tantum colloqui assueta, & ad maxima quæq; spondenda sibi nimio plus facilia, & prona. Itaq; in Epiro etiã iam omnia uario tumultu misceri, & maximi quidam rerum motus instare uidebantur

Scanderbegus albanorũ princeps, uindex libertatis.

Prouentus Scanderbegi in Epiro.

Salinæ in Campupescupi.

Selita Selitæ populi. Plin. lib 4. cap. 11.

Timor in Epiro propter Turcas

uidebantur. Fama præterea de Alybaſſę aduentu omnia adhuc in maius uero extulerat, timor quidam nouus ac inſuetus multorum occupauerat animos, & uana etiam quędam trepidis credere & uereri ſuadebat. Agreſtes paſſim cum pecoribus ad urbes uicinas confugere, Oppidani muros munire, ac pro portis, tanq; uiſus eſſet hoſtis, excubare: ſenes ubiq; trepidi, patriam, uxores, liberos, Deos ipſos cõmemorantes, iuniorum uirtutem appellabant, accendebantq;: mulieres quoq; quas publicus pauor per uicos omnes extractas armatis immiſcuerat uiris, quæ nunc ſuorum animos miſerabili ac iuſto fletu excitantes, nunc per templa & delubra ſollicitæ aris omnibus patriæ ſalutem commendabant, ſtupentibus etiam ad parentum lachrymas, unaq; plorantibus paruulis filijs. Scanderbegum uerò unum neq; auditus Alybaſſæ aduentus, & hoſtilis fama exercitus, neq; uulgatus ſuorum timor ulla ex parte mouebat, ut nedum periculum ullum, ſed uel periculi ſuſpicionem maiorem crederet, quam ſemel animo induxiſſet. Ridebat autem tum hoſtis uanos conatus, tum uaniorem ſuorum trepidationem. Itaq; quum omnia prius prudentiſſime per uniuerſam prouinciam diſpoſuiſſet, ne nimia hoſtis contemnendi licentia ſuorum ingenia ab ea belli cura laxaret, auerteretq;, multis tum dictis, tum factis omnium animos tanta fiducia erexit, ſpeq; uictoriæ accendit, ut nihil unquam deſiderio maiore, quàm hoſtis aduentum expectare ſint uiſi, ut quiſq; certatim enixam fortitudinis præliando oſtenderet operam, fidemq; principi ſuo tum priuato, tum publico merito modis omnibus teſtatam relinqueret. Fuit & illud longe maximum in eo inuicti animi, atq; admirandæ fiducię exemplum, quod & ſingulorum in ſe oculos ingenti admiratione conuertit, & Alybaſſam quoq; ipſum, ſi id Scanderbegi factum contemplari potuiſſet, tam ingentem ducis fiduciã maxime admiraturum crediderim: nam quum tot ad eum gentes & populi ferociſſimi undiq; aduolaſſent, ut non unus, nec ignobilis exercitus confici poſſet, & ante oculos eius ſtarent, iuſſa tantummodo expectantes & petentes arma, ille omnium animis q; æque collaudatis, lectiſſimorum hominum opera accepta, & octo tantummodo equitum, ſeptem peditũ millibus ſecũ manere iuſſis, alios tam ex ueteri præſidio, q; nouo delectu domos remiſit, ex quibus etiam nonnullos ad diuerſas belli neceſſitates per loca quędam diſpoſuit: mirati ſunt omnes tam audax conſilium uiri. Sed puto præclarum, & expertum bellis ducem cogitaſſe: Si uictus aduerſis Dijs cum ampliore exercitu fuiſſet, non ita ſe idoneum poſtea ad reparandas uires, & inſtaurandas nouas copias futurũ, & ideo diſpoſita credo pluribus locis præſidia ab eo fuiſſe, ac uelut ſeruata ſubſidia quædam, ut aliquid eſſet reliquiarum, quo & fortunam recuperare, & incautos alioquin propter rem bene geſtam hoſti uictoriam extorquere poſſet, licet nihil tale ipſe dicere ſit auditus, ſed præclaro, eodemq; oris habitu, & uocis ſono certam quaſi uictoriã, & expedita ex animo omnia polliceri. Itaq; non unicam illam rationẽ credo fuiſſe, cur ampliores nõ ſint retentę

copiæ

Timor in Epiro propter Turcas.

Scanderbegi magnanimitas et confidẽtia.

Exemplum inuicti animi et admirandæ fiduciæ.

Exercitus conſtans octo equitum et ſeptem peditũ millibus

copię, ut aliquid ſcilicet ſpei, ſi quid durius incidiſſet, in reſtituenda ſortuna eſſet, ſed egregiam quandam ac mirabilem propè hominis fiduciam, id quod uidere etiã ſæpenumero licet in magnis præſertim ingenijs, quę raro admodum fefellit fortuna, & hoc laudant potiſſimum & admirantur homines in Scanderbego, quod toties, ac ferè ſemper cũ minoribus longo interuallo copijs tot incredibiles penè ex hoſte tulerit victorias, unde ipſe plerunq; nõ ſine hæſitatione quadam multa ad poſteros tranſmitto prius ferè q̃ illa ad animum admiſerim meum. Cæterum non iniquum fortaſſe credere, quod & ſeculis noſtris natura aliquid cõceſſerit, ut & ipſi haberemus quod miraremur, age nanq; potiſſimum huius uirtutis & fortunę exemplar, Huniadem ante oculos noſtros ponamus, qui toties Turcarum uires fermè ſolus contudit, & ſępius victor cum paucis euaſit, q̃ cum pluribus alij exceſſere. Sed omittamus tam ſollicite fidem nobis ad hanc rem ambire, præſertim quod tam recentia, & quæ penè uidimus ipſi, negare niſi impudenter non poſſimus. Caſtriotus ubi ſinguli nomina dedere, percenſito, perluſtratoq; exercitu, mouens ſigna multis remanentium ſupplicationibus, uotis q̃ populi in diſcedentes nuncupatis Croiam reliquit, & non procul à Dibra inferiore inhibitis uexillis, quũ aduentare hoſtem magis magis q̃ audiret, imperato per præconẽ ſilentio, nouus Imperator nouos milites nõ iniuria alloquẽdos eſſe duxit.

Huniades Turcarum uictor.

Oratio noui Imperatoris Scanderbegi ad Albanum militem.

Exordium à tempore.

A neceſſitate.

Bellum ſuſcipitur pacis gratia.

A fine ſuſcepti belli.

A calamitate anteacti temporis.

Vellem milites fœlicioribus meis rebus, atq; meliori imperij tempore & uos me ducem nacti eſſetis, & ipſe hoc tam præclaro fidei ueſtrę ſpectaculo perfrui poſſem, quippe quum nec tanta ſingulis hodie uerecundia obſtrictus uos ad hæc noua belli incommoda, cæteraq; id genus mala inuitarem, & gratiſſimus nũc ciuibus in quiete & ocio gratias agerẽ, quas olim cruentiſſimis militibus non incruentus dux pro ſudore, pro periculis, pro hoſti dando ſanguine referẽdas præparaui. At quando ita urgentibus fatis mea tulit fortuna, ut neceſſitatis ſim uobis index, & periculorũ magis q̃ ocij autor, ferenda omnia ſunt uel æquo, uel forti animo, & ſubeunda quantalibet belli huiuſce magnitudo, ut in pace aliquando & ocio uiuere poſſimus, ſumenda libenter & propere arma, ut præciſis tandem tam diutinæ ſeruitutis nexibus, fugatoq; ex ueſtibulis hoſte, fœliciorem poſthac degamus uitam, & imperpetuũ libertate fruamur. Sed dum uos alloquor nunc, intueor, omnium in me animos pertracto, ſingulorũ beneficia ſpecto, uix ipſe mei compos, nunc doleo, & lachrymis fermè temperare non poſſum, quum ſubit recordatio miſerrimi temporis illius, quod apud Amurathem impium longo à uobis, longo ab oculis ueſtris interuallo ſeiunctus, per omnem indignitatẽ & iniuriam pertraxi, nunc ſeruitutem ipſe meam, nunc omnes ætatis annos recolo, pariterq; deploro, quum metior ex habitu animorum ueſtrorum, quis libertatis, qualis imperij mei ſtatus apud uos fuiſſet, atq; nunc, nunc planè ſentio, & barbari maleficia, & omnem malorum meorum ſeriem, quotq; amiſerim bona, priuatus tamdiu dulciſſimorũ ciuium conſuetudine. Ex altera tamen

parte,

parte, quum me diligentius colligo, & tacitus ipse mecum nunc huius exercitus formam contemplor, omnia æquo animo fero milites, neq; fortunę iam meæ, neq; tot perfunctorum malorum, neq; longissimæ pœnitet seruitutis, quando nunc ex ea tot bonorum, & perpetuę forsan nobis liberatis occasio est oblata, quando (ut cætera taceam) tam speciosæ fidei uestræ agnoscendæ concessa mihi est causa. Quid enim perferendū non fuit, ut tot nunc ardores uestros spectarem, tot in me uobis restituendo uota audirem, totius denicq; Epiri florem ante oculos hodie haberem, arma tantummodo petentem, & pro me attrectantem? Quid illo spectaculo pulchrius? Omne Epiroticum nomen, & tot Venetos Senatores, ac Senatorum filios ad hanc fortunam meam, uelut ad communem periculi sortem conuocatos fuisse, præsto uidisse, quod non Iohanni Castrioto parenti meo illi, animis uestris tam acceptissimo, non ulli (ut ita dicam) hac ætate Principi contigit. Et ut ad uos iterum nostra se conuertat oratio, quid illud rei nouæ miraculum, totam fermè Macedoniam uacuam uidisse? dum ex omni parte uoluntarij ad me milites cōcurritis, & cōtentione quadam, arma quisq; bellumq; poscitis, ut nemo patriæ, nemo magis suorum desiderio tangeretur, ita me defenso unà domos, focos, uxores, liberos, Deos ipsos defendisse uidemini: approbet cōsilia uestra Deus optimus maximus. Quod igitur ad uos hortandos dicendum erat, nihil est quod à me agi possit, quū & ita animatos uideam, & uerba fortissimis uiris uirtutem non addant: quid præterea armatis uobis, ferrumq; tenentibus, armatus & ipse dixerim, satis scire debetis, & hostis uos admonet, quem iamiam in conspectu habetis: admonent tot rerū indignitates, & armant omnes, singulosq;, tū priuata, tum publica ira. Dicam tñ quod & si non dicerem, res ipsa palam uos docere potest, quæ hęc nostrę (quęso) seruitutis species? Neq; Christiani iam sumus, neq; barbari, semel aut fortiter moriendum, aut arripienda possessio fidei pariter & libertatis, quod hoc mali genus? Quotidie capitur, quotidie diripitur Epirus, in manu tantū salus posita nobis, aliud nullum effugium. Quē nunc barbarum in nos creditis uenire, quæ mandata defert? ad quod ultionis genus properat? Iam singulis suum statuit supplicium, nō iusto belli odio, nō ueri hostis more, sed furore, ac rabie quadā ad sanguinē uestrū hauriendū fertur. Quare si cui patrię pietas, si cui sua uirtus, si cui parentū splendor subdere spiritus possunt, sumite arma, acuite iustissimū ferrum, Croiam, & auorū sedes, quas tā fortiter autore me incruēti recuperastis, cruenti (si ita res ferat) defendite, & regnū quod hucusq; tanta fide seruastis mihi, & seruatum tanta uirtute reddidistis, in posterum seruate. Maior debet esse animus, maior solet dici uirtus arcentis, q̄ inferentis iniuriam. Prędam illi poscunt, regnandi sola cupiditate ducti in nos ruunt? uos ne pręda sitis, & ut ciues patrię debitum exoluatis, pro qua nunq̄ nimis sanguinis datum uideri debet, omnia fortitudinis signa demonstrate, nunquam pro ea satis pugnatum, cuius pietas omnem superat pietatē.

A spe felicitatis futuræ.

Amplificatio à uoluntate suorum per comparationem.

Incrementum.

A miseria status præsentis.

Exaggeratio crudelitatis Turcicæ.

Conclusio.

Ab honesto.

Sed (ut

A facili. Sed (ut hæc iam libens omittam) quid defuturũm est uobis ad summum uictoriæ & gloriæ calcem, si oblato beneficio uti uelitis, quum non modo quicquid est usquam Albani nominis uobiscũ in hac causa uideatis, sed Venetos quoq; principes illos, quos uniuersa pariter colit & formidat Italia, pro uestra libertate stare cõspiciatis, nunc recuperandæ tamdiu amissæ patriæ, nunc ampliandæ fortunæ uestræ spes & occasio adest, inducite in animum, quod non induxerunt patres auiq; uestri (pace illorũ dixerim) ut concordia hac Macedoniæ, principum altricis, pristinum illum statum effingatis, & ex ignominia hac propicijs dijs Epirum imperpetuum uendicetis, ipsi præterea uel cõmilitonem, uel ducem habere mel malitis, ad omnes labores periculaq; uos non ultimus sequar. Et si in cæteris non ita fœlix audacia erit mea, hostis tamen ingenia, mores, artes omnes uobis si manu dabo, qui cum diuino ita forsan agente fato, maximum uitæ tempus ad facietatem usq; transegi funestissimo exemplo, proprio malo edoctus. Piget me referre hoc loco eius humilitatem, quamuis alacriorẽ faciat militem facilioris spes promissa uictoriæ. Vix dicere audeo nunc ne langueant uires, euanescant animi nimia eius cõtemnendi licentia, quippe quum sæpe contemptus hostis ancipitem fecerit uictoriã, & cruentum ediderit certamen, quare ita cum fiducia sui & sine contemptu alterius gerenda esse bella, primum fore præceptum antiqui militiæ conditores statuerunt. Videbitis tamen ipsi, q̃ primum cõtemnetis perditissimum hominum genus, quos & antehac ferociter æque ac fœliciter uel pauci contempsistis. Ecquis non contemnat, pariterq; abominetur uilissimam gentem? quæ omnis est ex seruorum colluuione collecta, furtis, & latrocinijs potius, q̃ ueris assueta prælijs: Nonne (proh pudor) quorum hodie nomen tantum apud timidos mortales inualuit, Turcæ sunt isti serui, ex Scythis fugitiuis, qui (ut fertur) sedes patrias ultra Riphæos montes, & Taracontas insulas, etiã Aquilonis hubera ad Septentrionalem oceanũ habuere? Gens fœda, ignominiosa, in lustris ac lupanaribus educata, quæ non luporum, non uulturum carne, non abortuis hominum fœtibus abstinet, & cætera cuncta appetit, quæ uel ipsa fugit natura. Eos, fama est, Magnum Alexandrũ tanq; pecora in ouile, & sepem intra Hyperboreos montes ferreis clausisse repagulis, qui uix aliquid unquam à se iusto prælio partum, gloriari possunt, dolis tantum & insidijs magna sibi imperia adepti, & maiora indies adepturi, si eius exercendæ perfidiæ materia præbeatur. Ecquid creditis de uobis Albani? Videor iam uidere mihi Amurathem, quum arma aduersus uos non proficient, ad funestissimas artes tendentem. Adest, adest in oculis fobdolus Ottomanus cum ingentibus ad uos promissis assueta ductus aliorũ fortuna. Vbiq; Græcos & Triballos, ubiq; Mysos fore putat, quos magis etiam q̃ homines decet, fati sui ignaros bona fide sibi traditos bonus princeps omnes aut internitioni dedit, aut luminibus priuatos, cæterisq; membris mutilatos deformauit. Libenter horum meminit animus, Milites, non

quod fides

Macedonia principum altrix.

A sua persona

A persona hostis.

Occupatio. Primũ præceptum militiæ.

Turcæ qui & unde.

Vide Strabonẽ lib. 5.

quod fides me ueſtra ulla ex parte dubium habeat, cuius nullum unquã principem ueſtrum ad hanc ætatem potuit pœnitere, ſed ut admoneam (ut par eſt) quos ſtudeo conſeruare, quibus uitam ſanguinemq; omnem deuoui, cum quo uobis hoſte manus ſint conſerendæ. Vidiſtis nanq; omnes, uidiſtis quantum fidei, quantum uirtuti ueſtræ tribuant, quos ex tot gentibus, & uoluntario milite ſolos ad rerum omnium ſummam gerendam delegi, alios mœſtiſſimos domũ remiſi. Vos omnes expectant quos laudent, aut accuſent. Ego nunc nec laudandum quempiam, nec uituperandum cenſeo: quid enim fidei minaci in caſtris militi haberi poteſt? Sed quum fumantes ſanguine hoſtili enſes ueſtros aſpiciam, quum prodigam uitæ uirtutem ſpectator ipſe & hortator imitabor, tunc omni laudis & munerum genere cumulabo. Quæ autẽ maior laus, quę ingentiora pręmia unicuiq; ueſtrũ eſſe poſſunt, q̃ ſeruata patria, quam omnes & ſinguli uobiſcum fertis? Conſiderate igitur uiri fortiſſimi, quantum momẽti hodie ſit in uobis. Hoc prælio uicti, toto bello uicti ſumus: contra, uictores, tum pręſens à nobis Amurathis excutiemus iugum, tum paci tranquillitatiq; perpetuæ in poſterum conſulemus. Proponite uobismetipſis iugum hoſtile, & ludibria uictoris & ſuperbos uultus. Proponite & illud, qua frequentia omnium generũ multitudinis proſequente à noſtrorum conſpectu profecti ſimus, q̃ omnia uotorum & lachrymarum plena reliquimus, in qua nunc expectatione, coniuges, parentes, liberosq; ueſtros eſſe credamus. Stant omnes ſollicitis ac pendentibus animis, proſpectantes quem belli euentum uobis uirtus ueſtra dederit. De fortuna enim nihil eſt quod timeat uir fortis. Pudet aliquam fortunã fateri, quã non in manu atq; enſe poſitam habeatis, Diį nanq; .DI eſſe conſueuerunt ubi ipſa quoq; ſtat æquitas. Veſtrum eſt igitur, ut conceptam omnium ſpem de uirtute ueſtra factis æquetis: quo numeroſior hoſtis, eo ſpecioſior laus ueſtra, eo grauiores hoſtilibus ſpolijs domum reducã. Verum enimuero ſi quisq; eſt timoris ſibi ipſe cõſcius, qui uires noſtras ex hoſtilis fama exercitus metiatur, & à quibus ſuperatur numero, uirtute quoq; ſe credat ſuperatum iri, hinc bona cum uenia faceſſat, ne impedimentum magis illum, q̃ auxilium mecum traham. Reuertatur propere ad uxorem, ad liberos, quem uictor poſtea exercitus domi intra muros ac tectis clauſum inueniat. Si uero ea omnium uoluntas & cõmunis iſte eſt timor, exercitum hunc, niſi pudeat Deorũ pariter & hominũ maiori bus firmemus copijs, uel potius extemplo cõuerſis ſignis abeamus. Qui enim cũ hiſce legionibus in Macedonicis pręſertim tutiſſimis ſuapte natura campis Amurathis pręfectum timeat, indignus mihi uidetur eo quẽ gerit enſe, indignus aura qua ueſcitur. Inuitus in hac parte orationis moror apud uos milites, nedum fortes uiros, ſed principes etiam fortium. Agite dum igitur priſtinam excitate uirtutẽ, generoſos ſumite animos, omnium rerum reſpectum, prętereq; uictorię, uobis abſcindentes (ut cuncta uno uerbo abſoluã) morte ſola uinci deſtinate. Si uicerimus, omnia in

Occupatio.

A fortuna.

Ab equitate.

A loci natura.

Fortiter uictis mors malorũ et miſeriarum finis.

poſterum fœlicia futura uobis credite, fortiter uictis idem erit malorum & miſeriarũ finis. Hoc ſi fixũ omnibus deſtinatumq; eſt, fruſtra me iam ardor iſte dicendi ulterius prouehit, qñquidem nullus acrior homini ſtimulus perſpecta uirtutis conſcientia ad uincendum à natura eſt datus.

Vix hæc dixerat Scanderbegus, cũ ab uniuerſo exercitu clamore elato, eius approbata fuit ſententia, claraq; uoce undiq; conclamatũ eſt: properandum in hoſtem, & caſtra contra eum ocyus mouenda, ultroq; irruendum. Vbi tandem cupidiſſimorum militum animi, fidesq; erga optatum tamdiu Imperatorem certo aliquo experimento comprobetur, confirmenturq; in poſterum uix dum tuta Scanderbegi conſilia, quum tam prompte corpora ſuorum, hoſti tanto ardore, contentioneq; paſſim obijci cerneret, & uoluntatem ſaltem uitæ prodigam laudet, ſi uirtutem nõ poſſet. Sed neq; uirtutẽ ſuis carituram laudibus, ſi hic hoſtis hæc optata tantum gloriæ materia ardentiſſimis animis tunc, tunc daretur nec differetur amplius, euaneſcere parua mora, elangueſcereq; uiuaces ſpiritus illos, ac cõcitata militum ingenia, ſeneſcere dilatione belli uires. Maximus ubiq; ſtrepitus pugnam poſcentium multus ardor erat. Ita ſocios, ita ſe ipſos exhortabantur uiri, ita æquum quiſq; ſuum (ut fit) enſem, dexterã alloquebatur, & manus ad ictus aptabat, ac mille conſumebat uulnera, ut uiſi iam hoſtis ſpecies ante oculos omniũ obuerſari uideretur. Tanto undiq; tumultu miſcebantur caſtra, ut pugnantium ſimilia omnia magis q; pugnam poſcentium diceres, uel erupturum q; primum crederes auidũ ſanguinis militem ſine duce, ſine ſignis, nullo diſciplinq; militaris ordine, uel tenore ſeruato. Scanderbegus itaq; quum eum totius exercitus ardorem cerneret, & æque omnes ſuorum ordines, omnem ætatem, omniũ ingenia ad id accenſa inflammataq; animaduertiſſet. Primũ impenſius gauiſus, tacita lætitia ſingulorum feroces minas audiebat, ſuperboſq; uultus, & feroces ſpiritus, ingentem molem irarum ex alto animi cientes contemplabatur, certa uictoria concepta hoſtilis rei formam metiebatur, deinceps contemnebat. Poſtremo nõ ſatis tutum uiſum tam iuſta militum deſideria ſedari, tardariq; amplius. Vbi donatis illis ſacra Deo optimo pro uictoria alia uouit, alia peregit. Mox ad hoſtem caſtra mouens, quẽ non longe abeſſe certis exploratoribus nouerat. Deficiente iam ſole in Dibra inferiore octuaginta millia paſſuum procul à Croia iuxta collem quendam dumoſum, uel uerius ſyluam, denſiſſimis refertam arboribus, caſtrametatus eſt. Ibi primũ omnium cognito idoneo inſidijs loco, præſertim q; hoſtem cum maximis copijs aduentantẽ audiebat. Et ut inuentiorem ſibi eam uictoriã faceret, ſumma ratione obequitans prius ipſe ac perluſtrans ſingula: Gneum Muſachium, & Ameſam cum tribus millibus locauit, iuſſos, ne prius exirent, q; ſe totis ſignis implicitum hoſti, et cruentatum utrinq; militem uidiſſent, tum obſeruato tempore, à tergo hoſtium improuiſi erumpentes pari clamore & impetu, timidos exanimarent, ac introcluſos cæderent. Barbari nõ multũ tardati, uix his diſpoſitis, ad

Exhortatio mutua ad pugnam.

Fortaſſis uicti-

Ardor exercitus Scanderbegi.

Caſtra Scanderbegi in Dibra inferiore.

Stratagema.

sitis, aduolarunt, & ignari omnium non longe à Castrioti copijs fixis signis, consedere. Nostri mox ignibus extinctis, somnum capere alij, alij uices excubiarum agere iussi. Turcis ex eo animi magis aucti. Quare accensis ipsi undiq; luminibus, turpes nostrorum tenebras deridebant, timida silentia interpretabantur. Atq; quum sub ipso fermè uallo strepe rent, dictis factis q; simul odium explentes, per totã noctem occursabant portis, ingerebant probra, egre abstinuerunt, quin castra oppugnare aggrederentur: At Scanderbegani semper silentium obseruarunt, responsum nullum reddebant, q̃uis nõ deficeret quod recte responderi posset: neq; deerat cupiditas ardorq; erumpendi, quum tot contumelias, tot insultationes hostium ferre amplius non possent, sed imperatoris edicto castris taciti se tenebant, Barbaris itaq;, quod detrectaret pugnam Christianus, animi accedebant. Properante iam aurora, Scanderbegus suos ante omnia curare corpora iubet, ne si pugnam aliqua belli (ut fit) fortuna præter spem ludificando longiorem feciſſet, ieiunus miles uictus fame, quam sola natura humana uincere non potest, segnius uictoriam sequeretur. Cibo igitur per ocium capto, alacres animis corporibus q; atq; irarũ, speiq; plenos è castris educit, quos ibi quoq; ubi statim uerba res erat secutura, enixe pro uictoria exhortatus est. Dehinc ut prius nosceret hostiũ uires, q̃ discrimine ultimo tentaret, leuibus certaminibus equitibus sæpius q̃ peditũ periculo facto iusto prælio se accingit. In leuo cornu Tanusium cũ mille quingentis equitibus, totidẽ peditibus locat. Disponebat autem ita equitatum, Primo loco interseritis quibusdam sagittarijs peditibus, ut prima auspicia pugnæ ab equite sumerentur, neq; reliquo peditatui ad erumpendum, & recipiendum se ad suos ubi labor posceret impedimento equestris pugna foret. Moses autẽ à Dibris præfectus eius à dextro cornu eodem tenore singula peragebat. Extendebat & ipse legionum suarum primam frontem equestri turma, ita ut liber pediti ex omni parte exitus, ac tutus receptus foret, quamuis nõ multum momenti fieri debuit ad Dibrenses milites in acie dirigendos, ita uel primo uel secundo loco uel equitẽ uel peditem loces, omnia tuta sunt apud eos, nunquam fallit fortuna, nusq; fugit uictoria conscias manus, sic & ordinem sibi & fortunam quocunq; adsit, fortissimus miles facere & trahere secũ consueuit. Inter ipsa cornua, acie uelut sinuata, medium locum Castriotus ipse cum reliquis copijs obtinebat. Ibi quoq; equitum mille amplius in fronte dispositi. Nam quum hostis pedites nullos haberet, nõ satis tutum uisum est, peditatum primo furori equestris procellę obijcere. Iuxta totidem fermè sagittarij appositi, hos equitẽ sequi iubebat, quo post terga eius tutiores, neq; ita hosti expositi essent, & barbaro haud huiusmodi quippiam timenti, cruentiorẽ facerent pugnam. Inter hos & illos, ipse cum Georgio Stresio nepote feroci iuuene stationẽ fixerat sibi. Vtrinq; Croiensis nominis miles, utrinq; Croiensis eum iuuentus circundabat. De industria nanq; ciuium suorũ & spectator esse, & hortator elegerat.

Castra barbarorum.

Silentium nocturnum in exercitu Scanderbegi.

Instructio aciei rum Scanderbegi.

Moses à Dibris.

Georgius Stresius nepos Scãderbegi.

Sagittarios mox reliquum robur peditatus,& ſcutatorũ, ac haſtatorum agmina cum Aidino Gnei fratre ſequebantur. Vranacontes prudens æque ac fortis bellator,cum cæteris equitibus extremam aciem, ac ſubſidiariorum munia obtinuit. Iuſſi tamẽ pedites qui ante eum erant,ut quũ primum proſilientes ſuos ex inſidijs uidiſſent,ac oneratũ à tergo hoſtem & exceptum inter cornua,mox patefactis ordinibus,uiam equiti darent, qui recens alio iniecto pauore hoſti turbaret pariter feſſum,cęderetq́. Pedites uero ipſi iterum denſati loco uelut ſubſidiarij,atq́ triarij milites, aciem firmarent,neq́ penetrari exercitum paterentur,donec certum uictoriæ indicium,& irreparabilem hoſtium formã aſpexiſſent. Ita inſtructa acie Scanderbegus ſtabat, neq́ ut ſignum daret ad progrediendum in hoſtem unquam à ſuis impelli poterat,anteq́ & barbarum ipſum more ſuo compoſitum procedentẽ in aciem uidiſſet,nẽ indigeſtum hoſtem effuſe erumpentes milites inſtandi ſtudio ordine uiolato totius exercitus ſtatum in diſcrimen aliquod traherent. Alybaſſa quum exercitus noſtri formam contemplaretur,pauciores ſemper,pauciores, periculo propiores iterans,deridebat ordinem illum,& pompam ignari militis ad propria funera tam compoſite procedentis. Vna erat Ottomana legio ante alias audacius progreſſa,in hanc Anteſignani acriter feruntur. Barbari mox ordine turbato,anteq́ totius exercitus fortunam expectarent,uera fuga, neq́ ſimulato pauore, primo impetu uſq́ ad ſtatiua ſe pelli patiebantur. Sed Scanderbegus extemplo fraudem metuẽs hoſtis,ac inſidias ratus,partem equitatus immiſit, qui & ſuorum ardorem inhiberent, & in aciem quenq́ ac ſuos ordines reuocarent. Idem & à leuo cornu factũ. Itaq́ & hi & illi ad ſuos recepti,rurſus ad pugnam parantur, iuſtiori totius exercitus dimicatione. Creuerant autem animi barbarorum, quod militem noſtrum uelut ludificati eſſent pauci multos. Renouato igitur iterum prælio Tanuſius & Moſes hoſtium cornua inter ſe partiti,pugnã acriter inierunt.Eodem tenore Caſtriotus aſſumptum ſibi agmen,concitato impigre equite,aggreditur. Non tardatus ex inſidijs eques,priusq́ totis copijs in noſtros irrupiſſet,hoſtis maximo tumultu erupit: & antę quam deſcendiſſent equi in campo omnes,plura ac extrema quæq́ Turcarum agmina repentino pauore conſternata, relicta pugna caſtriſq́,fugam iam inde arripiunt,primi quiq́ inter noſtrorum cornua intercepti, mediæ legioni cedendi traduntur. Vnus erat cuneus hoſtilis,quem neq́ dimouere poterat loco Scanderbegus, neq́ penetrare audebat, ita in eo loco uelut munimenta quædam fecerat numeroſior barbarus. Alybaſſa ibi (ut mox apparuit euentus) totius exercitus robore,ac fortiſſimorum quorumq́ armis ſtipatus,iamdiu inclinatam belli fortunam ſuſtinebat. Aidinus quoq́ in media acie iam cuncta barbarorũ cruore repleuerat,ferocior hic q́ alibi Mars incrudeſcebat. Nam quũ obſeſſus fermè hoſtis nihil ſibi præterq́ arma ſupereſſe uideret,in ferrum quo poterat acrius, ne inultus caderet, ruebat. Traxerat præterea illuc & alios fortuna, atq́ infœlix

Gneum Muſachũ intelligit, de quo ſupra.

Alybaſſa contemnit exercitum Scanderbegi.

Pugna utriuſq́ exercitus.

Eruptio Albanenſis ex inſidijs.

infœlix belli error, plerosq; etiam auditus casus suorum ad socijs ferenda auxilia impulerat. Itaq; quo densior barbarus erat, eo longior pugna, magisq; ambigua fuisset, ni Vranacontes mox irruptione facta, & uiribus pariter animisq; recens fesso iam & labanti hosti se immiscuisset, & quicquid erat reliquiarum, hausisset. Segnior autem idcirco eques est barbarum adortus, ac laborantibus fermè suis succurrit. Nam quum cornua utraq; & prætoriam cohortem totis signis implicita uidisset, ne subsidijs omnibus acies nuda penitus remaneret, tutius erumpendi tempus captauit. Ad unũ itaq; concisi sunt omnes, præter trecentos, in quos inermes tendentes dexteras, ac uulneribus propè confectos belli iure sæuire Castrioto nõ uisum est. Victrices igitur post hæc confecta, legiones, eo belli labore peracto, ad Scanderbegum ingenti gaudio atq; clamore tendebant, ubi læta omnia inueniunt. Perfregerat nanq; cuneum omnẽ Croiensis miles, & ingenti ędita strage, Turcarũ ducem in fugã conuersum late sequebatur, ubiq; sanguis & cædes, ubiq; gemitus morientiũ audiebatur. Alij uincula captiuis injiciebant, alij deformem truncum relinquentes, speciosum Imperatori munus hostile caput seruabant. Diripiebãt castra plures, prout cupidiora sunt prædę mortalium ingenia. Itaq; uictor ex omni parte exercitus tam prædaram uictoriam recensebat uix ipsi credibilem uicto, & ingentem tam exigui temporis operam mirabatur. (pugnatum est enim à sole orto ad tertiam horam diei) Cæsa sunt eo prælio barbarorũ ad xxij. millia, uiuorũ duo millia capta: signa militaria xxiiij. Ex uictoribus pauci cecidere, uix cxx. ferunrur, licet uulneratorum maior longe fuerit numerus. Ita tam magnã uictoriam illo die Christianus tulit iuxta omnium spem atq; expectationem, quum nihil defuerit eo prælio, quod non solum inuitare ad res bene gerendas fortunam, sed cogere quoq; posset, non tempus, non locus, nõ rerum omnium exactus ordo, non iustior pariter, eademq; necessaria pugnandi causa. De ducibus postremo, militeq;, id ausim dicere: Leonum eo die leones ductores fuisse. Veterani horum non minima pars fuit, qui cum patre quondam ipsius Scanderbegi militauerant, ut non milites, sed præceptores quosdam militiæ electos crederes. Ita debellatum uidebatur, si eo uicissent prælio, & semel hostis animos fregissent. Parta uictoria Scanderbegus totam eam diem noctemq; quietissime in castris transegit: mane uictoria inflatus, ad alia intendit animum. Cruentum adhuc militem ad non minus gratũ opus hostilium agrorum direptionem alliciens his uerbis:

Cædes barbarorum.

Direptio castrorum.

Numerus cæsorum, captuorumq;.

Leonum ductores Leones.

Veterani, non milites sed præceptores militiæ.

Pugnasti hucusq; mihi miles, pugnasti patriæ, nunc tua te euocat militia, nunc propria inuitat fortuna. Vides late stratas uirtute tua hostium legiones, recenses ingentia facta, & quanta apud me pro sudore hoc, pro sanguine, pro his belli laboribus exhaustis uos præmia expectent taciti fortassis uobis ipsi respondetis. Non fallam quidem expectationem uestram quantum in me erit. Ita & publica & priuata quenq; apud me laus manet, si modo laude sola (ut nunc liceat iocari uobiscum) militũ ingenia

Adhortatio Castrioti ad milites suos ad agrum hostium diripiendum.

pascuntur. Aliud nihil adest hodie mihi, quo fortes honorem dexteras; sed & si affati essent omnia & manu ipse mea darem uobis. Quid gratius lætioresq; (arbitrio alieno) accipere potestis, quàm quod quisq; sua captum manu domum ouans retulerit? En iacet non longe hostilis ager, rerum omnium opulentissimus. Præsidio per uirtutē exuistis, nunc prædam uobis dimissam, per summum captate ocium: & quos nunc uidet hilares patria, sentiat late uictores hostile solum, quandoquidem non minima est hæc tam bene gestæ rei accessio futura. Vt tamen hodierno prælio & à me aliqua ex parte uos honoratos dicant mortales, neq; miles militi inuideat, quum omnium æquæ fuerit in bello uirtus. Occisorum hostium equos pedes habeat sibi, & omnes equites esse iubeo. Læti nunc igitur me ad hæc dulciora perfunctæ militæ præmia superis bene iuuantibus, sequimini. Adhortationem hanc miles iampridem intentus clamore undecunq; prosecutus est. Ruunt omnes in partes, nullo discrimine habito, sine ordine, sine duce, contemptu ac negligentia quadam orta ex re (ut fit) bene gesta. Sed cautus princeps nunquā satis fortunæ fidens, distulit eousq; desideria suorum, donec missi exploratores, tuta omnia ab insidijs nunciarunt. Tum libera populatione permissa, effusus passim eques hostili terræ, agrestibus bonis, pecori, ipsis denicq; arboribus recenti inflatus uictoria insultat, nulli rei parcit, cui ferro aut igni noceri posset, præterquam sexui, ac ætati. Præda undicq; ea contentione agebatur, ut alter nūc belli tumultus ac pugnantium plena omnia uiderentur. Non quenquam uulnera tardabant (plures nancq; & eorum qui saucij excesserant prælio, ea cupiditas traxit.) Euanuerant recentes sudores uiris: non labor ullum, non onera grauabant: nulli copia saltem (ut fit) fastidium faciebat. Ita mœstior miles quædā quæ ferre nō potuit, reliquit, quàm alia lætior tulit. Quum satis populationibus datum esset, & per agrum hostilem ad satietatem usq; sæuitum, Scanderbegus signum proficiscendi dedit, onustus præda miles, nulla facta mora, ingenti gratulatione sequebatur. Deridebant duces ignauiam suorum, quod ex fortissimis bellatoribus abactores pecorum, & ex Albani nominis propugnatoribus, ouium custodes facti essent, accusabantq; ultro nunc hos, nunc illos alternis cauillantes uerbis. Quid si Alybassa cū fracti exercitus reliquijs uos tales nunc ex aliquo loco aspiceret, tam sordida trahētes impedimenta, & auari prædæ militis? nonne puderet magis magisq; cum tam pudendi uictoris? & crebro suorum ignauiam increparet, quod ab huiusmodi superati fuerint, & bellicam laudem cesserint uobis? Ita iugi lætitia festiuus miles per multiplices iocos cantusq; uiæ labores leuabat, donec castrorum suorum custodias pro uallo prodeuntes, ingenti clamore salutarunt. Nocte illa in castris transacta, uix dum satis certa luce, Scanderbegus uasa colligere iubet, & ad regiam urbem Croiæ cum uictore exercitu pergit ire, multitudo per uias omnes affusa uictores tū publice omnes tum priuatim singulos appellabat, prædę magnitudinem quisq; admirabatur,

A militum ingenijs.

A præda opulentissima.

A uirtute militum.

Ex peditibus facti equites.

Festiuitas ducum exercitus Scanderbegi.

Ex fortissimis bellatoribus abactores pecorum & ouium custodes facti.

Redeunt uictores ad regiam urbem Croiæ.

batur, noui equites uix à ſuis cognoſcebantur, gratulationes factæ per multos dies, & laureatæ literæ, ac ſigna quædam militaria ad omnes Epiri regulos miſſa, alia affixa templis ſunt, ex quo inſignis iam ille annus ea parta uictoria erat, multo tamen inſignior futurus illa Chriſtiana clade ad Varnam accepta, ſub idem nãq; tempus quo hæc in Epiro geſta ſunt, Hungari cladum omnium antiquarũ, ac recẽtium obliti arma, bellumq; aduerſus Turcas ſumma ui parabant. Ita nõ contenta tot ſpectaculis fortuna ſeruatos nuper, ac uix reſpirantes prioribus malis homines ad funeſtiora euocabat pericula, & in ſtatutũ iampridem diſcrimen ſuũ quenq; fatum rapiebat. Vladislaum itaq; regem, cum omni propè Hungaria, Pollonia q;, ad id certaminis inſtructum ſequebatur, & Iulianus Sancti Angeli Cardinalis cum militibus cruceſignatis eam periculi ſortem tam cupide, quàm fortiter ſubiturus. Aderat & cum Valachis ſuis Hunniades, totius regij exercitus ductor. Mouit tamen omnes in tanti belli apparatu Scanderbegi fama, recenſq; de barbaris uictoria, maximum rati nõ incrementũ ſolum copiarum, uerum certiſſimã fore tamdiu cupitæ rei ſpem, ſi ipſum cum exercitu ſuo hoſtili adhuc ſanguine cruento Hungarici belli apparatus habuiſſet. Quare ſummo æque deſiderio omnium, atq; celeritate, quam & ingruentis propè mali ſpecies, & res quæ iam inde uidebantur dubiæ futuræ poſcebant. Literæ ad eum in hanc ſententiam datæ:

Laureatæ literæ.

Pugna ad Varnam.

Iulianus S. Angeli Cardinalis.

Vladislaus Hungariæ & Polloniæ Rex, Scanderbego Albanorum principi S.P.D. Diſtulit fortaſſe in hoc tempus fortuna ſeram iſtam gratulationem noſtram, quo non tantum hodie tibi ob recuperatum fœliciter imperium, ſed pari etiam prudentia fortitudineq; defenſum duplici rei proſpere euentu gratularemur. Et gratulamur itaq; nec tibi tantũ, uerumetiam Chriſtianis omnibus, quod tanta ſit benignitate Deum per uirtutem nunc tuam rei Chriſtianæ acceſſio facta. Quandoquidem non minima ſemper inter cætera mala noſtra clades illa ducenda fuit Epiroticæ gentis amiſſio. Quum iniquis ſublatus fatis Iohannes Caſtriotus pater tuus princeps (ut audio) de omnium animis optime meritus, neq; tibi in aliena degenti poteſtate regnum auitum filio tradere, neq; aliter, ab Amurathe oppreſſus, imperio ſuo conſulere potuit: Et uiueret utinam nunc fœlix eo nato parens, qui omnium ſuperaſſet fortunam, ſi te ante uidiſſet, quàm à uita diſcederet. Ita unus planè uideris mihi (pace omnium dixerim) hac tempeſtate princeps ſicut omnibus animi corporisq; bonis, ita diuino quodam fato præditus, cuius auſpicijs non ſolum tuta imposterum omnis Epiroticæ terræ ora futura ſit, ſed cuncti præterea populi à corpore Macedoniæ imperij nefario Ottomanorũ latrocinio iam pridem direpti in antiquam formam iuris ac ditionis ſuę redituri. Quid enim (ut cætera taceam, quæ & apud barbaros uel puero tibi olim tanta indies creſcente inuidia maximũ nomen prodiderũt) uictoria illa ſpecioſius? quã nuper Alybaſſa cũ tot copijs cæſo, fugatoq; partam tibi ingẽti

Literæ Vladislai Pannonum regis ad Scanderbegum.

Laus Scanderbegi à patre.

A victoria Alybaſſæ.

admiratione æquè audiuimus, ac credidimus. Sed adest nunc Scanderbegi Dijs agentibus, qui te exacto quodā consilio in hęc difficilima tempora Christianę Reipub. reseruarunt, maioris penitus ubi gloriæ materia. Subest occasio contra Amurathem omnes ueteres nouasq; tuas ac tuorum iniurias ulciscendi, nec priuatas istas tantum, sed & publica id genus mala, atq; tot oppressæ, ne dicam extinctæ iam fidei ludibria. Si cum uictore exercitu tuo isto nondum desperatis rebus nostris adesse uelis, Inuitant te ad hoc omnes Hungariæ & Polloniæ principes, ac uiri fortissimi: inuitat Iulianus Sancti Angeli Cardinalis, cum pijs illis Christianæ salutis militibus, iamdiu nobiscum in armis instructus: nihil præter tua signa expectamus. Quam si nūc oblatam ultro à Dijs immortalibus occasionem non reijcis, debellari posse penitus palam omnes affirmant, expellíq; Turcas, & à tam diutina Europæ possessione deturbari. Omittendum itaq; hoc loco apud te omne adhortationis genus censeo pro ea causa, quæ defensa, salutem, lucem, libertatē, omissa omituari horreo quæ ferat. Satis nos hucusq; tandē deseruiuimus Christiani, conflagrauimus iam omnes, dum nemo incendium ad se traiecturū putat. Quid de Græcorum cernimus, quantum de Triballorum imperio? lacturas demum ipsas meas, totq; exhausta ac exhaurienda indies mala, quis recenseat? Quis fortiss.mos principes Hungarici imperij propugnacula, per oēs ætates amissos, & tot ualidissimos exercitus eodem funesto belli fato absumptos, ac occidione fermè occisos? ita ut nulla sit in Hungaria iam domus, nulla matrona luctus expers. Audiunt hęc Christiani principes, nec mouet ullum miserabilis sociorū fortuna. Sic nos uelut piacula quædam luendis omniū periculis hosti passim obiectari patiūtur. Vnus Eugenius Sanctissimus Romanæ rei Pręsul, & Philippus Burgundię dux, afflictæ fortunæ onus nō detrectarunt. Alter Iulianum hunc cū pręclaro nobis milite adiunxit: Philippus classe instructa, & in Hellespontū usq; missa, Turcis transitū, quantū in ipso fuit, fortiter prohibuit. Alia nunc nobis spes propinqua subest, auxilij optandi: quare ultro nūc te ad tam necessarium bellum euocare, tum uirtus tua in primis cognita suasit, tum rerū omniū nostrarum periculum discrimenq; coëgit. Cęterū cūignoret nemo, cęp id nunc sis incōmodo acturus tuo, propter recentē adhuc domesticarum rerū tumultum, & uix dum pacatū nouiter redempti imperij statum. Id te mouere non debet, cum & tibi præclarissimum nomē hac expeditione sis pariturus, & hoc pręsens beneficiū apud minime ingratos animos sis collocaturus. Quod enim prior tu hodie pro salute nostra dignitateq; feceris, id nos pro tua laude, et imperij incremēto semper faciemus. Vale ex Buda regia nostra. iij. Nonas Iulij Anno M.cccc xliij.

Vber gloriæ materia est Scanderbego pugnandi contra Amurathē

Libertas.

Verissima sententia, utinam Germania haberet aures audiendi.

Eugenius papa. Philippus Burgundiæ dux.

Alybassa iam ad Amurathem (licet plures eum cladis nuncij præcessissent) fracti exercitus reliquias traxerat. Grauiter eum reprehensum ferunt ab Ottomano, quod nequaquam credibile dicebat, tam ualidū exercitum penè deletū, sine aliqua uel ignauia eius, uel temerario in fortunę se

commi tten-

committendo consilio, nunc proditum fuisse exercitum, nunc hostium insidijs oppressum, ob ducis uecordiam clamare, nunc in conserenda manu tutiorem locũ hosti relictum, unde sic facile tanta suorum strages ędita esset. Alybassa licet hostium se insidijs præuentum, quę prudentissimũ quenq; fallere potuerint, negare non posset, excusare tamen se, in alijs militum fidem implorans, nihil in eo præter fortunam reprehendi posse, nõ ordinem, non disciplinam militarem, non ducem militi, non militem duci defuisse. Non aciem iniquo loco locatam, nõ è castris importuno tempore eductam, non fugæ memorem fuisse, nisi castris ab hoste direptis, & salute penitus in armis desperata. Sed experiretur iterum fortunã eius contra Scanderbegum, excogitasse se uiam, qua luctuosam eam uictoriã illi esset facturus. Mouebant iam Amurathem uana Alybassæ uerba, & maiori in Scanderbegum ira concitatus, iubebat delectum protinus fieri, instauariq; eius exercitum, ni Satrapæ, ac Purpurati eius, Calybassa prçsertim, cõsilia illius, & animum eó labantem reuocans, aliam belli molem instare diceret, Epiroticam expeditionem tuto & differri, & omitti posse, Nunc Hungaricos instare tumultus, in quibus curã ipsius omnẽ exhauriri debere conduceret. Allatæ interim regię literæ, mouerunt maxime Castriotum, neq; belli unq; aut iustior causa, aut pulchrior materia uisa est: tamen ne quid inconsultis his ageret, quorum maxime opera in gerendis rebus usurus erat, coactis ordinibus optimatium suorum, frequenti consilio regias literas coram illis legi iussit, ubi nemo omnium est inuentus, qui id bellum recusandum sentiret, quum accenderet ęque cunctos ingentibus irarũ stimulis, & pauidas fermè maioris cuiusp iam mali mentes sollicitaret tanta indies crescentis Ottomanæ rei magnitudo, & moneret singulos miserabilis rerũ Christianarũ status, & inuicta quondam Hungarici imperij fortuna, quam si oppressisset Amurathes publicum priuatum q; quisq; sibi fatum ante oculos proponebat, quum nihil foret usq; uirium, quæ melius tamdiu inclinatam rem Christianam sustinerent, & datum ex uictorijs hostem tam çterno bello, pariq; odio reprimerent. Spes præterea hominum ita prospero illo belli euentu aucta fuerat, ut traderent ubiq; se ea fortuna usuros, quum neq; ducem, neq; hostem sibi, sed locum tantum mutandum cernerent. Conciliare postremo sibi potentissimum ea çtate regem, ad pleraq; fortunæ & casuum humanorum uarietates, unusquisq; uel aperto uitę discrimine censebat. De auxilijs itaq; dandis sine uariatione decretum. De numero militũ, & quantitate copiarum ducendarum uariatum aliquantulum, & consultatio ad noctẽ tracta. Multæ hincinde dictæ fuere sententiæ: aliqui quinq; millia militum, alij octo, pauciores plures decernebant: neq; exhauriendam armis prouinciam, quum omnia bello arderent, & adhuc forsan infensus hostis in limitibus Macedoniæ esset: neq; depugnatum crederent Alybassa semel uicto, Amurathis neq; uires fractas, neq; animos ulla ex parte diminutos, sed iritatos magis. De Scanderbegi quoq; profectione dubitatum

Amurathes ignauiæ arguit Alybassam, accepto cladis nuncio.

Quid Scãderbeg cum ducibus & præfectis suis super auxilio ferendo Vladislao regi senserit.

Publicũ, priuatum fatum.

Decernitur auxilium Hungaris.

De Scanderbegi profectione dubitatur.

bitatum à nonnullis, actumq; ingenti contentione auxilia tantũ mittenda regi. Ipsum sine multo suorum incommodo, ac diserimine rerũ omnium, uix dum firmati regni, curam relinquere nõ posse. Maximum fore domi, militiæq;, si opus sit, in eo momenti, nescire populum Albanũ alij parere principi, augeri indies omnia, florere præsenti eius consilio, absentem plena omnia squalore ciuium, & lugubri quodam situ animorum omnium generum multitudinis habiturum. Scanderbegus quamuis nihil erat de pristina sententia mutaturus, cum tamen neq; his de profectione sua, ne ciuium amorem, suorumq; beniuolentiam spernere uideretur, dissentire palam posset, neq; illis de paucitate militum contradicere, ne inuitos ad bellum alienum trahere, & periculi alicuius autor esse uideretur, tacendum sibi tunc ère non minus communi, q̃ sua, esse duxit. Sustulit tamen eas omnes contentiones, sedauitq; tot uno tempore motus animorum, auditus tum Pauli Duchagini sermo, & cõcitatus in primis, & tanto principe dignus.

Oratio Pauli Duchagini ret Epiroti.

Quo sim genere uobiscum orationis hodie usurus, Principes Albani & in quam uestrum sententiam iturus, expectatis omnes cupidis fortasse animis, sed frustra id quidem, quum neq; ex Scanderbegi, neq; Epiroticij imperij dignitate mihi quicquã elocuti uidemini (cum præfatione honoris uestri dixerim) licet primę sint leges conciliorũ, sicut libere loquendi, ita patienter audiendi. Quoniam (quantum ad hasce Hungarici belli consultationes attinet) illam ego & probatiorem longe sententiam dicerem, & æquiori animo audirem, quæ nullum penitus regi auxilium accreuisset, sed uicina incendia, periculaq; aliena domesticis malis, ac proprijs necessitatibus posthabẽda censuisset. Quid enim magis ridiculum, quæso, q̃ nunc octona millia hominum, nunc quinq;, nunc pauciora (si Dijs placet) ad tanti belli molem computari à uobis? quasi tanta contentione potentissimum regem ad ultimum fermè certamen eam militũ paucitatem ab Epirotico nomine exigere credatis? Sequetur is miles Scanderbegum in Varnenses campos? ubi tot omnium publicis & priuatis uocis expectatur. Videbunt tot proceres Hungariæ, & Christiani exercitus ducem principem uestrum, quem tanta ubiq; fama præcessit, non cum aliqua exercitus specie, sed quadam potius prædonum similiori manu è cornu suo prodeuntẽ. Nanq; si (quod Dij omen auertant) uinci illum contigerit, uictum merito aduersis satis hostes irridebunt, & sui magis, quod in alienis locis eum hominum numerum duxisset, qui uix domi esset tutus. Victorem modica laus, minora manent præmia. Sed mittenda alius auxilia nouo cõsilij genere hortatur, tenendũ domi Scanderbegũ, habendã ciuium rationẽ, habendã multitudinis inconditæ, quæ ægre alterius imperium sit passura. En eó iam uertitur omnis disputatio nostra Principes (ut nunc dicebam) ut aut denegetur omne penitus auxilium regi, aut alium uos animum induatis. Mittemus scilicet Hungaris præclara hæc belli præsidia sine Scanderbego, in cuius nomine solo plus

Leges Conciliorum ut libere loquẽdi, ita patienter audiendi.

Ab alienis periculis.

A tenuitate auxilij.

A persona Scanderbegi non præstituenda periculo.

est illis

est illis præsidij futurum, q̃ si omnes secum nos habeant cũ coniugibus, liberisq; nostris, quem pręcipue inuitant omnes, quem singuli exposcũt. Mittamus igitur, si quisquam est qui proficisci uelit. Non potestis ciues in ocio sine Scanderbego diem unum trahere. Poterit armatus miles alie na sequi auspicia? Non domus, non patria tuta sine eo uidetur uobis, tu tus erit in alieno solo miles procul ab assueto Imperatore? Quid igitur agendum? abhorrent Hungariam copię uestrę sine Scanderbego. Vos patrię amor ac ciuium beneuolentia mordet. Illud non uultis, hoc nõ po testis Principes. Oportet itaq; uos aliter animatos esse, si Vladislai desi derium nõ respuitis. Ego & maximum delectum, quo celerrime fieri po test modo, habendum censeo, & propositi belli occasionem suscipiendã, neq; formidandum cuipiam de patrię statu, quũ alijs nunc Ottomanum imperium distineatur curis. Victoriam præterea indubiam ex huius prę lij euentu quis non audacter spondeat sibi? nisi cui suum ita edoctum in genium pauorem facit. De Scanderbego uero id unum nemo uestrum negauerit, facilius uos inuenturos uirum, qui ciuibus uestris in pace, & iure reddendo, q̃ ferrum tenentibus militibus, præsit. Sed ne ad hoc ma gnifica tantum uerba attulisse uidear uobis, ecce cum quinq; millibus ar matorũ me ipsum Hungarico bello pro Christi fide in primis, & uestra omniũ, ac Scanderbegi dignitate offero, & si ita res ferat, deuoueo. Mu tauit repente omnium animos cũ acris Pauli oratio, & liberalis promissa opera, tum magna uiri autoritas apud omnes Epiri principes, & Scan derbegum præcipue, qui & ipse omniũ primus in eam sententiam disce dens, laudare tũc palàm eum de omni acta uita, & unum illa die uere pro decore omnium loquutum, fœlicem dictitans rem Albanam, si multos eius propositi principes haberet. Erat hic Paulus (ut retulimus) tũc Epi ri non ignobilis, neq; pœnitendarũ uirium regulus, religionis pręterea, exactiori quodã inter cæteros cultu maximo in honore apud oẽs, pręcla ra illa familia ortus, ex qua tot bellicosissimi duces processere, Nicolaus pręsertim Pauli filius, qui in bellica laude paternos auitosq; honores lon ge superauit. Huius extat adhuc inuictę uirtutis, ac nõ mortalis (ut ita di cam) dexteræ monumentũ illud in Peneropoli urbe Thraciæ, quæ nũc uulgo Pręserem ab incolis dicitur, ubi affixę reliquię hostilis scuti, quod in prælio quodam recenti hominũ memoria eodem gladij ictu ita trans uersum secuit, ut & pugnantis barbari manum inutilem deinceps bello reddiderit. Non ab re uisum est hoc loco parumper à propositi negocij tenore diuertisse, ut & patrẽ laudatiorẽ in filio ostenderẽ, & tam insigne uiri facinus edaci obliuione, ac ingrato silẽtio nõ aboleretur. De Hunga ricis rebus cura omnis ac potestas ad Castriotũ delata, ageret, iuberetq; omnia, quæ è sua, generis q; Epirensis dignitate, utilitateq; censeret. Qui ne diutius Vladislai desideriũ in ea rerũ necessitate remoraretur, anteq; edictũ aliquod de habẽdo delectu proposuisset, regiũ nunciũ traditis hu iusce generis literis, mox à se dimittit, maximis itineribus proficisci iubet.

A præsidijs si ne Scanderbe go infirmus.

Pauli Ducha gini pietas & liberalis pro missio.

Pauli Ducha gini dotes.

Nicolai Du chagini cele bre factum.

Hungarica res Scanderbe go ad cõsultan dum cõmisse.

Scander-

Forma literarū & responsio Scanderbegi ad regem Vladislaum.

Scanderbegus Epirensium princeps, Vladislao Hungariæ ac Pollo-
niæ Regi, S.P.D. Accepi literas tuas lætia, desiderioq; pari, Inuictissime
Regum, quas quum in maxima ducum meorū frequentia legi iussissem,
nemo omnium est auditus, qui tam iusti belli occasionē à te obla-
tam, non ultro adeundā censeret. Ita & publice omnes, & priuatim singuli dicere,
gratius quicq; hodie à Dijs immortalibus sibi tribui non potuisse, q; ut
& optimū regē aliquo sibi nō ingratorū animorū officio deuincirent, &
rei Christianę simul tā oportunā operā prestarent. Gauisus sum maxime
ipse in ea meorū uoluntate, tū tua in primis, tū cōmuni causa, quū ita ani-
matos pro Christi fide, & affectos tibi milites nostros, & omniū generū
ordines uel sine ulla adhortatione mea uiderim, quanq; quis nisi Dijs pa
riter & hominibus inuisus tam iustissimū bellū recusauerit, ut nullus sit
religionis pudor, nulla cōmunis periculi ratio, pro eo rege, ad quē q; re-
gnamus Christiani, q; uiuimus, q; spiramus, q; loquimur, unice referre
& possumus & debemus. Quis nō arma libens sumpserit? & in apertū
etiā ruat discrimē pro Hungarię populis, quibus tanto malo sanguineq;
per oēs ętates Christianę salutis defensio steterit, qui uel ab ipsis propè incu
nabulis ęterni hostium nostrorū hostes, Christianę sese dignitati iam in-
de deuouerūt. Vtinam uellet Deus Opt. Max. Vladislai, ut possem ipse
ad hoc pręclarū bellum tibi tantū afferre uirium, quantū sum animi & cu
piditatis allaturus, non iaceret diutius fortasse in eo squalore Europa, ab
impio oppressa Amurathe: non uelut piaculo quodam aliorū fumarent
toticns Hungarico cruore Basilienses ac Varnenses campi, & Epirotico
sanguine omnis Macedoniq; angulus. Perijmus iam omnes, dum quisq;
sibi se tantum natum existimat. Sed quid nunc ipse mecum has inutiles
querelas iacto, & nequicq; conqueror? Profecto neq; uirium me mearū
pœnitet omnino, neq; si secundis Dijs acies tecum mihi ad tam fœlix bel
lum coniungere licuerit, fortunę nostrę Christianū nomen (ut arbitror)
unq; pœnitebit. Ad ea nanq; xv. millia militum, quę in Macedoniq; fini-
bus nuper Alybassam fuderut, totidē adijcere in animo est. Cum quibus
q; primum integrum fuerit ad uos iter arripiam, signa tua in omnē euen-
tum secuturus. Vale. Ex Croia, pridie Nonas Sextiles, M.cccclxiij.

Basiliē fert à Basilia aliàs dicta Baltia. Vide Plin. li. 4. ca. 11. de insulis Pōti

Scanderbeg operam suā offert Vladislao

Scanderbeg cōscribu exercitū Hungaro oculaturus.

Datis ad Regē literis, ipse toto animo ad delectū faciendū se cōuertit.
Copias quas cōtra Alybassam habuerat, primū omnium iubet instaura-
ri, multi integri quoq; abstinere ab eius belli apparatu, nihil prohibiti ab
ipso, ita neq; inutili alicuius, & omni uoluntariorum opera usurum se ad
eam rem statuerat. Decreto inde per prouinciam interposito, mox decē
millia hominum scripta. Paulus quē nuper in concilio uerbis declaraue-
rat animum, factis tunc pulcherrime aperuit. Nam procedens inter pri-
mos, quinq; millia lectissimorū militum, secq; cum illis Scanderbego tra-
didit. Tunc domesticis rebus, ac prouincialiū negocijs prius cōpositis,
omni recensito exercitu, Castriotus ordines distinguit, ac diuisis, ut ope-
rę precium uidebatur legionibus, suos quibusq; ductores dicit, uelut iam

inde bellum

inde bellum Hungaricū esset ausp icandum. Deinde pro uictoria supplicationes ab omnibus factę. Nunq; ab Epirotico bellicosiori magis, q; religiosiori populo tot precibus Deus fatigatus. Ita ab ituro extra patriam milite nullis uotis pro reditu parsum. Sic diuinis humanisq; rebus rite peractis, abstractus à patria miles, alium iam sibi animum induerat. Sola Hungarici belli, sola assueti, ac fordi nuper in sanguinè hostis species ante oculos obuersabatur. Magno itaq; gaudio iam Mysiæ fines intrabat signifer, quando uel fortuna immitis, uel immotus fatorum ordo, uel supplicio quidem propior apud superos fordium Christianorū indignitas. Vnius hominis perfidiam excitet ad ea omnia impedienda, turbandaq;, & simul perpetuos Hungaris luctus, ac tam insignē cladem nomini Christiano infligendam. Erat hic Georgius Vuchouichius, de quo sæpius mentio facta nobis est, tùm eius prouinciæ princeps Despotes Seruiæ uulgo dictus, ita sumpto uocabulo, uir (si quicquā ista ad bonos mores prodessent, & corporis decore, ac maiestate oris nō uulgari, facundia uero, ac sermonis grauitate, si quis alius uenerabilis, familia nobili, uetustissimaq;, ætate quidem prouecta. Religionis autem & fidei (ne id scelerū eius omittamus) neglector, ut nullus fermè deorū cultus in pernicios issimo hominis caderet ingenio, æque & Christiana præcepta, & Macomethi leges spernebat. Semel quum diu post hoc Varnense prælium nonagenarius senex, Meumethem fugiens, in Hungariam ad auxilia petenda uenisset, agenti multa secum de Christi fide, Iohanni illi Capistrano respōdisse fertur, Laqueo citius uitam finire persuaderi sibi posse, quàm imbutas patrum traditiones relinquere: sicq; abiisse è conspectu iterantem sępius, malle se à ciuibus suis infœlicem principem, quàm delirum senem dici. Is igitur Turcarum tunc enixe partes fouebat, tum ob collocatam in matrimonium Amurathi Cathagusinam filiam, tum propter odium in Hungaros, Iohannem præsertim Transiluanum. Cuius quum opera olim (ut in liberatione Scanderbegi supra retulimus) contra Amurathem adiutus esset, & in regnum restitutus, quædam Seruiæ oppida, quæ Hunniades in uirtutis mercedem retinuerat, non reddita sibi, ęquo animo perferre non poterat. Quare audito Hungarici belli apparatu, & Scanderbegi aduentu, transitus ei omnes, uias & itinera præclusit. Conatus est nequicquam Scanderbegus monere per nuncios Despotem, & leniorib us uerbis agere. Ne maleficio præoccuparet se, quando nulla subesset iniuriæ causa, & hostē uellet ex amico, uicinoq; simul, & totius Hungariæ, & Epirotica in se arma sollicitare, à tergo, à fronte hostē omni tempore habiturum, nisi nunc ad se cum Vladislai copijs iungendum, liber legionibus suis pateret aditus, ne patiatur grauem aliquam iacturam rei Christianæ, quæ & se pariter cum omni imperio exhauriat. Dum tantū filiæ cum amor Amurathi conciliat, satis & generi perfidiam, & Hungarorum beneficia expertum. Quum nihil prodessent hæc apud perditum hominem, neq; ullam nisi in armis spem erumpendi cerneret Castriotus,

Supplicationes factæ pro uictoria.

Irato Deo pro gnare contra Turcam.

Georgius Vuchouichius atheos.

Pernicies Hungariæ.

Iohannes Capistranus.

Cathagusinam

Iohannes Transiluanus.

quamuis moleſtum erat,& periculoſum uidebatur iam inde belli labores ordiri,qui recentes ſuorum uires aduerſus regium ſeruabat exercitum, uiam tamẽ ferro aperire ſi poſſet,pulchrius eſt uiſum. Dum ſic in Myſſiç finibus irritatus Epirenſis exercitus per multa incõmoda moram trahit, & Scanderbegi iter Deſpotes tardat magis q̃ impedit. Erupiſſet enim tandem,quamuis non incruento milite, & uiciſſet omnia pertinax ducis uirtus. Vladislaus interim tũ literis Scanderbegi erectus, tum magis fato trahente ductus Valachia tranſmiſſa,Danubioq̃ ſuperato, cũ copijs Chriſtianis Varnam attigerat,ut inde per plana locorum itinere faciliori in Romaniam ſignis infeſtis pergeret,campeſtris is locus eſt in Myſſiç finibus ab alia parte ſitus,nobilis iamdiu tot exercituũ ſtrage, & inuſum uel fortiſſimis bellatoribus ſolum,Amurathem tamẽ cum hoſtilibus copijs interim Hungarus alacribus animis,& ingẽti cupiditate expectabat, nullo loco ſatis temporeue detrectaturus pugnam,ubi hoſtis facultas adeſſet. Turcarum exercitus ſegnior aliquantulum,præter ſpem omnium Chriſtianis occurrit: nam quum Amurathi Græcorum,& ſuorũ etiam, qui in Europa manebãt,fides ſuſpecta eſſet,exercitũ ex Aſiatico milite cõparauerat: ſed quia claſſis Romana,Philippiq̃,freti traijciendi ſpem abſtulerat,diu inops animi trepidabat,magisq̃ conſulebat, donec Chriſtiani quidam (ſi uera eſt fama) ea Ottomanum cura exoluere, polliciti nauibus ſuis, accepta mercede,copias in Europam tranſportare, ſicq̃ in anguſto quodam loco,quod inter Propontidem,& Euxinum pelagus ſpacij interiacet,Europam ab Aſia diſcriminans,Aſianus tranſuectus eſt,aureo nummo à ſingulis uectori tradito, centum millia fuiſſe ferunt. Quũ tam immenſis copijs Amurathem aduentare fama præmonuiſſet, Vladislaus,cæteriq̃ auxiliarij principes de fuga agere cum ſuis ceperunt, & dum integrum eſſet,conſulendum ſaluti omnium,barbaro cum ea multitudine uenienti,ſine maxima totius exercitus pernicie occurri nõ poſſe. Vnius tamen Hunniadis ſententia uicit,qui per maximum cõtemptum hoſtis omnem ex ſuorum animis fugę memoriam aboleuit, quum expertum ſe totiẽs Turcas diceret: Plus nominis ſemper,q̃ uirium ad bellum afferre conſueſſe,demptoq̃ eo nominis fulgore,fœminas certe fore,atq̃ longo interuallo Hungaris impares. Expectatus itaq̃ hoſtis eſt,quo uiſo,Hunniadem,qui cæterorum prius arguerat timorem, prçſenti tamen re & periculo perculſum,fugam ſuaſiſſe regi ferunt. Multaq̃ hic de illo ſiniſtra uulgata ſunt fama,& quod in ipſo pugnę ardore, dum Vladislaus fermè uictoriam è manibus Amurathi extorſiſſet, cum decem ſuorũ millibus aufugiſſet,nonnulli auſi ſunt affirmare. Ego in re tam incerta maluerim ſequi illorum ſententiam,qui nunc ij poſtea,& reliquię eius cladis ad Scanderbegũ in Macedoniam uenere.Hunniadem ęque uiſas ac audita Turcarum copias contempſiſſe,in bello pari animo ac uirtute uſum, primoq̃ ferme impetu Europæ atq̃ Aſiæ præfectos maxima edita ſtrage,in fugam conuertiſſe,eosq̃ terga hoſtiũ cędendo late inſecutũ, donec

ex alia

Valachia.
Varna.
Romaniæ.
Propontis. Vide Plin. lib. 4. c. 12
Euxinum pelagus.
Aduẽtus Amurathis in Europam centum millibus.
Hunniadis magnanimitas.
Nota Turcas ſemper plus nominis quàm uirium adferre ad bellum.

ex alia parte Vladislaus spreto Ioannis consilio, qui illum è castris egredi prohibuerat, nisi se cum victoria reuersum uidisset, tum suorum quorundam funesta adhortatione impulsus, qui dicerent Iohannem regis glorię inuidisse, & idcirco ab eo in castris relictum, ut omnis victorię laus apud se foret, tamen ob ætatem impatiens. Adolescens enim erat castris infœlici auspicio egressus in Amurathis cohortem impetu alacriter facto, aliquandiu circa munimenta hostiū acrius quàm cautius dimicans obtruncatus est, caput eius hasta infixum, uisumq́, tum desperatam iam victoriam Turcis restituit. Tum Hungaros, Hunniadem q́ hostium tergo instantem, terga dare mutata fortuna coëgit. Fugientem eum postea in Seruiam, Georgius cepit, fœdeq́ in uincula coniectum, non prius dimisit, quàm illa, quæ diximus, imperij sui oppida habuit. Hic euentus fuit tam memorabilis belli, quod uictoris certe q̄ uicti maiori emptum sanguine perhibetur. Quamobrem Amurathem post exhausta iam hæc pericula mœstiorē uisum, obiurgatum à suis dixisse ferunt: Nollem sæpe ita uincere, poterunt merito me equidem cōqueri semper Christiani de Despotis perfidia, qui Epirotica auxilia è prælio subtraxit. Vt nulla enim futura fuerit tot milliū hominū opera. Quid non excellens præstitisset? Quam non traxisset belli fortunam à Scanderbego, adiuta Hunniadis uirtus? Quid eo præterea pulchrius spectaculum ulla uidisset ætas? Fortissimi milites ambo quando opus erat, idemq́ optimi imperatores: Virium uimaxima, uigore animorū pares. Fœlicior hic noster bellator, fortunæq́ maiori afflatu semper usus, ut ex omni deinceps uitæ tenore apparuit. Prouectior Hunniades, & militia, & ætate iunior: hic prælia licet pauciora, secundo tamen omnia fecerat euentu, singulari certamine non minus quàm ordinario Marte assuetus, & fœlix. Militū animis accepti ambo, sed lætiori ingenio Scanderbegus. Hungaricū ille ac Valachum militem nunquam fermè mutauit. Hic Italicorum opera frequenter usus in rebus gerendis, & eorum consilijs armorumq́ usu delectatus. Hostem nisi barbaricum non nouit Hunniades. Castriotus ex Italo bello, & Neapolitani regni liberatione non minus fermè quàm ex barbaricis triumphis nominis sibi & gloriæ uendicauit. Postquam fama Christianæ cladis iam ubiq́ peruagata est, & Hungarorum exercitū fusum, deletumq́, Scanderbego adhuc in Mysiæ finibus degenti, nunciatum est, dolore penè confectus, multaq́ diu uoluens animo, iam conuersis signis abire constituit. Ne tamen inultus ex omni parte foret dolor, & Georgij perfidia aliqua ulciscereturre, mox infesto exercitu, Despoticū & hostilem agrū irrumpens, lateq́ depopulatus, omnia igni, ferroq́ absumpsit. Reuertenti in Epirum, passim Hungari, Polloniq́, qui ex ea superfuerant clade, ut quosq́ fuga fortunaq́ sua contulerat, occurrebant, quos liberaliter habitos, cultosq́, & ut in calamitate tali pecunijs, ac multorum cibarijs dierū adiutos, nauigijs imposuit, qui Ragusium transportati inde in Hungariam reuersi sunt.

Vladislaus occiditur spreto Hunniadis consilio.

Castriotis clades Hungaricā egreferens agrum Despoticum diripit atq; uncendit.

Scāderbegi humanitas erga reliquas cladis Varnensis.

MARINI BARLETII DE VITA ET GESTIS SCANDERBEGI, Liber Tertius.

Amurathes ſollicitatus à ſuis, ut bellum Scanderbego inferret, pacem ab eo literis fraudulenter doloſq; fruſtra petit.

AMVRATHES HVNGARICO EXERCITV DELE to, neq; uictoriam eſt ulla ex parte, neq; arridentẽ fortunam proſecutus, ita ut diminuti potius ex eo belli euentu, q̃ aucti animi eius uiderẽtur, & tot uno tempore clades alia ſuper aliam, abſtinere tam uictores ab omnis belli cupidine cogebãt. De Epiroticis itaq; rebus, quæ dilatæ fuerant, eo conſilio, ne duplici one re res Ottomanæ aggrauatæ eſſent, nihil actum eſt omnino: interrupit tamen omnia, accenditq; ſopitos, & ueluti oblitos iam iniuriarũ animos recentibus irarum ſtimulis, nouus ac frequens nuncius, nunc à Deſpote, nunc à Macedoniæ finibus. Hoſtilibus undiq; armis, atq; Scanderbegi exercitu omnia deleta, deſertaq; ferebantur. Iam non agrorum, non uillarum eſſe, non cæterarum rerum ueſtigia, cuncta ferro abſumpta, incendioq; arſiſſe, agreſtes trucidatos, niſi quos fuga ſeruauerat, Chriſtianum exercitũ præter ſubitaneas quaſdam & leues excurſiones iam bis totis ſignis impune irrupiſſe, & tantum abactum prędę, agreſtisq; patrimonij, quod ex ea ſola pecunia cõmode ſit Caſtriotus Ottomanum longo bello pulſaturus: Res Chriſtianorum florere indies magis, ocioſos agreſtes, nunq; culturam agrorum omiſſam, omnium rerum illis affatim copiam exhiberi, ſe præter hoſtem aſſiduum, famem quoq; iamiam imminentẽ timere, quia tot excurſionibus ſementem facere prohibiti ſint. Georgius quoq; querelis cuncta repleuerat, & generi auxilium implorauerat, ſe deſperatis fermè rebus Turcarũ nõ defuiſſe, eorumq; pericula ſuo diſcrimine & ſanguine propulſaſſe, quibus uix ope deorum omnium conſuli potuiſſet, & imminens exitium Ottomano imperio, imperij ſui corpore protexiſſe, Epiroticas copias diutius translato in ſe bello, ne Hungaris ab altera Myſiæ parte expectantibus iungerentur, maximis prouincialiũ incommodis ſuſtinuiſſe, arcuiſſeq;, ac corpora ſuorum pro munimentis Scanderbego oppoſuiſſe. Cogitaret in quo ſtatu res Turcarum nunc, niſi Epirotica auxilia Hungarico bello eius diligentia fuiſſent ſubtracta, quando ſolę Vladiſlai copię tam cruentam ſibi uictoriam fecerint: nunc ſe quod miſeratus fuerit eius fortunam ad Hungarorum odia, ucteresq; ſimultates Scanderbegi quoq;, & uicinorum in ſe omnium arma conciaſſe, pœnamq; immerito eius beneficij luere, Scanderbegum non Amurathem uictorẽ uideri ex Hungarico prælio, ita compoſito agmine nunc ſuis, nunc eorum finibus inſultare, nihil iam ſe uſq; præter omnia hoſtilia aſpicere. Medium quodammodo inter Hungaros, Epirotasq; bellicoſiſſimos populos imparem fore eorum uiribus, ni gener curam eius ſuſciperet, quem ipſe in anguſtiſſimis rebus tanto beneficio præoccupaſſet.

Georgius Deſpotes.

Mouerunt

Mouerunt maxime omnes tum prouincialium querelę, tum Despotis recens meritum, Scanderbegi preterea uires tunc opprimendas, & opprimi tutius posse rebantur, ne sensim per ruinas illas agrorum, & tot oppidanorum uexationes totius uendicandæ Macedoniæ occasionem quæreret. Odium eius in se, ac efferatam rabiem satis ex eo nuper percipi potuisse omnes dicebant, quod omni fermè præsidio prouinciam exhauserit, & uacua omnia custode reliquerit, ut ad eorũ nomen delendum Vladislao cum copijs suis præsto esset. Ni cito reprimatur ea ferocia, cæterorum Christianorum continuo arma in se sollicitaturum. Propior itaq; ad bellum erat Amurathes, & è uestigio delectum, armaq; iussisset: sed quia tum magna ex parte militaris ætas Hungarico bello exhausta erat, & Alybassę fortuna recentis adhuc cladis memoriã refricabat, tum quia iam senior ipse in quiete reliquũ uitę tempus transigere cupiebat, tã uanũ q; nouum consilij genus est meditatus, quo notis artibus, ac fœlici totiẽs apud alios mendacio, captaret hominem, quẽ armis superare non posset. Non extraneum me equidẽ fore duxi, neq; ingratum forsan legentium animis characterem literarum Ottomani hoc loco contexuisse, quibus Scanderbegi ingenium sollicitare, & in oẽs partes uersare conatus est.

Litere Amurathis Ottomani ad Scanderbegum.

Amurathes Ottomanus Turcarum princeps, atq; Orientis Imperator, Scanderbego alumno ingratissimo nullam salutem D. Officia, quibus te ornarem omni tẽpore, dum apud me ageres, nunq; defuerunt mihi, Scanderbege hominum ingratissime. Verba nunc quibus alloquar, desunt, ita multiplici tu scelere perfidiaq; animum meum offendisti, læsisti dignitatem, ut quo sim genere orationis apud te præsertim domesticũ usurus, nec consilium, nec modus suppeditet. Neq; enim uel atrocior sermo demoliturus est ferox suapte natura ingenium, uel mitiori tu dignus oratione, qui feritatem omnem longe superasti, & ne quam mei irritandi omitteres, eo es nuper amentiæ progressus, ut uel propria incommoda, & ciuium tuorum salutem Hungaricis contra me sumptis armis posthabueris. Piget proloqui alia, & uelut uulnera quædam attingere, si modo obliuisci unquam pateretur animus, uel silentio tegendæ forent tot nefariæ tuæ fraudes, & ingratissimi animi exempla. Monendum tamen aliquando, licet sero fortasse duxi, ne ea te ferocia præpropere cum tuo isto funesto imperio precipitem agat, & tunc diutini huius erroris confessionem exhibere uelis, quum iam nullam tibi opem desperatis rebus omnibus reliquam feceris. Satis tot tuas hucusq; iniurias pertulimus: sat multis Ottomanum imperium contumelijs lacessisti, & tot ad mala patientẽ me satis præstiti. Impune tibi proditus ille in Hungaria exercitus cessisse existimas? Impune tot direpta in Epiro à corpore imperij mei oppida, & cæsa præsidia? impune & hæc (recentiora loquor) cessura credis? deletum Alybassæ exercitum, tot agrorum uastationes & incendia? Noui terq; adiutos, quantum in te fuit, Hungarici belli tumultus, ac Georgij soceri, quod te abstinere ab imperij sui limitibus uoluisset, late depopula-

Catalogus malorũ quæ Scanderbeg intulit Turcæ.

tus ager? Resipiscas tandem aliquando improbe, neq; expectes diutius quorsum sit hæc indignatio mea eruptura. Ne leuiuscula hæc secundarum rerum incrementa eo stolidum desiderium prouehant, & acuant libidinem, ut miserabilior postea fortuna tua uel infenso cuiq; atq; ipsi mihi misrationem commouere queat. Memineris aliquando (si quid iam residet in perdito ingenio humanitatis) meorum officiorum, ne tam male in te locata longius deplorem. Quamuis non ciuilis sit animi, commemorare ea, quæ in aliquem liberaliter contuleris: Ingratissimi tamen est, præteritorum meritorum sic facile obliuisci potuisse. Quare nõ possum non dolere hoc loco sortem tuam Scanderbege, & miseratione quadam affici rerum tuarum. Vt enim omittam animæ salutem (id quod tu ad extremum perditus homo pro nihilo habes) ut spretas Macomethi leges, & contemptum à te diuinum Prophetam, prę Christianis superstitionibus taceam. Quid eorum, quæ magis cæca hominum ingenia delectant, defuit unq; à me tibi, hasce pauperis regni tui sordes tanti hodie æstimanti? An arma, an equi, an longus seruorum ordo, an pecuniarũ, rerumq; cæterarum superfluentia, quę omnem ætatem solent allicere, an exercendæ uirtutis, & totius glorię materia tibi deerat? An domi militiæq; negatę dignitates, prçfecturæ, & cuiusuis generis pares tuę ætati honores, in aula demum quis te unq; charior mihi? quæ acceptior indoles non peregrina tantum, sed magis intima domesticaq; unq; fuit? Qua diligentia, institutioneq; infantem fermè ad me delatũ, educare curaui, & bonis artibus, ac optimis moribus alui, auxiq; crescentem indies uirtutem, tum præmijs, tum omnimodis laudibus, & ita bellico decore (quo nihil pulchrius est in rebus humanis) omni tempore exornaui, ut nullo certaminis genere, uel notior apud me miles, uel dux clarior haberetur. Pro hisce tu beneficijs eum te exhibes hodie Scanderbege, ut non modo non quem putáram uirũ, sed pestem quandam intra parietes meos aluisse uidear. Sed age patriæ te amor sollicitabat, quam si à me petisses, negaturus ne tibi eram, quum iam toties, si meminisse potes, ultro eam tibi promiserim? Maluisti tu tamen eam per maleficium ipse, q; à me beneficio habere. Habeas igitur Dijs approbantibus, neq; me reprobante, & profecto qua sum animi clementia erga quoscunq; mihi aliquo tempore familiares, & cognitos, omnium nunc ipse tibi ueniam trado, non tuo præsenti merito, quod nullum est, sed quia & in hoc publico odio, tum priuatim in te collati officij, tum præstitę tuę olim in rebus meis fidei libet meminisse, quandoquidem multo diurnius tempus fuit, in quo seruiuisti, q; in quo offendisti. Croiam & regnum paternum tibi, licet nefaria fraude uendicaris, concedimus ea lege, ut cętera Epiri oppida, quę nullo ad te iure pertinent, sed uirtute ipse quondam mihi, ac belli fortuna quæsiui, ultro restituas. Mysforum res socero meo incorruptas, quoad magis fieri potest, quamprimum reddas, & cætera, quæ absunt, æstimata pecunia rependas. Deincepsq; in omne tempus, tam eum, quem nos amicum habuerimus

Turca ingratitudinis accusat Scanderbegũ.

Macomethi leges.

buerimus, uiolari à te, quàm hostes meos aliqua iuuare opera, nefarium censeas. Sic & Turcarum odia effugies in perpetuum, & idem erit apud me tibi amoris, & beniuolentiæ locus, qui antea fuit, nisi malueris malo edoctus tuo, tum pœnitentiæ frustra locum quærere, cum audacia istęc tua & ferocia me præsentem implacabilem ultorẽ habeat. Nosti iam uires meas, nosti exercitus robur. Habes ante oculos Hungaricæ fortunæ non leue documentũ, quare longiori admonitione non indiges. Cęterũ quicquid es ipse facturus, scribere te ad summum uelim. Poteris etiã cũ Ayradino nostro coram agere, homine & certo & fideli, à quo & alia plura audies, quæ non sunt literis commissa. Vale, si sapis. Ex Adrinopoli xvij. kalen. Iulij, à generatione Iesu M.cccclxiij. *Ayradinus.*

Inanibus literis fides non habita à Scanderbego, sed spretæ ęque cum ipso autore sunt. Non defuerunt tamen, qui dicerent, à præsenti Amurathis consilio, dolum omnem abfuisse, necessarioq; id timori ascriberent: coactum tyrannum ad hasce pacis conditiones propter Hungaricũ metum, & grauiorem iam senectam deuolutam fuisse. Meumethis quoq; filij ætatem imperij oneribus imparem sollicitudinem patris intendisse. Scanderbegi præterea uires ex recenti illa Alybassæ clade metiri, simulq; fidem tot Epiri populorum in illum, ac gratiam eius apud Christianos principes indies crescentem, uereri, mentiri tamen illum, dum restitui sibi oppida illa, & Epiri partem, dum refici damna sociorum à Scanderbego dissimulato pauore petit: multa proposuisse iniqua, ut aliqua ęqua ferat: eam habiturum pacem, eas conditiones subiturum, quas dederit Castriotus: neq; de amissa iam Epiri possessione, aut Mysiorum rebus mentionem facturum amplius, dummodo ab armis abstineat Epirensis. Componi autem eo modo cum Ottomano, & inducias aliquas fieri, nec inutile, nec indecorum fore, quũ ipse pręsertim prior ad hoc inuitasset, & alioquin ad multas prouincialium commoditates id facere, bellorũ euentus incertissimos esse, stolide arma paci præponi, nõ fidendum fœlicibus primordijs fortunæ, & Hungaros plura q; se aduersus Ottomanum fœlicia prælia gessisse, nunc tamen recenti illa obrutos clade ingentia damna frustra recensere. Occupandum potius hostis animum, beneficio aliquo q; iritandũ longius, si pax ab eo ultro quęsita spernatur. Scanderbegus tamen in ea paucorum sententia (licet & uera aliqua dicerentur) improbare audacter eorum consilia, conquericq;, q; Ottomanas artes Epirotica gens omnium ultima, maximo suo malo scitura foret, Amurathes inanes literas, inaniorem quę sibi haberetur, fidem inuenisse, Spectatorem Ayradinum apud stolida ingenia suorum oratorem censeri, & caduceatorem missum, adhuc & si nihil eorum timeatur, & omnia sint propiora uero, quid tantę leuitatis esset, q; hosti magis etiam q; rebus suis credere, & ab aliena fortuna, belli, pacisq; consilia mutare, quũ à sua possent: Fateri se, & Amurathem efferta iam ætate, & Turcarũ perniciem, in Varnensi prælio, & alia, quę ad deponenda tunc barbarorũ arma maxime inuitent, sed *Inanes literæ.* *Per Epirẽsem Scanderbegũ intelligit.* *Non fidendum fortunæ primordijs.*

nunquid ea ad deprimendos Epiri animos proficerent, uel tollendos magis? An ad eas pacis conditiones ſubeundas, quas uictus hoſtis uictoribus offerre audeat? Neq; momentum fieri, q; admittendas quaſdam, reſpuendas alias dicerent, utroq; modo fœdiſſimã pacẽ futurã, neq; effici poſſe, ut Ottomanus pauorem animorum & diffidentiam eorum nõ cognoſceret. Agerentur tñ, quieturum crederent aliquantiſper Amurathẽ, dum nondum omnino ſedatos Hungaricę cladis tumultus, & exoriẽtes iam ignes extinguat, pace interim ſua gauiſuros Epirotas, quouſq; plenis uiribus, totoq; bello in eos uerſo, nequicq; uiolatum fœdus prætendentes opprimat, neq; tñ eam eſſe ętatem Ottomani, quę adhuc ad bella gerenda nõ ſufficeret, conſilium ſpectari in Imperatore, nõ manum, prudentiamq; ducum ſe magis, cq; promptam bello dexterã, ac ſtultam, infœlicemq; temeritatem ſemper timere cõſueſſe. Manere in effœto corpore uegetũ ingenium, hoſtilesq; ſpiritus, ſed & ſi nulla eſſet Amurathis opera, nõ hoſtem ſibi ideo defuturum. Breue pręterea cõmodum pacis cum morti propiori ſene fieri poſſe, erupturum in maiores apparatus ferox Meumethis ingenium. Se igitur pacẽ, quũ arma utiliora eſſent: bellum, quũ ocium mallent, habituros. Nihil tunc, niſi Turcarum cõmodis conſuli ab Epirenſibus, quę ratio eſſet expetendę pacis, quũ uictoriam in manibus haberent, quum hoſtis apertam confeſſionem cernerent? Cur nõ fortunę ſequerẽtur afflatus, & oblata ultro fruerentur occaſione? Cuius ſi præteruolaſſet opportunitas, omiſſam poſtea, nequicq; ſint dolituri. Turpe tum de pace fieri mentionẽ, quum uix uulnera ex recenti illo Alybaſſę pręlio coaluerint uiris. Recuperarent prius auorum ſedes, & tot populorum ſuorum libertatem uindicarent. Tum demũ pacis conſilia honorifice, uel proponi, uel admitti poſſe. Adeóne Vladislai clades tam inſigne illis documentum pauoris dediſſet, ut magis Epirotarum animos, q; Hungarorum ea belli fortuna ab armis alienaſſet (ferebantur nanq; incertę quędam uulgi uoces, Hunniadem ad delendam illam Varnẽſem ignominiam, animum conuertiſſe, & tacite de inſtaurando exercitu cogitare). Commoti ſunt maxime ex eo omnium animi. In hoc igitur, ſicut & in alijs rebus obtemperatum Scanderbego, quin pœnitebat homines aliquid eſſe eloquutos, quod ipſe non probaret, ne cuius belli conſilia ſecuti eſſent, ea in ulla rerum ſuarũ fortuna aſpernari uiderentur. Caſtriotus itaq; primum omnium Ottomani nuncio ad ſe uocato, pluribus cũ eo egit, nunc omni teſte ſemoto, nunc palam ſuorum audiente concione multa, tum publicarum, tum domeſticarum cladium enumeratione de Amurathis perfidia eſt conqueſtus. Dehinc illo perbenigne habito, lautiſſimeq; per aliquot dies accepto, & pari animo, fiduciaq; (ne timoris alicuius ſibi ipſe conſcius exploratori, quem putabat, uideretur) ducto per ocium ſecum ad munimenta ſingula, & militum ſtationes uiſendas, ac omnem caſtrorum formam contemplandam, cum huiuſmodi ſententiæ literis illum à ſe dimiſit.

Conſiliũ in Imperatore ſpectandum, non manus.

Athleta

Athleta Christi Georgius Castriotus, aliâs Scanderbegus, Epirotarũ princeps, Amurathi Ottomano Turcarum principi S. D. Superasti olim tu me (ut scribis) multiplici genere officiorum, Ego te hodie modestia, & linguæ temperamento uincam. Neq; enim quicq̃ tam seruilis in genñ esse puto, q̃ uel apud infestissimum hostem ea fœditate sermonis, & petulantia dicendi abstinere nõ potuisse. Quare & literas tuas, & nuncium æquo animo accepimus, uidimusq;, & risum (ut uera fatear) magis excitarunt mihi tuę literæ, quam mouerunt stomachum, dum uel in ipso statim dicendi ingressu tantæ ingratitudinis & perfidię audes me insimulare, & rursum leniori quodam ingenio ductus animæ meę iacturam recenses, miserrimi fati tui ignarus, ac longi erroris studiosus defensor. Demumq; nullo belli iure ordineq; rerum seruato imprudenter, ne dicam impudenter, tanq̃ uictor uicto multas pacis cõditiones proponis, & eas præsertim, quas libere aures uix queant audire. Ego quidem Amurathes, quamuis tot tua maledicta possent, uel patientissimum quenq; ad maledicendum armare, concedo tamen aliqua ętati, & liberiori senis ingenio, dolori reliqua, quem difficile est temperare, præsertim quod ipse non iurgijs tecum, conuitijsq;, sed armis, & iusta belli ira certare instituisti. Quid tamẽ, quæso Ottomane, ita Deos hominesq; accusas, quasi prior sis à me hostilia passus, non prior intuleris? ita ne necessariam à te defectionẽ perfidiam appellas? Scelus obijcis mihi, recuperatam ingenio & uirtute patriam? Sed age obijcias, nihil enim recuso, ut horum me reum criminũ in omnia secula efferas. Officia quoq; in me tua, quæ longo ordine recenses, cõmemorasq;, recordarer & ipse libenter, ni ingentium omnium malorum memoriam hæc traheret secum cognitio, quę si forent inuicem cõpensanda obrueretur sanè maioribus undecunq; maleficijs tanta magnitudo tuorum meritorum, reputare tamen ea tecum te ipsum, q̃ me referente erubescere malo. Miretur sanè illud unũ unusquisq;, qui sciat, quomodo aut ipse ad ea patienda suffecerim, aut te non aliquo tempore tantę crudelitatis, odiorumq; satietas ceperit. Abstuleras regnum paternũ mihi, necaueras fratres, meq; ipsum nihil tale timentem, iampridem nefariæ morti deuoueras, & nouum adeò nunc uidetur Amurathes, quod tunc non immemor libertatis animus tantę seruitutis effugium aliquod conquisisset. Quousq; tandem dominationẽ tam superbam laturum me putasti? Pertuli tamen multa diutius, neq; iugum apud te ullo tempore detrectaui. Pericula publica æque ac priuata, tum ultro ipse, tum iussu tuo adñ per omnem ætatem. Serebantur colloquia de te quotidie, & frequẽs apud me erat de insidijs tuis sermo amicorum. Ego tamen & uerbis & factis tuis fraudem omnem abesse diutius credidi, donec improba sese consilia late aperuerunt. Dissimulaui tunc & ipse totus in tuas artes uersus, quousq; aliqua uendicandæ libertatis occasio affulsisset. Nihil est igitur quod doleas nunc, quum tuo (ut aiunt) perieris exemplo. Parua tamen hæc Ottomane sunt instar eorum, quæ spe ac animi cupiditate concepi.

Responsio Scãderbegi ad epistolas Amurathis.

Vult modestia superior esse.

Diluit obiectionem de scelere & ingratitudine.

Libertas.

Omitte

Omitte itaq; imposterum acres istos minarum aculeos, & Hungaricæ fortunæ nobis toties subijcere desistas exemplum, suum quisq; animum habet, mi Princeps, suum genium, & nobis ea fortuna, quam Dij dederint, patienter erit ferenda: interim tamen neq; consilia rerum gerendarū petimus ab hoste, neq; pacē ex te, sed uictoriā Dijs propicijs quærimus. Vale. Ex castris nostris, pridie idus Sextiles. M.cccclxiij.

Victoria.

Quum literas Castrioti inspexisset Ottomanus, & ab Ayradino reliqua eius consilia didicisset, nihil quidem eorum, quæ nunciabantur, lęto animo audiuit, sed tum ferox, ac libera uiri oratio, tū fiducia ingens, quā non ex nihilo conceptam putabat, magis pauorem quendam iniecit, q̄ irritati eousq; animi indignationem acuit, & difficultatem belli Epirotici iam inde ominatus est Amurathes. Ne tamen suis tunc aliquod trepidationis signum præbere uideretur, dixisse ferunt senile mentum sæpius demulcentem, ac ridenti similem: Cupis cupis improbe speciosum aliquod læti nomen. Dabimus, dabimus (mihi crede) aderimus ipsi alumni exequijs, & præsentes iniussi pompam funeris, maxime rex Albanorū prosequemur, ne unquam apud inferos ignobili te functum fato conqueri possis. Hærebat tamen consilium tyranni in ea rerum difficultate. Nam orientes quotidie rumores de Hunniade, & frequentes à perfido Despote nuncij, quem duplici iam insignē proditione, nimis inuidiose fata tanto Christianorū malo eousq; pernicioſum senem seruauere, aliò eius animum trahebant, & integrum in Epirum bellum conuertere prohibebāt. Ne tamen inulta tum foret omnino, spreti recēter fœderis iniuria, statuit interim ocium saltem, & pacem turbare Scanderbegi, si tollere nequiret, opportunum maxime ex eo id genus consilij ratus, quod negligentiam quandam ortam apud Christianos ex tot benegestis rebus audiebat, & Scanderbegū dimisso exercitu toto milite populabundum, tota die à castris procul intrepide solitum uagari percipiebat. Accersito itaq; Ferisio, uno ex præfectis suis (id erat nomen barbaro uiro) & ferocis ingenij, & ad omnia impigro, nouem millia lectissimorum equitum ei tradit, multisq; oneratum promissis, si uoti cōpos uictoriam retulisset, in Epirum, quo maturius posset, & cautius, ut prius hosti uisus, quàm auditus foret, proficisci iubet. Idcirco neq; delectum tunc maiorem haberi uisum Ottomano, ne uel dispendium esset in mora, uel rumore præeunte excitatum Christianus consilio adhibito periculum caueret, ac nouas (ut postea docuit euentus) artifici tenderet insidias. Verumenimuero dum hæc ipse tā affirmo audacter de uarijs consilijs Amurathis, tum in bellorū externorum cura, tum de ipsa imperij gubernatione, non defuturos multos reor qui mirentur de eo hanc nostram ab alijs uarietatem sentiendi, & sedulo quęrant, unde in tam alienum opinionis genus mutuatus. Quum recens multorum asseuerantium sit memoria (id quod scriptis etiam aliorū posteris testatum licet intueri) seniorem Amurathem mox illo ad Varnam expedito bello plura tum de incommodis regnantium, tum fortunæ te-

Negligentia apud Christianos ex rebus bene gestis.

Ferisius cū 9. millibus mittitur cōtra Scanderbegum.

Sententia uarij uulgi de imperio Amurathis.

meritate

meritate cõquerentem, cõpositis tamen prius rebus domesticis, ac Meumethe filio maiore natu re sub Calybassæ cura constituto, imperio se penitus abdicasse, & Adrianopoli relicta, in Asiam profectum, ibi pondere omni rerum publicarũ omisso, religioni cuidam patrio ritu, retentis paucis secum, eius consilij socijs, se abdicasse, neq; abscedisse prius, quàm auditus Transiluani ad Sophiam fuerit aduentus, & crebrę populi querelę eum reuocassent, quum imparem ob ætatem ei oneri Meumethem iactarent, & Calybassę priuatis sanè auspicijs defutura obsequia militũ, & obedientiam in bello dicerent. Ego quidem miror præcipue, unde tantus error in re prę sertim tam recenti habuerit originem. Necq; enim ita temerarium in eo nonnullorum sermonem, & grauissimorũ scriptorũ consiliũ omnino uanũ dicere ausim. Vnum tñ illud intrepide possum affirmare, & meo iure contendere, & superiores fuisse ex Adrianopoli Amurathis nomine missas literas, & Ferisium, ac plures alios præfectos post tentatã nequicq; pacem, eo decernente, in Epirũ irrupisse, sed nõ ex eo eius erroris processit uis. Nullus enim temporũ cõfunderetur ordo, si ista quoq; ab Amurathe, anteq; renunciasset imperio, transacta cõcederemus. Illud profecto quiescere non sinit animũ, quod uel mortẽ ipsam tyranni ex Epiro in Asiam tam imprudẽter uideo translatã, quo quid uero alienũ magis? Quum Croiensem obsidionẽ seniles hausisse spiritus mortalium inficiatur nemo, & extincti ob doloris impatientiam Ottomani laudem omnis deinde ad Scanderbegum sine uariatione retulerit ætas. Legentium tñ æquitas hæc singula libet, & ueri totius similitudinem ex diligenti adinuicem computatione temporum eliciat. Nos interea ad Ferisium reuertamur, qui silenti admodum agmine Macedonię fines intrârat, & cõceptæ iam uictoriæ præmia tumido ex tanta spe animo nequicquam impartiebatur, hostem ubiq; circunspectans obibat, omnia prædoni ipse magis, quàm hosti similior, non tamen potuit famam aduentus sui præuenire. Admonitus nanq; Scanderbegus de singulis à locorum custodijs repente (utpote qui semper agmine ad omnes casus composito ibat, & temporis & loci captata occasione uallem quandam angustam Mocream appellant, solus barbaro transitus patebat, prior occupat, & armato implet milite. Appropinquabat iam Ferisius, & densior equorum incessu oriens puluis signum iam uicini hostis erat. Nostri eodem silentij tenore expectabant, donec intrantem iam festiue barbarum, & à dumosis syluarum iugis, ac saxorum undiq; crepidine implicitum equitem conspexere, tum unà omnes eruptione facta, insperati sese offerũt hosti. Pedites, quorum mille & quingentorum erat numerus (iam & equitum duo amplius fuere, sed horum tum ad aliud utilior seruabatur opera) satis fermè uel loci solius incõmodis uictũ hostem, à tergo, à fronte, à lateribus adoriuntur, cæduntq;. Turcæ nihilo gradu dimoti, quem primo hostis impetu tenuerant, enixe aliquandiu pugnantes retinuerunt, donec uictorię aliqua spes affuit. Equorum tamen impedimentũ maius q; auxilium erat uiris, qui tandem

Computatio temporum.

Aduentus Ferisij cum exercitu in agrum Albanum, cædes exercitus eius, irruptio Castrioti in agrũ hostilem

Mocrea.

festiue

qui tandem & ſibi & dominis exitio fuere, ita uidut obſeſſi plura multo uulnera accipiebant, quàm dabant. Et quum nullum iam periculi effugium appareret, obſtinationibus ſemper animis ad mortem uſq; ab illis certatum eſt, omnisq; ferè poſſeſſum ſemel locum moriens occupauit, præter paucos, quos uel fœda uitæ cupido, uel neceſſarium magis in re conſilium, quum eum ſtolidę potius q̃ honeſtę mortis appetitum ſpernerent, ſupplices abiectis armis ſaluauit, & cõciliauit uictori. Capti igitur ſeptingenti ſexaginta: Occiſorum maior pars fuit. Ira barbarus dum ad prædam properat, prædę ipſe fuit, & lętum præbuit hoſti male conceptæ uictoriæ documentum. Feriſius cum reliquis copijs, quũ interceptam primam ſuorum aciem, & occupatum interim ea gloriæ materia hoſtem uidiſſet, immemor præceptorum Ottomani, & inſitæ ſuopte ingenio ferociæ, ſtatim terga dedit Chriſtiano, maiorem adhuc uim periculi, & numerum hoſtium in re tam ſubita, & eo locorũ habitu ratus, laudabilius uociferans peritus belli dux aliquos ſaluare, q̃ perire omnes, & ubi præſertim uelut iumenta præberent iugulum hoſti. Non tulit tamen uel fugam eius incruentam Caſtrioti eques, ſed inhęrens ſemper fugientium tergo, plures moratorum occidit, lateq; ſecutus eſt, donec magis laſſitudo uires hauſit, quàm inſtandi facietas animum cepit. Ira expeditis omnibus, & fugatis hoſtibus, ſine multis ſuorum uulneribus, tunc in hoſtilem agrũ toto agmine irrumpens Scanderbegus, aſſueta prædę dulcedine, militũ deſideria expleuit. Feriſij euentum nihilo lætior Muſtaphæ fortuna excepit, nam Ottomanus percepta cæde ſuorum, & auditis Scanderbegi inſidijs, quum neceſſariam, nedum utilem fugam ſuorum fuiſſe uideret, & nullum ſibi reprehendendi ius in tam opportunis eorum conſilijs fortuna faceret, acriori percitus in Scanderbegũ ira, neq; dies, neq; noctes patiens quietis animus, odium omne, & conſilium in unius uiri perniciem uerterat, ac nihil magis, q̃ Epirenſes campos, ubi tot ueterum & recentium iniuriarum cupitæ tamdiu ultionis materia adeſſet, ignara proprij mens mali optabat, ita occulta quædam uis fati timidam ſuopte ingenio ſenectutem trahebat. Quia tñ exoluendi doloris propter uulgatos Hungarorũ motus facultas tũ omnino nõ ſuberat tenore eodem indignationis Hunniadi glorioſus ſenex maledicebat, pariterq; minabatur, ſalutare dictitans Epiroticis rebus, id genus belli Hungarici nõ ſemel fuiſſe. Sed ne inulta iacerent penitus fortiſſimorum militum corpora, & recens ſuorum ſanguis, præſertim quod ab inſidijs utili priorum exemplo ſatis prę caueri poſſe exiſtimabat, & non ulla hoſtis uirtute, ſed locorum iniquitate, uictam nuper ſuorum aciem, ac Feriſij copias dicebat. Muſtaphę pręfecto (cuius frequenti poſtea & infœlici in eis locis opera ſæpe uſus eſt) eius rei curam demandauit. Supplementũ ad Feriſij copias habere, & augeri numerum iubet ſex millibus additis. Mandat deinde ſedulo, ne interiora Epiri loca, ubi ſtatiua hoſtium, & certius periculũ eſſet, ullo uel conſilio, uel bene gerendæ rei ſpe ductus adiret, fines tantum prouinciæ hoſtilis deua-

Fuga Feriſij cum reliquis copijs.

Muſtapha.

Ottomanus glorioſus ſenex maledicit Hunniadi.

ſtilis deuaſtaret, Satis glorię cenſere relatum iri, ſi arbores interim, agercq; Epiroticus ferrū uictoris ex aliqua parte ſentiat, & igni deuaſtetur. Monebat ita Ottomanus, quaſi prædici poſſent audientibus, quæ armatis poſtea eſſent agenda. Nihil tamen eorum diligens poſtmodum prçfecti cura omiſit, quin opportune plura adiecit, ſitu locorum, & regionis natura inſpecta: ut primum enim hoſtili ſolo ſigna ſunt illata, ipſe aperto nuſquā campo digrediens, trecentos equites ad obequitanda & perluſtranda late loco ſingula, ac rimandas inſidiarum latebras nihil moratus, præmittit, iuſſos, ut ſi quid inuenirent periculi ab hoſte, reciperent ſe mox inter ordines, uel paulatim decepto eo inſtandi ſtudio pelli ſe uſq; ad deſignata loca caſtrorum paterentur: ita & caute agi, & hoſtem tacite ad pugnam extractum opprimi poſſe, ratus, quem neq; pauciorem iure timere poterat, neq; numeroſiorē in re tam ſubita exciri poſſe credebat. Quū igitur ſollicitus eques ſingula perluſtraſſet, & tuta omnia, ac uacua periculo nunciaret, barbarus quatuor equitum millibus ſecum retentis, ſpecie quadam caſtrorum, locum ipſum quo cum ſignis erat moraturus, tū ad prædam conuehendam, tum ad omnem uarietatē fortunę undecunq; ſeptum munimentis & armatorum robore firmat. Editior ibi aliquantulum terrę tumulus in collem aſſurgens, ualidiora eorum munimenta, ac difficiliorē hoſti aſcenſum faciebat. Sic habita cura caſtrorum, cuſtodias deinde per quędam mōtium iuga cū certis ſignis diſponit. Tum reliquū equitatū intrepide ingentē rerum omnium ruinā ſecum trahentē in campos hoſtiles immittit, admonitis prius omnibus per prçconem, ut qui ad tubę ſignum auditū, cum receptui caneretur, in caſtra nō cōuolaſſet, perinde haberetur atq; hoſtis. Diripiebatur iam pulcherrimus ager, & ſub barbarico ferro arbores et ſata omnia late cadebāt, gemebantq; uelut prata, ac fumantia uillarum incendia patentia late ultorē aliquē appellare uidebantur. Semente omni equitis ungula pertuſa (autumni nanq; tēpus erat) iam inde miſeros agricolarum labores innoxia tellus fruſtratura apparebat. Nihil integrum relinquebatur, quod ferro poſſet ignęq; abſumi. Vilioris agreſtium patrimonij pręda abunde ſuperaret, hominū modica, rarus nanq; ibi cultor, propter hoſtis uicinitatem habitare audebat, & eorū plures cū coniugibus & liberis, omniq; familia, precioſioriq; peculio, in oppida uicina cōfugerant, dum ſic ferox Barbarus id genus uictorię Dijs ipſis infeſtus ſequitur, & nullo fatis digno precio, modo huc, modo illuc excurſans prædę cupiditate tempus conterit. Caſtriotus interim, licet ſerius aliquantulum de his admonitus, cū quatuor equitū millibus, mille peditum, Mocream attigerat, & notas ualles adhuc hoſtili ſanguine madentes, lętus miles intrârat, ubi dum aſſueta undiq; hoſpitia tacitus perluſtrat, & incerti fermè cōſilij, hçret in ea ſolitudine locorū, ac rerum oīm ſilentio, ducis animus. Stupentibus omnibus, magnę uir audaciæ, melioris fortunæ, Epirota quidam, qui manus effugerat barbarorū, multis inſignis uulneribus, ac recēti cruore decorus ante pedes Caſtrioti

Exercitus Barbari.

Caſtriotus Mocream uenit.

ſtetit, fidē eius appellās, ac feroci omniū animos adhortatione incendēs, deſolatū agrū, euerſa omnia à barbaris, eosq; fuſos, & palātes paſſim uagari, prēda quenq; funeſta occupatū, poſſe de ſingulis paruo negotio incruentaq; uictoria, quod ipſi uoluerint ſupplicium ſumi. Erecta ſunt prima facie tā opportuno nuncio ducis conſilia: ſed quū diligētius hominē de omni rerū habitu, & caſtrorū ſitu percōtatus eſſet, Muſtaphę prudentiā eo ipſo admiratus laudare cepit. Cautius proinde cū eo hoſte agendū ratus, qui neq; ipſe aliquid temere ageret, audiente omni ſuorū corona.

Oratio Scāderbegi antequā Muſtaphā aggrederetur.

Conſueui, inquit, ego milites rebus ipſis dare conſilia, nunc ea me ab illis, & uos mecum unà accipere oportet, quæ & tutiora eſtis ſinguli, & honeſtiora (ut nulla ſit uis rationis) uel ex ipſo euentu omnium magiſtro iudicaturi. Populatores audieramus Barbaros ſine ordine, ſine ullo rerū reſpectu, per agros fuſos, palantesq;, ac omnia magis alia, q̄ hoſtē timentes, ſicq; me autore ſententiæ, & comite, utili tam propoſito cuncti in eos ferrū ſtrinxiſtis. Nunc oportunus iſte uiri aduentus, quid noui attulerit cōſilij nobis, nihil eſt quod agam uobiſcū, illum enim quę apud hoſtem agerentur recenſentem audiſtis. Vnū illud negare nemo poterit, ſi Barbari propoſitū in caſtrorū locatione, & tot armatorū prēſidijs conſiderare uelitis, Non prædonis (ut creditis forte) illum, ſed callidiſſimi hoſtis animum aduerſus uos gerere intelligetis. Quamobrē cautius eſt uobis (ut arbitror) & conſultius cōtra hoſtes agendum, q̄ in prędones acturi uidebamini. Abſtinendū primo impetu à populatoribus, ne intento duci ex caſtris prorūpendi ſimul, & uictorię materiā prębeamus, ubi dum uagos ipſi uagi inſequimur, duplici obruti hoſte indigne obteramur. Irruendū omni robore in ipſa munimēta caſtrorū, quæ ſi pertinax (ut ſolet) perfregerit uirtus, & uel ducē in fugā cōuerterit, uel occiſi caput reliquis barbarorum turmis poterit offerre (quod Deus optimus maximus nobis prę ſtet) omnia profecto incruentis uobis expedientur. Cætera nanq; prædonum manus tum à ſuorū auxilijs excluſa, tum à uobis per gradus ſingulos obſeſſa, uel mortua, uel uiua ſi malueritis, in poteſtatem ueſtrā eueniet. Cęterum caueatis comilitones, ne in caſtris diripiendis ſordide uos prædę cupiditas detineat, quę ſæpe uel uictoribus manifeſto exemplo iacentis gloriā hoſtis è manibus per ſummū dedecus extorquere cōſueuit.

Cupiditas prædę ſæpe obeſt.

Scanderbeg caſtra Turcæ inuadit et fugat.

Aſſenſu militum ingenti, id ducis conſilium approbatum. Diſtincti itaq; ut operęprecium uidebatur ordines, iam egredientes ex occulta uallę copię cuſtodijs barbarorū apertiore campo ſe ipſas prodebāt, tū manipuli ſublati è montibus ſignū prębuere caſtris. Exin perſtrepens mox tubarū ſonus, diſperſo per agros ac præda occupato equiti moleſtior auditus. Reuocati ſunt plures, & recepti inter munimēta ante hoſtis aduentū. Recipiebātur alij ſimul, & uicini iam fremitus militis Scāderbegi nomē pauidis auribus inculcabat. Multi excluſi, quos uelocior Epirenſis in ipſis caſtrorū portis onuſtos prēda uulneribus inſuper onerabat. Oppugnabantur undiq; munimēta, diſiecta primo fermè impetu impedimēta

equorum

equorum,& ſcutatorum præſidia,tumultus ingens intrantium ſimul & excluſorum. Promiſcue recepti omnes,plena cuncta hoſte, pilorũ miſſi-liuḿq; nullus uſus in ea locorum anguſtia,cominus gladijs res gereba-tur,& clauis ferreis quibuſdam cõmodius, breue eſt teli genus,quo Tur-cæ,maxime in bello utuntur. Nouum ſpectaculi genus barbari pugnan-tis,manu altera gladium,altera prædã exitialem tenentis,ita auidiora ſunt Turcarum ingenia,& prædę cupidiora. Ferocior ſemper inſtabat Chri-ſtianus,urgebat́q; undiq;,& omnia conſternatione,cędibuśq; replebat, donec deſperata in armis ſalute Muſtaphas,qui in tutiori caſtrorum par-te hortator magis aderat quàm pugnator,per eam, quæ à pugnantibus maxime auerſa erat,portam,citato equo,terga dedit hoſti,tunc remiſſior ubiq; Mars,& paucior aliorũ effuſus eſt ſanguis. Hi nanq; inermes,ho-ſtile iugum non dedignabantur: illi in fugam effuſi,neceſſariũ ducis con-ſilium conſequebantur. Multi quos prędandi ſtudium à caſtris longius traxerat,à longinquo hoſtili clamore audito ſociorum fortunam conij-cientes,fuga & ipſi qua ſola poterant,ſe ſaluabant,ſed uix fermè ullus inte-ger euaſit,intenta enim undecunq; ſagittariorum manus in fugientium terga iacula conijciebant,& qua poterant,odiũ late explebant. Sunt qui affirment eo prælio barbaros ad unum occiſos, præter Muſtapham, cũ paucis optimatibus. Propior tamen uero illorum mihi uidetur ſententia qui quinq; millia cecidiſſe dicunt,captorum paucior numerus, uix ccc. ad ſummum fuiſſe dicuntur,& hi fermè omnes uulneribus deformes & inutiles. Irritati nanq; præter modum eo in prælio,& pronio res ad ſæui-tiam fuerunt militũ animi aſpectu prædę ſuorũ,& deuaſtati eouſq; agri. Victorum ex equitibus uiginti deſiderati,pedites quinquaginta, qui ab equis obtriti ſunt potius,quàm gladijs interempti. Sic caſtris, ſignis, & impedimentis omnibus potitus Epirenſis,tũ hoſtiles campos ingreſſus, certiori pręda illata damna lætior compenſauit. Per eoſdem dies,quibus hæc fœliciter geſta cum barbaris fuerunt,Leccham Zachariam, de quo aliqua ſupra diximus,à Leccha Duchaino Pauli filio indigne obtrunca-tum audio. Inſignis hic uir fuit multo euentu proſpero malorum conſili-orum,patre tamen longe optimo natus. Rationẽ aliam ſimultatis,& cau-ſam inſidiarum nullam,niſi perditam regni libidinem, dulce mortalium ingenijs inſitum malum inuenio fuiſſe. Nam quum uicini eſſent inter ſe principes,& ſine liberis Zachariam uideret Duchainus,nulla legitimi hę-redis ſpe ſubſiſtente,facile omnia primo occupantis futura ratus,ſimul et illum de medio abſtulit,& non minimam imperij eius partem mox ſibi nefario iure uendicauit,non tamen potuit omnino male ceptum deſide-rium explere. Daynenſes nanq; (ea erat urbs regni caput, roburq;) per-emptum principem fidei pertinacia,qua ſola poterant, proſequuti ſunt, & Boſam defuncti matrem grauem iam annis,ac mœſtam filio ſuperſti-item enixe tutati,donec ipſa conſilijs quorundam, ac ſuaſionibus amico-rum impulſa,quũ imparem curã ſenilem, & muliebre ingenium imperij

Claues ferrei teli genus.

Leccha Zacharias obtruncatus, hinc cauſa belli.

Regni libido dulce malum.

Daynenſes.

Boſa mulier Scodram confugit & Venetis ſe tradit, hinc fortuna parat Scanderbegum Venetobello

oneribus, in ea prẽsertim rerũ uexatione cerneret, Scodram cõfugiens, Venetis se cum uniuerso tradidit regno, belli mole omni uicinorũ princi pum in eos translata. Parabat iam hinc fortuna Castriotum præclaro quoq; Veneto bello, & Italicorũ armis nobilitare. Inde Mustaphas apud Amurathem non iniquus, quamuis inuisus hosti iudex, tum ut suam pa riter, & sociorum fortunam excusaret, inuictam uiri uirtutẽ, exactamq; unius rerum bellicarum peritiam, multo sermonis decore commendare, alijs uiribus opus, & grauiore bello dictitans, ad eam ferociam compri mendam, frustra tentari eo modo hominis ingenium, & excursionibus eiusce modi, ac uastatione agrorũ acui magis superbę suapte natura Epi rotæ gentis spiritus. Insidias quoq; omnes aduersus ipsos insidiarum ar tifices inaniores semper futuras. Contemptum potius quendã rei Otto manę apud Christianos tot indies cumulo uictoriarũ tacite excitari, uel abstinendum censere penitus ab armis, uel semel debellandi cum hoste, animum induendum. Non poterãt Amurathi, licet mœstior hostilibus laudibus aures prębere, timida uideri Mustaphę dicta, quũ eandẽ suorũ omniũ fortunã, quos Castrioti armis obiecerat, in oculis haberet. Hinc Alybassa, hinc longe uenia dignior Ferisius, cladium maiorum memoriã subijcientes, infœlicẽ ducis uirtutem principi excusabant. Quare mutato & ipse consilio (ita sæpe aduersis in rebus cito homines pugnę satietas ca pit) respirare aliquantisper ab armis statuit, neq; ulterius nouo suorum sanguine pascere hostẽ, sed supersedere eousq; à bello, donec promissam sibi nequicq; gloriam, & conceptę inaniter uictorię præmia, minacior q; bellicosior senex pergeret ipse iniquo fato petiturus. Iusso tamen interim Mustapha copias denuo instaurare, & proficisci in Epirum iubet. Sed prohibuit in primis hostilem agrum ulla oblata occasione infestare, uel tentare aliquo modo Castriotum, fines tantum subditorum populorũ tutaretur, & seruaret ab hoste, caueretq; maximo ingenio ad ullum ge nus dimicationis elici ab eo, sed porrectæ spem uictorię omnẽ æque sper neret. Dijs profecto curæ fuisse dixerim Scanderbegum, qui in ipsis Ve neti belli auspicijs, cum Amurathi animum dedere. Eodem fermè tempo re & Mustaphæ aduentus inde, & hinc Daynensis fortunę nuncius, Ca strioti animum distraxerant, & curam omnẽ hauserant solliciti in re tam subita ducis. Mouit tamẽ segnius barbarus assuetus uinci. Horrendum amicissimi principis fatum, & tam crudelis, q; præacerba uiri mors miri fice Castrioti cõmouit animum, & dolore penè confecit. Accessio quoq; ad eam molestiam maior facta, quum Bosæ consilium, & nouam in ea re curam Venetorum adiectam audiret (firmauerãt nanq; omnia Dayni præsertim oppidum ualidissimo præsidio urbium uicinarum præfecti.) Hæc omnis dissidij causa inter eos, & belli origo fuit. Quærebatur Epi rensis, Venetos in defuncti regno principis ius ullum prętendere, & sibi id uendicari uelle, quum uana præsertim fuerit matris translatio in illos bonorũ ad se à uiuente delatorũ filio, neq; præceps Bosę consiliũ debere

Mustaphas apud Amurathem se excusat nõ sine laude Scãderbegi

Mustaphas dissuadet bellum contra Christianos.

Pugnæ satietas fit in rebus aduersis.

De Lecha Zacharia obtrunc cato loquitur.

quicquam

quicquam legitime officere ad nati uoluntatē uiolandam. Pactū nanq; apparebat inter eum & Zachariam olim confectum, ut quis eorū superuixisset, alterius imperio potiretur. Dictamq; inter eos legem iuramenti uinculo firmatam. Iuris ego quid in ea re fuerit, iurisconsultis relinquo, quamuis iudex omnium Mars nō inique forsan diremerit. In ea animi fluctuatione Castriotus intentior semper Mustaphę copias obibat, passimq; raro procursans milite, nunc periculose progressus, nunc fugam simulans incomposite inter suorū ordines receptus cauto hosti nequicq; infœlicia semel arma suadebat. Vbi uero neq; pugnę spem ullā, neq; hostis fallēdi arte modū uidisset, copijs omnibus, quas secū habebat, ibi ad nouos rerū tumultus & barbarorū impetū sustinendum in hostilis agri limitibus relictis, ipse ad Daynēsis belli apparatū cōuersus animo, confestim paucis admodū equitibus Croiam petijt, & ubi ius omne in armis uidit, mox & edicto ad delectū habendū proposito, & ipse cum nōnullis optimatium suorum uniuersam prouinciam ad conquisitionē militum obequitans, & exercitum ualidum confecit, nihilq; moratus priusq; frumenti curā habere potuisset hostis, Daynum obsidione ingēti in coronæ speciē undiq; cinxit, nihilq; omittens, nunc leniter, nunc aspere agendo, omni cura ad deditionē oppidanos sollicitabat, ueritus ne si tum ea urbis potiundę occasio prętерlaberetur, allatus interea Venetias nuncius, patrū animos ad eam belli curā, & maiora ex Italia pręsidia mittenda excitaret. Abstinuit tn̄ à uastatione agrorum (quod primum obsessarum urbium malum esse solet) ne Daynensium irritaret animos ad seruandā tenacius hosti fidem. Neq; expugnatio oppidi usq; per uim tormentorum, & murorum ruinas, aut scalis tentata, intercluſis tantummodo ciuibus facultate undecunq; annonę, & commeatus habendi præcisa, famem assuetum diuturnæ incommodum obsidionis iamiam imminentem minabatur, quum coacti ad deditionem fero eius clementiam implorantes, hostilia omnia essent passuri. Præsides prouinciarum Veneti nominis, & ciuitatum adiacentium præfecti, audita urbis obsidione, abmonuere de singulis Senatum, & decreto accepto, coactis undiq; subitarijs auxilijs, tam ex Epiroticis militibus, quàm Illyricis & Italis, quorum præsidia semper in propioribus locis hosti, à patribus haberi solita, mox ad eam obsidionē soluendam impigre se accinxere. A duobus quoq; uiris Epirotici nominis adiuti summopere sunt, & auctæ eorum copiæ, Leccha Dusmano, & Petro Hispano, qui licet contra Turcas Scanderbego perpetuam operā polliciti essent, neq; unq; illi defuissent, antiquior tamē longe cum Venetis necessitudo, præsertim quod uicini etiam Driuasto, & quibusdam eorum oppidis erant, & ueteri ingentium officiorum uinculo astricti illis, ut præsto essent, fecerunt eum apparatū. Scanderbegus nihil tanta exorientis undiq; belli mole territus, lætis auribus accepit, simulq; impigre diuisis copijs suis, quæ xiiij. millium hominum numerum excedebant, septem equitum millia, tot enim nō amplius erant, & duo peditum nouo

Scāderbeg ap parat se ad bellum Daynense

Daynum in corone speciem obsidetur à Scanderbego.

Abstinet à uastatione agrorum.

Fames assuetū obsidionis incommodum.

hoſti deſtinata, reliquum agmen ſuorum relictum ad urbis obſidionem, quã nulla ſatis hoſtilis fama exercitus omittere decreuerat, cura omnium habita diſpoſuit. Ita trifariam diuiſerat uires inuicti prudentia ducis, & aucta ſtolide audacia inani ſingulorum animos benegerendæ rei ſpe ere-xerat. Daynenſes nanq; ſublata Caſtrioti præſentia, obſidione ipſa ſoluti uidebantur. Segnior pro portis excubare miles, rarior in muris aſpicie-batur numerus armatorum, patentibus portis ſæpe hoſtis cum ciue reci pi potuit. Negligentius rerum omnium interpoſita cura, fames ſola iam uicina uexabat animos, quę neq; cõtemni poterat per audaciam, neq; fer ro uinci. Firmabat tamen uires, & ad quæcq; aſperrima ferenda cogebat promiſſæ ſemel fidei pudor, & paſcebat uelut uicina ſpes quædam homi num animos quod ſuorum copias ad ea mitiganda mala, & leuandã obſi dionem maximis itineribus aduentantes audiebant. Neq; parem Caſtri oti militẽ eis uiribus credere, ſed certum iam conceptę victorię nuncium ſolliciti undiq; proſpectantes expectare. Sic omnium fermè ingenia, qui quum plus tribuunt fortunæ, eidem fidelius parent. Muſtaphæ quoq; in eo rerum Epirenſium tumultu, & Scanderbegi abſentia inſignis læti-tia erat. Creſcebant iam fracti eouſq; animi, & prioris fortunæ memori-am omnem tacita quædam inuaſerat obliuio, libenter relicta ibi hoſtis præſidia tentare Barbarus, & debiliorem ſine duce militem amiſſis nu-per ſocijs immolare, libenter cupiebat, & cum Venetis inuiſi capitis ui-ctoriam partiri peroptabat, oblatæ occaſionis penè ſtudioſior, cũq; manda ti. Verum dubiam mentem ſeuera Ottomani mandata reuocabãt, & plu ra aliorum uiolatæ obedientiæ documenta. Exin (quamuis non impro baturum ſorte Amurathem tam opportuna conſilia crederet) tutius ui-ſum ei ſegnem imperio alieno, quam propria temeritate fœlicem dici. Ve netorum interea exercitus contractus ad urbem Scodram, quę eſt caput gentis, dum in apparanda belli eius materia moram trahit, Scanderbe-gus inſtructis iampridem copijs, Drinonem fluuium ſuperauerat, & (quod maximum erat audaciæ, ac fiduciæ ſignum) præoccupatis prior ipſe hoſtium conſilijs, uel in ipſis hoſtilis ſoli uiſceribus ad congredien-dum cum hoſte pergebat ire. Non tulit id Venetus, ſed motis ocius ca-ſtris infeſtis ſignis illi occurrit, Iam & clamor undiq; armatorum, & late auditus clangor tubarum aduentantes hincinde hoſtes prodebat. Tunc uere hoſtiles animi, & feroces ſpiritus reuocabãtur uiris, ardere iam ocu-li militum, & index irarum fremitus paſſim exaudiri. Vota tum publice à ducibus, tum à ſingulis priuatim, & omnis generis ſupplicia nõ omiſſa, Iuſtiora quiſq; arma ſua, & æquiores partes credebat. Omniũ una mens ad iniuriam propulſandam, parq; belli ratio uidebatur. Epirenſis ad ob tinendam ablatæ iniuriæ poſſeſſionem urbis, hi ad tuendam deditorum fidem. Maiorem illis animum tot indies cõtra Barbaros bene geſtarum rerum, & parti nuper aduerſus Muſtapham decoris memoria faciebat. Venetus, & ſi procurata eſſent omnia, quę uel ad maioris uſum belli ſuffi-cerent,

Vires Scanderbegi trifariam diuiſæ.

Venetorum exercitus ad urbem Scodram.

Index irarum fremitus.

cerent,& non ſtolidam ſibi præbere poſſent victoriæ ſpem,tamen etiam ſi victus eo prælio aduerſis Dijs fuiſſet,haud ſummiſſurus animos uidebatur,neq; ceſſurus in omni belli euentu hoſti, quum inuictas patrum uires ad inſtauranda & præparanda perpetua arma aptiores longe uiderent,quin omnia magis bello arſura,& exitialem futurã Daynenſem oppugnationem Caſtrioto,augebat tamẽ curam miſerabilior obſeſſorum fortuna (audierant nanq; ibi ad obſidionem maximam uim armatorum relictam). Apparebat iam certior aſpectus hoſtium,& propius erat pugnæ tempus. Tum ſubito ſilentio quies utrinq; mira inſequuta eſt, et ſigna humi fixa,caſtriſq; momentaneis loca opportuna capta ſunt ducibus,ubi & corpora curaret miles, & ducum hortamina tum præuenirẽt fortes uiros,tum aliquãm timidis adderent uirtutem. Danieli Iurich Sebencino, uiro impigro, & militiæ perito, Veneti exercitus cura tradita erat (Vaiuodam uulgo dicunt). Is ubi certos ſingulis ordines ſtatuit,& parata quæq; uidit in hoſtem, ita cœpit.

Daniel Iurich Sebencinus imperator Venetorum.

Omnia ſibi licere ſtatuit ſtolida mortalium temeritas,ubi ſemel aliquo ſecundarum rerum incremento delinitus eſt animus. Inde uix ſui compos mens,& preſentis iam impatiens fortunæ,modo hac,modo illac per errans,ocia aliorum turbat,& pro libidine aucupat bella, donec miſerrimo tandem exitu inanium luat cogitationũ pœnas. In oculis exemplum eſt milites. Tam uanus iſte quàm ſuperbiſſimus hoſtis,quem eo iam funeſta audacia,& indulgentior prouexit fortuna, ut audeat indies ex bellis bella ſerere,eoſq; laceſſere principes,quorum ſi recenſeat in ſe officia, nihil eſt ſibi, temeritate excepta,reliquum futurũ,quod ad illos nõ poſſit referre. Sed ſubuertit ita iam rerum omnium diſcrimen, ferox hominis ingenium,ut non publicis nos tantum hodie,ſed priuatis quoq; ſingulorum odijs in eum hoſtem armatos eſſe oporteat. Obſeruetur nanq; ante omnium oculos Daynenſium fortuna,irritet animos iuſtiſſima ira, ſociorũ cura,ſunt ibi liberi ueſtri Scodrenſes,urbis præſidio poſiti, ſunt multorum fratres,ſunt conſanguinei,& affines in ea obſidione, tam Illyrici, quàm Itali nominis ſtrenui, quibus iampridem à perfido præoccupatis hoſte in rerum omnium neceſſitate nulla ſpes alia, niſi in uobis relicta. Vos late ſollicitis ac pendẽtibus animis mœſti proſpectãtes è mœnibus expectant,ueſtra hodie uirtus uel libertatem eorum uindicabit,uel præciſa ſpe omnium rerum fœde iugum hoſtile ſubire illos neceſſe eſt, & ad ſuperbos Caſtrioti uultus ſpiritum precarium trahere. Quo nemo intolerantior in uictoria,nemo inclementior facile inueniri poteſt, utpote qui cum Barbaris diutino uſu educatus,omnem ſuperat feritatem. Vt enim taceam cætera, quid hac temeritate maius? quid ſtolidius? quod dum nefario iure cuncta occupare nititur, & inani colore pactorum ſceleratam regni libidinem excuſat, prohibet perdito exemplo mortalibus rerũ propriarum deditionem,& aufert iura ipſa libertatis. Indignatur Venetos ſibi à Daynenſibus prepoſitos,oppugnatq; liberũ matris cõſilium in

Adhortatio Imperatoris Veneti exercitus ad ſuos.

A ſucceſſu qui erigit criſtas.

A temeritate & magnitudine hoſtis.

A cura ſociorum & cõſanguineorum.

A periculis libertatis amittendæ.

A crudelitate hoſtis.

 defuncti

defuncti bonis filij. Sed excæcauit (ut uidetis) eouſq; ea cupiditas homi nem, & ſtudium indignationis, ut uel in perniciem ipſe ſuam amens ira, odioq; ruat. Non potuit tantum huiuſce belli curam differre, donec pul ſo barbaro hoſte, quē in imperij limitibus aſſidue habet, integras ad odi um Venetorum uires afferret: non in obſeſſæ urbis aſpectu maioribus copijs congredi nobiſcum melior ratio uiſa. Diuiſit uires ubiq; peritus belli dux, uobis quàm ſibi æquior iudex. Dumq; hinc Muſtaphæ, inde Daynenſis obſidionis cura mordet animum, uobis uictimam potius q̄ hoſtem ſuum reſeruauit exercitum. Agite dum igitur multi paucos bella tores prædatorum turbam cædite, urgete, & inflatis ſtolide animis extor quete iniuſti belli confeſſionem, quibus profligatis, nihil eſt quod de re liquis copijs hoſtilibus, quæ Daynum obſident, uos noua cura terreat. Sequentes nanq; rei bene geſtę modū, tenore eodem infeſtis ſignis, prę occupatis eorum conſilijs, priores ipſi petemus hoſtem, ubi euocato prę ſidio, ex urbe intercluſis his, undiq; uictoria omnis per ſummum ocium expedietur. Scanderbegi oratio neq; ita hoſtilis, neq; crimine alieno læ ta, ſed moderata, leniorq;, & in hanc fermè ſententiam dicitur fuiſſe.

Adhortatio Scanderbegi ad milites, moderata et lenis.

Honeſta necne uideatur ſuſcepti belli ratio, milites, neq; diſquirendū hodie armatis, neq; decernendum nunc in ipſo hoſtis conſpectu fuerat, prę ſertim quū à me ipſo uobis arma tradita uideatis, quē uel iuſtiora re cuſaſſe, uel appetiſſe iniquiora nullo ſatis tempore cōqueri potuiſtis. At quādo illud maxime in rebus omnibus agendis torqueat mortalium in genia, & ſollicitudinem augeat militarem, priuſquam gladij cominus in hoſtem ſtringantur, ſcire unde iuſtior eſſet cauſa, & utrum cū hoſte tan tum, an cum Dijs quoq; pugnandum ſit uobis. Non recuſo ciues, uel quocunq; ueſtrum iudice, ſi uelut temerarium conſilium meum damna tis, & nimis ſtudioſus belli autor uideor, ſtatim conuerſis ſignis abire. Neq; enim is ſum, qui uel ignaros uelim ad periculum trahere, uel in eo imperij mei ſtatu, & rerum Epirenſium tumultu nouas cum Venetis ob ſtinato propoſito ordiri ſimultates. Sed ubi uacet huiuſcemodi reprehen ſione conſilium, & iuſta æque ac neceſſaria præſentis belli ratio uideatur,

Belli ſit iuſta cauſa, ne ſit opus θεομαχίᾳ.

Nullius magis intereſt, quàm ueſtrum efficere uirtute ipſa, ac animi perti nacia, ut fœlix quoq; euētus arma ueſtra iuſtiora oſtendat. Quandoqui dem nihil eſt turpius uiro forti, nihil magis contra regium decorem, quā per ignauiam pati iura ſua occupari ab alijs, & compreſſis (ut aiunt) ma nibus ſedere, ubi ius omne in armis uideas. Noſtis ad unum omnes, quę beneuolentiæ uis, ac idem prope uitæ uſus fuerit mihi per omnem ætatē cū Lecca Zacharia, cuius hodie tam crudelis, q̄ prȩacerba mors, tot un diq; arma concitauit, & quod uehementi illo affectu impulſi inter nos le gem mutuo conſenſu dixerimus: Qui noſtrum prior deceſſiſſet ſine li beris, regnum eius ſuperſtes iure pacti haberet. Sublatus eſt ille prior, ita agentibus fatis: Veneti imperium obtinent, ego lachrimarum tantū re liētus hæres, renunciaueram olim rebus ipſe meis in illa pactione, quum

Fœlix euentus arma iuſtiora oſtendat.

Familiaritas Scāderbegi cū Leccha Zacharia.

& priori

& priori mihi casus aliquis finem uitæ afferre potuerit ob communem mortis fortunam. Nunc bello renunciare, nisi uel uictus aduersis Dijs, uel Dayni recuperata possessione apud animum meum non statui. Nemo sanus belli huiusce culpabit me, quod suadet tam pulchra ratio. Nemo illata mirabitur arma Christianis, Venetis, uicinis, quorum ipsi iustam dederunt occasionem, & quæ ipsi fermè nobis in manu tradiderunt. Obsidemus consanguineorum & sociorum urbem, non infestis adeò, ut ipsi putant, animis, non regni, non sanguinis hauriendi libidine ulla, sed ut eam pariter è manibus hostium, ac ingratis ciuibus obstinati erroris confessionem extorqueamus. Descendimus in aciem cum hostibus, priores ipsi hostilia passi. Quamobrem certis iam animis singuli pulchrum tuendæ dignitatis uestræ propositum induite. Satis amplam belli materiam suppeditare uidebatur Daynense imperium propositum uictori, sed nulla (quæso) talis uos armet ratio, cupidorum hęc animorum uota, & ignobilis uulgi irritamenta esse solent. Concepræ duntaxat desiderium laudis, stimulos ingerat fortibus uiris, quamuis omniâ sint uestra, si uceritis hodie. Pulso nancq; hoc hoste, oppidanus tum spe sociorum destitutus, tum fame ipsa uictus, mox patentibus portis uictores est accepturus. De uictoria autem nihil est quod agam uobiscum assuetis uincere uiris: nouus hostis est, nouum gloriæ genus. Sed multitudine superat Venetus? esto, nonne pauciores semper uos ad hunc usq; diem belli laudem ex hoste tulistis? Indignatur eo modo uincere pręclarus miles, ubi nec singulorũ uirtus spectari, nec priuatę multũ laudis domũ asferri potest. Quid pręterea momẽti in maioribus eorũ copijs? quibus sicut diuersa lingua, alius uestitus, alius armorũ usus, ita nec idem habitus animorum. Confectus est exercitus ex multarum gentium colluuione, Illyrici, Itali, Epirotæ, ibi uario ritu, eadem ignari signa sequuntur, dissonus erit in bello clamor uirorum, inaniores ducum adhortationes. Quare agite, primo impetu ad fugam quàm ad pugnam paratiores impellite, dissipate, & renouate hodierna quoq; laude tot cõtra barbaros uictoriarum speciosam memoriam. Remissiore tamen ira in hunc hostem utendum, & pronioribus ad pietatem animis, captiuos ducite, necq; per intemperantiam belli, & studium indignationis, sanguine deditorũ uictrices dehonestate dexteras. Non enim res est nobis cũ barbaris, aut efferatis gentibus, sed cũ Christianis, quibus iure decertamus, ut propulsemus in iuriam, & in pace uiuamus. Acuit magis Scanderbegus militũ studia, & suorũ animos deuinxit ea modestia sermonis, quod raro exemplo, simul & eorũ rationem, & curã hostium habere uideretur. Tunc ordines circa eum effusi, laudare consilium ducis, animatum quisq; se dicere in omnẽ euentũ, ad eius augendã, nedum seruandã gloriã pugnare. Venetorũ arma nõ eousq; fore expauescenda, ut dũ nimis multũ defertur illis, proprij decoris obliuiscatur animus. Communẽ subditorũ populorũ iniuriam esse, si per secordiã inulta Daynensis ignominia omittatur, necq; cadendũ animis

Extenuat obiectionẽ cur in Venetos Christianos uicinos bellum moueat

Eluat quod Veneti multi contra paucos Scanderbegicos agant.

Venetorum arma quatenus expauescenda.

animis in ea rerũ uexatione,& duplicis mole belli. Nihil acturos mortales,si retardet semper feroces spiritus,quęuis cõsultatio,& singula ignaua cogitatione metiantur,Audendum fortibus uiris,tendendũ recto in pericula uultu.Neqꝫ semper retro aspiciẽdi cura, augendũ sibiꝫ ipsis timorẽ, & sollicito consilio recõdita mala homini interpretanda,Condiri necessitate uirtutem,Pluraqꝫ irritatis semel mentibus,& militum furore superari,quæ liber alioquin,& quietus nunquam ausurus esset animus. In dijs præterea nonnihil debere esse momenti, qui iustiori assidere bello consueuerunt. Sed & si in ense uiris tantum posita sit salus,munitam satis fore rem Epirensem ipso fidei præsidio,& concordia populorum.Amurathem demum Hungarico bello occupatum, Venetorum uires magnas nosse,sed Italicorum gentem segnius sequi,quanto longius à domo trahatur. Iactabantur hæc passim incondite à militibus, & alia plura,uelut instinctum,cuiusqꝫ erat ingenium, & ut priuato officio audienti se duci conciliarent. Ipse singulorum uoluntate,æque collaudata ioculariter mixto risu dixisse auditus.Reprehendi merito posse naturam, qꝫ tam præclaros Epiroticę gentis spiritus non altiori includerit fortuna. Tum iussis curare corpora,omnibusqꝫ procuratis alacer animis,atqꝫ fiducia ingenti sexta fermè hora diei in aciem procedit,sagittarios,& leuiorem armaturam ante signa locat. Deinde grauiorem armis, peditem distinguit per cornua. Duo equitum millia in utranqꝫ partem statuit, media acies Tanusio tuenda data. Ibi quoqꝫ equitatui pedites aliquot immixti. De subsidiarijs non multum curatum,quum certam uictoriam,& facilioręlongę armis suis hostem,qꝫ inito prælio increduescens Mars, & obnixi Venetorum uultus ostendere concepisset. Tantundem de castrorum præsidio procuratũ: uacua nanqꝫ relicta raro custode,qui uix ab inermi prędone ea tutari potuisset. Non abfuisset à reprehensione temeritatis tam secura fiducia ducis,ni uerius præsidium sibi in obsidentibus Daynum copijs statuisset. Nam si præter spem superiorem uidisset hostem,ad eos se recipere destinauerat,quum neqꝫ militum numerus, neqꝫ habitus ipse locorum ad firmanda ibi castra suaderet. Sed indignius adhuc istud consiliũ tanta prudentia uiri,quum pernicioſior magis uictis eo modo fuga futura,qꝫ pertinacior resistendi animus fuerit. Nam tum insequens palantes Venetus uictor,tum difficilior in tam præcipiti tumultu transitus Drinonis,quicquid erat reliquiarũ hausisset. Quare có decurritur, ut insuetam uinci uirtutem in se tantum spem positam habuisse dicamus. Venetus quoqꝫ Italis hastatis præmunt signa,cornua hostili exemplo dispositа. Daniel in dextro Illyricorum ualidissimo cinctam præsidio, stationẽ sibi eligit,Italicos nonnullos equites grauis armaturæ in fronte,& post ipsum cornu disponit. Colla Humoi Scodrensis,cuius secundæ erant in ea belli cura partes à leuo cum ciuibus suis Mosi & Dibrano militi oppo posita. Andreas frater cum Simeone Vulcathanio mediam aciem obtinuit,promiscue ibi uario militum genere, & inutiliori præsidio onerati magis,

Daynensis ignominia.

Scanderbeg aciem instruit cõtra Venetos

Secura fiducia Scanderbegi.

magis quàm firmati ordines. xiij. paulominus millia Veneta fuere, his co pijs concurſum eſt. Prælium ab haſtatis inceptum auertere primo impetu ſagittarij eos. Sed ubi inaniores propinquitas ipſa ſagittas effecit, qui ſcutati erant obnixis clypeis cum reliqua leui armatura ſtrictis gladijs cõminus hoſtem petunt. Cæteros Caſtriotus extemplo circundedit equitibus, & retractatos aliquantulum utiliorem illis reſtituit telorum uſum. Haſtati, quia tuta ferro pectora, & loricis tecti audacius ſe obijcientes in hoſtem incubuerant, dederunt reliquis ſpem bene gerendæ rei, tũ omnis circunfuſa acies, clamorq; utrinq; ingens ſublatus. Epirenſis equitum & numero & uirtute ſuperabat. Locus non uni æquior quàm alteri, pugnatum eſt enim in lata planitie, & ampla, non procul à Drinonis ripis. Paruiribus aliquantiſper magis quàm animis Venetus fuit, Et circa Illyrici ſtationem ducis uariante fortuna diu pugnatum, donec Scanderbegus concitato ibi equo cum paucis equitibus in medium agmen hoſtium inuectus, uulneratis pluribus, multis pauore diſſipatis, extorſit ſpem uictoriæ Veneto. Illyrici undiq; mox in unum conglobati (ut egregia eſt gentis eius uelocitas) denſiori præſidio munita ſtatione ducis, excluſerunt hoſtem, defenbebant tamẽ magis quàm pugnabant. Media acies utrinq; ſpectatrix potius, quàm pugnatrix eouſq; aderat, dum uario ahuc euentu res agerentur à cornibus, tum Tophia ubi oneratum ſatis dexterum cornu hoſtium uidit, erectus & ipſe Caſtrioti exemplo, confeſtim lectiori equite, & parte peditatus in medios præterlatus hoſtes, nouum iniecit pauorem. Illyrici nanq; qui in fronte expoſiti fuere hoſti, non tulere impetum, ſed mox in cornu dextrum deducti, ac ſeipſos tutati, & hinc prodidere ſocios, & inde interuentu ſuo auxere difficultatem Scanderbego ſtationem oppugnanti. Idem reliquus peditatus fecit. Impar nanq; Epirenſi equiti, paſſim effuſus in fugam ſe ſaluauit, quę res effecit, ut nudatus præſidio Scodrenſis eques, ac oppreſſus ab hoſte circumueniretur, capti enim ſunt ambo prefecti, cum alijs pluribus, qui à pedeſtri robore relicti, deſperata in armis ſalute, ſeſe tradiderunt hoſti, reliquis quoq; turmis incuſſerunt pauorem, timentibus, ne penetrata acie Epirenſis à tergo adoriretur cornua, & intercluſos ferocius premeret. Sed non id ſuccurrit uictori, quod pauebat uictus (ita uel obtuſiora ingenia hominum efficiunt res ſecundæ) Nihil enim quęrens ultra lætus ea uictoria animus, gratum duntaxat ſuis ſpectaculum uinctos hoſtes offerebat. Caſtriotus quoq; rerum aliarum omiſſa cura, gregarioq; omni milite præterito, uelut dedignans ſanguinem cæterorum ad ducem tantum animum intenderat, ſed fortiſſimorum agmen militum difficilem ei aditum faciebat, ac inanẽ reddebat ferociam uiri. Cõuerterat omnium animos in ea dimicatione Moſes, & Scodrenſis à ſiniſtro cornu. Multus ibi labor, periculumq;. Ita uelut ipſi de ſumma rerum decertarent, obnixi ingentibus ſine reſpiratione odijs, mutuis uulneribus incumbebant, haud impares equis uiribus aliquandiu pugnauerunt. Sed hauriente iam laſſitudine Dibrenſium ictus

Pugna Caſtrioti cum Venetis apud Drinonis ripas.

Res ſecũdæ obtuſiora efficiunt hominum ingenia.

fatigati

fatigati equi, uiriq́, ac uicti propè sensim cessissent hosti, ni referentibus gradum Moses increpando simul timorem, simul ignauiam pudore lassitudinem excusasset, & uinci fermè paratos uincere docuisset, clamans:

Mosis obiurgans exclamatio in ignauum militem.

Quæ ignauia uiri? quod perditum insueti pauoris exemplum? Potuit Dibrensis assignatum semel locum uiuus relinquere? Potuit bellicã laudem uendere hosti? Vbi miles ille qui Alybassę copias deleuit? Ferisq́ inhibuit ferociam? Mustaphæ uires contudit? ac barbaricis spoliis Epiroticas domos dicauit? Quo tumor ille animorum euanuit? Quo minaces illi in castris uultus, ac fortia promissa abiere? Sic Daynũ Scanderbegio restituitis? Sic obsessæ urbis hostium intrare paratis? Nusq́ ne alibi hostium uirtus? nusq́ fortis dextera? nusquã radians ensis nisi hic? At ubiq́ iam socij uestri uictores parti decoris fructus recensęt. Tanusius captis ducibus, ac iunctis post terga manibus deductis in castra, mediam hostium aciem omnẽ aut deleuit, aut dissipauit. Scanderbegus perfracto Illyricorum robore, iam singulis per ocium injcit uincula. Hic pauor tantum, & fugæ memoria relicta.

Coacernatio factorum exercitus Scanderbegici.

Iniecit ea obiurgatio militi tam acres stimulos uincendi, ut alij repente facti uiri, equiq́ uiderentur. Tum recenti renouato prælio mutata fortuna, iam pelli paulatim Scodrensis, resistebat tamen magis numero quã animis. Donec Humoi, cõiectata ex hostili sermone fortuna fratris, quũ uix præ impatientia doloris armorum tenendorum potentia esset, oblitus sociorũ ad ferum germano auxilium ferendum progressus, & in medios illatus hostes, certam Mosi uictoriam reliquit, docuitq́ quantum ordinibus in duce sit momenti, mox nanq́ effusi in omnes partes terga ferienda prębebant hosti. Daniel quoq́ ex altera parte iampridem omni præsidio antesignanorum exutus pudore magis q̃ uiribus ordine seruato sustinebat hostem, sed ubi haud dubiam suorum fugam, & eandem omnium fortunam aduertit, citato & ipse equo fuga consuluit sibi. Sparsos passim per agros Epirensis segnius est insecutus, impediebat nanq́ lassitudo uiros, quum dimicatum sit usq́ in ultimam defatigationẽ. Nõ tamen licet fessi, liberam fugam fecere hosti. Missum enim præconium à Scanderbego, ut totis signis instaretur agmini fugientium usq́ ad urbẽ Scodram. Pulchrum fortasse uisum duci simul ira, simul gloria elato conspici uictorem à mœnibus hostium, quę ingenti multitudinis turba completa erant. Carpebatur in multis locis postremũ agmen, & magna pars moratorum capti, prohibuerat nãq́ quenq́ occidi. Mox in propinquo urbis conspectu inhibita signa & acies firmata. Tum uictores congloborati circa ordines ingenti clamore, lætitiaq́ mœstę urbi publico, priuatoq́ dolore captiuos suos subijciebant oculis. Ingerebat ciuibus hinc nouos irarum stimulos tã miserabilis aspectus, & fortuna suorum. Hinc recens iam clades spiritus omnes hauriebat. Cura præterea captiuorum maior iniecta hominibus prohibebat uiam ullam hostis irritandi tentare. Castriotus ubi uel ad satietatem militi uictoriæ laudem explendam permisisset, signo

Daniel dux Victorum fugit.

sisset, signo dato, parum nanq; superarat diei, collectis hincinde uasis, ad Daynensem obsidion dirigit iter. Sed fefellit omnino inanis spes ducē, quum reclusis portis, oppidanos fortunam omnem legemq; deditionis sub se uictore confestim subituros cōcœpisset. Daynenses nanq; licet & subita legionum suarum clades, & intus crescentia indies incōmoda annonæ (prohibuerant nanq; semper frumentationem obsessis Epirenses copiæ ad idipsum locatę) dolorem simul & curam auxissent, nulli tamen satis tot undiq; malorum effugij fœda cogitatio succurrit, sed omnia in ea rerum necessitate constantissime procurata, dispositaq; singula exacto iudicio ac parcior militi præbitus cibus, quo fidelis tantū spiritus seruaretur, seniorum nulla cura uiris, utpote qui & prævalido urbis situ, & ualidiore multum fidei munimēto tutabantur. Castriotus nanq; ut primū victricibus signis reliquis copijs ibi commorantibus se adiunxit, multa nequicq; uani irritamenta pauoris obstinatis animis ac oculis obsessorū subiecit. Ostentata ingēti militū clamore, & insultatione capta ex hoste signa, ductū circa muros mœstū captiuorū agmen, fixis in terrā oculis pudore sociorū intuendorū, quibus circūfusis per mœnia lachrymarū uim magnā excutiebat tam fœdū suorū spectaculū (erāt nanq; in eo numero multi obsessorū cōsanguinei, ut intelligi potuit ex ijs quę supra retulimus

Daynensis ob fidio frustra tentata per Scanderbegū.

Agmen captiuorum Daynē sium circa mu ros ducitur.

Tum ubi admonitos satis credidit oppidanos, Scanderbegus de deditione cum illis agere cœpit, & præsidium Venetū certa iam fiducia petere tradi sibi. Insigne tamen tulit pro inanibus postulatis liberorum ciuium respōsum. Desineret eiuscemodi spectaculis oculos & aures minis territare. Non esse tam leui momento fidem suam fundatam, ut se potius ex recenti rerum aduersarum euentu, eq; ex ueteri habitu animorum mentiantur. Fixum omnibus, destinatumq; esse, si aliter non poterunt, lacera tione corporū suorū infœlicē fidē bonis principibus testatā relinquere. Neq; eam fore beniuolentiam suorum, & sociorum uincula, ut tam fœdam illis pietatem extorqueant, quod nec ipsi capti, si interrogentur, sibi præstari cupiant. Sperare præterea sub Venetis patribus neq; perpetua uincula eorum, neq; longam suam obsidionem futurā. Exemplum hoc uere pro documēto habendū: Non esse gerendam populis mutabilem fidem, cū instabili principum fortuna. Fuit & in Scanderbego illud nō indignum admiratione liberalitatis, & ingenitę pietatis indicium. Quod quū spreta consilia sua ab oppidanis uidisset, & sublatā spem oēm habendę urbis in ea pertinacia animorum, non ad aliquā indignationē conuersus (ut procliuia sunt principum ingenia) nō ad rabiem ultionis procurrit, saltem in captiuorum terga sæuiendi, quū omnia illi in eos solutissima essent, sed demi protinus uincula iussit, & liberaliter habitos, cultosq; ad domos suas quenq; remisit. Ni fecerit fortasse callidus princeps, id quod licet nō ita elegāti proposito actū, laudari tñ omnino debuit, ut quū aliter Daynensiū animos superare nequiret, eo uinceret beneficio, & quos metu nō poterat, humanitate sibi tacite conciliaret. Duos tantū uiros honestiores

Insigne respō sum liberorum ciuium.

Constantia ob sessorum.

Argumenta liberalitatis & pietatis Scanderbegi.

ſtiores, Andream & Vulcathanium uelut quędam futuri fœderis pigno ra, & Scodrenſis ferocię inanem cautionem apud ſe tenuit, quos in arce Petræalbenſi ſub cuſtodia, benigne tamen lautiſſimęq; haberi iuſſit. His ita tranſactis, noua illi urbis potiundæ cura inceſſit. Inde quo celerius cu pitæ tamdiu rei compos fieret, utile conſilij genus eſt agreſſus ad eam ob ſidionem & Veneti belli commoditates.

Baleſium oppidum. Plin. lib. 3. cap. 22.

Baleſium oppidum fuit, tunc monumentum tantum urbis, nullo ſatis conditore, ſed uetuſtate ſola notum, ſitũ in radicibus montis Sardonici, Maranai uulgo appellant. Iuxta ager, & locus quidam, quẽ accolæ ſupra Scodram uocant, diſtans à Scodra xij. à Driuaſto v. à Dayno uero xv. ſe rè millibus paſſuum. Reſtaurare eam urbẽ Scãderbegus olim à Barbaris euerſam, animo concœpit, ubi impoſito præſidio, copijſq;, cõmodius in de & Venetũ agrũ late infeſtari poſſe, & prohiberi obſeſſis ſubſidia, à tot undiq; uexationibus occupato hoſte putabat, ſicq; partim muro, partim lignis ociſſime renouauit locum. Et quum urbis ſpeciem quandam effin xiſſet, relicto ibi præſidio Ameſam nepotẽ, Marinumq; Hiſpanũ Epiro tam notę uirum fidei, ad reliqua peragenda præfecit operi. Procuratisq; his, ipſe ad obſidionem Daynenſium nullis ſatis temporum uel bellorũ incõmodis omiſſam, in ulteriorum ripam Drini eo die ſe contulit. Ame ſa abſoluto mũrorũ munimento, & quibuſdam ſtationibus militaribus prout operęprecium uiſum. Ipſe impatiens ocij adoleſcens (acuebãt nãq; iuuenile deſiderium tum omnes laudes domeſticę, tum recens in oculis pa trui uirtus) quum multas ſecundas populationes & uaſtationes agrorũ feciſſet, maiora quæq; cogitatione aggreſſus, Driuaſti uicinæ urbis op pugnationem toto animo induerat. Itaq; expedire iam tota die copias, & exhaurire nouã urbẽ præſidio, ratus ampliorẽ eam ſibi laudẽ futurã, ſi pri uſq; præſtitiſſet eum apparatũ patruus, inſcio adhuc illi ſubitũ tã egregiæ geſtę rei nunciũ cũ ipſis captę urbis ſpolijs mittere poſſet, taciteq; conſe neſcentẽ eius uirtutẽ ſub Dayni mœnibus argueret. Ita feruens adoleſcen tis ingeniũ intumuerat fortunę inani ſpõſione. Sed Marinus, cuius eque induſtria in nouę urbis cura à Scanderbego electa fuerat, & cõiuncta per dito exemplo prudentia cum temeritate, doctior longo rerum uſu, & ue nerabilior ętate uir, ne aperta cõtentione refragando iuuenis uoluntati, ſi multates ſibi cum illo (peſtiferum in rerum adminiſtratione malum) ali quas pararet, primum impedire ex occulto eius cõſilia, & abire tacite mili tum fauorẽ ad ludificandos ipſius conatus. Deinde ubi propenſiores illi uulgi animos, & militarẽ libidinẽ uidit propalam libera uoce ſe omni ali eni conſilij euentu exonerans, his uerbis adoleſcentẽ dicitur admonuiſſe.

Ameſa nepos. Marinus Hiſpanus.

Driuaſti urbis oppugnationẽ induit Ameſa.

Simultates peſtiferũ malum in rerum adminiſtratione.

Ambire

Verius hoſtẽ te mihi Ameſa, cõ; Venetos Scanderbegus reliquit, quo cum hodie quando omni bello flagrante prouincia longe aliæ cõſultatio nes nobis ineundę erant, nouas ordirer cõtentiones, et latẽtia aliqua odia excitarem, dum ſtudio aduerſandi, & iuuenilis gloriæ inuidia diſſuadere iſtuc ipſum fortaſſe uideor ubi. Sed quid de me dolco? qui Dijs homini

busq;

busq; abunde uidebor satisfeciſſe, ſi conſiliũ in hac re meũ neq; omiſſum deſiderari, neq; impenſum reprehendi poſſit. Veſtra eſt iactura, teipſum patruum q; hodierno bello nõ Driuaſti urbem oppugnare paras, ad ciuium ſanguinẽ hauriendũ & exaturandũ militũ tuorum cruore hoſtile ſolum properas. Siccine inſtaurauimus hanc nouã urbẽ, firmauimus copijs, ac robore armatorũ, ut tam cito præſidio exutã intento ad id hoſti, ac nihil magis optanti, dum alias ſtulte appetimus, uelut in manibus tradamus? Siccine (ut nulla ſit huius loci cura) ea militum paucitate oppugnari urbes quiſquam duxerit? Qui uix ſufficerent ad tutandas, Driuaſti præſertim oppidum, quod ſicut amplum eſt, & numeroſum ciuibus, ita (liceat hæc in hoſte quoq; laudare) & armis, ac fortiſſimis uiris refertum. Idem (ni fallor) & tu & hoſtis expectat. Irridebunt è muris ſenes, & imbellis multitudo leues apparatus & inania urbis capiendæ conſilia. Iuuentus uero certaminis auida uel facta eruptione ad fugam ab oppugnatione per ſummum dedecus nos conuertet, uel patentibus late portis, deceptos intra muros, per ſecurum ocium recipient, & ulciſcetur recentes ſuorum clades, ac Scodrenſium iniurias tollent, tum animos cæterq; urbes, inſurget ferocia uictis. Depone igitur, quæſo, dum integrę ſunt res, pernicioſam audaciam iſtam, neq; adoratũ patrui nomen ea indignitate per hoſtium ora trahi patiare. Expecta ſecundis dijs laudis amplioren & tutiorem materiam, tunc arma ſuadebo ipſe, & in manu tradam. Nemo inuitus fœlicia ſigna ſequetur, cohibe nunc feruorem iſtum & ſi difficile ſit cohibere. Diſce prior ipſe pati iugum à ſenioribus, quod hoſti cupis imponere. Adoleſcentia nanq; haud capax cõſilij (ut liberius iam tecũ loquar) nõ ſibi q; hoſti ſæpenumero æquior eſt, trahitur magis q; ducitur. Nullum ea pernicioſius onus mortalibus datũ, conſilio bella ſunt gerẽda, & uix, ubi omnia caute, rectęq; egeris, fœlix reſpõdet euẽtus.

Adoleſcentia haud capax conſilij.

Conſilio bella gerenda.

Fregiſſent animum adoleſcentis prudentia dicta uiri, ſed quũ iampridem omnia præcipiti conſilio ad eam belli curam uelox temeritas expediſſet, turpius uiſum arrepta ſemel arma prudenter deponere, q; infœlici ter exercere. Spreta itaq; ſalutaris adhortatio, & utilis pudor inani pudore uictus. Militum præterea receptus fauor, & uulgi promptior opera iuuenis deſiderium magis acuebant, prohibebantq; dubias aures, ſani quicquam ſermonis haurire. Ad ea igitur, quæ egerat Hiſpanus, primũ inſolenter dicere, Aequatum ſibi cum eo à patruo imperium, nõ eſſe cur alieno arbitrio uel bello, uel pace utatur, retineret ſibi ille milites ſuos, poſſe de copijs ſuis quoduis ipſe uelit ſtatuere. Verum ubi loquendo ira aliquantulum reſedit, & quieuit immodicus animi motus, tum modeſtior lingua, & lenior oratio adoleſcentis fuit. Laudaturum ſe eſſe collegę conſilia, ni ſimul tum & Baleſij, & Driuaſti cura poſſet expediri, neutram alteram impedire. Sat eſſe copiarum, quę & præſidio hanc firment, & oppugnent illam: neq; ita ſtolide ſpem eam conceptam ſibi, aggreſſurum improuidos ciues, & inermem iuuentutem inuenturũ, nullis cuſtodijs

Reſpõſio Ameſe ad admonitorem Marinũ

portarum, nullis murorum ſtationibus diſpoſitis, plures præterea fore oppidanos, qui agentem ſe de deditione libẽter audiant. Et ſi difficiliora cuncta prẽter ſpem uiderit, nõ immoraturũ longius ibi obſtinato propoſito cũ militum ſuorum pernicie. Tum apprehenſa Hiſpani manu, ut bono eſſet animo hortatus, Deoſq; inſuper precatus, ut fauſtã ſibi eam oppugnationẽ faceret, copias impiger educit. Preſidio Baleſij ægre duo millia cum Marino relicta, non q̃ quiſq̃ inuitus duceretur, ſed quia tum patientiora periculi, q̃ ocij Epirotarũ ingenia, tum nullum familiarius, gratius q̃ militi belli genus, q̃ urbium oppugnatio erat. Verũ Ameſa, q̃uis ſilenti admodum agmine improbum deſiderium cẽlaret, nõ potuit tamẽ nuncium aduentus ſui anteuertere. Admoniti nanq; oppidani (utpote qui à Daynenſis primordio belli ſemper circa quaſdam ſtationes urbis diſpoſitum tenebãt armatorũ numerũ primo ſoliciti progreſſi in muros neceſſaria ad propugnationẽ parare, & conuehere undiq; ſaxa, ac omnis generis miſſilia. Deinde ubi ex propinquo uiſus hoſtis, negligẽtius acta res, & cõtempta paucitas cum ipſo duce. Nihil tñ minuit fiducia eorum inſignẽ adoleſcentis fiduciam, quin extemplo ciues ingentibus oneratos promiſſis ad uoluntatriam deditionẽ pelliceret, & urbem patrui nomine peteret. Repulſus acriter ab eis, incertus adhuc animi graui q̃ indignatione percitus, duodecim pauloplus ſtadijs à muris abſceſſit, ibi multas nequicq̃ uario militum aſſenſu oppugnãdę urbis rationes uerſare, tormentorum uis nulla aderat, ita conſultabat ſimul & obſidebat. Diſpoſitis tamen circa cuſtodijs, ne alicunde impetus, præſertim à Scodrenſi agro in ſe fieret. Interim oppidanos egregia eius obſidionis ſoluẽdę cura inceſſerat, qui priuſq̃ motus aliquis in muros moliretur ab hoſte, fortunã certa minis experiri ſtatuerant. Autor eius rei erat Andreas Angelus, unus ex optimatibus, clarus uir factis, & emeritæ in bello laudis, qui ad portam inferiorem, quę planum, & occidentem uerſus ſpectat, inſtructa acie, ubi & diſpoſita per muros de induſtria armatorum agmina, & firmata præſidia portarum uidit, priuſquam eruptionem faceret in hoſtes, his uerbis ſuorum animos ad pugnam accendere adortus eſt:

Vrbium oppugnationes grate militibus.

Ameſa petit Scanderbegi nomine deditionẽ urbis Didraſti.

Andreas Angelus.

Si unq̃, inquit, milites, ſuperuacua ulla eſt habita fortibus uiris adhortatio, hic planè dies, ueſterq̃ omniũ hilaris, & prõptus acceſſus idipſum mihi nunc clariſſime oſtendit. Quũ quiſq̃ ueſtrũ à parentũ, ab uxorũ cõſpectu, ab ipſo amplexu liberorũ huc alacriter ſponte ueſtra cõueneritis, & omnia ea uobiſcum feratis. Quum pugnandum, & ſub mœnibus, & pro mœnibus inſigni ſpectaculo obtulerit fortuna. Nonne uultis, cõmilitones & ciues mei amantiſſimi, urbẽ ueſtrã, patriã, lares, & Deos penates exẽplo maiorum tueri, defendere, atq; ſeruare? Quid oẽs nũc triumphos, quos de hoſtibus reportarũt, ſcientibus gnariſq̃ cõmemorẽ? ſat erit de multis paucos in mediũ afferre, longã enim narrãtis orationẽ anguſtũ nõ patitur tẽpus. Memini me audiuiſſe à maioribus noſtris, quem admodũ Barach ille Turcarũ prẽfectus Amurathe imperante cũ uiginti

Andreæ optimatis Didraſti adhortatio ad ſuos milites et ciues.

A pietate in patriam.

millibus

millibus equitum in agrum noſtrum irruens pactis quibuſdam & conditionibus urbē à ciuibus noſtris primum petere aggreſſus eſt. Cui quū hi minime obtemperaſſent, isq; ſata omnia, & quicquid frugiferi in campis erat, igni ferroq; dare cœpiſſet, ciues noſtri & populus Driuaſtenſis in unū coacti agmen, hoſtes hincinde per agros & campos ſparſim diffuſos, & palantes aggreſſi, partim eorum trucidarunt, partim uiuos ceperunt, & in fugam cōuerterunt. Eoq; modo præclaram ac memorabilem uictoriam reportarunt, & ueluti triumphantes urbem uictores ingreſſi ſunt. Quid præterea de Stephano, cognomine Herceco, duce Boſnæ dicam? Qui quum & ipſe cum uiginti quinq; millibus militum in agrum noſtrum irruiſſet, ſimilemq; expeditionem aduerſus urbem noſtram tentaſſet, & prius illam in ſuam ditionem poteſtatemq; petiſſet, quum ei populus noſter Driuaſtenſis parere noluiſſet, is in furorē & indignationē uerſus, per omnē agrum & campos ad illum depopulandum, incendendumq;, effuſus eſt. Noſtri præclaro admodum agmine tam equitum q̄ peditum facto, hoſtem adorti in fugam conuerterunt, atq; profligarunt, de eoq; inſigni uictoria potiti, q̄ plurimis ſpoliis & ſignis militaribus captis, ouantes ad urbem reuerſi, patriam decorantes incolumem egregie ſeruarunt. Quare agite præclarū hoc obſtinatę ciuitatis reſpōſum ſolido hoſti afferamus & extorqueamus prædonibus impoſterum inanē ſpem urbium capiendarum. Pudeat deorum hominumq; tam ignauū agmen diutius nos intra muros, & ſub tectis clauſos continere. Quid Daynenſis pertinacia? in quā tamdiu Scanderbegus totis uiribus incubuit. Non ne omniū animis graues iniiciat ſtimulos pudoris? Nepoti uilis ueſtrū tradita cura cum ea hominū paucitate, quæ mox uix ad tutanda propria caſtra idonea erit, ſi uiri eſtis, quum uobis in promptu omnia ſunt, quū nihil roboris ibi ſit, non gnarus dux, non certus ordo, promptiſſimus quiſq; cum patruo obeſt. Colluuiem tantū multitudinis, impatiens ocij adoleſcens, ad hanc obſidionē traxit. Mouit hęc oratio militum animos, omnesq; fremere cœperunt, & in hoſtem duci conclamarunt. Tum dato ſigno, omnes ingenti ſublato clamore erumpunt. Reliqui per muros undiq; ad ſua quisq; miniſteria diſcurrentes, augent ſuperne & ipſi clamorem. Iniecit primum ſtationibus hoſtium tam repentinus tumultus, & clamor inſuetus, unde minime fuerant ſuſpicati. Dehinc ubi excurſare ubiq; armati uiſi, & tenore eodem impeti caſtra ab oppidanis, inſiliēs uelociter in equum Ameſa, cum expedito agmine ſuorum impigre illis occurrit, ut ludificaret eouſq; hoſtem, donec reliquæ copiæ, quæ paſſim uagabantur per agros coactæ, & quæ in caſtris aderant, cōmodius inſtructæ prodeuntes cum ſignis in unum aggregarent ſeſe. Sed turbauit peritus dux ſerum iuuenis cōſilium. Tripartito nanq; milite quoſdam Italici generis, quod ibi præſidium Venetus poſuerat, cum parte equitatus ad aggredienda ſuperne caſtra præpropere mittit. Alteram partem, in qua maior uis agreſtium ſagittariorū erat, obſidere uiā caſtrorū iubet, qui &

A triumphis maiorum contra Turcam.

Stephanus Herceeus dux Boſnæ.

A pudore, ne iuuenis hoſti & paucis ſe dedant.

hos auerterēt,& interciperet illos. Ipſe cum tertia parte expedita ferocius Ameſę obnixus,diſiecit primo impetu omne agminis robur,& ducē exactum pręſidio trepidū auertit in fugā. Qui penetrata ſagittariorū acie (ut dat plerunqꝫ uires nimius timor) tutus cū ſocijs in liberos cāpos euaſit. Tum renouatus undecūqꝫ clamor,& hinc ducis fortuna,hinc ſubitus interuentus hoſtium præcidit ſtationarijs oēm facultatem inſtaurandę pugnę. Exin tota acie in caſtra incumbēte,ibi quoqꝫ aliquādiu dimicatum, uincentibus egregie Driuaſtenſibus. Quare ubi proniora omnia ad uictoriā hoſti uidere Ameſani,relictis munimentis,per oēs partes effuſi fugientes ſimul & reſiſtentes decurrunt in planum. Angelus nō inſecutus palantes,neqꝫ occupatus in caſtris diripiendis, ſed ſat indulſiſſe uictoriæ ratus,mox reuocato milite,urbē ouans ingreditur,non tamen diu lęta ea uictoria Driuaſtenſibus fuit. Ameſa enim cū collecto ex fuga milite,eam ignominiam uerius qꝫ cladē perpendere,ſimul & ademptā ſpem omnem cerneret urbis habēdę,temerariam irritati animi ultionē aggreſſus, quicquid fructiferi,amœniúe circa urbem erat,deuaſtauit, tecta omnia diruta,incenſaqꝫ,olearū,quibus maxime laudatur illa ciuitas, uſus fermè nullus relictus,ſed non idcirco oppidanos fœlix ſemel audacia extraxit ex urbe,quā procul á portis fæuiret hoſtis,ueriti ne longius progreſſi à ſuis excluderentur, uel in inſidias aliquas incidērēt. Opportunum mihi uiſum eſt hoc loco Driuaſtenſe oppidum nullo ſatis conditore uel uetuſtate nobile quoquo modo ſubijcere legentium oculis, qꝫuis ad Romanos urbis conditæ originē credulus ciuium error cōtumaciter referat. Hinc & gloriabundos audiſſe memini Romanorū Colonos ſe appellantes, & inde originem ſuam traxiſſe contendentes. Ignoſcendum id tantum cupidioribus glorię ciuibus potius,qꝫ credendum cenſeo, quum nullis uſqꝫ uel ſcriptorum,uel rerum monumentis id comprobetur. Quod etiam Antibaro notiſſimo hac ætate in ea regione oppido accidit,quod de ueterum ingrato ſilentio non immerito conqueritur. Cæterum nō indignus qui dem uidetur locus (ſi rationē ſequamur) qui uel amœnitate,uel commoditate omnium rerum Colonia fieret, & ad ſe habitandum colendumqꝫ homines alliceret. Eſt enim ager ipſe omnium quæ ad uitam pertinent feraciſſimus. Scaturientes undiqꝫ fontes,& colles uelut manu diſpoſiti,planiciem exornant. Aér quoquo uerſus ſaluberrimus beat omnia,cōditqꝫ. Vrbs in monte poſita,qua parte meridiem ſpectat,in planum uergens, à torrente Clyro alluitur,quē uerius fluuium dixerim quantalibet æſtatis intemperie indeficientibus aquis. Murorū ambitus duo millia paſſuum amplius cōplectitur. Arx in montis uertice natura humanoqꝫ opere munitiſſima tuetur urbem. Diſtat à Scodra viij. à Motri vij. & xx. millibus paſſuum. Ita eam in hanc formam poſt inclinationem Romani imperij cuerſam à Gallogręcis,Helena regina Francigena,fœmina Chriſtianiſſima,Simeonis Nemagnę,Myſſorum & Illyricorum regis uxor,poſt modum erexit atqꝫ inſtaurauit,quę & alia uicina oppida æque diruta renouauit.

Driuaſtenſes uincunt Ameſanos.

Ameſa agrū Driuaſtenſiū pernicioſe uaſtat.

Driuaſtenſis oppidi deſcriptio.

Antibarum.

Torrens Clyrus.

Helena regina Myſſorum & Illyricorum.

nouauit. Cœnobia & loca religiosa pleraq; in Epiro atq; Illyrico constru
xit, ut ex his in marmore incisis, alijsq; monumentis licet intueri. Exple
ta ad satietatem ira Amesa, & desolato hostili agro, non Balesij repetendi
amplius illum cura incessit, pudore fortasse collegæ quem integra re non
audiuerat, & ob illius spreta consilia sero tum dolebat, cum stolida teme
ritate se etiam nouisset infœlicem. Sed Daynum conuersis signis pergit
ire, imprudens dum Hispani reprehensionē fugit, grauiorē patrui iram
subiturus. Instructus enim de omnibus à nuncijs locorum Scanderbe
gus, ubi de eiusdē aduentu cognouit, uocatum ad se protinus plenus ira
rum propalam in uulgus (quod acerbissimum fuit adolescenti) omnium
criminum reum insimulauit, & debitorem postulauit sanguinis sociorū,
temerarium clamans, quod tam stolidum consilium inijsset sine manda
to, se quum à Balesio discederet, nihil horum ei præcepisse, interpretandī
conticentis fuisse uoluntatem, ut prohibuisse intelligeretur. Deinde qui
proximi erant milites scisitatus, ubi transacta omnia cōtra assensum col
legæ cognouit infestius exarsit, & perstabat in incœpto immitis animus,
dolereq; se ex eo non minus dicere, quod eam temeritatem grauiore alia
& longe immaniore culpa auxisset in deuastandis nefario exemplo oppi
danorum agris, igniq; & ferro in arboribus ædificijsq; desæuiendo. Ad
ea Amesa quum haud facile esset respondere, uocē non emisit. Illud tantū
ad socios cōuersus, Nihil, inquit, uicto turpius est, Dij boni, quū & hinc
hostium superbas insultationes, & hinc molestiores tuorum uultus expe
ctes. Tum circunfusi omnes deprecare Scanderbegum, ut modum indi
gnationi faceret, castigatam satis adolescentiam nepotis esse, & oneratam
tristibus uerbis illius fortunam. Se quoq; unà cum eo eius cri
minis reos damnari. Mitigauere itaq; subito mi
litares preces populare ingenium Ducis.

Scanderbegus grauiter expostulat cū Amesa.

Milites interceduni pro Amesa apud Scāderbegum.

*

MARINI BARLETII SCODRENSIS, DE VITA ET GESTIS SCANDERBEGI, Liber Quartus.

DVM SIC INTER CHRISTIANOS TVMVLTVAtur potius quàm belligeratur, & sub Dayni mœnibus Scanderbegus consenescit, Amurathes de singulis,, tum à Mustapha iam inde certaminis auido, tum fama ipsa admonitus, multa uario consilio agitabat. Nunc pulchram opprimendi hostis occasionem laudare, nunc inuictā eius fortunā admirari, demumq; quod magis dubiam mentem detinebat ficta Christianorum odia, & uanos tumultus uereri. Ita dum inops consilij princeps solicite alia ex alijs interpretatur, præterlabebatur paulatim è manibus occasio mitescente

iam Venetorum ira. Sed perpulchre ad infœlicia arma Ottomanum frequentes Mustaphæ adhortationes poscentis bellum, ad delendam priorem ignominiam tendebant. Quamobrē laudata ducis uoluntate, mox nuncium ad eum cum eius generis literis mittit.

Mustaphas obtinet ab Amurathe, ut cum Scanderbego confligeret.

Bellum quod tantopere postulas Mustapha, en dedimus tibi, laudem ex eo (si uera sunt quæ ad nos de Venetorum armis afferuntur) tua tibi uirtus ac dextera pariet. Caute tamen agendum est cum eo hoste, neq; sumenda credule arma, quę ubi non credas, per summam fœditatem deponas. Fallacis forsan inter Christianos belli species, & inanes simultates te tantum capiunt, quippe quum (ut aiunt) nulla sit breuior contentio, q̄ inter patrem & filium. Nos neq; monere absentes præsentem possumus, neq; stolidam pugnæ libidinem laudamus. Obeunda sunt tibi omnia, & disquirenda singula inermi, quę armato postea sunt agenda. Militem habes insignem numero uiribusq; integrum, hostem tum fessum tot præliis, tum exhaustum. Reliqua ages pro arbitrio tuo. Nihil enim ut facias prohibemus, quod è dignitate nostra censeas futurum.

Postquam facta est belli copia ab Amurathe Mustaphę, instructo agmine, ingentibus animis eo certamine totius belli labores finire concepit, neq; insidiantis more cum celabat apparatum, sed palam hostis animum præferens ubicunq; sui copiam faceret Epirensis. Iusta acie collatisq; signis omnem fortunam subiturus uidebatur. Interea nuncius à præsidio, quod ibi ad Macedoniæ fines Castriotus reliquerat, Daynum missus magnis itineribus illū instruxit, qui de singulis & omnia prout erant, exposuit. Quare intrepidus princeps, & impiger belli artifex alium recentem uiribus nuncium celeriter ad suos expedit, qui moneret eos, ut cauerent omnino aliquā pugnæ facultatem prębere Barbaro, sed uel per montium saltus, & inaccessa fermè loca ducentes agmen ludificarent. Interim hostem uel quadam fugæ specie paulatim deciperent, differrentq; eousq; fortunam certaminis, donec ipse cum copijs suis opportuno aduentu reformaret singula. Quem ubi uidissent, mox eodem tenore sequerentur, ibi signa, ibi acies, ibi robur belli foret, ubi ipse esset. Dehinc q̄uis molestè à Daynensi negocio abstraheretur, accito Amesa, obsidionis curam illi tradit, non consilio solum, sed prece etiam agens cum iuuene, ne aliquid se absente moliretur in obsessos, satis proprio edoctus malo, neue pedem usq; à mœnibus referret, quo uel respirādi copia fieret oppidanis, uel frumentationis faciendæ facultatē haberent. Ipse diminutis ibi copijs quingentos equites, mille quingētos lectissimos pedites sibi ad uetus præsidium augendum contra nouos Barbari motus elegit. Driuastenses copiæ ad obsidionem cum adolescente relictæ ægre tulerunt. Cupiebat nanq; quisq;, & Scanderbegum orabat, ut concederet sibi recenti contra Barbaros uirtute culpam priorem corrigere, & abolere ignauiæ memoriam noua gloria. Nemo tamen acceptus, quum neq; omnes ducere ex re sua esset, neq; alios posset sine cæterorum molestia & discordia quadam seligere, dum

Scanderbeg format suos cōtra Amurathē

gere, dum nullus se socio deteriorē credit. Veteranos tantum, & emeritæ militiæ uiros totius robur exercitus elegit, nō ignarus optimus belli dux, aliud esse muros obsidione cingere, & sub ignauis mœnibus compressis manibus sedendo uincere hostem, aliud cominus furentibus gladijs, & cruento Marte difficilem laudē appetere. Vix abscesserat Scanderbegus, cum Scodrenses & de Turcarū motu, & de ducis consilijs pariter & profectione non ignari summa diligentia copias & magnam uim tormentorum ad nouæ urbis oppugnationem parabant, ueriti nisi inde Castrioti præsidium expelleretur, & expurgaretur locus ille hoste, se in uisceribus ipsis bellum semper habituros, neq; facultatem unq; respirādi futuram. Quare uelut auidum luporum agmen, ubi abesse pastorum curam nouerunt, irrumpunt intrepidi in imbellē gregē, & indefensa ouilia rapiunt, dissijciunt q;, ita intenti iampridē hostes, post q; profectum ad aliam belli molem Castriotum aduerterunt, statim infestis signis, infestiori apparatu Balesium petentes, inde acceptarum iniuriarum ultionem ordiuntur. Nihil abfuit, quin præsidiū ibi ppprimeretur, si expectatus fuisset hostis. Sed Hispanus ubi afferri machinas & reliqua quatiendorum murorum instrumenta cognouit, collecto milite, cæteris q; impedimentis, Daynum ad sociorum copias silenti agmine iter arripuit, uacuis tantum munimentis hosti relictis. Superauerat iam Clyrum Scodrensis, & duobus fermè millibus passuum distabat ab oppido, cum tacita omnia subito uisa, non clamor uirorum, nō præsidij signum aliquod pro muris auditum. Iniecit pauorem primo & horrorē quendā animorum uiris tam improuisa res & suspectum silentium. Deinde ubi exploratores missi, uacua omnia custode nunciarunt, audacius processere signa insidiarum sublato timore. Molestior tñ ea res & hostium fuga fortibus uiris fuit, quod sibi tantum cum ignauis mœnibus, & inanima urbe pugnandum aspicerēt. Humoi præsertim duci illi, qui seruitutē fratris præclaro aliquo facinore ulcisci cupiebat, indignatus q; tamdiu libertatem illi apud Castriotum exorare nō potuisset, ni fecerit fortasse (ut ingenioſos reddit homines amor) eo consilio, q; expugnato Balesij præsidio speraſſet habere efficax aliquod pignus captiui hostis, quē postea cum fratris corpore permutaret. Subiere itaq; muros undiq; milites, ad quos diruēdos nō satis necessarius usus tormētorum fuit. Recēti enim ferè adhuc cemēto inutilis cōpago lapidū uectibus tantū ferreis acta paruo impulsu sua spōte ruebat. Dilecta igitur pauco momento omnia, reliqua lignea materies, & stipitum robora iniecto igne arserunt. Stationes militares, & cætera munimēta pariter solo æquata. Ita inanimo ultionis genere Scodrenses odio expleto deformem urbis aspectum reliquerunt duci ulciscendum præpropere maximo suo malo, & grauiore longe calamitate. Non deerant ibi, qui ducendas recta uia copias ad Daynensem obsidionē soluendā dicerēt, & tentandā ibi fortunā, quū omnia essent ad uictoriā proniora, Scāderbego absente. Sed tū paucitas ipsa suorū minuebat audaciā, tum moliri quicq; noui consilij in hostes

Scodrenſes Balesium incendūt, funditus q; euertunt.

Amor ingenioſos reddit.

Inanimo, quod anima caret, ſicut Vergilius exanimum corpus. Iam enim decerat de muris daratis.

hoſtes præter mandatum prefecti urbis cæteri prohibebant. Signa itaq; conuerſa Scodram,& retro actæ domum copiç nullo ſatis ſpecioſo gloriç genere,non captiui ſpoliis,non hoſtile ſanguine decorç.

Marinus quoq; Daynum reducto præſidio,& dolorem Ameſæ propter publicã ignominiam,& riſum quendã ob priuatã eius fortunã excitauit,ne ſolus ignaue repulſus à Driuaſtenſibus uideretur, cũ & collega ſocius mœſticiç ac fortunç eſſet,tũ publice ad milites cõuerſus adoleſcẽs.

Tacita Ameſæ querela.

Age nunc,inquit,miſereamur poſthac miſereamur eouſq; hoſtium, donec funeſta pietas iſta noſipſos prçcipitet. Soluamus pernicioſo exemplo Scodrenſium uincula,reddamus libertatẽ captiuis, ut facilius poſtca in capita noſtra deſçquiant. Quis animus patruo erit? Vbi deformem urbis aſpectũ cernet,ubi diruta mœnia aſpiciet ab illis, quos captos nuper in Drinoniis campis tam ſpecioſo omnium ſpectaculo libertate donatos patriæ reddidit,ut noua hodie aduerſus ſe arma ſumerent, & feroces inſtaurarent ſpiritus. Ignoſcamus Driuaſtenſibus,abſtineamus ab hoſtili agro,hoſtiliaq; æque in corporibus noſtris paſſuri. Iam eó decurritur, ut dum tam faciles in ignoſcendo ſumus,omniũ in nos arma excitemus, & dum aliorum uincula rumpimus,nobis iugum ipſi imponamus.Habendus ita eſt hoſtis, quum in poteſtatem uenerit,ne dum pij magis ſimus quàm par eſt,pietatis ius omne amiſſum in eum transferamus. Nemo conqueri poterit de nobis,ſi belli iure utamur: nemo crudeles appellare eos,cum quibus pari odio de uita,de ſanguine decertet.

Muſtaphas non facta ſibi copia pugnandi à Scanderbegano præſidio, agrum incendit atq; deuaſtat.

Gerebantur hinc res ignauis querelis. Inde Muſtapha immiſſo agmine Scanderbegi præſidium quieſcere non permittebat, ſed aſſiduis procurſationibus laceſſebat magis q̃ terrebat hoſtes. Ipſi nunc̃q; æquo Marte congreſſi,defendebant ſe nunc munimentis caſtrorum & locorum potius quàm propriis uiribus,nunc modico agmine educti, ſimulata fuga, per ludificationem Barbari diem extrahebant. Ille itaq; ubi inanem ſpem præſidij opprimendi uidit,neq; oppugnare ſtationes eorum aggreſſus, neq; palantes longe inſecutus timore inſidiarum cuſtodiis tantũ diligenti conſilio diſpoſitis in deuaſtandis adiacentibus agris, reliquum operæ conſumebat,donec admonitus de Scanderbegi aduentu retractis copiis non multo minus quàm duo millia paſſuum procul ab hoſte firmatis ſignis conſedit. Locus ipſe quem ad id certaminis elegerant,Oronicheus, uel notiori uocabulo Oronochius appellatus,in Dibra ſuperiore eſt, in quadã planicie haud multum lata.vi. millibus paſſuum procul à Croia. Caſtriotus quoq; cum nouo milite receptus in caſtris, primũ omnium edicto admonitos,ne quis iniuſſu exiret ſtationes,ſingulos ad opus muniendorum caſtrorum traducit,neq; à barbaro motus aliquis exortus. Quieta igitur utrinq; ſtatiua fuere. Dehinc Epirenſis ubi procurata eſt ſatis caſtrorum cura,& arma munimẽtis firmata,tum armis firmare munimenta cœpit,& ordinum habere rationem. Veteres copiæ trium millium & quingentorũ equitum numerũ cõplebant,peditũ ſexcentorum.

Oronochius locus.

Nam licet

Nam licet Caſtriotus haud multo minus q̄ v. hominum millia ibi reliquiſſet, quum ad Veneti belli apparatum proficiſceretur, plures tamē inde ab eodē poſtea diuerſis rationibus euocati ſunt. Computatione itaq; omnium habita, ſex hominum millia inuecta, qui eo prælio Barbaro opponerentur, & inſignis gloriam certaminis ſubirent. Neq; tamen omnibus copijs pugnatum: uacuas nāq; cuſtode reſtare ſtationes (quēcunq; euentum dediſſet fortuna) non paſſa eſt ſolertia ducis, ſed trecentorum uirorum lectiſſima corpora ei cuſtodiæ addixit. Copias ſumma ratione conſilioq; deduxit in alas, equitum robora in frontibus locauit, mille & quingentos utrinq; diſpoſitiones, ueritus imparem peditem primo impetu hoſtium facile pelli poſſe. Circūfuſi itaq; pauci poſt alas, nam in mediis ordinibus maior uis peditatus reſeruata. Ibi quoq; munita quingentorum equitum robore, ut prima eruptione undiq; eques cum equite, ſi ordines turbati non eſſent, concurreret. Dum ita inſtructa acie Caſtriotus immota ſigna, & ſilentio militem contineret, expectans ut hoſtis moueret, Barbarus à reliquis copijs euectus (Caragulio nomen erat) in medium, quod uacui interiacebat campi prouocationis ſignum dedit. Deinde progreſſus ante ipſas ſtationes, inſigni uoce fortiſſimum quenq; poſcit, qui ſecū ſingulari certamine decerneret. Tenuit ſilentium primo uiros, quippe quos ſicut à detractando pudor, ita ab accipienda conditione metuendum pugnę genus impediebat. Non tulit tamen diutius inſultationē Barbari Paulus Maneſſi, notus equeſtri gloria bellator, quum & ad idipſum omnes ordines ſpectabant, uelut potiſſimum illum ea appellaret prouocatio. Sed ſurgens ingenti ferocia lętitiaq;, ad Scanderbegum, uoluntatem eius ſciſſitaturus, ire perrexit, à quo laudatus egregie eſt, & accenſus grauioribus ſtimulis irarum ſimul ſpeiq;. Pergeret ſecundis Dijs, tum ad priuatum decus petendum, tum ad inſignem ſociorum uictoriam, eo prędaro facinore auſpicandam, quem cęteri poſtmodum imitentur, & lætus exercitus pulchra recentis eius gloriæ auſpicia ſequatur. Circunfuſi igitur undiq; turmales, uelut iam inde uictorem laudare. Ille tātum moratus, dum arma, & ſolitos ad id genus certaminis apparatus expediretur, mox equū cōſcendit, & in ſubiectum prouolans cāpum, expectantē hoſtē infeſta uoce cōpellat, & ad ictus ſe parare iubet. Barbarus autē tantulum more petens, dum loqui pauca ſibi cū eo liceret,

Victoriam, inquit, dextera & fortuna decernet, leges ipſæ uictorię nobis ſunt ſtatuendæ. Si gloriam de me hodie tibi promiſere fata, nihil recuſo uictus belli iure, & opima ſpolia tibi, & cruentum cadauer auferas. Sin ipſe ſub manibus meis occumbes, idem iuris ſeruari mihi in captiuo corpore poſco. Idq; ratum habeant duces, ne uel in ipſo certaminis ardore, uel poſt decretum duellum motus aliquis oriatur à ſtationibus adiuuandam alterutrius fortunam.

Ad ea Paulus comprobatam eſſe eius pugnæ legem, quam ipſe uelut timido deſiderio ſeruari poſtulet ſibi, cedere aperto iure uictori reliqua, ubi ferox

Copiæ Scanderbegi

Duellum Pauli et Caraguſij

Leges duelli

ubi ferox ſpiritus ceſſerit. Pugnaret intrepide, hoſtem niſi ſe tantum habiturum, quẽ ubi ſpoliaſſet uita, inulti quoq; cadaueris liberam poteſtatem futurã. Nam uel ſi ipſe concedat eas inanes reliquias militum lachrymis, non paſſurum Scanderbegum, ut ignaua membra ad ſe deferantur. Mouit Barbarũ audax uiri reſponſum, & facilis uitæ contemptus, adeo, ut prouocaſſe fermé pœniteret. Tum ubi firma omnia & rata ſanxere duces, deſtituti in medio ambo, omnium in ſe oculos conuerterunt. Defixerat pauor mixta ſpe homines, qui ad ſpectaculum aderant, ſolicitos euentorum. Pares nanq; uiſu ambo ac ſpecie erant, media uirorũ ſtatura, ætas fermè eadem, neq; patiens ignauiç, neq; iuuenili calore uana. Idem ambobus habitus armorum, haſtæ equeſtres, clypei laminis ex calybe in umbilico diſtincti, enſis utriq; de more recuruus, & ferrea claua, corpora loricis, & capita galeis tecta. Addebant præterea decorem quendam (licet nihil ad uictoriam facerent) fulgentes ex ſerico tunicæ. Citatis itaq; ociſſime equis, trucibus oculis ſimul & animis campum diuerſi rapiunt. Et quum infeſtis cuſpidibus concurriſſent, Paulus ſupra ſcutum, dextrum oculum rimatus, Barbaro haſta transfixit. Delapſumq; humi cum uulnere, ex equo deſiliens, armis corpus, & capite truncum priuauit, ac cæſi hoſtis onuſtus ſpoliis, equum conſcendens, ad ſuos redibat, quem effuſi undiq; ex ſtationibus milites ingenti gratulatione perducunt ad ducẽ. Col laudatum eum Scanderbegus mox inſigni clamyde ex auro contexta, ac uilla quadam opulenta publice donauit. Tum cæterorum ordinum animos (pugnæ nanq; & iaciendæ congreſſus illius aleæ tempus inſtabat) ſolitis de more adhortationibus accendit.

Deſcribit Paulum et Caraguſium et horum Panopliam.

Paulus uincit Barbarum in duello.

Oratio Scanderbegi, qua auget ferociã ſuorum, et minuit hoſtium.

Animatos ſatis uos ſingulos præclaro hoc priuatæ uirtutis ſpectaculo (ſi facta quicq; uiuaces fortium uirorũ ſpiritus mouent) eſſe exiſtimo milites, quippe quum nullum acriorẽ ſtimulum ſubijcere Dij hodie potuerint uobis, q; fœlicia hæc uictoriæ delibamenta, quæ & augerent ferociam ueſtram, & minuerent hoſtium. Quare agite factam ad laudem uiã audacter ingreſſi, fumãtes adhuc cruore hoſtili militis ueſtri manus, pulchra omnes contentione imitamini. Vouit pro uobis, uouit pro uictoria ſolicita ſocij cura. Immolauit uictimam pro uobis fortis dextera, quo incruenti uos poſtea ſecundo Marte deuota uobis corpora conficeretis, & promiſſa peteretis ſpolia. Irrumpamus igitur nunc nunc in hoſtem, prouocauit prior extra ordinem uos ille, prouocemus priores nos tota acie ipſum, extrahamus inuitos in funeſtum campum, dum ignauus dolor uires hauſit, & torpor animorum homines mœſto ſilentio cõpreſſit. Sub ijs dictis curatis iampridem corporibus, ſigna canere iubet, & quinta fermè diei hora in aciem educit. Inſignis ſanè ferocia uiri, & digna inuicte uirtutis fiducia, quam omnis ætas admiretur. Auſus eſt ea hominum paucitate unicus belli artifex, contempto egregie hoſte æquo campo, collatiſq; ſignis tanti fortunam certaminis ſubire. (Nulla nanq; tum ignauę fraudis, nulla inſidioſi ſtratagematis ratio procurata.) Auſus eſt prior

relictis

relictis monumentis libero euectus campo ei hosti insultans uelut renitentem educere ad pugnam. Iamq; ad ipsas hostium stationes ingenti militum clamore pergebat, ni Mustapha tumultuario primum agmine, dehinc totis uiribus illi occurrisset, sed sicut timide progressi, ita facile primo impetu pellebantur, & uix dum omnes è castris educti iustam aciem compleuerant, quod plures subita fuga iam recipiebãtur inter stationes. Id ubi aduertit Barbarus, neq; signa suorum, neq; militem usquam consistere, quo accenderet audaci exemplo uiros, clamitans ut se sequerẽtur, & ubi eum uidissent, conuolarent signa. Concitato repente equo, primã hostium frontem inuadit, pertinaci consilio aut uictor ad Amurathem reuersurus, aut non inultus casurus. Secuti sunt plures ordinum ductores, & turmalium non ignobile agmen. Reliqui quoq; pudore ducis relinquendi paulatim inferentes pedem ora hosti ferienda prębebant, & uarijs locis conferti, obnixius quo poterant, sustinebãt aciem. Ita ubiq; iam ordines instaurati, ac renouata pugna erat. Sed nullum usquam indicitũ uariantis (ut solet) fortunæ uisum, perdita æque ex omni latere uictoriæ spes, uincentibus perpetuo tenore Christianis. Adeò duorum militum euentus fortunam quoq; uniuersi exercitus iam inde formauerat, & singulorum animis impresserat audaciam & pauorem. Moses à suo cornu nunc equite immisso, nunc subiecto pedite, & deducto pro signis turbabat barbaros, ac diuisos acrius pręmebat. Illi uelut fato quodam magis, q̃ ab hoste superati, & uix ad deuitanda uulnera idonei, uinciri magis, q̃ uincere aptiores uidebãtur. Paulum in media pugnantem acie, maxima undiq; hostium strages sequebatur. Turbati iam hincinde ordines erãt, non equitis, non peditis locus, promiscue ęquata omnia, & maior fermè ibi Turcarũ numerus confossis sibi equis ab Epirensium peditibus, ueterutis, pedes pugnabat, sed tum inassueta corpora pedestri pugnę, tum in incommodiora arma perniciose perpediebant uiros. Augeri semper hostium illis uidebatur acies, rarescentibus copijs suorum. Stabant tamen cæci pudore, expectantes ducis euentum altera parte, quẽ cum nobilissimis quibusq;, & omni exercitus robore ad Scanderbegi stationem præteruectũ reformare cunctorũ ordinũ fortunã posse credebant. Pauli aspectus nunc urgebat, quũ metirẽtur timidis animis maiorẽ quęq; in hoste, ex percmpti nuper uiri gloria. Nunc irritabat ardentibus stimulis homines, quũ deformis militis sui species, & inulta socij umbra ob oculos uersaretur. Ingentia præterea (quod maximum irritamentũ erat) præmia à Mustapha pro inuiso capite proposita uictori auidiora periculi militum ingenia faciebãt. Densati itaq; plures circa unũ totis uiribus incubuerãt, & uelut obliti cæterorũ, obnixis uultibus unũ appetebant. Per cędes, per uulnera suorũ emere quisq; precioſi capitis munus non recusabat, sed stolidum hominum desiderium pernicioſum ipsis etiã reddebat pertinax uiri uirtus, qui stipatus quorumcũq; fortissimorũ caterua propellere satis eam uim poterat, & cõtemnere inanes conatus. Tum cõspiciens Barba-

Christiani uictores.

Veruta pila dicuntur, quod uelut uerua habent præfixa.

Perpedire, pro impedire.

I rorum

rorum exercitum à reliquis copijs inceſſantem infeſtius agmen ſuorum tacite conſecutus obliquũ uiri caput gladio perſtrinxit, & uno ſubinde alteroq; ictu pxcipitem deiecit ex equo. Stratum humi ubi uidere ſocij, retracto protinus pede, neq; ulciſci iacentem, neq; corpus à reliqua hoſtium uexatione tutari curabant. Inſtare tum acrius Epirenſes, ac ſine reſpiratione urgere turbatos, donec pulſi penitus omnem laudem ceſſere uictoribus. Fugientes Paulus quantum maxime poterat, carpebat poſtremos, mordacibus ſubinde uerbis in illos cauillatus:

Quo fugitis ignaui? Ità ne omnis ſociorũ memoria abijt? Nullús ne hic Carapuſij frater? nõ conſanguineus? nõ neceſſarius iacentis quiſpiam in tanto numero, qui deformem truncum ultione ſaltem, quæ ſola ſupereſt auxilio proxima, honoret? En ipſe ipſe nunc uos appello, prouoco q;, quẽ priores uos nuper ad malę concœptam gloriæ ſpem euocaſtis. Siſtite gradum, accipite cruenta ſocij ſpolia, quę ultro uobis ipſe offero.

Illi nullius rei prętercq; fugę memoress, turpi ſilentio hoſtis increpationem neq; approbabãt, neq; reprobabant, ſicq; liberiori paulatim euecti campo, ex oculis euaneſcebãt, ut uix fremitũ inſequentium audirent. Sagittariorum tantũ obſtinatior ſæuitia in eos fuit, cęteri ordines abſtinuerunt fugientiũ tergo, nanq; tum laſſitudo, tũ ſatietas hębetauerat hominum uires, animosq;. Abiecta itaq; ubi ſigna, & ſparſas paſſim lunas (militaris id genus eſt ſigni Turcarũ populis) collegiſſet, læti milites pulchro clamore, & iactatis incõdite carminibus, ad Scanderbegi ſtationẽ cõtentione quadam afferebant. Læta nanq; ibi omnia iampridẽ erant, hoſtes uel cęſi longo ordine iacebant, uel ſeruati belli iure inutilibus poſt terga manibus, & propriq; ignauiq; & hoſtilis clementiq; confeſſionem faciebãt. Muſtaphas quoq; ipſe cum xij. purpuratis ſimiliter conſpiciendus cantherio ducebatur, augebatq; ſpectaculum, & leuabat uelut fortunam cæterorum. Nam quũ prætерlatus pernicioſo gloriæ appetitu in Caſtrioti cohortem eſſet, & obſeſſum ſe ibi, ac omni ſuorũ robore exutũ uidiſſet, neq; aut effugij, aut pulchri interitus facultas ulla adeſſet, maluit infœlix dux omnia, libertatem quoq; ipſam pro uita paciſci. Neſcio an pulchriores, & magis ſecundis Diis toto belli tempore cum Amurathe geſta, ita ſpecioſa omnium eo die opera fuit, non dux, non miles, non ordo aliquis onuſtior priuatæ ſimul & publicæ laudis antea redactus. Cæſa ex hoſtibus referunt x. millia, captos lxxxij. ſigna militaria xv. Scanderbego modica militum iactura ea ſtetit uictoria, uix trecentorum (ut aiunt) hominum. Caſtra quoq; non ignobili pręda ditarunt militem, nam quũ Barbari aliquot menſibus ibi moram traxiſſent, peculium quoddam ſibi quiſq; conſtituerat, cæſorum ſpolia pulcherrima inuenta, equorum inſignis numerus. Non tamen licet prędа militẽ oneraſſet, exaturauerat ira ferocem ducis animũ, quin extemplo refocillatis corporibus, quod reliquum ſupererat diei, ad deuaſtationem agrorũ militem traduceret. Sicq; uictoriã recentẽ ſecutus, iniecto late igne, quę ferro nõ potuit, abſumpſit.

Lunæ militare ſignum Turcis

Mos. Manus poſt terga ligatæ captiuis.

Cantherius equus, cui teſticuli amputantur. Sex. Pomp.

Decem millia ex hoſtibus cæſa.

Neq;

Neqꝫ inde tamen uulgi manus uacuæ receſſere,& non ſolum ſi quid pre cioſi fuit,nihil relictum,ſed pecorum quoqꝫ magna uis abacta. Ita dū ſeſſos præda etiam iſta magis tardat,uix prima noctis uigilia recepti ſunt in caſtris. Reſiduum noctis ibi quieti datū,tranſactumqꝫ tacite ſine iocis, ſine clamore,& nullo fermè uictorię indicio,mœſtiorē nanqꝫ ducē uiſum propter auditam Baleſij ruinam,modeſtiora quoqꝫ militum ingenia, & ad idipſum compoſiti uultus imitabantur,nunc conſolantes leniter, nūc priuato odio frementes in hoſtem. Sed non poterat ęger animus ſomnū capere,dum Scodrenſium ferociam,dum ſua in illos beneficia collata cre bro retractat. Mane itaqꝫ dubia adhuc luce relicto ibi ut conſueuerat prę ſidio duobus equitum millibus,& mille peditum cum reliquis copijs ad Daynenſem obſidionem conuertit ſigna. Captiui quoqꝫ omnes abducti,& prædę fermè quicquid precioſi fuit. Vbi quū ab Hiſpano ſingula magis certo ordine diduciſſet,tantum moratus,dum renouaret militem, mox recentibus copijs,multa ſimul damna importās Scodrenſibus,Drinum traiecit,immiſſoqꝫ paſſim equite, quicquid fati in campis fuit (Autumni nanqꝫ in ipſo exitu altiori tum herba ornabantur prata) deuaſtauit, uites uniuerſæ internętione deletæ. Omnis fermè fructifera arbor æquata ſolo,agreſtes qui inuecti fuere occiſi plures,dum arceret hoſtem, reliqui omnes male habiti, exutiqꝫ patrimonijs. Subinde ad alia loca & oppida Venetorum progreſſus,eandem omnium fortunā faciebat. Villani,& ſi quid præſidij reliquum in agris erat, cuncti ad ipſum defecerūt, priuſqꝫ ruinam ſentirent. Culpauit Scanderbegus Ameſæ indignationem,ſuam non cognouit,execrauit adoleſcentis ferociam, præferuidam in ſe iram cohibere non potuit. Tum ubi procurſata omnia, & inſolenti dominatione ſubiecta ſibi uidit,urbibus quoqꝫ ipſis incipiebat eſſe terribilis. Sed appetens iam frigoris uis,& increbreſcentes quotidie pluuiæ, inuitum ſub aſſuetis mœnibus in hyberna compulerunt. Veneti interea prouinciæ præſides,& Scodræ magiſtratus ſoliciti de rebus omnibus, præſertim de Dayni præſidio,ubi ad ultimum inopiæ uentum ſciebant, literas ad Senatum de ſingulis decernunt. Sub idem quoqꝫ tempus & Barbari cum ingentibus donis ac magna ui pecuniæ pro captiuis redimendis ad Scanderbegum acceſſerant.xxv.numum aureorum millia fuiſſe nemo diſſentit. Datus itaqꝫ Muſtaphas cum cæteris,& honorati hoſtes,habitiqꝫ liberaliter ſunt,uelut omne odium reſediſſet. Exin & duces dati,regionis periti,qui ignaros regerent,& ſeruarent ab inſidijs ſuorū. Captiua pecunia omnis militibus erogata,ut penes eoſdem præmia, pœnes quos pericula eſſent. De Dayni oppugnatione nihil per eos dies tentatum,prohibebat nanqꝫ moleſtia frigoris quicquam moliri in muros. Oppidani rerum omnium,pręterquam fidei,immemores,de aſſueta pertinacia nihil mutabant. Hauſerant uires hominibus tot undecunqꝫ incō moda,ſed idem feruor animorū erat,uegetioręqꝫ indies in diminutis corporibus ſpiritus. Ita puſilla urbs fortiſſimi ducis impetus retardabat, &

Scanderbeg mœſtus propter Baleſij ruinam.

Scāderbeg ad obſidionē Daynenſem ſe conuertit.

Muſtaphas cū alijs 12. purpuratis captiuis, 20. aureorum millibus redimuntur.

Puſilla urbs fortißimi ducis impetus retardat.

tot simul bellorum uictorem sola constantia uincebat. Nunquam tamen Castriotum pudor ullus ab incœpto auertit, sed dedendo, si aliter non posset, uincere destinauerat. Ferebantur iam obscuræ quædam uulgi uoces, & incerta murmura de propensioribus ad pacem patrum animis. Quare & mitius Scanderbegus agebat cum hoste, leniusq; in procursationibus assuetis indultum iræ, nunciatur extemplo sibi legatos decreto Senatus missos, qui noua pacis consilia inirent, iamiam adesse. Præmisso itaq; de more obuiam nobilissimorum ordine uenientes honorifice excepit: deinde habitos lautissime, postero die exhibuit copiam dicendi ea, quæ à patribus afferrent. Proposita simul & accepta sine uariatione inter eos est unica illa pacis conditio, ut soluta Dayni obsidione Epirensis, acceptam semel in suam fidem urbem cum omni iure Venetis cederet: Ipsi ager quidam iuxta Drini flumen, & locus quem Busegiarpeni appellant, ad inuicem consignatus. Nihil negauit Scanderbegus, sed quæ statuissent ipsi, lætus tulit. Firmata igitur pace, & rite peractis omnibus, tũ silentio facto (parabat nanq; generosus animus insigne indicium liberalitatis ostendere) ita exorsus est:

Conditio pacis obsessi Dayni.

Busegiarpeni.

Grata lætaq; oratio Castriotti ad Venetorum legatos qui cum pace ad eũ uenerunt

Viueret utinam nunc bonus Princeps ille, cuius mors & præcipuum simul dolorem mihi, & molestissima uobiscum arma excitauit: neque enim dum impij belli auspicijs, ac domestico sanguine cruentam Dayni possessionem à uobis quæro, cernerem hodie prouinciam Christianorum, & sociorum, tot immersam malis, & inuiolata cum optimo Senatu pace gloriarer, quam læsam nunc tam leui causæ momento uix unquam conquerere poterit animus, sed alia contentionis huiusce origo. Excusabilem uestram sumpti belli rationem illorum perfidia fecit, quibus auctoribus primum Daynensis deditio facta uobis, dum & iniquis consilijs facile mulieris ingenium à me abalienassent, & quę acta iam pridem inter me & Leccham fuerant, dolose, & assentationis studio quodam reticuissent.

te concoquere
conquieri

Non sum igitur succensus eousq; uobis, nõ arma sumpsi, ut iniustos argue rem, non ut regni libidinem imputarem Venetis, quos unquam iniqui alicuius belli auctores nulla satis ętas uidit. Illud tantum molestissime tuli, quod minus mihi, quàm par erat, credidissetis, & dum à uerbis illorum non discederitis, contentionis me studio motum, & cupiditate aliqua impetrandi arbitrati essetis. Inij tum ipse belli occasionem, quam in manibus fermè mihi traditam uidebam, quum ius omne in armis resideret. Depono nunc ultro poscentibus Dijs, & si uos non posceretis, agrũ & campos, quos in Dayni compensationem decreto Senatus attulistis mihi ad fœderis huiusce firmitatẽ, & libenti animo accipio uoluntatẽ patrum, liberalissimorumq; Principum amicitiam amplector, aliud quippiam neq; peto, neq; accipio. Sed & quicquid agri est mihi, si oporteat, regnum, fortunas, uitam deniq; pro uobis, liberisq; uestris, & imperij dignitate deuoueo.

Laudat Venetos.

perandi

His dictis

His dictis, præconia per uniuersam regionem decerni iubet, & cupitam tamdiu pacem lætis populis annunciari. Obsidio tum dissoluta ocius, & demolitis oppugnationis operibus, alacres ordines excipere oppidanos, ac inuitare ad stationes, deleto odio omni simul publico, simul priuato. Andreæ quoq; & Vulcatanio libera abeundi potestas data, restitutaq; cætera legatis, uillæ, & castella, quæ Scodrensibus nuper ac uicinis urbibus adempta fuerant. Postridie editis de more uarijs ludorum spectaculis, cum ingentibus donis legatos à se dimisit.

Excursio atq; deuastatio agri Amuratbis à multe Epirense facta

Ipse impatiens ocij cum omnibus copijs ad Barbarorum fines deuastandos, & assuetam prædam, ire perrexit. Collectoq; ibi ueteri prȩsidio, ac coactis in unum ordinibus, iusti cuiusdam exercitus formam expleuit, ut non ad depopulationem agrorum, sed ad ingentis alicuius belli morem instructam aciem diceres. Ita lætus quisq; sequebatur ad accipienda promerita diutinæ militiæ stipendia. Aliud enim nihil tum à duce poscebat militaris cupiditas, nisi quod quisq; sua manu cæpisset. Hinc ioculariter sæpe uicini principes Aerarium Scanderbegi agrum hostilem appellabant. Tum tripartitis copijs Turcarum fines ab omni parte ingressus biduum in depopulando consumpsit, colonorum magnus numerus cæsus, nisi qui Christianum nomen profitebantur. His quoq; nihil præter uitam & libertatem relictum. Ignis postea tectis immissus, deformauit omnia, ac in cineres uertit, ita ut si exercitus hostilis eo tempore uenisset in Epirum, nisi conuecto secum commeatu, uix unius diei alimenta in desperare potuerit. Vbi igitur nuda tantum tellus, & sola cladis uestigia relicta, tolli signa Castriotus iubet, & retracto intra suos fines exercitu, collaudata singulorum opera, milites omnes exauctoratos domum dimisit, præter tria millia, quod prȩsidium nunquam à solita custodia reuocatum, ipse cũ reliquo ciuium agmine, & stationarijs suis, Croiam petijt.

Aerariũ Scanderbegi, hostilis ager.

Quum relatum est in Senatu de Epirotica pace, & Scanderbegi munificentia, ac laudes celebratæ publice à legatis, ingens patrum gratulatio exorta, quod respirasset eo bello prouincia. Tum ut decorarent eam uiri uirtutem ac libertatem aliquo gratorum animorum exemplo, primum habitis suffragijs sine uariatione absens cum omni posteritate ciuitate donatus, & inter clarissimas familias receptus est: deinde & unus electus in genti patrum cõsensu, cui in ea regione totius rei Venetæ summa demandaretur. Datæ itaq; mox literæ ad eum cum regijs muneribus. De Barbaris & assuetis eorum excursionibus nihil per eos dies auditum. Defixerat nanq; pauore quodã eos Mustaphæ fortuna, ac prohibebat Amurathem solita agmina decernere in Epirum, & eiuscemodi copijs augere magis, quàm oppugnare hostis uires, quum omnes exercitus suos, qui ad id tẽpus ad Scanderbegum lacessendum Macedoniç fines intrassent, uel maiori ex parte deletos, uel fœde fugatos, aut redactos in seruitutẽ cerneret. Maioribus proinde uiribus, & alio apparatu, ad id peragendum opus esse ratus, terebat dies cõsultationibus, & laudis materiam sibi olim

Castriotus à Venetis ciuitate donatus, totius rei Venetæ in Epiro, Illyricoq; summus creatus est imperator.

inani propoſito reſeruatam differebat. Sed ubi & fama Venetæ pacis, & prouinciæ deuaſtatio, ac clades alia ſuper aliam audita, pronus iam inde ad bellum animus, acrioribus ſtimulis impulſus eſt. Solicitus itaq; ſenex priuſquam decretum aliquod de habendo delectu interpoſuiſſet, accitis purpuratis quibuſdam, qui propiores tyranni lateri aſſidere ſolent (conſiliarios illi uocant) amens ira furoreq; nutritum tamdiu odium his tandem uerbis explicauit:

Acris tyranni adhortatio ad ſuos ſuper bello contra Scanbegum decernendo.

Fouimus iam hucuſq;, optimi duces, auximusq; nefarij rransfugę ſœlicem ſemel audaciam, dum nouis ſemper Hungarici belli neceſſitatibus, præpediti inuiſi capitis ſupplicium diſtulimus, ut tot ſubinde iniurijs, cõtumelijsq; Ottomanũ imperium impune laceſſiuerit, quas neq; audire iam aures, neq; uidere oculi poſſunt. Creuit (proh pudor) proceſſit eo ferox inſania, ut audeat hodie prior totis nos armis impetere, & aperte timorem ſimul & ignauiam ueſtram arguere. Quid Alybaſſæ nunc fortunam, aliorumq; ducum eundem euentum narrem uobis? Sumamus ex Macedonia imaginem conditionis noſtræ, quam ita aſſiduis euerſam ex curſionibus, & hauſtam incendijs audio, ut nulla iam ſimus prouinciæ, ſed ſola hoſtium ueſtigia uiſuri. Ita integros dies nuper populabundus ingreſſus, compoſitis ad idipſum copijs, ſignisq; in dauaſtanda ea regione conſumpſit. Quouſq; tandem ſcelerati hominis propoſitum paſſuri ſumus? an dum uincula nobiſipſis circundet? Extinguendi ſunt improbi conatus, ne ſenſim per negligentiam noſtram creſcat incendium, & ſerum (quod ominari reformidat animus) remedium conqueramur, quũ à paruis initijs contemptus hoſtis olim funeſtum caput extulerit, & auxerit uires. Inuitant ad bellũ omnia, & arma tradunt uobis. Nam & ſi nulla ſit conſilij huiuſce ratio, nonne ſatis fortium uirorũ animos ſolicitare debeat miſerabilis aſpectus ſubditorũ populorum? An pudorem nõ excitent tot indies uincula noſtrorum, & fumantia late incendia uillarum ultorem eo ipſo poſcentia? Compreſſimus iam totiens Hungaricam rabiem memorabili ſemper clade, ſordidaq; in luctu ſuo Græcia relicta, hauſimus tot inſolentiſſimorum principum uires. Epiroticos tumultus per ſecordiam noſtram creſcere permittimus? & uectigalem, ac ſtipendiariã nuper prouinciam æquo nobiſcũ bello decertantem diutius cernimus? Itáne alios tam repente Epirenſes terra ædidit? Noui ne, & inuſitati nobis hoſtes repente apparuerũt? Experiri iuuat igitur ipſi mihi, utrũ tam inuicta bello gens, et inflati pertinacia ducis, iugum aſſuetũ ſubire poſſit, Neq; enim amplius ineunda ſunt nobis inania conſilia opprimendi per inſidias hoſtis, non alternis ducibus, copijsq; ſolitis decernendis exaturandum ſanguine noſtrorum inuiſum ſolum. Habemus nanq; in oculis eandẽ omniũ fortunã, uel ductorum, uel copiarum, quorum ad hãc diẽ operam uerius ad nos, q; ad hoſtem oppugnandum elegimus. Alybaſſę aut Periſio ne exercitum tradamus? qui præter uulnera ſuorum, deformesq; reliquias, nullum reliquũ hoſtile ſignũ afferant? Muſtaphę infœlicia con

Macedonia deuaſtata.

Miſerabilis aſpectus populorum.

Victoriæ Turcicæ.

A fortuna ducum et copiarum.

cia consilia ulterius exerceamus, ut stipendijs alat Christianos, & foueat hostium uires, dum ignaua uincula cupit exoluere? Victi totiens, capti, ac redempti tot pœnas dedimus, ut pudere merito iam nos debeat fortunę nostræ. Quare subeunda est omninò nobis belli huiusce ratio, incumbendum ijs uiribus, progrediendū eo exercitu, quem uix capiat Epirus, nedum eius sustineat impetum. Sicq; incruenti omnia expurgabimus, hostibusq; aut expulsis aut memorabili clade domitis, amissas populorū perfidia urbes in antiquā formā redigemus. Vel si pertinacia gentis (ut solet) temerario proposito ducis tutandi studio in arma ruet, dabimus excidio auidos supplicij animos, & cupita tamdiu ultione ueteres publicas, priuatasq; iniurias cōpensabimus. Sumēda hęc arma sunt uobis fortissimi uiri, nō uelut aduersus Hungaros, aliosq; hostes consueuistis, sed maiori longe ira, indignationeq; tanq; in seruos uestros, & transfugas, qui insolentes in uos spiritus nefario iampridem consilio seruatos excitarint.

Clamabat hæc concionabundus irarumq; plenus, maximoq; silentio ac assensu auditus est à suis, approbantibus omnem belli eius rationem è totius dignitate imperij futuram, acclamantibusq; curam apparandarū armorū subeundam, quàm maxima fieri posset festinatione, ne uernum tempus (nam mitescente iam hyeme, uestiti niuibus colles aperiri incipiebant) in apparatu per negligentiam consumeretur. Tum confestim per prouincias & subditos populos ac regna sociorum præconia emissa, edicta q; proposita, ac iussę nominatim urbes, prout tyranno uisum, tot hominum, tot equorum millia impendere, qui ad regiam urbem Adrianopolim, qua maxime possent festinatione, properarent. Nondū enim mœsta tanto funere Gręcia, nobilissimorum Imperatorum sedem Barbarico subditam iugo, ingemiscebat. Inuaserat rumor, terrorq; pariter uicinos populos, urbesq; Christianas ignaras, quo tanti belli moles eruptura foret, occulta nanq; tyranni consilia uix ullus poterat cōiectare, ne illorum quidem qui magis intimi domesticiq; erant, præter consiliarios, quos diximus aliquot maxime obseruantes Ottomani, ne præmoniti hostes ad uim propulsandam consilij copiam habere ualeant. Hinc memini prima Scodrensi obsidione prius fermè uisos nobis sub muris, q; auditos fuisse hostes. Sed & illa insigniori fallacia perdita gens uti solet, ut alio plerūq; mendacem belli famam, ac inanem tumultum prę mittat, alio ueros expo nat impetus, quo pernicioſa credulitate ductos facilius incautos oppri mat. Quare omnia ingenti tumultu undiq; miscerī. Hinc Hungari uerentes æterni perfidiam hostis, exhaustas iam tot cladibus uires, ac infœlicia arma erigebant. Hinc Græcia solicita tenues inclinati iam imperij reliquias defensura, dispersos domesticis odijs spiritus colligebat, non se fellit tamen Scanderbegū Amurathes, qui omnes simulationes, & dissimulationes Ottomanas longo iam usu callebat. Admonitum tamen illum etiam ferunt à primoribus quibusdam, & purpuratis Principis, per indicia quædam, & occultissimos nuncios, licet nihil ualde certū affir

Apparatus bellī Amurathis contra Epirenſem.

Consilia Turcæ secretissima sunt.

Mos Turcæ mendaci fama bella illudere.

marent, sed credita sunt facile omnia ab Epirensi. Augebat nanq; præcipue fidem, insolitum Amurathis ocium, quod nihil penitus præsidij, & copiarum, uel ad recentes Mustaphę iniurias ulciscendas, uel ad tuendos fines ad eam diem misisset. Dimissa itaq; urbanarum rerum cura Castriotus, nihil ex tam uasto belli motu, ac hostili tumultu fluctuatus animo expedito consilio omnia, quæ uel alius imperator prudens & impiger in tali re præciperet, ageretq;, præcepit ordine, atq; egit. Illicoq; simul nuncios cum literis ad uicinos, regulos, & socios Epirotici nominis mittit, quo instructi starent in armis, disponerent præsidia, ac firmarent armatus oppida, communirentq;. Promiscua etenim omnibus damna, cõmunesq; uastitatis ruinas tanti exercitus magnitudinem afferre, tenderetq; Otomanum, non ad eius perniciem tantum, sed ad commune excidium Epiri. Ipse simul, dimisso prius Mose, pluribusq; optimatum suorũ, tum ad copiarum cõquisitionem, tum ad frumentationem habendam ad eas belli necessitates, nihilo segnior ab alia parte peragrans omnia, obequitans q; crebra edicta per uniuersam prouinciam decernere, non dies, non noctes cessare, donec omnem materiam seuiendi hosti, & gloriæ occasionem sustulisset. Agrestium itaq; magna pars, & inutilis turba, cum uniuersa suppellectili in urbibus reducta. Quod roboris uirorum fuit, & omnis militaris ætas retenta ad belli diuersos usus, præsidiũ quoq; à Macedoniç finibus reuocatum ad nouum apparatum belli, coactiçq; undiq; copiæ ad regiam urbem Croiæ, non contemnendam formam effecerant exercitus speciem. Tum Castriotus conuerso animo ad secernendas copias, primum omnium x. hominum millia, qui secum nuper contra Venetos, & apud Oronichium meruissent, eligit sibi, quos barbaris, prout opportunitas locorum suggessisset occasionem, liberiori certamine opponeret. Croiæ præsidio. M. ccc. milites ad ueterem ciuium numerũ adiecti Epirotici generis omnes, spectatę uirtutis in multis bellorũ casibus. Ciues quoq; ipsi tum omni genere telorum, quod ad propulsandum à mœnibus hostem, in rem est, tum robore animorum præcipue, ac deuotorum fide pectorum armati. Simul igitur & nouum præsidium impositum, & imbellis turba fœminarum, ac inutilis puerorum ætas extracta ex urbe, sola militaris iuuentus, neq; tamẽ cum uulgi promiscue colluuio relicta, quorum non sic facile ardentes animos penetrant uirtutis stimuli, & segnius pręciosum libertatis nomen ignaua pectora acuit.

Quæ Castriotus ad salutem regni procurauerit, audito tyranni aduentu in Epirum.

Decem millia hominum electa cõtra Turcam.

In rem esse.

Ingenium uulgi nõ admodũ uirtutis & libertatis curãs.

Habitum summa ratione, exactoq; consilio rerũ omnium discrimen, utpote quod claustrum totius prouinciç ad comprimendos barbaricos tumultus ea urbs uidebatur, à qua reliqui spes imperij penderet, salusq;. Sed nescio an meliori consilio abstrahi à ciuium cõspectu filij, uxoresq;, an relinqui sibi potuerint. Quum acrius longe irritamentum mœsti præsentium uultus, uisç lachrymæ, auditi gemitus, ac oberrans præ oculis seruitutis calamitas, & sœditas uinculorum, quàm sola absentium memoria armatis futura fuerit. Ni tutius idcirco fortasse id consilij genus peritis

Croia claustrũ Epiroticæ regni.

militiæ

militiæ uiſum, quod licet apta ſit ea adhortatio cernentibus ad labores, & pericula ſubeunda, ſimul tamen & hoſtilis audaciæ, pertinaciæq; non leue momentum eſt. Quod ſperatæ prædę libido impingit obſtinatiori ad arma propoſito milites, & feruidioribus ad inſiſtendū ſtimulis acuit barbarorum ingenia, acrius in uulnera, acrius in tela ruunt, neq; illos uel muri, uel ſuperſtantes armati arcere queunt, quin certatim ſubeant, ſegnius ſi nihil audiant in urbe præter fortium præſentiam uirorum, ſi nihil aſpiciant in mœnibus pręter auidas ſanguinis dexteras, & morti deſtinata pectora. Miſerabile ſpectaculum erat, flebile Croienſium diſcedentiū agmen, plena omnia gemitus, ululatusq; fœminei. Non domus, non uicus, non pars ulla urbis expers luctus. Perſonabat uario clamore forum nunc reprehendentium, nunc inuitantium ſuorum lachrymas. Pręcipua tamen in templis & delubris eius fortunæ, ac publici doloris ſpecies erat: ibi nanq; ingens populi concurſus, & omnis generis multitudinis uerſabatur. Supplicationes, uotaq; mixta cum miſeranda ui lachrymarū, per aras omnes cadebant, pectoris ac oris (ut mos eſt gentis) laceratio fœdiorem aſpectum calamitatis faciebat. Matronarum nihilo ſegnior dolor, & præter uultus deformationem dulce uidebatur imitari reliquarū mœſtitiam. Nihil pudendum, nihil immodicum in ea ſorte cenſebatur, & laudatior ea ceſſit, cuius inſignior mœror iudicatus. Non deerant quoq; ſicut ſolitæ ita impiæ mortalium querelæ, ac improbe uoces fœminarum, malorum ſuorum cauſas in deos uertentium. Deinde ubi reſedit aliquantulum per lachrymas exaturatus dolor, ad alloquia ſuorum uerſæ matres iterato ſermone undiq; tumida cum oſculis mandata dabant. Nunc præſtita olim officia filijs, & promeritam pietatem commemorantes, nunc infirmam ſenectutem, & uerendam caniciem oculis ſubijcientes. Idem omnium ſtatus, & habitus ſermonis, uxores paruulos obiectantes uiris, uiduos iam inde penates, & ſordidam orbitatē deplorabant. Senes mœſto ſilentio defixi, & æque de natorum ſalute ſoliciti, neq; accendere ulterius uerbis feroces ſuorum ſpiritus, atq; auidam ſuopte ingenio periculi iuuentutē, neq; dehortari à laboribus, & perfungendis pertinaciter muneribus, ne liberorū amorem patriæ charitati præferre uiderentur. Mox decretum à Scanderbego miſſum, ut leuaretur eo onere ciuitas, & armati ad ſua quiſq; munia abirent, quum ſatis iam impenſum ignauo dolori & priuatis ſingulorum conſilijs diceret. Renouatus igitur iterū luctus, clamorq; cum lachrymis ſublatus, uelut rapi iam ab hoſte omnia, uiros, parentes, mœnia, delubra, deos ipſos uidiſſent. Vix abſtrahi poterat multitudo à poſſeſſo ſemel amplexu, manere quiſq; ſocius periculi ſuorū, ac comes fortunę uellet. Sed ubi iam inſtare moleſtius præcones, & apparitores ducis aduertere, in ultima oſcula prolapſi omnes paulatim chara pectora relinquebāt, & fixis ſemper in mœnia oculis, incerta humi ueſtigia figentes abibant. Tranſportatos ferunt in maritimas Epiri urbes, & alia ſociorū oppida, ac Veneti nominis, ibidē & ingens colonorū multitudo

Spectaculum miſerabile cū pueri & fœminæ urbe ejectantur.

Malorum cauſas in Deos uertere.

cum armen

cum armentis, gregibusq; ac patrimonijs redacta, ne opportunum quie quam calamitati relinqueretur, unde alimēta eliceret hostis, quibus abun de uteretur. Postquam summota est turba, & sedatus clamor, ac tumul tus in urbe, solaq; uiris armorum cura relicta, Scanderbegus reliquum eius diei in recipiendis frumentatoribus, ac disponendis publice horreis cōsumpsit. Diuisa est & uiritim annona militibus, telaq; omnis generis, ac ingens scutorum copia dono data, ut inde iam liberali erogatione suo rum fidē præueniret. Arma se ferrumq; ita largiri dicebat hominibus, ut sibi perpetuo libere haberēt, uel glorioſius transferrent in hostē: clypeos ita demum tradere, ut iterum restituerent. Sic procuratis his per iocum, & deuinctus uarijs muneribus uulgi animus. Postero die Vranacontē quem urbis præsidio prępoſuerat, Epiro oriundum, gratum & auorum meritis, & propria uirtute uirū ad se accitum, primo summotis arbitris, multa cum eo de Croiensi obsidione, & Barbarorum ingenijs longo exa mine egit. Deinde propalam in foro, medio armatorum agmine immi xtus, altiori sono uocis, ut sermo ad omnes peruenire posset, singulorum fidem appellans, patriæ salutem commendabat, nunc hortans, nunc im perans, nunc precibus agens, & tum perfidiæ pœnas, ac sceleris, tum ge nerosa fidei præmia statuens. Subirent fideliter patriæ onera, arcerēt per tinaciter hostem, neq; quicq; satis hostilis colloquij ad obstinatas aures deferri paterentur. Insidiaturum eo modo Ottomanum, & captaturum eiuscemodi persuasionibus, ac funestæ pacis colore, si faciles ad credendū inueniat. Contra si nihil præter feroces spiritus, & surdas inanibus blan dicijs aures uideat, pulsum primo impetu aduersis dijs collecturum uasa, neq; moliturum diutius quippiam in muros, ni perniciem militum suo rum capiat, & in indignationis explendæ causa apertum ruat discrimen. Eum nanq; situm urbis insigni munimento naturæ esse, ut locus ipse, uel si compressis manibus sedeant ciues, iniuriam facile cedere possit. Exin, si motus aliquis fiat in muros, neminē excessurum integrum, pręclaramq; simul ac incruentam gloriam paratam sibi, dummodo uti ea uelint.

Vulgi animus muneribus deuinctus.

Vranacontis heros Epirēſis urbi Croiæ præficitur.

Scāderbeg patriæ salutē cōmendat.

Croia urbs munitiſſima.

Adhortatio Scanderbegi ad Croienſes ſuos per occupationem.

Ecquid, inquit, orationis uobiscum mihi esse potest amplius? Quid horter diutius, accendamq; eos, quorum totiens uirtus, fideq; spectata, iam omni fermè terrarū orbi innotuit? Quin & si minus omnia tuta mi hi uiderentur in uobis, & nulla hucusq; dedisſetis cōstantiæ, nulla fidelis operę pignora, iustius tñ credere à ciuibus ipse meis decipi, q̄ diffidere.

Scanderbeg Croiam exit.

His dictis, sexta hora diei exit urbe. Ingens, ac omnis ferè ciuium tur ba prodeuntem usq; ad portas secuta est. Tum relictis & obseratis por tis, ad reliquas copias in ipso conspectu urbis in campestrem locum de scendit, ibiq; signo ocius dato, mota sunt castra, haud multo longe pro gressus, Mosem cū expedito militum agmine obuium habuit. Redibat autem à Sfetigrado, quod oppidum ad Barbarorum fines positum, im pensius solicitudinē augebat Scanderbegi. Munierat id uero Dibrensis rebus omnibus uiris, armis, cōmeatu, operibusq; quibusdam in muris,

quæ in

quæ in rem uidebantur extructis. Impedimenta præterea omnia inutilis ętatis, sexusq; abducta ex urbe, cura urbis Petro Parlato, graui, ac perito militiæ uiro tradita erat. Sed illud longe optimum uidebatur, quod perniciosissimum ex ipso postea euentu apparuit: Quod omne fermè præsidium armatorum ex Dibrano milite constabat, quos de industria Moses tanquã longe bellicosissimos Epiri populos ex totius corpore imperij ad id elegerat. Laudatus est multum à Scanderbego, quod omnia ex animi eius sententia gessisset. Traditis itaq; illi alijs copijs, quas ad cæterarum præsidia urbium parauerat, ipsum cum optimatibus quibusdam ad cætera prouinciæ loca & oppida firmanda mittit, & singula fermè munia singulis designat, quo celerior foret omnium procuratio, neq; periculi quippiam sequeretur ex mora. Ipse cum paucis equitibus Sfetigradi portis adequitauit, solicitus nãq; de ea urbe erat supra q̃ dici possit, uelut tacita diuinatione præsagientis animi imminens malum. Vt autem præsenti sermone firmaret magis, accenderetq; suorum animos, & Barbarorum insidias, ac delinimenta Amurathis, quæ magis etiam q̃ arma ipsa timebat, doceret præcauere, Sfetigradum ingressus, in media urbe, ubi maior aderat concursus, & fremitus armatorum, ac circunfusa undiq; nobilissimorum quorumcunq; astabat corona, exorsum ita ferunt:

Petrus Parlatus.

Non poterat hodie meliorem materiam Sfetigradenses offerre uobis Deus optimus maximus, non pulchrior occasio laudis ardentibus animis, & cupidis militibus subesse, quàm ea quæ nunc iustissima uobis arma tradidit, quo & priuatam simul fidem mihi, & publicã Epirotico nomini in omne tempus pręclaro exemplo testatiorẽ sancirętis. Pro uictoria hucusq; pro decore imperij dimicauimus, nunc pro salute, libertate, & mœnibus ipsis patrię pugnandũ est uobis. Enitendum ne quas tot bellis fœliciter gestis meis auspicijs laudes promeruistis, nunc per summum dedecus & ignauiam dehonestetis, multa ac maxima fermè fortunæ huiusce pars à uobis pendet. Primus nanq; Amurathis transitus in Epirũ, Primus (ut nuncius sim ipse uobis eius periculi) Barbaricus furor uos impetet, ut inde uelut demolitis claustris Epiri opportuniorem iniuriæ prouinciam perrumpat. Vos belli eius primitiæ manent. Vos (si residet quicquam in pectore uirtutis, si uiget in fortibus uiris memor libertatis animus) contundere potestis superbas hostis uires, & feroces frangere spiritus, à uobis & timoris & spei initium sumpturus est Ottomanus. Si ita animatos offenderit, ut nunc ego uos in pulchro furore contẽplor, & lætus immodicos fremitus audio, maiorem ubiq; uim periculi timebit, & documentum eo ipso feret abstinendi à cæteris urbibus Epiri. Neq; præmet diutius uos inani obsidione, ni consenescere hic copias stolido proposito uolet obstinatus senex. Is enim urbis est habitus, ea natura loci, quæ contemnere æque quantumlibet irritatum hostem possit. Quare inducite in animum ciues sola pertinacia animorum, ac fidei constantia incruentam hanc pariter & speciosam uobis uictoriam parare.

Oratio Castrioti ad præsectum Sfetigradensem & oppidanos.

Libertas.

Sfetigradi urbis habitus.

Ex euentu

Ex euentu uirtutis ueſtræ (id quod libenter repeto) fides quoq; cætero rum populorum plurima ex parte pendet. Vos ſpectabunt omnes, quos laudent, quos accuſent, quos demum uelut omni reformata belli fortuna imitentur. Quid enim obtendere fatum, & caſuum humanorum neceſſi tatem fortes uiros decet? Ratione res optime & ſuſcipiũtur, & finiuntur. Vix eſt ut fallat conſilium fortuna, & non ſequatur uirtutem. Habetis au tem omnia, quæ exactiſſimo iudicio potuerunt prouideri, & præſtari uo bis. Non arma, non commeatus, non ualidiſſimum præſidium extrinſe cus deſiderare poteſtis. Non inutilis uos turba uulgi impediet, non que rulæ fœminarum uoces, & moleſtæ occurſationes liberorum à muneri bus publicis, ab armorum cura, & patriæ cuſtodia auocabunt. Solos uos uobis, & patriæ mœnibus, Diis, aris, focisq; reliqui, ut gloriæ tantum, & libertatis ſtimulis, laboris, ac periculi certamine, ipſoq; inter uos conſpe ctu accendamini. Adero tamen & ipſe non longe cum expedito milite & ſpectator, & hortator tacitus uirtutis ueſtræ. Et licet non in temeraria li bidine pugnandi omnem cruenti hoſtis impetum, & uniuerſi fortunam belli æquo Marte ſubiturus, multos tamen labores ueſtros in me trans feram, & uanos hoſtis conatus crebris infeſtationibus ludificabo. Quan doquidem nulla potior ratio dimicandi, nulla tutior militia exercẽda eſt nobis inter eam hominum colluuiem, & tot armatorum millia, q̃ nunq̃ ſatis copiam facere pugnandi hoſti, nunquam, uel ſi certam uictoriam ui deamus, totius aleam fortunæ intrare. Dabit nanq; de induſtria primũ materiam nobis benegerendi Barbarus, fouebit audaciam noſtram ſan guine ſuorum, ut uelut ineſcatam fœlici ſemel ſucceſſu temeritatẽ facilius circumueniat, opprimatq;. Sed eludenda erũt ſumma ratione, conſilioq; improba Ottomani deſideria, carpẽdusq; paulatim immodicus hoſtis, prout temporum ſuadebit & locorũ habitus. Luctuoſa nanq; mihi pro fecto illa eſſet uictoria, quam militum meorũ pernicie emerem, & triſtius (mihi credite) quàm lætius ſpectaculum cernerem, cæſa octona, uel x. ho ſtium millia, pauciſſimorum quantumcunq; ueſtrũm iactura. Satis lau dabo Epirenſes meos, & honorabo pro uictoribus, ſi non uinci ſeà Tur carum rege permittent. Reliqua uoſipſos uobiſcum reputare Dibrenſes q̃ ſolicite monẽdo de fide ueſtra tacita aliqua dubitatione referre, malo.

Ratio dimicandi cum Turca.

Aſianus miles in Europam trãſportatur.

Per eoſdẽ dies, quibus Caſtriotus collectis hincinde copijs ad Croiã firmandam cõceſſit, Aſianus miles eſt in Europam tranſportatus, Adria nopolimq; magnis itineribus contendit. Haud multo plus quàm xl. ho minum millia fuiſſe omnes conſentiunt. Nam quum bellum in Europa eſſet, confectus eſt ibi ex maiori parte exercitus, utpote quod & aptior eſſet ad belli aſſueti uſum miles, & cõmodius in ea celeritate domeſticus fermè apparatus fieri poterat.

Dum ſic ex omni parte indies aduolarent regiæ copiæ, & ingentis iam ſpeciem exercitus confeciſſet Amurathes, ac prope finem apparatus eſſet, uaria exordiendi belli conſilia apud tyrannum afferebant purpurati, ac periti

periti militiæ. Alij non amplius morandum rati, mittendum prius expeditorum equitum agmen in Epirum (præcursores illi de more gentis appellant) qui uelut procella subito impetu confunderent, turbarent, miscerentq; omnia, ac incautum hostem extraherent ad certamen per ludificationem, donec subsequens deinceps ipse toto exercitu facilius opprimeret. Alij abstinendum omnino ab eiuscemodi inanibus irritamentis censebant, ne uel maiorem hosti materiam procurandi præberent, quę ad totius belli molem in rem essent, uel priores ipsi præcipitarẽt in insidias. Satis multa esse aliorum recentissime cladis documenta, audire se præterea, id quod & propalam quotidie in uulgus nuncietur, totam Epirum iam pridem instructam in armis esse, urbes oppida rebus omnibus, & præsidijs armatorum affatim communita, loca cuncta fermè & aditus locato ad id ipsum milite teneri, Epirensem cum reliquis copijs tota die peragrare prouinciam, ac perlustrare saltus ad fœlices totiens insidias, siquas deinceps etiam posset, concinandas. Pernicioſum esse cum eo hoste seruare eum belligerandi morem, ineunda alia consilia, quæ non, ut consuecuit, adhuc improbet euentus. Quid enim obstare, ut non ad unum pereant sub hostili gladio omnes, antequam serum lenti exercitus auxilium adsit oppressis? Cauendum ne belli eius auspicia à suorum sanguine capiant, progrediendũ cũ omnibus signis, ac integro apparatu, exoluendumq; tandem eo labore Ottomanum imperium. Vicit tamen media quædam sententia, utpote quæ aptior tempori, ac rerum gerendarum dignitati uidebatur, ut haud multo minus, q; tertia pars exercitus prę mitteretur, idoneum numerum rati nõ ad propulsandam solum, sed inferendam quoq; ignominiam, qui turbatis repentino aduentu hostilibus rebus, cõsilijsq; liberiorem deinceps regio exercitui aditum pararent. Electa mox igitur
40. xl. equitum millia leuis armaturæ, eoq; ipso magnis itineribus expedita recta ad Sfetigradũ uia, ut priores eius obsidendæ urbis rationẽ inirent. Tum surgens ex toto Tyrannus, perlustrare reliquas copias iubet, ac in ordines deduci. Legionum duces penè innumeri erant, diuidi nanq; cõsueuit per Flambura exercitus, quibus Feudatarij, quos ipsi Timaratores appellant, præstent, & singula Flambura plures Subassidas, ac capita ordinum, & pro qualitate maiorem uel minorem equitum numerũ habent. Pedestres item copiæ tam Asianæ, quàm ex Europa, certo quæq; ordine constant, ac ducibus suis distinguuntur. Auxiliariorum quoq; armorum, quæ belli tempore decerni consueuerunt Tyranno non ignobilis numerus erat. Non deerat etiã, ut solet in omnibus fermè negocijs, multitudo uoluntariorum. Aderant præterea haud multo minus, quàm tria millia, obęratorum, ac exauctoratorum, & aliorum florentissimorũ iuuenum, qui mercedem regis, & stipendia militaria, ac restitutionem ordinum præclaro aliquo facinore, atq; ignominię abolitione expectantes quærunt. Prętorium, ac stationem principis, amplius q; vij. armatorum millia, Ianizaros uocãt, custodiunt, & hæc uerius familia tyranni dicitur,

Flambura. *Timaratores.* *Subassidæ.* *Ianizari.*

pedites omnes cæterorũ longe bellicosissimi, quos uelut Triarios in sub sidijs habent in bello Barbari. Sed & ad augendam speciem exercitus ma gna seruorum colluuies,& ingens inermium fermè numerus ad terren dum magis,q̃ ad belligerandum appositus cogebatur. Et ut ea materia cedendi oblata occupatus hostis exhaustis uiribus facilius fessus oppri meretur,id quod inter maxima Turcarum stratagemata numeratur,hu ius exercitus duo prẽcipui ductores ex more fuere,quos illi Beilarbeidas hoc est ducum duces uocant,unus Asiæ,alter Europe, nos usitatiori uo cabulo Bassas nuncupamus. Nimis molestum esset animis legentium,si demonstrare nunc singula proprijs nominibus, & suis quæq̃ numeris recensere uellem. Satis igitur fecisse mihi in hoc proposito scribendi ui debor,si totius exercitus summam certa aliqua eius rei notitia perstrinxe ro,sed & in hoc etiam sicut in multis non transit sine uariatione res, quæ minuat aliquantulum fidem certa approbantibus. Aliqui enim cl.millia armatorum tum affuisse Amurathi narrant, xc. equitum, peditum lx. Quidam cxx.tantum,& de equitibus xx.millia detrahunt, x. de pediti bus. Ipse utramuis sententiam sequar,non multum uideo momenti, in clinat tamen in maiorem numerum animus,ut parem magis tamdiu prẽ parato bello apparatum dicamus. Quamuis non sic exactissimo eousq̃ ordine confectus est hic exercitus, ueluti quum ad dimicandum collatis signis,ubi uera appareret uirtus,proficiscereturOttomanus,omnia con silia,omnes apparatus potius ad obsidionem urbium, & murorum euer sionem,q̃ ad ulla campestria certamina ordinabãtur. Scanderbegus fir matis Sfetigradensium animis,rebusq̃,prout operẽprecium uidebatur, ad cætera loca,urbesq̃ imperij sui experrexit,peragransq̃ maxima soler tia uniuersam prouinciam,nunc laudibus,nunc præmijs, nũc ipsa etiam periculi uastitate suorum fidem acuebat, accendebatq̃. Firmauerat autẽ omnia ualidissimis prẽsidijs Moses,annona, armis, cæteroq̃ apparatu, ad sustinendam quantamlibet belli fortunam. Dimissa itaq̃ eorum cura Castriotus ad copias,quibus non longe à Croia se operiri mandatum fuerat recta ire pergit. Assequutus est eum Dibrensis in ipso itinere, & reducto simul milite in castra læti se recipiebant. Vix spacium ad collo quendũ fuit uel militibus,uel ducibus,quod subito undiq̃ trepidi nun cij,clamorq̃ insuetus iamiam in uestibulis adesse hostem, ardere omnia, misceriq̃ miserabili tumultu nunciabant. Ignari (ut credulos facit homi nes timor) Amurathem ipsum adesse, complesseq̃ iam armatis montes, iuga,prata & ualles omnes asseuerabant, obtestabanturq̃ soliciti ducem, cõsuleret sibi copijsq̃,ne campestribus locis pernicioſa audacia primos tam ualidi hostis impetus excipere uellet,reduceret militem in aliquo ẽdi tissimo loco,unde ex conspectu ipso melius, tutiusq̃ possit sumi rerum omnium iudicium. Non multum mouebant hæc Castriotum, ut semel possessa castris loca iuxta eorum suasiones relinqueret, sed ubi undiq̃ cu stodias ad se aduolare uidit, & eundem fermè omnium sermonem, nisi

Beilarbeidæ, ducum duces apud Turcas, Basse dicti.

Summa exerci tus.

Timor homi nes facit credu los.

quod de

quod de magnitudine copiarum hostilium incerta ferebãtur hominum iudicia, nondum enim descenderat omnis in campos barbarus, nec collecta in unum agmina confederant, ut de numero certa posset fieri æstimatio. Tum sublatis ocius signis, quatuor equitum millia, mille peditum se sequi iubet, & ad Sfetigradum, ubi castrametaturũ hostem sciebat, quanto maxime potuit silentio procedit. Extremum noctis erat, quum signũ proficiscendi datum est militi. Subsequenti die igitur uix secunda noctis uigilia confederunt circiter vij. millibus passuum ab oppido procul. Distabat enim à Croia Sfetigradus per cccc. fermè, & lxxx. stadia. Vbi tutũ castris locum cognouit Epirensis, aggere quoq; ducto ut tutior esset, curauit disponi pedites, equites q; suis locis, decerni custodias, ac quærere tacite idoneos insidijs saltus. Prohibuit tamen ignes, uel priuatim, uel publice fieri. Sic omnibus procuratis, imperatoq; silentio uiris, ipse ad spectanda castra, & contemplandas res hostium cum Mose, & Tanusio Topia perrexit, taciteq; nunc per syluas, modo per occulta uallium collem ascendit oppositũ urbi. Inde certa iam luce quietissime perlustratis omnibus repetit statiua. Ea res non sine multa uariatione consiliorũ est transacta, nam quum sub ipsis mœnibus castrametatus esset hostis, & partim subiectos campos, partim montes teneret, uix aliqua spes rei benegerendæ apparebat ducibus sine multa suorum pernicie, ne pauci scilicet multis, nunc in plano, nunc descendentibus ex monte integris succumberẽt. Verebantur præterea (id quod etiam abstinere tum fermè eos ab omni ratione pugnandi cogebat) ne si reliquæ reglæ copiæ ex improuiso superueniissent, opprimerentur in medio omnes, eademq; ratione & euocare præsidium ex oppido periculosum censebant. Tutior illa uia uisa, ut consuetis artibus, si possent, diuiderent hostium uires, & diuisas in magis opportuna iniuriæ loca traherent. Nihil tamen actum ea die, nam nox agendis interuenit, missi tantummodo exploratores latissime per omnia loca, qui obseruarent aduentum Amurathis, & ne quid insidiarum ab hoste fieret. Dimidium eius noctis quieti datum est, reliquum diuersis operibus consumptũ. Motis enim inde castris Epirensis propius urbẽ transtulit uasa, ut uix à stationibus hostium xl. stadijs distaret, facilius nanq; extractos ad certamen ex propinquo opprimi posse putabat. Ordine deinceps curatis corporibus, & instructis (ut sic dixerim) ad manum singulis, quæ apta insidijs uidebantur loca, complet armatis, & per omnes syluas, dumetaq; circunfundit milites, peditatus superne per magis ardua montis, & saltus inuios dispositus, ipse latuit inter equitatum, & secundũ radices montis uallium sinus obtinuit. Mosem deinde pluribus uerbis cohortatus, & Musachium Angelinæ præcipuum bellicis artibus uirũ, cum xxx. ferociss imorum iuuenum agmine ad hostes è stationibus eliciendos & trahendos ad locum insidiarum mittit. Electi sunt equi, uiriq; ex omni turma maxime insignes gregalibusq; amicti sagulis, ne militaris & speciosior habitus proderet insidias, quas maxime tegi cupiebat. Data

Processus Castriotis aduersus hostem erũ penitem in prouinciam.

Distãtia inter Sfetigradum & Croiam.

Stratagema Scanderbegi ad alliciendũ hostem ad pugnam.

Moses
Musachius Angelinæ

fermè singula iumenta equitibus agenda onusta frumento, ut frumentariorum speciē quandam præ se ferre uiderentur. Iussiq; (ne deesset quippiam ad fraudem) per latentia itinera adequitare oppido, qua parte liber hostilibus tentorijs mons patebat, ut inde intrare urbem simularent, nihil horum est prætermissum à ueteranis & sagacissimis ducibus. Milites quoq; intrepidi, & obedientissimi in omnem euentum sequebantur. Ra rescentibus iam ex interuentu diei stellis, mille fermè passuum spacio appropinquauerant hostium castris, quum barbarorum custodiæ ex alto conspectos, primum sublatis signis, deinde clamore prodiderunt. Ipsi nihil his uocibus turbati accelerabant instantius gradum, nondum enim uel periculum ab hoste timeri poterant, uel utilis fuga uidebatur. Sed experrecti à uigilibus turmales quidam incerti ex somno arreptis armis incondite, è stationibus progressi in eos proruunt, pastorum, & agrestium frumentatorum gregem rati. Epirenses cõtempta paucitate uenientium maiori quidem animo quàm consilio præparant se ad dimicandum, primo tamen procursu hostium paululum retrocedentes terga uertunt, & simulato pauore relictis iumentis arripiunt fugam. Barbari ubi timoris indicem fugã aduerterunt, quàm concitatissimos equos immittunt in eos, & insultant ferocius fugientum tergo. Tum cõuersi uno impetu omnes sistunt equos, & strictis cominus gladijs inferunt pedem, tanquam uel necessitate coacti, periculum ultimum subituri, uel obiectis corporibus, & obnixo uultu uim insequentium propulsaturi, quũ pernicioſam iam fingerent fugam afflantibus fermè humeros hostilibus equis: Turcæ nihil territi, & ex habitu solo metiti uiros sublatis uelociter scutis appropinquantes hosti ordiuntur priores pugnam. Vnusq; ex eis Asiatici generis ingenti mole corporis ante alios progressus ferream clauam maximo simul clamore & impetu rotatam dextera, ut telum magis concitaretur, iacit in hostes. Qui conferti in unum, ac conglobati uitare ictum uenientem non potuerunt, licet uulnus uitassent. Perlata nanq; in medios ingenti sonitu à Dibrensi quodam iuuene porrecto scuto est excepta, deinde secuti cæteri, & gladijs geri cœpta res. Pulchrum spectaculum faciebat, & speciosam formam dimicationis idem fermè utrinq; numerus armatorum, & non dispar armorũ habitus, nam neq; barbaris, ut in ea celẽritate, & per contemptum quendam eruperant è stationibus, præter singula scuta, gladiosq; aliud teli genus aderat. Illud tantũ onerabat hostes, quod electissimi ex omni uirorũ robore, & principes iuuentutis nostri erant, illi sine discrimine ignaui, fortesq; simul, prout tumultuarie exciuerant eos uigiles, proruerant. Sicq; haud dubie primo furore congrediendi fortuna eorum longe inferior apparuit. Confosso nanq; sub Mosis manibus Asiano, in quo totus robur agminis erat, ingẽs terror cęteros, ac desperatio simul incessit, nedum uictoriæ, sed salutis quoq;, ni auxiliũ aliquod adesset è castris. Quare referentes paulatim pedẽ, terga dant hosti, & per quẽ modo alios insequebantur mutata sorte fœda fuga campũ deserunt.

Fuga timoris index.

Ferrea clana Asiatici.

Asianus Mosis manibus cõfoditur.

deſerunt. Epirenſes liberam præbuere facultatem fugiendi, neq; moleſtę quicquam uocis, aut indicem uictoriæ clamorem ſuſtulere in uictos, ſed exactiſſimo conſilio collecti circa duces, relictis corporibus, ſpoliisq; occiſorum repetunt iumenta, & agere fugientibus ſimillimi unde uenerãt, pergũt. Creuerat audacia, animiq; uiris ex eo proſpero pugnæ ſucceſſu, Differebat tamen gaudium omne in ſecundum cœptæ iam rei euentum. Vnus erat notæ in multis bellis operę miles, cuius aſſiduus gemitus, & impatientia doloris ex uulnere cæterorũ ſolatia perturbabat, & impediebat lętitiam ſociorum, transfixerat nanq; Barbarus gladio leuum uiri humerum, ut neq; ad arma gerenda, neq; ad regendum equum ſufficerent uires. Hunc miſeratus Moſes deſiliens ex equo, ſublatum ſuis manibus uni ex militibus commiſit, ne inter curſum equi procideret inutilibus ad ſuſtinendum manibus, & quàm ociſſiſſime priusq; alius excitaretur tumultus ab hoſte, ferri in caſtra ad ſtationes ſuorum iuſſit. Reliqui integri omnes erant, nemoq; præter illum eo certamine uiolatus exceſſit. Barbarorum quinq; occiſi, uulnerati octo, pauci quidam numero, multi tamẽ ut ex ea paucitate. Simul itaq; & equus hinc ex oculis ſociorum rapuit milites, & clamor inde, fremitusq; ingens à caſtris hoſtium exauditus. Implcuerant nanq; querelis omnia ſaucij, & deformia oſtentantes uulnera excitauerant ad arma totius exercitũ furorẽ, illosq; præcipue, qui affinitate aliqua contingebat occiſos. Proinde impatientes imperij prorumpebant undiq; ſine duce, ſine ordine è ſtationibus, ut quenq; ira, cupiditasq; ultionis ducebat. Miſſo tamen edicto à prætorio imperatoris reuocati ſunt omnes, & conuenere circa tentoria, iuſſa eius expectantes. Ille aſſuetas ueritus hoſtium inſidias, & ne ſub frumentandi prætextu fraus aliqua circum latitaret, pręſertim q̃ plagę ipſę ſuorum, & uulnerũ uaſtitas, non humilis uulgi dexteras, & aggreſtes gladios arguebat. Quatuor fortiſſimorum equitũ millia, ne ita expoſita ignominię eſſet paucitas, ad id muneris elegit, qui ſimul & id agmen frumentariorum opprimerent, exuerentq; iumentis, & uicinos colles, ualles, ſyluas, ac latebras locorum diligenti indagine oberrarent, ad aperiendas inſidias hoſtium. Peruenerat interim ad Caſtriotum miles à Dibrenſi miſſus, & tradito ſocio ſtationarijs obuiam progreſſis, ut uulnera uiri curarent, ipſe uix ſui cõpos procurſans huc, illuc, ob oculos armatorũ, & multos nominibus appellans, arma arma clamabat, iamiam adeſſe Barbaros, concitata omnia caſtra hoſtium, & tolli indicem uenientium puluerem oſtendebat. Tenuit dolor primo, timorq; Scanderbegum, ſolicitum de ſalute ſociorum, quũ & duos tantum ex toto agmine, alterumq; profluenti recentium uulnerum cruore oblitum ad ſe deuectos turpi fuga cerneret, & ſtolidum clamorem militis, ac plenum pauore exaudiret, ſed ubi ordine quæ acta fuerant, didicit ab homine, mutata in riſum mœſtitia, & ſolicitudine in audaciam oẽs bono eſſe animo, & equos, tela, armaq; uiris in procinctu eſſe iubet. Conſpiciebatur iam Moſes à cuſtodijs ſuorũ, quæ per montium

Miſericordia Moſis ducis in militẽ ſaucium.

Milites ducis intelligut, alterum uulneratum, alterum cui Moſes hũc commiſerat.

Caſtriotes barb

 fuga diſpo-

iuga dispositæ fuerant, aperto campo hostes eodem tenore insequentes, iamiam ad locum insidiarum pertractos sociorum manibus cædendos traditurus, nam lentiori gradu primum nostri inter agenda iumenta deflexo nunc hac, nunc illac procursu expectantes magis, q̃ fugientes carpserant iter. Sed ubi prorumpentes è castris aspexere hostes relictis saccis impedimentisq̃, in apertam fugam inclinauerant. Momento itaq̃ temporis planicie superata, contigere collem, qui à septentrione oppositus, tegebat uallis umbilicum, ubi aderant armati. Et priusq̃ immineret propius hostis, recepti tacite sunt inter suos, ita labore & cursu continuo exhausti equiq̃ uiriq̃, ut uere fugisse appareret. Barbari uelut prolapsos mox eos è collis uertice aspicientes ualle immersos latitare arbitrati recta illos insequuntur, & appropinquantes loco, ut commodius undiq̃ obsessos caperent, effusi passim ac inordinati, hi collem conscendere, hi ab alijs partibus ingredi uallem parant. Conterruit tamen primo uiros auditus ingens fremitus equorũ, immotiq̃ gradu silentiũ tenuerunt, donec certior iam sonus, strepitusq̃ increbrescens, aperto indicio patefecit hostes. Tũ audita maiora omnia uisa, & incerta timidius (ut fit) interpretata perpulere facile ad fugam homines. Fugere iam parantes Scanderbegus dato præpropere signo, ingenti, ut in re subita, iniecto terrore, consurgens à dextro latere est aggressus, Tanusius à sinistro, superne quoq̃ peditatus, qui inter cõfragosa montis loca, & aspreta latitabat ex improuiso descendens, eodem impetu obruit. Stetere tamen admiratione quadam magis, terroreq̃ perculsi, q̃ certo ad dimicandum animo: Sed ubi sæuientibus undiq̃ hostibus suasit arma necessitas, cõcitatis ingenti furore equis, occupauere collem. Et primo equestris hastas iacientes ex alto (nullus enim alius in tam exiguo interuallo loci, ac præcipiti, & inæquabili solo eius teli usus aderat) arcebãt hostem, sed succedens ab auersa parte Peicus Manudi cum agmine peditum, quorum ducenti sagittarij, totidem scorpionarij erant, facile pulsos loco impulit in præceps. Subter hostis undiq̃ circũsidebat. Deorsum prẽmebat intollerabilis uis telorũ, ita ut uix ullus ad effugiũ exitus pateret oppressis. Strictis itaq̃ gladijs oẽs in duas partes diuisi irruunt in aduersos, ac uelut cæci multa suorũ strage incũbunt in tela, & in ferrũ ruunt, sed facile pellebantur retro à pluribus pauciores, & fessi ab integris. Prẽsertim à dextero latere, ubi Scanderbegus uallum, murumq̃ uelut fecerat densato agmine equitum, peditumq̃ hastatorũ. Coaceruati igitur eadẽra bie omnes à sinistro latere perfracto robore nostrorũ penetrãt aciẽ, emptaq̃ multo sanguine uia pugnantes simul, & fugientes consulunt saluti. Confusa repẽte sunt omnia, neq̃ uel ordinis seruandi cura, uel retinẽdi collis habita amplius ab Epirensi, pro se quisq̃ instat uictis, & cẽdere fugiẽtes pergit. Attriti sunt fermè plures in eo tumultu cõtentioneq̃ excundi, proprio onere, & sociorum armis, q̃ hostium. Effugere tñ paulominus, q̃ duo millia: reliqui occisi, nudataq̃ spolijs cadauera palpitantia adhuc iacuere, qua quenq̃ oppressserat fatum. Fugien-

Peicus Manudi.

Scorpio militare instrumentum est, quod uulgo nunc balistam uocant, ita dictus quod parus ac subtilibus spiculis inferat mortẽ.

tium

tium xxxiiij. uiui capti. Cæteros uix ullus eſt xx. paſſus inſecutus, mox nanq; receptui cani iuſſum à Caſtrioto, quum contentũ ſe ea uictoria diceret, timereq;, ne ſi exaturari ad finẽ libidinẽ ſuorũ permitteret, breue foret id eis gaudiũ ſibiq;. Signa militaria tria tantũ adempta, ſed neq; plura tulerãt Barbari, quũ tumultuarie, & quaſi latronũ more ueniſſent. Equi occiſorũ mille amplius inuenti, cęteri confoſſi inter pugnandũ fuere. Victorum xxij. tantũ interfecti, uulnerati xv. Ita cõpenſauit egregia pręda uictoriaq; iacturã frumenti Albanus. Turcarũ ſtatiua quæ ſub oppido morabantur, lęta fuere primũ cõuecto frumẽto hoſtili, iamiam inde uinctos frumentatores expectantia adduci ad præſtitutũ ſupplicium immolandos manibus illorũ quinq; occiſorũ. Vbi uero eam tanti agminis deformitatẽ, ac ſuorũ ſtragẽ aſpexere, obortę cũ inani indignatione lachrymę uiris, obtorpuereq; inſigni mœſtitia animi. Trepidatum quoq; ſummopere eſt in totis caſtris, ueriti ne elatus eo ſucceſſu hoſtis ipſos eodem impetu adoriretur, quũ maiorẽ longe numerũ noſtrorũ, & totius uirea prouincię adeſſe in oculis crederẽt. Quare diſpoſitę undiq; pręcipua cura cuſtodię, partiti exactiſſime ordines, ac in ſpeciẽ coronę circa ducũ tentoria conſidere iuſſi. Parata ſuis locis ſigna, equi ſtrati, frenatiq; uelut certiſſimo iudicio expectaretur hoſtis. Non tñ is animus Epirenſi, nõ ea uictorię elatio & inſolentia ſpiritus erat, quin timebat non minus hoſtes & ipſe, q; ab eis timebatur, & moliri aliquid in ſe ad eam ignominiã ulciſcendam aſſidue putabat, pręſertim q; nõ longe iam regia caſtra adeſſe nunciabatur. Primũ igitur omnium exortis tenebris colligi uaſa iuſſit, & alijs quinq; millibus paſſuũ procul ab hoſte locauit ſtatiua. Mane uix dũ orto ſole Tanuſium cũ L. militibus, & ſingulis famulis Croiã uerſus, ad accerſendas copias ibi cũ Georgio Streſio relictas miſit, equoſq; ac prædã captiuã illis tradidit in tutiora prouincię loca deportãda. Procurata ſunt ea omnia, expeditaq; ſeptem diebus, ac coactę in unũ copię noſtrorũ. Biduo tñ prius q; nouum iſtuc præſidium receptum eſt in caſtris, quinq; millia anteſignanorum tyranni, ſecunda noctis uigilia aduolarunt ad urbem. Amurathes cum reliquo apparatu craſtina luce inclinato iam ſole eſt ſubſecutus. Milleſimus hic quadringenteſimus quadrageſimus nonus à Chriſti natiuitate cõputabatur annus, undecimus aũt à tẽpore quo Scãderbegus obtinuerat imperium, pridie idus Maias, quũ matureſcũt ſegetes in campis, & ueſtita herbis prata cõmodam præbent pabulationem exercitibus. Id aptiſſimum belligerandi tempus ad externas præſertim expeditiones obſeruant ſemper Barbari. Pari igitur ratione prohibuit tyrannus quicquam in hoſtilibus campis corrumpi, uel proteri frumentum, ut matureſactum poſtea & demeſſum præſtaret alimenta militibus. Sed ſumma ratione conſilioq;, tum ex more gentis, tum ut deterreret oppidanos, huiuſmodi pompa ſpectaculi eſt conſtituta: primum inſtructa peditum agmina, & leuem armaturam Aſapporum, deinde equites iuxta Timaratore, Subaſſidas, Sanzacchos, ac cæteros ſuo ordine

Anno 1449. nono anno ut periij Scanderbegi, bellũ Sfetigradenſe.

Spectaculum Turcæ quo obſeſſos Sfetigradenſes deterrere uoluit.

duces obire mœnia urbis præmittit, atq; ingẽti plausu, clamoreq; militari, & omni instrumentorũ crepitu edito se præire iubet. Deinceps quisq; ad eligenda statiua discurrentes fixis humi signis, statuunt diuersis locis tentoria, maior pars peditatus, ac uilia uulgi capita secundũ radices montis sub mœnibus, & in magis opportunis iniurię locis disposita. Equitatus partim tribus, partim quatuor stadijs stetit procul ab oppido. Prętorium, & statio principis octingentis passibus amplius à murorũ ambitu collocata. Totum id noctis in situandis castris, ordinandisq; custodijs, per iocos cantusq; uarios transactum. Non tñ expers molestiæ animus Tyranni erat, quum & recentem suorũ ignominiam acceptam ab hoste æquo animo ferre nõ posset, & difficilem urbis potiundæ spem cerneret in ea, præsertim inaccessi loci asperitate, qui in ardui crepidine montis situs uix habilem expedito peditի pręstabat accessum, ita ni lenioribus consilijs magis q̃ armis fidem oppidanorũ expugnaret. Nihil igitur posteri die tentatum uel molitum hostiliter in muros, retentus quietissime miles, neq; procursationibus ullis indultum. Missi uero sub sero diei caduceatores ad urbem, cũ postulatis Ottomani, qui monerent obsessos imminentis mali, periculiq;, ni priusq; bellicum cani audissent, ad uoluntariam deditionem animos inclinarent formula ea ædita singulis. Nihil immutaturũ Amurathẽ de pristino ciuiũ statu, eadem onera, munera q; relicturum uiris, quę ante à Scanderbego essent præstituta. Pręfecto multa dona, honores q; propositi, Pręsidio libera abeundi facultas, & ccc. millia asprorum promissa (genus est argenti signati apud Barbaros) dare se eius noctis spacium ad consulendũ. Si persistant in pertinacia uisuros crastina luce supra caput armatos, & frustra strictis idẽ gladijs, ac perfractis mœnibus spretas semel cõditiones imploraturos. Prælatus, qui in foro aderat cũ agmine armatorũ, ubi progressus è muris miles, nunciauit adueniss regios quosdã, petentes, ut eum alloquerentur, citato gradu mox processit ad eam partẽ urbis, ubi hostes expectare narratũ, superstansq; è muris per interpretẽ dicere Barbaros iubet, illi summoueri cęterã turbã, habere se à Tyrãnno, quę cũ eo solo agerent, postulant. Ad ea Petrus facete cauillatus & iocans: Aptũ quidẽ tempus, ait, obseruastis amici, quo archana istęc uestra in noctẽ differretis, ut nedum milites meos, sed diem quoq; ipsum laterent. Quare timeo, ne eius generis istęc sint quę ad me affertis, quę lucẽ ipsam nõ iniuria horreant, licet forsan uerecunde factũ à uobis, laudari debuerit. Non tñ accepisse se exemplum à maioris suis, inquit, ut quicq; inconsulto milite suo ageret, quos laboris, & periculorum socios haberet, ac summoueret ab hostilibus alloquijs illos, quorũ præcipue fidẽ ad Scãderbegi imperiũ, ad Epiroticã libertatẽ defendendã ad sui denicq; corporis custodiã elegisset. Neq; cõsuesse se pręterea noctẽ ullis externis cõsultationibus adhibere in eo pręsertim rerũ tumultu ueniã eius tẽporis darẽt, crastina luce, si uellẽt, eos se ad satietatẽ usq; auditurũ. His dictis excedere ilico à muris iussit. Irritati tũ sunt maxime (ut leui

Situs Sfetigradi.

Caduceatores quos uocant Heraldos.

Responsum Perlati datum Turcæ petẽti deditionem Sfetigradi.

ter impel

ter impelluntur) uulgi animi, ac ingenia militum, coactiq; circa præfectũ ſpectatores ad ſitum urbis contemplandum, & perſcrutandas res oppidanorum non fœderis cauſa miſſos uociferantes, aperiri portas rogant, ut comprehenſos & adductos in urbem, confeſſionem ueri ab eis extorquerent, & præciſis manibus (ut puniri exploratores conſueuerunt) remitterentur in caſtra. Petrus non ſolum negauit iſthæc ſtolide petentibus, ſed ſeueriori etiam caſtigatione uerborum repreſſit libidinem militarem: Non eſſe, inquiens, aliquid in rebus humanis tam ſtudioſe obſeruandum mortalibus, quàm ut fides non læderetur. Ipſos curioſos nimis & ſolicitos interpretes factos, ut in ea incertitudine rei ius omne gentiũ fasq;, & mores ac ritus bellorum uiolarentur. Rediere igitur nuncij ad Tyrannum æque, ac uenerant, ſicut nullo, neq; facto, neq; uerbo inclementiori uiolati, ita incerti omnium, nullaq; re uel expoſita, uel impetrata. Indignatus eſt primo ſenex uelut per deriſum contemni ab hoſte, & propior fermè ad oppugnandam prius armis quàm uerbis urbem fuit, tamẽ ſedato animo, nihil ſatis humile ratus, uel pudendũ principi, quod pro imperij ratione & cupiditate gloriæ non ſit adeundum, præſertim ubi conciliari per beneficium populorum animi poſſint, & haberi oppida urbes q; incruẽto milite, & ſine aliqua pernicie mortalium ſubiugari. Poſtero die ijſdem ipſis mandatis eoſdem tentare oppidanorũ animos iubet. Adiecitq; unum ex purpuratis ſuis, uerendum animis uirum, & præcipue in perſuadendo ſolertiæ, Epiro oriundum, Quo & maior intereſſet agendis grauitas fidesq;, & notæ linguæ homo facilius obſtinatos animos nunc precibus, nunc conſilijs ad deditionem impelleret. Appropinquantibus illis oppido, Perlatus priuſquam ad colloquiũ deſcenderet, procurauit è muris undiq; perluſtrari oculis montem, ac uiciniores mœnibus ſaltus, ne inſidiæ aliquæ inſtarent à tergo. Dehinc portula quadam, cui Dibrana nomen eſt, recepit in urbem barbaros. Purpuratus tantum immiſſus fuit cum tribus militibus, & duobus famulis, adductisq; per mediũ forũ in tẽplo ſanctæ Mariæ, & cõuocatis ſenioribus urbis, conciliũ indixit. Iuuentus nanq; omnis excluſa, ne id motus alicuius cauſa fieret. Tum cõſurgens Barbarus, quũ ſuas diceret primas partes loquẽdi, qui prior ad colloquiũ inuitaſſet, multis prius uerborũ lenocinijs pręſtruere fidẽ ſibi, ac prœoccupare oppidanorũ animos eſt conatus, atq; à multarũ urbiũ populorumq; exorſus exemplis tam accurate diſſeruit omnia, ut nihil haberes quod reprehenderes, niſi quod immodice ad terrendos homines ſupra mortalium ingenia tyranni uires extulit. Petrus eleganter ait, & optime eam cauſam actam eſſe, niſi apud tam obſtinatos animos, & deuota libertati pectora ageretur. Inclinaturos ſine uariatione ad ea poſtulata omnes eſſe, ſi uel Ottomanum & inanes hoſtium minæ ad fortes animos penetrarent, uel imperium Scanderbegi illis faſtidio eſſet. Nullum neq; maleficium eius ad hanc diem extare, neq; beneficium Amurathis, quo præponat externum ciui, amico hoſtem, Chriſtiano

Fides ſeruanda eſt uis gentiũ.

Secundo tentat Tyrannus ſectigradum ad deditionem impellere.

Barbari oratio ſuper modum Tyranni uires efferens.

Pulchrum reſponſum Petri.

Christiano Barbarũ. Ageret, tentaret, experiretur armis tyrannus, ferro perterreret obsessos, perfringeret muros, ederet prius occisorũ aceruos, ut eo spectaculo examinati ciues ad genua eius prouoluti, tunc has pacis conditiones approbent, turpe nunc uideri sibi, ac prope ridiculum tantæ indignitati submittere animos, priusquàm infestis signis impeti muros, & discurrere armatos sub mœnibus, priusquam gemitus uulnera & sanguinem suorum, priusquam effossam murorum compaginem, ac nuda urbis latera conspexissent. Rectius tamen facturum Amurathem, si conuersis signis Adrianopolim repetat, & senilis quod supereſt spiritus immunis à bellica inquietudine transigat, neq; fatalem sibi populum armis diutius lacessat, quorum egregiam in tuenda libertate fidem, ac priuata, & publica in duces suos studia, totiens tanto suorum sanguine sit expertus, se promissam semel principi fidem, & traditæ curam urbis, nisi mortuum non relicturum, sat præmiorum, sat honoris delatum sibi credere, si uel defensam patriam superstes aspiciat spiritus, uel ea collapsa uindex libertatis dextera, & insons animus inter suorum cadauera liber ad meliorem patriam migraret. Idem finis & orationis & consultandi fuit, nam primores urbis, qui aderant, ad unum ingenti assensu uocem præfecti laudibus efferentes approbarunt. Regij nihil ultra apud tam surdas aures agendum rati, re infecta exeunt de templo. Præfectus cum suis iuxta secutus, & quia prandendi tempus instabat, laute & opipare acceptos habitosq; ad portas usq; deductos ad suos redire permisit. Mouit maxime Ottomanum audita oppidanorum fiducia, & grauitas, prudentiaq; ducis, rerum præterea omnium & alimentorum copia non ad necessarios tantum usus, sed abusus etiam in urbe repertorum, quæ potius de industria curauerat disponi per uicos Perlatus intrantibus oppidũ regijs, ut narrata postea Amurathi amouerent spem urbis per diutinæ obsidionis, & famis incommoda potiundæ. Quare ubi nullum aliud remedium præterquam in armis cognouit Tyrannus, indicto mox ad prætorium cõcilio purpuratorũ, & fortissimorũ quorumcunq;, ac peritorũ militiæ uirorum, ardens odio simul, iraq;, quod leges bellorum, & agendorum consilia sibi ab infami castello, & clauso latronũ agmine darentur. Quod inuictos se, & fatales populos uelut usurpato prouerbio appellarẽt. Multa de oppugnandæ urbis ratione quærens tacite, & consulens differuit, præcepitq; tum ordine quædam uiris, quę ad id operis genus in rem essent. Reliquus apparatus, & exordium oppugnationis in posterum diem dilata, nam parum adhuc eius diei supererat.

Fatales populi

Amurathes egre fert leges bellorum sibi dari ab infami castello.

Marini

MARINI BARLETII SCODRENSIS, DE VITA ET GESTIS SCANDERBEGI, Liber Quintus.

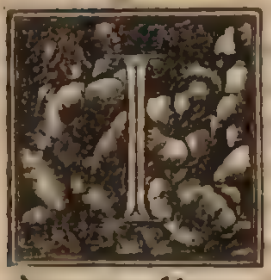

NVASERAT IAMPRIDEM EX AMVRATHIS aduentu, & hostilis exercitus fama pauor, timorq; uniuersum Epiroticum nomen, regulos præsertim, ac principes uicinos solicitos, ne si tã immodicus hostis obsessam urbem absorbuisset, eodem quoq; calamitatis tenore cæterorum fortunam traheret. Quare secretis hincinde consilijs habitis (licet pleraq;, ac ferè omnia ad locorum pręsidia, & saltus regionis custodiendos antea procurassent) legatos ad Scanderbegũ ex omnibus locis decernunt, qui monerent ducẽ, ne pateretur ea impunitate diutius Amurathem urbes Epiroticas uexare. Nam si iniquo aliquo sydere Sfetigradensis urbis atrox Tyranni animus compos fiat, cæterorum quoq; sumptis uelut inde uictoriæ auspicijs, & ferociæ alimentis eandem fortunam facere. Neue (id quod longe perniciosius esset, & maximo omnium periculo futurum) solus ea hominum paucitate ad hostium uires tentandas, & tanti exercitus molem lacessendam animum destinaret, offerentq; ei arma, equos, uiros, commeatus, aliaq; omnia, quibus amoueri commode tantum incendium posset, antequam uniuersi conflagrassent, satis se quisq; defensos, tutosq; dicentes, si defensum nunc eum ab ea periculi uastitate præstent, à qua tum publice, tum priuatim incolumitas omnium, & quietissima possessio imperandi, tum prouinciæ totius robur, & perpetua Epirotici nominis gloria pendeat. His alijsq; multis obedientissimorũ sociorum & beniuolentissimorum animorum documẽtis onerati nuncij recta uia circunfusos Sfetigrado montes, ubi locata principis statiua esse sciebant, petunt, sed non inuentum illum, ibi per totum diem expectarunt. Nanq; quũ primum Amurathes signa intulit in Epirum, & tam immensi exercitus, ac tantæ rei fama omnium aures animosq; formidine replesset, postridie eius diei Scanderbegus cum Tanusio, & Georgio, ac decem electis custodibus corporis sui, militari (ut consueuerat) sagulo amictus ad peragrandas propiores periculo prouinciæ urbes, & firmandos animos, ac stabiliendam eorum fidem processerat, non ignarus (ut in re noua ac recenti) multum illos ex tanto rerum motu atq; crescentibus quotidie uel falsis rumoribus, & animo perculsos esse, & plurimum se omniũ solicitudini, ac timidis consilijs mederi posse, restitueréq; hominibus (si qua parte labassent) pristinum robur animorum & solitę pertinaciam fidei, sicq; nihil (ut instituerat) prætermisit. Orsus enim à Croia, tanquã à capite, uel imperij, uel solicitudinis, accito ad portam Vranaconte cum agmine armatorum, ac nobilissimis quibusq;, urbem nanq; ingredi prohibebat, multa ex breui temporum agendorum instantia, plerisq; concitatis rebus

Tanusius &c.

Vranaconis responsum de tum Scanderbego.

tatis rebus (ut aiunt) calcaria addere superflua cura conatus est. Respon
sum à præfecto tulit, sicut tantæ non indecens fidei, ita neq; iniuria ingra
to silentio à præclaro uiro auferendum. Indignanti nanq; primo similli-
mus, & uelut mœstior ex eius aduentu: Si, inquit, hodie Scanderbege
Amurathem, & hanc quam narras, prȩclari exercitus formam, quam te
ipsum uisuri erant Croienses, adeò sicut ingratus & publice omnibus, &
priuatim singulis sermo iste tuus fuit, ita nihilominus aduentus quoq;
ipse molestus. Quid enim deterius afferre potuisset hostis uel uisus, uel
auditus, quod magis fortium uirorũ turbaret animos, & feroces offen-
deret spiritus? Iam eó decurritur, iam eos aduersus te & Epiroticum im-
perium animos gerimus, ut donec uigent hi rerum motus in prouincia,
& donec reddit in Epirensibus campis armatis iura Amurathes, expecta
tior sit omni tempore, gratioráq; nobis hostilis cõgressus, quàm tuus iste
futurus, quandoquidem hic nihil præter tacitas querelas, ac uelut inclina
torum ad perfidiam animorum solicitas dubitationes aduehit. Ille totius
materiam laudis, præclarum fidei experimentum, ac perpetuę occasionẽ
gloriæ est allaturus. Nihil aduersatus ijs Castriotus, sed expurgans se, &
nuncium non hortatorem appellans, dimisso inter oscula præfecto mili-
tibusq; ad reliqua cuectus loca, ex animi sententia omnia & inuenit, & re
liquit, abscedentibus tenebris, neq; adhuc certa die applicuit in castra, fes-
sus longa itineris fatigatione, & continuis uigilijs propè exhaustus. Sed
uix respirandi tempus concessit ipse sibi, ubi legationes sociorum uidit.
Conuocatisq; extẽplo primoribus ac optimatibus suis, permisit liberas
conciones uiris. Illis auditis, liberaliter cõsensu omnium laudati, maxime
socij, & gratiæ acte à Scanderbego, quod in ea perturbatione rerũ tantã
salutis & laudis suæ pariterq; Epirotici nominis rationem haberent. De
auxilijs responsum, ut bono essent animo, non uideri ex re nunc sibi ma-
ioribus copijs agere cum hoste, & integris adhuc omnibus nudare præ-
sidijs sociorum latera, starent interim instructi & ipsi, atq; defixi in Otto-
manum. Difficile esse perfidi hominis consilia pernoscere, ubi aliqua be-
negerendæ rei occasio affulsisset, illuc præter spem omnium irrupturum
se, quum operęprecium erit, & maior exiget ius periculi, ac ratio dimican
di, illorum opera libenter, & æque ac sua usurum. His expeditis, paratæ
militariter mensæ, ac refocillatis corporibus, tertia hora diei cum multis
muneribus dimissi. Dum hinc consultationibus geruntur res, & uerbo
rum magis quàm armorum usu Amurathem oppugnat Castriotus, ille
dilatam ac præstitutam diem Sfetigradi oppugnationem aggressus, loca
tis in ęminentiori quodam loco oppositio urbi, unde apertior murorum
aspectus apparebat, duobus tormẽtis ingentis magnitudinis (neq; enim
plura aduexerat, triduo ad id operis intẽtus crebris ictibus satis amplam
murorum partem decusserat, concœperatq; crastina luce totis signis &
robore exercitus succedere mœnibus, sperans nõ posse aliqua oppidano
rũ pertinacia, uel arte excludi ab urbis possessiõe milites, quũ perfracta in

uastum

*Oratores socio-
rũ atq; prin-
cipum Epiri,
Illyrici atq;
Macedonię
ad Castriotum
communi con-
solant auxilia
offerentes.*

uastum urbis latera non difficilem suis aditum promittere uiderentur. Nunciata hęc omnia Epirensi per eam noctem sunt à custodijs locorum & exploratoribus. Proinde coniectatus & ipse tacitam hostis uoluntatẽ, ac institutum Amurathis, subueritus est primo, timens ne obruti multitudine ea armatorũ, ciues ad hostes propulsandos non sufficerent, & collapsa alioquin ab ea parte mœnia eum timorẽ augebant. Quare uoluens plura animo, statuit eius periculi laborisq; partem in se transferre, ac laxamenti aliquid præbere obsessis. Medio itaq; noctis acceptis tantũ unius diei cibarijs, reliquis impedimentis, sarcinulisq; ibi relictis, quinq; millibus passuum procul ab hoste in ueteri præteritarum loco insidiarum posuit castra. Pręmissoq; Musachio, & Guiriza Vladieni, primoribus suis, ac pręcipuę solertiæ uiris, ad spectanda hostium statiua, & obseruandum apparatum ad urbis oppugnationem, ipse iugi silentio mansit, donec gerendorum consilia ex suorum aduentu sumeret. Secunda diei hora simul & Epirenses spectatores ad copias suorum uertunt iter, & educti è stationibus Asappi atq; auida periculorũ gens lanizari, armis instructi, & ad inuasionem parati conscendunt montem, equites uix tribus passibus superare radices montis propter accliuitatem illius poterant, & procul intenti sagittis, superstantes è mœnibus hostes terrebant magis q̃ arcebãt, uiliora capita uulgi, ac imbellem turbam ad primos impetus oppidanorum exponebant, ut defatigatos ea cedendi occasione facilius ipsi postea sternerent, & auocatis ad eam materiam rei benegerendæ à designatis custodijs ciuibus nudata præsidijs munimenta occuparent, hæc ab ea parte moliebantur, qua perfracta mœnia tormentis fatiscebant. Sed facile locus ipse natura arduus & erectus pellebat homines, & leuissimo quoq; ictu deturbabantur ab oppidanis. Aggerem preterea eo loci per eam noctem fecerant ciues, cõgesta terra tumuli in modũ & cratibus uimineisq; pluteis circundederant locũ, præparatisq; circa fudibus, & lapidum congerie pàruo impulsu emissa tela altitudo ipsa, ac decliuitas loci concitabat in subiectos, uix ullo satis firmo retinaculo oblato, uel certo uestigio firmandorum pedum ruentibus in præceps in alijs urbis partibus, præsertim iuxta portas, ubi planior locus erat, & facilior militibus ascensus, descensus q; ostendebatur. Circunfusi undiq; Asappi scutati â fronte, & pone duo lectorum hominum agmina scloppis scorpionibus, ac uelut caligine sagittarum ad auertendos à stationibus oppidanos locata erant, ut facilius cuaderent in muros lanizari, qui plures admouerãt scalas, ac summa contentione uulnerum prorsus, mortisq; immemores, integri alij, alij uulneribus confecti ascendentes iam ad coronam summis manibus attentabant. Inconcussa nanq; ab ea parte mœnia fuere, neq; præsidium aliud, quàm per scalas, potiundæ urbis apparebat, sed quo altius à terra euecti superabant muros, eo infirmiores ad insistendũ, multi suo ipsi onere ruebant, & cum scalis ipsis deuoluebantur humi, quæ pondere frangerentur ascendentium. Plures præcisis digitorum retinaculis, inutilibus

Oppugnatis urbis.

Asappi auida periculorum gens.

ad tenendum manibus, quibus collapſa primum arma corporis, deinde ipſi quoq; ruina ſequebantur. Sed ſaxis præcipue gerebatur res, quæ ſuperne demiſſa cum ingenti fragore promiſcue & armatorũ, & omnis apparatus idem exitium trahebant. Et licet paſſim innumeri caderent, aſcendebant tamen nihilo pauciores, ac recentes, integriq; pro deſeſſis, ac uulneratis ſuffecti oppugnationis miniſteria ſubibant, & per cadauera ac ſanguinem iacentium irruentes maiori iam ultionis ſtudio, quàm cupiditate prædę, abiecto omni procul mortis q; timore, ingenti fremitu rapiebant murorum propugnacula, & feſtinatione ipſa, ac certamine aſcendendi, quum quiſq; ſummus euadere non poſſet, alij (ut plerunq; fit) alios impediebant. Oppidanis cum ingens copia congeſta telorum ſuppeditabat, tum etiam uires ad exercenda non deerant, adiuuabat præterea omnia locus, & ipſe ſibi ſuppetias ferebat. Ad ſagittas autẽ & miſſilia hoſtium, plutei quidam, & tabulata diſpoſita fuerãt, ac porrecta in modum ſcutorum, ut tecti ponè milites facilius aſſignatas ſtationes ſeruarẽt, & ſua quiſq; munia commodius obiret. Turcarum plures uiui capi manibus poterant, quum propter altitudinem ſcalarum corporibus penè ipſis cõtingerent hoſtes, & inermes nonnulli relictis armis aſcendiſſent, dum impedirent onera ſcandere cupientes. Nemo tamen uiuos, quàm mortuos mallebat, timens, ne ſi in eo furore & rabie pugnandi hoſtis ſeruandi cura, & prædę cupido animos inceſſeret, urbs ipſa ſtolide ab ignaris amitteretur. Hæc primo fermè & ſecundo impetu tentata à Barbaris. Vbi uerò fœde repulſos ſe ſemper uiderunt, iam inanes conatus, & ſtolidum mortis appetitum cognoſcere incipientes, & quiſq; propria tractans uulnera, ac profluentes ſanguinis riuos aſpiciens, tum demum ferinam mitigare iracundiam cœperunt, imbelles, tum etiam uirorum ictus tardior concurſus ad muros. Non agilis dextera, non pernicitas pedum aderat propter tacitam uirium defectionẽ (ut maxime ſolet laſſitudo haurire ſpiritus ex aſcenſu continuo) ſed aſtantes à tergo duces & purpurati regis, nunc adhortationibus, nunc minis urgentes, feſſos concitabant in hoſtem, ac impellebant uerberibus, ſi qui ſegnius intuliſſent pedem. Ita coacti redintegrabant pugnam, & languida corpora trahentes in hoſtẽ, torpidos, inefficaces q; ictus in aduerſos muros effundebant, & paulatim deficientes mœſtam exhalabant animam. Multos inter expirandum ſocij tractos pedibus, dum à ſæuitia oppidanorum ereptos deducere in tentoria conantur, & officio pietatis fungi credunt, alijs q; ſi conſulentes magis uulneribus confoſſi, ſuper ſemianimis cadebãt ſocios. Exin facile iam uictor oppidanus ex clamore indice lætitiæ è muris ſublato & feſtiuis inceſſationibus irridebat uictos, augebatq; dolorẽ uiris, ac renouabat uulnera, ſed nõ ferens inultam eam ignominiam Tyrannus, unum ex ſatrapis ſuis, Feribaſſæ nomen erat, præclarũ & uirium, & ingenij robore ducem, cum tribus armatorum millibus, ac quibuſq; bellicis inſtrumentis, magno præterea ſcalarum numero ad oppidanorũ excidiũ, uel uerius ad

ſibi

Clamor lætitiæ index.

Feribaſſa.

ulciſcendas

ulciſcendas iniurias, & præſidium ferendum ſocijs miſit. Mox clamor omnis ceſſauit in urbe, & timorem arguens ſilentium ad aliam belli duri ciem, & recentes ſudores ordiendos euocauit milites. Intenti itaq; omnium animi, oculiq;, ad auertendum nouũ hoſtem, & perturbandos progredientium apparatus, ſagittis primum, manubaliſtis, ſcloppis, catapultis omnis generis, quibus à longe potuit arceri procul à muris tenuerunt hoſtem. Deinde ubi inferri pertinaciter ſigna aſpexere, & pręter aliquem periculi reſpectũ imperi mœnia uiderunt, ſudos ſaxaq;, illitas pice oleoq; Corbes & Sarmenta iniecto igne iaciunt in ſubiectos. His igitur oneratis, ac perterriti regij, dum alij ab incendio ſe ſubtrahunt, alij ad extinguendum ignem accurrunt, paucas admodum ullas mœnibus ſcalas admouere potuerunt, & quæ admotę fuerant plures arſerunt incendio. Dux ipſe cum parte agminis euectus aliquantulum ab eo tumultu & occiſis ſtationarijs quibuſdam noſtrorum erectis ad eam partem murorum ſcalis, pugnando ſimul & hortando accendebat uiros, ut in uacuam inde urbẽ intrarent. Neq; deerat obſequium militum, & ſuopte inflammãti ingenio uulgi animi, ingenti nanq; ferocia, ac propè rabie omnes certatim, id decus petebant, non ignari q; præclara quæq; præmia, & ampliſſimæ faſtigium fortunæ, præter muralis coronæ donũ parata eſſent ei, qui primus murum aſcendiſſet, ſed irritas & ducum adhortationes, & contentiones militum fecit, accurrens repente in locum demortuorum ſociorum Petlatus, cum non ignobili manu Dibrenſium, ac grandine ueluti telorum obrutos homines contriuit, apparatusq; omnes perfregit, ac diſſipauit. Clamor iterum renouatus ex urbe, & repulſus hoſtis, licet maiori timore quàm periculo. Vix enim ex eo agmine xxx. ceciderũt, uulnerati duo de uiginti. Nemo tamẽ ab alijs operibus oppugnationis abſtinuit, priuſq; receptui cani audiuiſſent. Inſtabant ab omnibus partibus pertinacia ſola qua poterant, ac pudore magis q; uiribus, ita ut ſatis ampla copia reſpirandi fuerit oppidanis. Longe tamen amplior, nunc futura ex ipſo Scanderbegi aduentu, & aſpectu ſociorũ, quos index iam uenientium puluis ac fremitus equorum auribus, oculisq; omnium prodebat. Tarditatis autem noſtrorum (pugnatũ eſt enim ante eorum aduentũ ſub muris tribus amplius horis) ea cauſa fuit, q; poſt multas denicq; ſentẽtias tutius uiſum, & magis opportunũ, ſi protraheretur pauxillũ eius dimicationis ex ordiũ, donec hoſtes uacuis tentorijs relictis omnibus ſignis uiribusq; in oppidanos intendiſſent, ac quiſq; ad ſua diſcurriſſet miniſteria, facilius tunc rati intẽtos, operi, ac occupatos ſeſſos, ac duplici oneratos hoſte aggreſſę urbis, & initæ oppugnationis pœnas luere poſſe. Sed nõ adeò ſuppiſus inuẽtus Ottomanus, nec tantę ſe reũ ſtultitiq; prudentiſſimus Imperator prębuit, ut cõuerſa in oppidanos cuſpide, nuda tantũ terga Epiren ſi relinqueret. Locata nãq; ipſe ſtatione paulominus quatuor ſtadijs protul à muris ſpectator & hortator cõſederat, ſtipatus aſſuetis cuſtodibus corporis ſui & lectiſſimorũ iuuenũ agmine circa paſſim xv. fermè equitũ

Donum paratum ei qui primus murum aſcendiſſet.

millia diſpoſita, qui obirent aſſidue, & luſtrarent oculis omnia, ne motus aliquis oriretur à tergo. Epirenſis ſeptem millibus equitum, tribus pedi-tum inſtructis uſq; ad duo millia paſſuum prope hoſtem proceſſit. Ibi uero de more partitis copijs, Moſem cum peditatu omni, & duobus equi-tum millibus in inſidias, & ad uarios fortunæ euentus locauit. Ipſe cum reliquo equitatu maximo impetu apertiſſima, & campeſtri uia tendit in hoſtem, & priusq; ad coniectum teli appropinquaret ingenti ſublato cla-more & oppidanorum animos erexit, & depreſſit Barbarorũ equitatus. Regius qui ad idipſum (ut dixi) inſtructus ſtabat, nihilo ſegnius occur-rit, & concitatis equis irruit in aduerſos. Ipſi nihil multitudine territi, uel gradu turbati, illato infeſtius pede, primo impetu facili negocio propel-lunt ac diſſipant uenientes, pluresq; immixti, ac congreſſi cominus iam gladijs furere cœperant. Regij nulla re, præterquã numero ſuo aliquan-tiſper pares, iam cedere aperte, & timida fuga momento temporis paula-tim confeſſionem ignauiæ prębere nõ erubeſcebant. Id ubi aduertit Ty-rannus, & aduerſis ubiq; Dijs, ac infœliciter rem geri cognouit, mox ce-cinit receptui: Proh pudor, inquiens, & oſtentans digito paucitatẽ no-ſtrorum. Terga ueſtra ait, tam infame latronum agmen uidit, ſed uidi, & ipſe, quod magis excitare ruborem fortibus uiris debet. Ita ne deos illi in manibus, in ſinu uictoriam gerunt? Vos tantum imbelles gladios, mor-tales dexteras, & humana, ac ferro obnoxia corpora habetis? En expe-ctant adhuc, quid ſtatis? Oberrant præ oculis tam uobis pudendi uicto-res, abſorbere poteſtis cũ totis armis equisq; uiros. Vlciſcimini, ſanguis-nem ueſtrum ulciſcimini (ut enim ſit publici honoris ratio) cladem ſocio-rum, & priuatas ſaltem iniurias. Ad hanc illius uocem conuerſi extem-plo omnes, & undiq; relictis operibus effuſi ex monte proruunt in ſub-iectos. Non expectauit Epirẽſis, licet feſſos & inordinatos, ſed retroactis ocius ſignis, adeptũ ſemel uictoriæ decus ordinato in tuto receſſu, qua ſo-la poterat uia ſeruauit, & uno tantũ ſuorum amiſſo, tribus uulneratis, ad Moſem ſe recepit. Ex Barbaris lx. amplius ceciderũt, & ſub ſolius Scãder-begi manu quinq; interfectos narrãt. Recedẽtes eos Turcę nõ lõge ſunt inſecuti, nã ueritus inſidias Tyrannus (prſertim q; de cęteris copijs lati-tantibus nõ incerta apparebãt indicia) iterũ receptui cani iuſſit. Pulchrũ ſpectaculum erat, quũ momẽto eodem & urgere ab una parte Barbaros, & urgeri à tergo ab oppidanis cernere liceret. Inſultabant hi Caſtrioto cedenti, ac carpebant cõuitijs, quẽ armis nõ poterãt. Illis moleſtior longe Perlatus & clamore aures, & telis terga inceſſebat. Nã ubi relictis muni-mentis ad auditũ Scãderbegi nomẽ deſcẽdere eos ex mõte uidit, occaſio-nem ſequẽs prębitã cũ ccc. armatorũ agmine erũpens multo fremitu, ac grandine uelut telorũ, uſq; ad extremũ mõtis illos eſt inſecutus. Ita oĩa ad uerſa irritaq; ea die Ottomano ſteterũt. Vrbis oppugnatio intermiſſa, hoſtes nõ aſſecuti, & incruenti erepti ex oculis, aucta oppidanorũ auda-cia, & promptiſſimus fermè quiſq; ſub mœnibus amiſſus. Rerũ prętera

Tyrannus receptui canit.

Exhortatio tyranni ad ſuos.

Victoria Scanderbego cedit.

Ottomanus infœliciter pugnat.

aliarum

aliarum, ac totius apparatus uix tolerabilis ruina. Tria nanq; hominum millia confossa per montis latera sunt inuẽsta. Vulneratorũ quatuor amplius millia excessere, instrumentorum bellicorum magna uis perfracta, ac consumpta incendio. Oppidanis xl. non amplius militum iactura ea uictoria stetit. Vulneratorum magnus numerus. Ingens tamen telorum multitudo ac spoliorum inuenta sub muris, conuectaq; in urbem, dum circa Castrioti recessum occuparentur hostes, Tyrannus nihil amplius per eam diẽ tentauit. Sed recedens ab oppido, fixis circa tentoria signis, ac stationibus firmatis, per totã usq; noctem mœsto silentio se continuit. Epirensis quoq; satis ea uictoria contentus, quod & dissipatos hostes, & tantum laxamenti datum oppidanis cerneret. Moratus tantummodo dum respirarent milites sublatis signis in priora castra ubi reliquerat impedimenta cõcessit, ac ibi ciboq; refocillatis corporibus somnoq; mane ab una parte nuncios rei benegestæ, & Sfetigradensis uictoriæ ad Vranacontem, & cæteras imperij urbes ac populos decernit. Subsequẽti die ab alia parte ipse cum ducentis uiris per ardua montium ad res hostium contemplandas ire perrexit. Et quũ quieta uidisset omnia, idemq; ocium oppidanorum, reuersus in castra, & ipse biduo ibi mansit. Postridie uero in Dibras superiores cum omnibus impedimentis transtulit copias, ibiq; munitissimo loco statuit castra, xv. millibus passuum procul ab hoste. Eam potissimum (ut arbitror) rationem in tam crebra mutatione loci secutus, ne uel certis stationibus ocio assuescerent milites, uel consilia inire posset hostis, aut per insidias captandi uiri, aut ab eo præcauendi. Amurathes interea ægreferens funestæ illius diei fortunam, & tam graue repulsam ab oppidanis non æquo tollerans animo, ubi satis iam cæcis consultationibus, & ignauo dolori datum est, accitis furoris & ultionis ministris contemplari denuo situm urbis, & obseruare, qua parte magis obnoxia iniuriq; mœnia essent, iussit. Deinde dispositis machinis, integro triduo in euertendis muris inanem operam consumpsit. Nam licet ab ea parte laxarentur urbis latera, & extructa opere humano munimenta corruerent, insignis tamẽ natura loci nulla ui poterat, uel ingenio mortalium expugnari. Et quamuis aperta omnia, ac sine defensore fuissent, progredi uix manuũ pedumq; (ut aiunt) adminiculo expeditis licuisset uiris, ne dum armatis, & eos trahentibus apparatus. Ita confragosi montis saltus, & anfractus præcipites, liberum prohibebant ascensum. Ab alia parte unde commodior apparebat oppugnatio, si perfringi mœnia potuissent, umbilicus quidam in modum gibbi in dorso montis oppositus defendebat à machinis, ne à stationibus hostium in eum locum apponerentur tormenta. Sed tum propter ascensum in primo aditu difficilem, tum ob uicinitatem nimiam urbis, frustra sæpe tentata res. Erumpentes nanq; oppidani, semper apparatus impedierunt, & deiecerunt omnia beneficio loci adiuti, tormentis præterea cæteris q; id genus instrumentis secure de muris hostium conatus deturbabant. Sic inanis labor ex omni

Sfetigradenses erumpunt in Turcicos.

latere apparebat, neq; dilucebat quippiam; quod inuitaret sene ad spem tam cupitę rei potiundę. Statuit tamē crebris certaminibus, & uexatione assidua incessanter incumbere, exhauriri posse obsessorū uires dictitans, quod licet dies primę oppugnationis multo sibi sanguine steterit, satis tamen multos hostium quoq; cecidisse, ut ex eo numero, sed non totius tamen aleę fortunam experiri ausus est, quū et à tergo residens hostis injiceret pauorē tyranno, & recentis memoria cladis adhuc ob oculos obuersaretur. Ignobilibus tantum dimicationibus lacessiti oppidani, & quæsita crebris procursationibus occasio à regijs urbis ex improuiso potiundæ. Sagittandi tamē nullus finis erat, neq; à reliquis operibus oppugnationis à longinquo cessatum. Minimum itaq; utrinq; iacturæ fuit, neq; aliquid dignum memoratu gestum, muri non attentati manibus, & scalę couscq; nuscq; admotæ, donec lanizari quidam latenter progressi obseruarunt solitudinem quandam urbis ab auersa parte, unde non satis necessaria uisa fuerat procuratio oppidanis, propter inaccessi propè loci munimentum, & prærupti montis cupidinem. Res ad Amurathem delata, mirifice eius mouit animam. Itaq; approbata ea occasione, alij post alios ab illo missi, & illuc conuolantes, iusti agminis formam expleuerant. Præfecto obeunti munimenta, ea res nunciata est statim à custodijs propinquis, quamobrem accurrens mox ad locū cū delecto satellite, & magna ui telorū, ex occulto primū, & ipse spectatis hostium consilijs, admiratus summopere est eam audaciam hominum, uel uerius stultitiam, & apertū uitę contemptum. Deinde ut dolum dolo, & silentium silentio falleret, latuit tantum post munimēta, donec intentos operi singulos, erectasq; scalas, & alios scandētes, atq; in sublime leuatos uidit. Tum erumpens illico ita uel solo aspectu exanimauit hostes, ut relictis armis, socijsq; multis, prout pauor cuiq; suadebat, profugerēt, priusq; sub teli iactu essent. Plericq; tñ inter fugiendū obruti saxis, reliqui obtriti ferè cum scalis omnes, & prçcipites ad ima montis deuoluti. Ita deformatis, contritisúe corporibus, ut inuenti postea non agnoscerentur à suis, quū uix effigies humana supereset, oppidanorum nemo læsus abijt, sed nec per totos eos dies gemitus fermè in urbe est exauditus. Nam ab ea parte qua tormentorū ictibus quatiebantur mœnia, interdiu quidem summa ratione uersabantur ciues. Noctu uero congesta terra stipitibus sarmentis, lapidibusq; reficiebant locū. Dū sic leuibus offensis lacessunt se, & acuunt magis iras, q; dimicāt cū oppidanis hostes, Scanderbegus cū duobus equitū millibus solicitus ubiq; peruagabat, perlustrans summo studio oia, si alicūde sibi daretur occasio intercipiendorū frumētariorū, uel aquatorū, uel id quod facile credebat missorū forte quorundā à Tyrāno ad depopulationē prouinciç, & uastationē agrorum. Vanus tñ huius rei çstimator semper fuit, nam neq; tū, neq; ullo deinceps tēpore Sfetigradensis obsidionis tentatū tale quippiā cōpoerio ab Amurathe. Redibat mœstitior in castra Epirotes, ubi irrita ea cōsilia, & nullā explendę irę materiā offerri sibi cernebat.

Quadam

Quadam die decima Kalend. Quintilis, acta iam secunda noctis uigilia, cupidus iampridem sanguinis conscendens equum cum Tanusio, & quinquaginta uiris ad assuetum opus, scrutandas uidelicet res hostium profectus, quũ ex alto prospectans uelut muta omnia, neq; præter signa hostile aliud quicquam uidisset, & stratos promiscue cum iumentis sub tentoria homines (torrebat nanq; impatientia æstus corpora cancer nimijs solis ardoribus perustus) conuersum ad suos ita, & insigni uocis orisq; habitu prolõquutum ferunt:

Oratio Scanderbegi ad suos.

O præclarum spectaculum uiri. En Orientis Imperator, & terror gentium Amurathes. En orbis uictor exercitus, qui Hungaricis spolijs, & Asiatica gaza, ac Peloponesiacis ornamentis totiens barbaricas domos decorauit, sepultus ignauo dolore, somnoq; iacet, à Sfetigradensi præsidio, & tam pusilla urbe uictus, ut obsesso iam uideatur, quàm obsidenti similior, uix exaturari animus eo aspectu potest, cũ turpis rerum omnium facies, & iumentorum simillima omnia. Sed adessent utinam spectatores Christiani principes, uix temperaturi quidem lachrymis nunc mecum, quum ex eo fœdissimi habitu hostis fortunę suę indignitatẽ metirentur. Quod ad uos attinet, transmittite quęso hęc ita ad ima pectora, & memores libertatis animos, sicut oculis nunc tam sordide subiecta sine contemptu cernere non potestis, agite dum, properate mecum, dum aliquid diei superest, & recens huius spectaculi imago hæret animis. Abeamus in castra, ut accipiamus signa, ut ferrum tradamus socijs, dum iacens tam bellè hostis cruentum nobis iugulum tradit.

His dictis, concitato equo, sequẽtibus impigre alijs, totus irarũ spei q; plenus ad stationes contendit, atq; nullo ibi laxamento suis dato, uix cibi militariter sumendi facultate concessa, auelli præcipiti festinatione signa & copias omnes, arreptis unius tantum diei cibarijs se sequi iubet. Ad cuius fodiam castrorũ xl. militum libera capita, cęteri seruilis corporis, & lixarum manus relicta, nondum sole fugato opertam tellurem inuaserant tenebræ, cũ viij. millia passuum propè hostem irrepserat Epirensis, tacitus semper pręeuntibus equitibus quibusdã, ac lustrantibus oĩa, & peragrantibus assueta indagine singulos saltus, ne struendarũ tantũmodo insidiarum artificẽ Castriotũ appareret. Timebat semper peritus belli dux, uel ex composito summa ingenij dexteritate timorẽ simulabat, ut cautiores efficeret milites, & ad omnia redderet intentos. Inde crebro dicere solitũ ferunt, plures claros imperatores exercitusq; insidijs, cũ aperto Marte deletos. Optare se contra x. potius uiros certa cum destinatione, atq; aperta fortuna congredi, cũ aduersus duos in aliqua rei loci q; incertitudine confligere, quum & omnia occulta formidolosiora, & in re subita quęq; maiora uideantur. Vbi uero quadringentorum ferè interuallo stadiorũ hosti propinquus factus est, progredi ulterius signa prohibuit, donec duos milites multis pellectis donis ad disquirenda cuncta usq; ad statiua Barbarorum misisset, sed & sponte cum illis id subijt onus Moses,

Plures exercitus et clari imperatores magis insidijs quàm aperto Marte deleti.

utpote qui non satis uel audaciæ, uel peritiæ illorum fideret. Et descendens illico ex equo, ut pedes tutius falleret uigiles hostium, seruili uestetectus, ac Illyrico præcinctus ense, alacer euanuit ex oculis sociorum. Milites ambo intrepide secuti, erecti sunt omnium animi, quum Mosis ingenium ad id negocij adiectum uidissent. Expectabant itaq; soliciti inuitantibus pauorem noctis tenebris, quæ gerendi belli consilia tantus explorator afferret, neq; fefellit hominum uota Dibrensis. Quum nõ tantum adiacẽtia castris loca, sed in intimas quoq; stationes progressum latebras omnes hostium perlustrasse non ab re dictum sit, nec me præterit aliquis ad Scanderbegum id audaciæ experimentum transtulisse, quod tamen ego à Mose non aufero, secutus in re non satis certa plurium sententiam, licet non prima, & solius ea Mosis fuerit laus. Nam & Castriotum ipsum in Croiensi præsertim obsidione, nemo negat id munus obijsse, pari animo, euentuq; : quid enim dicam consilio : quum uix fermè ibi aliquid ratione, sed solo casu geratur. Quare nõ multum ausim laudare in ducibus tam prodigam uitæ uirtutem, & si quod reprehendas in Epirensi nihil reliquit fortuna, quæ omnes uiri conatus, cogitatusq; ita ad ardua quęq; est comitata, & secuta, ut rarum illud spectaculum ea ætate cernere licuerit, euentum cum consilio, fortunam cum uirtute coniunctam. Sed dabitur alias his locus, nos interim cum Mose redeamus in castra, quem conspectum à longe stationarij (luna nanq; pernox erat) obuiam progressi, multo gaudio exceperunt, tacitoq; murmure perduxere ad Imperatorẽ, circumfusi tum turmales, & mixta multitudo optimatibus concurrunt soliciti ad audiendum quæ uiderit, quæ egerit, quantum timoris, quantum spei attulerit. Vbi tuta omnia sunt nunciata, ac lætitia in singulos transfusa, Scanderbegus sentiens iam pugnæ optatũ adesse tempus, medius uadens per agmina armatorum, disponebat simul tela, uirosq;, nũc primos, nunc postremos ad sua quenq; officia collocans, simul animos præclara uerborum adhortatione accendebat:

In ducibus nõ laudatur prodiga uitæ uirtus.

Oratio Scanderbegi ad milites nocte pugnaturos.

Et si, inquiens, milites nunc cũ tempus ipsum, ac multa propè undiq; omnia, tum spectata totiens uirtus uestra me ad silentium inuitarent, tamen noua hæc consilia nostra, & insueta belli gerendi ratio non alienum fortasse sermonem meum apud uos faciunt, quandoquidem cũ nocturno nunc hoste, non aperto (ut consueuistis) Marte ædenda uobis nouæ uirtutis exempla decerno. Quare ago libenter nunc uobiscum, & si quo intentius fieri possit, hortor, obsecro, obtestor omnes, ut memores animorum, memores per tot annos parti decoris præsentes uos tenebræ ostendant. Nam ibi ipse neq; spectator, neq; adhortator cuiusquam uestrum uel uirtutis, uel ignauiæ esse potero, sola luna testis, & dextera uobis uestra hortatrix aderit. Aderit à uobis rerum gestarũ tamen & euentus publice testis, ego priuatim singulorum iudex, quum cruenta occisorum spolia, & oblata è tentorijs signa, quum trunca hostium capita manibus uestris ad me deferri uidero. Hæc & huiusmodi alia uelut per iocum

iactabat

iactabat, monens tamẽ præcipua cura uiros, abstinerent ab hostilium ex strorum direptione, necꝫ dum sordidam cupiditatem explere conantur, funestissima se præda præpedirent, nullam posse meliorem fortunam, ni hil precioſius pręclaro militi offerri, quàm hostile iugulum. His expedi tis, ac supplicationibus, uotisꝫ multifariã pro uictoria nuncupatis, quar ta ferè hora noctis inde eduxit signa. Sed priusꝫ ad castra hostiũ peruen tum esset, illorum aduentum prodidit equorũ hinnitus, armorumꝫ stre pitus custodiꝫs Barbarorum. Itaꝫ momento temporis uigiles excitatis ducibus castrorum confuderant omnia, ac repleuerant tumultu. Præto riũ quoꝫ Principis re subita perculsum, excitusꝫ facile è somno senex, quæ in tam præcipiti facto potuit quasi inops animi procurauit. Non ta men idcirco tardauere, ne dum tenuere impetũ Castrioti, qui & si eo mo tu misceri castra, ac uolitare per stationes armatos sentiret, uix aliquid de concœpto iampridem ardore moderatus ingenti clamore, fremituꝫ im petit munimenta. Dimicatio primũ orta circa tentoria Asiaticorũ quos rundam militũ, quæ forte prima occurrerant. Facile itaꝫ disiectis omni bus, & station arꝫs tum fugatis, tum occisis, ad alia uiciniora eandem tra xit ruinam. Occurrebant multi sumptis tumultuarie armis, sed impares & numero, & ferociæ nostrorum. Mox discerpti gladiꝫs, uel in fugã acti fuere. Inde Epirotæ ubi desertas quasdam stationes uiderũt, iniecto igne & funibus præcisis uacuas custodibus domos deformabãt. Steterit incru enta eousꝫ uictoria Scanderbego, donec collecta in unũ, & densata uali da Barbarorũ manus è uisceribus ipsis, ac robore castrorũ ad eam igno miniam propulsandã accurrit. Tum anceps apparuit Mars, & opertus cadaueribus, ac multo cruore notatus locus. Castriotus nanꝫ deductis à fronte scloppis, scorpionibusꝫ, ac omni ag mine sagittariorum, primo impetu ueniẽtes exceptos ea strage afflixit, ut obstupefacti primo augen te pauorem nocte dubiꝫs pergerent, ne ire, an retrocederent animis, stete rint. Freti tamen numero (xiiij. nanꝫ millia amplius illuc confluxerant) reliquam fortunam experiri destinant. Epirensis possessum semel locum necubi mutauit, sed obnixo persistens gradu, pari animo consilioꝫ ad ictus cum inferendos, tum sustinendos se præparabat. Necꝫ enim uel in gredi ulterius castra hostium ob confertam multitudinẽ poterat, uel eam præclaram uictoriæ occasionem ullo proposito discrimine dimittere uo lebat. Collato igitur cominus pede, gladiꝫ gladiꝫs, scuta scutis concrepue re, ac cõgressus uelut uir uiro (cauebant nanꝫ permisceri, ne in ea noctis confusione periret discrimen hostium, sociorumꝫ) singularis cuiusdam certaminis speciem effinxere, ita ut ne dum publico, sed priuato quodam odio insanire uiderentur, dum quisꝫ sibi ueluti assignatũ credit hostem, & cruenta inuisi capitis spolia detrahere studet. Dilucebat iam ex omni parte, cꝫ fixa militum animis recens oratio Castrioti, cꝫ infusa mentibus singulorum priuata quoꝫ præcepta forent. Ita undiqꝫ sub manibus ui ctorum gemebant Barbari, ac secta ferro guttura cum profluenti copia

sanguinis

sanguinis stridebant. Dum abscissa quisq; capita solicitus uelut data pignora fidei, & emeritæ signa uirtutis duci ostentare cupit, sed non permissa diutius nostris ea facultas sequiendi. Nam ubi oneratum agmen suorum uiderunt Turcæ palantes undiq; integri, ac saucij simul ad tutiora castrorũ loca, & uallum principis se recipiebant. Deprompta mox è stationibus omnis acies, & egregie (ut in eo tumultu potuit) instructa, ad eam partem sicut magno, ita inani impetu incubuit, quum in ipso fermè hostium fugæ initio nostri quoq; satis ea cæde tum defessi, tum exaturati retrocessissent. Cæterum cum uix adhuc per duo stadia abessent, nullus tamen instare ausus fugientibus ob timorem insidiarum. Mansere ibi igitur, donec illucescens aurora suorum stragem, & cadauera sociorum recensenda illos multis cum lachrymis obtulit. Duo occisorũ millia fuisse omnes consentiunt. Vulneratos quingentos amplius. Nostrorũ quoq; duo & quadraginta inter hostium aceruos iacuere, quos inuentos Barbari, licet frigida tactu corpora, & liuentes ex more oculi conspicerentur, ac pristinos membrorũ usus fœlices iampridem deseruisset anima, inani tamen ultionis studio fœde laceratos, publica simul & priuata odia inexangues truncos, & surda nequicquã cadauera explere satagebant. Scanderbegus interim ereptos omnino ex oculis auribusq; hostium in quadam ualle, quã Pulchra incolæ appellant, quinq; millibus passuũ procul ab his stare iussit signa, donec respirarent milites, & reformarẽtur æquius ordines sub splendore diei, sauciorumq; cura haberi posset, quos ipse singulos adeundo consolabatur, & imperatorij decoris oblitus, militari ingenio, uelut unus ex plebe, manibus suis attrectabat. Procuratis diligenter omnibus signis sublatis, inde circiter quintã diei horã peruenit in castra. Nam tardabant multa uiros uulnera, calores, præterea prædę hostilis satis grauia onera captorum, quinetiam non ignobilis erat numerus fortunæ tam publicæ, quàm priuatæ sub tentorijs quantum inuentum, tantum fermè arreptum, equi ccxxx. signa militaria vij. Sed ornabãt præter cætera spectaculum præclara gestamina, & insignia priuatæ uirtutis cruenta hostium capita in manibus militum. Hos Scanderbegus publice multis uerbis donisq; honorauit, captiui ad urbes uicinas transmissi, donec pro redimendis precium afferretur. Signa ad regulos socios cum quibusdam ornamentis Barbarorum transmissa. Reliqua prẽda cõcessa militibus, & diuisa, quiesq; per eos dies data castris ad reparandas uires. Exacto triduo collecta uasa, & in Aemathijs campis castrametatum. Otmanus ex tam miserabili suorum fortuna, & fœdissimo castrorũ aspectu ab ira in rabiem & furorem uersus, quum aliam ultionis materiam nõ uideret, truculentissimos animi æstus in oppidanos & opposita mœnia nequicquam expromebat. Ter per eos dies præfectus nouæ Romæ cum insigni apparatu eam oppugnationem aggressus, repulsus toties ab oppidanis, & maxima clade deiectus. Sed quantum ferociæ ex ea re obsessis & animi accedebat, tantum atrox indignatio, & præseruidus furor uexabat magis

Scanderbegus solatur uulneratos, & manibus suis attrectat.

bat magis Amurathē,& ſuperſtes in effœto corpore uirtus, ac uetuſta rerū geſtarū memoria ſeniles erigebat ſpiritus. Bellorū uarios euētus dicebat,& nullibi inſtabiliorē fortunā, difficultates oēs pertinaci cōſilio,& indefeſſo ſtudio ſuperari poſſe, debiles fore urbes, infirma oppidorū munimēta ęquabilia ſolo oīa ubi mortaliū ingenia,& humanus labor intēdere uellet, accēdens his dictis ſuorū animos, & prȩmia ſimul (qualia uix ullo imperij ſui tēpore polliceri cōſueuerat) proponēs uiris, poſterū diē ad urbis oppugnationē deſtinauit. Nō latuit horū quippiā Scanderbegū, ſed prout uel decreta, uel tentata fuerant, detecta ſunt oīa ei per ſingulos dies, tū exploratoribus à ſe diſpoſitis, tū à transfugis barbarorū, quorū indies multi ad eū cōfluebant, uel imperiū Ottomani faſtidiētes, & ſequētes fortunā ducis, uel ſola ducti (ut fit) ingeniorū leuitate. Cōciliabat prȩterea ita ſibi homines liberalis natura, & prudentia uiri, ut ſi quid ſimulati & pernicioſi ingenij ſecū attuliſſent, ea uicti clementia id fermè omne exuerent. Moratus itaq; tantū Epirenſis dū Moſes redijſſet, quē ad cōquirendos milites, & in ſupplementū amiſſorum ſufficiendorum miſerat, reliquos ordines, turmasq; , tanquā uiſus eſſet hoſtis, in procinctu tenebat. Ab Amurathe ut cōſtiterat ſigna ſub mœnibus illata,& cœpta oppugnatio ſub primo fermè diei exortu. Cincta urbs corona undiq; qua acceſſibilis mons erat,& operta omnia armatis. Nam quū ultimam eam dimicationem tyrannus propoſuiſſet, in obſeſſos, totis uiribus, roboreq; exercitus incubuit, ſed ne perturbaret ea (ut conſueuerat) improuiſus Caſtrioti aduentus, Feribaſſę feroci illi duci ſponte id munus petenti. xij. equitū, vi. peditū millia tradita, qui hoſtis impetū auerteret, ſuſtineretq; , neq; reliquas turmas à tenore oppugnationis interpellari pateretur, multū conſilij aderat Barbaro, plurimū animi, utpote militaribus nō minus, q; imperatorijs officijs aſſueto. Obibat ſingula crebra pȩrequitatiōe, & exploratoribus præmiſſis perluſtrabat remotiora etiā à tentorijs loca impatiēs animi, ocij q; , uelut cupitū expectans hoſtē, & indignans tam præclaram laudis materiam diutius differri ſibi (ita oberrans prę oculis fatū, & uicina libertas, audaces plus nimio homines facit.) Rudis nanq; propriarū uirium ęſtimator deſtinauerat iampridē animū ad ſingulare certamen cū Scanderbego ineundū, ſi per militares tumultus, & furores belli ſibi uſq; licuiſſet. Deformata interea tormentis multa murorum parte, & diſiectis munimentis quibuſdam oppidanorū, repleuerant ſcalis muros regij, & intenti omni genere telorum aſſeribus pręſertim (uſitatiori uocabulo Arpagones dicimus) ſuperſtantes armatos inceſſebant, neq; cuniculorum inanis labor à quibuſdam intermiſſus, ignes quoq; rotati à multis partibus, & immiſſi in urbē (nondum enim uel nota mortaria, uel ſatis in uſu erant) ſed facile extinguebantur ab oppidanis, agebaturq; intrepide undiq; cura murorū. Plurimus tñ labor, ac ferè periculum omne ad portā maiorē erat, ubi conuectis multis ſcalis tabulisq; , uelut turrim quandam erexerant regij, quo & plures ſimul euadere poſſent, & pedum ſtabiliore

Bellorum uarij euentus, et nullibi inſtabilior fortuna.

Scanderbeg conſcius conſiliorum Turcæ

Libertas audaces homines facit.

ueſtigio

uestigio tela iacere ad summouendos stationibusq; deturbandos oppidanos. Augebatur semper numerus hostium confluentium, tanquam in uenta uia esset potiundæ urbis. Alij ingentis magnitudinis trabes ad firmandum, ampliandumq; nouum opus, ac latentes muris insidias struendas subuectabant. Machinas minores alij, & ferreos uectes ad fodienda subter mœnia afferebant, ministrabantq; simul sagittas, lapides, ac cętera id genus missilia ijs qui à summitate eius compaginis, urgebant hostes. Iamq; senescebat paulatim ab alijs partibus ardor oppugnationis, & uis omnis, ac certamen illuc transferebatur. Tumultus præterea, clamorq; insultantium omnia maiora faciebat, incesserat formido mixta desperatione oppidanos, quibus ea statio assignata fuerat, quum in eo statu res uiderent, ut ne dum remoueri ulla pertinacia ab eo opere, sed necq; tardari Barbarus posset. Quo maiori strage pellebant hos, eo numerosiores alij scandentes nusquam respirare illos patiebantur, ita ut tela quoq; cum uiribus deficerent obsessis. Quare ubi inane suum præsidium sensere, periculumq;, ne inde urbs caperetur, extimescerent, soliciti de salute patriæ, præfectum acciri cum manu armatorum ocius iubent. Sed exciuerat rumor, pauorq; alius ab alio Perlatum, quia inuenere eum non longe festinantem ad eam partem, cum longo ciuium agmine. Consternata nanq; omnis ętas uelut captam ciuitatē audisset nondum certo dolore, suspensoq; gemitu cupidi ad tam inuisum spectaculum accurrebāt. Deiecit primo impetu hostes Petrus, qui euaserant in muros. Signa quædam tyranni inuenta affixa munimentis, multo clamore auulsa, delataq; in forum, quo eius prædę aspectu solicitudine sociorum animi leuarentur. Vnum restabat, ut lignea moles illa perfringeretur, & iunctæ ad muros trabes (ut diximus) æquarentur solo, sub quibus tecti milites uectibus ferreis demoliebantur fundamēta, & reliqua ministeria oppugnationis exequebantur, licet & ex ipsa turri sæuientibus Barbaris non satis adhuc tuti nostri erant. Congesta igitur ui saxorum ingentium, ac oleo, aceto, aquaq; feruentibus affatim coniectis eodem momento machinę tabulata, compago illa scalarum crebris superne ictibus dissiparunt, reliqua instrumenta hostilia obruta, perfractaq; pari ruina. Gregariorum quoq; centū amplius capita attrita, suffocataq; in eo tumultu, & duo non uiles ordinum ductores: Liberata eo metu ciuitate, ac renouatis munimentis, custodiarumq; habita ratione, uix enim ullus de uetere præsidio inuiolatus excesserat, ad alios hostium motus ubi par iam cōtentio de muris, ideoq; propior periculo urbis fortuna apparebat, cōuersis signis dux peruolat. Barbari qui à recenti agmine nostrorum repulsi, abscesserāt aliquantulum à mœnibus, dum primus ille feruor oppidanorū resedisset (utpote quos licet magna, non tamen omnis penitus tentatæ rei spes deseruisset) ubi abesse ducem nouere, procurrentes illico ad relicta ministeria, & fumantes adhuc suorum sanguine trabes, renouant oppidanis priorem periculi faciem, sed paulopost accurrens Perlatus, uix dum cōpactam materiā leui momento

Perlatus præfectus festinat ad tutandum murum.

momento diſiecit. Inter has uirorum contentiones,& fortunæ uariationes,ſpecioſior lõge figura belli ab alia parte affulſit,quæ utrorumcp̃ auerteret animos manuscp̃ à pugna, & uelut mitigata ira, ac ferro depoſito ſpectatores timido ſilentio euentus ſociorum faceret. Adduxerat enim repentine inſtructum militem Caſtriotus quincp̃ fermè ſtadijs prope hoſtem,celericp̃ curſu ad hoſtium caſtra pergebat,ni inſtructus iampridem Feribaſſa cum aſſignatis ſibi à Tyranno copijs ei occurriſſet, non paſſus propius progredi hoſtem,ne (quod maxime intendere noſtros ſciebãt) diſturbaretur eo tumultu oppugnatio urbis,& auocarentur à mœnibus reliquæ principis copiæ. Scanderbegus ſimulato pauore retulit latenter pedem,& cxl. amplius paſſus protraxit,longius adhuc ſe inſequentes hoſtes,tum deductis ex more copijs infeſtis paſſibus procurſum eſt in aduerſos,uerusp̃ depromptus furor. Barbarus olim auidus pugnæ, nihil recuſauit, ſed quum eam paucitatem noſtrorum uidiſſet (nam cum ix. paulo plus millibus Chriſtianus uenerat,reliquos enim ad M.D. amplius,cum Muſachio x.fermè ſtadijs procul uelut ad ſubſidium cæterorũ, ſi uariaſſet fortuna reliquerat) peditatu omni,& quatuor equitum millibus à fronte oppoſitis,impetum eorũ excepit, reliquas copias equeſtres militari aſtu deluſas à robore cæterorum,ac paſſim circunfuſas ad occludendos & opprimendos à tergo noſtros miſit, ne ullum effugium pateret obſeſſis,ratus forte Scanderbegum quocp̃ ipſum eo modo uiuum in manus ſuas uenire poſſe. Senſit fraudem ueteranus dux,moxcp̃ concitato equo,Moſe cum cæteris ibi ad mediæ aciei ſuſtinenda onera relictis, ipſe cum expedito equitum agmine ad dextrum latus peruolat, & progredientes ad proſtitutas inſidias hoſtes primo aſpectu inhibuit. Deinde cominus illato pede acerrime urgens loco mouit, tranſtulitcp̃ animos hominum ad propriæ ſalutis curam. Quatuor amplius hoſtium millia erant, Epirenſis uix duum millium implebat numerum. Par itacp̃ aliquantulum uictoriæ ſpes, & ardor animorum fuit,licet dimicatio diſpar, quũ longe plures illorum caderent. Muſachius à ſiniſtra parte euocatus, & ipſe à ſocijs toto agmine in hoſtem incubuerat. Ita tripartitæ copiæ utrincp̃ triplicis ſpeciem prœlij effecerant. Moſes conſilio magis quám dextera rem gerebat, necp̃ indulgere ferociæ ſuorum,necp̃ nimium adire periculi uolebat, donec proſperum aliquem ſucceſſum, & exordium uictoriæ à cornibus conſpexiſſet,ſeruare recentes ſuorum uires, & denſatis ordinibus differre fortunam tergiuerſando in aduentum ſociorum. Feribaſſa eo inſolentior inſtabat, & crebro ad ſuos conuerſus:

Feribaſſa occurrit Caſtriotæ.

Mauachius a

Inferte pedem, clamabat,ſocij, Vtimini Dijs propitijs,utimini uictoria,dum torpent hoſtium gladij, dum feneſcunt uires. Petite deuota uobis capita. Excindite ſcelerata ferro pectora. En quàm ignaua undicp̃ omnia. Vix hoſtile quicquam aſpicimus in hoſte. Non uultus hominibus, non uox, non motus aliquis, index animorum apparent. Vel

Feribaſſa hortatur ſuos ad pugnam.

protrahunt fortaſſe in noctem certamen tenebris aſſueti prædones. Vobis aperta luce eſt utendum, & è manibus hoſtium ea conſilia extorquenda. Nunc & uirtute & numero ſuperamus. Nox expectata, & pluribus pauciores, & ignauos fortibus eſt æquatura. Sed quid hos increpo? quid inſequor? qui uelut æſtus maris ſubito ceſſabunt, ubi procellam ſuſtuleris. Abſcindendum caput ipſum, cæterorum ſicut uilis, ita facilis ſanguis. Vbi eſt nephandus transfuga ille, tot autor malorum? quem incruentis uobis, ſi eum mihi aliquis hodierni prœlij offerat caſus, ſolus conficere cupio, & elatam tantis latrocinijs feram ſociorum mactare manibus. Longum hoc deſiderium meum, non noua aliqua & ſubita libido certaminis eſt, milites, iamdudum eſt quod hoc cogito, animumq; meũ iſtuc iamdiu ſolicitat certamen, & ſcelerati hominis ſupplicium, experiri iuuat, an & hoc ferrum nocere poſſit? An penetrabile corpus illi, unde ea uiriũ uis, & in quo fœlix tamdiu bellator iſte cęteros ſuperet mortales.

Peribaſſa pro uocat Scanderbegum ad ſingulare certamen.

Eo uociferans modo, minus quàm ducem decet, perluſtrabat paſſim oculis, ſicubi eum conſpexiſſet, & abalienato à reliquis animo, ſolum manu, ſolum uoce poſcebat. Milites non inuiti audiebant hominem, & licet inuicta omnibus ducis noſtri uirtus uideretur, expectabant tamen intenti (ut auidum eſt uulgus rerum nouarum) tam pulchrum ſpectaculum cernere, ſperantes præterea alterutrius uictoria finem ſibi eius diei potius laboris ac ſanguinis futurum. Multi tamen, quibus maior rerum cura, & honoris inceſſerat ratio lenibus nequicquam alloquijs, ne ignauiam tacite imputarent uiro, ſummo ſtudio ſingulare illud certamen diſſuadebant. Pernicioſam æque ac nullius exempli rem eſſe dicẽtes, ut duces ipſi eius rei præberent ſpectaculum, cuius deberent eſſe ſpectatores. Militares eſſe eas contentiones, & priuatorum munia. Imperatoris partes magis in conſulendo & imperando, quàm dimicando ſitas eſſe. Non defuturos plures alios (ſi res ferat) qui intrepide id muneris obeant, ne ipſe ea ferocia & auiditate periculi poſſeſſum iamiam decus & certã uictoriam aleæ committeret.

Imperatoris partes magis in conſulendo quàm dimicando ſitæ.

Surdis ad omnia auribus præfectus, neq; uel tantum ſalubre conſilium ad animum tranſmittens, ut ſtolidum propoſitum differret, dum ſignum aliquod bene gerendæ rei à cornibus affulſiſſet, concitato propere equo, militum ſtipatus agmine, Scanderbegum clara uoce compellans, parare ſe ad pugnam iubet. Ille & ſi audiſſet nuper omnem fermè orationem uiri, nihil tamen ab incepto dimicationis ardore auocatus, uel diſſimulans regio decore, uel contemnens, uix caput conuertit. Vbi uero & expeditam præ oculis uictoriam, & inſtantem moleſtius Barbarum uidit, adductis ad eam partem militibus, mox & ipſe recenti ſucceſſu ferocior, ac hoſtili cruore reſperſus conuolauit. Poterat Barbarum is præſentis aſpectus, poterant fuſæ ſuorum ex lateribus legiones, ac tanta militum iactura commouere. Debebat talis fortunæ ſuæ facies illum perterrere, & extinguere eoipſo illi omnem dimicandi cupiditatem.

Tamen

Tamen uel coactus fatis, uel pudore prohibitus à retractando nihil de priſtino animi habitu mutare uiſus eſt. Quieuere mox ex omni parte te la, & publicus furor inhibitus à ducibus. Non tumultus, non clamor, non hoſtile quippiam auditum, circumfuſi tamē milites ac purpurati cir ca Caſtriotum, non precibus modo, ſed contentione agere, ut manibus ſuis clamoſam beluam illam relinquerent, caput tantum occiſi deberi Im peratori, reliqua omnia ſua eſſe. Magis futurum & ex eius, & Epiroticæ rei dignitate ſi ſentiat Ottomanus, pares milites Albanos ducibus ſuis, quàm pares Imperatores. Indecorum præterea uideri tantum princi pem eam gloriam rerum geſtarum, & tot annorum laudes cum infami Amurathis ſeruo dimicando in diſcrimen dare, ſe noui decoris nihil ex inde expectare poſſe, Feribaſſam illuſtriorem eo facto, quàm reliqua om ni anteacta uita futurum. Ad ea Scanderbegus mirifice omnium animis ac priuatis in ſe ſtudijs collaudatis, inter apparandum, quæ ad id genus certaminis in rem erant:

Auertat, inquit, Deus optimus maximus, ſocij, ut dum hæc dextera ad telum gerendum ſufficit, dum uiget in corpore tale uirium robur, ex torqueat à me quiſquam ueſtrum huiuſmodi fortunæ euentum, quem cunq; parauerint fata. Seruate in aliud tempus officia iſthæc ueſtra, quū ſenem me, & haud ſatis uiribus meis fidentē uidebitis. Nunc cauiſſe po tius uos oportet, ne dum nimio plus ſalutis meæ anxij eſtis, laudis uidea mini inimici. Quid enim, ſi ad uos (ut poſcitis) id periculi tranſtulero, dicturus eſt hoſtis? niſi tergiuerſando apertam timoris diſſimulare con feſſionem, quum ſentiam me ſibi parem non eſſe. Nam (quod ad uos at tinet) non priuatorum hæc tantum, ſed Imperatorum etiam quandoq; munia eſſe conſueuerunt. An pudori Alexandro cum Poro Indorum Rege glorioſa illa dimicatio fuit? An Pyrrho cum Pantacho duce ſin gulare certamen illud uitio dedere ueteres? Marcellos hoc in loco, Tor quatos, Coruinosq; conticeſco, qui prouocantes hoſtes magna ſua ciui umq; ſuorū gloria proſtrauerunt. Mea ſors hęc, manibus his ſubeunda, me hoſtis poſcit prodigus minarū. Me trux belua cōpellat, ignauus ſim, ſi recuſem, ingratus ni tāto hominis deſiderio morē gerā, ſatis dignus eſt, qui ferrum hoc ſentiat, quē tanto nō indignū imperio ſenſit Amurathes.

Oratio Scāderbegi ad ſuos, oſtendentis ſe paratum ſe ad duellum cum Feribaſſa.

Etiam Imperatores ſingularibus certaminibus uſi.

Alexander. Pyrrhus. Marcellus. Torquatus.

His dictis, mox unum è ſtationarijs ad Barbarū, ut ad ictus pararet ſe, mittit. Ipſe ſubinde maximo militū clamore euectus, in deſtinatū certami nis locū prorupit. Minus nobile ſpectaculū fecit, ſicut impar hoſtilis du cis uirtus, ita prępropereus exitus. Primo nanq; cōcurſu telorum excepta in faciem cuſpide Feribaſſa, eo ſolo ictu corruens, ſimul & equū & uitam reliquit. Scanderbegus dimiſſo cadauere, ſpolijsq; iacentis, & ad ſuos re uerſus, inire ocius oēs pugnā, & inſtaurare undiq; prælium iubet. Non expectauere hoſtes, ſed ubi ſtratū uidere ducem, primo denſi accurrētes, tractū pedibus cadauer ab ignominia, deinde haud ſatis cōmode tutari conati ſunt propter interuentū noſtrorū eo officio defuncti totis ſignis

Scanderbegus iugulat Feribaſſam.

effudere se in fugam, illi prout auide prodierant, multi fugientibus insta-
re, antesignani præsertim donec receptui dato reuocati sunt omnes. Ita
priuata simul & publica uictoria lætus Epirensis, ubi quieta omnia, & ni
hil præter uestigia hostium, ac frigida iacentium corpora uidit, mox uul
gus ad legenda occisorum spolia dimisit. Ipse instructus cum reliquis co
piis, & promptissimis quibusq; ne quis motus fieret ab hoste, obserua-
bat. Amurathi nunciata hæc primo, deinde uisa ita dolorem mixto timo
re incusserunt, ut uocem aliquandiu non emiserit. Quum ita uelut inui-
sus superis fatisq; prohibitus frustratam undiq; spem suam uideret. Sed
retrocedente paulatim ui doloris, quæ in ea re prudentissimus quisq;
procurasset, ordine procurauit atq; egit. Primum nanq; dispositis un-
diq; militibus, solicite obseruare omnia hostis consilia iubet. Deinceps
deductis à muris quibusdã minoribus machinis locat ab ea parte castro-
rum, qua magis solitus aggredi hostis, & opportunior iniuriæ locus ap-
parebat. Auctis præterea copiis ducis occisi, ac quatuor millibus in sup
plementum suffectis (totidem enim ceciderant) ad custodiam muni-
mentorum collocauit, edicto ne quis signa extra efferret ad dimicandum
cum hoste, nisi cominus inuectum in castra uidissent. Tunc tormentis
ad id ipsum locatis magis q̃ corporibus suis rem gererent. Facile eo mo
do ratus in cruento milite suo omnium certaminum ueteres & nouas ia-
cturas refarcire. Ita & commode ubiq; prouisum, & oppugnatio urbis
non omissa. Corruerant tamen animi Barbaris, defecerant uires, consue-
uerant ictus. Vbi infœliciter pugnatum in campis, secusq; quàm ex-
pectauerant, belli fortunam inclinasse conspexerunt, & priuata ducis no
stri uirtus, fortunaq; multorum sibi conciliauerat animos, illorum præ-
sertim, qui ex successu rerum formant, uariantq; fidem. Quare ea die
transfugarum ad nostros numerum amplius quinquaginta fuisse inue-
nio. Oppidanis uelut alimenta quædam audaciæ, & uirium uictoria so-
ciorum præstiterat. Exin acrius semper pro munimentis instare, neq; re
spirare unquam sinere, donec fessus iam hostis superuenientibus etiam
tamdiu cupitis tenebris relictis operibus, signo receptui dato, reuocatus
est in castra. Stetit ea dies Tyranno semprem amplius millium militum
iactura, saucij fermè plures, quàm integri excessere. Ex oppidanis lxx.
desiderati, uulnerati nonaginta duo, adeo ut rarescente indies nostro nu
mero, multorum animos timor incesserit, ne defendentium aliquando
paucitate urbs custodiri non posset. Igitur intentiores quotidie ad refi-
cienda mœnia, & construenda munimenta, ne penitus obnoxia telis ho-
stium corpora offerrent, curam omnem transtulerunt. Erigebat tamen
illud prçcipue fessos, & acuebat animos incluforum. Quod eandem sem
per principis sui fortunam aspiciebant, & hostilem exercitum tot cladi-
bus sordidatum, ac magna ex parte diminutum. Scanderbegus autem
priusquam descendissent ex monte regiæ copiæ, lectis tutissime iacen-
tium spoliis duplici ouans uictoria abscessit, & receptus in castra, quod

noctis

Scanderbeg suos mittit ad legenda occisorum spolia.

Bona consulta tio Amurathis hostis consuta obseruare.

Transfugæ ex Turcis ad Christianos.

noctis superfuit cantibus, iocisq; uarijs consumpsit. Prædę tantum aduectum, quod iam facietas homines ceperat, equorum præsertim, ut concederentur promiscue ignauis, fortibusq;, multi dona regulis uicinis, cum alia gaza hostili missi. Confluxerat præterea ea tempestate multitudo mercatorum ex Italia, alijsq; locis, qui emptos pecunia, uel mercium facta permutatione, abducebant indies ex prouincia. Quieuerat iam pauor per uniuersam regionem, & perinde cõtemni cœperat ab omnibus Ottomanus, quum sic confractas penè eius uires uiderent. Scanderbegus quoq; ipse iamiam urbis obsidione relicta, discessurum ultro credebat, neq; amplius tot acceptis iacturis, moram tracturum in Epiro, creb ros tamen spectatores quotidie decernebat, qui regis consilia explorarent, sed nullus motus apparebat à castris hostium. Itaq; ipse impatiens ocij, cum duobus equitum millibus per aspera montium progressus, oberrabat indies loca, & contemplabatur omnia: neq; satis poterat conijectare, quid consilij uersaret hostis, si quos frumentatores, & uectigales Tyranni intercipere poterat affixus stabat. Aggrediendorum nanq; castrorum, uel congrediendi aperto campo nulla usquam tuta occasio apparebat, quum & unitas tantæ multitudinis uires, & detectas à transfugis insidias machinarũ timeret. Obequitabat tamen pluribus locis conspiciendus hosti, ut eliceret ad certamen uiros ea militum paucitate spe bene gerendæ rei iniecta. Sed ea consilia nullus unquam euentus est sequutus. Nam uelut obsessi in stationibus Barbari uix pedem extra uallum mouebãt, quũ edictum à principe fuisset, capitali proposito animadEdictum Tyranni per omnia castra. uersionis metu, ne quis iniussu suo, non solum in hostem pugnaturus egrederetur, sed neq; etiam pugnandi ullam facerẽt mentionem. Epirensis ubi inanem expectationem suam uidit, plenus curarum indignationisq; reuertitur in castra, consulturus, quæ ratio obsidionis soluendæ, & fugandi ex prouincia hostis esset ineunda, quum alioquin & imparẽ se ad uim apertam, & hostem nihil temere agentem cerneret. Solicitare ad arma socios, & regulos, nominis Epirotici, concitare, ac dare fortunæ pignus totius summæ rerum nunquam satis tutum usum, quippe cum licet certa apparuisset uictoria, non posset tamen tanta res sine multo suorum sanguine comparari. Illud ex multis consilijs melius est usum receptumq;, ut solito tenore, bellum cum Barbaro gereret, sineretq; marcescere hostem, donec tacitis exhaustus incommodis senescentibus indies uiribus ultro malecœptam prouinciam damno suo deponeret, se eousq; neq; de ullius fide, neq; de fortuna conqueri posse. Sfetigradensis constantiæ ea iam dilucere exempla, ut omnes constanti, quietissimoq; animo esse possint. Vrbem præterea rebus singulis, quibus indigeant obsessi, non ad usum solum, sed abusum communitam. Itaque hostem uel nihil diutius moliturum in muros, uel maxima suorum perniciæ, urbem tentaturum, præsertim, quum operibus occupata oppugnationis multitudine castra ipsa inuadi paruo negocio

Exempla Sfetigradensis cõstantiæ.

campestribus copijs possent, & affici undiq; ignominia Tyrannus. Hæc propalam hilari uultu, pulchraq; fiducia iactabat Scanderbegus. Varij tamen intus æstus curarum urgebant solicitum uiri pectus, interpretabatur consilia Amurathis, prout euentus postea ipse rerum non fallum æstimatorem ostendit. Silentium illud, & ocium senis non minus quàm arma ipsa timebat, utpote cuius longo usu nouerat ingenium, auro & largitionibus, munerumq; copia oppugnari posse urbem assidue cogitabat. Subinde mortalium pectorum cupiditas facile omnia timenti suadebat, & penetrabilia auro mœnia, ac corpora uirorum, quæ omne ferri genus contempsissent, non uanum suspitionis metum incutiebant, quum præcipue facillimum uideretur uoluenti singula, in tanta præsertim multitudine aliquem reperiri posse, qui nefaria ea libidine obcæcatus sordidas conditiones ad sceleratum animũ transmitteret. Neq; de Sfetigrado tantum ea solicitudo ducis erat, sed de cæteris quoq; urbibus, Croia præsertim, ne occulta alicuius perfidia, & secreta suorum consilia cum Ottomano aliquid struerent. Quare nihil moratus Tanusio tantũ, & Musachio socijs consilij acceptis, & triginta non amplius uiris sibi adiunctis militari uestem amictus ad disquirenda omnia, & digitum ad fontem (ut aiunt) intendendum ire perrexit. Ita hic Epirensis, inde Ottomanus uarijs ambo curis alter alterum timentes anxie torquebantur. Cęterum Ottomanus totos eos dies (ut ante dictum est) castris inclusus, uasris consultationum discursibus consumpsit. Nam ubi nihil uel arma, uel minas, uel diutinam obsidionem, & crebros armatorum insultus ad urbem potiundã satis esse cognouit, & perstare in pertinacia oppidanos uidit, alia sibi uia fortunam tentandam esse statuit, licet nõ deessent, qui instandum adhuc ferro, & urgendam solito apparatu urbem dicerent. Plures autem qui nihil ultra tentandum in ea rei difficultate affirmarent, Sed uel discurrendum totis signis ad deuastationem hostilis agri, & cæterarum rerum incendia, & insequendum hostem, qui tot clatus uictorijs, per omnis contemptum periculi cum ignobili uirorum agmine passim uagaretur. Vel relicto Sfetigrado, Croiam copias deducendas, ibi fortasse meliore fortuna rem gesturos, & obsideri posse in ea urbe Scanderbegum, sicq; unũ tantum hostem habituros. Facile enim credebant ducem curam eius loci nulli præterq; suo ingenio fideiq; cõmissurum. Hæ sententiæ haud quaquam ad animum tyranni transmissæ, sed spretæ æquę atq; abiectę sunt. Nam prædandi agri ridicula ac penè puerilia consilia non immerito dicebat esse, quum nihil fermè usquam appareret, unde unius posset militis libido exaturari, ita ante eorum aduentũ procurauerat omnia Epirensis. Castriori quoq; insequendi nihilominus stolidas cogitationes suorum ridebat, pernicioſissimum inquiens saltus Epiroticos, & inaccessa ferarũ magis, q; uirorum cubilia eo inani studio adire, quippe quũ nihil aliud eo cupiat hostis. Croiam præterea copias transmittendi nouas ambages & refugia fortunę appellabat, scilicet, pugnatiores ibi eos futuros, et alios

Auro peruia mœnia quæ genus ferri cõtempsissent.

Prouerb. Digitũ ad fontem intendere

Sfetigradi

Sfetigradi, alios Croiæ Deos esse. Subinde dictitans, scilicet in minoribus male expertam uirtutem, fortunamq; ipsorũ, ad tantæ rei onus inani quodam appetitu transmittendam, & intrantibus intima Epiri, ac umbilicum ipsum hostilis imperij ueluti exordium, à tergo Sfetigradum relinquendum. Ita his consilijs spretis, alijs adhuc non inuentis, omnia in incerto erant. Et abscedere Tyrannum hinc pudor & indignatio plusquã credi potest non sinebant, inde tentare quicquã diutius satis cognita fortuna prohibebat. Stabat igitur dissimulato dolore Ottomanus, & ne nihil ageret perstructa paulatim occasione, ac captata colloquij copia benignis uerbis hostes pellicere aggreditur, apta irritamenta, ad ingeniorum leuitatem, & quod magis cæcam hominum libidinẽ inuitat, ingentia dona proponens, et ingentioribus etiam promissis sese ostentans, ad portas aperiendas, & præsidium in urbe accipiendum pellicere conabatur. Varias subinde à ciuibus responsa tulit, omnia tamen recidentia in idem, nõ esse cur ad mutandam cum muneribus fidem descenderent, Scanderbegiq; amicitiam cum alieno iugo permutarent, cuius neminem ad eam diem pœniteret. Consociata sibi omnia cum eo esse, & ad ultimum futura. Aluit tamen ea spes Barbarum per aliquot dies, quum tanta perfidiæ præmia proposuisset, quæ uel obstinatissimos labefactare animos possent, neq; cum sententia fefellit postremo. Exciuit nanq; sordida cupiditas hominẽ quendam perditum, qui pernicios muneribus, & Barbari pollicitis muneribus corruptus præscius, cõmodis, ciuium patriæ, ac sociorũ salutẽ ne flocci quidẽ faceret. Obseruato itaq; tempore quo custodias falleret, habitis ex occulto sermonibus cũ quibusdã exploratoribus regijs, ignarã ciuitatẽ mercede pactus est. Sed non obtulit tam cito consiliũ fortuna nefario proposito uiri, & hæsitabat timidus scelere aliquid tentare, ne detecta fraude, prior ipse tanti mali periculum pernicie sua lueret. Nõ portas & ferras moliri, non effringere claustra, egredi ad excipiendos hostes satis tutum uisum, quum omnia ciuium custodijs tenerentur, non sibi socios conscisscere, qui nocturno tumultu occisis optimatibus constematam ciuitatem opprimerent, traderentq; Barbaro, quum alienissimos ab ea re omniũ animos cognosceret. Infixumq; uiris, aut defensa patria uictoriam reportare, aut expugnata speciosam mortem oppetere uelle, cerneret. Montana urbs erat, & in ęditissimo uertice saxi sita, nulla neq; intus scaturientis aquæ, neq; propinqui fluminis commoditate utens, unicus erat intus puteus aquę, uetusta populi cura, tum ad priuata hominum commoda, tum magis ad bellorum necessitates, si quæ incidissent, in medio urbis uico effossus constructusq;. Præsidium omne (ut diximus) ex Dibrensi milite constabat, subiecta ea gens Scanderbego, sed nõ usquequaq; Epirotici nominis, & linguæ erat. Duas nanq; Dibras regio habet illa, sicut natura, ita nominum etiam distinctione seiunctas. Et alteram quidem inferiorem, alteram uero superiorem Epiri accolæ uocant. Inferior plana ferè tota est frugiferis circundata campis, & rerum

Solicitat Ottomanus Dibranos ad deditionem urbis.

Descriptio Dibrarum.

omnium fertilibus. Albani,& Epirotæ incolunt loca,fortiſſimi bello populi,quorum prȩcipue armis Caſtriotus & ſeruauit, & auxit imperium, & ardua quęq; ac difficillima expediuit,ita ut uelut Colophonem quendam ad oēm bellorū uim & hoſtium molem illos haberet. Egregios inde uiros uniuerſo promptiſſimo tempore habuit,qui non imperatorijs minus,q; militaribus rem Epiroticam iuuerunt. Superior Dibra montuoſa eſt,& aſpera,ferax tamen,& Macedoniam tum ipſa loci uicinitate,tum ſimilitudine morum contingens. Bulgari,ſiue Tribali habitant, ferox in armis gens,& non minus Scanderbego multis præclaræ uirtutis fideiq; meritis grata. Propior tamen externis,quàm Epiroticis moribus,& abhorrens in multis ab Albano cultu Grȩcanico ritu uictitabat,& plerasq; eorum ſuperſtitiones ſequebatur. Hinc occaſionem nepharij propoſiti ſceleſtus ille proditor ſumpſit,ratus ſi alicuius in puteo demerſi animalis cadauer conſpexiſſent Dibrenſes,ſubituros potius ultimam perniciem, uel fœdiſſimas pacis cōditiones admiſſuros,q; eam amplius aquam haſturos. Neq; uanus eius rei æſtimator fuit: nam quū noctu proiecto in puteum cane,contaminaſſet aquam,ea re poſtridie mane perſpecta, quū rumor alius ex alio totam urbem cito peruaſiſſet,tumultus ingēs undiq; exortus,ac prope ſeditionem res fuit,dum tanti autor ſceleris quæritur, nec inuenitur. Dolentibus uicem ſuā Dibrenſibus, proditos ſe,& uelut ignaua pecora iam ſiti omnes extinctos iri,uix enim ullus eſt inuētus,qui nō magis id aquæ genus,q; hoſtile iugum formidaret, clamantibus alijs incendendam urbē,& per medios hoſtes erumpendo conſulendum fuga ſibi,aut fortiter cadendum,leuiſſimum tamen malorum deditio uiſa. Sedatus itaq; paulatim dolor,& clamor ubiq; ceſſauit. Iam feroces uiris ſpiritus tam paruæ rei momentum abſtulerat,iam relegata fides ſuperſtitioſa pectora reliquerat,iam facilior barbaris aditus,& placidiores hoſtilibus alloquijs aures factæ,ſolicitiq; undiq; milites, quas nuper tam glorioſe ſpreuerant,ſordidas pacis conditiones ab Amurathe petituri ultro ire parabant. Ciuium minor numerus longe erat. Itaq; impares uiribus Dibrenſium nulla uel cædendi,uel expellendi præſidij conſilia inire poterant,quum præſertim uel ſi eieciſſent eos, non ſatis paucitatem ſuorū ad murorum cuſtodiam eſſe uiderent. Fremebant tamen omnibus locis, nunc perfidiam illorum,nunc inanem ſuperſtitionē accuſantes,inceſſentesq; querelis Scanderbegum abſentem,quod patriæ & ſalutis ſuæ curā in eorum manibus tradidiſſet. Attonitus in eo tumultu Perlatus,& commenta proniorum ad perfidiam animorum,corruptionem aquæ cauſantium ratus,ac prodita omnia credens,prohibuit primo quicquam poſthac cum Turcis ſe inconſulto decerni. Deinde progreſſus in forum, coacta in hunc modum contionis multitudine:

Superſtitio Dibrenſiū ob demerſum in puteo cadauer canis.

Oratio Perlati urbis præfecti,ad Dibrenſes ſuos, ne ſe Ottomano dedant.

Ita ne,inquit,Dij boni,tam leui momento fides ueſtra fundata erat Dibrenſes,ut non minus animos nunc ueſtros,& illam tot bellis ſpectatam conſtantiam,quàm aquam ipſam corruperit? Quiſquis ille eſt tanti reus

criminis

criminis Dijs pariter & hominibus inuisus, uix possum (proh pudor) mei compos esse, animumq; meum componere, quum & pernicioſissimas has consultationes uestras, tamq; subitam rerum omnium mutationem, & leuem, ac ridiculam quidem eam causam tantæ indignitatis aspicio. Prodere patriam sociorum satius ne uidetur, uxores, liberos, aras, focos, Deos ipsos in manus hostium transferre? Et uos tam insignis perfidiæ reos in omnia secula offerre, quàm sordidiori hoc, uel (ut uos appellatis) fœdissimo etiam potu contaminatos, & obnoxios præclaros spiritus tantam animorū mundiciam, & fidei nitorem seruare? Nihil uideo cur pereatis milites, ni Dæmon aliquis consilia uestra sana peruerterit. Iam certis eó decurritur, ut dū superstitioſiores sumus q̄ par est, honestatis, pietatis, fidei rationē uniuersam abijciamus, & malimus, ut perfidos nos q̄ minus superstitioſos homines appellent. Ridebunt mortales, mirabuntur posteri, detestabuntur etiam hostes ipsi tam stolidam fidei mutandę causam, tam faciles ad stultam, futilemq; perfidiam animos, uel potius credent omnes (in quam sententiam tamen & ipse, ni aliam uos mentem indueritis, licet inuitus descendo) corruptos Barbaricis muneribus uos, & beneficijs præoccupatos, commentitiam hanc causam perfidię uestræ nunc uelle prętendere, qua certe obiecta cum culpa coram omnibus uacare contendatis, culpam profecto omnium iudicio, scelestissimumq; facinus confessione uestra cōfirmabitis. Quæ enim est tam efficax ratio? quis persuasionis modus? qui tot simul honestissimarum rerū, ac Scanderbegi officiorum memoriam abolere à pectoribus uestris potuerit? Quæ tam fœda animorū imbecillitas, mentiumq; inconstantia, ut adeò parua, contemnendaq; res totius utilis, & honesti discrimen abstulerit à uobis, ni aliud sit tanti motus pretium, alio morbo infirmi sensus, & corrupta ingenia. Hæc ne Scanderbego præmia Dibrenses? Hæc constantiæ documēta? Hęc gratissimis hisce ciuibus, & socijs uestris debita exoluitis? Piget ea apud fortes uiros referre. Nihil tutum usq; erit, nihil sanctum, nihil integrū, si tam delicatum prætextu, & perfidum sit genus humanū, si tam leuibus de causis mortalium pendeat fides. Et quis tā ignauus est, tam perditus hostis, qui non semper aliquem inueniat modum nocendi, insidietur, tentet, experiatur omnia, si tantū uideat promissum fraudis fructum? Frustra mœnibus circundedere urbes patres nostri, frustra aggeres & turres in iugis montium constructę, frustra & armatorum præsidia adinuenta, si mutabiles cum singularum rerum & temporum mutatione homines gerāt fidem? Si ratione hyemis & æstatis uelut arbores alios induamus, & inuicem exuamus animos? Quid, si immodici calores & intemperies cœli corrupisset aquam, facturi eratis? Nempe istuc ipsum. O pernicioſum fidei genus. O detestabilem ingeniorum leuitatem, Sic agimus, sic loquimur de urbis salute, libertate, uelut de re humillima orta sit contentio. Pedibus trahi oportebat uos exangues, semineces, de loci huius possessione, non sic uoluntarios, integrosq; tam præ

claræ

claræ dominio fortunę cedere. Nos ipſi (ſi Diis placet) ultro inuitamus hoſtem, ſubdimus iugo collum, abrogamus libertatem, ius omne, faſq; polluimus, ne ſordidiori potu ſuperſtitioſa ora inficiamus. Sic ne Darīū illum Perſarum ſuperbiſſimum & lautiſſimum regem, quum ſuperatus ab Alexandro noſtro fœda fuga memorandæ cladis ueſtigia recenſeret, oblatam à ſeruulo ſibi turbidiſſimam aquam, quam inter fugiendum circa equorum ungulas & cadauera occiſorū collegerat, recuſaſſe audiſtis? Accepit inſolentiſſimus rex, & quum hauſiſſet, nunquam ſe bibiſſe libentius teſtatus. Præteriit ita iugum hoſtile, diſtulit fortunam, & regios ſeruauit ſpiritus. Qui? Caium Marium magni nominis Romanum Imperatorem in bellico ardore, & inter militaria opera, ac obſeſſarum urbium munia obeunda, Coctám ne ſemper habuiſſe refert antiquitas? Quid (ut Saguntinam pertinaciam omittam) Petilia ciuitas in Brutijs, Annibalis tempore memorabili, ac propè incredibili exemplo, nonne fidei ſuę conſtantiam poſteris teſtatam reliquit? Quæ non canum modo, quos tantopere uos execratis, ſed omnis generis quadrupedū carne, ſutrinæq; corijs, radicibus, & corticibus, ſtructiſq; cois ueſci non dubitauit, ut receptam ſemel Romanis fidem, & nuda ſeruaret mœnia. Temiſtoclem illum longe clariſſimum Athenienſium lętiferum poculum hauſiſſe ferūt, ut ingratiſſimam patriam interitu ſuo liberaret. Multa ſunt per omnia ſecula uetuſta & noua huius generis exempla, quę uos ipſos uobiſcum uerſare, q̄ me referente cognoſcere malo. Sed alienam fortaſſe patriam dicetis, non ueſtram. Vobis tradita, ueſtra eſt Dibrenſes, ueſtram potiſſimū fidem ad id muneris elegit Scanderbegus: uos reſtituere principi commiſſam uobis urbem oportebat. Date quæſo modum tempusq; perditis conſilijs, nec uim, ac neceſſitatem appellate, quod peruerſum cōſilium appellandum ſit. Quid enim, ſi ſpretis conditionibus deditionis ueſtræ ad ſupplicium uos uocet Ottomanus? An recuſaturi exitialem potum ſitis? Hauſturi quidem omnes potius uos, quàm in uoſmetipſos ſęuituri. Nunc quia ſaluis uobis nihil præterq; fides perit. Inſaniſtis eadem cogitatione omnes, adeò minimum malorum inuiolatę crimen fidei uidetur. Nequeo animo meo imperare Dibrenſes, nequeo lachrymis temperare, quum obuerſatur ante oculos nunc illa concionantis Principis noſtri ſpecies, obteſtationes illæ, precesq; diſcedentis, quas in hoc ipſo loco nuper, tanta ueſtrum corona fidem ſingulorū appellans, credulus iactabat. Quum fremitus item ueſtros illos, & audaces ſingulorum tum publice, tum priuatim pollicitationes, ac fortia dicta recolo. Vbi nunc uoces illæ Dibrenſes? ubi feroces ſpiritus? ubi urbi huic deuota pectora? ubi tam audax uitæ contemptus? Eoſdem quidem uiros, eadem arma uideo, diuerſum tamen animorum habitū, & cum deplorata iam urbe infœliciſſimum rerum omnium ſtatum. Adeſt, adeſt forte in oculis ueſtris ſolicitus Princeps, tam inſignis perfidiæ ſpectator. Quem putatis fore eius? quē cæterorū animū? Quos prouinciæ tumultus? Quam totius Epiroticī

Caius Marius

De hoc Titus Liuius, Val. Max. et Cicero in Philipicis.

Plutarchus in uita Themiſtocles.

nominis

nominis fortunam? quum ea malorũ & calamitatis ſuæ initia fluxerint à uobis. Proponite ante oculos, dum integrum eſt, facti huius indignitatem, & ſeruate uos uobis. Retinete patriam ſociorum, retinete libertatem dignitatemq; ueſtram, quæ per ſummum ocium tenere poteſtis. Reſpicite mœſtos ciues, reſpicite meipſum iamiam, ſi patimini, ad genua ueſtra prouolutum. En offerunt iugulum omnes. En trado & ipſe hoc pectus uobis Dibrenſes. Aperite ferro, haurite (nihil enim recuſo) ſanguinem hunc, ſi iuuat potus iſte, ſi fidem ipſi ueſtram, ſi urbem hanc aliter ſeruare non poteſtis. Sed heu quos nunc ſermones uobiſcum iacto Dibrenſes? Audire ſine lachrymis hæc apud uos loquentem poteſtis? Neq; moueo (ut mihi uideor) iam quempiam uanus adhortator, quos nuper, dũ cruentis ſanguine ueſtro mœnibus inſtaret hoſtis ad pericula, ſudores, & extrema quæq; audenda, uel nutu ſolo mouere potui. Expiraſſetis utinam tunc mecum omnes, potius quàm ad iſtas nunc conſultationes, ne dicam mala me uobiſcum fata ſeruaſſent. Poteratis tunc impranſi totum diem tranſigere in armis, & pari ſitis, ac caloris tolerantia perdurare pro muris iſtis, pro ſalute ſociorum, pro Caſtrioti, & Epirotici imperij dignitate Nunc quum omne fermè iter per ſummã laudem cmenſi ſitis, & uerius hoſtem in caſtris obſederitis, q̃ ipſe obſederit uos, mani hac ſuperſtitione dehoneſtare & peſſundare omnia uultis? Intuemini, iterum repeto, intuemini ſordidatos ciues, audite iuſtiſſimas ſociorum querelas, & preces obſecrantium. Ne quos uobis tantis officijs, & ſparſo paſſim cruore deuiciſtis, nunc uel tanquam iumẽta tradatis hoſti, uel extorres patriam per ſummum dedecus ſtipem mendicare cogatis? Momentaneum hoc erit Dibrenſes, quod nunc uos abhorretis tantopere, Palatum tantum et labra ueſtra inficiet. Perpetuas uero calamitates, perpetuas ſordes, æterna mala, amiſſa ſemel miſeris ciuibus patria, obſtinatio iſthæc ueſtra eſt allatura, neq; ora ſolum, oculosq;, ac ſingulos ſenſus contaminabit, ſed uret continua laceratione animos, & memores nequicquam ſpiritus libertatis. Sed (ut nullus ſit horum reſpectus, nulla honeſtatis ratio, ueſtræ ſalutis, ueſtri capitis) non minus (ut opinor) cura eſt habenda. Ser uaturum creditis Tyrannum pacta uobis, cuius uos totiens omnes pacis conditiones inſolentiſſime recuſaſtis? & ſtudio tuendæ libertatis dictis factisq; ita hominis indignationem in uos acuiſtis, ut nihil expectat, nihil quærat dies noctesq;, quàm unde tamdiu conceptum uenenum in capita ueſtra, in hanc urbem euomat. Ibimus ſcilicet ſequentes fidem Amurathis, tranſibimus per tot armatorum ordines in hoſtium oculis integri, inuiolati? Quos tot publicis, priuatisq; calamitatibus affeci mus, ut uel ſi prohibeat Amurathes, uel ſi ipſi nolint, manus tamen ipſe hoſtium impatientes odij, ulciſcendi cupiditate ſponte ſua ſint in ferrum dilapſuræ. Poterunt Barbari? Quis furor hic, quæ mentium inſania, truces hos aſpectus, & cruentas adhuc ſanguine ſuo dexteras intueri, neq; ſubrepet cuiquam tot cladium, tot malorũ recentium memoria?

A perfidia Tyranni.

Non

Non ferucbunt iuſtiſſimo dolore pectora, quum fratrum, parentum, quum filiorum occiſorum umbræ ob oculos obuerſari uidebuntur? Victimæ omnes (mihi credite) erimus Dibrenſes. Et (utinã Dij omen auertant) dabimur pro cuiuſcp appetitu ad uaria genera ſuppliciorum, iugulabimur alter in alterius conſpectu, neqp proderunt tum inanes que relæ uobis. Sera erit ſpreti huiuſce conſilij pœnitentia. Expirabimus tan quam ignaua pecora, & rei proditæ urbis, rebelles ſociorum, proditores ſanguinis noſtri, inter hoſtium tormenta infœlices efflabimus animas hominibus pariter & Dijs inuiſas. At quanto ſatius eſt nunc & cum ſocijs, & pro ſocijs uiuere. Nolite igitur per Deos immortales in uoſmet ipſos crudeles eſſe. Agite dum, properate mecũ, en propino ipſe primus omnium uobis poculum aquę eius milites, nuncp ſuauius eſtis, nunquã dulcius potaturi. Quandoquidem libertas eo, & uita ueſtra, dignitas Albani imperij, opes, pœnates, ſocicp, & chara ſociorum patria ſeruatur.

Perlatus præbibit Dibrenſibus.

Hæc dicens, ſequente fermè omni multitudine, progreſſus ad puteũ, ſpectãtibus omnibus, inde hauſtam bibit aquã. Idem fecit & maior pars ciuium. Porrecta eſt deinde quibuſdã optimatibus, & ducibus præſidij, ſed neqp bene dicta, ſed neqp facta mouere quicquam ſuperſtitioſa uirorum pectora. Vix auſim ſine rubore quodam uel credere ipſe, uel alijs affirmare leuiſſimam hanc, uel magis ridiculam tantæ rei cauſam, quum non dubitem riſum potius id poſteris, cp admirationẽ excitaturum. Ita ut ſi concedendum tamen ſit aliquid, negent tamẽ cauſam eam, ſed quandam uerius occaſionem fuiſſe exiſtiment inclinatis ad perfidiam animis, & corruptis iampridem militum ingenijs. Ego quum omnia diligentiſſime euoluerim, neqp uſcp aliud quippiam à me ſit compertũ, nihil uereor tantæ credulitatis quoſpiam inſimulari. Quandoquidẽ nihil puto tam occultum in mortalium actis aut abſtruſum adcò quod latere tamdiu potuerit, præſertim quod nullus eorum (ut aiunt) qui ſuperſtitionem ſecuti ſunt illam, uel ad Amurathem transfugerit, uel conſequuto poſtea tempore ditior ſit deprehenſus, ut coniectari exinde fraus aliqua poſſet. Nec profecto mirum cuipiam eſſe uideatur, ſi Dibrenſes hac ſua leuiſſima ſuperſtitione adducti, in hanc delapſi dementiam, huiuſmodi errorẽ commiſerint, cum ij non tantummodo ſuperſtitioſi, uerumetiã hæretici ſint, fuerintcp ſemper (hæ nempe contagiones, ſiue morbi connexi ſunt inter ſe & affines) Sermo enim huius gentis Sclauonus eſt, cuius ſermo & lingua (ut nobiliſſimi ſcriptorum tradidere) latiſſima in uarias diuerſascp ſectas diffuſa & ſparſa eſt. Nam ex Sclauonibus alij Romanam ſequuntur Eccleſiam, ut Dalmatæ, Croatini, Carni ac Poloni. Alij Græcorum errores & ineptias, ut Tribali, qui & Bulgari dicuntur, Rutheni, & multi ex Lituanis. Alij proprias hęreſes inuenere, ut Boëmi, Moraui, & Boſnenſes, quorum magna pars Manichæorum immitantur inſaniam. Inſtabat tamen præfectus nunc precibus, nunc donis promiſſiscp agens cum illis. Vbi uero obſtinatos eos & uanas omnes adhortationes ſuas

Superſtitio et hæreſis morbi cõnexi & affines.

uidit,

uidit, assumens & ipse conuenientem tempori animum, coactis tam Dibrensibus quibusdam, quã primoribus urbis breui consultatione (res nanq; morã non patiebatur) leges deditionis sibi ipsi statuere, quas neq; graues sibi, neq; ingratas hosti censuere, ut præsidio rebus armisq; liberaabeundi facultas daretur, ciuibus siue manendi in urbe in pristino statu, siue discedendi, prout quisq; elegisset, potestas esset. De præsidio nihil mutatum est à Tyranno. Oppidanis tamẽ negata urbs ad habitandũ, cætera concessa, & designatę stationes in suburbijs. Quare datę mox claues Ottomano, & uacuum oppidum traditum. Ciues, quos patriq; amor, & cura natalis soli tenuit, ędificatis extra muros tectis, in assignatis sibi locis mansere. Multi impatientia hostilis iugi, relictis omnibus, confugere ad Scanderbegum. Proditor ille & corruptor aquę, apud hostes in oppido mansit, qui cognitus ab exploratoribus regijs, & in castra ductus ingenti lætitia ad Tyrannum, publice ab eo uerbis simul & ingentibus donis honoratus est maioribus adhuc, q̃q; promissa sibi in eius perfidiq; præmiũ fuerant. Data nanq; quinquaginta Asprorum millia, tres uestes insignis artificij q̃q; precijq;, assignatæ deinde tot uillæ, prædiaq;, ut reditus duum millium aureorum nummum supperaret. Sed breuis admodum earum rerum perdito homini possessio fuit: nam quũ publico omnium spectaculo his muneribus ac laudibus simul honorifice habitus esset ab Amurathe, & multo fauore uersaretur apud Barbaros, pauciſſimis postea diebus nusquam uel uisus, uel auditus. Rumor fuit sublatum occulte digno supplicio à Tyranno, non satis fidente eo uiri ingenio, qui patriæ, sociorum, & domestici sanguinis prodendi, sordida ductus cupiditate tam impia consilia iniisset. Præsidium Dibrense per medias hostium turmas, & tentoria Amurathis liberum inuiolatumq; excessit, licet magna contentione ageret apud patrem Mahumetes ferox adolescens, qui tum paterna castra in Epirum belli & gloriæ cupiditate fertur secutus, ne inani studio fidei seruandæ ita per summam suam ignominiam illæsi dimitterentur hostes, quũ alioquin nullũ haberent Turcę certius fidei documentũ, nullum antiquius esset legis Mahumetanę præceptũ, q̃ omnibus modis sęuire in Christianos, & omne in eos exercere supplicij genus, in eos præsertim, à quibus tot iacturæ fuissent, tot calamitates acceptę, eęsq; legiones, cæsi duces, & deformatus magna ex parte exercitus. Plectendos Sfetigradenses ad terrorẽ cęterorũ, & præstandũ reliquis exemplum, ne in ciusce modi pertinacia diutius perstarẽt: Non esse, inquiens, clari Imperatoris officium, ex hostium fortuna mutabilem animi habitum gerere, & precibus eorũ illachrymari: transigendos ferro omnes, aut habendos in uinculis, donec precium pro redimendis afferretur. Ostendit satis ex ijs Mahumetes & adolescens, & priuatus, qualis esset senex, qualis olim Imperator futurus, feritatis & auariciæ suæ sordes iam atrox declarauit ætas. Sed nihil potuere apud senile pectus impia filij consilia, quin reprehendens eum, dixisse fertur: Nullam esse inter mortales maiorẽ necessitatem

Conditiones deditionis.

Proditori merces datur à Tyranno.

Vanum & prodi

De discessu Christiani præsidij ex oppido ad Castriotum.

Mahumetes putat Christianis non seruandã fidem.

Mahumetis feritas et auaritia arguitur à patre Amurathe.

quàm fidei ſeruandæ, qua ſublata, neq; imperia poſſint, neq; aliud quip-
piam permanere, & in claro quoq; principe, qui magnarum rerũ impe-
ria ſpe animoq; cõplexus ſit, alteram omnino eſſe debere aut ueram, aut
ſimulatam ſaltem, ut hominum ingenia eo modo concilientur, allician-
turq;. Perfidiam & feritatem deſtruere regna, urbes, populos, ac ſibi po
ſtremo ipſis nõ minus quàm alijs iniquas eſſe, deuinciendum beneficijs
ac liberalitate mortalium genus, qui fideles ſibi eos futuros cupit, crude-
litate, ac odio nihil profici apud ſubiectos. Quod ſi immiti regantur im-
perio, nunq; diu ſint inſolentis domini iugum laturi. Allici ea clementia
poſſe animos multorum, qui quum acciderit, tam lene iugum nõ ſint re-
cuſaturi. Quid prçterea peccaſſe Sfetigradenſes ipſos, uel contra imperij
noſtri dignitatem deliquiſſe, ſi patriam, ſi liberos, uxores, & penates ſuos
tutati ſint? Si cõditiones tandem ſibi eas impoſuerint, tenuerintq;, quas
uictor ipſe approbaſſet. Dimiſſis Dibrenſibus, & reliquo hoſtium agmi
ne, Amurathes impoſito nouo præſidio in oppido M.cc. Ianizaris, curã
omnem tranſtulit ad reficienda mœnia, & ſtructuram murorũ, qua par-
te quaſſati tormentorum ictibus corruerant. Scanderbegus interim re-
uerſus iampridem à perluſtratione prouinciæ, & admonitus recentibus
nuncijs de urbis euentu, & Dibrenſium perfidia, plenus irarũ in caſtris
moeſto ſilentio ſe continebat, quum non multo poſt Perlatus cum infa-
mi militum agmine apparuit, triſtis ipſe, ac ſqualore obſitus, triſtiores op
pidani, & manantibus patriæ deſiderio per ora lachrymis. Dibrenſes &
ipſi tanti erroris conſcientia demiſſo in terram uultu, cæterorum mœ-
ſtitiam imitabantur. Sed ubi propiores facti ſub ducis fuere conſpectũ,
& uim ingentem indignationis in truci facie uidere, abiectis humi armis,
& ſuis quiſq; cingulis circundati colla prouoluti ad genua eius, ueniam
tanti facinoris flebiliter orabant. Quid faceret mitiſſimus princeps? nõ
facile erat de tanta multitudine ſupplicium ſumere, non cauſam tanti ſcele
ris aliam, niſi ſuperſtitioſam gentis credulitatem uidebat, confeſſio erro-
ris ultro à præſentibus ingenti abiectione animorũ fiebat. Mouere itaq;
hæc Caſtriotum, & mitigata ira cõuerſus ad eos haud grauate omnibus
pepercit, & uitam ſe illis in præmium eorum, quæ pro mœnibus urbis
bene geſſiſſent, largiri dixit. Sfetigradenſibus pro dignitate & ueteri for
tuna cuiuſq; noua patrimonia data, multis illuſtres ordines in militia ad
ſolatium amiſſæ patriæ conceſſi. Dibrenſibus quoq; quæ petierunt, ni-
hil fermè negatum, pudore tamen recentis infamiæ pauci manſere in ca-
ſtris, aſpectum ſociorum declinantes. Perlati uirtus conſtantiaq; in rei
Sfetigradenſis adminiſtratione, tum longo ſermone Scanderbegi, tum
præſentium teſtimonio militum ſatis præmij tuliſſe potuit, quamuis nõ
iniuria fortaſſe reprehendi potius meruerit Perlatus, cq; commendari, &
amiſſæ culpa urbis nõ in conſilium, ſed in laxiorẽ eius indulgentiam, uel
imprudentiam magis reijci poſſe contenderim. Quod tam facile in eo re
rum diſcrimine ad colloquia hoſtes, & ueluti in promiſcuam quandam

ciuium

Perfidia & feritas deſtruũt regna.

Scãderbeg triſtis in caſtris ſe continet.

Scãderbeg Dibrenſes et Sfetigradenſes in gratiam recipit.

ciuium ſuorum familiaritatem admiſerit, unde conſuetudine aſſidua & facile allici ad perfidiam oppidanus poſſet. Caſtriotus tamen non ſolum preclaro uerborum decore fidem, ac facta eius publice comprobauit, ſed dictis etiam nihilo indigniora facta adiecit, onerando uirum, licet enixe recuſantem pecunia, equis & reliquis quibuſcp uarij generis ornamētis. Ita Perlatus multo cum honore & amplificatione nominis domum remiſſus. Erat ex Emathia uir iſte Antiſtes, quem illi Prothoſengeli, nos Abbates uulgo dicimus, emendatiſſimæ uitæ, atcp ingenti morum munditia, doctrinæ præterea excellentia, ac facundia linguæ, cū grauitas ipſa annorum, reliquas hominis uirtutes decorabant. Expeditis his Scanderbegus ubi intentum muniendo oppido Tyrannum, & occupatos operibus Barbaros cognouit, acceptis quincp equitum millibus, ad laceſſendas ac diſturbandas res hoſtium illico feſtinauit. Sed nulla inuenta occaſione benegerendæ rei, biduo ibi oberrans per ſaltus ac montium iuga obſeruabat, ſi quos pabulatores, uel frumētarios regios intercipere poſſet. Necp expers penitus prædę miles diſceſſit, nam (ut fit in magno exercitu) multi libere palantes equi, uiricp capti. Amurathes perfectis ſatis commode (ut pro ea breuitate temporis) mœnibus urbis, impoſitocp pro unius amplius anni neceſſitate frumento, ac reliquis rebus uelut obſidionem iamiam præſagiret animus, deducere ex Epiro exercitum, & Adrianopolim repetere ſtatuit. Multa hic mendacia haud ſatis conſtans fama interſerit, dum quiſcp archana Tyranni conſilia coniectando diſquirit. Hi Hungaricos, alij Græcos, nonnulli Perſicos tumultus cauſam diſceſſus eius inquiūt fuiſſe. Multi accepta in Epiro damna, & uarias belli eius difficultates ammouiſſe, tum ex prouincia Ottomanum aſſirmāt, ut ualidiori, & recentiori poſtea apparatu rediret ad Croiam oppugnandam, quum maioribus ea urbs uiribus indigere uideretur. Ipſe admittere ſingulas ſententias poſſum. Quod habet unaquæcp ſimilitudinē quandam ueri. Hanc tamen probabiliorem crediderim, utpote quam euentus ipſe rerum ſatis efficax teſtis approbauit. Vel illud fortaſſe non temere quis dixerit, quod non urgentibus fatis pręſtitutum ſeni tempus aduenerat. Necp (ut licenter ſcribunt Poëtæ) omnia adhuc ſtamina impleuerant ſorores. Pridie itacp kalendas Sextiles collectis uaſis impedimenta omnia cum equitatus parte præmiſit. Ipſe poſtero die, incenſis prius per noctem caſtris, ſub ortu ſolis cum reliquo exercitu ingenti omnium lætitia, clamorecp, ac crepitu inſtrumentorum ædito, eſt ſubſecutus. In medio turbarum robore Tyranno locus ſemper eſſe conſueuit, ſicut etiam tunc fuit, ubi albo uectus equo, ac lanizarorū cinctus armis, nihil tumultus periculiue incurrere uſquam poterat. A fronte nancp prefectus Aſię, à tergo nouæ Romæ ordinibus ſumma ratione cōſtitutis, tutam eius ſtationem præſtabant. Triginta hominum millibus amiſſis, eocp pauciore numero cp cū uenit, diſceſſiſſe ex Epiro Amurathem oēs ferè cōueniunt. Reliqua quocp exercitus ornamenta, ac ſigna militaria, magna ex parte

Prothoſengeli hoc eſt abbates.

Amurathes parat reditum in Adrianopolim.

Amurathes redit poſt occupatū Sfetigradum.

amissa & fœdata. Sed auxit eas iacturas Barbaris, ac renouauit priorũ cladium formam recenti ignominia Scanderbegus. Nam ubi reductus in castra discessum hostium audiuit, totis signis roboreq; suorũ octo equitum, tria peditum millia erant, uestigia uelut fugientium est insequutus, carpens postremum semper agmen, ac exhauriẽs incessabili cæde quosq; cessantes, aut aliqua casus contingentia relictos. Hostis sæpe conuersis signis, ac obnixo cultu propulsaturus impetum insequentis stetit. Tum ille nunc simulata fuga resistere cupientes frustrabatur, nunc per proximas ualles, uicinosq; colles subductus, & post subito apparẽs, nũc à fronte, nunc à lateribus instabat, modo illorum terga præmens, magnis illos incommodis afficiebat. Ita res per eam ludificationem diutius protracta ut per sex amplius millia passuum infestis signis molestior semper instaret. Tyrannus non ulterius eam ignominiam clademq; suorum perpessus, Bassam Romaniæ cum xxx. armatorum millibus retro conuertere signa iubet ad quietem, & liberam abitionem reliquorum ac hostem uel pugna incessere si persistat, uel ad fugam compellere mandat. Castriotus ea re animaduersa, retracto aliquantulum suorum agmine, ne medius inter duos hostium acies interciperetur, tantę multitudini cessit, reductisq; in ualles quasdam, & montium anfractus copijs, ubi tutus castris locus, & idoneus ad quantumcunq; hostium sustinendam multitudinem esse apparuit. Stetit aliquantisper ita instructus, uelut iamiam descensurus in aciem, & collatis signis cum præfecto regis dimicaturus, fecissetq; id forsitan (quę erat uiri audacia) Sed tum fessus tam longis procursationibus miles, tum impar hostium numero. Ea suorum paucitas coëgit tam temeraria consilia abijcere ferocem ducem. Vnde quasi excusans se conuersus ad milites, inquit, id quod prouerbij loco semper fertur usurpasse: Malo infamem dici hunc locum Scanderbegi fuga, q̃ cruce. Consueuit nanq; à nostris Crucis signo notari locus, ubi Christianus aliquis præsertim clari uir nominis concidisset. Quippe quũ ait: Aboleri illa aliqua recenti laude possit, Hãc ad id, quod irreuocabilis, & funesta sit, infamia quoq; & uulgi latratu, & obloquutione non carituram, quum nihil ex consilio, sed ex euentu solo omnia metiantur homines. Barbarus ubi tenentem se intra stationes Epirensem, & nihil mouentem uidit, conuersis paulatim signis, & ipse non inuitus, relicto hoste, præeuntia agmina sociorũ assequi cõtendit. Idem fecit Castriotus suasu militũ obsecrantium, ne eam pestẽ abeuntẽ ex prouincia peruicatiori incessatione in uisceribus Epiri cõtineret. Quare eodẽ tẽporis tenore Croiam hic, Adrianopolim ille per Macedoniam, Triballorumq; montes iter faciens redijt. Mœsti ambo propter res maxime uariante fortuna gestas. Mœstior tamẽ longe tyrannus quod neq; hostem, ad quem potissimum delendum uenerat, sustulisset, neq; pusillę fortuna urbis se caute ad tot mala & clades cõpensandas idonea uideretur. Mœstitiam tñ nostrorum spes ea multũ leuabat, quod ubi abijsset hostis recuperari à se oppidũ posse certa iam fiducia cõceperant.

Scanderbegus uestigia fugentium insequitur.

Bassa Romaniæ cũ 30. millibus armatorum.

Prouerb. Cruce signatus locus ubi Christianus aut occidit.

Marini

MARINI BARLETII SCODRENSIS, DE VITA ET GESTIS SCANDERBEGI, Liber Sextus.

RACATO PROVINCIALIVM STATV EX HOstilium copiarum diſceſſu, ac ſolicitudine ſingulorũ ſoluta, reſeratæ urbes, arcesq; undiq;, prę.idia dimiſſa, ac homines ad priſtina quiſq; miniſteria traducti. Legiones ſuas Scanderbegus ita demum militię onere per id modicum tempus reſpirandi cauſa exoluit, ut inde ad duos mẽſes omnes ad Sfetigradenſem obſidionem, & extorquenda é manibus hoſtium ſociorum urbem aduolarent. Retenta tamen ex eis copijs duo equitum millia, mille peditum, qui more ad Macedoniæ fines tranſmiſſi, eo in tractu incolentium fortunas à præcurſionibus hoſtium tutarentur. Dum ſic tẽporaria quiete, ocioq; recentes belli labores penſaret Caſtriotus, & Croiæ ad inſuetum ſibi munus ciuilia negocia in iure dicundo animum tranſmiſiſſet, purpurati eius & principes uicini conſanguineiq; ęgreferentes, quod ſine prole ulla liberisq; tam clarus uir omnes ætatis annos tranſigeret (Quadragenarius namq; tum, & maior forte erat) conflentes ad illum quod ſępius etiam antea fecerant de uxore ducenda, liberisq; legitime procreandis, cogitationem in animum eius inducere uelut cõtentione quadam conabantur. Fruſtra dicentes imperij terminos, fruſtra rem Epiroticam eouſq; ampliatam ab ipſo, ni quibus tantũ decus magnitudinemq; nominis, ac gloriam rerũ geſtarum per omnes ætates cõparaſſet, de futuro quoq; principe procuraret, niſi forte uellet mortalem, & ſecum periturã rem Albanã fore, & cũ unius corpore hominis totius corpus imperij extingui. Audiret tacita ſuorũ uota, audiret ſollicitas populorum querelas. Nam quod ad alios principes, & extraneos ſucceſſores attineret, neſcire eam gentem alterius iugum pati, aſpernari quoſq; dominos, niſi quẽ ex ſanguine ipſe ſuo eius uirtutis effigiem, atq; hęredem dediſſet. Manſurã eouſq; fortunam, manſuros deos ſecum, dum in ea ſtirpe Epiroticum reſideat imperium. Quod ſi caput ex ea gente non adſit cupidiſſimis ſubitorum animis, mox exoiraturam cum eo Epirotarũ rempublicam, ruitura in pręceps omnia. & uelut diſiectũ ouile ad priſtinas calamitates & ſordes Epirotarum nomen rediturum. Scanderbegus qui abalienatiſſimo ab ea re animo alio iampridẽ ingentes cogitatus direxerat, & immemor, uelut cęterorum ſumma quęq; ſpe, atq; cogitatione conplexus ſupra hominem erexerat caput, fertur primum pluribus uerbis multa auctoritate audientiumq; ſilentio conſilia ſuorum improbaſſe, laudaſſeq; nõ uanis rationibus cęlibatũ in ſummis uiris. Quippe quũ nihil diceret tam graue libero ingenio, q; uxoris dominium, non corpori, non animo ius ſuum eſſe, ubi ea moleſtia penates ſit ingreſſa, imperij amplificationem, & rerum gerendarum

3 cõſtricti

Scanderbegus admonetur de uxore ducẽda

Cœlibatus in ſummis uiris laudatur.

Uxoris dominium graue libero ingenio.

rendarum magnam partem fortunã diminuturam. Deinde, ne tanta publica simul & priuata suorum uota spernere uideretur, annuisse nil se recusaturum, quod ex utilitate omnium, & rei Epiroticæ dignitate censeãt fore, subiturum qualecũq; iugum ipsi uoluerint, probauerintq;, moram se tamen & ueniã eius solummodo temporis petere, dum Sfetigradi possessionem è manibus hostium extorsisset, exoluisseteq; ea cura animũ, pudori nunc maxime sibi fore, si relictis sub hostili iugo socijs, consanguineisq;, ipse nuptiarum solennia celebraret, uel lætum quippiam pertracta ret. Satis concessum sibi credentes homines, nihil ultra quæsierunt, sed ingentibus gratijs actis, uelut magnum quippiam tulissent, iam inde prouinciam omnem eo gaudio replerunt. Interea nuncij quotidie à præsidio quod ad hostium fines locauerat Epirensis, aduolabant, nũc deuastatos agros Barbarorum, nunc fugatas eorum custodias afferentes. Sfetigradensi præsidio damna inferuntur. Sfetigradensi quoq; præsidio multa damna per eosdem dies illata procursationibus assiduis equitis nostri, qui occultantes se inter saltus uicinos urbi, si qui pabulatũ, uel alterius rei causa longius processissent, omnes illico opprimebant. Quare lacessiti sæpius Barbari erumpẽtes ex oppido, pleraq; ignobilia certamina fecere. Nostri nanq; timentes iniquitatem loci, congredi sub mœnibus ipsis non satis audebant, sed simulata fuga protrahere aperto campo hostem conabantur. Crescente oppidanis audacia, die quadam studio insequendi radices montis iactu fermà iaculi trecenti prętergressi, conserta furore magis, quàm consilio cum nostris manu. xliij. occisi, xiiij. uiui capti sunt, reliqui fuga se subduxerũt. Nemoq; excessisset integer, aut intrasset mœnia, ni à stationibus relictis socij ad propulsandã eam cladem præsto fuissent. Potuit in eo tumultu animorumq; consternatione, & rerum omnium confusione, facile urbs ipsa capi, si magis, uel feruoris nostris, uel uirium fuisset. Compulsis intra mœnia barbaris, tantus posthac timor incessit, ut pedem amplius extra nõ efferrent. Ita uelut obsessi ab ignobili agmine nostrorum stabant. Hæc omnia gesta à parte eius præsidij, de quo nunc dictum est, inconsulto tamen & ignaro Scanderbego, quum nihil eorum præcepisset, & ad tutandos tantum ab insultationibus hostium suos id præsidij ibi teneret. Sed hac re postea nuncia ta, ita id eorum consilium & opera placuit prudentissimo alioqui duci, ut nihil uel contemptam tacite imperij eius maiestatem, uel disciplinam militarem à suis neglectam doleret, quinimmio præbuit ea res festinationem quandam negotio, & impulit acrius hominem ad oppugnationem urbis, quum eo pauore clausos per summam fœditatem regios audiret. Proinde nihil moratus, priusquam edictum de cogendo uetere milite, & nouo conquirendo proposuisset, trecentos equites, & quingentos pedites, qui tum ad manus sibi (ut aiunt) erant, Sfetigradum ad iuuandos socios ausus, & multa cũ ijs dona priuatim publiceq; suis misit, approbans summopere, quæ eousq; gessissent, pergerent, & in ijs quę caute agi possent, non sinerent respirare oppidanos, donec ipse maioribus copijs, totoq;

totoq; apparatu opprimere posset obsessos, tum ad copias legendas conuersus, paucis diebus duodeuiginti hominum millia collegit, viij. equitum, peditum reliqua, omnibus iam satis comparatis, ac præmissis impedimentis. Ipse secutus x. kalend. Octobres sub mœnibus urbis copias exposuit, stationem sibi, atq; equiti tantum longe ab hostibus fixit, quantũ sclopis superne impeti nõ posset, ijs nanq; potissimum utebantur regij, & peritissimos quosq; eius artis locauerat ibi Tyrannus. Pedites nõ procul à muris consedere, & ne obnoxij telis oppidanorum forent, trabium magna ui conuecta, tabularumq; uelut tegetes ad omnẽ iniuriam excludendam construxere. Epirotæ sagittarij fermè omnes erant. Cæteri Italici, ac Germanici generis sclopis ac scorpionibus instructi. Non deerãt Illyrici, licet gladio quàm arcu aptiores, qui eius delectus fama, & prædę cupiditate pellecti, multi uoluntarij se adiunxerant, sine ulla stipẽdij mercede. Confluebant ea tempestate in Epirum ex omnibus gentibus indies milites ad stipendia Scanderbegi sumenda, quum solus ex Christianis ducibus nullo satis tempore quiesceret, & semper occupatus bello esset, perpetuus Turcarum hostis. Quare tum quotidianæ prædę dulcedine, tum locorum amœnitate detenti multi (ut uidi ipse, dum res nostra loco staret) perpetua sibi domicilia ibi statuere. Alij plures ditissimi captiua gaza, ac pleni fortunarum, domos suas sunt reuersi. Gallorum quoq; quinquaginta amplius aderant in eo exercitu. His minores quædam machinæ (quum ad id præcipuam operam spopondissent) regendæ sunt traditæ, quibus uerius defensoribus quám munimentis ipsis noceretur. Aliud maius tormenti genus ad ruinam murorum aduectum non inuenio. Commodior nanq; per scalas oppugnatio urbis apparebat. His hoc modo constitutis, unum præcipuum omnium restabat, quod ad totius exercitus quietem, & continuandam tutius obsidionem attinebat. Vt occluderentur scilicet aditus omnes hosti, ne subsidij quicquam sperare possent obsessi, & loca singula opplerentur armatis, qua maxime ad soluendam obsidionem transituros dubitabatur regios. Accitum itaq; uetus præsidium illud, & nouum etiam supplementum octingentorum militum. Eisq; milleni equites additi ex copijs præsentibus, tum bipartitum hoc agmen, pars cum Georgio Stresio, pars cum Tanusio diuersis locis ad custodiam cæterorum, & excludendum subsidium oppidanis missi. Breui hæc tempore omnia procurata, perfectaq; fuere, tum traduci ad munia quenq; sua, & ministeria oppugnationis, ac ueros ordiri furores tum Barbaris duci opportunum usum est. Septem nanq; integris diebus, ex quo illuc accesserant nostri circa castra munienda, & conficiundas militariter stationes, quum ibi se crederent hyberna acturos, occupati, nulla satis re, uel uerbo molesti fuere hosti. Concursu itaq; facto ad ducem poscebat ex omni parte pugnam miles. Ille nihil ferro prius quàm si qua alia posset uia intentandum ratus, distulit eousq; desideria suorum, donec oppidanorum perscrutaretur

Duodeuiginti hominum millia collecti, ut Sfetigradum obsideretur.

In Epiro ex omnibus gentibus miles cõducitur à Scãderbego.

Sfetigradum oppugnatur.

animos, quousq; ea pertinacia in tutandis mœnibus essent usuri. Missis igitur per duos ex militibus ijsdem deditionis conditionibus, quas populus Sfetigradensis prius ab Ottomano acceperat, Barbari postea quã intrepide spretis eius postulatis sanguine emptam urbem, sanguine uendendam, nõ uerbis dixerunt, armatorum itaq; corpora, & caput ipse suum pro eius redimendæ pretio offerret, sciturum profecto, an uelut Dibrensium nuper, fides sua ex aquę puteo illo penderet. Quum nihil nouum uel inexpectatum audisset, quippe qui illos ita esse responsuros iam pręuidisset, conuersus ad ferrum, & cupitum iampridem militi opus, nõ iam suasoris, sed ueri hostis animũ induit. Manęq; prima luce deductis sub muris copijs, primo procursu uicos illos, & suburbia, quæ assignata fuerant, Sfetigradensibus impetit, disijcit, incendit. Inhabitantium plures primo aspectu nostrorum, ad ueteres socios & consanguineos confugere. Alij passim palantes sub mœnibus à superimposito pręsidio ex muris tutabãtur. Aedificia quoq;, quę proximiora fuere oppido, illæsa mansere, nisi quæ inuenta simul incendium ex alijs ad alia traiectum eodem tenore absumpsit. Hic nõ ulterius sæuitum, quin pauci ex Barbaris ibi, sed omnes fermè ueteres ciues, & Epirotę collocati essent, qui & si iam (ut apparebat) hostium induissent animos, segniores tamen nostros faciebat pietas, ex pristino, nõ ex præsenti animorum habitu homines metientes. Moses interea, quum occupatos in tutandis ab ea parte suburbijs, & extinguendo igne oppidanos uidisset, trium amplius millium lectissimorũ militum agmen ad portam maiorem traduxerat. Intentusq; operi uineis contectos ad claustra perfringenda impellebat armatos. Regij, qui satis multi pro ea loci exiguitate in custodijs erant, & adesse ubiq; commode poterant, ocius hincinde accurrentes, simul alij superne ingenti ui telorũ auertere ab eo opere hostem. Alij intus cõgestis lapidibus, & maioribus trabibus oppositis firmauere portas, ita cum paucorum iactura ea transacta est res. Nostri nanq; quum scalas tum casu non attulissent, nihil diutius tentarunt in muros, missilibus tantum utrinq; & sagittis exaturata odia, ac certamen finitum, dato à Scanderbego receptui signo, licet Moses iam accensus paulatim furore illo dimicandi ad scalas et reliqua instrumenta oppugnationis cõuehenda hortaretur socios, reuocati tamẽ sunt omnes subito interuentu ducis, & quasi inuiti reducti in castra. Sic accensis inuitatisq; eo dissutrorumq; animis pusillo pugnæ congressu, nulla uel spe, uel timore dirempta pugna. Quod eius dici superfuit Epirensis uaria consultatione distraxit, quæ potior esset oppugnandi ratio, & tutior uia eligenda, enixe disquirens. Fortissimus ac inaccessus fermè urbis situs, ualidissimum præterea Tyranni pręsidium satis certam periculi speciem, si temere, & furore quodam ducerentur in muros milites ostendebat. Efficaci quoq; nuper exemplo Amurathes similis fortunæ subeundæ consilia nostrorum tardabat. Illud per eos dies optimũ factu uisum, ut leuibus prælijs maximo ingenio fraudeq; alliceretur ad pugnam opportunam

Pietas segniores facit animos hosti nocèdo.

Consilium lacessendi oppidanos.

didanus

pidantus, aſſueficiretq; ſpe bene gerendæ rei paulatim egredi muros. Ita uel minui tacite robur incluſorum ſine multa ſuorum pernicie, uel protractis paulatim ſimulatione ſugæ à cuſtodia portarũ Barbaris, deducto poſtea magna impreſſione ex improuiſo milite in eo tumultu facile capi urbem poſſe cum fugientibus, & conſternatis ſimul intrantibus noſtris. Per eam noctem igitur ſummo ſtudio ordinata omnia, & Moſi trecentorum iuuenum cohors ad hoſtem laceſſendum data. Zacharias Groppa cum quingentis militibus ab una parte in inſidijs deſtinatus, Scanderbegus ab alia pari numero armatorum, qui omnes noctis occaſione uſi q̃ maximo fieri potuit ſilentio ſubrepentes per montem inter anfractus illos, & dumis obſitos ſaltus iacuere, ignaris hoſtium excubijs. Nam ignibus alijs extinctis, alijs abſconditis & occultatis ab auerſa parte caſtrorũ fuerãt egreſſi, electo inſidijs loco, unde minime timebat hoſtis. Tempus quoq; ipſum iuuit aliquantiſper latere cupientes, quando per totam noctem grauidus (ut aiunt) imbre aër craſſiori nebularum caligine obducta tellure, & tonitruis aſſiduis oculos ſimul auresq; hominum perſtringentibus fallere non difficulter cuſtodes poterant. Dibrenſis & ipſe non expectata certa luce cum ſocijs latronis more circunſpectans omnia, taciteq; approximans muris, ac in oculis ipſis oberrans ſui copiam oppidanis facere. Non idem omnibus animus conſiliumq; in urbe fuit, ſed contentione cõclamantium à pluribus progrediendũ in ſubiectos eſſe, neq; per ſummam ignominiam præterlabi eam occaſionẽ patiendum. Nonnullis è contra quieſcendum uideri potius, neq; temere quicq; agẽdum. Variatumq; in ea re eſt, prout maiores quibuſdam ſunt ferociæ ſtimuli, & inani credulitate ductis, ac ſuperficiem tantum, non rerum medullam introſpicientibus, ſalubria quoq; cõſilia ſordent, & omnis eo ipſo erepta in perpetuũ è manibus fortuna uideatur, ſi breuis morulæ temperamento gerendorum ratio condiatur. Eorum tamen (ut apparuit) ſententia prævaluit, qui quieſcendum eſſe decernebant. Nullus enim eorũ exitus, nulla eruptio, ſed telis tantum ſuperne petiti noſtri, portas egrediendi facultas nulli conceſſa. Noſtri nunc conglobati, nunc diſperſi, intento & ipſi arcu inſuper ſtantes, hac illac procurſabant, ut diutiori inceſſatione irritarent ad eruptionem uiros. Vbi nihil ſatis efficax ad id negocij uidit Moſes, & magis iam periculi ſibi, q̃ ſpei dilucere, duobus nãq; militibus amiſſis, ſeptẽ ſagittis fixos uix ſemineces ſubtraxerat, dato ſigno, relictis muris pari indignatione ignominiaq; paulatim ex hoſtium oculis ſe proripuit. Nihil deinde moratus Scanderbegus, ipſe cũ ſocijs pudore quodam in apertum prodiens mœſtiſſimus eſt ſecutus. Ita ij nocturnis pluuijs omnes plene obruti, ille etiam gementi milite in caſtra reductus, ridiculum ſpectaculum, & lætam eam diem præbuere hoſti. Sed non pertulit diutius hanc ignominiam Caſtriotus propenſo ad ueram oppugnationem, & apertam fortunam animo. Poſtridie curatis corporibus, ordinibusq; diſtinctis, ac ſuis cuiq; miniſterijs aſſignatis, quarta diei hora decem

Zacharias Groppa.

Salubria conſilia ſæpe ſordent.

decem armatorum millia ſub muris primo impetu deduxit. Cæteri partim ad caſtrorum cuſtodia relicti, partim ſi latitudine & uulneribus grauati ſocij intermittere oppugnationem cogerẽtur, ut recentibus uiribus præſto eſſe poſſent, ne interpellaretur dimicatio cum hoſte. Moſes cum expedita iuuenum manu ſcalis primus aggreſſus incruentus aliquandiu euadere tentabat, non uana ſpe urbis potiundæ. Nam Scanderbegus ſubter cum magna ui ſagittariorum, & ſcorpionarijs Italicis auertendo à tutela murorum regios, liberiorem aditum ſcandentibus faciebat, ita ut multi iam ſcalis ſuperatis mœnibus tantum fortiter apprehenſis hęrerent, & pari cupibitate de urbis poſſeſſione decertarent cũ regijs. Tormenta quæ diximus ab alia parte ad munimentorum molitionem diſpoſita, neq; ipſa ſinebant quieſcere oppidanos, licet enim non magna ruina eos ictus ſequeretur, abradebãtur tamẽ aſſidue muri, & in oculis pugnantium decreſcebant, rareſcebant paulatim, & cuſtodiæ ipſæ, cum eodem tenore ictuum, & murorum perſtringerentur, & armatorũ corpora contererentur. Sed ſæuior ab ea parte Mars, & acrior profecto pugna, qua Zacharias cum totius fermè robore exercitus, & neſcijs cedere, ac ruentibus in ferrũ Germanis ſecuribus, & ferreis uectibus nouiter refecta mœnia demoliebantur. Hi ſcutis ſociorum, & iunctis cratibus tecti fodiebãt fundamenta. Hi lapides demolitos expurgantes in cuniculi ſpeciem reducebant locum, Barbari ſuperne non uſq; adeo prohibere poterant, ut obſtinate non continuaretur opus. Nam licet plerisq; ex noſtris miſſilibus de propugnaculis obruerentur, nullo periculi reſpectu, nullaq; formidine, ſemper alij in demortuorum locũ ſuccedebant, & reliquæ turmę ſagittis, ſclopiſq; intentis aucupabantur undiq; oculis cuſtodias hoſtiũ, ita ut ſine diſcrimine obuerſari in muris nequirent. Diſtrahebant itaq; certamen regij, quum opera noſtrorum perinde riderent. Nam ea erat muri latitudo confecta à tyranno, congeſti præterea intus ab oppidanis lapidum, ac terræ aggeres, ut tutus ſatis ex ſe locus eſſet, ſine ullo armatorum auxilio. Zacharias aliquandiu in incepto perſtitit, ſicubi penetrare muros poſſet, ſed ubi fruſtra exhauriri uires ſuorum, & longi temporis opus eſſe cognouit, ad ſcalas nullo prorſus conſilio conuerſus agere & exhortari cœpit in mœnia milites. Barbari nouum hoſtis propoſitũ intuenti proſpectabãt, et adhibita ad idipſum fraude euadere plures ad ſumma mœnia patiebantur. Tum effuſa uelut grandine telorũ ui, ſaxorumq; mole facili impulſu eos cum ſcalis ipſis ad ima montis deturbabant. Breuiſſimo nanq; ibi æqui loci ſpatio cincta mœnia erant. Mox reliquum montis procliuitas ingens amplectabatur. Idem fermè reliquorum fuit euentus ab alia parte, qua aggreſſus ſcalarum applicatione cũ ſocijs Moſes non ſemel Epirotica ſigna cruentis mœnibus fixerat. Nam uerſi eo aſpectu in rabiem oppidani, accitoq; recenti præſidio ſuorum, quod in ſubſidijs ſtabat præter omnem periculi mortisq; reſpectum, diſiectis ſcalis, ac noſtris partim occiſis, partim diſſipatis breui temporis momento

Germani neſcij cedere.

ſuperiores

ſuperiores effecti ſunt, ita ut afflicti potius, & penè capti, ſic Chriſtiano uictoriam extorſerint, ut repente mutata omnis fortuna, mutati Dij manifeſte uiderentur. Scanderbegus acri dolore perculſus ex ea cæde ſuorum, uulnere præſertim Moſis, quem uix telis hoſtium ſubtractū curandum in tentoria miſit, retrocedens aliquantulum à muris, & duorū hinc inde militum parmis tectus, alios ſecum ad ſagitandum in hoſtes ſurēter inuitat, alios recentes arreptis ſcalis renouare timorem oppidanis iubet, hortatur. Mirabile dictu ferunt, quot hoſtium ea die ſolus transfixerit Scanderbegus. Ita nullus fermè iactus manum eius fefellit. Scalę nō diffi culter mœnibus admotæ, ſed rarus iam miles ſubire eam ſortem periculi audebat. Alius ad alium reſpiciebat, neq; (licet ingenti promiſſione munerum allicerentur à duce) funeſta quenquam præmia mouebant. Ita ſeneſcentem paulatim utrinq; pugnam nox ignauis ęque, ac fortibus optata diremit. Tacita per eam noctem caſtra noſtrorum fuere, utpote quos & heſterna ignominia, & præſens accepta clades ad ſilentium inuitaret. Amiſſa nanq; ducenta promptiſſimorum militum capita, quingenti amplius uulnerati, ſed & horum xxx. paucis poſt diebus ex eis uulneribus periere. Oppidani (licet & illis plures ſubtracti ea pugna forēt, ac ingens ſauciorum numerus gemeret undiq;, tamē uelut uictores expulſo hoſte, ac urbe ſeruata, multis iocis clamoribusq; eam noctem tranſegere, ac creberis ignibus ſuperata noctis caligine, per propugnacula diſcurrentes, hilarem noctem duxere. Ottomanus interea Sfetigradi obſidione audita ægreferens, quod quando uix à laboribus reſpiraſſet, & diſſoluiſſet exercitum, præſertim quod in ipſo ingreſſu hyemis alieniſſimum bello gerendo tempus inſtabat, denuo ad noua arma cogeretur, neceſſitate tamē quadam, & pudore uictus, ne per eam ignominiam opprimi urbes ſuas ab hoſte pateretur, increbreſcentibus indies magis magisq; nunciijs de Scanderbegi pertinacia, propoſito nouo edicto, redintegrare priorem apparatum ſtatuit, & miſſis per ſingula loca purpuratis, adiuuare rem feſtinatione, ſi quo poterat intentius procurauit, uulgata prius fama de ſuo ipſius reditu in Epirum. Ex compoſito forſan, ut uim maiorem adderet negocio, & noſtros eo timore perculſos, facilius ab urbe oppugnanda auerteret. Vix enim ſimile uero crediderim Tyrannum ultima præſertim confectū ſenectute brumali intemperie eam prouinciam fuiſſe ſubiturum, præcipue quum neq; tanti res momenti eſſet, ut uel ſi quid durius accideret læſura immodice dignitatem imperij uideretur, uel ſatis cōmode per alios non poſſent expediri. Caſtriotus nihil ex illa cæde ſuorum, & iniquitate fortunæ mutatus animo, omnem operam, ſtudium omne, ingeniumq; in aſſidua uexatione oppidi conſumebat. Nunc noctu, nūc interdiu, deducens ſub muris agmina ſuorum, & ignibus per ſublime inter hoſtes rotatis conſternare aliquo tumultu urbem conabatur. Nunc raro milite miſſo legere corpora occiſorum, & trahere in caſtra adhibita fraude iubebat, ſi quo pacto inuitare ad eruptionem oppidanos poſſet.

victoria Christianis ex manibus extorta.

His inani

His inaniter omnibus tentatis, neq; uel modice rei fructu ullo tam uarias artes & astus ducis secuto, finem imponere obsidioni, unice prius pugnę tentata fortuna decreuit, quoquo modo res caderet, præsertim quod prę teritæ oppugnationis euentum, tum uulnus ipsum Mosis, tum noctis interuentus uelut excusare uidebatur, & melioris spem fortunę solicitis animis, ac singula ex proprio desiderio interpretantibus suggerere. Postridie igitur eius diei orto iam sole sub præconis uoce per uniuersa castra præter ipsam urbis direptionem ingentia præmia uictoribus publice, priuatim q; proposuit, augens uerbis rem q̄ maxime poterat, dolens q; insuper Epirotici nominis ignominiam, quod tot preclari duces, militesq; tantis spectati præliis ab ignobili seruorū manu senescere tādiu sub fœde amissis mœnibus fœdius cogeretur. Quousq; tandem id dedecoris passuros, ut in sua prouincia inter tot proprias urbes, oppida, populosq; id præsidiū tyranni nudis tantū mœnibus clausum, & reliqua spe omni destitutū in oculis diutius habeant? Quid nō turpitet commissuros in alienis locis, & longinquis regionibus, quare cū hostem prę foribus stantem, & in uisceribus ipsis hærentē tollere nequeant? his dictis, & suo examini exacerbatis, partitis dehinc copijs, ac sexcentis circiter militibus ad castrorū custodiā relictis, urbem ab omni parte, qua accessibilis mons fuit, corona cinxit. Primum telis utrinq; lacessiti animi, ac inuitati ad sanguinē, deinde ubi satis eo modo utrinq; uelitatū est, & excāduit ira, promptissimus quisq; arreptis scalis propius agredi hostē parat. Semel atq; iterum nequicquā tentata re ab oppidanis sunt reiecti, neq; admoueri potuere scalę muris. Sed uictus denicq; pertinatia nostrorum barbarus quū uelut famelici leones non retium, nō fraudis alicuius humanę memores, ad ouile diripiendum in ferrum telaq; ruerent, paulatim & tanto furori cessit, & deficientibus uiribus, telisq; ad propugnandū, retractus aliquā tulum intra munimēta satis opportunus inuręq; muros reliquit. Epirēses (quid nō timor insidiarū potest?) qui pauloante ad cruentissimū Martē mortemq; ipsam præ oculis oberrantem tanto feruore, rabieq;, ac nullo respectu periculi tendebāt, ubi frigescere sensim hostiū ictus, & mœnia paulisper deseri conspexere, fraudē uerentes, & ex cōposito latitare grādi aliqua molitione insidiarū credētes, segnius ad oīa discurrunt, & undiq; soliciti circūspectantes, iamiam obrui certo pauore exspectabant. Ira Barbaris respirandi copia, & quę in rem erant, procurādi satis temporis fuit. Accurrentesq; ex omni parte socij, multa ui telorum conuecta, restituere eis simul cum animis fortunam sunt uisi. Multi in eo concursu hincinde cecidere, plures tamen ex nostris, & longe plures etiam cecidissent, ni propere Zacharias ab alia oppidi parte nō procul admotis scalis, interrupta ea uictoria, hostium plurimos auocasset. Castriotus cum agmine suorū modo propius ipse terrebat oppidanos; modo opera militum & munia cuiusq; obeundo agebat, nunc prece, nunc increpatione in muros. Homines sagittariorū turmę, quę in coronæ modum circum mœnia locatæ

Castriotus rursus tentat Sfetigradum oppugnare, sed non succedit.

Timor insidiarū quid non potest

Barbari inuitantur à socijs.

fuerant

fuerant, nunquam assignatum semel locum relinquebant, sed errantes in muris custodias certis iactibus uulnerabant, inualescente semper prælio, & increscente Marte. Oppidani ubi rarescere suorum multitudinem ad numerum, & pertinaciam nostrorum plusquam hominum conspexere, capientes eius diei fortunam, & protrahere rem cupientes, excogitato rumore fraude, sublatis ex munimentis signis Tyranni, clamare à mœnibus sunt audiri, tantillum cessationem ab armis petentes, donec alloqui Scanderbegum licuisset. Nihil negatum à nostris, iussu ducis, sed extemplo omni belli furore inhibito dicendi copia facta Barbaris. Tum senior quidam ex eis, gratias agens primum Imperatori, militibusq, quod tam liberaliter hostibus in deponendis ex uoluntate eorum armis essent obsecuti, illud tunc se tantum ex sociorum consensu eius diei cessationem expoſcere dixit á pugna, ut ad quam tam sine uariatione omnium inclinatæ sunt animi, de deditionis formula sententiam cõsultandi id saltẽ sibi temporis esset. Ituros postea crastina luce ad eum in castra nuncios cum conditionibus quibusdã, quas sibi ipsi imposuissent, si ratas esset habiturus maximam se rem, nec pũ inexpectatam, à tanta clementia laturos. Quod si ingratæ illi forent non recusare quicquid ipse statuisset, nec iudicio se eius subtrahere, sperareq, omnia cũ ipso ex utrorumq, commodo acturos. Haud infacilis ijs postulatis hostium primo Epirensis fuit, sed (ut ipso postea patuit experimento) fraudulenter per eiusmodi ludificationem, differre eius diei fortunam illos ratus ad aliquid, quod ex re sua esset procurandum, uel expectandum auxilium à Tyranno. Exponere tunc quæ uellent, ocyus iussit, aut eodem tenore belli se iure esse acturum: Impertinentia esse, inquiens, tam longa consilia præsenti necessitati. Victus tamen longis hostium blandicijs, tum adhortationibus suorũ, haud grauate cessit, præsertim, quod nullam satis certam spem potiundæ per uim urbis eripi ex dilatione é manibus sibi uidebat. Retroacta igitur undiq, signa, & instrumenta oppugnationis, ac reducta in castra copia, totumq, id diei cum nocte sequenti profundo silentio transactum. Postridie mane quatuor ex Barbaris notæ fraudis uiri ad id muneris electi, missi ad tentoria cum exquisitissimis donis concesserunt. Conditiones eius generis proponi iussæ, quas uictus quisq, nedum uictor sperasset, & compositio omnia fieri, ut ita protraheretur tempus, dũ his abiectis, aliq, deinceps, aliæq, insinuarentur, & res in longum deduceretur. Hæc autem fuere petita, uidelicet, ut prioribus ciuibus receptis in urbe, iura ciuitatis, ædificia agriq, æquo iure inter se & illos diuiderẽtur. Acceptis datis fidibus & retenta urbe, auspicia eius explosa penitus Otomano nomine secuturos, in fide q, perpetua mansuros fore. Præterea præfecti nomine x. millia asperorum petita, risu solo respõsum à nostris, & ad arma subito ingenti undiq, indignatione conclamatum, accepta per summam contumeliam cum fallacibus donis fallax legatio dimissa. Non cessauere ideo Barbari, quin eodem extemplo supplices mitterent, uoluntatem ducis scisciturus, &

Sfetigradenses petunt inducias.

Necessitas nõ fert consilia longiora.

Conditiões pacis fucatæ per Barbaros propositæ.

ad eius arbitrium omnia relaturos. Tanta commutatio animorum, & hostilis fidei suspecta liberalitas, quanquam illius animum ad nihil temere credendum propensiorem facerent, non contemnenda tamen omnino illorum dicta uisa sunt Castrioto. Proinde conuersus ad homines, de pristinis conditionibus, quas antea integris rebus eorum, illæsoq; exercitu suo proposuisset obsessis, nihil se immutare dixit. Minime graues sibi uideri debere, quas Sfetigradensibus ipsi tam æquas censuissent, satis hoc illis concessum existimare, quod si approbent, placere, ut sine ulteriori clade urbs restituatur. Sin eiusmodi ambagibus tempus protrahere uellent, & in pertinacia persistere, expectarent quamprimum omnem belli sæuitiam, illud fixum, destinatumq; singulis esse, ut obsidioni finem res nulla præterquam mors omnium sit impositura. Dum eunt, ac redeunt, simulant, dissimulantq; Barbari, triduum in eis consultationibus est consumptum, cepitq; tandem dilucere quod erat. Quare hinc detectæ oppidanorum fraudes, & cognita satis mendacia, inde aduolantes iam de motu hostium, & Amurathis aduentu nũcij creduli eousq; ducis animum ingenti molestia replerunt. Deserere oppugnationem, recens contumelia, continuare nouus pauor iniectus à tergo, & maiorum omnium rerum momenta non sinebant. Commoratus est tamen paucis diebus, donec certiora indicia apparatus nunciati euicescerent. Sed uelut prohibentibus satis tanta aquarum uis è cœlo delapsa, per totos eos dies, ut nõ solum progrediendi ad mœnia, sed ne pedem quidem mouendi è castris facultas militi sit cõcessa. Cessantibus pluuijs, Epirensis decreto die subsequenti oppugnationi urbis, expedire omnia, & apparare maximo consilio iubet, ipseq; per eam noctem insomnis, nunc publice quædam & priuatim peragendo munia, nunc uerbis nihilo segnioribus homines animando discurrebat identidem clamitans, uel tota Epiro cedendum hosti, uel nisi capta urbe, in castra non redeundum, deformatum uideri imperium, minus tuta omnia, si hostis ibi diutius alatur. Et (ut minima esset eius dedecoris, periculiq; ratio) quousq; tandem recentes contumelias, & derisiones hostium passuros? Ita paulatim per eas consultationes, procurationesq;, consumpta nocte, dies instabat. Priusquam igitur certa patuisset lux, tractis undique copijs, Albanus sub mœnibus conuolauit, difficilius irrepsit miles, & infirmiora ubiq; uestigia uirorum, propter humefactam tot imbribus tellurem, instrumenta, scalæq; dentibus (ut aiunt) tractæ. Sed irritati iampridem uiri, pleni irarum, ac furoris, neque difficultatem, neque laborem sentire poterant. Oppidani haud tale quippiam timentes, rariores primum circa munimenta, & negligentiores ad omnia inuenti. Cæterum summo studio omnibus statim comparatis, & crebri accurrentes custodijs auctis ad propellendum hostem satis uirium habuere. Minor inde nostrorum ferocia uisa, & inspectum propius ferrum, uultusq; hostium agere consilio quędam, non omnia animo & furore suadebant.

Deserere oppugnationem.

Continuare oppugnationẽ

Castriotus in oppugnando Sfetigrado omnino seruus.

A cõtumelijs & derisione hostium hortatur.

Consilio res agendæ, non animo & furore.

Circum-

Circunſpectantes itaq; ſoliciti ſuperſtantium ictus altera manu habere, non inania famæ mendacia ſecutum, ita rumor alius ex alio ſumptis uiribus uix dum ceptum hoſtilem apparatū oculis fermè ipſis hominū ſubiecerat, & Tyrannum adhuc Adrianopoli morantem apud credulos tanto timore animos tranſuexerat quaſi in Epirum. Inuictiſſimo animo hæc duci audita, parere tamen neceſſitati coactus, confuſis omnibus, interruptisq; receptui cecinit. Tertia inſtabat diei hora, quum pranſis militibus tollere tentoria, & uaſa colligere iuſſit, ualla, cęteraq; munimenta caſtrorū diſiecta, atq; igne immiſſo ſuccenſa. Non abſtinuiſſent uulgi odia ab arboribus, cæterisq; fructiferis in campis deuaſtandis, ni Scanderbegus inſanam ſęuitiam cohibuiſſet, inquiens, non defuturum forſan olim tempus, quum melioribus Dijs recuperari urbs poſſet, & ad priſtinum ſtatum redigi res. Itaq; nullo quaſi hoſtili ſigno relicto, ſilenti maxime agmine profectus recto itinere Croiam petijt. Fama eſt, Caſtriotum quingentos amplius milites ſub Sfetigrado amiſiſſe, & hæc propior uero mihi ſententia uidetur. Nam non deſunt, qui uix lx. hominum iactura abſceſſiſſe ab ea obſidione aſſerant, quod abeſt multum à ratione, ni magis penetrabilia hoſtium, quàm noſtrorum corpora dixerimus (ut deliraut Poëtæ) quum priori oppugnatione nuper tot Turcarum millia cæſa omnes fateantur. Septimo kalend. Nouembres is dies erat, quum obſidione omiſſa Croiam reuectus exercitus eſt. Ibi non momento fermè temporis quieti dato, duces, ordinesq; (ut operæpretium erat) & poſcere nunciatæ res uidebantur, partiti, Croiaq; inutili omni ætate, ſexuq; expurgata, duo paulominus hominum millia præſidio eius impoſita Epirotæ, Itali, Germani, Illyrij, Gallicq; permixtim. Concordibus tamen ſupra quàm dici poſſit, iuncti animis, ut euentus poſtea ipſe, & ingens ſeruatæ urbis triumphus oſtendit. Vranaconti (ut conſueuerat) ſumma rerum omnium in ciuitate, atq; imperij ius miro omnium conſenſu datum. Vix alter ex uniuerſo exercitu, uel ad id muneris aptior, uel animis militum acceptior eligi poterat. Ita quum maximi inter pericula conſilij erat, tum parere, atq; imperare iuxta paratus, laudemq; potius conferre in medium ſolitus, quàm ex communi ad ſe trahere. Generis præterea nobilitas ipſa, tum res per omnem ætatem geſtæ, ac grauitas oris, annorumq;, magis honorabilem uulgo faciebant. Qui ſi quid laboris, uigiliarumq; impendi poſſet, certantem ſe amiſſurum promiſit, ut tanto totius exercitus conſenſu opinionem de ſe conceptam conſtantem efficiat. Steluſio, Petræalbæ, atq; cæteris locis opportunis, alia deinceps præſidia, ducesq; miſſi, & undiq; ingens oppidanorum multitudo ad frumentandum, & annonam conuehendam deſtinata. Sed quia propter aſſidua belli incommoda, & occupationes armorum neglecta uelut eo anno cultura agrorum fuerat à Scanderbeganis, uix trium menſium alimenta colligi inde potuere. Aduectum tamen occulte ferunt à colonis, & mercatoribus Venetis, nam ictum fœdus per eos an-

Laus Vranaconis.

A fauore militum.
A dexteritate conſiliorum.
A nobilitate generis.
A præclare geſtis.

nos à patribus cum Ottomano fuerat. Ego uero adiutum ſemper pecu-
nia Scanderbegum ipſa uoluntate Senatus comperio. Et ipſum fermè
quoadiuxit, Venetis auſpicijs militaſſe, gloriamq; bellorum, & trium-
Venetorũ pecunia adiutus Scanderbegus phos omnes ad eam Rempublicam retuliſſe. Neq; immerito me equi-
dem, quando & ciuitate ab eis donatum, & imperij faſcibus in ea prouin
cia decoratum, ſatis recentibus monumentis conſtet, ut quarto enarrau
mus libro. Quamobrem hoc loco, in quam prius ipſe admirationem in-
cidi, plurimos fore dubito caſuros, unde hæc Venetis pax cum Ottoma
no Scanderbego excluſo, quum ſocialia prius ſibi fœdera, & tot amicitiæ
iura cum eo forent. Sed quis tam prudentiſſimorum principum conſilia
Auſerit, à uer bo audeo. non auſerit intrepide coniectare? Nihil cupide, nihil perperam ab eis fie
ri potuit. Simulabant, diſſimulabantq; neceſſitati parentes, & quum reli
qui nominis Chriſtiani, tum Græciæ præcipue ſeruandæ ſtudio, quam
ita in ſe ipſam ruere cernebant, ut ſuſtentari iam nulla ui humana, nullis
armis poſſet, id effeciſſe uidentur. Vnũ illud (quod ad rem attinet) affir
mare ipſe audacter ſingulis poſſum, Caſtriotum nunq; uel de fide Ve
neta conqueſtum, uel imperij eorum pœnituiſſe. Comportato hincinde
frumento, Croiæ horrea omnia, ac publica armaria completa facta com-
putatione, ut integri anni alimenta ſatis commode parata eſſent militi,
tormenta iuxta, ac omnis generis tela aucta, ampliataq;, cuſtodiarum ma
ior pars ſcloppis, ſcorponibusq; inſtructa. Machinarum cura à Gallis
non translata, his ſemper tam pacis, q; belli tempore quinq; aurei men-
ſtrua ſtipendia ſingulis à Scanderbego ſtatuta. Croienſium rebus firma
tis, reliquum quod ſuperfuerat commeatum exportari per cætera oppi-
da, & partiri iuſſit. Ipſe priuſquam ad noui militis conquiſitionem, quem
de more ſecum ad laceſſenda interdum hoſtium caſtra haberet, ſe conuer
tiſſet, cum Moſe, & paucis equitibus, ad copias iampridem prouinciæ
præſidio relictas ire perrexit, cauſa inuiſendi cuncta, & decernendi ſpecta
tores ad rimanda conſilia Ottomani, & examuſſim ſingula diſquirenda.
Non frigus, non glacies, non operta niue tellus ſolertiſſimi Ducis ar-
dorem tardabat: non magnitudo expenſorum terrebat, non itinerum
labores, dum lætior ſemper munia obiret, ſubiretq; omnia, modo hanc,
modo illam urbem inuiſens, modo paſtorali amictus ſagulo ſub mœ-
nibus Sfetigradi peragrans, & ueteris ſtratagematis non immemor lo-
cato in inſidijs milite, obſeruans, ſi ui extorquere, aut dolo ſurripere
Ottomano urbem (ut olim fecerat) poſſet. Quare uix reſpirare un-
quam oppidani poterant, ſed uelut obſeſſi, pedem extra mœnia non
mouentes, de aſſuetis diurnis, nocturnisq; cuſtodijs nihil intermitte-
bat. Interim reuerſi exploratores ſuperſeſſum in delectu habendo, nun
ciarunt, dilataq; iram armorum à Tyranno, ac bellum Epiroticum
omne in uernum tempus reiectum. Vt primum enim audiuit Amura-
thes Sfetigradi obſidionem ſolutam, non inuitus per eos dies tanto nu-
per ardore ceptum apparatũ, pauliſper remiſit, edicto mutato, ac publica

iuſſione

iussione nouo interposito decreto, ut Idibus Martijs omnes ordines, duces q; ad id designati Adrianopolim conuenirent. Occultare profectionem suam in Epirum, & Croiæ obsidionem subticere maiorem in modum cupiebat. Sed adeò ueris indicijs patebat res, ut singuli eo bello Scanderbegum sibi hostem certissimis animis destinassent. Respirauere aliquantulum, & cogitationes nostrorum, Tyranni proposito audito, præsidiumq; ibi mox dimidiatum, ac uix duo hominum millia relicta ad regionis limites, qui constructis militariter stationibus, hyemalem intemperiem ut poterant excluſere, cæteri domos remissi. Scanderbegus Croiam cum Mose, & quibusdam suorũ reuersus, aliquot dies ibi mansit, donec munimenta quędam urbi augeri, & firmari muros Tyrannam uersus, longa peresos uetustate procurasset. Tum impatientissimus (ut semper erat) ocij, nunc ad regulos uicinos, & principes consanguineos, nunc ad prędes Venetorum gregali habitu cum decem ad summũ equitibus conuolans, imminentis molem belli admonendo simul, & animando homines singulorum animis inculcabat. Sed maiorem fermè partem eius hyemis sub pellibus cũ præsidio illo in Macedoniæ uestibulis transegit. Sfetigradenses uix pro portis errantes uisi, solicitos nanq; supra quàm dici possit, faciebat, & augebat timorem uiris ipsa hostilium castrorum propinquitas. Quum pauloplus cxx. stadijs nostrorum statiua inde abessent. Exactis ita hyemis incommodis, inquietiora longe omnia, & publicos simul ac priuatos labores, malaq; exoriens uer adduexit, non nox, non dies ullus sine nuncijs, literisq; Castrioto præterijt. Hinc transfugæ indies confluentes, inde non obliti ueteris necessitudinis, Barbari quidam non obscuris indicijs consilia Tyranni insinuantes duci, & solertiam eius in omnibus agendis magis acuebant, & cæteris pro cuiusq; ingenio tum pauorem, tum ardorem excitabant. Sed quia urbibus iampridem affatim prouisum, neq; reuocatum quicquam fuerat, modica restabat cæterorum cura, solum ut species aliqua exercitus conficeretur ad urgendos, quum res ferret, nunc montanis, nunc campestribus locis hostes, & disturbandam, ut toties fœliciter Sfetigradensi obsidione fuerat tentatum, Croiensem olim oppugnationem. Moses tunc tantum ex primoribus, Tanusius, & Streſius aderant Scanderbego, nam cæteri allijs necessitatibus addicti, diuisiq; per oppida fuerant. Hos celeriter hincinde ad militum conquisitionem dimisit, sed quia exhausta uelut robore uirorum prouincia erat, & omnis fermè flos iuuentutis per ciuitates, & allia loca transmissus, plurimi dies in eo apparatu abiere. Hinc ferunt Scanderbegum (ut maioribus ubique præsidijs firmaret prouinciam) plures eo bello subditos Venetorum, & exproxima Dalmatia aliquos stipendijs suis conductos habuisse. Noui & ipse multos ciues meos, qui uarijs temporibus illius auspicijs meruerunt, & uel eo solo nomine ingentia famæ decora ad posteros tulere. Ottomanus interea congregata ad præstitutum tempus

Amurathes audita soluta ne obsidione Sfetigradi, & Scanderbegi discessu, aduẽtum suũ in Epirum differt.

Scanderbegi consiliarij Moses, Tanusius, & Streſius.

Amurathis copiæ coguntur ad obsidionẽ Croiæ.

maiori parte copiarum (nam & multa adhuc millia deerant ad conficiun dam ueteris exercitus formam) prout quoscp uel longinquitas locorũ, uel uiarum incommoda tardauerant, dum integer apparatus complere tur, in cæteris, quę ad rem tantam necessaria uidebantur, procurandis, id temporis impendit in cõmeatu præsertim conuehendo, licet maior pars militum priuatim multorum dierum cibaria ferre iussi, quum satis crede retur hostem ad id, quod nihil triticeæ messis in campis esset relicturus, pabulum quocp ac herbam ipsam attriturũ, corrupturumcp. Quampri mum eorum aduentũ cognouisset, instrumenta ad oppugnationem pe nè infinita uarij generis præparata, inter hæc multa rustica ferramẽta, uectiumcp ferreorum ingens numerus, simul & laminæ quædam ferreæ in curuæ ad cuniculos (ut postea patuit) excauandos. Nam insidiari eo ra tionis modo satis commode posse inexpugnabili alioquin urbi, persua sum fuerat Tyranno. Machinæ quocp minores, quæ uehi iumẽtis potue re, multæ comparatæ, ad tormenta maiora conflanda rude æs sumptum. Omnibus satis comparatis, & copijs iam certo numero perfectis, clx. pu gnatorum millia fuisse omnes conueniunt, præter institores, operarios, ac omnis generis artifices, labroscp, qui tum publico regis stipẽdio, tum priuatim lucri cupiditate ea castra secuti dicuntur, quum longiorẽ Croię obsidionem fore, & moram in Epiro omnes crederent futuram proten sionem. Nam quoniam de urbis munimentis inexpugnabilicp illius situ uulgo plura iactabant, statuerat Amurathes, nisi capta ea, Adriano polim non reuersurum. Nonæ Apriles erant, quum paratis cunctis ad profectionem, Antesignani, præcursores non minus usitato, sed non sic Latino uocabulo dicimus, cum Sebalia Zeurensio perito militiæ uiro, in Macedoniam missi, qua tempestate Castriotus confecto ex animi sen tentia milite, ac custodijs per saltus omnes atcp iuga montium dispositis, reuocato insuper præsidio à finibus hostium, simulcp unitis ordinibus, octona autem solummodo hominum millia fuisse comperio, duo pedi tum, reliqua equitũ, nunc hac, nũc illac procurans, pariter & perlustrans omnia oberrabat. Maiorem armatorum numerũ ea obsidione Castrio tum nõ habuisse singuli attestantur, uel propter penuriam militis (ut nu per dictum est) quum dispensari tot locis præsidia opportuerit, uel forte (ut mea fert opinio) ludificandi paulatim hostis melior ratio uisa, ac ser uandarum uirium ad alias necessitates, & uarios euentus fortunæ, quum in uisceribus ipsis, & umbilico prouinciæ gereretur bellum, contentiocp de totius imperij, & omni rerum summa agi uideretur. Triduo tamẽ an tequam irrupissent in prouinciam Barbari, Epirensis perequitans agros & campos omnes, quicquid fati alicubi fuit, immisso partim milite con triuit, partim ferro ignicp corrupit. Deinde crebris nuncijs de propin quitate hostis admonitus cum omnibus copijs campestribus locis reli ctis, in montem, Tumenisto nomen est, quatuor millibus passuum pro cul à Croia, se recepit, capturus ex temporis & rerum ratione consilium.

Antesignani, Præcursores.

Tumenistus mons quatuor millibus passuum à Croia.

Equitatus

Equitatus itaq; Tyranni nullo inuento obstaculo ingressus prouinciam in agrum Croiensem, nullo negotio integer illatus est, ibiq; singulis circum urbem diligenter inspectis, qua tutius castrametari posset, & cõmodior esset futura oppugnatio murorum, in Tyrannam ipse copijs expositis tentoria fixit. Planicies est satis ampla, aspectuq; pulcherrima, ad messem tamen, q; ad reliquam frugem aptior, interiacens inter ipsam urbem Croiæ, & oppidum Parthinorum. Cæterum, hoc in loco plura sanè me admonere uidentur, ut aliquid de eius oppidi primordijs, ueteriq; fortuna in medium afferam. Illud uerò præcipue, quod & scriptorum monumentis celebratum, non ignotum, nec latitat posteritatem. Ante enim ciuilia Cęsaris & Pompei bella fuisse satis honesto numero in prouincia id oppidum, licet animaduertere, & ruina adhuc ipsa, ac singularum rerum uestigia, prisci status decorem, ac ueterem nobilitatem loci non obscure representare ualent. Expugnatum nanq;, & dirutũ à Cæsare ferunt, quũ Pompeium atq; Senatum Romanum in urbe Dyrrhachina obsedissent. Iacuit autem semper in ea ruina, neq; restituti ulla deinde ætate aliqua dilucerent indicia, nisi quę priuata incolentium studia ad uarias necessitates succedentibus animis renouarunt. Nomen aliud loco neq; inditũ, neq; usurpatum comperio, æque nec ullum certum conditorem affert in medium uetustas. Sed non temere ad eosdem & condendi originẽ transtulerimus, id quod tum nomẽ ipsum suadet, tum attestantur antiqui, dum non inter ignobiles populos Epiri, Parthinorum gentem cernimus annumerari. Pręsam nunc incolę mutato uocabulo appellant, tam intus reliquię ipsę murorum, q; extra suburbia, & loci omnes in numero habitatorum tenentur, ita amœnitate præcipua, & rerum omnium commodis gaudet locus. Bellicosissima ea gens hodie inter cęteros Epirotici generis populos computatur. Tamen tunc propter famam hostilis aduentus ætas omnis cum suppellectili in tutiora oppida translata, nudaq; fermè tellus relicta, Locato cõmode milite Sebalias, ac omnibus maximo consilio ad quantamcunq; uim hostis contemnendam ordinatis, obseruabat tantum oppidanos intercluso aditu portarum, ne quid præsidij, comme atusúe afferretur in urbem, in cæteris uix aliquod signum hostium apparebat. Hoc autem idcirco (ut arbitror) quoniam neq; lacessendi ad pugnam incluſos, uel admouendi mœnibus agmina suorũ illi sanum consilium uisum, quum præter hastas, gladiosq; nullum reliquum armorum genus aptum ad oppugnationẽ secum attulissent, neq; deuastandi agri, & procursandi prouinciam edoctum satis aliorum tum ueteribus, tum nouis casibus ulla animum libido incessit. Quum & Tyrannus præsertim eadem ipsa proficiscenti iussisset, prohibuissetq;, ne summa urgeret necessitas ullam usquã copiam dimicandi dari hosti, haud absimilis quidem ratio nostrorum quoq; animos auertit à pugna, & differre omnia auspicia belli in aduentum ipsum regis coëgit. Nam quũ Scanderbegus cum parte militum ad exploranda consilia Barbari, & contemplanda sta-

Parthinorum gens inter nobiles populos Epiri habetur

tiua perrexiſſet,ut ſi alicunde daretur, impetum in ea faceret,uidens tum copiarum magnitudinem (quadraginta nancꝫ millia ut anno priore uenerant) tum miram ducis prudentiam in caſtris ſituandis, reliquiſcꝫ agendis re nulla penitus tentata,quum etiam aduentum ipſum Tyranni formidaret à tergo,quo maximo potuit ſilentio,in ſtationes ſe recepit ſuas,moraturus ibi, donec Amurathes ipſe omnem explicauiſſet apparatum,& conſedиſſet ſub muris,tum diſperſa late tentoria, & inordinatam (ut ſit) multitudinem cõmodius impeti poſſe, & quotidiana irruptione hoſtes laceſciri,præſertim quum oppugnatione urbis incepta totius fermè robur exercitus diuerſis miniſterijs occupatum magis opportuna in iuriæ propria munimenta reliquiſſet. Inter eas deliberationes,& ſalubria noſtrorum conſilia aduentare iam indies regiæ copiæ ceperunt,& opplere circunquaqꝫ armatis omnia. Tyrannus cum nobiliſſimis quibuscꝫ & robore uirorum præmiſſas copias in exitu ipſo Aprilis eſt conſecutus.

Ottomani aduentus in Epirum.

Inter præcurſorum & Ottomani aduentum xx. paulominus dies interceſſere. Sed non debet id quempiam mouere, nam tum propter uaria exercitus onera, & impedimenta militaria, tum ob ipſam principis iam

Milia,hoc eſt, millaria.

ſenеſcentis commoditatem, uix quina milia ſingulis diebus fuere confecta. Expoſitis ordinibus Barbari,ac in coronæ modum circundata urbe,locum omnem, camposꝫ muris ſubiacentes tentorijs operuerunt.

Obſidetur Croia à Turca.

Multi quinquaginta ſtadijs amplius procul à mœnibus conſedere, dum tanta multitudo locari aliter non poſſet. Potuit id ſpectaculum fortiſſimi cuiuscꝫ uel Imperatoris, uel militis animum mouere, & non irrationabilis me equidem formido proprij periculi,contemplatione oblata patriæ, penatum Deorum, fidei, & honeſti totius rationem à cuiuſuis pectore extenuare potuiſſet. Erecto tamen ſupra hominem ſpiritu, oppidanus nihil tam formidoloſa ſpectaculi pompa de ueteri cogitatione mutatus, uel maiorem etiam inde pertinaciæ fideiꝫ conſtantiam ad conceptum iampridem decus, & libertatem tuendam ſuſcepit, metiens gloriæ ſuæ magnitudinem,& futuri ſpeciem triumphi ex ipſa periculi uaſtitate compenſans. Quare ingenti lætitia, & contentione quadam effuſi per mœnia milites alter alterius in peragendis omnibus, & apparandis ad pugnam non ita ſedulam operam carpebant, per noctemꝫ ignibus accenſis, clamoribus, cantuꝫ uario contemptum hoſtis oſtentabant. Cæteræ quoqꝫ Epiri urbes, ac prouinciæ oppida, multum de ſolito timore abiecerant, neque uel auditus, uel uiſus Ottomanus tantum (ut olim apud Albanos) uel nominis, uel uirium afferre uiſus eſt, quum aſſueuiſſent iam malis homines, & contemptores periculorum aſſiduitas ipſa feciſſet periclitandi. Quatriduum in aptandis & mutandis hincinde ſtatiuis hoſtis conſumpſit, His ordinatis,concurſus ad prætorium Tyranni factus, poſcentium copiam pugnandi. Nihil conceſſum per eam diem,retentiꝫ intra munimenta ſunt,ſæueriſſimo decreto. Nam & Scanderbegi inſuetum ocium augebat præter modum curam

ſenis,ne

senis, ne magnũ quippiam interea solitus artifex coqueret. Mane quod secutum est duo nunciꝫ ad Vranacontem cum ijs mandatis missi, ut si tradere urbem sibi uellet, libera illi esset cum præsidio & rebus omnibus facultas abeundi. Ad hæc bis centena Asprorum millia addita, & insignis ei locus (si uelit) inter purpuratos principis promissus. Cæteris quoꝫ Croiensibus ne imperium eius fastidirent, omnia quæ uel ad pristinam libertatem, uel maiora etiam commoda attineant, abunde sunt promissa. Cum his mandatis uiri recto ad portam itinere pergunt, quæ unica tantum eo loci est in urbe, nam circum reliqua ciuitatis latera præruptus, atqꝫ inaccessus mons est. Accitus igitur à custodijs præfectus cum insigni comitatu ad eam portam uenit, postulantibusqꝫ colloquium regijs, oppidum quidem intrare non concessum, sed propius accedere iussis, ita ut commode inuicem se exaudiri possent, dicere quæ uellent illos admonuit. Verum accidit, ut primo congressu uix auditi, & infecta re discedere sint coacti, interrupta plena libertatis, atqꝫ egregij spiritus Vranacontis uoce, conclamatum uno ore undiqꝫ ab armatis, Ferro, non uerbis respondendum hosti, neque conuitijs, & probris quibusdam (ut solet) libido militaris abstinuit. Ea ubi narrata Ottomano, ueterem magis indignationem recenti iniuria exagitarunt. Quamobrem ea spe destitutus ordine ad ministeria oppugnationis conuersus, primo omnium expediri massas illas infecti æris, & ex illis conflari machinas iussit. Longum id opus fuit, quindecim amplius dierum spacio, decem confectæ dispari aliquantulum magnitudine, quatuor æquales, quæ sexcentarum amplius librarum pondo saxa iaciebant, reliquæ ducentarum, harum quatuor cum duabus maioribus locatæ qua mœnia Tyrannam uersus Orientem spectant. Aliꝫ qua portæ locus est, oppositꝫ urbi: nam ab his partibus tantum potiundi per ruinam murorum oppidi spes fuberat, quum magis accessa ea loca, & opere hominis constructa munimenta, ac manu facta paterent, quæ licet fortissima essent, nihil tamen dubitabatur ea ui tormentorum æquari solo posse. Reliqua ciuitatis propugnacula ita insigni naturæ munimento undique monte cinguntur, ut satis sine ullo mortalium artificio contemnere quantumcunqꝫ hostis pertinaciam possint. Itaqꝫ corona tantum murorum per summitatem ibi apparet, ornandi magis quàm muniendi causa appositа olim à conditoribus loci. His tormentis apparatis, & super rotarum uehicula impositis, quo cõmodius ubiqꝫ ueherentur, quatriduo integro, priusqꝫ cominus ductis agminibus sub muris manus consereretur cum oppidanis, ad concutienda ab illis duobus lateribus mœnia, opera omnis exposita est, offensumqꝫ maxime utrobiqꝫ urbi, ac disiecta fœdꝫ munimenta, abrasaqꝫ fermè dimidia murorum pars. Cætera ita quassata, ut facili impulsu lapsura apparerent. Creuit præter modum spes Barbaris, ubi factum eum aditum intrandi oppidi aspexere. Quare crebri apparare scalas, reliquasqꝫ machinas ad proximam murorũ oppugnationẽ tam publicꝫ

Amurathes per legatos petit urbẽ Croiã

Machinæ bellicæ conflantur.

Barbari ad pugnam contra oppidanos se accingũt.

publico,quã priuato ſtudio aduehi hincinde trabes, excurſare lætos per ſtatiua milites uidiſſes,conſtruicꝙ uarijs modis omnis generis artificia. Singula fermè tentoria,ſingulos apparatus uelut ęmulatione quadam de promebant,dum quiſcꝙ tacita contentione primus muralem coronam ſibi habere cupit. Purpurati quoꝙ regis multa priuatim impẽdere, ut animum Amurathis præuenirent. Mahumetes inter cæteros præcipua ingenij ſolertia, atcꝙ indefeſſo ſtudio, uelut unus ex gregarijs militibus, ſemper aderat patri,ac regij decoris oblitus, non uigilijs, non laboribus parcens obibat ipſe,peragebat omnia,ſedulus nunc hac,nunc illac perer rans,uerbis pariter & exemplo animabat uiros. Propoſuiſſe ferunt & ipſum præter cætera à patre publice promiſſa, centena Aſprorum millia ei,qui primus euadens in urbem,Ottomana ſigna fixiſſet. Oppidanorũ animos ſicut diſpar omnino ratio,ita diſpari effectu acuebat: illi cupiditate tantum prædę,& gloriæ libidine eos inanes timidoſcꝙ ſpiritus induerant,ſegnius idcirco perituri,id quod nunquam poſſediſſent, hi ad id, cp honeſtiſſima quæcꝙ ſibi apud Scanderbegum non erant defutura, imperij, patriç,ſociorum,totius denicꝙ Epirotici nominis ſalutem in manibus ſuis poſitam cernentes,ne dum incredibili ad omnia pertinacia,ſed furore quodam,ac rabie accendebantur. Exin licet deformata & diruta ab eis partibus mœnia aſpectu ipſo,ac forma ſpectaculi dolorem incuterent ſimul & pauorem hominibus, prævalebat tamen animi magnitudo in uiuidis pectoribus,proculcꝙ fugabat facile ex cuiuſcꝙ ingenio ignauã moeſtitiam: Solabantur ſe inuicem uiri,animoſcꝙ uiciſſim acuebant, & inter cæteros medius uadens per turmas Vranacontes,dexteras ſuorum,ferratacꝙ pectora pertractans. Hæc ſunt,dicebat,urbium munimenta, hęc in cõfracta murorũ propugnacula,hi immoti lapides,hoc firmiſſimũ cemẽti genus. Quid decoris,quid laudis,quẽ triumphũ inde ſperaremus,ſi illę ſis his,integriſcꝙ tecti à munimẽtis,magis ab illis ipſi defenderemur,cꝙ ea nos defenderemus? Scilicet & ignaui ita pugnare ſciũt,& pecorũ armenta luporũ fremitũ contemnunt,ſi tuto occludantur ouili. Sed murorũ ea non hominum laus, urbem Caſtriotus nobis,non nos urbi commiſit,periculis aſſueta uirtus eſt,in difficilibus educata. Quis non bonus nauta tranquillo mari? Quæ firma ſunt,per ſe manent,nullamcꝙ opem humanam,nullam ferociam noſtram quærunt. Proinde fugiunt ea uiri fortes, ex quibus uel ſeruatis,uel non ſeruatis,par ſequi ſolet laudis fructus,inclinata cupiunt ſuſtentari,eo properat uirtus. Iterũ repeto milites,ibi ſplendor animorũ,ibi præclari elucęſcunt ſpiritus. Quare nudata ab hoſte latera,armata dextera tegat. Fortium uirorum corpora pro ignauis munimentis opponantur. Integris mœnibus pugnaturi ex ſummitate murorum fœminarum more eratis,nunc proſtratus aliquantulum æquiori deſcendentes loco cominus ferietis hoſtem; melius furorem omnẽ, iramcꝙ exaturabitis. Accipiam ipſe quoꝙ certiora tum publicæ,tum priuatę uirtutis ueſtrę experimenta. Adiuuat tamen & nunc pulcherrime uos locus

Mahumethis ſedulitas & ſolertia.

Diſpar ratio Croenſium et obſidentium Turcarum.

Adhortatio Vranacontis urbis præfecti Ad Croenſes.

Vrbs ciuibus commiſſa non ciues urbi.

Periculis aſſueta uirtus.

ipſe,&

ipſe,& uix aliqua præſenti ruina murorum de priſtina ſpe bene gerendi detractum uidetur,ſi accuratius inſpexerimus. Nam dorſum hoc montis quamuis nõ ita in ſublime erigatur,ſicut ab alijs partibus, nonné ſatis ad onerandos hoſtes,& eludendam uim omnẽ idoneum uidetur? Procliuitas quoq; hoſti infeſtiſſima, nonné uires uobis indefeſſas ſeruabit, ſuggeret,& concitabit tela? Exoptandum itaq; potius iſtud nobis erat, ſi cædem hoſtium ex hac obſidione cupimus,ſi gloriam inſignem ex hoc bello,ac perennes in omnem ætatem titulos animo complexi ſumus. Inuitabit nanq; hęc apertura murorum Barbaros,alliciet ad aſcendendum armatos,ſubibunt plures longe,q; mœnibus integris forẽt ſubituri, tot nullo certe negotio undiq; cadent,quot petierimus ipſi, ni cõpreſſis uos manibus ſedere malueritis. Reſtaurabunt uobis diſiecta munimenta corporum ſuorum aceruis,ſi uiri eritis,ſi memores libertatis,quid ad uictoriam,quid ad memorabilem hoſtium ſtragẽ obſtat,duces ac milites fortiſſimi,hæc tantum urbis latera impeti ab hoſte poſſunt. Cætera omnia extra periculum poſita,uim nullam humanam reformidant, hic tantum labor,hoc opus uobis relictũ,omnes hic eritis. Virtus,animi,conatuſq; ſingulorum hic aderunt. Quid facietis tot duces,tot fortiſſimorum militum capita,longe plurimi defenſores pro paucitate cuſtodiarum ſumus, agendum igitur ita,enitendum. Croienſes uero unica tantum pugna & uires contundamus Tyranni,& animum illius frangamus.Relinquet urbem,deſeret aduerſis Dijs ceptam obſidionem, ubi prima belli auſpicia tanto ſuorum cruore tincta conſpiciet. Hæc nunc Albana ipſe, & Italica expromens lingua,nunc per interpretes ſuorũ animos ad futurã poſtridie oppugnationem præparabat,atq; dictis ſimul factisq; alliciens homines ad peragenda ſedulo omnia,& difficilima quęq; obeunda inuitabat. Ita hincinde uarijs operibus diſtinctis militibus,dum ex illius aſpectu ad ſingula magis exequenda accenduntur,nox aduenit. Neq; tamen uſque ad ſecundam uigiliam prefecti ſolertia ab eo tenore apparandorum ceſſauit,quod ſuperfuit quieti indultum. Barbari expeditis per diem omnibus,nocte uſi tranquilliſſima ſunt uſq; ad auroræ aduentum. Nam priDecreta urbis oppugnatio.
die inclinato iam ſole decreta urbis oppugnatione ſub præconis uoce omnibus clare mandatum fuerat, ut ante ſecundam diei horam curatis corporibus,certi duces ordinesq; inſtructi ad prætorium Tyranni adeſſent. Quare feſtini undiq; dicto parentes milites ante præſtitutum à principe tempus,habita corporum, & reliqui apparatus ratione,ad ſtationem eius expediti ſſimi conuolarunt. Accerſiti ibi nobiliſſimi quiq;,et corona de more facta oratio Amurathis pluſquam pro uiribus, & exAdhortatio Amurathis Mahumetisq; ad ſuos.
hauſto iam ſenectute ingenio ardens audita, neque Mahumetes lingua æque, ac manu promptus adoleſcens ſilentium tenuit, ſed patris ſermone uix completo, furenti ſimillimus aſſurgens, ita eſt præter priuata aduerſus Epirotas odia in Chriſtianum nomen inuectus,ut uelut alter olim Annibal Romanis exortus, nobis infenſiſſimus hoſtis uideretur.

Cæteri

Cæteri quoq; duces priuatim milites quisq; suos usq; ad satietatem adhortati sunt. Quinta agebatur diei hora, quum perfectis omnibus, & pransо per quietem rege, mouere è castris, satis incommodum tempus ad pugnandū, æstiuis præsertim ardoribus uideri poterat. Sed ideo fore fan opportunior ea hora principi uisa, ne si per noctem, uel incerto die recessisset è castris ipse, cōmodior relinqueretur infestandi munimenta occasio Scanderbego, licet neq; sic eum fefellerit timor. Dato (ut diximus) signo uno omnes impetu, maximo tubarum clangore, hominumq; clamoribus egressi, mœnibus succedebant, & iam cepta erat dimicatio à primis, quū subito tumultu repleta omnia, ac trepidatio ingens per uniuersa castra exorta. Irruperat nanq; Castriotus cum expedito suorum agmine in extrema quędam tentoria hostium. Quum diu intentus Tyranni consilia obseruasset, stationarij eo loci constituti, primum impetum nostrorum satis audacter exceperant: sed ubi pluribus amissis impares se eis uiribus nouerant, hinc inde dissipati iam custodias omnes, & stationes eo timore reliquissent, ni proximi quiq; undiq; accurrēres, restituta pugna, fugiendi pudorem iniecissent hominibus. Nostri nihil gradu turbati ut ctoriam sequentes in obnixos infestius tela acrius ferrum strinxerunt, & sexcentis amplius occisis, ac pulsis ab una parte loco hostibus tentoria bina diripuerut, militaribus aliquot signis, ac ornamētis omnibus ablatis. Ita rumor alius ex alio (ut fit) dum certatim socij, qui manserant in castris ad id incendium extinguendum peruolarent, ad Ottomanum explicantem sub muris copias allatus. Senex, & si procuraſſet multa antea, ac fidens uiribus eorum, qui relicti fuerant in castris, conuersus tamen animo, utpote qui nihil obstaturum efferatæ beluæ diceret, Seremetum unum ex præfectis suis cum quatuor armatorum millibus obuiam nostris misit. Mahumetes quoq; ardens iampridem odio hominis maxime reclamante patre, cū assuetis custodibus corporis sui est profectus. Sed priusq; fermè hi mouissent, Epirensis impar tot aduentantium numero, conuersis signis confuluerat sibi & suis. Cæterum solus Scanderbegus ardore illo dimicandi suimet oblitus, mox (ut aiunt) ac inter confertissimos prætertatus hostes, dū occlusos undiq; aditus uix penetrare potest, fermè oppressus est, præsertim quod equum pariter ipsumq; destituerāt uires. Quamobrem ęgre à multis undiq; in illum ruentibus se subtraxit. Barbari fugientē secuti sunt, dum spes aliqua capiendi fuit. Ita exercitus ex una parte, dux ex alia, fœlici fuga ex insequentium oculis euanuere. Reuocatus igitur in castra miles, & Mahumetes cum suis mœstissimus ad patrem reuersus, quod ita per summam castrorum deformationem delusus fuisset ab hoste, pollicitus tamen publice est (si oporteat) sese uel integros menses, dies, noctesq; uigilaturum, donec tandem instructis ad id ipsum insidijs eam beluam capiat. Non animum, non consilium deficere sibi, neq; defuturam fortunam, si ille in ea temeritate inuadēdi munimenta perstrat. Scanderbegus ubi tuta iā terga ab hoste uidit, deflexo itinere

Castriotus irrupit in castra Turcæ.

Rumor de irruptione Castrioti affertur Ottomano

Scanderbegus uix euadit.

ad suos

ad ſuos pergit ire, qui ſoliciti de eo nunc hac, nũc illac pererrantes, ac mittentes in omnes partes milites, perluſtrabant ſingula oculis ſicubi eum conſpicerent. Et multi non ſine lachrymis tam longum hominis deſiderium perferrebant. Iam inde uiduam rem Albanam, orbatum Epiroticũ imperium, hominem propè diuinum à Barbaris tam crudeliter necatum dolentes. Quare inſperatus fermè eius aduentus, tantum publice, priuatéq; lætitię attulit, ut præter gaudia uulgi, cantuſq; uarios, multi perſolue re uota ſint uiſi. Quibus ſalutẽ eius petitam à Dijs ſe impetraſſe credebãt. Scutũ uiri ita perfractum attritumq; ferro erat, ut uix forma remaneret. Corpus tamen illæſum omnino, inuiolatumq;. Minuit aliquantulũ hoc loco facti magnitudo fidem. Ego uero haud grauate permiſerim iſtud perſuaderi mihi, quandoquidem (ut nulla fuerit fortitudo uiri, nulla armorum peritia) pleraq; uel maiora alia caſus, ne dixerim Deus poteſt efficere: ſed illud magis fortaſſe dubiam hãc rem facit, quod in omni acta uita, & rebus ab eo geſtis, nunquam tam imprudenter Scanderbegum ſolum lapſum inuenio, ubi locus aliquis conſilio fuerit. Ni conceſſerimus aliquando (ut faciunt Poëtæ) furentes quoſdam impetus fortibus uiris & Martis feruorem, ac bellicos ſpiritus ſemel indutos exui illorum arbitrio minime poſſe, quippe quum in gladio ſtringendo nõ omnino conſilium abſit, ſtrictũ tñ ſolus furor agit. Sic Horatij Coclitis apud Romanos animi præſtantia, Porſenæ exercitũ uniuerſum, dum ponè demolitur pons, ſubſtinuit. Et apud Græcos, Lacedæmonius Leonides cũ paucis, Xerſis innumerabiles copias apud Thermipylas remorari non dubitauit. Cæterũ eo in conflictu ex noſtris parua iactura fuit, uix decẽ, uulneratorum par numerus (ut aiunt) interiere. Nam peditatu omni, & infirmiori parte equitatus in ſtatiuis relicta, cũ quinq; expeditiſſimorũ equitum millibus in caſtra Barbari irrupit Caſtriotus, qui ad fugam æque ac pugnam prompti facile iniuriam omnem hoſtilem euaſere. Inuento Duce noſtri lęti continuantes iter celerrime ad ſocios ſe recepere. Non tamẽ ullum ſatis efficax gaudium, uel feſtiua recẽs Scanderbego uictoria erat. Iacebat animus alta mole curarum, & malorum imagine confuſus, donec aliquem eius diei Croienſis fortunę nuncium habuiſſet. Nam licet ſatis nota tum prçfecti, tum præſidij uirtus, & fides, urbis præterea inexpugnabilis ſitus, & habitus loci ſolicitudinem eius leuarent, tamen nunc tantæ rei momentum, & periculi magnitudo, nunc patriæ (ut ſit) inexhauſtus amor, uel inuitũ timere cogebãt, & ſedula interpretatio multa inania quoq; ſibi ipſi ſubijciebat. Amurathes ceptam oppugnationem, quamuis propter motus illos caſtrorum nõ interpellaſſet omnino, tardauerat tamen quoſdam apparatus, & cætera, quibus certius uehitur militi periculum, donec euentum eius certaminis audiſſet. Quo cognito (ut ſupra meminimus) tum poſtremos quoſq; agens in hoſtem, & ſingula opera, exponi ſub muris iuſſit. Ante omnia ſagittarij, & alij id genus leuis armaturæ milites, qui emittere tela in ſuperſtantes poterant, paſſim fuerãt cir-

Lapſus Scanderbegi.

Horatius Cocles.

Thermipilas

Amurathes tardus in oppugnando.

cunfuſi, tormenta minora non longe diſpoſita. Cætera uiliora capita uulgi ſubiecta primo furori hoſtium ſcalas, & alia deinceps trahebant per montem. Hos promptiſſimorũ iuuenum agmina Ianizarorũ, & Aſſaporum ſequebantur, ut ſi admoueri munimentis ea potuiſſent, euaderẽt in muros, & cominus perterrerent hoſtem. Hæc ab illis partibus ordinata, unde liberior apparebat aditus urbis ex ea fractura murorum, quam grauiores fecerant machinæ. De cæteris non multum curatum, quando & ſi ablata fuiſſet ea corona murorum, uix attentare potuiſſet aliquid ibi miles, ob altitudinem, & montis inſuperabiles anfractus. Affixa tamen tormenta quędam ab hac quoq; parte, petitaq; crebris ictibus urbs, tum perterrendi cauſa hoſtis, tum euertendi intus priuata nonnulla ædificia, quæ obnoxia iniuriæ uidebantur. Oppidani primo uenientem hoſtem tormentis à longe petiere, turbaruntq; ſæpius pluribus occiſis, alijs diſſipatis, et auertiſſent fortaſſe ab incepto, ni turmis quibuſq; duces ſui inſtãtes à tergo, nunc adhortationibus, nunc minis, uerberibusq; interdum & uulneribus hoſtiliter urgerent. Ad hanc pertinaciam illud quoq; nõ deerat, quod & Barbari machinis ad idipſum locatis, impetere noſtros oberrantes per munimenta non ceſſabant, ut arcerent, dum Anteſignani, & ſeruorum manus, qui ſcalas, & reliquos apparatus trahebãt muris propinquiores fierent. Ita quamuis non incruenti, ſuppreſſere tamen. Tum Croienſes ad ſua quiſq; miniſteria dilapſi, certius teli genus exercere occipiunt in ſubiectos, ac uera cominus aperire odia. Reſonabant undiq; clamore omnia, ſtrepituq; armorum. Crepitus præterea, ſonitusq; tubarum ex uicinis refractus collibus ingeminatus, & multiplex ędītus, ad inijciendum ardorem uiris, offendebat magis pugnantium aures. Sicut tamen diſpar cauſa armorum, ita diſpar dimicatio erat. Spes potiundæ urbis omnino nulla á principio apparuit, ni maius aliud quippiam fors, caſusue attuliſſet. Scalæ mœnibus fruſtra admotæ, ſed cum uectoribus ipſis attritæ per montem iacuere. Reliqua uulgi colluuies tota aut deleta, aut expauefacta effugerat, ut idem horror animos, torporq; pariter mẽbra inuaſerat. Vix pedem iam ullus promouebat ad muros, licet neq; apud ſuos ullum pateret effugium. Aderat nanq; non longe ſpectator, ſeuusq; adhortator, Mahumetes crudelitatis nomen apud poſteros, uel inde aucupans ſibi, qui nedum quenquam referre pedem, ſed ne reſpirare quidem patiebatur. Ita miſeri dum hoſtium furorem fugiunt, immoderatiore ſuorum imperio plectebantur. Chriſtiani hi ex maiore parte ſunt Ottomano ſubiecti, quorum ingentem multitudinem ad omnes expeditiones ducere ſolent Barbari, inermem fermè, quum non ſatis eis fidant. Hi omnia penè onera caſtrorũ ſubeunt, aquandi, lignandi, ualla, aggeres aliaq; munimẽta cõſtruendi, tẽpore uero pugnandi, ſi in cãpis, & aperta fortuna dimicetur, hęc primũ obijcitur materia cędendi hoſti, quę aduerſariorũ diſtrahat ſimul & exhauriat uires. Si urbiũ oppugnatio agatur, hęc inſtrumentorũ uehicula ſunt, hęc ad implẽdas corporibus ſuis foſſas

materia

Mahumetis crudelitas.

Vt Chriſtiani captiui tractentur ſub Turca.

materia electa, ac pontes uelut cęteris faciendos. Quare si segnius aliquid exequantur, crudeliores crebro dominos patiuntur, q̄ hostes. Occasio ea potius fortasse, q̄ causa, & ab odio ipso naturali omnis depromitur sæuitia. Vidi multa huiuscemodi ipse, quum infœlici fato ad patriam defendam infœlicia arma tenerē, cuius nunc memoria sicut mirifice recreor, ita recensere sine lachrymis nō possum. Audiebamus stantes pro munimentis, miserabiles illorum querelas, et supplices deprecantium uoces, ut mitius cum eis ageremus, dum non consilio, non uoluntate propria, sed sæueriſſimo imperio Tyranni hostilia se facere dicerent. Corpora se tantum inuitissima, signa infesta in nos trahere, animos gerere amicissimos, utpote quibus ꝺ̄n̄ Dñs, eadem sacra, uota eadem, licet non ꝺ̄n̄ principes Christiano ex uitio, suaq̄ ipsorum calamitate essent. A nostris quamuis male tunc in ea fortuna ratio alicuius haberi posset, multis tamen quantum in tali furore potuit parsum. Proh dolor, Libet exclamare, hoc loco, paulumq̄ digredi. Vident hæc, & audiunt tamdiu Christiani principes, neq̄ tam grauis seruitus sociorū, tam fœda uincula, uocesq̄ mœstissime, quibus montes iam, maria, camposq̄ omnes per tot ætates implerunt, quempiam mouent, fluit undiq̄ noster cruor, deficimus paulatim, neq̄ sentimus, incidimus in ea tempora, uolentibus dīs, uel potius ita agentibus nobis, ut uilior iam apud Turcas Christianorū, q̄ iumentorum sanguis habeatur, futurumq̄ sit, si hæc diutius pestis inualescat, ut triginta ex nobis, uix uno obolo olim liceant hostes, quod in captiuitate illa Hierosolymitana de Iudæis scriptores referunt. Verum enimuero, nihil est quod timeamus amplius, iam ad summum turpitudinis deuentū est. Neq̄ nos ad duriora perferenda apti sumus, neq̄ hostium crudelitas ipsa magis ingeniosa esse potest: sed redeat iam nostra unde se subripuit oratio. Croienses primis quibusq̄ Barbarorū, aut occisis, aut propulsatis aperta quoq̄ portula, quæ è regione erat, lx. fermé egressi erumpentes improuisi in hostem, auxerunt supra q̄ dici possit, timorem hominibus. Germani hi omnes, Epiròtis mixtis fuere, qui uix exorata à prę fecto exeundi facultate, cum singulis tantum scloppis processere non longe à mœnibus, æditaq̄ satis magna cæde, ut pro numero pugnantium extemplo recepere se in urbem, rursus infestiores erupturi, sed nullis precibus, ut id rursus facerent, obtinere potuerunt ab Vranaconte. Laudati tamen ab eo publice & donati sunt omnes. Barbari obstupefacti ea audacia nostrorum, primo retulere pedem aliquantulum, deinde tum pudore, tum consilio denſati in unum expectabant, si uictoriam secutus oppidanus iterum erumperet. Maior longe cædes ab Tyranna ꝑdebatur, laxior nanq̄ hiatus murorum liberiorem faciebat dimicationem hominibus. Ibi oppleta iam cadaueribus omnia. Gemebat uelut stridore morientium tellus. Non deerant tamen obstinatæ adhortationes uiris, & furore quodam miseri periculo instabant, ne confessionem ignauiæ præberent hosti, Referta telis undiq̄ munimenta, & propugnacula urbis, ac

Querele Christianorum.

Exclamatio in ignauā principum Christianorum.

Licere, passiue significat æstimari.

Iosephum putat & Egesippum.

caligine fermè ſagittarum tũcebatur dies. Hæc à primis turmis Tyranni ſine reſpiratione geſta. Medio iam ad ueſperam declinante die, circiter octauam ferè illius horam, quũ Amurathes uideret partim cæſas, partim ob nimiam laſſitudinem defectas uiribus copias ſuorum, Chriſtianoſq; acrius ſtantes pro munimentis, dubius fuit primo, an recentes alios feſſis ſubijceret, renouaretq; pugnam, an in alium diem differret oppugnationem, quum ſatis iam pro ea parte diei tentata eſſet fortuna, & nimij ardores defeſſa militum corpora reſoluerent. Adhortationibus tamen ſuorum coactus eſt continuare certamen, quum dicent turpiſſimum fore ita incruentã fermè eius diei uictoriam relinquere oppidano, & quando nulla ſpes ſubeſſe poſſet urbis potiundæ, tot iacentia fortiſſimorum uirorũ, & ſociorum corpora inulta dimittere, neq; differendum ardorem belli, omnia ſecunda ſegniora eſſe, cõtemptioraq;, ubi hoſtis uelut aſſueſiat periculis, & obduret malis. Nouis conſilijs, ac reparandis omnibus magis futurum locum obſeſſis, ſi ea reſpirandi facultas detur. Succedendum recenti milite in munimenta, feſſosq; propugnatores, qui ubi eam pertinaciam uiderint, aut uoluntarie deſerẽt cuſtodias, aut ſuo ipſi cõcident onere. Mirari ſe, unde iam is ſpiritus, ea corporum uis, perditis hominibus tamdiu ſuppetat. Subductæ igitur ex eorum ſententia uouæ, ut electę magis, ita nihilo pauciores in mœnia copiæ, ac omnia dicto citius renouata. Fortaſſe & fortuna ipſa uictoribus relictis ſecuta fuiſſet nouos uirorũ conatus, ni oppidanus quoq; nihilo ſegnior eandem ſuorum rationem habuiſſet. Recentibus itaq; recentes oppoſiti facili negocio poſſeſſum ſemel decus, & uictoriam omnem retinuere. Ruebãt uelut occæcatę beluæ in ferrum Barbari, ad portam præſertim, & licet anguſtior uia uix binos admitteret equites, adequitantes tamen muris ipſis recta cuſpide impetebant portas. Cæterum uituperandus magis tam ſtolidus uitæ contemptus, quàm miranda audacia. Quare æditi paſſim tot eorum cadauerum acerui, ut non falſum uatem Vranacontem fuiſſe omnes dicerent. Non perpeſſus diutius tam miſerum ſpectaculum, tantam q; ſuorum ſtragem ſenex, receptui cecinit. Deſerta mox munimenta, relicti hoſtes, nõ quenquam cepta odia, non feruor dimicandi tenuit. Ita ab omnibus priuatim, publiceq; id ſignũ expectabatur, neq; noſtris ingrata ea ceſſatio ab armis fuit. Exhauſerat nãq; ſpiritus uiris, tum labor, & calores, tũ ſitis, & inedia, quũ pleroſq; impranſos prœueniſſent hoſtes. Proinde quod reſtabat diei, & nox ſubſequẽs, quieti ac curationi corporum indulta, Caſtrio to quoq; lętiſſimã eam noctem cunuolantes undiq; de Croienſi uictoria nuncij fecere. Impertitus poſtea per eũ eſt regulis ac populis uicinis eius diei fauſtus euentus. Hoſtibus mœſtiſſima omnia per eos dies fuere. Vix nanq; tolerabilis eius pugnę iactura uidebatur, viij. amplius hominũ millia amiſſa. Oppidanis modico ſanguine ea uictoria ſtetit. Amurathes tentorio clauſus biduo integro fertur primores ſuorũ uarijs conſultationibus diſtinuiſſe. Mahumetis tñ inter cęteros inſignis quędã mœſtitia erat quod &c

Turca receptui canit, infœlicuer pugnans.

Lęta nox Scãderbego de uictoria.

Octo hominũ millia occiſa.

quòd & præseruidum illius ingenium, & aduersorum insolens ætas dolorem omnem in rabiem uerterat. Exin cupidissimus ultionis non dies, non noctes, omnia obeundo, ac perlustrando exercitum, à laboribus, uigilijsq; cessabat, ab ea præcipue parte, qua nuper eruperant nostri, ibi promptissimorum militum agmina, ac uaria genera insidiarū posuerat, pernoctabatq; sæpius, ipse, ut si attulisset aliquam bene gerendæ rei occasionem fortuna, illam non prætermitteret, & oppresso Scanderbego, illius q; profligato exercitu, aliquando ea cura animum exolueret, libereq; uniuersa Epiro potiretur. Sed inanem hanc eius expectationem reddidere sagacissima ducis consilia. Nam tum à transfugis, tum ab exploratoribus indies missis, de omnibus edoctus, per aliquot dies sedendo cōsuluit sibi, atq; hostem diutina mora contriuit. Cæterum abhorrens tam longum ocium excogitata, & ipse fraude, qua intētos tantopere homines caperet, nocte quadam maximo silentio, collectis uasis in locū, quem Munticleum uocant incolæ, transtulit copias, unde impeti hostium stationes pari commoditate poterant. In Tumenisto quingentos tantum equites cum Tanusio & Mose reliquit, factaq; computatione temporis, & uig, ac consilijs suis apertis, iussit ut nocte subsequenti secunda uigilia impetum in castra Tyranni facerēt, ab ea parte, qua nuper irrupissent, uixq; prima limina ingressi, nullatenus facta hosti copia pugnandi effusa fuga abirēt. Ipse quoq; in Munticleo omnibus ordinatis, & dispositis, ac uix ducentis uiris ad statiuorū custodiam relictis, signata nocte copias suas mouit. Modicum interuallum fuit inter eius & Mosis aduentū: nam ut primū tumultuarum ab ea parte sensit Castriotus, & consternata, uelut eo motu omnia, occasionem amplexus, unde minime timebatur, irrupit. Ita incerta in castris omnia, trepidatumq; maxime est, alijs hinc, alijs inde procurrentibus, ad arcendos hostium aggressus. Cæteris excitantibus socios, quum obsessos se undiq; hostium armis clamarent. Sed à Mose timoris aliquid fuit, damni nihil omnino. Nam locato iampridem ibi milite per Mahumetem facile, uoluntarios præsertim, pepulit in fugam. Insequi fugientes prohibuit nox, quum insidiarum, & uetus, & potissimus timor esset. Damnum ingens datum à Scanderbego, deformataq; castra sunt, tam incendio, q̄ ferro. Neq; tamē diuturnior ea ignominia fuit propter concursum ingentem hominum, qui nostros, uel interuentu solo auertere à munimentis, ueritos æquo campo (in Tyranna enim pugnabatur) tantæ multitudinis uires experiri. Sed nihil nostrorū retrocessu insigniter ab hostibus actum est, quum neq; illi cedentibus instarent, & peditatum omnē cum octingentis equitibus ponè à tergo, non longè ad uarios euentus fortunæ cautus bellator Castriotus locasset. Exceptus itaq; ab illis lętitia clamoreq; ingēti, nihil moratus, reliquū noctis in itinere cōsumpsit. Vix unq; ineruentiori uictoria ex hoste usum inuenio, nullus amissus, sed nec uulneratus quispiam fuisse dicitur. Barbaris omnia uulnerū, lachrymarum, ac gemitus plena relicta, oblitaq; penè est Croiensis fortuna, præ-

Mahumetis consilia cōtra Scanderbegū.

Fraus excogitatur a Scanderbego contra Mahumetem.

Pulchra Strategema.

Incruenta uictoria Scanderbego contigit.

na, præ ea calamitate. Nemo uel hiſcere iam apud Tyrannum audebat, uel conſilij quicquam in medium afferre, cũ turpiſſime ueteres, & nouas hominum conſultationes omnes eiuſmodi euentus reprobaſſet. Recurſum eſt tamen ad orbem caſtrorum tormentis circunuallandum, firmandumq; quod optimum ipſo uſu in Sfetigradenſi obſidione priore anno fuerãt experti. Ita ceſſaturum rati hoſtem, ab eiuſcemodi incurſionibus. Deducta igitur multa tormenta minora, quę oppoſita mœnibus fuerãt, & circum tentoria, ut commodius uiſum, locata. Maior tamen pars in priore opportunitate periculi manſit, nam ita diffuſæ paſſim, & diſcretæ per interualla inter ſe ſtationes fuerant, propter nimios æſtus, & impedimenta iumentorum, ut non ſatis prouideri ubiq; poſſet. Nihil eorum occultum diu Scanderbego fuit. Non transfugæ defuerunt, non audaces exploratores, qui edocerent omnia facilem ad credendũ propter prioris anni exemplum. Statuit itaq; aliquantulum quieſcere & ipſe, atq; quęſita eouſq; fortuna, pauliſper cõtentus eſſe, eãq; per ocium frui, donec aliqua alia occaſio benegerendæ rei affulſiſſet. Penuria præterea cõmeatus; quũ nuſquam colonus, nuſquã habitator in aruis eſſet, unde ſumeret alimenta miles, ad alia procuranda cogebat. Quare ad commodius quæq; habenda, præſertim uitandi quoq; caloris cauſa, ad maritimum quendam locum præcipue amœnitatis, iuxta flumen, Iſmum accolæ uocitant, cum omnibus copijs ire perrexit. Ibi cibaria crebris nauigijs affatim cõuecta, à Dirachinis etiam (non longe nanq; aberat ea urbs) petitum frumentũ, neq; negatum eſt, licet quo cautius poterant præſides Veneti iuuarẽt noſtros, ne res innoteſceret Tyranno. Eos dies cunctos Barbari in quatendis muris Croiæ, & euertendis, ab eis præſertim partibus, ubi uel quippiam integri reſtabat, uel oppidanus reſtauraverat, conſumpſere. Nam tentandæ iterum fortunæ, per militum uirtutem regis animũ libido inceſſerat. quum opus cuniculi, & reliquæ id generis inſidiæ longi res temporis ac ſupremi laboris uiderentur, propter quaſdam loci confragoſitates, & ſaxorũ crepidines. Miſeri, qui tam immoderato regũtur imperio, & quos tam ſuperbis dominis ſubiecit fortuna, ut libidinem eorũ, ſi aliter nequeant, ſuorum ipſi corporum laceratione, & proprio ſanguine explere cogantur. His expeditis, dirutiſq; in uaſtum mœnibus, qua attingere tormenta potuere, apparare eo die milites ad craſtinam incundam pugnam, & noua uulnera Tyrannus iubet. Vix ullus, uel publice, uel priuatim, ut conſueuerant, hilari animo ſeſe obtulit. Annuebant tamen mœſtiſſimi, quũ recuſare, uel tergiuerſari mixtus timor, pudorq; prohiberet. Amurathes uidens eam animorũ demiſſionem, & inuitiſſimos omnes ad eam rem trahi animaduertens, ſertur conuocatis optimatibus, ac notæ militiæ uiris, multis uerbis timorẽ eis, ignauiamq; exprobraſſe. Quod tam pareis momentis, uel uerius iocis fortunæ ſubmiſiſſent animos, & imperpetuũ de uictoria deſperaſſent. Quodue primo impetu non expugnaſſent urbem, quod iacẽtia cadauera ſociorũ ęquis oculis aſpexiſſent. At quod

Scanderbeg cum copijs ad Iſmum flumen ſe recipit.

Amurathes timorẽ & ignauiam ſuis exprobrat.

fore tam ignobile oppidum, infameq; castellum, ut absorberi ita uno impetu possit uno ictu corruere. Durandum esse, standū inconfracto, atq; insanabili animo, qui eas feras uelit à suis lustris depellere. Consenuisse multos præclaros Imperatores, exercitusq; sub mœnibus hostium, leuis & priuatæ sæpe iniuriq causa. Se publice priuatimq; ab Epirotica perfidia tot affectos contumelijs per summam indignitatem ita inulta omnia relinquere uelle? Quam præterea insignē uictoriam ulli ad eam diem sine sanguine stetisse? Varnensis fortunę meminissent, cui gloriq uix quicquam æquari posset. Difficile fore iugum hosti incruentis manibus imponere. Præclara quæq; sudore maximo, laboreq; confici. A Croia bellicius uim omnem pendere, ea sublata debellatum esse imperpetuum in Epiro. Scanderbegum nanq; illo uelut totius robore imperij amisso, diem unum non mansurum in prouincia. Quare bono essent animo, agerentq; intrepide. Nusquam incertiores euentus, q; in bello esse, tentandā fortunam, lacessendamq; insuper illam sæpius, qui ad se trahere uelit. Nō tamen negare se (ut cautius imposterum ageretur cū hoste, & consultius pericula adirentur, neq; beluarum more ruerent in ferrum milites, satis multos cadere ex oppidanis, si decem qualibet pugna deficiant, urgēdos tamen iugiter esse, ac onerandos quotidianis infestationibus, ne reparare uel uires, uel munimenta possint. Et fortasse si arma non prodessent, inuenturam aliquem modum fortunam, ut Sfetigradensi obsidione prēter expectationem omnium fecerat. Ita ingeniosam mortalium perfidiam, et humanam cupiditatem esse. Hæc dicta restituere uigorem animis, ac timore omni uelut fugato simul pristinū ultionis desiderium, simul ingentem gloriæ appetitum subiecere hominibus. Illud prēterea molestiam & metum magna ex parte leuabat, quod uidebant postridie dum circa urbem ipsi occupati essent quieta saltem statiua ab incursionibus Castrioti, & tuta terga futura, à fronteq; tantū hostem se habituros. Nanq; ad alias procurationes, quas nuper recensui, id quoq; ad auertendum Scanderbegum per eam diem à castris, ne disturbaretur oppugnatio addidit. Tyrannus, ut Sebalias leurenesius, de quo supra facta est mentio, cum xvi. equitū millibus ab alia parte prouinciq ad ludificandū hostē per deuastationem agrorū iret. Futurū enim sperabat, q; Epirensis ad eam maxime regionis partē cū omnibus se copijs transferret. Prima itaq; uigilia accepto milite Barbarus profectus est, admonitus tñ ab Amurathe, ut quantum maxime posset, sui copiam hosti non faceret. Vicena amplius millia passuū emensus erat Sebalias, quū nuncius eius ad aures nostrorū uenit. Mox ingens murmur inter milites ortū, uarie (ut fit) cōsilia ea hostiū interpretantes. Eadem tñ omnibus sentētia erat, ardorq; animorū, sumēda propere arma, eundumq; silenti agmine, claudendos aditus, ac obsidendos saltus, unde transituros credebatur. Sed inimica præposterę celeritati ducis prudētia, neq; satis fidēs tenebris, oīa in die distulit. Rarescētibus sub aductū diei stellis, sublatis signis cū oībus turmis mouit è castris, per

Insignis uictoria nō est sine sanguine.

Præclara sudore & labore perficiuntur

Fortuna lacessenda, si ad se trahere uelis.

Sebalias cū 16 millibus mittitur ad ludificandū Castriotum.

montuosa,ac tuta loca agens agmen, præeuntibus semper exploratoribus,ne insidijs hostium alicubi interciperetur. Eadem fermè hora Amurathes signo ex castris ędito,urbē est aggressus. Nam quū procursasset omnia, quæ uel ad excludendum, uel auertendum Scanderbegum attinerent, non expectata certa luce,ne in medios diei ardores oppugnatio protraherctur,rem aggredi cepit. Multum animi addebat uiris nuncia tus Castrioti abscessus. Exin ardentiores ad omnia intrepide primo impetu scalas,& alia id genus instrumēta ad muros propius deduxere. Nō defuerunt quoqꝫ,qui recentis cladis immemores ad portam ipsam præterlati impingerent cardines,ac perfringere clausta conarentur, malleis, ac uectibus ferreis impetentes. A Tyranna ignes pluribus locis iniecti in urbem,neqꝫ tormenta inter pugnandum quiescebant, & licet nocere nostris sine pernicie suorum Tyrannus non posset, abiecto tamen eo respectu eque hostem militemqꝫ suū sternebat. Non insuauem omnino unius capitis Christiani uictoriam credens,quam xx. suorum sanguine cōparasset. Croiensibus quamuis nō incruenta omnia,tuta tamen erant, neqꝫ dubitatum unqꝫ de amissione oppidi. Ita inexpugnabilis præter cætera locus ipse,uim omnem hostium inanem reddebat. Quantum uero in uirtute hominum defensio urbis stabat,ingentia profecto ubiqꝫ tam fortitudinis,qꝫ fidei exempla ædebantur, superiorqꝫ longe semper oppidanus erat,& animis,& uiribus, & fortuna. Qui ad portam processerant, uix unus inde pedibus suis excessit. Ab alijs partibus primi quiqꝫ occisi, postremorum magnus numerus uulneratus. Scalæ uix alicubi attigere munimenta. Non tñ idcirco Amurathes ullo satis loco intermisit pugnam, sed pertinaciore semper proposito recentes fessis subijciens, ac omnia renouans eo spectaculo pascebatur simul, & cruciabatur, donec exaturatus iam ea calamitate suorum signo receptui dato, finem oppugnationi fecit,suadentibus maxime purpuratis,ne per eam indignationem perdere exercitum uellet,quū nihil usqꝫ diluceret spei urbis per uim potiundæ,seruandos milites ad opus cuniculi. Eam unicam esse uiam, qua insidiari hosti possit. Nō inuitus sermonibus ijs acquieuit senex, reductisqꝫ in castris militibus,quę ad id operis in rem erant,accitis peritioribus quibusdam,maximo consilio procurauit,atqꝫ egit. Sed quia laborare iam same exercitus ceperat propter inopiam cōmeatus, segnius actum id opus per aliquot dies,missiqꝫ frumentatores Lyssum, & alia oppida Venetorum uicina,quum propter pacis iura inter eos, satis crederetur nihil eos negaturos. Castriotus interea cognito ab exploratoribus itinere Sebaliç, qui immissa parte militū uites,& alia frugifera deuastabat in campis, silentiori qꝫ potuit agmine mouit,& trium minus millium spacio approximans hosti,quatuor equitū millia sibi ad inuadendum aperte eum selegit. Peditatum omnem cum reliquis equitibus in colle quodam prope uiam,qua transituros putabat regios,collocauit, & Mosem à Dibris cū his admonitum,ut si trepidos illos ac palantes ad eam partē fuga tulisset,

Suauis Turcæ uictoria unius capitis Christiani cum uiginti suorum sanguine.

Victoria oppidanorū aduersus Tyrannū.

Possio cuniculi à Barbaris ad urbis ingressus & expugnationem.

moxim-

mox improuisus cum suis exiliens, fugientum tergo instaret. Si pari fortuna animoq; resistentes sibi uidisset, deduceret impigre & ipse eas copias, seq; reliquo equitatui adiungeret, facile sic ratus hostem uel resistentē clade nobili, uel fugientem affici ignominia cum detrimēto posse. De hostium fuga non uanus æstimator fuit, cætera omnia spem eius fefellere. Nam præmonitus à custodijs de eorum aduentu Barbarus dato signo omnes suos circa se collegerat, præter paucos, qui latius dissipati præda nostrorum fuere, & priusquam fermé signum aliquod hostile conspexisset, inclinauerat ad fugam, parte alia, non ea qua uenientem præsciuerat Scanderbegum, quare nihil dignum memoratu gestum. Insequi enim ulterius hostem nostri prohibiti sunt à duce, quum & peditatus ægre longum persequutionis eos laborem laturus esset. Et Croiæ perpetua solicitudo ferociam temperaret Castrioti, quum seruare exercitū ad quotidianas urbis necessitates magis cuperet. Ita Barbarus inde alacer, quod uoti compos minimo incommodo suo tota die ludificasset hostem, ad Otthomanum properauit. Hinc Epirensis molestissime eius diei iacturam ferens, ac Croiæ præter modum timens, quod nō longe ab ea consuecuerat abesse, in castra perrexit. Ferunt tñ in itinere occurrisse multos, qui de frumentatoribus Tyranni rem omnē eum edocuerunt. Proinde extemplo (ut in omnibus caute agendis consueuerat) gregali sumpta ueste, ac centum non amplius militibus haud absimili amictu uestigia hominum sequutus iuxta uiam qua redituros regios nouerat, in insidijs se collocauit, misitq; duos exploratores ex suis Lyssum, uiros expertos, qui uelut turmas hostium & frumentatores regios uenarentur, & eos caute obseruarent, ne si forte alió q̄ uenerant iter flecterent, Scanderbegum q̄ propere admonerent. Sed ij eadem uia reuersi in Scanderbegum inciderūt, à quo partim capti sunt, partim cęsi. Frumentum omne simul cum iumentis & equis in castra Christianorū conuectum, inter milites distirbutū atq; diuisum est. Moses relictas sibi copias in stationes iuxta lsmū reduxit. Amurathes dum fodiendo cuniculo instaret, leuibus certaminibus uexare oppidanos nunq; cessabat, ut per custodias munimentorum occupati minus ad nouas insidias aduerterent. Interim duo diuersi nuncij cōuolauere in castra: alter de frumentatorum cæde, diruptioneq;, quæ gesta erāt, indicans: alter ab Alchria de aduentu cōmeatuum ex Macedonia significans: quantū mœroris ille, tantū hic solatij aduexit. Quare facta utriusq; compensatione, non multum mutati hominum uultus, sed cæterorum omnium ratione omissa, ad perducendum nouum commeatum cura militibus incessit. Quare non abnuente rege, xx. amplius lectissimorum hominum millia ad id muneris destinata, ne si pauci ijssent, præda essent nostris, uelut de alijs nuper frumētatoribus audierant factum. Sed occupatus tū Scanderbegus & ipse erat in conuehendo ad suos captiuo frumento. Nam timore hostium diuersis itineribus longam aggressus uiam, per asperrima locorum agens incommodissime iumenta, multum laboris, neq; mo-

Stratagema Scāderbegi, ut frumētatores Tyranni trucidat.

Viginti millia constituti frumentatores à Turca.

neq; modicum temporis in reditu consumpsit. Quamuis si liber adhuc eo fuisset onere,& in procinctu suas habuisset copias,nõ satis crediderim studio persequendi hostis contra eam multitudinem tantum fuisse aditum periculi. Moses tamen incertus de Castrioto, quum motum regiorum ex castris ab exploratoribus nouisset,ueritus ne ad illum opprimendum ea uis hostium properaret,quatuor impigros equites maximis itineribus ad eum quærendum,monendumq; de singulis miserat. Sed nul libi prius conspexere,quàm in castra reductum cæterorum spolijs,ac conuecto commeatu onustum. Regij quoq; nullo inuento obstaculo, cum frumentatoribus, atq; alio cibariorum genere celerrime applicuere ad suos. Ita corporibus prouisum, & ferocia magis,animiq; rediere uiris. Cuniculus non dies,non noctes intermissus, sed laboriosissimum opus multos sub terra conficiebat,licet partitus esset numerus artificum in tot horas,atq; in reliquis manipulis idem ordo seruaretur. Vincebat tamen omnia improbus labor,& pertinacia hominum. Ad oppidanos fallendos solitis procursationibus sub muros quotidie decursum, & licet aliquis eo modo semper caderet,non ideo id iacturæ loco in tanta multitudine cõputabatur. Igitur læta aliquantulũ Barbaris per eos dies omnia fuere,nam præter aductum nuper commeatum multitudo ingens mercatorum ex proximis Venetorũ oppidis cũ annona,uino,oleo,& omnis generis cibarijs in castra quotidie confluebat. Cæterarum quoq; mercium uectores non deerant,ac uelut ad mel muscæ (ut uulgo aiunt) undiq; in regia castra conuolabant,quum scirent hominibus in ea fortuna penuriam rerũ omnium,solius pecuniæ abundantiam esse. Nouerat hęc optime Castriotus,sed ne uel subditos amicorum offenderet,uel priuatorum officeret utilitati,æquissimo animo patiebatur omnia,monueratq; tacite suos,ut dissimularent & ipsi. Neq; uerbo quenq; aut re uiolarent, maxime quòd non ignorabat,si hinc afferri prohibuisset,aliunde alimenta hosti non defutura propter uicinitatem Macedoniæ,Thraciæ,Mysię. Qua re aliud agitabat animo,quomodo armis,ferroq;,non fame Barbarũ fugaret ex Epiro. Quamobrem augendarum copiarum prima, ac potissima ratio uisa,eò magis,quod ex viij. hominũ millibus, quos in ipsis belli auspicijs scripserat,paulo minus mille tum ferro & uarijs casibus,ac incõmodis sublati sibi fuerant,tum plures eorum ipse sponte domum dimiserat,quum satis perfuncti periculis & malis uiderentur. Tanusio igitur, Mosiq; id muneris iniunctum,qui peragrantes prouinciam omnẽ, uix duo hominũ millia confecere,quingẽtos equites, reliquos pedites, haud facile fuisset,tum in Epiro ullum inuenire,qui ad arma ferenda esset idoneus,nõ belli certis munijs occupatum,& proprijs ministerijs addictũ. Ita summa ratione firmauerat omnia præsidijs Castriotus, ne ullus satis imperij angulus opportunus damno,& ignominiæ relinqueretur. Per eosdem dies,quibus is delectus habitus est, Croienses crebris procursationibus hostium lacessiti,nõ potuerũt se continere mœnibus,sed erumpentes

Fossio cuniculi continuatur à Barbaris.

Venetι. aducbunt alimoniã Turcis ad castra.

Consiliũ Scanderbegi armis & ferro, non fame Barbarum fugare ex Epiro.

pentes ſæpius fœliciter manum cum regijs conſeruerunt, præſertim die, in qua quadam quadringenti fermè egreſſi egregie per cædem, ac fugam hoſtium inſequendi ardore in caſtra penè ipſa ſunt illati. Barbari ineſca tam hominum temeritatem credentes, non multum cęſos ſocios indolue re, ſed inanem illis ſpem eam reddidit Vranacontes: nam licet modica ia ctura reuectos ſuos uidiſſet, eximius tamen periculi eius diei, ac hoſtilis fraudis ponderator, non pedem amplius extra munimenta efferre permi ſit. Aliam tamē mœſtitiam, cladem aliam Amurathi aduehebat Scander begus, qui accepto nouo milite, ac copijs cum Tanuſio, & Moſe triparti tis in occaſu ſolis, egreſſus è ſtatiuis diuerſo itinere, & latēti maxime agmi ne, ad caſtra eius properauit. Detectus tamen ipſe eſt à uigilijs, priuſquā locum Monticlum dictum attigiſſet, à quo ſedecim fermè ſtadijs aberant munimenta, tumultuatumq; ſummopere in caſtris, præcipue ubi tento ria obnoxiora periculo erant. Quare quod remedij ad eum auertendum propulſandumq; per eam incertitudinem noctis fieri potuit, nihil omiſ ſum. Octo fermè hominum millia ſubitarie collecta, ac oppoſita illi ſunt, ſegnior tum Caſtriotus moderatiore gradu paulatim prope hoſtem irre pſit, Barbarus prior clamore ſimul procurſuq; orditur pugnam, noſtri continuo retrocedere, ut protractis longius à munimentis minuerent ali quantiſper ferociam hominibus. Tanuſius interea & Moſes aſſignatas ſibi caſtrorū partes ex improuiſo penè ingreſſi, terrore tumultuq; omnia compleuerant, irrumpensq; per uacua quædam tentoria occiſis ſtationa rijs, miles igne iniecto, quæ ferro non poterat, abſumebat, magis ab his cædis, ignominiæq;, quàm à Scanderbego fuit. Nam conuerſis ad eam partem hoſtium animis, liberiora cuncta ad diripiendum, ſæuiendumq; Moſi relicta, & impune primo impetu uim omnem exercere potuit, ac conſternare tumultu homines, ut fit in re ſubita, uictoriam pauciſſimi pe perere, non accurrentes poſtmodum illuc denſiores Barbaros nemo ex pectare curauit. Tormentis præterea quæ ſummopere formidabant no ſtri, manus à regijs non eſt admota, uel quod non ſatis commode per no ctem ijs uti poterant, uel præ timore (ut ſæpius contingit) illius auxilij ſunt obliti. Iam lux appetebat, quum relictis hoſtibus in medio animo rum ardore Caſtriotus uiginti fermè ſtadijs procul in colle quodam ſa tis omnibus conſpiciendus conſedit, Moſem cum cęteris legionibus ex pectans, ut prodeuntes è caſtris conſtituerant, locumq; præfixerant. Eo uiſo hoſtes undiq; ad prætorium Tyranni conuolantes, petunt ma ximo ſtudio, ut egrediundi ad eum opprimendum facultas ſibi conce deretur, paucitatem noſtrorum oſtentantes. Victus illorum clamori bus Senex, in ſententiam illorum diſceſſit. Prorupere momento tempo ri duodecim lectiſſimorum hominum millia, ſeptem equitum, quinque peditum, conſpecta ea multitudine Epirenſis, dubius primo conſilij fuit, an expectaret uenientes, maxime quum ipſa hoſtium caſtra tam propin qua eſſent, an tempori cederet. Melius tamen pro re nata illi uiſum eſt,

Conflictus apud Monticlum.

Turci petunt congredi cum Epirenſibus.

mediam

mediam eligere uiam,& neq; fugere omnino,neq; reſiſtere uenientibus. Retrocedens igitur per editiores & tutiores colles trahebat agmen,conſiſus tum loco,tum ſocijs,quos puluis iam ex inceſſu ſublatus à longe prodebat. Turcæ infeſtis ſignis maximo ardore uſq; ad eos colles proceſſere. Tum inſpecta difficultate loci,quod ex ſolo aſcenſu,ſuo ipſa onere grauabantur corpora,ſegnius inferebant gradum. Caſtriotus nõ prius mouit,quàm ſuorum aduentum à tergo certis indicijs cognouiſſet,ſed neq; Barbarum ĩ doli latuere. Conuerſi nanq; & ipſi propter ſtrepitum aduentantium,& uiſis noſtrorum pręcurſoribus,pluribus ſignis prę timore feſtinationeq; relictis,terga dedere Scanderbego. Non tamẽ incruentos omnino fuga excepit,quum inita dimicatione plericq; ſupernæ telis à noſtris obruti fuiſſent. Moſes quoq; impigre aduolans,nonnullos moratorum ſponte ſe dedentes uiuos cepit,reliquis tutiſſima fuga conceſſa. Nam Epirenſis ueritus maiorem motum caſtrorum,repente dato ſigno omnibus circa ſe collectis tuta montium iuga petijt. Nunciata hæc,& uiſa Amurathi,præſertim nocturnæ cladis ſpectaculum,ac deformatio caſtrorum,uocem prę dolore incluſere,neq; quicq; ea die uel tentatum, uel decretum in hoſtem. Poſtero die ferunt Scanderbegum (ut cõſueuerat) cum paucis comitibus per iuga montis,qui Croiæ imminebat, oberrantem,& colloquentem cum Vranaconte uiſum à Barbaris, nunciatumq; id maxima feſtinatione Tyranno,ac digito etiam oſtenſum hominẽ,tum canino (ut aiunt) riſu ſuorum leuitatem,ſtultitiamq; obiurgantẽ, dixiſſe aiunt ſenem: Dimittendum indomitum leonem,neq; efferatam beluam diutius ſanguine ſuo exaturandam,ita melius fortaſſe rabie ipſum ſua, q̃ armis ullis uinci poſſe. Cæterum ut parum turpe Caſtrioto fuit, ex ore Amurathis hæc uerba audire,ita longe pulcherrimũ ad ea dicenda illum cogere potuiſſe. Iam ſordidatus ex omni parte exercitus, & obſeſſo,quã obſidenti ſimilior,per ſummam fœditatem inuiſos trahebat dies, donec ad alia quoq; mala illud non minimum additum,quod cognitis cuniculi inſidijs,oppidani nocte quadam maximo ſilentio egreſſi,diſiectis ex maiori parte operibus,dolos omnes hoſtium detexerunt, neq; auditi à uigilibus ſunt,niſi quum deformatis omnibus in urbem receſſere,quum noctis concubio ueniſſent,quando profundiſſimo ſomno præmuntur homines. Aliqui tamen negant ullã eruptionẽ ab eis factam,neq; occurſum eo modo operibus hoſtium,ſed quum regij non potuiſſent ſatis eas inſidias cęlare, uiſos à Croienſibus, deprehenſasq; illorum fuiſſe technas. Quamobrem pluribus in locis ab oppidanis diſpoſitas fuiſſe pelues, & uaſa ærea,ut ex ſubterraneo impulſu ab eiſdem redditus tinnitus inſidiarum locum ſubeſſe indicaret. Nam licet aditum ipſum cuniculi uiderent, tamen uerentes ne intus perplexe effoſſus ab alia parte quàm crederent, educeret armatos,hoc incerti mali remedium machinati ſunt. Vtrunq; dictum uerum eſſe poteſt,illorumq; neutrũ ratione caret, quamuis hoc quo plus ingenij, tanto minus præſe ferre fidei uidetur. Illud unum in

Sententia Turcæ de Scanderbego.

Per pelues & uaſa ærea ut ſi dias hoſtis experti.

Opera & conatus hoſtium in cuniculo fodiendo in uri tum cecidẽt

dubium

dubium non reuocatur, Croienſes licet minimum ſermè eos hoſtium co natus timuerint, procuraſſe tamen intus cuncta exactiſſima ratione, ut ſpem omnem diutius inſidiandi præcluſerint Tyranno. Nam ubi detectū id opus animaduertit, & parari in urbe omnis generis obſtacula ſtrenue ab oppidanis cognouit, penitus ab incepto ammouit animum. Sed & ſi eodem tenore latitaſſet fraus, mutaturus tamē ultro ab ea re conſiliū erat, quoniam ita in fodiendo ſingulis locis natiua occurrebant ſaxa, propter uicinitatem montis, ut ad ea incidenda tum opera inæſtimabilis, tum tem pus perpetuum exigeretur. Abiecta itaq; ea cura ad aliam adhuc inanio rem mentem adhibere ſtatuit, ſi quo modo pecunia, atq; ingentibus pro miſſis trahere ad ſe obſeſſos poſſet, quum non arma, non minæ, non frau des ullæ prodeſſent. Igitur unum ex Satrapis multæ apud ſe autoritatis, ac ſpectati ingenij uirum ad Vranacontem mittit, & duos tantum cū eo ſeruulos multis donis, ac Barbaricis ornamentis onuſtos. Mandata eius generis fuere, ut priusquam ſermonem ullum de urbis deditione propo neret Barbarus, ea munera præfecto Amurathis nomine traderet, quo conciliaretur magis hominis animus, ingeniumq; ad præſtitutum collo quium. Deinde latenter eius mentem animumq; ſolicitaret ad proditio nem, deditionemq; oppidi, et ingētibus auri, argentiq; pollicitationibus pelliceret, atq; doceret facillimū id fore ſibi, qui caput præſidij eſſet, quū ciuium ibi minimus ſit numerus. Subituros Croienſes uel uolentes, uel coactos eas conditiones, quas præſidium acciperet. Præſidium uero ac cepturum eas, quas ipſe uellet, & preter ea dona ornatiſſimum illi locum, militibusq; apud ſe nunq; defuturū illi promitteret. Cum his mandatis regius nihil moratus ad urbē cōtendit, & quū approximaret portæ, pro cedere ulterius à cuſtodibus prohibitus eſt, donec præfectus accerſeretur, eo impigre accito, auditus benigne Barbarus eſt. Qui cū primo proferēs dona Amurathis, multa ad ea magnifica uerba adderet, etita aures ſibi ho minis conciliare ſtudens, ac præſtruere mandatis fidem, cōtereret tēpus.

Amurathes Vranacontem muneribus uult corrumpere.

Satis eſt, inquit Vranacontes, præclara ex ſe munera præclariſſimis quoq; uerbis ornaſti. Nunc cætera iuſſa Tyranni effer. Ita demū admiſ ſuri largitionem ueſtram, & accepturi dona ſumus, ſi poſtulata audieri mus. Aliter nullo patiemur modo priores à uobis beneficio deuinci, ne que hoc turpiſſimorum forte munerū uinculo aſtringi, niſi ſciamus quò tam inſueta hæc libaralitas tendat, tum enim & acceptare egregie, & recu ſare iuſtiſſime dona ueſtra poterimus, quum ex uerbis animum ueſtrum cognitum perſpectumq; habebimus.

Respōdet Vranacontes Legato Turcæ.

Nihil confuſus ad ea Barbarus, quicquid ſit, ait, de cæteris rebus, non ideo dona attulimus, ut eo colore quenq; deciperemus, cum ſeruis, eo pa cto & pueris agi ſolet, non cum liberis & fortibus uiris. Et licet ſuſpecta omnia hoſtium ſint, ut uere locutus es Vranacontes, id quod neq; ipſi ignorabamus, non auſi fuiſſemus tamen ſine rubore manibus (ut aiunt) uacuis ad te uenire. Spernere gratitudinem animorum noſtrorum non

debes, si uir es, qualem præ te fers, & quem homines prædicant. Isti hæc æquo animo accipe dona, quę uim tibi afferent nullam, neq; impedient, quo minus in rebus tuis ius tibi integrũ, ac plena sit potestas. Neq; si contempseris postulata nostra, & alia quę ad te attulimus dicenda, in quibus non minor fortasse tui, q̃ nostri ratio habetur, neq; si probaueris, munera tam ingenuo oblata animo exprobabimus. Quandoquidẽ nihil tã sordidi animi est cenſendũ, q̃ ita dare, ut inde aliquid expectare uelis. Libere ad te uenimus optime dux, ex animo ipso loquimur, non uerbis, non donis capere cupimus, quẽ armis, ferroq; toties sensimus inuictum, qui omnia infra te ducis. Amat te ideo Amurathes, admiratur eas uirtutes in hoste, & si quo fieri posset modo, secũ habere cupit. Ibi certe melius apud tantum regẽ pręclara hæc animi magnitudo, & ingenij dexteritas uiam sibi ad omnis fortunæ & gloriæ apicẽ inuenire poterit. Non quod Scanderbegum damnemus, quem ob recuperatam, & defensam toties, te tamen in primis adiutore patriam, hostes etiã celebramus. Sed alio tu principe, alia fortuna dignior. Non qui in ea obscuritate, ne dicam sordibus (absit uerbo temeritas) omnes ætatis annos transigas, & insignes exhauries spiritus. Momentanea præterea hæc quæ uidetur fortunæ facies Castrioto est futura, nimis immodicũ hostem fata illi dedere, differri potest supplicium homini, auferri non potest. Ira ad ingentes uires ingentiora quoq; odia sumpsit in eum Ottomanus. Non impensæ, non labori, non periculis ullis iurauit se parsurũ, non discessum ex Epiro, donec funestissimum iugum ceruicibus eius imponat. Principium uero eius mali en ab hac urbe à uobis potissimum orditur. Audimus quotidie his eius uocibus prætorium resonare, non si Adrianopolis, si regnum omne sit turpiter relinquẽdum, abiturum ex possessione loci huius, nisi uobis expugnatis, nisi exaturato animo laceratione corporum uestrorum. Et faciet profecto (quod ominari ipse reformido) licet enim & ego hostilem in uos animũ cum alijs geram, tñ & homo sum, & affectus humanos habeo, uix oculi Croienses paterentur tã miserũ fortunæ uestræ spectaculum. Faciet inquam, ni uos aliam mentem indueritis, ni oblatã ultro salutẽ, lucẽ, libertatem, pacẽ per summũ ocium acceperitis. Nam agite dum insignis uos locus iste inaccessa mœnia, & uirtus præcipue uestra protegat, sed quousq; tandem hęc sunt protectura? Eousq; planè, donec alimenta, donec cibus corporibus suppetat. Ecquid creditis Ottomanũ hanc obsidionẽ medio belli ardore relicturũ? Videbitis malo uestro, percipietis, si armanõ proderũt, si oẽs in cassum aggressus cadent, hosce hostes, hęc tentoria semper habebitis in oculis, & prę foribus quotidie, donec fames diutina, quę omnia superare solet, uos tandẽ perdomet. Quid quęso reliquũ spei supereſt uobis? Vnde ea cupiditas periculorum obstinata pectora inuasit? An Scãderbegus suggeret alimẽta inclusis? Qui totos dies abditus in syluis, et per iuga montiũ fugiẽs, ac laboribus curisq; undiq; oneratus uix miserũ ducit spiritũ, an Veneti cõmeatibus iuuabũt? qui oĩa nobis

Sordidi animi est ita dare ut inde uelis aliquid expectare.

Odium Turcæ in Castriotũ.

aduersus

aduersus uos belli huiusce fomenta quotidie uel ad abusum conuehunt, & suggerunt: Resipiscite proinde nimio plus fortes uiri, colligite uos aliquando. En hostis moneo, satis in pertinacia perstitistis, non est aduscp patria, libertascp defendenda, ut uel aduersis Diis pro ea pugnetis, cedendum est fortunæ, potentioribus obtemperandum. Sed quid ego hãc libertatem appello? Vera uos libertas, uera præmia, perpetua uitæ tranquillitas apud Amurathem manet. Consulite uobis, dum integra omnia sunt ad decernendum, dum hostes hortamur, rogamus, & malumus uoluntarios uos socios, cp coactos seruos habere. Hæc adhibito ad id maxime uultu, uocisco sono exegit Barbarus, expectans quem animorũ motum uidisset inter homines, ut tũc ex occasione ipsa cętera summotis alijs cum Vranaconte secretius ageret. Cæterum ubi alieniſſimas ab eius sermone omnium mentes uidit, utpote qui spernere ferrum, nedum uerba norant, & fremere undicp homines tancp non hortari se, sed cogi ad deditionem crederet, rogauit Vranacontem, ut sibi pauca cum eo solo colloqui liceret. Id quocp concessum: nam ut tum prudentiæ uiri, tum constantiæ fidebant omnes, ut nihil dubitarent cuncta eum è publica dignitate imperij, & singulorum utilitate acturũ, tum mandata Tyranni improbus homo, quo magis poterat colore, & prætextu uerborum exponere cepit. Sed quum tam sordida consilia præsensisset Epirensis, interruptũ in medio sermonẽ reliquit, & hominem abire confestim ex oculis iussit, sic totus pudore obrutus discessit, necp de donis quicq̃ à quoq̃ acceptũ, prohibente præfecto, nam libido militaris haud grauate seruulos eo onere leuasset. Illud tamen regio illi legato pro tot compositis uerbis edixit Vranacontes, ne posthac ipse uel alius quispiam à Tyranno ad urbem accedere auderet, aut se petere ad colloquium: nam responsum aliud à se nõ asportaturos præter manibus, naso, auribuscp præcisis, totius corporis fœdissimam deformationem. Reuersus in castra nuncius, magno accursu turbæ est acceptus, quod ingentibus tum publice, tum priuate desideriis expectabatur. Quid de uoluntate oppidanorum ferret, quę unica fermè spes hominibus supererat habendæ per deditionem urbis, tamen primo non accepta quæ reportabantur munera uisa satis nihil actum ostendere, deinde audita oratio uiri, & exposita pertinacia Croiensium singulorum animis pro cuiuscp ingenio tum dolorem, tum pauorem, tum furorem infudit. Senex impatiens magis explendæ iræ causa, cp ulciscendę eius ignominiæ ad arma, & omissam iam oppugnationem cõuersus, apparari scalas, & reliquas machinas pro subsequenti die iubet. Tota fermè nox in eo uano labore cõsumpta, & tormenta quæcp suis ordinata locis. Ad custodiam castrorũ, & incursiones Castrioti, xxx. amplius hominũ millia equis iuxta stratis, frenatiscp relicta. Mane sub crepusculo auroræ, adductus sub muris miles, & in ipso procursu hostiũ ad munimenta machinarum furor utrincp depromptus, sed fœliciores cadebant ictus nostrorum. Nam hostes tantum eos sentiebant. Barbari uero nihilo suis, cp

Venetos conãtur alienare hostis Croiensibus.

Libertas aduersis diis nõ defendenda.

Croienses nõ norant spernere ferrum non tantum uerba

Colloquium legati Turcici, cũ Vranaconte solo.

oppidanis ęquiores erant, et dum depellere eiuem à tutela mœniorum cupiunt, seipsos tũ cęde, tũ timore periculi auertebãt. Vbi ea sęuitia resedit, ad scalas uentũ, ibi sicut uera apparuit uirtus, ita maior longe cladis oblata est occasio, atq; momẽto temporis nudauere cuncta sanguine, ac cadaueribus repleta sunt omnia. Non potuit diutius in seipsum crudelis esse Amurathes, licet obstinatissimo animo cepisset dimicationem. Quare dirrupta pugna uelut furore correptus querulus concessit in castra, ibiq; per totam diem senile mentũ uiolentis manibus pertractãs, atq; erectis in cœlũ oculis iniurius deos suos cõpellans cũquestus est, quod canitiẽ suã ad hęc mala, ignominiasq; seruassent, ut omnis eius anteacta uita, ac Otthomanum nomẽ penitus eo modo deturparetur, resq; omnes per tot annos à se gestas unũ ignobile Epiri oppidũ denigraret. Purpurati, & alij, qui proximi illi stabant, uarijs sermonibus solabãtur hominem, pleraq; nunc uetera, nunc noua alienę fortunę, & externorũ regũ exempla ægro nequicq; animo subijcientes. Postridie eius diei senex, licet haud satis firmus corpore, quũ tam efficax dolor totũ penè hominẽ cõfecisset, indicto cõcilio cũ satrapis (quatuor esse ferunt) duos Bassas, Romaniæ, & Asiæ, & duos quos cõsiliarios dicũt, multũ temporis consultans de totius belli summa cõsumpsit. In tres sentẽtias diuisum concilĩ: Vna de prosequenda obsidione Croię fuit, & hybernis ibi ducendis, donec fames tandẽ diutina conficeret, & debellaret homines. Alia Croia relicta uniuerso exercitu insequi Scanderbegũ suadebat, ita si armis capi non posset, includi ĩn fugientẽ aliquo loco posse ubi fame necaretur. Vltima, quũ satis tentata omnia, & expertam omnem fortunã, neq; morandum amplius per eam ignominiam, neq; perdendum per indignationẽ exercitum diceret, legatos ad eum mittendos decreuit. Qui tributariũ ipsum, & uectigalem Otthomani quoquo modo constitueret, si acceptare conditionem uellet, exigeretq; ab eo x. millia aureorum annua. In hanc, quæ tutior uidebatur discessum, quippe quũ satis ampla uictorię species uideretur Amurathi; si priusq; discederet ex Epiro, iugum eo modo imposuisset hosti, & uectigalem sibi prouinciam feciſſet. Nam cõtinuandę obsidionis ratio ad animum nõ transmissa cõsideranti multa hyemis incõmoda, & q; prius obsidentes, q; obsessos eius rei tedia caperẽt. Commeatuũ prętera inopiã ad eã multitudinẽ tanto tẽpore alendã, & quod maximũ erat, assiduas incursiones, & irruptiones hostium in castra, neq; insequendo per Epiroticos mõtes Scanderbego terendũ tẽpus uisum, quũ & periculũ eo modo summopere timeretur. Quare unus multę uir autoritatis, cui Isup nomẽ erat, ad id muneris electus, sed ueritus senex nimis grandẽ forte pecuniã lusuram iri Epirẽsi, monuit legatũ, ut si subire hostis tam ingens tributũ recusaret, ad quinq; millia tantũ rem redigeret. Vna supererat difficultas, q; incertũ erat ubi castrametatus esset Scanderbegus, & in ea incertitudine peragrare prouinciã ad eum quęrendũ ardentibus bello omnibus, nõ satis tutum uidebatur, licet inuiolabile esset legati nomẽ, exoluere ĩn ea cura

Turcã exprobrat infelicitatem suam dijs.

Amurathes orationem suã ad Castriotum pro pace petenda dirigit.

Inuiolabile legati nomen.

Tyrannum

Tyrannum captiui quidam Dibrenſes, qui libertate impetrata, ſi incolumẽ Barbarũ ad Caſtriotum perduxiſſent, ſolutis uinculis, lęti præeuntes hominẽ, ad caſtra ire perrexerunt. Tumeniſtus mons primũ recto itinere petitus, ibi non inuento Scanderbego, ad Iſimum fluuium in ora maritima conceſſere, ſed nec ibi repertus eſt: nam ſublatis per eam noctem ſignis in planiciem quam rubram appellant, tranſtulerat uaſa. Quare admoniti de eo Dibrenſes á quibuſdam incolis loci abeuntes inde ſine mora, minus horæ unius ſpatio (nam parum ab Iſimo diſtabat) illuc deuenere, & priuſcꝙ intrarent caſtra, unus ex ducibus, relicto non longe legato cum ſocijs ad Scanderbegum cõceſſit, ſciſcitatus eius uoluntatem, an ſui adeundi regio legato poteſtatem faceret. Viſum primo Dibrenſem turmales ex lõgo deſiderio in amplexus, & mixta lachrymis oſcula effuſi ingenti plauſu excepere. Tum impigre deduxere ad Caſtriotũ, qui ubi uidit & audiuit hominem, eo perbenigne ſuſcepto, nihil immoratus quoſdam equites & pedites mixtos, Tanuſiumꝙ cum his ad accerſendum honorifice legatum Tyranni mittit. Eo in caſtra deducto, de mandatis quidem regijs nihil ea die relatũ, nam nox inſtabat, ſed humaniter ſuſceptus, lautoꝙ inſuper & opiparo acceptus conuiuio, in caſtris pernoctauit. Cętcrum iuſſus Moſes cum expeditiſſimorum equitum agmine ſingula circum loca, ſaltuſꝙ peragrans, atꝙ augens cuſtodias, ne per eum colorem Ottomanus aliquam fraudem moliretur, totam penè noctem eo in opere conſumpſit. Orta luce, Scanderbegus cõuocatis optimatibus, fecit copiam dicendi regio, ille cõpoſito iampridem ſermone maxima arte, ſi modo tale quippiam perſuadere liberis animis poſſet, ſic exorſus fertur:

Oratio Oratoris Tyrãni ad Epirenſes.

Dediſſent Dij iampridem hanc mentem nobis Scanderbege, quã ad te hodie tandem longis admonitis malis, ſerius fortaſſe ꝙ par erat, attulimus: neꝙ enim uel ipſi tot exercitus deletos, tot præclaros duces eodem extinctos fato uidiſſemus, neꝙ tu laceratum imperium quotidie in oculis haberes, & tot paſſim uulnera, ac gemitus tuorum exaudires. Sed ita natura comparatum eſt, ut ad pacem & æquitatem, niſi per ſanguinem et bellorum iniurias ueniri non poſſit. Quare æquo animo quod ſupereſt accipiamus, & has ſaltem reliquias melioribus Dijs ſeruemus. Satis inundauit per tot annos ſanguine humano Epirotica tellus, ſat deforme ſui ſpectaculum amceniſſima olim regio, & pulcherrima principũ ſedes præbet iam diu, ingẽtes uires, ac quaſi ſupra mortalium uota Amurathi Dij dedere, tibi minimas (ſi ad eum referas) ut libere loquar Scanderbege. Non pœnitendas tamen illas, tum militum, & tua uirtus, tum (quod maximum eſt) facit fortuna, ut præclare omnibus bellis oſtendiſti, quod & ipſi admirati ſæpenumero, licet in hoſte, & publice, & priuatim ſumus, dum ſuperbiſſimos Hungariæ populos & Græciam tot bonis affluentẽ tam facile perdomitam à nobis recordamur, ſola gens hæc inuicta ac impatiens dominij eſt reperta (nihil adulor hoſtis). Atꝙ utinam iſta uera non eſſent, quæ loquor, in uos tantũ, ut uideo, hucuſꝙ neꝙ fortes, neꝙ

Collatio felicitatis Turcæ et Scanderbegi.

fœlices fumus. Verum enimuero hæc uobis potiſſimum timenda fortuna Epirenſes, quæ forſan funeſto exitu credulos erexit ſpiritus, ut uelut perpetuam illius poſſeſſionem amplexi, tandem ruatis: neq; tamen, ſi ſingulas fortunæ ueſtræ partes oculis proponatis, uobis quoq; parum uiarium, & dignitatis hoc tam diutinum bellum abſtulit. Nam quamuis nõ multa hominum iactura hucuſq; nobiſcum bellum geritis, Vbi Sfetigradum eſt? Vbi latiſſimus eius oppidi ager? Vbi tot uillę, tot ædificia, tot prædiorum ornamenta? Vbi rerum omnium facies? Cur tam fertiliſſima regio periit? Vbi tot horrea annonæ, qua omnes olim uicinas urbes, & Italiam ipſam replebatis? Vbi denicq; (ut ſileam alia) pulcherrima Croiæ mœnia? quæ ita deformata iacet, ut uix ueſtigia murorum, & ſpirantes intus hominum uultus, nedum priſtinæ urbis formam retinere uideatur. Quid expectas ulterius? Vides quàm prægnantia tibi ſint malis omnia, urbes aliæ captæ, aliæ obſeſſæ, caput ipſum imperij Croiape nè ad nihilum redacta. Sola autem hominum adhuc reſiſtit pertinacia, quæ tandem frangatur neceſſe eſt. Decreuit nanq; Amurathes auctis copijs hyemem ibi omnem traducere, & aliam æſtatem, ſi opus fuerit, ac plures deinceps annos, donec fames tandem, ſi ferrum non poſſit, injiciat iugum hominibus, ſed hoc ita demũ, ſi tu quoq; mali tui ſtudioſus per eam imprudentiam allatas has ad te pacis conditiones ſprecueris. En exſtinctiſſimo hoſte ſocium te ſibi, ac tributarium cõſtituit Ottomanus, ſoluit Croiæ obſidionẽ, aufert in perpetuum hoſtilia ſigna ex Epiro, & mauult uectigalem ſibi ſine ſanguine prouinciam hoc beneficio deuincire, quàm tam cruentum diutius iugum quærere uobis. Perexiguum uero pro magnitudine officij onus imponitur. x. tantum annua aureorum millia præſtari ſibi petit. Aliud nihil neq; ueſtrum quærit, neq; ſuum repetit. Poteſtis Epirenſes, potes Scanderbege pro tot oppidis noſtris in Epiro, tot uillis, tot pulcherrimis rebus, quas non ullo hereditario iure, ſed ui ablatas tamdiu poſſides, iſtuc citra dedecus & iacturã tuam concedere Amurathi iuſtiſſime petenti. An ignobilior Epiro Peloponneſus? An Caramanus nobilitate tibi, uel potentia cedit, uel opibus? (ſine reprehenſione temeritatis dixerim) cæteriq; uetuſtiſſimi, & populi nobiles, à quibus quotidie Adrianopolim tributa æquo & libenti animo afferuntur, præcipue quod hoc non ſeruitutis loco, ſed magis propter quoddam ardentius fidei uinculum imponitur uobis. Diſcute uires tuas prudentiſſime dux, diſcute fortunam omnem, neq; hodie tam pulcherrimam occaſionẽ præterlabi è manibus ſine. Voles adhæc fœdera, ſi id neglexeris, nunc cupies forte redire quum non non poteris, quum mutatus rerum tuarum ſtatus uictorum quoq; ſuperbiores ſentiet uultus. Sed dum tam ſtudioſus huius rei hortator apud uos ſum, magis quàm par erat pro grauitate legationis, & dignitate Amurathis in hanc partẽ orationis incubui, nihil tñ ideo reuoco quę dixi. Quinimmo ſi hoſtis apud uos aliquid poſſum precibus rogo, obteſtorq; (ut dum licet) dum conſiliũ nõ mutat Senex, ueſtri

Fame iugũ hominibus injicere, ſi ferro nõ poßis.

Turca tributũ petit à Scãderbego.

ueſtri pariter, noſtriq; rationē habeatis. Eequid enim creditis, huius non impetratę pacis, ſi id forte contigerit, dolorem Amurathis magis, an noſtros animos offenſurū, noſtra hęc proculdubio, ac priuatorum capitū iactura, qui ex libidine eius hæc uilia corpora huiuſcemodi caſibus deſpondemus: & ſi ueſtro non poſſumus, noſtro plerunq; ſanguine animū eius exaturamus, erimus quotidie in uiſceribus ueſtris, dabimus ſanguinem, & hauriemus, donec tandem uel tot ſatietas malorū alterutros teneat, uel longa pertinacia, & fatum aliquod utroſq; crudeliter abſumat.

Nondum finierat Barbarus, quod multo murmure confuſum concilium, pleriq; immodico gaudio, quod defatigatum iam armis ſuis Amurathem, & uelut bello uictum uiderent, riſum nō tenuere, quū tanta pompa uerborum tributi mentionem proponi ſibi audiſſent. Alij ſub hac ſpecie pacis captare Amurathem ſe dicentes, ut quod hoſtibus non poſſet, tributarijs olim paulatim iugum imponeret, hoſtiliter fremebāt, neq; uel unus eſt inuentus (ita mortalium animos inflant res proſperæ) qui eam pacem, cū bellum perpetuū mallet, aut cogitandum ſaltem ſuper ea re diceret: Heu quo nunc abijt ille ſplendor gentis, illa nobilitas animorum, eius inuictę uirtutis ſemina? Videbant Albani laceratum imperium, urbes alias captas, alias obſeſſas, auita iugera hoſtilibus operta armis, uxores, liberos, procul à conſpectu ſuo in timore, & lachrymis tabeſcentes, diſcerpi quotidie ante oculos corpora ſuorum, & manantia ſanguine omnia, tamen iacere magis quiſq; in ea fortuna, & licet non omnino infœlicem, cruentam tamen libertatem fouere malebat, cū minimam conſeſſionem ignauiæ præbere hoſti. Scanderbegus igitur timoris neſcius inter eos ſedato murmure conuerſus ad Barbarum, ne animi dubium, & ſuſpenſum per contemptum ad Amurathem dimitteret.

Mortaliū animos inflāt res proſpere.

Haud abſimilis multum eſt, inquit, hæc tua legatio illi, quam Aiaradinus q; dudum (ſi memoria teneo) attulit, qui in ipſis fermè imperij noſtri auſpicijs quaſdam Epiri urbes, & Macedoniæ partem nomine Ottomani allatis ad id ipſum literis petijt. Proinde ſatis tum uobis in perpetuum credo fuiſſe reſponſum, nam neq; diminuta adeouſq; fortuna mea mihi uidetur, neq; ueſtra ſic aucta, ut nouas has cōditiones proponere nobis hodie honeſte poſſitis. Quod enim longo ordine amiſſum Sfetigradi oppidum, diruta Croiæ mœnia, & corrupta in campis omnia recenſes, uix id iacturæ loco computatur à nobis. Salua modo hæc capita ſint, incolumis miles, ſoſpes populus, recuperabuntur amiſſa omnia, deuaſtata reſtaurabuntur, iuuantibus Dijs (mihi crede). Hæc mortalium manuū opera facile & deſtrui, & conſtrui facile conſueuerūt, modo artifices, modo fortes dexteræ nō deſint. Sed dic quæſo, quando ita iuuat noſtra enumerare, quanti empta hæc uobis ad hunc uſq; diem ſunt? Quanto Sfetigradenſis urbs, licet nō uirtus ueſtra, ſed ciuium ſuperſtitio eam perdiderit? Quanto Croicenſis oppugnatio ſanguine ſtetit? Agite dū, nihil inuideo. Ita fortes, ita fœlices per omnia ſecula eſtote. Videam ſemper ipſo eo

Reſpōſio Epirenſis ad Oratorē Tyrānni.

modo ſigna ueſtra in Epiro, obſidete urbes, oppugnate, inſultate agris, corrumpite quicquid frugiferi tenet Macedonia, dum ea relinquatis fortunæ ueſtræ ueſtigia, ea fortitudinis ac uirtutis monumenta. Quare rogare potius uos, ut non diſcederetis, expediebat nobis, & uel ea pecunia diſceſſum ueſtrum emere. Abſit ut uiuente Scanderbego uectigalem uobis prouinciam hanc ulla uideat ætas, uel hominum ullus audiat. Non ſi totius poſſeſſionem Macedoniæ, & omnes patrum noſtrorum ſedes reſtituatis. Non ſi mecũ diuidat imperium Ottomanus ea nota inuri Epiroticum nomen paterer. Fruſtra itaq; externa coaceruas exempla, fruſtra Peloponneſiacam fortunam, & Aſiaticas ſeruitutes, ac cęterorum oculis noſtris ſubiicis, & diſertando animis inculcas, quandoquidem nullũ eſt tam efficax exemplum, quod ad eam turpitudinem poſſit liberum ingenium inuitare. Nihil ulterius locutus eſt legatus, nec aliud quippiã hac de re contendere uoluit, aut iuxta conſilium ſenis de minori ſumma agere cum hominibus curauit, quum tam alienos ab ea re omnium animos uideret. Dimiſſo igitur concilio, ductus eſt cum ſociis apud Scanderbegum ad curanda corpora. Tum opipare acceptum, & honorifice habitum, Tanuſius cũ aliquot equitibus mille fermè paſſibus procul à caſtris eſt comitatus, ne libera militum licentia uiolaretur. Vix abſceſſerat è conſpectu legatus, quod Caſtriotus ueritus inſidias hoſtium, ſi eum locum non mutaſſet ſublatis ſignis, Tumeniſtum copiis omnibus petijt, cuſtodibus paſſim per loca exploratoribus q; intentius quàm unquã antea feciſſet, diſpoſitis. Reuerſus legatus in caſtra, quæ in Tyranna minori poſita erant, ſicut dolorẽ Amurathi, ita ex ægritudine morbum quoq; ſumopere auxit. Quare eo magis quotidie inualeſcente, Satrapæ depoſita quaſi omni cura armorum ad curandum ſenem, illiq; medicamina adhibenda animos tranſtulere. Sed in ea morbi incertitudine, nullum efficacius, q; uerborũ remediũ uidebatur: nam impatientia doloris contractũ malum appoſitis ad id ipſum ſolatijs erat leniendum, & noua aliqua lætitia curandum. In eo ſtatu res perpaucos dies manſere, neq; non ſatis compos ſui omnino erat Tyrannus, ſed & audire ſuos, & alloqui ſatis cõmode poterat, atq; iubendo multa procurare, quę in rem uidebantur, donec Scanderbegus audita ęgritudine eius irrumpens bis, terq; in caſtra, quicquid fermè tum animi, tum corporis ſupererat reliquiarum exhauſit. Prima & ſecunda incurſio ipſius uix cruenta fuit, neq; aliquid dignũ memoratu geſtum, quũ ſolertiſſime inuigilarent Barbari ad defendenda caſtra, ac omnium animi eſſent magis ad ſe tutandum, q; ad alios laceſſendũ intenti. Iniecit ea res Scanderbego maiores, ac pœnæ maximos ferocię ſtimulos. Igitur noctem primum ut ſępius fecerat, ex ſe ipſa ſatis pauoris tumultusq; excitaturam ad ea conſilia amplexus, equitatu fermè omni ſecũ ducto Tyrannam petijt, nam commodior ab ea parte erat procurſo equiti, & magis opportuna iniuriæ hoſtium ſtatiua. Exacta media nox erat, quum appropinquans, Tyrannę ſtrepitu ipſo eques ſe prodidit, tenebrę

Morbus & ægritudo Tyranni.

maiores assueto erant, quod obducta multa nubium cali- [illegible] uisum omnem ademerat. Itaq; male potuit quippiam aduersus impetū uenientium prouideri, prouisum tamen est pro tempore, ordinatusq; miles, ut exaudito, nō uiso hoste, sumi iudicium ualuit, neq; nostris, minus iniqua, suspectaq; ea habitudo temporis erat, & licet plus animi afferentibus, q; non expectantibus iniuriam esse solcat, tamen horror quidam inuaserat pectora, & promouere uix ullus gradum audebat amplius. In ea utrorumq; hęsitatione Scanderbegus acceptis centum nō amplius equitibus ex Antesignanis, euolans è reliquis turmis maximo impetu ad lacessendos hostes usq; ad munimenta ipsa procurrit, incessansq; clamore simul, ac coniectis uerutis homines aliquot extra assignata sibi loca protraxit, concitatos ad se assequendum opprimendumq;. Sed oppressi ipsorū nonnulli sunt, reliqui sponte recepere se inter suos. Epirensis per ludificationem aliquantisper hac illac cursitans, excitare in se maiora agmina quę rebat. Vbi uero abire per eam inanē expectationem tempus uidit, & noctis aliquantisper tenebras appropinquante die fugari animaduertit, reuersus ad suos, abiecto omn respectu, summa ratione cum Tanusio, Streslo q; (nam Moses in Tumenisto cum peditatu fuerat relictus) diuidit copias, admonitis q; singulis, quid facturi essent, ducit in hostē. Missilibus primus furor exatiatus, ac maior pars dimicationis per coniectum telorum acta. Nam Castriotus timens, ne si confunderentur ordines, discrimen suorū hostiumq; periret, negabat militi cominus inferre gradum, neq; ad gladios uenisset res, ni regij multitudine freti, insigne agmen suorum à leua parte misissent, ut nostros medios interciperent, quos ubi aliquantulum à reliquo robore progressos uidit Scanderbegus relictis munimentis ocissime ad id latius cōuersus, diuisis & ipse uiribus, ut utrinq; pugna non intermitteretur, maximo impetu aggressus est. Non segniter primo impetu excepere Barbari, sperantes mox à castris affuturum subsidium: tamen ubi tarditate suorum dilabere paulatim uires sibi, & hosti crescere cum uictoria ipsa ferociam uidere, uersis ad tentoria equis, fuga, qua sola poterant, se saluarunt, plures tamen ante fugam cecidere, simul et ex nostris nonnulli. Stresium etiam Tanusiumq; iam exoriens lucifer, & inualescens semper uis hostium terga uertere coëgit, insecuti ardentissime hostium ordines eam nostrorum paucitatem essent, sed ne animū Tyranni offenderēt abiecta cupiditate ultionis ad dāna sua recensenda sunt conuersi. Præter cædem alia deformatio castrorum non fuit, neq; prædę quippiam ablatum, nisi aliquot priuati in occisorum spolia, nam pro uallo non intra munimenta & ceptum & finitum est certamen. Purpurati maximo consilio cęlauerunt eam cladem Amurathem, ne maiora præberent alimenta dolori, tamen nihil solicitum senem fefellit, quod & publicum murmur, & priuatæ uulgi querelę facile eam calamitatem inclinato ad male suspicandum animo, prodidere. Hostis captato tempore prætorium ipsum cruentis signis irrūperet, relinquere obsidionē, & ceptum

Opinio purpuratorum et satrapum, ad uoluntatem Tyranni recuperandam, et a repellēdos ex stricti impetus.

tanto

dum firmatis populorum animis deleri incruentis fermè omnibus suis cum nomine ipso hominē potuisse. Non Alybassam, qui primus alimenta ferocię eius & fœlicis auspicia fortunę dedit, nō alios fuisse mittendos, quibus tum captis occisis ea & uirium sibi fomenta, & fidem apud subditorum ingenia perstruxerit, ut ipse totiēs tanta ignominia, & imperij lacerratione uix fando isthęc crederet, nisi experientia magistra suo malo edoctum esset. clx. amplius millibus armatorum dicebat, intrauimus Epirū, & hic consedimus. Nunc si uacat, cōferte capita, discutite omnia, animaduertetis quantum de summa sit detractum, nō poterat homines tenere locus. Hodie quot tētoria uacua? Quot errantes sine dominis equi? Quā diminutis longe copijs Adrianopolim repetetis? nam spiritū hunc Epirotico solo deuouere fata. Sed quid impedimenta, casusq; fortunæ imputo mihi? tum enim primū hæc malorū semina orta in Epiro, at quantis cum tot bellorum motibus ardebat Hungaria, Eugenij, ac cęterorum Christianorum concitans in nos arma? Quum non de Epiri, sed totius possessione imperij certabatur, ut Varnenses, Basilienses q; labores præbent omnibus documentum. Ita dum ad tot negotia nec; tempus, nec; uires sufficiunt, creuit hic hostis, ut uidetis. Quomodo autē posthac cum eo, quáue arte belligerandum sit uobis, consilium à me expectare non debetis, qui tam iniquus mihi ipsi æstimator in rebus omnibus fui. Nunc; magis cogitatus meos fefellit fortuna, fœlicior tu fortè bellator cōtra eū futurus Mahumetes, & pro tot datis honoribus mihi, Epiroticum forsan tibi triumphum seruauere Dij. Accipies itaq; sceptrum hoc, & alia regni insignia fili, ac interea pręcipue hostem hunc, ne inultam mortē hanc sinas. Id unum pro tam amplo honorificoq; patrimonio tibi sumito, ea solum uictimam seniles manus exposcunt. Posthęc dicta obmutescens, dimidium ferè eius diei in angustia spiritus consumpsit, tum obortis ante oculos tenebris, petitam tot Christianorum odijs animam exhalauit. Operęprecium nunc est audire hęc, & uidere eos, qui tanta mercede rerū humanarum statum licentur, & credunt, ita cōcedi alicui posse perpetuā fortunæ possessionem, ut non aliquo temporis momento interpellari queat. Quid Amurathe quondā maius? Cui splendidior fama uiri (cæterorum uenia dixerim) toto orbe terrarum extitit? Quæ attestatior fortuna fuit? Quis speciosiores ea ætate triumphos tulit, & tot uictorum regum, ac superbissimorum populorum spolijs obsoletum iam Ottomanum nomen, ac Barbaricas domos ditauit? Hic domestico furore inhibito, ac fraterno sanguine (ita regni libido licere omnia facit) sumptis fortunæ auspicijs, primus insanienti Græciæ libertatem extorsit, & fixo in uisceribus eorum imperio, acceptisq; inde uirium alimentis, deinceps cæteros populos Christianos tot afflixit calamitatibus, ut eas enumerare sit difficile. Hic primus murum Græcorum in Peloponeso faucibus iuxta Corinthi Isthmum, quem Heximilium nunc uulgo appellant, diruit, & peruiam sibi undequaque Europam fecit, qui tot

Amurathes moritur.

Fortunæ possessio non est res perpetua.

Gesta Amurathis sub compendio recensita.

Corinthi Isthmum Heximilium uocant.

regna

regna in Asia, urbesq; nullo hæreditario iure, sed uirtute sola obtinuit, exercitus fudit, reges bello uicit, atq; superauit. Qui etiam rege Hungarorum occiso, Hunniadem ingentis nominis ducem, ac bellatorum illum strenuissimum non semel fugauit, easq; fortunæ sponsiones animo uoluens suo, totius orbis terrę dominium, ac Christiana imperia omnia spopondit sibi. At nunc q̃ dispar hominis animus, q̃ anteactæ uitæ dissimilis oratio fuit, ut tam sordide in oculis contempti olim hostis conqueri, & gemere tã fœde sit auditus. Quo inuicti illi spiritus, & imperiosa uox abierat? quã tot duces legiones, tot armatorũ millia, timidis auribus audiere. At nunc q̃ alius hominis uultus, alia facies, aliud spectaculũ? Vbi caput illud tot decoratum triumphis? Vbi insignis sceptris dextera? Iacet deforme cadauer, cõpressę manus, exporrecti pedes, qui tot gloriose terras uictrices calcarunt, necq; quippiam de tot bonis, tot laudibus cadu cum sibi corpus retinet. O imbecillem humanæ naturæ conditionem. O inanem mortalium gloriam. O cæcas hominum mentes. Quid iactamur? Quid extollimur? Quid est quod dignitates, opes, potẽtiam, tanto pere flagitamus, perpetuo scilicet his frui cuiquam datum? O mira rerum mutatio, fluxa humani imperij gloria, & ludentis fortunæ iocus. Corpus eius unguentis, aromatibusq; conditum seruatum ornatissime est, humandum postea in Bursa Asiæ oppido ex more gentis.

Deploratio humanæ imbecillitatis.

Mahumetes mox rex salutatus, mors senis, quo magis potuit silentio tecta est à purpuratis, ne eius rei fama ad hostes transiret. Per noctem collectis uasis, ac paratis ad discessum omnibus, incerta adhuc luce, sublata sunt signa. Mortuum autem Amurathem ferunt circa autumni dimidiũ, quinto, postquam obsideri cepta fuerat Croia, mense. De illius uero ætate uariant homines, sed nullus quintum & octogesimũ annum attigisse negat. Inuitus profecto Mahumetes eam obsidionẽ, & tam ignominiosum bellum reliquit: sed coactus est ire Adrianopolim ad ueterem morẽ in sumendis fascibus seruandum, & seditiones, si quæ (ut fit) in ea rerum mutatione orirentur, extinguẽdas. Non deseruit uestigia eius Scanderbegus, nunc urgens, nunc carpens postremos, donec egressum omnes imperij sui fines uidit, tũ duplici ouans lætitia, & Amurathẽ tam ignominiose de medio sublatum, & fugatas hostium reliquias uideret, ad suos reuersus Croiam recto itinere petijt. Oppidani iam ingenti desiderio cum Vranaconte urbe egressi, madentes adhuc sanguine campos, & possessa tamdiu ab hostibus loca oberrabant, morabantur ubiq;, perlustrabant omnia, uix uisis singulis ac perscrutatis satis credentes sibi, ita infixus iam pridem horror uiris nõdum suspensa pectora reliquerat, Scanderbegus maximo concursu uulgi exceptus est. Vranacontes primum inter multos amplexus deosculatus, cæteri deinde ex more, uulgus nunc ad pedes ducis prolapsum, nunc uestimenta eius apprehensans, cupida (ut solet) illis oscula figebat. Quantum magis potuit ab ingenijs humanis clamore, cantibus, & omni genere instrumentorum expressa lætitia est, nõ cam

Mahumetes inuitus redit Adrianopolim.

Scanderbegus excipitur à Croiensibus.

panarum

panarum tinnitus, nõ perennes tota nocte accensi ignes per multos dies ceſſauere, conuiuia, epulæq; per totam urbem, uicosq; omnes & compita lautiſſime celebrata. Croienſes pro fidei opera geſtisq; rebus egregie ſunt tum publice, tum priuatim laudati, præſidio ultra præfixa ſtipendia ingens pecunia, ac ueſtimentorum magna uis erogata. Vranaconti præaurum argentumq; clamydes duę purpureę, unaq; auro contexta dono data, & quatuor deinceps uillæ. Poſtremoq; non expectatis faſcibus decoratus eſt, ac totius Dux Aemathiæ deſignatus. Sed illud in primis à Caſtrioto non omiſſum, quum eius uictoriæ nuncios ad omnes principes & populos uicinos mitteret, quare ingens undiq; concurſus quotidie erat, multi quoq; (ut ſit) nouæ tantum fama rei propter mortẽ Amurathis exciti, tanquam ad inſuetam aliquam pompam ſpectaculi uenere. Peruagauit is rumor breui totum fermè orbem terrarum, non expectatior tum, non lætior nuncius Chriſtianis omnibus eſſe potuit. Reſpirauit Hungaria, recepit Græcia ſpiritum, ac laxata uelut ſibi credidit uincula, omnium animi inani illa ſpe iunt erecti, dum eam regum mutationem fortunæ quoq; ſuæ ſtatum expectant innouaturam. Heu fallaces cogitationes, & miſeriora miſerorum refugia, ſublatum uidimus Amurathem, deſuit ne ideo cruentior hæres? Huius certe nobis interitum poſt longa tandem mala lachrymis noſtris conceſſere fata, idcirco ne cum Mahumethe noſtræ abiere ſordes? extincta calamitas eſt? Compreſſis ſcilicet manibus ſedemus, mutuis inter nos odijs certantes, & ea nana credulitate mortalem cũ unius hominis capite tantam hoſtium fortunã credemus? Facturi tamen tum demum, & præpropere forſan (quod ominari horret animus) finem querelis, facturi malis ſumus, quum & reliquarum noſtrarum finem faciemus. Verum enimuero nunc lachrymis omiſſis, breuem hanc lætitiam cum cęteris ſequamur. Iam certatim gratulationes ad Scanderbegum, uel ab externis gentibus aduolabant, diffuſumq; præcipue tunc eſt per ora populorum celebre uiri nomen. Croia morte Amurathis tunc nobilior, quàm Argos olim Pyrrhi morte reddita: ſed ad eas gratulationes ingens quoq; à Chriſtianis ducibus gratitudo, & animorum munificẽtia acceſſit. Nanq; Nicolaus tum Romanus Pontifex, Ladiſlaus Hungariæ rex, & Philippus Burgundiæ Dux legatos contentione quadam ad eum cum ingenti auri argentiq; pondere miſerunt, quum ſatis ſcirent eum tam longis bellorum incommodis exhauſtum tali auxilio indigere. Alphonſus quin etiam Arragonum rex (utpote qui longo cæteros interuallo in amando Scanderbego ſuperabat) ad maximam pecuniæ ſummam illud quoq; addidit, ccc. millia modium tritici, c. hordei, quum audiſſet ſementem fieri prohibitam ab hoſte in Epiro, & quę facta fuerat corruptam. Multos quoq; artifices pecunijs ſuis conductos, ut Croiæ muros inſtaurarent, quos dirutos à Barbaris nouerat, miſit. Caſtriotus inſtructis ludis omnis generis ea pulchritudine ſpectaculi famã ipſam uictoriæ murum in modum auxit, alter iam exercitus ſub Croia ut

Vranaconti dux Aemathiæ

Gratulationes ad Scãderbegum ab externis gentibus.

Nicolaus Pontifex Romãus.

Ladiſlaus Hũgariæ rex.

R debatur

debatur, tanta undiq; multitudo confluxerat, non ſpectatorum tantum, ſed lectiſſimæ iuuentutis ad propoſita ſibi præmia expetenda, non uidebatur uſq; adeo mirabile hominibus fractas ab Albanis fuiſſe uires Amurathis, intuentibus eam militarem ætatem, & uirorum robur circa Scanderbegum aſpicientibus. Redierat uere tunc uetuſta nobilitas Macedoniæ, & ſecula illa Alexandri, Pyrrhiq; iam obſoleta, in integrum reſtituta uidebantur.

Seculo Alexandri & Pyrrhi nobilis Macedonia. Vide Plutarchū.

HIC BELLI FINIS CVM AMVRATHE FVIT.

MARINI BARLETII SCODRENSIS SACERDOTIS, DE VITA ET GESTIS Scanderbegi Epirotarum Principis, Præfatio.

QVO STVDIVM ME ISTVD SCRIBENDI LONGIVS PROuehit, eò creſcere magis cum magnitudine ipſa rerum labores uideo mihi. Et nunc ex uero (quod in principio operis teſtatus ſum) conſideratam illam ſuſpicionem, non inanem timorẽ in hoc onere ſuſcipiendo ipſo rei experimento fuiſſe agnoſco. Nam licet aliquam partem itineris emenſo, imminutus quoq; paulatim labor fouere ſpe animum deberet, & maiores ad reliquum exoluendum corpus, expoliendumq; ſubdere ſpiritus, nõ ideo minus me hoc onus conficit, quũ & progredienti longius deficiant uires, & peractæ iam uiæ incommoda quæ ſolatium aliquod peragendæ poſthac afferre deberent, è contrario ipſa laboris extimatione atq; memoria, non contemnendum incutiant timorem, quum nihilominus ardua difficiliaq; mihi reſtare nunc uideo. Quis enim (ut Italicæ fortunæ, & Apuli triumphi nulla ſit habenda ratio) bellum cum Mahumete geſtum, illi quod cum Amurathe decertatũ fuerat prius ulla ſui parte, uel rerum, ac periculi magnitudine, uel longitudine temporis, uel cauſis ipſis comparauerit? Quippe quum toties non incruentis Epiroticis ſignis de ſumma imperij ſit certatum, & ad externa confugientes auxilia noſtros aliquando uiderimus, neq; res ulla finem ãrmis, niſi mors alterius fecerit. Cauſas uero eius odij acriores omnes hic fuiſſe quis neget, & ſingula ad hoc bellum maiora præbita alimenta, quum amiſſa tantum poſſeſſio Epiri, & accepta in parte imperij damna Amurathi arma induerint. Mahumeti non hæc ſolum, tamdiu pertracta, & ueluti iam cocta, uerum recens patris fatum, & intolerabilis iniuria rabiem uerius quandam & furorem iniecerint. Huius præterea tum ętatis impatientia, tum ſuapte natura ferox ingenium, & ſitiens ſanguinis, præcipue

Italica fortuna. Apuli triumphus.

præcipue Christiani animus, omnem cupiditatem, sęuitiamq; paternam facile superauit. Nam ad imperium quantum addiderit, indeq; paribus uiribus ac odijs in nos sit inuectus, Constantinopolitana fortuna (ut sileam alia) satis efficax documentum præbere potest. Quare nõ ab re censui, tanta rerum molimina præcentione aliqua in medium deducere, & noui hostis apparatus noua etiam præfatione recensere, atq; ita paulatim nunc uentis, uelisq;, nunc remigio, uelut nautæ faciunt, alta æquoris secans ad præfixum animo signum properare. Vel sicut onere aliquo, & labore itineris pressus uiator, nunc resocillat uires, nunc alternis manibus, ceruice, humerisq; gestat pondus, nunc trahit, donec præstitutum attingat locum, ita ipse nunc amœnis diuerticulis consulam mihi, le gentibusq;, nunc si aliter nequeam tractum pedibus (ut aiunt) onus qualicunq; exitu claudam.

Cur nouã hic posuerit præfationem.

MARINI BARLETII SCODRENSIS SACERDOTIS, DE VITA ET GESTIS Scanderbegi Epirotarum Principis, Liber Septimus.

TYRANNI MORS ADRIANOPOLI AVDITA, creditaq;, uarios animorum & rerum motus excitauit. Optimates urbis (utpote qui nunquã uel imperium, uel fortunam Amurathis fastidierant) maxime eo nuncio indoluere, ac luxere diu Senem, tũ ob communem iacturam) nullus nanq; ad eam diem Ottomanę gentis uel charior suis, uel iustior in hostes fertur fuisse, tum quod eam regum mutationem non sine multis priuatorũ incommodis futuram sciebant. Præseruida tamen ingenia, rerumq; nouarum cupida, nullus satis profecto tetigit dolor, quin erecta sunt magis & in spem adducta, quum Mahumetis & ferocis ingenij, & adolescentis sceptrum longis iampridem uotis exoptassent. Vulgus suopte ingenio auidum rerum mutationisq; maxima lætitia nunciata audiuit, indeq; lanizari, qui filij Principis appellantur, armati per urbem peruagantes (ea enim licentia, uel peruersa potius consuetudine, in funere Regum gaudent) multa priuatorum bona, Christianorum præsertim, atq; ludæorum, quorum inuisa Turcis nomina, impune diripuere. Confluxerant præterea, & confluebant indies ex omnibus partibus homines ad eam nouitatem rerum, & nouorum fascium spectaculum uidendum. Quare uenienti cum exercitu Mahumethi incredibilis prope multitudo obuiam processit, sed lanizari quos diximus, primi omnium, à quo quum ex more ueniam scelerum, & rapinarum factarum in urbe æque facile, ac pe

Motus atq; tumultus in Adrianopoli ex morte Amurathis.

Amurathes a[illegible] ans.

Ianizarifilij principis bona Iudæorum & Christianorum inuadunt

tiere impetrassent, acceptum deinde intra mœnia ingẽti lætitia, ac magno plausu uulgi in regiam perduxere. Tum ab omnibus summus princeps conclamatus, & ornatus diademate, sceptroq́, ac cæteris regijs indumentis, in sedem paternam multis supplicationibus populi, uotisq́ repositus est. Aerarium, Aresauciq́ ei eodem tenore traditi. Obedientia à purpuratis & nobilissimis quibusq́ iureiurando promissa, aurum, argentumq́ passim per uicos omnes diffusum, ac militibus magna uis pecuniarum erogata. Ita uetustus mos gentis, & solennitas in faciendis regibus ex parte seruata est in Mahumethe, ex parte non seruata. Nam primum omnium consueuere principes Turcarum filios, uixdum pubertatis annos egressos, procul à se, & extra Europam in longinquis Asiæ locis tenere, illa forsan ratione, ne (quæ uix ullam satis præterit ætatem, personamq́) regnandi libidine parentibus insidientur. Quum uero rex ipse moritur, uel morti creditur uicinus, Satrapæ & alij quorũ maior autoritas ad populum, & cura imperij, atq́ rerum publicarum, prout quisq́ affectus est regiæ proli, nuncios, literasq́ alij ad alios mittunt, monentes de singulis, & solicitantes aduentum illorum ad modo non iacens sceptrum occupandum. Quinimmo ea cõtentione purpurati, dum amiciori sibi quisq́ ex regijs liberis imperium seruare quærit, literas inter se, nunciosq́ latenter adhibita fraude intercipiunt, ne celeritate ab alijs præueniãtur. Nunc alijs relinquo cogitandum, quibus uotis, quo libidinis æstu iuuenes admoniti ad eam magnitudinem præmiorum undiq́ proruant. Tamen qui primus littora Hellesponti contingit, uel ei regni insignia manent. Nam prodeuntes obuiam, Ianizari cætera deinceps (ut narrauimus) per securum ocium in eius potestatem redigunt. Cæteri fratres propelluntur extra omnes imperij terminos, uel interficiuntur, ne aliqua seditionis causa supersit. Vnde fluxit illud apud ueteres: Fœlicius priuatis, quàm regibus liberos nasci. Cæterum istorum nihil Mahumeti contingere potuit, quũ neq́ alij adessent fratres ad gubernacula imperij apti, neq́ ipse priuatus ex Asia, sed magnis uiribus ex hostili solo referret signa, ubi primum (ut dictum est) militari consensu, & totius exercitus sanctione rex fuerat designatus. Quare præter tumultum, periculumq́ ullum quietissime imperio est potitus, neq́ ea lætitia populi multis diebus intermissa. Abierat iam cum dolore ipso nuper amissi ducis memoria obliti recentis ignominiæ, ac Epiroticæ fortunæ omnium animi, euanuerant recentes clades, ac fumantia adhuc funera sociorum, uixq́ ullus deformati reliquias exercitus præ ea noui spectaculi pompa uidit, uel succurrit desipientibus lætitia, quod uirorum robur, quam speciem ordinum misissent in Epirum, & quam recepissent. Cæterum impatiens ocij, ac insitæ ingenio crudelitatis Mahumetis ad res imperij alias firmandas, alias innouandas conuersus primum omnium inuestigauit, an proles alia extaret ex Amurathe, & frater ullus sibi alicubi terrarum educaretur, in quem ex more gentis ageret, & regium odium expleret. Obtulisse ferunt

Calybassam

Mahumetes fit rex Turcarum.

Consuetudo Turcarũ principum, ut liberi longissime absint à parentibus.

Fœlicius priuatis quàm regibus liberos nasci.

Calybassam (ut noui animū regis conciliaret sibi) infantem Calapinum nomine, sextum agentem mensem, quem ex Sponderbeij nobilis uiri filia nouiter in matrimonio sibi iuncta susceperat Amurathes, & moriens fidei hominis commendauerat. Mahumetes ubi adhibitis peritis mulieribus, certā patris sobolem esse cognouit, necato illico infante, funus eius honorifice egit, sicq; diri auspicia regni sanguine fraterno consecrauit. Alij pro Calapino alienū puerū suppositū à Calybassa dicunt, educatūq; illum & postmodū cū reliquijs naufragij Byzantini Venetias allatum, ac deinceps Romę Calyxti tēporibus sub custodia in aula Pontificū fuisse. Ego neutris assentior, sed uix tolerabilē errorē in omnibus inuenio, quū non uideatur simile uero, ut Amurathem octogesimū iam egressum annum generasse filios dicamus, ni hanc tam raram liberalitatem naturę nostra senserit ętas, quam in Masinissa illo, & Catone prisca experta sunt sęcula. Vtcunq; sit, haud in magno discrimine pono, dummodo quod re ipsa fuit, diluceat. Libenter nanq; neq; ipse errare uellem, neq; alios reprehendere, sed ea est historię norma & lex, ut uersanda discutiendaq; multa falsa mixta ueris sint, quo uelut in purgatis aquarum riuulis nitidior hausstus relinquatur ad hæc nostra properantibus. Sequutus eam seuitiam Mahumetes (ut nihil penitus de sceleratis eius initijs omittā) nouis quotidie criminationibus in purpuratos domesticosq; confictis, & nonnullis eorū crudeli supplicio sublatis, breui (quod iampridē priuatus agitauerat) formidabilem se magis q̄ regē decet, ac inuisum propè populorū animis fecit, ueterū sanctiones, ac instituta maiorū, et leges ipse suas domi forisq;, nūc corrigēdo, nunc supplendo oēs ferè innouauit. Nouisuecti galibus subditos onerauit, & ad copias augēdas, ac ærariū locupletandū magis q̄ alius quispiam animū intendit. Nam (quod ad reliqua attinet uitia) inter cæteras eius sordes auaricia quid maximum numeratur, ut in uestitu uictuq; parcissimum fuisse dicant, sagacissimum supra hominem ingenium, ac cupidissimum rerum magnarum nemo illi nō ascribit, crudelitate, & ferrea (ut aiunt) uirga omnes excessit mortales, modicū discrimen inter suos extraneosq; fecit, uix mitior domestico q̄ hostili sanguini, perfidia in homine maior nō inuēta, nō fidē ulli, nō promissa seruauit, sed non illecebris, omniq; libidinum genere ferox animus abstinuit, tñ sine controuersia tum peritus, tum fortis bellator, laboris ac uigiliarum patientissimus, religionis simulator non ineptus, uinum de more gentis nō bibit, linguā, literasq; Græcas, Persicas, & Arabicas calluit, historias uersare, audireq;, amor illi in uniuersa uita fuit, astrorū ac syderū præcipuus obseruator, ut oia acta, agendaq; sibi ad eorū cursus referret, neq; defuit sæuitię illius mixta quoq; quędam seueritatis ac iusticię species, ut peruia omnia, tutissimaq; itinera eo imperante essent, abolitumq; penitus latronum ac prædonum nomen. Et (ut habitum etiā ipsum oris, corporisq; perstringā) mediocris, uel modica potius statura tam ingētes claudebat spiritus, uultus animo non dissimilis, aspectusq; toruus, terribilis, nasus obcuruus

Calapinus Amurathis filius necatur à Mahumete.

Autor diuersę sentētiæ est.

Historię norma & lex.

Mahumetes magis se formidabilē, quā regē declarat.

Auaritia Mahumetis.

Dotes bonæ & malæ Mahumetis.

Historiarum amator. Astrologus.

Hostis latronū & prædonum

Mahumetis statura

obcuruus, pallidus color, corpus quadratũ, ac mẽbra robuſtiſſima, eaq́; uis brachiorũ, ut olim quũ apud Amurathẽ patrẽ Scãderbegus ageret ex omni regia iuuẽtute in arcu tendendo à ſolo eo adoleſcẽte adoleſcẽs ſuperari uix pateretur. Magis fortaſſe q̃ par erat, ad Mahumetẽ intendimus animũ, quandoquidem nõ eius mores, uitamq́;, ſed Scanderbegi ſcribere promiſimus. Volui tamen in hoc cõmunis uoluptatis rationẽ habere, quippe quũ nõ ingrata hęc poſteris qualiacunq́; futura putem, ut tã præclari ducis, & hoſtis alioqui nominatiſſimi, interiorẽ, exterioremq́; habitum hic uelut in ſpeculo poſitũ haberent. Quũ neq́; minima pars laudis noſtri ducis in eo uerſetur, et eò magis fortunaq́; uirtusq́; eius ſpectatior reddatur, quò magis hunc nunc deprimimus merito, nunc extollimus.

Inſtauratio urbis Croiæ.

Dum ſic hoſtium animi ad noui principis contemplationẽ eſſent conuerſi, & eius cura ad domeſticas res tranſmiſſa, Caſtriotus interea inſtaurationem Croiæ, & murorum reparationẽ maxima diligentia aggreſſus totos dies in eo opere conſumebat. Munimenta uetera, quæ partim diruta, partim quaſſata, nonnulla etiam demolita erant, omnia renouauit, auxitq́;, & in elegantiorem firmioremq́; ſpeciem reformauit, q̃ ab antiqua ſimplicitate fuerant conſtructa. Quum nullus tormentorũ uſus, nullum machinarum inuentum urbium ſalutem tunc infeſtabat, in militum tantum pectoribus, & fortium uirorum dextera omnia bellorũ munia erãt repoſita. Atq́; utinam adhuc tam inſignis inuentor artis lateret, & eo munere noſtra carerent ſecula, plures fortaſſe Hectoras, plures Epaminundas, plures Scipiones haberemus, neq́; tam prompta deditio ciuitatibus eſſet, & paſſim ad perfidiam fideliſſimorum populorũ animi cogerẽtur. Quod ſi priſca tempora id genus inſidiarũ ſenſiſſent, non couſq́; uel militum, uel ducũ proceſſiſſet uirtus, non occiſi laudem Hectoris Achilles, Aeneas Turni, Tolumnij Coſſus, ſed humilis aliquis de plebe uir, & uile mancipium habuiſſet. Non decennalis obſidio Troiæ totius penè orbis oculos, uiresq́; in ſe cõuertiſſet, & per omnes ætates tot præclara ingenia excitaſſet ad ſcribendũ. Non Tarentinã tã diutinã oppugnationẽ mirarentur, Segnius, Saguntũ, Numantiaq́; celebrarentur. Taceretur Petilia in Brutijs, Non Pœni ducis furorẽ obſcurũ Caſſilini oppidũ totiens contempſiſſet. Itaq́; quantũ dedere inuentis ſuis hinc nobis (ut aliás multis laudibus extuli) materię ad ſcribendũ præclara noſtrorũ temporũ ingenia, tantũ abſtulere inde, uel multo magis quidẽ. Iam nõ amplius uera apparere uirtus poteſt. Nullũ gladio, nullũ ſcuto artificiũ, oĩa iſthęc uana, irrita oĩa. Quid melius? Eminus gerũtur bella. Sedẽdo nũc oẽs uincimus, quod de Romanis tantũ olim dici cõſueuit. Cęterũ ut unde egreſſa eſt, có redeat oratio, ad portã ipſam urbis turrim ingentẽ ſolidiſſimã cõſtruxere, nõ tñ prærecta facies murorũ relicta, ne opportuna iniurię eſſet, ſed uelut iacens, ut facilius cluderet ictus machinarũ. Nos à forma pedis ſcarpã uulgari magis proprio uocabulo eam appellamus. Tum reliquæ partes urbis intus, extraq́; nunq́; intermiſſo opere ſumma ratione reficiebãtur.

Comparatio ætatis Scanderbegi ad hanc noſtram

Bombardorũ uſus utinam non eſſet.

Vera uirtus apparere ne quit.

Sedendo uincere.

Inter hęc

Inter hæc agenda purpurati, ac principes consanguinei Scanderbegũ quiescere non sinebant, cupientes iam ad magis domesticas res, & curam prolis suscipiendæ animum eius traducere, quum libera metu omnia dícerent, exhausta pericula, hostes tum recenti clade, tum nouis rerum motibus, & mutatione regis ab omni belli cura auersos. Non defraudandos ulterius eo gaudio populorum animos, ac subditorum uota. Læta præterea fore omnia, festiuaq; tempus ipsum anni (erat enim mensis Maij, quo cuncta rident atq; reflorent) id suadere. Pateretur aliquando & ipse in eo uinci, gratum magis id suis futurum, quàm memorabilem uictoriam de Amurathe, & omnes fermè res ad eam diem bello gestas. Castriotus quamuis inuitus eo se uelut uinculo illigaret. Tamen singula consideranti magis è dignitate utilitateq; id facere usum, neq; reuocare id sibi integrũ uidebatur, quod priore anno itidem sedulo petentibus fuerat pollicitus. Proinde nihil recusans totius rei arbitrium ad Musachium Topiam sororium suum, & paucos consilij participes detulit, erat ea tempestate Harryanites Cominatus (de quo aliàs diximus) inter omnes regulos Epiri, tum imperij amplitudine, tum uetusta generis nobilitate præcipui nominis, non indigna eo patre puella Donica iampridem sermonibus omnium innotuerat, forma (quod non ultimo loco in fœminis spectari solet) elegantissima. Quare nulla uel Scanderbegum cura de alterius nuptijs, uel Harrianum de eligendo alio genero incessit, cuncta inter eos æque facile, ac cogitata fuerant, acta transactaq;. Dos ad arbitrium soceri relata, & eo statuente accepta, digna quam & ille daret, & hic acciperet, festiuitas nuptiarum non dilata à Scanderbego, sed eodem tenore & ducta in domum uxor, & solita lætitia impartita populo. Principes uicini, ac quicquid fermè usquam fuit Epiroticæ nobilitatis, aut ipsi maxima pompa, & munerum magnificentia ei spectaculo affuerunt, aut gratulationes, nuncios q; cum lepidissimis misere donis. Gaudebant omnes duos potẽtissimos Epiri principes inter se eo nexu affinitatis iunctos, quod imposterum has uires unitas seruaturas ab omnibus iniurijs bellorum, periculisq; prouinciæ statum facile apparebat. Veneti magistratus, tum legationibus, tum muneribus ex publico gratissimi Senatus uoluptatẽ in eo ostenderunt, ac cęteri deinceps principes beniuolentiam ingentem, quam in aduersis apperuerant, in festiuis quoq; (quæ duo esse tempora probandæ amicitiæ dicit uulgus) cumulatissime sanxere. Ab Alfonso ita maxima omnia allata sunt, ut recusasse accipere Scanderbegum dicãt, coactum tamen à purpuratis & legatis ipsis regijs accepisse, dedisseq; ad eum alia non minora, equos, seruos, & cætera (ut consueuerat) Barbarica ornamenta, ac deuictorum hostium spolia. Acta itaq; ea festiuitas pari fama, atq; pompa est: nam ad hæc ludi uarij generis cum excellentibus præmijs propositi cupidam undecunq; gloriæ iuuentutem excitarunt, & auxerunt maxime eo spectaculo formam rei ipsius celebritatem. Mahumethem neq; instaurationẽ Croiæ, neq; eorum quippiam latuisse

Musachius Topia sororius Scanderbegi

Donica Scanderbegi uxor.

Duo tempora probãdæ amicitiæ.

 dicunt,

dicunt, ac libenter fuisse læticiam nostrorum perturbaturum, sed domesticis rebus occupatum, quum semper ægri aliquid in nouo regno oriretur, tum ad cumulandas pecunias, & ærarium locupletandum intendentem coactum ab ea cura abstinere, tñ inter minandum (ut dicatior erat) appellasse infœlices nuptias, & breue miserorũ gaudium, quũ omnia funestissimis pensanda lachrymis prępropere diceret. Scãderbegus, quod unum restabat, accepto non ignobili armatorũ agmine cum noua nupta aliquot dies in obequitãda prouincia, & peragrãdis imperij sui terminis, ac uisitandis urbibus, locisq; singulis cõsumpsit, id quod multis iã annis propter assidua hostium impedimẽta, & incõmoda bellorum excqui nõ potuerat. Effusa undiq; multitudo, ac prouinciales passim certa æmulatione in eorum aduentum noua genera spectaculorũ depromebãt, conciliare pro se quisq; uarijs officijs animũ dominæ, & sic ad Principẽ ipsum aditum parare studebat, nemo cõtemptus est, nullus affectus spretus, accepti pari uultu, & hi qui plenis, & qui uacuis deficiẽte fortuna manibus, sed prodigis tantum animis uenere. Inter equitandum, & perlustranda singula Castriotus, quum ad Macedoniæ uestibula, & ipsos quasi imperij sui limites in Dibra inferiori uenisset ad locum, unde maxime Barbari irrumpere in Epirum, & repentinis excursionibus impune lacerare res agrestiũ, atq; incautos opprimere consueuerant. Nam licet non solus ille aditus pateret uenientibus in Epirum, solus tamen fermè commodus, & ab ea potissimum parte nostri quoq; infestare hostium agros solebant. Statuit omnino in ea quiete, & ocio rerum aliquo ingenio talem occasionem tollere hosti, & saluti suorum prospicere. Mons erat, Modrissum in colæ appellant, arduus atq; præruptus fines Turcarum propter sui altitudinem late prospectans. In eo castellum ædificare, & implere armatis in animo statuit, qui crepitu tormentorum uenientes hostes proderent, eiusq; loci propinquitas unum ex fuga receptaculum suis esset, rem iampridem conceptam, & procuratam omnibus modis, intermissam tamen propter assidua bellorum impedimenta. Igitur nihil moratus, præcipue quod non diutius uel ipse delicijs marcescere, uel militum animos ocio & luxu immergi uolebat, Croiam petijt, iam ad calcẽ urbis instauratio peruenerat, & reliqua opera murorum cõpleta erant. Acceptis itaq; cemen tarijs, & maiore parte artificum, simulq; quatuor paulo minus millibus militum, qui, si qua uis hostium ingrueret, arcerẽt à perturbatione negocij, Modrissam ire perrexit. Per summam tamen quietem & cepta ea res & finita est, neq; aliquid sub id tempus innouatum ab hoste, nam Mahumetes tunc, utpote ultionis impatiens, licet summo studio instauraret arma aduersus Scanderbegum, tamen territus noui & periculosissimi belli fama ex Persia, tum propter magnam potentiam gentis, tum funestissima ueteris fortunæ suorum documenta considerans, cęteris rebus omissis, ac quasi neglectis, totus ad eam partem conuersus erat, quem exitum motus illi essent habituri, quia tamen Scanderbegi tot rerum successus,

Mahumetis iudicium de nuptijs Scanderbegi.

& assidue

& assiduę subditorum querelæ, diripi se quotidie à nostris conquerebantur, eum perturbabant aliquantulum. Primum igitur multis nequicquã minis, conuitijsq; in absentem inuectus est, postremo ad inaniora pacta cum illo tentanda applicuit animum. Missi itaq; Oratores per eos dies, ac pax oblata Scanderbego, si tributum uellet impendere, quod Amurathes pater prius petierat. Admonitus est de omnibus Epirensis, & de simulatione Ottomani, & de Persico bello ab amicis quibusdam, et de purpuratis regijs. Quare post aduentum legati maximo animo omnia illi negauit. Vix æquas se paci conditiones admissurũ cum Tyranno, ne dum tam turpes, & inhonestas inquiens, uenisse se ea mente in Epirum, ut solueret uincula prouinciæ, & tolleret quantum in ipso esset omne nomen seruitutis, & non noua apponeret grauamina, fructum eum solum tot laborum, & periculorum suorum capere, quod ab illius tyrannide illam liberasset. Si amicitiam eorum uellet, subiturum id onus fuisse, quũ omne penè Europæ atq; Asiæ robur in uisceribus, quum Amurathem cruentum in oculis, ac idipsum sedulo petentem habebat. Sat illis esse debere, quod ad eam diem exegissent, & eius ipsius temporis molestissimam sore memoriam sibi. Nunc alium rerum habitum, alios homines exortos, qui cogi tantummodo ad eas sordes, inuitari à nullo unquã mortalium possint. Sic re infecta legatus dimissus, Castriotus totus & ipse ad noui operis curam uersus, quietos aliquantulum hostes esse permisit. Sed parata iampridem calce, lapidibusq;, & cæteris ad structuram necessarijs, breuissimo tempore uix semestri cinctum muris castellum, simulq; priuata quædã ædificia, ac militares stationes constructæ, reliqua indies ædificanda, ampliandaq; relicta, non uallo, non fossa indigebat, munitissimus suapte natura locus, ac prope inaccessus, corpso de uiris, armis, & cæteris munimentis prouisum, aduecta ex Croia tormenta quædam, & ad certũ usum (ut diximus) data oppidanis. His sic peractis, nostri ducente Scanderbego, finitimos Turcarum agros ingressi, uacua defensoribus loca, rebus quoq; cæteris exuerunt. Pars Croiam cum Duce multa præda onusto concessit, pars maior præsidij loco ad imperij ostia (ut consueuerat) relicta. Nam licet ad salutem prouincialium multum per eam ædificationem castelli prouisum esset, tñ nulla ratione præsidium solitum ab eis finibus reuocatum, utpote quum ille locus distaret à Modrissa xiij. amplius millibus passuũ. Prętera nõ eodem respectu, quo in Modrissa, tenebatur ibi miles. Sed ad arcẽdas præcipue finitimorũ iniurias, & tuendam prouinciam ab excursionibus uicinorum. In aduentũ uero hostium, quibus impar ad resistendũ id pręsidiũ erat, uel per iuga montiũ, & tutiora loca se recipiebat, uel in interiora prouinciæ fugiebat. Vt uentũ est in urbẽ, Scanderbegus cupiẽs in eo statu rerũ, & occupationibus Tyranni egregiũ aliquid facere, et imperij sui terminos si posset extẽdere, mox proceribus, qui aderant, & militaribus quibusdã ordinibus cõuocatis, de ratione gerendi belli, & genere agendorũ corã eis in hãc sententiã exorsus:

Mahumetes tributum petit à Scanderbego.

Castriotus absoluto, munitoq; nouo oppido, hostiles agros ingressus, omnia diripit atq; incendit.

Satis

Adhortatio Castrioti, ad proceres ac omnium militū ordines, de regno ampliando.

Satis iam (ut arbitror) Duces & milites fortissimi nouis saginati nuptijs, ab armis hucusq; à bello, à uirtute ipsa cessauimus. Satis celebrauimus uictoriam illam ex Amurathe, dum nunc in publicis, nunc in priuatis uoluptatibus, nunc in reficiendis, & nouis construendis urbibus tempus conterimus. Iam elapsus est annus, ex quo insueto marcescens ocio non hostem uidimus, nō ullum dedimus experimentum uirtutis. Nunc quoq; eadem fermè uitæ ratio sequenda relinquitur uobis, ni alium animum induatis, & oblatæ melioris fortunæ occasionem melioribus consilijs apprehendatis. Barbarus nanq; (ut audistis) Persicis armis occupatus, oblitus iam Epiri est, oblitus nostri, cęterorumq; hostiū, pax uobis, ociumq; ad satietatem concessum. Sed quid turpius fortibus uiris, q̄ ita opportuno tēpore abuti? cuius maxime rei rationē reddere debēt mortales, quin inuitare hoc ipsum potius ad arma, cogere ad difficillima quæq; aggredienda debet, dum alio uersus hostis, uel Dij potius ipsi peruia uobis, & incruenta omnia ostendunt. Hęc duo maxime tempora sunt rerū benegerendarum, quum uel alijs occupatum, uel afflictum uideas hostē.

Quod duo sunt maxime tempora belli in hostem gerendi.

Quo in statu Mahumetis sint (ut nulla sit alijs fides) satis recens eius legatio declarauit, tributum perfidus petijt, uel solum pacem libentissime laturus, si daretur, negauimus audacter omnia, nūc quo animo, qua ratione negauerimus, reliquum est demonstrare, an & ferenda ita semper Sfetigradensis iactura? Concoquendę tot iniurię, tot imperij deformationes ab Amurathe acceptæ? Vbi feroces minæ nostræ illæ? Quò ingentia consilia, & excelsi spiritus abiere? Quantum dilatauimus uerbis olim imperij huiusce terminos? Quantum Macedoniæ subegimus? Quousq; Turcarum nomen inanibus inter nos colloquijs fugauimus? Sero hoc pacto, sero Albani priscum illum rerum decorem restituemus, libertatē uendicabimus, & cupita tamdiu illa auorum secula effingemus. Dum nostri potius aliquid amittimus quotidie, & non solum de ampliando imperio, sed nec de ultione quidem ulla tot malorum cogitamus. Verum enimuero impediuit hucusq; cogitatus nostros necessitas, impedire maiora incendia, ac maxima quæq; rerum momenta, nunc ne ignauia, & negligentia nostra impediat, enitendum est milites. Quærendus aliquando, quærendus pertinaciter hostis, non expectandus semper, modo uelitis, modo iubeatis. Non deest uirtutis exercendæ materia, non ingentis occasio laudis. En Sfetigradum uos tamdiu uictores uidet, expectat. Deterret (credo) superioris anni oppugnatio, & male tentatæ rei euentus. Neque ipse uos in eum laborem, & tam apertum discrimen trahere uelim, sed multa de ea difficultate tum tot nostræ uictoriæ, tum Amurathis mors ipsa, & præsens hostium fortuna detraxit fortasse. Non deerunt præterea tormenta omnis generis, cæteraq; instrumenta, quæ incruentis urbis, quàm maxime fieri possit, aditum faciant ad hostem. Reliqua tempus ipsum, & uisus in oculis hostis docebit. Vobis ego nihil sine labore, & cruore uestro audeo polliceri; Hoc maxime

precium

precium & Dij immortales ab hominibus exigunt. Vix tamẽ tunc quũ fit, sentit idipsum uir fortis, nedum priusquam fiat formidet. Sed si Sfetigradum abhorretis tantopere, sunt alia oppida & castella hostium non longe, quibus pensari id damnum, & expleri desiderium nostrũ possit. Est Belgradum oppidum pari, uel minori fortasse ab hinc spacio, quàm Sfetigradum distans, nõ indignum quidem labore, & sanguine nostro, si uel præmia, uel laudem respicimus. Pudere me ipsum maxime omniũ debet, quod iam agitur annus, ex quo hic imperito uobiscum, & tot auorum sedes, tot consanguineorum oppida, & Epirotici imperij ornamenta per eam ignominiam hosti seruientia cerno. Igitur hoc saltem quod superest temporis, ne labi diutius è manibus sinamus, sequamur Persas & ipsi, sequamur fortunam à Dijs immortalibus oblatam, propagabuntur ita imperij fines, libertas ampliabitur, ulciscemur iniurias, ulciscemur mala uestra, & (quod pulcherrimũ censeo) ab ocio iuuentus ignauiaq; uindicabitur. Eundum & si nihil acturi essemus, eundum tamen putarem, potius quàm quotidie prædę cupiditate cum agrestibus finitimis, & pecoribus pugnando militum animos corrumpere. Non hac ratione Romanus Pontifex, non Alphonsus meus, & tot Christiani Principes eam ad nos uim pecuniarum cum ingentibus donis misere, ut ocioſi domi inter conuiuia, inter cantus & nuptiales illecebras degeremus. Sed ut armati sub galeis inter sudorem & sanguinem uersaremur.

Præclara sententia.

Belgradi oppidi descriptio

Hanc adhortationem Scanderbegi neq; subitus (ut consueuerat) neq; idem audientiũ clamor, & assensus est subsecutus, sed interuallo quodam & maxime interruptus, ut satis appareret alienos hominum animos ab eius uoluntate esse. Et licet pauci sententiam eius probarẽt, pudore tñ aduersandi alius alium circunspectans, nemo uocẽ emittere audebat, simul ne uel ignauior cæteris, uel timidior notaretur, tũc surgens Vranacõtes:

Necq; timor ullus, inquit, neq; animi desidia, neq; experta Sfetigradensis fortuna, solertissime Dux, nos hodie tanto pudore à consilijs tuis recedere cogit, sed anni tempus ipsum, tempus inquam id non faceret admonet, ut primus ego huiusce ignauiæ confessionẽ præstem tibi, in quo semper maxima pars agendorum inesse consueuit. En parum iam autumni supereſt, uix delectus conficietur, uix cæteris ad oppugnationem necessarijs expeditis appropinquabimus muris, quod hyberna nos intemperies cum multis circumueniet incommodis, cum cœlo, cum terra pugnandum erit. Imbres, glacies, niues, cupidum laudis militem tardabũt, & tutabuntur hostem. Nam licet incommodum ad omnia, iniquissimũ tamen oppugnationi urbium est id anni tempus, quippe quum non paria nobis impedimenta cum hostibus ferat. Muris inclusi illi, tectiq; munimentis decertabunt nobiscum, & in affluentia omnium rerum facile altera manu pugnabunt, altera instaurabunt uires, nobis pertinacia sola, & prodigis animis utendum erit. Quod enim ad cornẽta attinet, uidimus satis tum in Sfetigrado, tum cæteris urbibus, quàm parum in hisce sit momenti,

Vranacontes respondet Scanderbego.

menti,& hoc ipſum hyemis tempore minime futurum. Quare fugiens dos ego maxime hos manes conatus, & militum perniciem cenſeo, atq; tempus fortibus etiam uiris ſicut nautis expectandum iudico, non detra het hæc ceſſatio de animis noſtris quippiam,non hoſti addet. De Perſi co bello (ſi efferre liceat quod ſentio) parum omnino ipſe ſpei in ea re ho die pono,aut fama tantum uana eius belli erit, aut in aptius anni tempus eos apparatus reijcient Perſæ. Sed nõ ideo,ſi magis è dignitate, & utilita te oim ea ſententia uidetur ubi,conſilia tua impedimus. Sequemur cupi diſſime quocũq; nos duces,aptabimus ſermones,dexteras,tempora ipſa ad tuam uoluntatem. Mites tecũ niues,mollis bruma,& leniſſima omnia ſunt futura,neq; labores,incommoda,aut periculi genus ullum ſub tuis nos grauabit auſpicijs. Facile Caſtriotus uoluntate ſuorum animaduer ſa,ut popularis erat,præſertim quod & uera multa dicebãtur,in eam ſen tentiam ſe trahi paſſus eſt. Relicto itaq; concilio,& dimiſſo milite omnes domum redire permiſit, ipſe cum Ameſa & paucis equitibus Petralbam perrexit. Ibi nanq; principio ęſtatis uxorem reliquerat,id quod & omni deinceps imperij tempore fecit, ut per æſtatem autumnumq; illic ſolatij cauſa reliquo tempore Croiæ maneret,prętereq; in aduentu Mahumetis, uel immodici cuiuſpiam exercitus,quum de ſumma rerum,& imperij ſo licitus Colchinium maritimam Venetorũ urbem,uel in alia longinquio ra oppida cum omni familia & præcioſiore ſuppellectili commigrabat. Planicies erat ſub caſtello ipſo præcipuq; pulchritudinis,tum ob amœni tatem naturæ,locicq; miram,tum exactiſſima hominum cultura, & acco larum diligentia,non arboris,non uitis,non frugis,non rei ullius egens, quæ tellurem uel beant,uel ornant. Ibi cum familia, & longis de more pu ellarum ordinibus,ac regijs ſeruitijs domina eam anni partẽ agebat. Cir cum planiciem ipſam ſaltus undiq; inacceſſi, & anguſtiæ montiũ erant, per quas Scanderbegus crebra armatorum agmina ad cuſtodiã eius aſſi due tenebat. Et oppidũ ipſum uiris,armis, cõmeatu ad oẽs caſus fortunę egregię inſtructum. Paucos ibi moratus dies Croiam illam reduxit, ne que Croię poſtea quietis aliquid permiſſum, nãq; haud falſus uates Vra nacontes fuit. Aduolarunt mox alij atq; alij nuncij,refediſſi Perſicũ bel lum,motus omnes compoſitos,& extinctos,& exolutum penitus ea cu ra Tyrannum arma conuertere in Epirum dicentes. Turbauit ea res au dita Scanderbegum,ſed armis opus eſſe,atq; conſilio,non indignatione inquiens,licet haud ſatis uencurum tam alieniſſimo tempore hoſtem cre deret,tamen Croia diſcedens cum quinquaginta non amplius uiris ad Moſem & præſidium ire contendit,certius ibi ad agenda omnia conſiliũ probaturus,uera ut relata fuere ſingula inuẽta. Quare impigre lato decre to,& ſcriptis quinq; amplius hominũ millibus, in Dibrã ſuper.orẽ, ubi caſtra & ſtatiua tenere conſueuerat,ſe recepit,admonito Moſe, cæteriſq; ne aliquid mouerent,priuſq; ſe cum copijs uidiſſent. Vix inter hæc appa randa,& hoſtis aduentum decem abiere dies, memor mandatorum Caſ

Tempus fortibus uiris ſicut nautis expectandum.

Colchinii maritima Venetorum urbs.

Nouæ ex Adrianopoli motus & fama belli Mahumetis in Scanderbegũ.

ſtrioti,

ſtrioti noui caſtelli præſidium tormentorum crepitu uenientium inſidias detexit. Salutare id ſignum primo ab agreſtibus acceptum, tum à Scanderbego ſatis tempeſtiue, qui ſublatis per noctem ſignis copias hoſtem uerſus quo cautius poterat, mouit. Moſis nulla tũ opera fuit. Nam quũ ab alia parte multis millibus paſſuum procul ab eo ueniſſent hoſtes, ipſe aſſignati ſibi loci cuſtodiam cum præſidio relinquere noluit, ne ſi uel uictus, uel uictor fuiſſet hoſtis, uacuam eam partem defenſore inueniret. Eam ipſam noctem & Barbarus ad iter ſuum celeritatem adhibuit. xij. hoſtium millia erant, nam plurium opera per id temporis uti Mahumeti non eſt uiſum. Et hi ipſi equites omnes, & ad inferendas & propulſandas iniurias aptiſſimi electi. Noſtri dimidiati ferè pedites, & equites fuerunt. Extrema quaſi deficientis iam noctis reſtabat pars, quum Scanderbegus obſeruato per exploratores Ameſæ aduentu (id nomen præfecto erat) ſilenti admodum agmine Modriſſi partẽ occupat. Turcæ ignari Mocreo monte ſuperato, uallem interiacentem ingreſſi Modriſſum conſcendere parant, ut inde ad interiora prouinciæ præteruecti commodius captarent Scanderbegum, & res prouincialium uaſtarent. Pars iam conſcenderat locum, & impliciti inter ardua montis anhelantibus equis euadere in iugum conabantur. Sequebantur alij, multi adhuc uallem nõ exierant, quum ædito ſigno, & clamore ſimul ingenti ſublato, Epirenſis ſuperne ueluti ruina quadam fermè feſſos, equosq́ uirosq́ inuadit, obruit, proſternit. Peditatum penè omnem in principio obiecit, ne in eo aggreſſu & habitu loci equites ſuo ipſi impetu in præceps ruentes periclitarentur. Prima igitur laus, & maxima pars uictoriæ peditum fuit, Turcæ qui montem conſcenderant, abiectis illico haſtis, gladijs ſe defendebant, ſed uix ſubſiſtentibus equis incerti hominũ ictus, inualidæ manus erant. Noſtri ſcutis tecti, equos primo, tum uiros non difficulter ſternebant. Multi in eo genere periculi iumentis relictis, aut pedites pugnabant, aut in ſubiectam uallem ad ſocios fugiebant. Ameſa noſter cum equitum robore à patruo ab alia parte montis, qua deſcenſu facilior erat, miſſus, iam aliud in anguſtijs uallis ordiebatur prælium. Lux interim paulatim exorta, cæteros quoq́ equites qui cum Scanderbego erant, deiectis prius hoſtibus, in planũ reduxit. Pedites alij ſequuti ſunt equos, alij radices montis non reliquere, ſed inde depromptis ſagittis diſſipatos inceſſebant. Caſtriotus ab una parte, qua liberior exitus erat hoſti, fugientum terga acerrime cædebat. Ameſa à parte altera ab Ameſa obſeſſus noſtro, ubi iam neq́ uictoriæ, neq́ effugij uiam ullam uidit. Monenti id ſedulo Epirenſi mœſtior abiectis armis fidem eius ſequutus, manus multo pudore uinciendas obtulit. Plures quoq́ alij eo pacto cedentes fortunæ finem uulneribus & certamini fecere. Expedita uictoria milites ad ſpolia colligenda, & diripienda impedimenta uerſi, ſigna militaria omnia capta, hominum vij. millia cæſa inuenta, equi ex maiori parte confoſſi, & deformati. Noſtris paruo admodum ea uictoria ſtetit, nanq́ xxx. ferè, aut paulo mi

Incurſio hoſtis per Epirum. Concurſus Scanderbegi in eum.

Duo Ameſæ, alter præfectus Turcarũ, alter Epirẽſis

Ameſa Turca capitur.

S nus de-

nus deſiderati. Ameſa dux Ameſæ noſtro à Patruo belli iure conceſſus, qui uinctus cũ cæteris, & parte prædę ſignis præſertim captiuis Croiam ducendus ei traditus eſt, reliqua militibus cõceſſa. Caſtriotus aliquot ibi moratus dies, dum fines hoſtium de more percurrit, dum militem dimittit, ſoluitq́ꝫ, dũ ſingula uidet, ordinat, procurat, nundinis ipſis natalicijs in urbem uenit. Venientem turba ſenioribus magno numero & nobilibus immixtis obuiã extra portas progreſſa multis gaudijs, plauſibusq́ꝫ excepit, publice priuatimq́ꝫ ingens ultra conſuetudinem lætitia exorta. Quod iam fœlicia auſpicia benegerendi de Mahumete quoq́ꝫ ſumpta dicebant, eandem profecto, eandem eius quę patris fuiſſet fortunam aduerſus Epirotas Scanderbego duce futuram affirmantes. Cognitum nunc, cognitum ſatis ferox Mahumetis ingenium, & animũ illum extra mortalium aleam poſitum, præſertim tributi mentionem nuper ab eo factam cõmemorantes. Ita ex ſumma aliqua delibatione rerum ſecunda, media, & ultima quæq́ꝫ interpretantur imperitiora iudicia uulgi, præſertim ſi eo dem & deſiderium ipſorum, & fortunæ ſponſiones tendant. Caſtriotus in ea temporis & rerum feſtiuitate, neq́ꝫ hoſti ipſi iniquus, ſolui captiuis uincula, & duci ad ſe Ameſam iuſſit, habuitq́ꝫ domi in conuiuijs ſecum, & humaniter, & honorifice inuitatus, ut ipſe quoq́ꝫ quam præbuiſſet, uictoria frueretur. Sed rogatus primum omnium à Barbaro eſt, ut aliquẽ ex captiuis concederet ſibi Adrianopolim mittendũ, ad monendos ſuos de eius captiuitate, & precium pro redemptione afferendum, quum diceret illos, qui ex ea clade ſuperfuerunt, ignaros fortaſſe eius ſeruitutis credere illum cum cæteris cæſum, nihil Barbaro negatum. De pecuniq́ ſumma pro liberatione omnium in xiij. aureorum millia cõuentum. Dimiſſi itaq́ꝫ duo, qui captiuorum cauſam agerent, cum uno ex noſtris, donec in tutum à prouincialium iniurijs educerentur. Allatus interea ad Tyrannum de ea ſtrage nuncius, & uiſæ ſuorum reliquiæ ſine duce, ſine ſignis, & ſine armis multum priuati & publici doloris eo ſpectaculo incuſſerũt. Mahumetes percontatus ſingula regia uanitate ex ui indignationis in ſolita conuiuia prorumpens, multum & laudi noſtrorum detrahere, & excuſare fortunam ſuorum eſt conatus. Mouitq́ꝫ longe acrius illiberalem principem noua legatio ab Ameſa miſſa, cq́ꝫ audita, uiſaq́ꝫ nuper ſuorum calamitas mouerat. Quamobrem nunc eam cladem illi imputãdo, quod ſtolide exercitum per noctem, & eas locorũ anguſtias tractum amiſiſſet, nunc tacite perfidiam, & ignaua conſilia accuſando, facile prohibuiſſet quicq́ꝫ pro ea redemptione decerni, tantũ ingenioſa eſt ad opes tuendas auaricia. Sed circunfuſi purpurati, & cõſanguinei captiuorũ nõ iniquis rationibus precibusq́ꝫ appoſitis Tyranni animum illis cõciliauere. Contendentes nõ poſſe ex aliqua parte anteactę uitæ id obijci Ameſæ, eamq́ꝫ inuri ſuſpicionẽ. Pręterea non ſolum in ea fortuna eſſe, ſed alios plerosq́ꝫ fortiſſimos uiros, neq́ꝫ ſpernendam tam miſerabilem cauſam ſociorum. Quippe quum cæterorum animi eo pacto offendantur, deterreanturq́ꝫ,

Caſtriotus humaniter tractat captiuum Ameſam.

Pecunię pro redemptione captiuorum.

Turca cladem imputat Ameſę.

Auaricia ingenioſa ad opes tuendas.

poſthac

posthac à rebus agendis tam duro illius imperio, neminem in posterum in expeditiones iturum, si ita insidiarum, si quid durius acciderit, uel igna uiæ insimulent. Excusatam semper eam belli fortunam esse debere. Inuenta proinde ocius pecunia, & data legatis. Adhæc & alia multa dona ab eis priuatim parata, & allata ad Scanderbegum sunt. Pecuniæ maiorem partem Castriotus nepoti numerari iussit, reliqua militibus qui aderant erogata, & Mosi diuidenda in præsidium missa, sed non illiberalior patruo nepos uix sibi quicquam ex concessa pecunia retinuit. Identidem ipse cũ amicis omnibus tum periculi socijs omnia in medium contulit. Hostibus exoluto precio libera abeundi potestas facta, & ad eorum arbitrium discessus relatus. Mœstior quasi Amesa discedere uisus est, & priusquam abisset multa cum Scanderbego de ingenio Mahumetis, & ratione gerendi belli tacite colloquutum dicunt. Discedentibus peracq; dona cum multorm dierum cibarijs data, & custodes plures ad educendos eos usq; ad imperij limites attributi. Priusquam Amesa Adrianopolim uenisset instaurari iam eius copiæ, & suppleri numerus amissorum ceptus fuerat à Debrea quodam audaci maximo uiro, neq; ignaro militiæ, qui nimis solicite id negocium tum sibi demandari contenderat à Mahumete: multis inanibus promissis regis animũ augere conatus, & ad uictoriæ spem traducere, omnia ad ingenium suum, omnia ad consilium, & nihil quicquam fermè ad fortunam referendo. Illud tamen, non depugnaturum se totis uiribus cum Scanderbego, sed auspicia saltem non ingrata uictoriæ sumpturum promittẽs, neq; de maioribus copijs ulla eum cura incessit, nisi quot Amesa habuisset, uelut æmulatione quadam uiri, ut pari, & eodem fermè milite fortunam restituisse diceretur. Sed neq; solus id Debreas postulauerat à Tyranno, uerum à pluribus alijs difficilis id laudis genus petitum. Nam quo maius apud Barbaros Scanderbegi nomen erat, & inuictæ cuiusdam fortunæ fama, ita ut fortissimi quiq;, uel nominatissimi erant, uelut candidati aliqui ad præcipuos quosdam fasces honorum, & gloriæ promerendos confluebant, augente maxime ea studia hominum principis diuulgata liberalitate, qui honorifica iampridem præmia statuerat uictori. Amesa uisus, auditus q;, multum de eis consilijs immutauit, nam ita commendatione assidua, neq; uana res nostrorum, & ducis uirtutem extulit, ut & Debreem penè pœniteret expostulati officij, & rex propior iam ad reuocandum decretum uideretur, magis tamẽ è dignitate imperij uisum Ottomano augere copias, quàm uel operã Debreæ arguere priusquam experta foret, uel inultam pati Amesæ captiuitatem, & recentes iniurias suorum. Addita proinde ad illud supplemẽtum alia tria equitũ millia. Ita Amesa dum officiosus laudator, & gratus amico, alioqui & hospiti uirtutes Scanderbegi edocet, iniquus penè illi fuit, uel autor potius maioris laudis, & cumulatioris uictoriæ. Paratis omnibus ad proficiscendum, & commotis fermè copijs, pluuiæ crebræ, & ingentes per aliquot integros dies delapsæ tardarũt aliquantisper desideria

Humaniter dimissus Amesa.

Debreas iussu Tyrãni instauratis Amesæ copijs, & supplcto militum numero, in Scanderbegũ signa mouet.

militum. Ceſſantibus hymbribus,& miteſcente quoq; ipſo anni tempore,ueris aduentu,iter impigre arreptum. Eadem ipſa tẽporis ratio Scanderbegum etiam è Croia in caſtra euocauerat ad cõſultandum cum ſuis & decernendum de his,quæ omiſſa propter hyemis incommoda in mitiorem partem anni reiecta fuerant. Quare fama omnis de eo apparatu, & aduentu hoſtis eum in Dibris cum Moſe inuenit. Quamobrem maxima celeritate (ut par erat) adhibita ſeptem amplius hominum millia illico confecit. Neq; hic mirari quempiam oportet de tam ſubitario apparatu noſtrorum,& incredibili propè uelocitate in conficiendo exercitu. Nam Scanderbegus magnam partem uectigalium ſuorum,uillarũ præſertim,uel ultro nullo prouocatus beneficio,uel in præmium uirtutis proceribus ſuis quibuſdam conceſſerat,ea lege,ut ingruente belli neceſſitate, uaria pro qualitate cuiuſq; militum præſidia impendere ſedulo deberent, & ipſi quoq; corporibus ſuis omnibus agendis pro eius arbitrio intereſſent. Hi itaq; ſemper ita inſtructi ſtabant,ut nihil penè præter ducis nutum expectarent. Præterea cæterorum prouincialium, agreſtium præſertim,magnus numerus,uelut certa conſuetudine regionis ſequi eum ſine commodo aliquo ſtipendiorum tenebatur. Prædę demũ cupiditas eam ſemper uim militum excitabat,ut nullum melius edictum, nullum aptius claſſicum, uel ſtipendia accommodatiora uiderentur ad multitudinem conducendam. Quare ex hoc ſatis & illud cuiuis intelligere licet,quod ſępe nimis multos querentes audiui, quomodo Caſtriotus ad tot quotidie reparanda bella ſuffecerit,quum non ea fuerit uis uectigalium, ac tributorum,ut alere tamdiu militem poſſet. Verum enimuero,& ſi non ille prouinciæ mos,non ea cupiditas,& ratio prædę, communis tamen periculi reſpectus, tum & ipſa dexteritas ingenij, ac fortuna ducis omnibus facile in manus arma dediſſet. De ſtipendiarijs auxilijs, & mercenario milite multum momenti in Romanis Pontificibus,Regibus Apuliæ, & alijs Chriſtianis principibus erat,à quibus quotidie bellorum (ut aiunt) nerui non deerant. Debreas ſuperata iam maxima parte tractus Tribalorum (Bulgariam uulgo appellant) Pologum attigerat,locus eſt ita uocatus ab incolis,uel regio potius eiuſdem Bulgariæ Barbaris parens, nõ multum diſtans à finibus Epirotici imperij. Id ubi nouit Caſtriotus, ſternere ocius equos,& infrenare iubet, tum equitum ſex millia ſeligit ſecum ducenda (nam in ea rei celeritate peditum non ſatis commoda,& inutilis opera uiſa) reliquos cum ueteri præſidio Moſis, ordinatis, quæ in rem uidebantur,dimiſit. Dibrenſem priuſquam ipſe mouiſſet cum decem equitibus ad obſeruandum aduentum, & exploranda conſilia hoſtium impigre præmiſit. Reliquæ copiæ ponè cum eo ſequutæ. Conſederat Barbarus in campeſtri loco quodam ipſius Pologi lucem expectaturus. Mocretus ab una parte mons noſter, ab altera oppidum Turcarum,Scopiam dicunt,terminabant planiciem. Erant & duo alij montes cingentes planum,inſignis altitudinis,quos non peculiariori uocabulo,

montes

Velocitas in cõficiendo exercitu unde fuerit Scanderbego.

Bellorum nerui Scanderbego à Chriſtianis Principib.

Debreas uenit in Epirum.

ulgari olim ncere tribali

montes Pologi audio appellari. Moſes ſingula commodiſſime contemplatus (luna enim pernox erat) facile Caſtriotum de omnibus exactiſſime admonuit, qui noctis maximo beneficio uſus ingenti feſtinatione procedere militem iubet. Nondum Mocreo relicto planiciem intrauerant, quod mutatum repente cœlum eſt, tenuisq; primo cecidit pluuia, & irrigari leniter cepta agmina, tum paulatim accreſcentibus imbribus, tonitrua, & corruſcationes ſequutæ, cum magna ui uentorum. Steterat iam ſigniſer, & exorto horrore quodam inter homines, alius alium reſpicientes ueluti ſiniſtrum omen dolebant, quum Epirenſis irridens ignauiam, & inanem ſuorum trepidationem, progreſſus ad primos manu ſua ſigniferos impingit, iniquos interpretes ſibi ipſis appellans, ac eo maxime tempore utendum inquiens, & properandum in hoſtem, quum non ſatis ille crederet uenturos. Præterea inſtabilitatem eam ueris eſſe, Martij præcipue menſis, priuſquam adſit congrediendi tempus, limpidiſſima omnia (ut pauloante fuerant) & quietiſſima habituros, ſic exhilaratus miles, ac omine pro ſe accepto inuicem ſe adhortantes animum quoq; duci auxere. Iam & propinquitas ipſa, & expurgatum (ut Scanderbegus prædixerat) nubibus cœlum, ac lucidioribus radijs progrediens luna uenientes detegebat. Quum trepidus primo hoſtis paratis tam ad pugnam, quàm ad fugam omnibus, dubius aliquantiſper fuit, an expectaret. Ad timorem multum nox faciebat, & fiducia ipſa noſtrorum, quod tanto animo progreſſos aduerſus ſe extra proprios fines uidebant. Ad audaciam autem econtra id exhortari uidebatur, quod non in hoſtili ſolo ſe noſcerent pugnaturos, ubi uel inſidiæ, uel fraus aliqua á tergo timeri poſſet, ſed illud præcipue, quod multitudine ſuorum, & eo militum robore fidebat, & quod turpis admodum fuga tot millibus hominum conglobatis, uel cuiuis ignauo uideri par erat. Dato igitur ſigno Debreas memor promiſſorum ſuorum, & conſiliorum Tyranni, ad animandos acrius uiros, nunc ad hos, nunc ad illos procurſans, clamabat:

Epirenſis ſermo ad milites.

Adeſte, adeſte uos ueteres milites. En egregiæ ultionis, & uindicandi amiſſi decoris tempus, ulciſci uincula, & cladem ſociorum, ulciſci ſanguinem ipſi ueſtrum poteſtis. Properant nocturni bellatores, afferunt iam cathenas (ut uidere uideor mihi) ad manus ueſtras uinciendas. Ameſam hic credunt inuenire urbanum hoſpitem ſuum, credunt Mocreas hic uales, & inuios Modriſſi ſaltus, ac aſſuetas prædonibus latebras ſecum futuras. Domi fermè (ut uidetis) in rerum omnium ſecuritate affertur pugna, numero longe ſuperiores ſumus, uirtute etiam, ſi uos uelitis, locus ad equeſtre certamen non aptior ullus. Quod ad me attinet, aut unà expirabo uobiſcum, & inter chara ſociorum cadauera liber ſaltem, licet infœlix conquieſcã, aut ea uobis adiutoribus efficiam, quę ſeuera Mahumetis iudicia non arguant. Nõ Croienſes pueri irridebunt uincula, nõ ſtudioſi clementia hoſtis appoſitis epulis & eſculentorum ſuauitate ſeruitutis turpidinem leniet. Quarę agite quiſq; priuatum & publicum induat

Adhortatio Debreæ ad ſuos ad fortiter pro victoria pugnandum.

animum, uosq; cæteri, quos ipse mihi optaui, & manu fermè mea elegi ul tores, restitutores fortunæ sociorum, memineritis quæ ipsi promissa mi hi, quæ propter uos ipse dederim Ottomano. Nemo enixius hoc mune ris petijt quàm nos, nemo cupidius accepit, nemo uel laudem & præmia ampliora (si uincimus) uel superbiores uultus, & molestiora ludibria (si uincimur) expectare debet.

Simul hæc dicens, immisso in uenientes antesignariorum agmine, ut impetum eorum aliquantisper tardaret, dum stabilius consilium ipse ia ctandæ totius aleæ sumeret, init paulatim pugnam.

Adhortatio Castrioti ad milites, ut fortiter pro uictoria decertent.

Scanderbegus contra: Proh pudor milites, inquit, sumpsere iterum in uos arma, sumpsere animos captiui uestri, adsunt turpes reliquiæ illæ Amesani exercitus, dolent, cõqueruntur uos malos conuiuas fuisse, nam optimi conuiuæ erat ita agere, ut nihil esset reliquiarum. Adest & nouus miles cum nouo (ut uideo) duce: quid aliud, quàm nouũ gloriæ genus? Vincite (ut consueuistis) Non dicam pugnate Epirenses, ne si per secor diam uel ignauiam nostram hodie ex tam diutina, ac recenti admodum possessione illa fortunæ dejciamur, Modrissum, & Mocreas ualles, non uos se uicisse dicant hostes. Aperto campo, aperta appareat uirtus, nõ pe ditum uos cura tardat, non impedit. Expeditissimi omnes sumus, nihil præter ferrũ & hostes, numero fortasse ampliores. Sed iacentes (nisi me spes fallit) eos melius curiosi uirtutis uestræ exactores numerabitis.

Inter ea dicẽda maxime procurabat, ut cõglobatus simul staret miles, ne ordines cõsunderentur, ac discrimẽ hostium periret, præsertim quod dissipati pauciores à pluribus facilius circumuenirentur. Tamẽ progre diens in se hostile agmen haud satis fretus antesignanorum suorũ robo re, Mose, & Amesa cum egregia uirorum manu ad primos immisso exce pit, Veritus ne si labassent ibi prima auspicia pugnæ, timor aliquis inter suos suboriretur, & audacia, animiq; crescerent hosti. Reliquas turmas connexas multo silentio, & ordine tenuit. Barbarus identidem, uel noctẽ timens, uel ad nostrorum tenorem consilia sua accommodans nihil quic quam mouit, Sed iunctissimis & ipse ordinibus uelut spectator stabat. Ita singularis quoddam certaminis genus, congressus ille antesignano rum uidebatur. Et soliciti utrinq; exercitus subeundæ pignora fortunæ pendentibus animis expectabant. Sed non longum id spectaculum fecit Dibrensis, qui uelut procella irruens in medium illorum, occisis fortissi mis quibusq;, facile cæteros impulit in fugam, ac omnium immemor præ animi ardore iam fugientes in mediam hostium aciem insecutus fuisset, ni Amesa reuocato milite, dictis simul factisq; furorem eius inhibuisset, ac retraxisset ad signa. Erat Moses uel militaribus, uel imperatorijs uirtu tibus maxime mirabilis, sed cruentato semel ore, ac erectis (ut aiunt) cri stis, impatiens animi, ac modicũ sibi imperans. Quare reprehensum nũc à Scanderbego ferunt, & admonitum. Modestius audacia sua, cõsultius uictoria uteretur. Excusabile id in turmali quopiam, & priuato milite. In

Modestius audacia, consultius uictoria uti.

duce per

duce pernicioſum, ita maxime reprehenſibile, & peſſimi exempli fore. Cæterum huius meuiri dignitas admonet, ut pauca de eius origine in præſentia breuiter delibem, quæ huiuſmodi ferè ſunt:

Moſes, qui à Dibris dictus eſt (eò quia Dibras incolebat, ubi Scanderbegus multa ei prædia, magnamq; agri partem donauerat) Et etiam aliàs Moſes Golemus Arrianithis cognomento appellatus, natione Epiroticus, Valmorũ ciuitate Epiri oriundus, patre Muſachio, matre Voiſlaua. Cui Muſachio duo fuere fratres, Arrianithes ſcilicet Golemus, ſiue Comminatus, Scanderbegi ſocer, de quo ſuperius ſatis diximus, & Vladenius Golemus Arrianithis, qui Muſachium Angelinę filium à nomine matris, aliás Golemi Arrianithis cognomento nuncupatus, ex Angelina Scanderbegi ſororis ſuſcepetat. Hæc obiter de Moſe ſint dicta, quare unde egreſſi ſumus, redeamus.

Cæteræ copiæ ea uiri audacia defixæ paululum, & immotæ ſtetere, hoſtes immodice ea re deterritos, tum demum frequentius, certiusq; de fuga conſilium inceſſit. Tamen nihil aliud per eas tenebras moturos noſtros credentes, & reliqui fortunam certaminis in lucem dilaturos, manſere, præſertim, quod præter ignominiam periculoſam fugam ſibi per eam incertitudinem noctis uidebant. Scanderbegus quoq; maxime fluctuatus animo eſt, an diem expectaret, uel eam uictoriam ſequeretur. Nam fefellit eum ſpes primo, quod improuiſos hoſtes, & inordinatos (ut Ameſam prius inuenerat) adoriri putauit, & poſtea propter eam fortunam anteſignanorum ceſſuros facile credidit, & terga daturos, ſecq; fugientes inſequendo incruenta ſuorum uictoria uſurum. Sed ubi egregie ſtantes, ac uelut conſultantes aduertit illos, rupta omni mora, & ædito undiq; ſigno in eos fertur. Dum recens eſt hominum timor, dum recens cruor, utendum fortuna, inquiens, ac interrumpenda fugæ conſilia hoſti, quippe qui nihil aliud mente agitet, & obſeruet, præterquam quomodo tutus, liberq; ex oculis euaneſcat. Segnius occurrentes ſuos Debreas ad primos prouolans tum uerbis, tum audaciæ, ac propriæ uirtutis exemplo multum animauit, repreſſusq; pertinaciter eſt impetus noſtrorum. Sed quum permiſceri acies uererentur, haud ſatis cruentum aliquantiſper certamen fuit, donec unus ex Muſachijs cum parte equitum à ſiniſtro cornu miſſus, ad laceſſendos inde hoſtes, turbandis eorum ordinibus initium dedit. Scanderbegus urgens aſſidue eos, qui in fronte aderant, præfectum maximo ſtudio aucupabatur, & iuſſerat quoſdam ex ſuis, multis allectos promiſſis, ut hominem obſeruarent. Hoc peculiare illi in omnibus prælijs aiunt fuiſſe, ut à ducibus captandis, & tollendis, prima ac potiſſima conſilia uictoriæ ſumeret, dicereq; ſolitus erat, caput ſemper primum incidendum, cæterum corpus per ſe ruere, perireq;: neque noſſe ſe genus ullum animantis in uniuerſa natura, quod capite ſublato ſuperuiuat.

Debreas animat ſuos.

Peculiare Scãderbego in prælijs à ducibus captandis & tollendis.

Sed turbauit parũper ea cõſilia Caſtrioti motus ille à Muſachio excitatus nam relicta

nam relicta fronte in qua ſtabat Debreas, mox ad illam partem cõualuit, ut expulſo hoſte, reſtitueret ordines uiris, doceretq; per ludificationem uſq; in lucem ualentiorem impreſſionem, ultionemq; protrahendam. Senſit ſtatim hinc miles abeſſe ducem, nam laxius pugnare iam, ſegnius reſiſtere noſtris, & pelli intra ſigna facile patiebatur. Moſes ſtupentibus ſingulis præterlatus inter denſiſſimos illorum auulſum ſignum è Barbari manu ad ſocios proiecit, ita ingentiores irarum, ac ueluti æmulationis cuiuſdam ſtimuli hominibus iniecti. Procurſum undiq; maximo ardore in apertum periculi diſcrimen. Multi iam Moſes paſſim, multa ſine ſignis Turcarum agmina, ac uix uſquam bellantium uultus, ſed terga tantum fugientium apparebant. Oblitus diſciplinæ, & ordinũ ſeruandorũ, oblitus compoſitæ ludificationis, Debreas citato illuc equo plenus indignationis ſimul & timoris aduenit. Reuocantem ſocios, ac inſtaurantem enixe prælium intentus iampridem Epirenſis, ſumma pectoris lancea rimatus tranſfixit, labente ſubter mentum ipſo ferro, quod dum reflexu capitis Barbarus uitare cupit totum accepit, finis idem uiri, & certaminis illius fuit. Prolapſum ex equo ſui tantum tutati, dum uiuum putant, & reſilire in equum expectant. Sed ubi immotum cadauer conſpectum eſt, neq; qui fugam multitudinis increparet, manſit, uerſis (ut aiunt) proris, ſigna pariter omnia caſtra, impedimenta, ſocij, hoſtes eodem tenore relicti. Ameſanus non immemor Modriſſi, & recentis documenti noſtrorum, ſicut in hoc prælio maxime cautus, & ſtudioſus ſalutis, ita primus in fuga fuit. Exorta lux, licet certiorem eam fugam uiris, cruentiorem tamẽ fecit. Nam Muſachius ab una parte, Moſes ab altera effuſiſſimis habenis in eos proruentes plures fermè inter fugiendum abſumpſere, quàm inter pugnandum ceciderant. Nonnulli eo pacto & uiui in poteſtatem uenere. Quum afflantem penè humeros hoſtem claudere diutius nequirent, neq; ad reſiſtendum, uel glorioſe cadendũ uirium, aut animi quippiam eſſet. Amplior adhuc multum ea uictoria fuiſſet ſaltem propter numerũ uulneratorum, ſi aliquod ſagittariorũ agmen habuiſſent noſtri, ſed præter ſcutum, haſtam, gladiumq; aliud nõ aderat uiris. Demum ubi intrantibus intima regionis Barbaris, periculoſior fermè ſequentibus, quàm fugientibus ea perſequutio eſt uiſa, firmato gradu Scanderbegus, & collectis ſocijs, captiuiſq; ad ſuos multa lætitia, nullo amiſſo, neq; uiolato ſe recepit. Cæſa eo prælio hoſtium iiij. millia, cxx. Noſtris (ut cõſueuerat) donata, non empta uictoria. Præda iuſſu Caſtrioti in medium congeſta, & diuiſa eo decernẽte inter milites eſt, ne deterior illorum cauſa eſſet, qui neglecta direptione caſtrorum, ſpolijſq; de occiſorum corporibus prætermiſſis, & neglectis in fugientes continuauerunt cum furorem belli, & laudem uictoriæ. Equum Debreæ cum uniuerſis armis manu fermè ſua ipſe multo decore uerborũ tradidit Moſi. Alijs alia, & nonnullis captiui conceſſi. Muſachio adoleſcens quidam Barbarus egregiam quandã indolem & generis & animi præ ſe ferens. Sed non illepida contentio mox inter do-

Debreas trãs fugiur à Scanderbego.

Verſis proris, prouerb.

Barbari in fuga necantur.

inter dominum & captiuū magna audientium uoluptate orta eſt. Nam quum pro redemptione ſua uerba mouiſſet iuuenis, & de quantitate pecuniæ Muſachij uoluntatem ſciſcitaretur, conuentum tandem eſt in ducentos aureos, quos ſtatim Barbarus deprompto ſacculo numerauit, petentem poſthac libertatem Albanus irriſit: Aliunde parandum precium inquiens, iniquum fore, ut propriam ipſe rem pro ea redemptione cogatur accipere, & pecuniam, & quicquid cum eo captum eſſet, ſibi nuncupari, & in eandem cum corpore rationem uenire. Neqꝫ ſeruum belli iure ſeruare aliquid ſibi liberum potuiſſe. Inſtare ille nunc ratione, nunc precibus, ut ſe dimitteret. Poſtremo res ad Scanderbegum deducta eſt. Qui de induſtria utroqꝫ dicere iuſſo conuerſus ad milites: Bellum, inquit, profecto controuerſiæ genus iſtuc eſt. De re mea uterqꝫ iſtorum litigat, neqꝫ pecuniam quam ignorabamus, donauimus Albane, neqꝫ abuti tu per hanc fraudem beneficio noſtro debuiſti adoleſcens, utpote, qui plane ſcires uel ſpiritum iſtum ipſum ad arbitrium alienum præcarium ducendum tibi, nedum in alijs uiris quippiam relictum. Cęterum neqꝫ ego etiam ipſe arbiter in cauſa propria iure eſſe poſſum. Sed quis non aptiſſime iudicet in negocio libertatis? Et iura omnia belli, omnes militiæ ſanctiones cenſeat eius fauore ſeponendas? Damus cuncta nos tibi ſcientes uolentesqꝫ Muſachi. Tu libertati hominem uel naturæ potius reſtitue, ſi tamen alias unquam in hanc rationem apud te uenerit, ex omni arbitrio tuo, & animi ſententia in eum libere acturus. Sic lætus iuuenis accepta libertate, equo etiam, armisqꝫ ſibi à Scanderbego redditis, exclamans aſſidue eam liberalitatem, & Dijs omnibus Ducem, ac Epiroticum nomen commendans, dimiſſus abſceſſit. Noſtri collectis impedimentis, deficiente iam die, in Dibram cōceſſere, ibi deducta aliquantulum in medium illa conſultatio de oppugnatione urbium, ſed facile decretum, ut expecta retur quid acturus eſſet Tyrannus poſt eam cladem ſuorum, ne uel inania ſtatim, uel periculoſa ea conſilia experirentur. Statuti igitur duo ſunt menſes ad eam rem indagandam, & ſpectatores undiqꝫ maximo ſtudio emiſſi, licet uix ullo tēpore trāsfugę ex Adrianopoli & alijs locis deeſſent. His ſic peractis, ac exercitu ſoluto, Moſes ad pręſidiū, Scāderbegus Croiam cū Ameſa & reliquis purpuratis ire perrexit. Redierat interea ad Mahumetē exercitus, licet miſerabili facie rerū omniū, nihil tñ uſqꝫ miſericordiæ inuenturus. Turbauit nanqꝫ primo regē, tū & cęterorū animos tot hominū fuga, quos ſatis deperditā quanqꝫ belli fortunā reſtituere potuiſſe dicebat. Deinde ubi de ſingulis interrogauit, & quibus locis, & quibus cū hoſtiū copijs pugnatū eſſet, uehementius exarſit, ac abire illico ex oculis increpans aſſidue, ac eam deteſtans ignauiā, iuſſit. Debreę quoqꝫ caſus plus fermè læticię, qꝫ doloris ſui generis hominibus attulit, qui uel uirtuti inuidebāt, uel oderāt audaciā, & magnitudinē animi. Ameſa adeo uerū ſe uatem fuiſſe dolens: Recte inquit, fecit ſucceſſor noſter, qui promiſſorū ſuorū exactores noluit expectare, habeat tñ ipſe ſibi eam laudē, &

bñ̄voto

Perturbatio Tyrāni ex aduentu reliquarum Debrę.

glorioſæ

glorioſæ pompa mortis fœlix gaudeat animus. Ego nihil inuideo, tum etiam & excuſare fortunam ſuam, ac ſuorum fugam cupiditate abolendę ignominiæ audacius occepit. Minoribus ſe multo copijs inſidijs quoq; inter inacceſſos montium anfractus, & anguſtias locorū, à pedite, rigentibus præterea glacie ac niue omnibus circumuentū, Debream paria omnia cum hoſte, copias autem dimidio maiores habuiſſe. Sic tacite, ac ueluti neceſſario eó decurrebatur, ut uel ita uolentibus Dijs, uel militum & ducis uirtute inuictam rem noſtram dicerent. Mahumetem eo rerum miraculo perculſum, ſtupor quidam non ſine inceſſione timoris inuaſerat, uix fieri poſſe dicebat, ut ea hominum paucitate fines ſuos, et Pologi campeſtria aduerſus Debream ingreſſum Scanderbegum crederet, tamen quum & omnium idem teſtimonium, & proëmia falſi nulla uideret, non audebat ſpernere hominum fidem. Quod ad rem attinebat, & rationem ulciſcendi, non deerant undiq; appoſitiſſima ad regum uanitatem, mores boſq; inuitamenta uana adulatorum genera. Qui ſolicita interpretatione laudem omnem noſtris auferentes capita ipſi ſua, corporaq; pro ea re deuouerent. Artificem tantopere inſidijs intentum ſemel præcipitaturum affirmantes, ut infinita eius generis exempla erant. Non Modriſſos ubiq;, non noctem ſemper, nō Ameſas omnes, & Debreas futuros, cum difficili præterea hydra implicitum Scanderbegum tot quotidie renaſci capita ad eum abſorbendum, quot præciderentur. Quod ſi in ſinu louis eſſet, minime tamen tutum fore. Mahumetes audire libenter ea ſtudia hominum, neq; aperte reclamare offerentibus ſe ultro ad pericula multis. Nihilominus aliud coquebat callidus ueterator, aliud incruentius ultionis genus uerſabat animo, quomodo domeſtico aliquo bello opprimeret Caſtriotum, & inteſtina arma, inſidiasq; in eum excitaret, ut in alios ſæpe fœliciter experta illi fuerat fraus, quod in Græcorum præſertim imperio extorquendo fecerat Amurathes, facile fretus (quæ humanæ cupiditatis incitamentum fuit, maxime ubi imperij cauſa agitur) Inuenturum ſe ex magis intimis, & charioribus uiri adiutores, & auctores conſilij ſui. Plericq; ea tempeſtate erant, quorū magna autoritas gratiaq; apud Scanderbegum tam domi, quàm militiæ uigebat. Sed Moſes ſicut præcipua in bello uirtute, ita ſplendore quodam egregio nominis primas partes inter eos ſibi uendicabat. Tentare igitur tacite uirum, & magnitudine promiſſorum ad perfidiam pellicere in animo ſedit. Accedebat & illud ad commoditatem rei, quod maxime uicinum imperium eius, finibus ſuis ac Sfetigrado præcipue audiebat. Sic commodius inuitari ad colloquia hominē poſſe, & agi ſingula ſecretius & expeditius ratus eſt. Itaq; quantum ad bellum & inanes ſuorum iactationes ſimulans ſe non iniqua ratione nunc differre Epiroticam ultionem uelle, adhibitis pauciſſimis admodum ex purpuratis ſuis ſocijs eius conſilij, literas de hoc ad Sfetigradi magiſtratus multo ingenio, ſtudioq; confectas dedit. Alias quoque eiuſdem ſententiæ Alchriam ad præfectum urbis miſſas dicunt, ſed non

Adulatores appoſitiſſimi ad regum uanitatem.

Mahumetes mittit Moſen à Scanderbego abalienare.

multum

multum refert, an has scriptas epistolas, an secus quispiam credat. Melius tamen (ut arbitror) est putare uix unis tantum literis eam rem agitatam. Ad quod existimandum, & negocij huiusmodi ratio inuitat, & illud fortasse, quod Alchrienses nullus unquã effectus est sequutus. Illas ad se delatas & resolutas Sfetigradensis quo cautius poterat, habuit, & mandata Tyranni cupidissime ad animũ transmit: nam si rem ex uoluntate regia peregisset, multa quoq; honorifice promittebantur sibi. Formula uero literarum, quantum ad Mosen attineret, ea erat, ut nomine Mahumetis cum eo ageretur, daretuŕq; illi optio uel pecuniæ, & dignitatis si mallet apud Turcas, uel Epirotici imperij ex omni arbitrio eius, si Scanderbegum tollere posset de medio, uel id agere, ut eius ministerio tolleretur, aut saltem illo relicto ipse Turcarũ arma sequeretur. Tum & alia uerba multum idonea ad persuadendum apposita, neq; de Mose comprehensum literis, sed & de reliquis, licet non ita nominatim facta mentio, ac data præfecto potestas agendi, prout tempus locuśq; poscceret, ac censeret ipse magis è dignitate, commodoq; regis futurum. Nihil omisit ex his Barbarus, summa ratione, consilioq; in inuitando primum ad colloquium Mose usus. Nam communicato eo consilio cum uno ex suis, & Christiano, & Epirotici generis, illum ad hominem accersendum misit, multis oneratum promissis, si id persuasisset Dibrensi. Nox ad ea agenda (ut par erat) adhibita, & Epirota locorum peritus nihil aberrauit. Inuentus est cum præsidio Moses ad imperij claustra summotoq; teste, hostili nuncio copiam sui commodissime fecit. Ille priusquam aliquid de cæteris mandatis attigisset, ut Sfetigradum accedere uellet, eum inuitauit. Negantem acriter, ac uelut irridentem impudentiam hostium, tum demum ad seria ueniens, & totus in blandimenta uersus sibi hominem attentum fecit, & animum Tyranni ex parte illi aperuit. Audiuit non inuitus ea Moses, hausitq; cupidissime (quæ præcipue militaris uanitas est) apposita illa condimenta laudum suarum, præsertim quod regem Turcarum tam honorifice de se sentire audiebat, & unum ex totius Epiri flore ultro ad se & uoce, & literis inuitare, ni erubescendum potius fuerit glorioso militi, quod unus ex alijs multis ueluti perditus homo ad tam insignem perfidiam, & detestandum facinus potissimum eligeretur. Verum obliuisci omnium præ gloriæ & imperij cupiditate consuescimus. Talem tamen se nunc nuncio illi uultus, sermonisq; habitu præbuit, ut neq; approbare quæ dicebantur, neq; repudiare uideretur. Sfetigradensis coniectata satis hominis uoluntate nihil diutius loquutus, pollicitusq; se propediem rediturum, eo concedente ad præfectum reuersus est. Interrogatum de eius colloquijs Mosem à militibus respondisse dicunt. Exploratorem ex agro Sfetigradensi occultissime uenisse ad aperienda quædam consilia hostium, sperareq; se eius ministerio maxime cogitatus Scanderbegi adiuturum. Credita facile omnia ab ignaris, præsertim quod & habitus et sermo ipse Christiani hominis idipsum suadebat.

Quid

legatorum mitt

Forma literarum de tollendo Scanderbe

+ principes obs seruandi cyn parantur

Cupiditas imperij & gloriæ facit omnium obliuiscí.

Quid præterea Mosi nõ crederent? cuius fide neq; antiquior ulla apud ducem, neq; notior, neq; gratior esset, qui toties, præsertim Daynensis belli temporibus totius imperij summam illi credidisset, dum hinc Mustaphas, hinc Veneti rapere Epirum conarentur. Cogitabundus tamen secum Dibrensis tantæ rei conscientia, & mœstior aliquantulum uisus, impellebat animum huc, illuc nunc Scanderbegus nihil tale meritus, & fortunæ suæ gradus, cuius nullum sanè pœnitere potuisset. Nunc maiora omnia à Mahumete proposita, præsertim promissum illud diadema tantum miseris expertũ mortalibus, ita dulce primo stare loco. Expectabat tamen intentus assidue exploratorẽ suum (quod satis efficax erat cõrupti animi signũ) O faciles aures, immo uero impias, quę audire ea diutius potuere, & hominem longe ingratissimum, qui paciscì tam facile patriam, principem, socios, Deos ipsos, dignitatem ociumq; suũ pro inani quadam spe, & re maxime incerta uoluerit. Reuertitur interea scelerata legatio non uerbis solum, aptioribus armata, sed muneribus etiam, auroq; onusta. Imbibisse perfidiam tantũ Mosem, aliud nihil accepisse inuenio. Nuncio tamen ita responsum, ne se amplius aduret, accipere regis uoluntatem, & quicquid sit de alijs, enixe curaturum, ne se hostem ulla ex parte posthac ille sentiat. Ita dum Scanderbegus ignarus hinc inde exploratores mittit, Mahumetis consilia rimatus, hij multo funestiora alia in caput eius cudebant. Iam tempus præfixum ad dilatum prius bellum, & oppugnationem urbium aderat, & quieta simul omnia ab Adrianopoli nunciabantur, quũ Castriotus reputans iampridem quam rem animo concepisset, & quæ necessaria essent ad omnia recte agenda, statuit omnino Italica auxilia (si posset) ad eam rem sibi adiungere, quando sicut ad campestria certamina, & equos utrinq; concursus copias se habere optimas existimaret, ita non satis idoneum militem Epiroticum ad oppidorũ expugnationes, & id belli genus planè crederet. Erat Apuliæ rex Alphonsus in ipso propè conspectu, quo ut sæpius dictum est, non illo solum, sed totus ferè Christianus orbis familiarissime utebatur, de nullo alio tunc Epirensem cura incessit, quippe qui neminẽ uel cupidius, uel celerius id oneris sciret subiturũ. Quare priusq; aliquid de delectu habẽdo mouisset in prouincia duobus nauigijs egregie apparatis, multisq; lautissimis muneribus impositis, duos ex purpuratis suis cũ literis ad regẽ, multa fiducia (ut cõsueuerat) ac ioco quodam cõtextis in hanc ipsam sententiam misit:

Mosen cogitabundus.

Legatio Turcæ ad Mosen, non uerbis armata sed, muneribus & auro.

Legatio Scanderbegi ad alfonsum apuliæ regem.

Nostri milites cum uiris tantum pugnare & depugnare nouerunt, cũ muris nesciunt. Vos Itali (ut audio) id belli genus & calletis, & amatis summopere. Itaq; opus est in præsentia mihi auxilio & industria uestra. Sunt oppida quædam hostium in Epiro, uel in ipsis propè uisceribus imperij nostri, uetus est desiderium meum tollere eam ignominiam ex oculis si uelint Dii, sed assiduis bellorum incõmodis detentus non potui quippiam ad hunc usq; diẽ fœliciter attentare, Tempus istud & propter anni accomodatum tempus & ocium Mahumetis, cuius bis iam furorem re-

pressimus

pressimus, aptissimum ad eam cupiditatem exoluendam elegi. Paucis te nere potes quid facto sit opus. Cætera omnia fermè in procinctu sunt, uos tantummodo expectamus, dabis milites (nihil enim recuso) qui eminus pugnare didicerunt, Scorpionatos scilicet istos, & Sclopigeros, nã cæterorum nobis ad satietatem abundat copia. Sed ô fœlicem te rege Apuliã mi Alfonse, ex qua ita liceat, omne uirtutis specimen tanq; ex thesauro aliquo affatim depromere. Si pace, si bello utiles uiros optauimus; tu forum, tu militiam ornasti, tu legibus, tu armis Epiroticum fulsisti imperium. Te domi, te militię omnis sexus, omnis ætas, omnis Epiri angulus celebrat. Ego uero ita beneuolentiã tuam amplector, & foueo memoriam tuorum erga me officiorum, ut interdum uel eam fortunam exoptẽ tibi (& si non satis æque agere uideor) quæ amicos (ut aiunt) probat, nõ parat, quo uoluntatẽ in te meam certiore aliquo experimento cognoscere ualeas.

Datis ad Regem literis, ipse cum Amesa nepote, Musachio Topia sororio, & alijs purpuratis Dibram ad præsidium concessit, consultaturus ibi de singulis, & delectum insuper habiturus. Quó cũ peruenisset, & interrogaret Mosen, an aliquid haberet ipse noui propter uicinitatem hostium, quod sua interesset, nihil inquit, prætereq;, quod cum homine Sfetigradẽsi collocutus sit, an aliqua esset ratio, aut modus urbis habendæ, & illũ maxima asseueratione idipsum negasse, ita uiris, armis, cõmeatu, & custodijs diurnis, nocturnisq; exactissime oppidum munitum obseruari. Veritus est Dibrensis, ne Scanderbegus ad Sfetigradi oppugnationem animum intenderet, & necesse sibi foret Mahumethi quoq; promissa non seruare. Quare ad id ipsum maxime intentus Scanderbegi curam facile Belgradum transtulit. Verumenimuero Tyrãnus auditis his, quæ transacta fuerant cum Mose, non multum quieuit animo, cum nullum uideret promissæ fidei pignus datum sibi. Tamen urgentibus alijs curis ex Græcia, & poscentibus arma, deposuit aliquantulum Epiroticã expeditionẽ, quando uel ipse tunc ire, uel magnis copijs rem agere commode non posset. Leuibus uero agminibus (ut fecerat) lacessere ulterius hostem, uel alere potius, neq; è dignitate, neq; ex utilitate sua uidebatur fore. Itaq; tantũ renouatis literis, & datis ad præfectum Sfetigradi, quibus laudabat, & acuebat magis diligentiam hominis, aliud nihil de ijs, quæ ad Epiroticum bellum pertinerent curauit. Alfonsus interea legatione literisq; Scanderbegi honorifice acceptis, summa festinatione cõquiri militem iussit. Delecti illico sunt ita, exigẽtibus legatis mille pedites, quingenti sclopiferi, reliqui scorpionarij. Adijcere numerum maiorem uolentem regem prohibuerunt, negantes maioribus copijs opus Scãderbego fore propter breuem oppidorum hostilium ambitum, quæ oppugnatũ essent ituri, et multitudinem sagittariorum, quam haberent in prouincia. Petiere tamen ad ea armatorum auxilia instrumenta quædam bellica, & uectes ferreos ad subruẽdos cruendosq; muros. Data omnia, & tormẽta

Scanderbegi Mosen conuenit.

T pleraq;

pleraq; uarij generis, artifices q;, qui ijs uterentur. Nec q; contentus his rex, pecuniam etiam ampliſſimis addidit ad adiumentum eius belli, ac totidem alijs nauigijs magnifice inſtructis. Ventis, Dijsq; homines commendans, à ſe dimiſit, ſed non ſine literis & ipſe, quibus ingentes primum gratias agebat, ob ſibi data munera, tum laudabat fiduciam Caſtrioti de rebus ſuis, quibus uti ut proprijs hortabatur, & augebat officioſiſſimis uerbis illam, ac mira liberalitate ſermonis pollicebatur omnia. De milite uero id facetiſſime reſponſum, Italos non cum uiris tantum & muris, ſed cum fœminis melius pugnare noſſe. Cauerent itaq; Epirotæ, ne quos ad gerenda eminus bella inuitarent, cominus domeſticos ſibi bellatores ſentirent. Cætera quæ laudauerat in rege, omnia (ut ſolet) ad magnitudinẽ amoris relata. Et contra uirtus, fortunaq; noſtri ducis incredibili decore uerborum extra omnem propè glorię humanæ aleam poſita. Auſtro ſpirante mox placido proſpera nauigatiõe ſunt uſi, paulo q; poſt patrium q; littus à nauticis ſalutatũ (Traiectus enim breuiſſimus eſt, uix lx. millium paſſuum) & miles in terram cum ſarcinulis & armamentis expoſitus, ac properatum illico Croiam. Caſtriotus adhuc in Dibra morabatur, propter ceptam delectus curam, qui propè perfectus erat, & obſeruabat, an motum aliquem ab Adrianopoli ſentiret. Peractis, & comparatis egregie ſingulis, cum uniuerſo exercitu Croiam pergit ire. Ibi & regia auxilia ſibi adiuncturus, quæ certiſſima ſpe expectabat, & accepturus quædam, quæ ad eam oppugnationem ſibi opus erant. Moſes in Dibra cum uetere præſidio mille equitum, totidem peditum relictus. Non omiſit interea Scanderbegus inuitare hominem ad Belgradenſe negocium, ſatis cupiẽs tantum uirum eo bello adeſſe ſibi, & mallens alij eam curam finium tutandorum demandare. Hortati ſunt & alij ad id ipſum Dibrenſem, ſed ille tergiuerſando, & cauſando multa pertinax hoſtibus fidei datæ ſeruator non inani ratione ſe ſubtraxit, quum diceret nõ relinquendam ita opportunam iniuriæ, eam partem prouinciæ eſſe (nam Belgradum in diuerſa regionis parte erat, procul à Dibra centum fermè xl. millibus paſſuum) neminem cautius, uigilantiusq; res ſuas, q; ſeipſum tutaturũ. Non fuiſſe recuſaturum, ſi Sfetigradum iretur uicinum oppidum, & nulli moleſtius fore, q; ſibi, ab eo apparatu abeſſe, ubi & gloriæ militum, & utilitatis plurimum ſperare poſſet. Sed nec q; ſe (ut credebat) ſine bello futurum: non enim quieturum Mahumetem, ubi obſeſſam urbem audiat, irrupturum fortaſſe ab ea parte in prouinciam, ut nouo inde excitato belli incendio, Epiroticum exercitum à Belgradenſi cura auocaret. Accepta omniã ut decebantur, & laudatũ perfidum conſilium ab ignaris, data q; poteſtas prę fidij augendi, ſi tempus res q; poſceret. Caſtrioto uenienti Croiam, regia agmina obuiam proceſſere, & multo gaudio, clamore q; exceptũ duxere in urbem. Reliquus exercitus fixis tentorijs nõ procul à portis conſedit. Expoſita ſunt omnia à legatis, quæ acta cum rege fuerant, & pecunia numerata, ac traditæ literæ, quæ multũ riſus mouere Scanderbego. Idem q;

In Italos facete dictum & falſe.

Reditus Caſtrioti ad urbẽ Croiæ, Dibris cum nouo delectu, relicto ibidem Moſe cũ ueteri præſidio.

Laudatur perfidum conſiliũ Moſis.

cæteris

cæteris, nam eas magna ſuorum frequentia legi uoluit Epirenſis. Lauda uere omnes ſummopere tantam comitatē, ac populare ingenium regis. Caſtriotus magnificentiam eius, & amorem in Epiroticum nomen lon ga concione teſtatus eſt. Copias ab eo miſſas, prout gradus cuiuſq; ac or do poſcebat, laute haberi publicis conuiuijs iuſſit. Reliqui purpurati in terim machinas & tormenta apparare, expediréq; alias neceſſitates, exer citius, ac omnia imperata enixe facere. Perfectis ſingulis Epirenſis ſequen te (ut ſit) omnis generis multitudine, uſq; ad caſtra ipſa urbem reliquit, ibi primū percenſito exercitu ſupplicationes uotaq; pro reditu, & uicto ria facta. Perſolutis his, & expectante iam milite ſignum ad proficiſcen dum, Scanderbegum ita exorſum ferunt:

Oratio Caſtri otti ad duces et milites in pro fectiõe ſua ad urbem Belgra di oppugnan dam.

Vndecimus iam hic annus eſt milites, ex quo (ut uidetis) nihil aliud agimus, præterq; ut in Epiro maneamus, ut auorum ſedes, ut patriq; poſ ſeſſionem fato magis quodam, q̄ ulla ignauia noſtra amiſſam recupere mus, recuperatamq; retineamus. Nunc enitendum eſt tandē uobis, agen dum ita, ne hoſtes hic maneant, et frena iugumq;, quę benignitate Deūm tot undecunq; ballorū periculis, & laboribus exanclatis tam glorioſe de poſuiſtis, alijs glorioſius imponatis. Quod ſi illis, qui impoſuere uobis prohibet fortuna noſtra, at ſaltem teſtandum præclaro aliquo documen to uires defuiſſe uobis, animos, & pertinaces ſpiritus non defuiſſe. Ni fa tis fortaſſe teſtatum eſt idipſum uniuerſo terrarū orbi, quī oblatas olim uero ab Amurathe (cuius memoriam tēporis libenter repeto) pacis non inhoneſtæ conditiones, immemores patriæ, immemores parentum, uxo rum, filiorum, quietis, ocij, & omnium rerū, præterq; pręcipui cuiuſdam decoris, & incorruptæ libertatis obliti uelut ſordidiſſimas reſpuiſtis. Nō ſubiectas oculis cruentiſſimus Tyrannus, non infixa oſſibus ueſtris tam horribilis exercitus memoria mouere feroces animos potuit, & deſtina ta ſemel pectora libertati, donec uel ipſi egregie cū ea caderetis, uel memo rabilis cuiuſdā uictoriq confeſſionē tanto hoſti uel inuito exprimeretis. Adiuuit cogitatus ueſtros Deus optimus maximus, uidiſtis, perſpexi mus oēs eodē fermè temporis momento & tributa poſcentē Amurathē, & efflantē nobis ingentē ſcilicet ſpiritum, & tot mortalium uotis petitū. Tunc relicta Epirus, & data eſt nobis. Tunc uere libertatis omē acceptū, ac ſequendū cupidiſſime fuit, & per recentis illius ſanguinis ueſtigia hic, quem nunc paramus, ducendus erat triumphus, ac amplianda gloria ue ſtra. Sed quid fruſtra præterita querimur? prçſertim quę & non iniqua ratione poſſint excuſari. Amplior fortaſſe hodie laus, & cumulatiora o mnia ſeruata uobis. Non ex patre ſolū fortunæ ueſtræ, ſed ex filio quoq; ſat egregia auſpicia ſumpta. Dedit experimentum nouus rex & animi, & fortunæ ſuæ, quale uos ipſi, ſi ſors daretur, eratis petituri. Tributum po poſcit primo egregius dux, ſat iam armis ueſtris domeſtico exemplo pla nè edoctus, & altera fermè manu paternum funus ducebat, altera pacem quærebat à uobis, licet honeſto quodam prætextu tributi, talem tamen

laturus, qualem erâtis concessuri. Sed consilium illud Tyranni propter Persicos tumultus, non timorem quis dixerit? Quid dicam? Vos eodẽ uultu, pertinacia eadem, qualiscunq; ratio causam ei uel timori, uel consilio dedisset, expostulatum negaturi fuistis. Et ita alacriter negata omnia, neq; negasse quempiam pœnitet. Armatus postea id ipsum exigere uoluit Mahumetes, dati exactores ad uos, persoluistis egregie omnia. Numeraſtis in Mocrea ualle publice, priuatim q; petitum tam cupide tributum istud, numeraſtis nuper in Pologensi agro. Vbi ubi est, oro, recens adhuc, & cruentum Debreæ caput illud? Hoc signum sequendum erat uobis, hoc ad Belgradenses portas figendum. Prodesse hæc multum & possunt & debent ad uos animandos, cæteraq; euentũ ipsum belli respiciunt, tempus, locus q; optime suggeret. Proinde nemo obijciat hodie mihi uel maiores hostium apparatus, uel formidandos aduentus Ottomani. Vbi armis oportebit, obnixo uultu, & intrepidis animis resistemus armati. Vbi consilio, prudentiaq; opus fuerit, temerario laudis appetitu funestam gloriam nõ petemus. Nemo uel pugnam, uel fugam nostram rite initam poterit arguere, ut & in Sfetigradensi oppugnatione factum à nobis meminisse potestis. Obsedimus urbem, uexauimus quoad cõmode licuit inclusos. Quũ de aduentu Amurathis fama perterrebuisset, noluimus expectare ut ipsi obsideremur. Qua tempestate nedum hostẽ immodicum, sed ne id tempus quidem expectaui, quod iniquiorem uobis proculdubio, q; obsessis obsidionem illam faceret. Domum in hyberna uos reduxi, omissa totius ultionis, omissa urbis recuperandæ, & honoris propèmei cura præ quiete commodoq; uestro. Belgradensis oppugnatio eadem ipsa ratione agenda est nobis, & agetur quantum consilio humano effici poterit. Considerabimus caute sub muris, aduentum hostium cautissime obseruabimus, ut tuti interim à tergo, & sine respectu aliquo pugnetis. Venientibus uel cedemus, uel resistemus, prout res tempus q; feret, prout ipsi statuetis. Et accõmodabimus rationem oẽm eius obsidionis ad uestram omnium uoluntatẽ. Si aliqua (ut fit) uel belli fortuna, uel pertinacia hostium desiderium nostrũ protrahet, aut eludet forsan, nõ ideo stolida obstinatione consenescemus sub muris. Idem & autumni erit, & oppugnationis nostræ finis, ni magna aliqua ratio cõtinuandi eius belli nos impellet, aut alicũde illiceat. Sed neq; autumnũ uirtus uestra expectabit, neq; inglorios uos ego, et uacuis (si uiri critis) manibus domos reducã. Nam per Deum immortalẽ quid agent tot dexteræ? tot opposita artificia, & bellici apparatus? Quid regius flos iste militiæ ex omni propè Apulia electus, & datus uobis, uel relegatus potius ad hãc cautam in Epirum? Examinanda hęc oĩa uobis summo cõsilio sunt milites. Horum ratio exactissime singulis animaduertenda, & pensanda saltẽ hoc pacto Sfetigradensis iactura Epirenses. Nihil alienũ appetimus, nõ noua gloria ulla quæritur nobis, si uincimus, sed uetus restituitur nobis patrimonium, & recens ignominia aboletur. Nec nostra solũ, sed totius penè

Epirotici

Epirotici generis, nonne & Christianorum id oppidum, & consanguineorum uestrorum? Omnes ferè meministis, quod post Theodori Coronę reguli eius loci mortem, intentus iampridem Amurathes nepharia id sibi arte sicut cætera uendicauit. Plena adhuc est urbs (ut audio) ueteri habitatore. Adiuuabunt hæc multum (ni fallor) conatus nostros, intus extraq; oppugnabitur hostis, & incruenta fortassẽ uos uictoria manet. Expectant assertorem aliquem, ac auctorem consilij sui. Mox uelut longis pressi tenebris, ab oblatam a uobis lucem, & auditum nomẽ libertatis ardentissime conuolabunt. Quare agite dum, uel adeste expectantibus uirtutem uestram, uel cogite hos quoq; unà cum cæteris, si obstinatos inuenerit is. Gloriatur maxime Hungaria Belgrado suo Danubij ripam appositio, & inter maxima uirtutis suæ exempla id oppidum refert, ad arguendam hostium ignauiam. Patimur itá ne (si dijs placet) & ipsi insigni totius Epirotici nominis ignominia Belgradum nostrũ diutius in oculis, & uisceribus nostris ab infensissimis hostibus possideri? *Theodorus Corona regulus.*

Ab hac uoce, uelut signo dato, undiq; sublato alacri clamore procedere iam agmina cepere. Sed Scanderbegus nihil adhuc ipse mouens sistere signiferos, & redire ad sua quenq; loca iussit. Nondũ enim de more prę missi fuerant præcursores ad perlustranda rite singula, & occupandum castris locum. Electa ad hoc tria expeditarum equitũ millia, & Tanusio assignata. Qui mox absciſſa omni mora discessit, & ueluti ex oculis hominum euolauit, cupiens si posset, celeritate præuenire hostẽ, & in re improuisa egregium aliquid nauare ante reliqui aduentum exercitus. Castriotus posthac præcedentibus impedimentis cũ cæteris copijs sequutus est. Præuenerat iam fama prior, & instruxerat hostes de singulis. Quare nihil penitus uel ad insidias, uel ad aperto Marte sæuiendum materiæ inuenere nostri. Nam agrestes, & quę meliora in campis fuere, omnia iampridem in urbem recepta. Et frumentum omne (in medio enim æstatis erat) demessum, ac contractum intra mœnia ab oppidanis fuerat. Miles impatiens ocij, ubi neq; ad laudem, neq; ad prędam relictum sibi quippiam uidit, ad injiciendum tectis ignem, per agros, & reliquis satis, ac arboribus nocendum discurrisset. Sed prohibuit Tanusius se nihil tale à Scanderbego accepisse inquiens. Dispositis itaq; hincinde custodijs, nullo neq; uerbo, neq; facto lacessens inclusos quietissimẽ consedit sub muris. Neq; ab oppido motus aliquis fuit in subiectos. Intus tamẽ procurata studiosissime omnia, ac stationes (ut operęprecium erat) diuisæ, & ministeria sua singulis assignata. Præsidium Tyranni satis ualidum erat, mille amplius militum numerus, Christianorum tertia parte maior multitudo uilium ad arma, nam infirmę ætatis sexusq; capita non curata. Variatum multũ sententijs est inter regios, an id præsidium Christianum ejiceretur ex urbe, an retineretur. Suspecta fides hominum erat, nam & ritus, ac ingenia diuersa, & alij quoq; dij, omnia suspecta magis iure facibant. Minuebat tamẽ eam suspicionẽ, quod relicti tamdiu ab Ottomanis præsidio urbis, *Tanusius cum tribus millibus equitum præsidium exercitui hostium. Præsidiũ Tyranni in Belgrado.*

& habiti honorifice essent. Neq; ullo satis tempore aliquod perfidiæ indi
cium in illis fuisset deprehensum. Videbant præterea uxores, liberos, pa
rentes ipsorũ, & fortunas oẽs uelut quędã pignora in manu sua esse. Igi
tur multa in diuersum dubias mẽtes trahebãt. Præfectus cupiẽs & retine
re illos in urbe, & efficacius aliquod fidei alienę pignus habere, ac tuto (ut
aiunt) tergo, & sine respectu domesticę rebellionis pugnare. Cõuocatis se
nioribus quibusdã Christianorũ priuatim multa cũ eis tacita insinuatiõe
suspicionis egit, & militũ suorũ cõsilia illis aperuit, inquiens, nõ sine sedi
tione rem transiturã, ni aliqua securitate, & uinculo fidei illorũ animi seda
rentur. Se de officijs & fide ipsorum nunq; dubitasse, neq; in præsentia
quicq; dubitare, & nõ minus spei in eorũ armis, q; in seipso, & regio præ
sidio ponere. Sed habendã rationẽ aliorũ, neq; spernẽda postulata illorũ,
quorũ res agebatur, & præcipue intererat unicũ tantũ existimare se habe
re hostem. Conqueri Belgradenses nihil se tale ullo satis tẽpore cõmisisse,
ut pœnitere Turcas fidei suę posset, uel suspecta apud quempiã animorũ
suorũ sententia esset. Nullam subesse rationẽ, unde tantus timor perfidię
suæ oriretur, nisi ex eo, q; Christiani, & Epirotici generis essent, sed iniu
ria profecto id obijci sibi, an scilicet meliores se Christianos sub alijs futu
ros sperarent. Quũ neq; liberalius, neq; indulgentius ritus, legesq; suas
seruare sibi à quopiã permitti, concediue possit, q; eousq; à Mahumete sit
permissum. Reliquas causas inanes proculdubio oẽs esse, quę Scanderbe
gum illi cõciliare proponerentur. Nunq; subiectũ id oppidũ Castriotó
fuisse. Dedignari id iugũ Belgradenses, & prius extrema omnia, q; eam
ignominiã perpessuros. Timeri id posse si aliqua Theodori soboles extra
ret, & cupidę ueteris fortunę multitudini offerreretur. Extinctam cũ eo
esse oẽm Belgradensium societatẽ, & consanguinitatẽ cũ Epirotarũ gen
tem, ac Ottomanũ abinde imperiũ tam patientissimis, q; cupidissimis ani
mis acceptũ, libertatẽ se illi, patriã, uxores, liberos, parentes, corpora de
nicq;, ac sanguinẽ suũ dicasse, ac deuouisseq;. Neq; habere nunc aliud cer
tius pignus, uinculumue, quo fidẽ suã regio obstringant præsidio, præ
terq; id ipsum quod dedissent Amurathi. Omnia in manu eorũ esse, fili
os, uxores, fortunas, & quicquid charũ, iucũdumq; in uniuersa uita pos
sideret. Barbarus nõ tã quę dicebãtur, q; animos, uultusq; dicentiũ con
templatus, accepit alacriter orationẽ, studiaq; illorũ, in maximo ingenio
pluribus adhuc actis, transactisq; nõ prius eos dimisit, q; satis magnũ nu
merũ ex suis uelut obsides promisissent. Sic promissi pariter & dati sunt,
ac ducti in arcẽ custodiẽdi, ubi Turcarũ tm̃modo prędidũ morabat. Mi
sisset profecto libenter eos ad aliquod oppidũ uicinũ, uel Adrianopolim
ad alligandã melius hoim fidẽ, sed obsidiõe impediẽte nõ potuit. Pacatis
eo modo, ac firmatis oim animis præfectus, quũ statiões singulas obijsset
& perlustrasset portas, ac loca quęq; urbis, & in foro iuxta morẽ ad uari
as rerũ necessitates disposuisset agmina armatorũ, excitare deinde suorũ
aios, et injcere suos quibusq; stimulos fidei uirtutisq; his uerbis cepit:

Colloquium præfecti cum senioribus Christianorũ.

Obsides dati ex Christianis.

Si quid

Si quid dicendum à Duce militibus in præsenti hac causa erat Belgradenses, & si quid animorũ uobis ex me sumendũ fuerat, prçuertit certe id ipsum, prçoccupauitq; orationẽ meã oẽm oculis subiectus hostis. Nulla efficatior adhortatio, nullus acrior stimulus uel fortibus, uel ignauis illo esse potest. Non hortatur uos ille, non inuitat, ut facio ipse, sed urget, cogit ad arma. Strinxit ferrum in iugulum uestrum, attulit uincula iam iam impositurus, si iacentes inuenerit. Affert ampliora alia omnibus publice, priuatimq; Scanderbegus. Videor iam uidere mihi insolentissimum hominis aspectum, & cruentum os illud uocantis uos ad seruitutem. Obturate, occludite aures, rogo per Deos immortales. Ad sordidam uobis, turpemq; uocem, non ore, non labris, sed gladio, sed dextera respondendum est fortibus uiris. Appositis fortasse uerbis, & honesto aliquo prætextu societatis pellicere ad se animos uestros conabitur, & uelut uana & leuia muliercularum ingenia in singulas partes uersare tentabit. Eodem ad omnia uultu, eadem pertinacia utendum est uobis. Luctuosum profecto est quouis modo, turpissimum autem ita libertatem pacisci. Et priusquam sanguinis aliquid forti uiro sit profusum, eam exprimi turpis ignauiæ confessionem. Non ideo ferrum, armaq; sumpsimus, ut uerbis expugnaremur. Nõ portas eo animo clausimus, & ualide fiximus, ut ipsi aperiremus. Aperiat tandem iter sibi hostis, si fortuna ferat, sed timendum hoc minus, q; nunc cœlum ruiturum. Quod si uel urbis munimenta, uel abundantes omnis generis cõmeatus, uel habitũ ipsum loci, uel numerũ uestrũ, uel uirtutẽ specto, toties expectatũ mihi huius belli euentũ, & cupi tam uictoriæ palmã certissimo mihi animo spondeo. Potuit Sfetigradũ in medio quasi hostium solo, & præsidio adhuc minore omnẽ Epiroticũ furorẽ tamdiu cõtemnere, & Ottomanũ nomẽ seruare in Epiro? Potuit Croia (liceat ex hoste quoq; exempla uirtutis petere) uniuersum fermè Europę atq; Asię robur tam cupide & audacter expectare, ac prostratis undiq; mœnibus, omni nudata præsidio, pertinacia sola, tam insignẽ gloriç titulum in omnia secula promereri? Nos in rerũ oim copia, ac fermè abusu in proxima etiam spe auxilij ab Adrianopoli, infame huiuscemodi prædonum agmen, nõ solutis undiq; animis bona cum spe aspiciemus.

Adhortatio urbis præfecti ad Belgradenses, ut urbem munirent, fidem seruarẽt.

Exempla uirtutis ab hoste petere.

Inflammauit adeò ea oratio militum ingenia, ut præter multas (ut fit) iactationes, sponsionesq; fidei, nonnulli circa prçfectum circumfusi, summa contentione poscerent copiam erumpendi, ac congrediendi cum hoste, sed nihil concessum, quum Scanderbegus in propinquo esse nunciaretur, neq; multũ spacij inter hçc, & aduentũ eius intercessit. Quarta erat hora diei, quum exercitus noster omnis contractus est ad urbem, & consedit sub muris in campestri loco. Pransum primo per quietem, & curata corpora, tum impigre partitæ copiæ, & sua quibusq; loca assignata. Statuerat nanq; Castriotus eodem ipso die oppugnationis initium facere, ni pacatum aliquid allatum fuisset ex urbe. Quindecim hominum millia erant, viij. equitum, vij. peditum, dispositа circum & per planum

Aduentus Scãderbegi cum reliquo exercitu & copijs suis ad urbis obsidionem.

scã derbegi copiæ ad Belgradñ

& per montem omnia qui non multum arduus neq; erectus non pediti solum, sed equiti quoq; satis commodam stationem præbebat, subducta eo ipso tormenta, & locata à peritis, ac opposita mœnibus diuersis locis. Ordinatis tamen omnibus, nocti concessum est, intus multum de recenti illa hominum audacia aspectus ipse nostrorum, & is præsertim apparatus machinarum detraxit. Adueniente die, ubi concuti muros erectis tormentis uidere, & nudari quibusdam locis munimentis et propugnaculis urbẽ, simul cõsultantes, simul reficientes mœnia, uariauere aliquantisper sententijs, an colloquerentur cum hoste, priusq; ad scalas, & militarem furorem res deueniret, uerentes tueri non posse urbem. Et si in ipso ardore pugnæ id attentassent, hostem uictoriæ spe inflatum non concessurum, tamen renitente præfecto, quum nondum talem uim periculi, & nunquã copiam eius turpitudinis defuturam diceret, supersessum. Idem & die sequenti factum, nam Scanderbegus nondum satis facta uia militi, per fracturam murorum, cominus adhuc nihil moliebatur in oppidanos. Demum elapsis duobus alijs diebus, & urbe iam ruinis deformata, qua parte magis obnoxia iniuriæ erat, sepositis tormentis, militum iam animis, operaq; agendum ratus, posteram diem ueræ oppugnationi, atq; uirtuti præfixit, omnia apparari iubens, ut cũ aurora ipsa succederetur muris, quod factũ est. Cæterũ inferentibus iam signa nostris, & clamore sublato procurrentibus ad hostem, progressi illico legati ex urbe, et deducti ad Castriotum, inducias eius primo petiere, quæ nullo negocio fuere concessæ. Sciscitantibus deinde illis, quas dedentibus sese conditiones esset allaturus, responsum quæ dedentibus deberentur. Salua eorum corpora cum armis & sarcinulis esse uelle, reliqua uictoribus deberi. Reuersa legatio, & exposita omnia, ac audita maxima omniũ molestia, quod tam graues sibi re adhuc integra statuerentur, quæ salute penitus in armis desperata, & urbe ferè amissa impetrare uicti facile possent. Mœsta ubiq; agmina, ac incerta quid agerent timore, indignationeq; in diuersum trahentibus. Christiani nihil mutire, nedum dicere auditi, licet prout cõditiones à Scanderbego propositæ essent, priuari se patria & patrimonijs suis uiderent, tamen si urbs dederetur, sperabant facile sibi quæcunq; petissent, concessurum Epirensem. Itaq; neq; pro conditionibus, neq; contra eas intercessere, ne qua etiam in eos suspitio renouaretur. Rogati à præfecto quid de ea re sentirent, nihil respondere, iussumq; se, non rogationẽ expectare, quod ipse è dignitate ac utilitate omnium censeret, se & armatos, & inermes approbaturos. Multum eius diei consultando transactum, decretum tandem, ut menstruæ inducię peterentur. Quod si per id spaciũ auxilium non haberent à Tyranno, nihil essent recusaturi eorum, quę imperarentur, sperantes Mahumetem celerrime aduenturum, neq; passurũ eam ignominiam, quem ante ipsum Tanusij aduentum, de eo apparatu in se contracto, præmonuerant. Et sic libertatem se, ac ciuitatem incruentos seruaturos. Quod si negasset id hostis, acuendum ferrũ, animosq;,

Belgradenses petũt inducias à Scãderbego.

Christianorũ in Belgrado prudentia.

Menstruæ inducię petitæ.

& perti-

& pertinacia aduersus pertinaces utendum. Remissa itaq; ea legatione in castra, Scanderbegus deridēs ciuscemodi postulata, fanius deliberare de omnibus, & apparari ad bellum iussit. Deinde ubi obstinatos, & uix quinq; dies ei tempori detrahentes uidit, acrius exarsit. Sed nox interueniens diremit eas actiones. Purpurati quidam, & periti militiæ uiri, non respuendas omnino eas inclusorum conditiones censebant. Videndum tamen an minui id tempus ab eis petitum posset, allegantes difficillimam oppugnationem loci, quū & mons in cacumine, quo urbs amplecteba-tur, non satis tutum ascensum ex maiori parte præberet pugnaturis. Et lapides uiui circum pluribus locis assurgentes, ac opere humano in munimenta deducti, contemnerent omnino, & ueluti eluderentq; ictus machinarum. Ex eo euentum belli tardiorē aliquantisper, & rem longiusculam futuram, uel darentur inducię oppidanis, uel non darentur, utroq; modo credere se auxilium Tyranni, eo loci accessurum. Magis tamen periculosum fore, si & occupati forsan, & fessi offendantur. Si uero uel non ueniat, uel tardet id præsidium, incruentos se, & sine militum pernicie potituros urbe. Si ueniat, tēpore usuros, & occasione. Aptissima sibi omnia ad pugnam, ad uictoriam, ad laudem esse. Nihilo maioribus se copijs memorabilem illam cladem Alybassæ infligisse. Immemorem præterea tunc Epiri, ac oblitum ferè omnium Mahumetem præ Trabisondei imperij cupiditate. Non alia ratione putare se, obsessos id spacij ad tradendam urbem petere, nisi ut Tyrannus tam subitam & ignominiosam eorum deditionem non possit arguere. Et profugi olim, ac rebus omnibus exuti uenia apud eum, & misericordia aliqua digni uideantur. Subridens ad ea Castriotus: Saginatos tot uictorijs Epirotas, delicatiores factos esse, inquit, superiore anno frigoribus, nunc caloribus nimijs impediri. Opus esse (quod Dij omen prohibeant) aliqua fortuna, quę eam ignauiam, & torporem excutiat animorū. Credulos etiam plus nimio appellans eos, prioris tēporis haud absimilem Sfetigradensium perfidiā fuisse inquiēs. Quid facturos demum, si quum tempus prefixum negocio aderit, uel coctam tacite fraudem, uel mutatos hominū animos sentiant. Daturos pœnas eius credulitatis, & amissi iacturam temporis nequicq; dolituros, ac pendendum tandem interim ex hostium uoluntate, fideq;, quia tamē uera multa prefertim de difficultate oppugnationis, ac occupationibus Tyranni dicebantur, non ideo se quid opus facto esset differre debere, & si aliquis interim apparuisset motus ab Adrianopoli sat egregias uires suas ad se defendendum, & ad omnē iniuriam excludendam esse. Dibras preterea Mosis præsidio tutissimas esse dicebat, passus est tamen & ipse trahi in eam sentētiam. De tempore multis ultro citroq; transactis denicq; xvi. dierum interuallum concessum. Sic re cōposita cum oppidanis, Castriotus primum omnium præter cæteras custodias à Tanusio prius dispositas xxv. milites super monte quodam non procul misit ad latiorem securitatem suorū, ut uisum à longe hostem sublatis accensis fasciculis primo, deinde

Consiliū quorundam purpuratorum de induciis.

Castriotus trā ridet cōsilium purpuratorū.

Inducie fedecim dierum.

deinde ipſi aduolantes proderent, quo ſpacij aliquid militi ad inſtruendam aciem & arma ſumenda foret. Hoc pacto deinceps ut meliora exercitui ſtatiua faceret, & ſeparatis aliquantiſper tentorijs, reſpirarent agmina ab ijs caloribus qui tunc uigebant, ipſe cum Ameſa, & nonnullis puratis, retentis tantummodo tribus equitũ millibus, & mille peditibus, montem tenuit proximum oppido, ſingulis ſumma ratione diſpoſitis, & tormẽtis quibuſdam in procinctu habitis, ne impetus aliquis in ſe ab oppido fieri poſſet. Muſachium & Tanuſium cum reliquo exercitu in ſubiecta planicie maioris cõmoditatis cauſa caſtra transferre iuſſit, & quieſcere ab ab armis, cæteriſq; operibus militem, donec præfinitus oppidanis dies aduenisſet.

MARINI BARLETII SCODRENSIS SACERDOTIS, DE VITA ET GESTIS Scanderbegi Epirotarum Principis, Liber Octauus.

Tyrannus audita Belgradi obſidione, omiſſa omni alia cura, totus in eã ſoluendam eſt conuerſus.

HELLESPONTI PROPE IN LITTORE IPSO, ET transfretantẽ iam in Aſiam Ottomanum ad Trapezuntium imperium ſibi uendicandũ, multiplex, neq; mendax fama Belgradenſis obſidionis inuenit conquerentem maxime et iniquo ferentem animo, quod tam ingẽtis paratę facultas gloriæ ſibi eo impedimento è manibus quaſi eriperetur, quem etiam non ſine ſtomacho dixiſſe ferunt:

Semper Epirus aliquid mœſti rebus noſtris affert. Moxq; Aſiaticis rebus tunc omiſſis, & in alia die prius dilatis toto animo Belgradi curam ſuſcepit. Non defuere quidam ex ſatrapis, qui minime interrumpenda ea conſilia ſuaderent, neq; tantam rem, ac tam inſignem apparatum ob infamis unius Epirotici oppiduli periculum prætermittenda. Mahumetes autem nõ id exemplum ſe à maioribus ſuis accepiſſe inquit, ut dum plus nimia forſitan cupiditate appetit aliena, ſua indefenſa & iniuriæ expoſita relinquat. Sordidam uictoriam omnem, & nullius ſe momẽti quantamcunq; gloriam putare, quæ minima alicunde ignominia deformetur, amplandum ne hinc imperium expedire, amittendum inde? Quẽ uero ſuorum quieto animo pugnaturum in Aſia, ubi inſultantem Macedoniç, & lacerantẽ corpora ſuorum nepharium transfugam aſſidue credat? Multum laudis, plurimum prædę fore apud Græcos, ſed maiorem iacturam ex Belgradi amiſſione, q; commodum ex totius acquiſitione Aſiæ uideri ſibi, & eam famę rationem præſentibus poſterisq; hominibus ab imperatoribus uelut ab optimis tutoribus exactius reddendam eſſe. Trapezuntium præ-

Sordida victoria imperium hinc ampliare inde amittere.

tium præterea non fugere, Belgradum si auferatur, recuperari difficile posse. Extinguendum prius eum ignem, ne contemptus uires sumat, & compescendum furorem insolentissimæ gentis. Croiam documento omnibus esse debere, quæ inultis adhuc cladibus, & malis suorum maxima Ottomani nominis ignominia stet, & tantum eo titulo uelut insignita inter cæteras Epiroticas urbes caput efferat. Instare tum illi, munitissimum rebus singulis id esse oppidum, procul abesse, ut ulla satis ui expugnari queat, uel decernendum id auxilij Belgrado, ut neq; ipsum quicq; patiatur, neq; Asiaticum negocium interpelletur. Sed nulla ratione suadere quicq; potuerant, aut obstinatum eius auertere ab Epiro animum. Belgradensis obsidio, & ignominia sola totum hauserat hominis ingenium. Ita nullum hominum genus diligens magis est & anxium ad imperium custodiendum, q; Turcarum natio, & insignē in omnia secula iniuriam credunt, si uel lapidem unicum ex rebus suis sine ultione sustulerit hostis, uel aliquid innouauerit. Multa de his exempla licuit semper, & quotidie inspicere licet. Illud obiter nō pigebit referre, de quo recens est hominum memoria. Quum Pannones, quos Hungaros nunc uocant, iuxta Danubij ripas turrim quandā ligneam, rem prorsus memoratu indignā, construxissent, ad uarias necessitates, & priuatas magis q; publicas commoditates, auditum id Paiazetes iste ita æquo animo ferre nō potuit, ut exercitum ualidissimum, & impensas maximas ad eam rem subuertendam facere sit aggressus. Neq; eo contentus ipse impatiens ultionis illuc maximis incommodis cōuolauerit. Cessit pariter, & derisit hostis egregium eius rei spectaculum, neq; multum id damnū, aliasq; ob eam causam depopulationes sibi factas conquestus multas illi tales uictorias libenter imprecatus est. An laudanda sit diligētia, an uitio danda, euentus ipse rerum sanè docet. Nos timendum nihil credimus, donec ad cubiculum & puluinar ipsum irrepserit ignis. Quo fit, quod dum crastinam semper aquā apparamus, præsenti conflagremus incendio. Consilio igitur, quod maxime ad id rerum genus accōmodari solet, usus, ex eis copijs xl. equitum millia Sebaliæ cautiori, q; audaciori duci decreuit, exercitum, & numero & uirtute hominum pulcherrimum, & firmissimum. Aegit deinde cum illo Tyrannus nō adhortationibus modo, sed precibus quoq;, & quàm efficacibus potuit uerbis, ut quicquid animi, uirtutis, industriæ, uigilantiæ in eo esset, tunc maxime ostenderet. In euentum belli prosperum, ac liberationem ipsam urbis, dona ingentia, ac excelsi quicq; gradus dignitatum promissi, præsertim si Scanderbegum aut uiuum, aut occisi saltem illius caput attulisset, & sic finem Epirotico bello imposuisset. Cæterum hanc rem aliter etiā transactam inuenio, duosq; ex eo exercitu longe fortissimos uiros, Ahmath & Barach eorum nomina erant, accessisse sponte ad regem, & in exitium Scanderbegi ingentem summam pecuniæ stipulatos, atq; maiorē promissa præstantem animam, & preciosum planè corpus, quod tanti æstimet auarus. Sebalias reipsa magis, q; uerbis cōsilium

Studium Turcarum in imperio custodiendo.

Pannones Hungari.

Crastinā aquā apparare, & præsenti uicē dio conflagrare.

Sebalias magnis copijs mittitur contra Scanderbegū.

Tyranni

Tyranni amplexus, factoq; ad ea peragenda opus esse ratus, nihil fermè moratus, tollere præcipua celeritate signa (ut opus erat) iussit, & militi quærenti quo duceretur, Epirum ostendit. Nihilominus ipse de ea re, cũ Mahumetes anxius, Belgradum illi ubiq; uigilanti, in somnis, noctes diesq; ante oculos erat. Quare ueritus, ne inclusi rem sibi integram nõ seruarent, & cupiens dubios confirmare ac implere spe proximi auxilij, uix relicto rege, expedire celerrime nuncium ad obsessos cum literis statuit. Sed uix inuentus, qui id muneris acciperet, & tam apertum periculum subiret, licet ea promissa proposita forent, ut (quæ mortalium libido est) nõ alicere possent, sed cogere quẽcunq; ad accipiendum. Nuncio equus (ut par erat) qui pernicior in omni exercitu eligi potuit, ad eam rem datus, qui diebus ac noctibus omni labore ac tempestate contempta, tribus paulo plus diebus ad oppidum quoddam Turcis parens, cxxv. millibus passuum procul à Belgrado, cui Girocastro nomen est, aduolauit. Nam de mutandis equis id statutum est à Tyranno pro istis nuncijs, quos appellant Vlach Turcæ, ut quicunq; inter currendum offeratur, nullo personarum discrimine habito, ex equis statim desilientes poscentibus illos tradant, et sic frequenti mutatione, recentibus semper equis incredibili celeritate peraguntiter. Ibi re communicata cum magistratibus loci, consilio eorum usq; ad aduentum noctis mansit. Tunc demum equo relicto, mutatoq; habitu, pedibus profectus densissimis tenebris, non procul ab urbe se collocauit fallendæ custodiæ, ubi Scanderbegi agmina erant. Nã reliquæ campestres copiæ, & Topiarum castra remotius stabant, quàm ut sentire possent. Facile tamen elusi omnes, quoniã declinata eius statione ab alia parte montis, ubi difficillimus aditus erat, maximo silentio præterlatus, uix quoq; sentientibus suis, muros subijt, sibilo dato, uocatis alloquutisq; custodijs cognitus, & fune demissa, acceptus illico in urbẽ est. Circundederat iam undiq; multitudo euntem ad præfectum, & quid attulisset præsidij, quid spei pendentibus animis expectabant, ac sedulo percontabantur. In propinquo enim erat finis induciarum, & tempus migrandi ex urbe. Præfectus summota turba, & silentio omnibus indicto, paucis tantummodo eius consilij socijs assumptis, audiuit per ocium hominem, & lectis demum literis, fidem singulis, quæ dicebãtur, lætissimus adhibuit. Decretum insuper inter Principes præsidij fuit de defendenda, si opus esset, ferocissime urbe, donec Sebalias aduenisset. Die orto imperfiendam publice eam læticiam censuere. Communicata itaq; est inter oẽs non per clamores, & uoces præconium, sed per præfectum primo in foro, dehinc alijs per alios, & tegi res cautissime iussa, ne quicq; persentiret hostis, quem tum ludificare de termino dato proposuerant, tum incauti opprimi cupiebant. Tamen dum silentio fallere nostros conantur, alio clamore, indicio, seipsos prodidere. Nam uerentes Sebaliam ad diem sibi dictum non affuturum, & aut deditione, aut defensione opus fore, fracta quibusdã locis mœnia, & munimenta tormentis disiecta, soliciti reficere, atq; instau-

Belgradũ mittuntur nuncius à Sebalia, ut dubios cõfirmet.

Girocastrum oppidum uicinum Belgrado

atq; inſtaurare incipiunt. Senſit Caſtriotus,& coniectatus fraudem, ual de indignatus,iam propior ad oppugnandum fuit. Sed quia uix triduũ deerat ad euentum conditionis,ſedato aliquantiſper animo,nuncium ad obſeſſos mittit, acriter obiurgando, quod ſtante fœdere inter ſe icto aliquid innouarent,& id apertum ſignum latentis alicuius perfidię eſſe, aut mox ceſſarent ab opere,aut hoſtilia omnia ſi paterentur non fidei ſuę, ſed ſibi ipſum imputarent. Paruit oppidanus,& abſtinuit prorſus ab ijs,quę uidere hoſtis,aut ſentire poſſet. Cętera neq; interdiu,neq; per noctẽ omiſit,in conuehenda intus terra,& firmandis aggeribus fundamẽtis murorum,ac pręparandis lapidibus,& alio miſſilium genere ponè munimẽta. Quantum ſpes poteſt in uariandis mortalium animis? Modo uiſus ſolum hoſtis tantũ ignauiæ integris iniecerat. Nunc quaſſatis undiq; muris,& nudati eouſq; pręſidijs munimentorum parantur in hoſtem, & eo maioribus irarum ſtimulis exarſurum, quod fractam ſibi fidem ultore gladio iure queat expoſcere. Procurſant tamen ſeduli per muros, per priuatas ædes,ac publicas, & loca quæq; eminentiora urbis, ſicubi tam expetitum,& promiſſum ſibi præſidium conſpiciant,ſi puluerem, ſi ſtrepitum aliquem uenientium notent. Omnis ſexus, omnis ætas ad id maxime intenta. Plus aſſueto uident oculi, & ab ea tantum parte immoti hærent. Quicquid uel offeratur, uel perſtrepet ſenſibus, omnia Sebaliam, omnia deos ſuos eſſe credunt. Eadem ipſa res,quæ ſpei oppidanis,timoris noſtris cauſa erat. Proſpectãt & hi ſoliciti cacumina locorũ cuſtodijs ſuis aſſignata,an ramus,an ignis,an ſignum aliquod nunciet arma capienda,ſternẽdos,frenandosq; equos,quos neq; ſtratos ſemper tenere poterant,neq; ipſi ſtare armati,deficientibus penè corporibus propter anni tempus maximis caloribus incommodum. Prius tamen hoſtilia ſigna, clamoresq;,quàm aliud quippiam uel uidere,uel audiuere. Tanquã nautæ quandoq; in medio mari defixis in uexilla ſua oculis, pinacula multi dicũt,iampridem hærent,expectantes qua parte moueantur, quis ea uentus agat,ut uela,ut antennas expediant. Cæterum ſubita tempeſtas exorta,quam non nebulæ,non æquoris fremitus,non minæ aliquæ cœleſtes præceſſere,nihil tale timentes obruit,diſijcit uela, ac rudentes è manibus excutit,& properantes ad miniſteria ſua turmas,ſatagentes hos,parantes illos nudo ordine opprimit,ac rebus tandem deſperatis omiſſa cæterorũ cura priuatæ ſaluti homines conſulere cogit. Sic mirantibus noſtris ſuper capita quaſi ipſa gladium extulit hoſtis. Mirari ęque & me cum illis non immerito mehercle ſubit,quomodo talis apparatus, & tam propinquus aduentus Barbari cælatus eouſq; ſtare potuerit,ut non flumina,nõ lapides ipſi proderent. Ira forſan uolentibus Dijs,qui (ut inquit ille) ex altero dolio,continuum fortunæ ſucceſſum,interpellare uoluerunt. Nullo fermè bello defuere transfugę exploratores,literæ,& occulti nuncij ab amicis Scanderbego, tunc omnia æque deſiderata, ni id forſitan fuiſſe cauſæ dixerimus,quod parato iampridẽ in Græcos Aſiaticos, & habito

Caſtriotus mittit nuncium ad obſeſſos.

Quantũ ſpes poſſit in uariandis mortalium animis.

Marine tempeſtatis deſcriptio.

Homer. Iliad. 1. lib. ſcribit in Iouis limine ſita eſſe duo dolia, quorum alterum ſit plenum triſtibus, alterum lętis.

ad manum exercitu ea celeritate actam rem, ut non potuerit fama aliqua præuertere uenientes, sicut in parando, & conficiendo delectu, usu fieri consueuit. Literæ præterea & nuncij non sunt id negocij genus, ut semper possint recte expediri. Et inuidere fortasse ueteres amici gloriæ uiri, quem eousq; extra auitos limites efferentem caput æquo animo ferre nõ potuerunt. Sed hæc sicut incerta, ita non satis audacter confirmanda nobis. At recensenda tamen sunt, ut negligentiæ saltem aut tarditatis crimẽ euitemus. Nam si quid minus uerum dictum fuerit, excusabit iustissime nos ea auctorum penuria, in qua paucis aut nullis extantibus scriptis uix aliud propius uero elici potuit. De custodia quoq; illa, quæ in opportuniore & clariore prospectu erat, & ex qua potissimum pendebant oculi nostrorum, uariant homines. Alij enim corruptos promissis, & muneribus ab hoste illos dicũt, alij negligentius pererrantes quosdam per amoeniora loci, quosdam dormientes ab antesignanijs hostium oppressos, & sic occisos omnes, priusq; aliquid de constitutis signis facere potuissent. Quid credam ipse non satis indicare possum, nam perfidiæ sicut nullam causam, ita non facilem adeò eam rem puto fuisse, nam quod facile forsan fuisset in paucis, difficile profecto in eo numero existimandum uidetur. Occisorum quoq; nulla cadauera, nulla uestigia postea uisa. Quamobrem non desunt, qui captos eos non iniqua ratione asserant. Aliæ custodiæ non eam partem obseruabant, unde periculum fuit, & quæ obseruabant, nõ poterant uenientes, nisi in propinquo aspicere hostem. Hi itaq; aliquantum spacij prębuere stationibus ad se instruendum. Non potuit de more longius spectatores mittere Castriotus, neq; prospicere melius salutj suorum, ne incolarum insidijs, uel aperta etiam ui tollerentur, quũ omnia ubiq; hostilia essent. Pręsidium illud montanum, & uel negligentia (ut diximus) uel perfidia hominum causa totius mali fuit, ac decepit exercitum, ita ut Musachium, cuius uiciniora ad accedentem hostem tentoria, & primum uenientium impetum exceptura erant, iterantibus, & clamantibus custodijs, adesse Turcas, & puluerem fermè ostendentibus grauate credidisse dicant. Tamen hunc ipsum nonnulli alea ludentem cum contubernali quodam ex regijs, dormientem aliqui inuentum asseuerant, & imminente tandem hoste, quum ascendendi equi spes, atq; copia pręcisa foret, pedibus effusa fuga petijsse montẽ, sed mox oppressum. Nos et tempus licet angustissimũ ad equum, ad arma capienda habuisse, & acriter dimicantem inter primos cecidisse accepimus, & illius interitũ, principium fugæ fuisse. Nam quum apparere iam signa hostium, & procursare antesignani uiderentur, ipse instructus (ut potuit) copijs, dubius primo tam de pugna, cũ de fuga fuit: sed quia propter nimiam hostium uicinitatẽ nihilo incruentior hęc futura apparebat, prętera nõ ratus eam hostium multitudinem, nolens denicq; Scanderbegum cũ cęteris, qui in monte erant, relinquere, excepit acerrime impetũ uenientium, ac integer animi, uiriumq;, aliquantisper oppetendæ mox ultionem mortis sua ipse

Scanderbeg destitutus exploratoribus

Præsidiũ montanũ causa totius mali.

Musachij fuga et interitus

dextera

dextera ſumere uolebat. Sed ubi cadentibus undiq; ſocijs, nudari omni præſidio latus, & inanem uirtutem ſuam, inanem pertinaciam uidit, cito equo ſæpius ſequente milite fugere in montẽ conatus eſt. Nullus enim alius locus propè erat, ubi differri, nedum euitari id periculum poſſet. Occluſis tamen omnibus ab hoſte itineribus, & uelut circulo ſæpius tum demum uirtute in rabiem uerſa, ipſo audacig miraculo hoſtem deterruit. Tanuſius Thopia licet ab altera parte & ipſe uix minore arderet incẽdio, miſeratus Patruelis caſum omnium oblitus, ac uelut amens dolore, aperire uiam illi facto in hoſtĩ agmine pluries tentauit, ſed ubi irrita omnia, & eam tantum pietatem præſtari homini poſſe aduertit, ut ſocius illi caderet, ſaluare tum reliquos, & colligere circa ſe, ac hortari ad fugam cepit. Idem Tanuſius Ginachius ac cæteri fecere. Vix tamẽ quicq; periculi, uel ſanguinis diminutum per fugam, nam partiti, & effuſi undiq; hoſtes, hi circa Muſachium, donec aliquid ſupereſſet reliquiarum, alij circa fugientium agmen ceptum ſemel uictoriæ tenorem nuſquam interpellabant. Scanderbegus, cuius remotiora caſtra aliquantum ab ea iniuria fuere, ſæpius deſcenſurus ad ſocijs quoad poterat auxilium ferendum, uel cum eis glorioſe cadendum ſuſtulit ſigna, tamẽ rogatus à ſuis, ut occaſionem aliquam captaret erumpendi, neq; in tam apertum diſcrimen, & certam mortem rueret, infrendens dentibus, & ore iamdudum cruentato, nunc huc, nunc illuc crebro ferebatur motu. Nã ferunt de eo illud quoq; dignum memoratu, quum initurus prælium foret, uel in ipſo etiam pugnandi ardore, præter cætera mirabilia mutati uultus ſigna, labrum inferius ſcindi ſolitum cum copia multa ſanguinis, quod etiam nedum in bellicis rebus, ſed ciuilibus quoq; negocijs frequenter uiſum, quum præter modum excanduiſſet. Barbarus Muſachij copijs cum duce ipſo conciſis Tanuſium, cæteros q; fugiẽtes effuſiſſimo curſu ſequebatur modico ſubſidio poſt terga relicto. Hinc forſan credi poteſt mõtanas copias noſtras ab illo non curatas, ceu partim occluſas, partim quæ expedita campeſtri uictoria, facile intercipi poſſent, aut ita forſan trahente ardore, & ſtudio inſequendi reliquam rei benegerendæ occaſionem amiſerunt. Tum Caſtriotus ubi non multum periculi ponè uidit, diſpoſitis, ut in eo tumultu, ſummo conſilio copijs, ac pedite intermedio accepto, relictis omnibus, deſcendit in planum. Ex oppido nulla uſq; eruptio uel inſtantẽ cum, uel diſcedentem facta. Quod ſatis mirandum eſt, quũ eam ubiq; uictoriam ſuorum, & tuta quaſi omnia uiderent obſeſſi. Timuere (ut plerunq; ſit) eos qui nõ minus timebant. Tamen Scanderbego diſcedente, mox aperta urbs, & multitudo ad diripienda caſtra diſcurrit, priusq; uictor miles ad eam prædam aduolaret, rapta per ocium omnia, & tormẽta multo clamore, lætitiaq; tracta intra muros. Scanderbegus relicta Muſachio cura, ubi ultione potius, q; auxilio ullo opus erat, in inſequentes maximo impetu delatus ſimul lacerabat hoſtium terga, ſimul clamabat ſuis, ut ſiſterent gradum, & nouo auxilio uterentur. Agmina Turcarũ, quæ in ſubſi-

Tanuſij Thopie pietas in patruelem.

Mos Scanderbegi, labrũ inferius ſcindendi, ut ſanguis effluat.

Scanderbeg fugit cum reliquis copijs.

 diijs fuere

dijs fuere, & cum Muſachianis depugnauerant, omiſſis ſocijs, noſtriſq;, ad prędam hincinde & ſpolia legenda circunfuſa, multum laxamenti prębuere Scanderbego ad deterrendum hoſtem, & inhibendam fugam ſuorum. Nam ubi eripi ſibi uictoriam à tergo, & inſtare Caſtriotum aduertit Sebalias, cõuerſis prius ſignis, & obnixo uultu aliquantum & accepit cladis, & intulit. Dehinc retracto ab una parte exercitu paulatim cedens firmauit aciem, donec diſperſum hincinde, & inordinatum militem colligiſſet. Scanderbegus non multũ infeſtus cedenti, cogere & ipſe reliquias ſuas, ac unire procurauit. Nullum reſpirandi tempus permiſſum à Barbaro, licet & feſſa, nec dum ſatis compoſita eius agmina eſſent. Irruit contemptu, ac deriſu quodam in aduerſos, finem iamiam Epiroticæ inſolentiæ, ac ſupplicium rebellioni adeſſe minitans. Abſorberęq; ſe cum equis armisq; eam paucitatẽ crebro dictitans. Nam præter alios qui apud Tanuſium, & inter fugiendum ceciderãt, tria millia amplius cum Muſachio oppreſſa, duo peditum, reliqui equites. Scanderbegus uelut intrepidus magiſter, collectis eius naufragij tabulis, ac uix refecta carina, ad nouam ſe tempeſtatem, maiore animo q̃ ſpe accingit, clamitãs furibunda uoce: Me me ſequimini, commilitonẽ, ad cędem, non ad pugnam, increpansq; ſuos, & ſingulos appellans: Quæ ſocordia iſthęc ueſtra? Quis inſolitus timor? Iacebunt ne inulta tot egregia ſociorum corpora? Cadetis inulti uos? Hoſtis uetus eſt, hoſtis inquam nil aliud, q̃ aſſueta materia gloriæ ueſtræ. Ac inter ea dicta ad confertiſſimos quoſq; prouolans neceſſitate iam etiam ipſa cogente ultima audere. Homericum illud ubiq; exactiſſime uerum eſſe probabat: Fortitudinem ſolam inter uirtutes ſæpe furentes quoſdam impetus habere, quare nunc cedentium, nunc reſiſtentium cęde & ſanguine cuncta replebat. Inuictus ſemper, ac fœlix bellator, ſed tunc uirtus eius maxime enituit, & priora omnia fortitudinis opera longe eſt ſupergreſſus. Cæterq; quoq; illius copiæ furentes deſperatione, ac rabie uelut cæci ruere ferrum, & ſequi in quencunq; euentum Ducem. Cæterum Georgij Thopiæ Tanuſij fratris ſubitus caſus, multum timoris reliquis intulit, quem humi collapſum, ac obrutũ propè uix ex hoſtiũ faucibus eripuere noſtri, ac impoſuere in equum. Pedites noſtri cauere melius uim hominum poterant, q̃ equorum, nam ab eis pluribus locis ſtrati obterebantur. Quare ſummo ingenio atq; celeritate equos occiſorum, uel ſuos, uel hoſtiles, quos habere poterant, conſcendebant. Ea res cauſa ſalutis multorum fuit, & totius etiam exercitus, quum uelut duplicarentur eo modo uires hominibus. Scanderbegum perfracto quodam cuneo, hoſtili, penetrantem ad uexilla, & ſtationem ipſam Ducis, ut inde uictoriæ auſpicium, & confeſſionis hoſtibus exprimeret, progreſſi ante alios duo uiri, qui in caput eius olim iurauerãt Tyranno, ſtrictis gladijs excepere. Eo loci Muſachius Angelinæ, dum patruo ſuppetias ferre cupit, uulneratus eſt in dextero humero. Identidem cæteri à fronte, à tergo, à lateribus pauci, à multis onerati uix reſpicere ad Caſtriotum poterant.

Tria millia cũ Muſachio oppreſſa.

Pulchrum ſimile de tabulis naufragij.

Fortitudo ſola inter uirtutes ſæpe furentes impetus habet

Georgij Thopiæ caſus.

Ita unus

Ita unus duobus uelut sorte quadam relictus omnium oculos in se conuertit, nam Barbari expellentes manu, uoceq; socios, soli eam ferre laudẽ & præmia ab Ottomano proposita uolebant. Circumeunt crebro uirũ, & citatis hincinde equis sine respectu sui discriminis inuisum caput, & ferocem spiritum petunt. Iniecta Castrioti uirtus, ac experta totiẽs dextera solicitos suorum animos, & trepidas turmas solabatur, quippe quem toties & ex duobus, & pluribus uictorem excepissent. Multa tamen timere facit timor, & ferocia, ac audaces hostiũ insultationes. Impellunt ubiq; agmina opposita, & re adhuc integra quod poterant, auxilium ferre Duci contendunt. Interim Scanderbegus hostibus cominus congressis ipsorum alteri, cui Barach nomen supra diximus, mediam faciem ense, qua sedes oculorum est, aperuit, alteri quum multiplices inter se ictus ambo sine ullo hausto sanguinis consumpsissent, gladius humi prolapsus. Tum impiger hostis acto propius equo uictorem utraq; manu tenaciter amplexus excussis stipendijs, & equo relicto, humeris eius toto corpore se suspendit, ut eadem illum ruina traheret ad terram secum. Tum circumfusi passim Turcę, ut cõmilitoni suo suppetias ferrent, celeriter cõuolant. Sed statim præcisa pendentis ceruice, Epirensis liberũ se accurrẽti frustra hosti obtulit, aucti ex eo & cæteris animi, ac sequentes uictorẽ inclinatos iam Barbaros multis confodiunt uulneribus, atq; alios super alijs iacentibus addunt. Attulere multum & molestiæ inde, & solacij hinc ea uictoriæ auspicia, ac mutatæ fortunæ omen acceptum. Sed defatigatio nimia hauserat iam utrorumq; uires, & parendum iam nocti erat. Prior Barbarus confessionem uel timoris eius, uel lassitudinis præbere cepit, ac hortantibus ducibus colligere se circa signa, & recipere in montem, priusq; tenebræ eos in planum opperuissent. Castriotus & ipse immodico labore ac dolore confectus idem cũ suis fecit, collemq; proximum xv. fermè stadijs procul ab hoste cõscendens, ibi usq; ad secundam uigiliam noctis mansit. Ac tunc demum non somno, non cibo corporibus curatis, quũ neq; adesset quippiã, neq; præ mœstitia optaretur, silenti admodũ agmine discessit. Sebalias ea nocte oppidum non est ingressus, sed comportatis ab oppidanis cibarijs, per montẽ, & suburbia tentorijs fixis, multisq; custodijs adhibitis, eam uictoriam celebrauit: nam credidit nostros ibi diem expectaturos, & denuo uelut insuetos uinci homines, & impatientes eius ignominiæ postridię fortunam belli tentaturos. Quare luce orta instructis ad pugnam omnibus, descendens in planum, crebra agmina suorum hincinde dimisit, ad lacessendum hostem, si alicubi latitaret: licet enim sensisset secunda uigilia strepitum, & signa quædam discedentium, tamen ratus est uel aliquo tutiore loco illos uel aptiore ad insidias contractos quiescere. Hęc eadem quoq; causa fuit, ne ad depopulandam, & deuastandam prouinciam exercitũ duceret, ueritus eam uictoriam, ac rem tam suis insuetam, casu aliquo deformare. Igitur neq; fuga nostrorum, & speratę copiã pugnę ablatam sibi, multũ moleste tulit, partu eius insueti

Stratagema Scanderbegi cum duobus Turcis.

Sebalias uictoriam celebrat.

quasi decoris,& possessæ semel fortunę nimio plus studiosus, id quod sa
tis hesterna pugna ostendit,quum prior sacietatem,uel defatigationē suā
confessus receptui signum dedit. Confici enim tunc forsan potuisse Epi
Sebaliæ pusillanimitas. roticū bellum non difficile crediderim,si plus animi Sebaliæ fuisset,quip
pe quū lassitudinis,& temporis par utrinq; ratio paria incōmoda essent,
immo uirium aūt plus,quo plures erant, & equites omnes. Quamobrē
erupturos iampridem fuisse nostros in fugam non dubito,si salutis quip
piam deprehendissent in ea: sed quia tum tutior pugna pediti uisa est, tū
mali sui confessionem tumido hosti dare nolebāt, ita forsan statuentibus
Dijs,qui & auxere his,& illis minuere spiritum uoluere, ac noctis demū
tam opportuno beneficio desperatas iam res tutati sunt, ne & tot olim ar
morum laudes, ac persungendæ gloriæ materia eo die clauderetur, ac
Odium Turcarum in iacentia corpora. pessum iret Epiroticum imperium,priusq; fermè creuisset. Vbi iraq; ua
cua circum omnia hoste uisa,& libera uictoribus relicta, tunc demum re
liquum iræ,odijq;,quod in uiuos non poterat,in iacentia passim cadaue
ra insolens dextra expleuit. Spirantes tamen adhuc multi inuenti,præser
tim qui attriti ab equis perfractis cruribus inutiles tam ad fugā, q̄ ad ar
ma cecideranr. Quorundam manibus præcisis,reliquū corpus inuisum
spiritum seruabat. Aiunt etiā nonnullos uel multis laceratos uulneribus,
uel ferreis hostium clauis deturbatos, ac relictos, per eam noctem tacite
surgētes,per loca uicina latitasse,& postea Croiam peruenisse. Cæsa sunt
Cæsa Christianorum quinq; millia. eo prælio nostrorum v.millia, iij. peditum, reliqui equites, uulneratorū
magnus numerus. Regium auxilium Apulorum totum fermè deletum,
nam maior pars eorum cum Musachio fuit,pręter agmina quędam, quę
Castriotus in monte secum habuit,& in re tam subita inutiles sclopi,et id
genus armorū fuerat,quin ex nostris quoq; plurimi inermes, & sternen
tes equos,oppressi: uiui octuaginta capti. Illud tamen fœdissimum & te
terrimum fuit,quod hostes cupientes testimonium aliquod priuatę uir
tutis secum habere,discurrentes per stragem nostrorū palpitantia adhuc
Crudele iacentia cadauera expetibus priuare. cadauera,ubi cæteris rebus nudassent, capitibus quoq; (ut eorum mos
est) priuabant. Et quia tum propter longitudinem uiæ,tum calores æsti
uos,eò quod subito putrescerent,incommodum id onus erat,excoriabāt
Cadauera excoriare,& cutem palea implere. ea,& cutem tantum acceptam,quę formam oris seruaret,palea implebāt.
De multis hoc factum,illis præsertim,quos uultus & habitus ipse,uel no
tiora nomina digniores eo odio fecerant. Musachij nō caput tantū omni
fœditati & iniuriæ destinatum,sed discerpta singula membra,& uelut ne
fariorum grassatorum regionatim sparsa. Alij quoq; trunci tracti per lo
ca,& ualles adiacentes,ne fœtore uexarentur oppidani, & feris auibusq;
relicti. Licuit impune omnia,& per securum ocium agere,nam Castrio
tus longe aberat,& addito ad eas reliquias recenti milite loca quædam,&
saltus obsederat,ne irrumpere hostis, & penetrare interiora prouinciæ
posset. Sępe libido incessit nouū aliquod ultionis genus tentare (ita quan
doq; instare periculo impetus est nobis) sed nunc immodicus, & uictor

hostis,

hoſtis, nunc longinquitas uiæ, & grauantia ſociorum uulnera prohibebant. Impleuit ſubito fama eius cladis uicina circunquaq; loca, ac prouinciam omnem, quin & longius progreſſa mœrorem ubiq;, & lachrymas ingentes excitauit: nam dictum eſt à multis, exercitum noſtrum omnem deletum, & Scanderbegum ibi cęſum, uel coniectantibus ita hominibus, uel aſtruente libẽter (ut fit) uulgo prędarũ aliquod, licet luctuoſum mendacium. Alij eadem ipſa fortaſſe ratione abolitas copias oẽs affirmabant, & ſolum eum pugnando prius egregie, deinde fuga ſeruatum. Plures (id quod & uerũ erat, & propius uero uidebatur) magnum numerũ noſtrorum amiſſum, Scanderbegum uix credibilia diuini propè corporis, ac inuictæ uirtutis experimenta dediſſe, & ſola quaſi ſua dextera & animos & uires hoſtium fregiſſe, ac demum eius prælij laudem è manibus uictorũ extorſiſſe, & illæſum, inuiolatumq; cum reliquis eſſe non longe à Croia. Cæterum luctus & ululatus plena ubiq; omnia uiſebantur, ſordidaq; matronę, & domus oẽs in lachrymis ac ſqualore, licet nihil adhuc certi haberent, quid dolerent, tamen funera iamiam ſua, ueluti ſi ante oculos eſſent, lugubriter expectabant. Moſis perfidiam, & occultam iampridem rebellionem, proſpera Scanderbegi fortuna, & res ſecundę ſuſpenſam & dubiam eouſq; tenuere. Sed ubi audita exercitus clades, & cognita calamitas eius, tum demum cupita iamdiu occaſione accepta uertit, & ipſe ſceleratа arma in patriam, ac diripere cepit (ut aiunt) naufragij tabulas, quas & ſtruxerat ipſe olim, & ſæpenumero ſeruauerat. Sed quia ſordidũ ſuapte natura factum eo fœdius Moſi uidebatur, quo nullum eius negocij ſocium haberet, cupiens participes aliquos ſceleris ſui comparare, & multitudine quaſi peccantũ, infamiam ſuam minuere, atq; maiore aliqua auctoritate accedere ad Ottomanum, ne ſi ſolus uelut transfuga iſſet, perinde ut uilis contemneretur. Seduxit quoſdã ex ſuis magis intimos, & quorum ſatis peruias aures eiuſmodi conſilijs credebat. Ac uelut dolens primo uicẽ Scanderbegi, & calamitatem Epiri tacite, & Mahumetis in ſe animum, & quę ab eo multoties ſibi oblata eſſent, illis aperuit, alliciens multis uerbis ad ſe ſequendum homines, et ad eam perfidiam cõplectendam, mutatam fortunam Epiri, ac coactos tandem, ſi nunc reſpuant quæ proponantur ſordida, & infœlicia omnia ſubituros inquiens. Et reflexa denicq; oratiõe, quid prętera ſemper ſe ſub Scãderbegi auſpicijs uicturos? & ſanguine, ac ſudoribus ſuis alienã gloriã aucturos, cũ alioquin tã certa imperij ſpes, et ingẽtis materia laudis detur à Tyranno, multisq; ſubinde cõfictis criminationibus in Caſtriotũ inuectus, animos illorũ ab eo abalienauit. Solicitaſſet & alios fortaſſe Moſes ad eã defectionẽ, & multitudinis, ac populorũ ingenia conciliare Turcis procuraſſet, ſed ita ſingulorũ mentibus hęrebat Caſtriotus, & tã infixũ oim pectoribus nomen, ac imperiũ uiri, ut facilius (quod aiũt) Herculi clauã eripere potuiſſet, cẽ à uulgi affectibus Caſtrioti beneuolentiã amorẽq; demoliri, nãq; unà cũ corporibus ipſis, nõ cũ ulla uariatiõe fortunę fides eorũ expiratura apparebat.

Vulgi mos preclare mentiri.

Moſes perfidus arma uertit in patriam.

Herculi clauã extorquere. Iouis fulmẽ eripere. Prouerbium nauũ est Maronis Apud Virgilium.

Quare non ſolum inanem eum laborem, ſed etiam periculũ aliquod ſibi ueritus Dibrenſis, nihil ulterius tentauit. Sed coniuratis ſuis contentus, & ordinatis omnibus, dato per noctem ſigno, Sfetigradum eos duxit, ut in de literis à magiſtratu habitis, & libero per ignota hoſtium loca impetrato commeatu Conſtantinopolim ſecurus accederet. Neq; quippiam fruſtra à Sfetigradenſibus deſiderauit, ſed perbenigne ab omnibus acceptus, & literis adiutus eſt, & comitibus qui euntem ab iniurijs prouincialium ſeruarent. Sebalias aliquot dies cum oppidanis cõmoratus eſt, donec munimenta quædam inſtauraſſet, ac diſiectos ab hoſte muros aggeribus ſtipitibusq; ſolidaſſet, nam in ea celeritate non poterant apparari lapides, & alia ad renouanda mœnia demolita tormentis, ſed & hæc procurata, atq; ante eius diſceſſum ſummo ſtudio parari cepta, præter cætera tamen copiam ingentem frumenti, & reliquos affatim commeatus inuehi in urbem procurauit, quoniam ad uetus præſidium ſeptingenti amplius lectiſſimę & fideliſſimę operę uiri additi. Tormenta etiam quæ ablata noſtris fuere, omnia oppidanis conceſſa, præter machinas quaſdam minores, ſcorpiones, & ſclopos, quæ cum cæteris occiſorum ſpolijs ad ornandum triumphi ſui ſpectaculum ad Regem ferenda reſeruauit. Ita munita egregie urbe, ac obſidibus traditis Chriſtianis, laudatiſq; publice omnibus, mœſtam admodum, & quaſi trepidam ciuitatem lætiſſimus ipſe reliquit. Sed neq; illis etiam deerat cauſa dolendi, quæ tam immodicam ſui læticiam contunderet, & mancam redderet, licet inſuetis uincere hominibus nihil ea uictoria pulchrius, nihil præclarius uideretur, nam relicta ex ipſis quoq; ſub Belgrado tria paulominus occiſorum millia. Illi pręterea duo uiri, quorum ſanguine, ſatis redempti Muſachij manes uidebantur, merito cum fœlicitate illa compenſari poterãt, factis tamen militariter ſoueis humati omnes, ne uicti forſan ad cladem recenſendam, & funera ſua accurrentes per lacerationem inuiſorum corporum ultionem, & nouam quandam ſatisfactionem quærerent. In Dibra orta luce, ubi nuſq; uiſus Moſes, magnus tumultus, & mœror ſimul excitatus, pręſertim inter amicos, & cõiunctiores uiri. Quæſitus eſt ſolicite multis locis, & expectatus uſq; ad noctem. Nonnulli occiſum, quidam tacite ad explorandum aliquid profectum, & aut captum ab hoſte, aut ſi id non eſſet, mox reuerſurum credidere. Plures coniectantes pridiana eius conſilia, & latentes ſeductiones quorundã, id quod in re erat, affirmabant, quæ ſententia ideo maxime recipiebatur, quod & ſuſpecti eius coniurationis nuſq; apparebant. Quamobrem trepidatum eſt multũ in Dibris, præſertim inter milites præſidij, qui & adhuc hoſtem uictorem in Epiro, & ſe ſine duce eſſe ſentiebant, proditumq; præſertim ab ijs quibus minime debebat Scanderbegum dolebant. Tamen militaribus pro tempore ſuffragijs, ac conſenſu inter ſe (ut ſit) mox & ducem, & reliqua quæ opus erant, ſummo ſtudio ſtatuerunt. Erant inter ceteros nobiliores eius loci, & principes iuuentutis duo fratres ex uetuſta Beriſſiorum familia, Demetrius, & Nicolaus,

Sebalias munit Sfetigradũ

Moſes fugit ex Epiro.

Demetrius et Nicolaus ex Beriſſiorum familia.

colaus, quorum & præclara, & frequenti opera utebatur Scanderbegus, hi audientes tum fortunam exercitus noſtri, & Belgradenſis obſidionis euentum, tum defectionem ipſam, ac perfidiam Moſis nihil tardati, mox ad præſidium & imperij clauſtra aduolarunt, uerentes ne uel timore aliquo, uel licentia ſolueretur illa cuſtodia, & uacuus defenſore locus relinqueretur, præſertim quod Sebalias adhuc in Epiro eſſe nunciabatur. Summa itaq; ratione primum intentiſſima conquiſitione habita auxere id præſidium, & formauere uerbis, factisq; animos hominum, conciliantes illis omnibus modis Scanderbegum, & eius fortunam commiſerantes, ac perfidiam Moſis deteſtantes, quem fortaſſe profectum ad introducendum illuc hoſtem, & mox affuturum dicebant. Credita facile omnia, ac redactus tutiore loco miles, & apparata ſingula, quaſi iamiam expectaretur hoſtis. His ordinatis Demetrius Matre ibi cũ præſidio relicto ipſe cum nobilibus quibuſdam Dibrenſium ad Scanderbegum magnis itineribus ire perrexit, ut illũ admoneret, quo in ſtatu in Dibris res eſſent. Interim Sebaliæ diſceſſus à Belgrado ac tota Epiro certis auctoribus & exploratoribus nunciatur. Scanderbegus uel domeſticæ calamitatis, uel ignominia fortè quadam commotus, fugiens tam fœdum & luctuoſum ſpectaculum, reuerti amplius ad inuiſum locum ad mala ſua ſpectanda, ac renouandas lachrymas noluit, & quos uiuos ſaluare non potuerat, neq; mortuos componere curabat. Sed quũ fremerent paſſim milites, & conſanguinei occiſorum, non defraudanda ſaltem tumulo oſſa ſuorum, & recentia adhuc cadauera feris, auibusq; relinquenda, ne uulgi uoluntatem offenderet, conceſſit illis omnia, inanem licet nõ ingratum eum ſepulchri honorem appellans. Cæterum ne qui ad beneficium alijs præſtandum contenderent iniqui ſibi ipſis forſitan eſſent, & augerent magis corporibus ſuis, cõq; detraherent funera, ſi uel pauci, uel incõditi irent, ex eis copijs quas ſecum habebat, vij. amplius lectiſſimorum hominum millia ad eam rem elegit, qui illos tutos redderent ab iniurijs hoſtium, & eruptionibus oppidanorum. Tanuſio idipſum cupide petenti hoc munus cõmiſſum, ac exercitus cura tradita, qui præter cætera ſolicitus de corpore amici, & Muſachij reliquijs mox Scanderbego relicto Belgradum ſine ſignis, ſine ullo bellico ornamento conuertit iter. Caſtriotum Croiam cum cæteris euntẽ Demetrius eſt in ipſo quaſi ingreſſu urbis aſſecutus. Effuſa eſt paſſim ciuitas obuiam ueniẽtibus, & licet à uarijs prius nunctjs, à ſaucijs præſertim, quos ſtatim poſt acceptã cladem præmiſerat Scanderbegus, mala ſua didiciſſent, uoluptas tamen quædam erat miſeris accuratius ſingula de uenientibus percontari, præſertim quod repugnantia multa, & incerta ab alijs dicta fuerant, uel quod mortuos etiam ſuſcitari ad uitam, & reſtitui ſibi per Scanderbegi præſentiam poſſe credebant. Fœminæ, uiri, ſenesq; nullo diſcrimine hi ueſtes, alij dexteras militum per oẽs gradus præſtantes miſerabili uoce fratres, uiros, & chariora filiorũ pignora repoſcebãt, & ab inuitis alij luctus & doloris ſui cauſam extorquebant.

Christiani occiſi à Turcis ſepeliuntur.

Croienſes obuiam uadunt Scanderbego.

Cæſtropheli.

Alij in

Alij inſperato nuncio reſtituti gaudia ſua, ne cæterorum offenderent animos, celabant, & priuatam ac publicam mœſticiam imitabantur. Vix tamen ullus, niſi qui præſentia corpora ſuorum in oculis habebant, uero et ſtabili gaudio affectus eſt, nam reuerſio illa ad Belgradi oppidum continui timoris & doloris cauſa erat. Conqueſti ſunt primum Dibrenſes de uiciſſitudine rerum, & uarietate fortunæ, nunc appoſitis uerbis lachrymiſq; uelut transferentes eius in ſe dolorem, nunc ingẽtibus animis conſolantes uirum, & hoc documenti cuiuſdam loco computantes Epiro. Statimq; in Moſen delapſa oratio, & tota circa eum cõſumpta, in eo præſertim quod dubitabatur, ne ad Sebaliam accerſendum, & inſtruendum de rebus Dibrenſibus iſſet. Attonitus Caſtriotus primo, & uix cõpos ſui ueluti immobilis aliquandiu ſtetit, mox interrogando libẽtius, q̃ credendo, nonnihil temporis conſumpſit, magisq; tandem dolere de eo uiſus eſt, q̃ de tota Belgradenſi clade. Cęterum regia, ut conſueuerat, uoce, parcere ſe inquit haud grauate Moſi, quod ea fortuna illum ſibi abſtuliſſet, quę uel conſtantiſſimorũ quorumcunq; animos mutare poſſet, adeò ut quum legati ipſi, itemq; cæteri qui aderant (ſicut libenter & euentui dicant, & interpretantur ſingula homines) ueteris, & iamdiu coctæ rebellionis illum accuſarent, & criminarentur. Ideo Sfetigradenſem oppugnationem diſſuaſiſſe, ideo fugiſſe Belgradenſem, ut hoc nefarium expleret conſilium, uelut indignatus plura de eo audire ſilentium iuſſerit dicens: Vtinam cũ Moſe perfidia omnis, & mala fortuna migrauerit ex Epiro. Cætera quæ de Sebalia introducendo non iniqua ratione dicebantur, nõ curata multũ, quod egreſſum omnes Epirotici imperij fines, & nuſq; interpellato itinere properare in Græciam audiuerat. Tamẽ quia res magni momenti erat, & ſedari eum timorem, uel ſuſpicionem hominũ oportebat, ac confirmare dubiam aliquantulum, & mœſtorem prouinciam propter eam inſuetam cladem, uix ea nocte ibi moratus, mane cum Ameſa, & egregia equitum manu in Dibras conceſſit. Tanuſius cum exercitu ab oppidanis uiſus, nonnihil priſtini timoris renouauerat, procurſum in muros, & ad priora miniſteria reditum ingenti feſtinatione, nam futura mox oppugnatio à multis credita, non id quod re ipſa erat. Sed poſtq; & paucitas ipſa, & inordinata agmina propius cognita, leuati metu animi, & ſedatæ mentes, noſtris ex fœdiſſimo ſuorum aſpectu ignauis q̃que, fortibusq; uis ingens lachrymarum euocata, præſertim quod audio fœminas nonnullas ex locis uicinis Tanuſium ſecutas, & ad diſquirenda funera ſua progreſſas. Vix tamen ullibi certas figere lachrymas, aut domeſticum funus honorare alicui conceſſum eſt. Horum infames trunci, ac nuda cadauera, illorũ deformati, ac corrupti iam uultus, nedum certam illam & peculiarem, ſuisq; cognitam, ſed & humanam effigiem omnem amiſerant. Multa etiam iam dealbata oſſa à feris, uulturibusq;. Flebant iñ miſeri ad quodcunq; oblatum cadauer, dum omnia ſua eſſe credũt. Non fœtor, non tabes ulla dimouere homines potuit ab amatis corporibus.

Scanderbeg dolet Moſis uicẽ & excuſat.

Scãderbeg ad Dibras conceſſit.

Fœmine progreſſe ad diſquirenda ſua funera.

Demum

Demum ubi satis perfuncti officio suo oculi, ac lachrymis exaturatus dolor, instante Tanusio factis circum crebris uelut tumulis terra terræ reddita, ac gemitus omnis repressus. Non potuit ulli melius hæc cura quam Topiæ iniungi, nam ubi ea suis obsequia q̄ gratissime poterat, exoluit, ne ea tantum causa uenisse uideretur, & derisus perinde ab oppidanis abiret, quærens qua ratione rabiem suam expleret, & dolendi aliquam causam hostibus relinqueret, primum in subiectos hostium oculis agros immisso milite ferroq; simul, igniq; non uitibus, non arboribus, non rei ulli parcens, luctuosum inclusis spectaculum edidit. Deinde progressus pertinaciter ad muros, quod sine periculo potuit, nihil damni, nihil igno miniæ in hostes omisit. Exin dicunt nonnulli, & multorū opinione affirmata res est, erupisse maximo impetu regios, & iectū in suburbia ignē tum tormentis, tum oppositione corporum suorum arcuisse, ac utrinq; acriter pugnatum fuisse, sed nostros facile uictores, & illos compulsos in urbem, atq; ita nihil ultra tentatum, uerentemq; Albanum, ne aliquis in se impetus ex locis uicinis appareretur, si diutius ibi mansisset, scelerata loca & nostrorū clade infamia multis detestationibus ac imprecationibus reliquisse. In Dibris crebra concilia, & conuocationes seniorum à Scanderbego factæ. Et illud primum omnium quæsitum, ac perscrutatū summa ratione, an ullus alius ex coniuratis Mosis lateret in prouincia, & aliqua occulta perfidiæ suę uestigia reliquisset Dibrensis. Neq; tacite tantū hæc uersata res, sed palam per præcones acta, ac præmia ingentia delatoribus proposita. Nihil tamen non solum perfidiæ, sed ne suspicionis quidem inuentum. Tunc actæ dibrensibus gratiæ, & laudata honorifice fides, ac promissis, & munificentia etiam insigni pellecta, Mosis bona publicata, & in fiscum relata. Cæteri qui cum eo defecerant, sicut non satis notæ erant conditionis, ita tenuioris fortunæ, q̄ ut id publice curaretur. Stipendia, quæ Mosi iampridem statuta à Castrioto fuerant, post eius rebellionem fisco adiudicata, & inter priuatos diuisa sunt. Dignitas uero ipsa ad neminem translata, neque ulli collata fuit, sed uacua atq; extincta permansit, maximo consensu omnium, ac militū uoluntate. Firmatis Dibrensium rebus, ac præsidio ibi ualidissimo assignato, reuersum Croiam Tanusius ibi cum exercitu inuentus, qui tradito Scanderbego milite domum mœstissimus ac inuitus quasi abijt. Nouæ ibi lachrymæ, nouus luctus ex aduētu eius renouatus, atq; auctum magis hominibus Musachij desiderium. Mamiza conuocatis de more gentis multis matronis, exequias uiri in longo squalore, ac lachrymis, non interpellatis diebus, noctibusq; celebrauit. Id Neniam appellasse antiquos non iniqua ratione putauerim, nam inter flendum non uirtus defuncti solum, & fortia facta recenseri, sed & patrum res gestæ, & omnes auitæ imagines, ac uetusta familiæ ornamenta interseri consueuerant. Quæ res in tanto usu olim apud multos Orientis populos fuit, ut ad id munus conducerentur doctæ fœminæ, quæ cantu gestuq; flebili lachrymas inuitarēt, sed nunc sicut cętera multa

Terra terræ reddita.

Topiæ rabies in hostem.

Concilia habita in Dibris.

Mosis bona in fiscum relata.

Neniæ carmē laudandi gratia apud ueteres in defunctorum funeribus cantari ad tybiam solitū. Est autem Nenia factitiū nomen, à similitudine uocis corū qui querūtur & dolent.

multa paulatim lachrymæ quoq; ipſæ in deſuetudinem abíere. Dimiſſo exercitu, Scanderbegus Apulos, qui ex clade ſuperfuerant, mittere cũ legatis ad regem decreuit, qui fortunam ſuam nunciarent, & excuſarent. Sicq; quamprimum per incommoda uulneratorum integrum fuit, culti officioſiſſime, ac impoſiti nauigijs ſunt. His expeditis, ipſe ſtatim in Muſacheniam ad ſororẽ conceſſit, ſedaturus priuatas & publicas lachrymas, ac curam imperij in ea rerum mœſtitia, ac demiſſione animorum habiturus. Tanuſius tutor nepotibus, & curator bonorum datus, qui ea fide ac diligentia per omne tempus res eorum adminiſtrauit, ut maiorẽ diligentiſſimus quiſq; paterfamilias adhibere nõ poſſet. Nomen & dignitas imperij apud matrem fuit. Hçc ea moderatione, ac ingenij dexteritate in tractandis populorum animis uſa eſt, ut uix concordia maior ſubditorum unquam fuerit in prouincia, quod perraro contingit, obedientia inconditæ multitudinis, maxime tamẽ ex eo laudari præclarũ quoddam huius fœminæ ingenium poteſt, quod in rebus agendis ſociam conſiliorum à Scanderbego adhibitam ſæpenumero audio. Vota alterius mariti, uel ſecundas nuptias nunq; appetijt, inſigni pudicítia atq; caſtitate defunctũ uirum uſq; ad extremos cineres in honore habuit. Idipſum præter inſitã ingenio continentiam & grauitatem, illa etiam fortaſſe ratione, quod irreparabilis excelſi animi fœminæ Muſachij iactura uidebatur. Fuit enim ille (ut proprias uirorum uirtutes taceam, quas ſatis præclarus exitus eius declarauit) adeò grata quadam morum indole, & ingenij iucunditate, ut nemo facilius, melius q; ſingulorũ animis illaberetur, pulchritudine præterea (quod proprium mulierum ſpectaculum eſt) ac uultus, membrorumq; decore maxime ad ea animæ ornamenta compoſito & accommodato. Verumenimuero dum tam ſolicite noſtra curamus, & ſingulorum lachrymas proſequimur, diſtulimus nimio plus fortaſſe Sebaliæ triumphum. Præceſſerat iam fama euntẽ de rebus bene geſtis in Epiro, ac multiplices nuncij regis animum inclinauerant aliquantiſper ad credendum, nam inſueta uſq; ad eam diem, & inſperata res minuebat uera dicentibus fidem. Moſis aduectus primum triumphi ſpectaculum, ac delibatio læticiæ tam publicæ, q; priuatæ fuit, maturius hic aliquot diebus Conſtantinopolim uenit, q; Sebalias, quum & incommodior uia à Belgrado uenienti, & trahenti exercitum iter ſegnius agendum eſſet. Ab eo exactius expoſita omnia, ac credita à rege ſunt, neq; uix ulla gratior victoria Mahumeti, q; Moſis præſentia, & mutata à Scanderbego uoluntas fuit. Non occurrit ſagaciſſimo Tyranno quod eum res Epiroticæ aduerſç ad ſe traxiſſent, eaſdemq; reſtitutas ſibi auferre denuo poſſe. Sebaliam ingens feſtiuitas populi, ac multitudinis clamores excepere, maioreq; lætitia hominum apparebat, q; expugnata nuper Græcia fuerat. Captiui uinctis poſt terga manibus primi oblati cũ hoſtilibus ſignis. Tum reliqua ſpolia, ac bellica ornamenta expoſita, necnon capita occiſorum, quæ diximus, ubi uendita auro palea eſt, paſſim ad pedes uulgi proiecta, & iactata iocularia-

ter à pueris

Mulier ſocia conſiliorum Scanderbego.

Muſachij dotes.

Triũphus Sebaliæ, quo uenerit Conſtantinopolim.

ter à pueris sunt. Seruiorum Italicorum subhastatio facta, ac uenere plures, præter paucos grauioris ætatis, ac iam emeritæ militiæ uiros, qui cũ cæteris Epiroticis aut pallis (prçacutę sudes sunt) infixi, aut ferreis uncis in altum attracti, sociorum glorioſam sub Belgrado mortem laudabant, & ignauiam suam, ac fœdam uitæ cupiditatem fero detestabãtur. De nostris deformiora quoq; alia spectacula ædita, uixq; ullus à crudeli hoste seruatus odio gentis & indignatione nimia fortasse, aut uictorię insolentia. Vel potius, q̃ non maximopere Epiroticos seruos liceri solent Turcæ, nulla enim gens, nullum captiuorum genus (ut audio) difficilius emptorem inuenit, q̃ Epirotæ, & Hungari, utpote quos minime seruitio aptos, & imperiosos nimis dicant, neq; unq̃ ex eis bonos Turcas fieri consuesse. Quæ de Scanderbego narrata sunt, multum & admirationis, & doloris Tyranno extorsere, ita, ut uictum exercitum eius, uictorẽ eum diceret. Auctaq; magis ex eo prælio fama uiri, ac nomen apud hostes ampliatum est, q̃ ullo alio imperij sui tempore. Diuinum omnes credere, dicereq; ac inuulnerabile corpus uiri, & nõ ferro, non ulli humanę iniuriæ obnoxium. Sebaliæ facta ingentibus præmijs non defraudata, & solus aliquandiu in ore uulgi fuit. Quod primus Scanderbegum uinci posse docuisset. Moses quoq; multo decore uerborum acceptus, ac decreta ei alimenta honorifica, stipendiaq;. Poscenti tamẽ copias, & bellum aduersus Epirum negauit Mahumetes, causatus hyemem in proximo esse, aut ea ipsa ratione, aut fortasse (ut cauti quandoq; iudices faciunt) non multum baptizato recenter ludæo credens. Ita nedum per Mosen quippiam aggrediendum, sed neq; per alios quosq; curauit, immunisq; à belli Epirotici cura traducere id tempus statuit. Ab Alphonso interim Castrioti legatio reuersa plenis (ut consueuerat) manibus, alijsq; regijs legatis, qui introducti ad Scanderbegum, longa & apposita oratione eius dolorem lenire conati sunt, excusaruntq; iacturam suorum communi (ut fit) Martis fortuna, & uicissitudine rerum, usu id fœpenumero euenire in belli discrimine dicentes, & maiora omnia, si opus foret, regis nomine offerentes. Castriotus gratijs actis, & insignibus donis regiam liberalitatem superare conatus honorifice à se dimisit, opera eorũ perinde atq; sua, si res ferat, se usurum sine respectu dictitans. Non defuere ab alijs quoq; Italiæ principibus, & populis uicinis legationes cum prçclaris muneribus, pro missisq;, ne animis caderet, & eam iacturam immoderatius doleret, non laboribus, non sumptibus, non periculis ullis parsuros Christianos pro eius salute, dignitateq;. Miratus est Scanderbegus eius rei famam, & magis tunc cladem & ignominiam suam cognouit, q̃ fumantibus adhuc uulneribus suorũ senserat. Inuicto itaq; animo, & præclara uoce negans eum esse pudorem, & ignauiam Epiri, quam homines cõcepissent, & sat suas uires fore sibi ad recuperãdam fortunã, ac superandam etiam omnẽ priorem laudem inquiens, lætissimos omnes domum remittebat. Partẽ eius hyemis ipse Croiæ, partẽ in Dibris, atq; uarijs prouinciæ locis consumpsit,

Tyranni uox de Scanderbego.

Vt tractatus Moses à Tyranno.

Castrioti legatio redit ab Alphonso.

Legationes principum ad Scanderbegũ.

sumpsit. Præsidium Dibrense minuit, & ad solitum numerũ duũm millium equitum, mille peditum redegit. Custodias crebras statuit, ac explo ratores frequentes dimisit. Sed neq; excursionibus ullis per id tempus la cessitus hostis, nã & quæ in proximo stabant, corrupta iampridẽ omnia erant, & inferre interius arma, neq; immodica frigora, ac perennes quasi niues, neq; Scanderbegus consulto permisit, moliens altius quippiã animo, & ad præclarius ultionis genus sæuos seruans spiritus. Ita segnia ea hyberna trãsacta, ac in summa quiete fuerũt. Iam uer appetebat, & omnia cœlo terraq; temporis gratia mitescebant, quum Moses assiduus ante Tyranni fores stimulator, arma bellumq; cupidissime poscebat. Exigente tempore quoq; ipso, Mahumetes ad eum totus uersus, quæ petijt omnia propenso iampridem animo concessit. Nam per id spacium temporis (quod plusquam semestre fuit) acta singula, atq; consilia uiri exactissime scrutatus efficacia multa indicia constantiæ, & fidei pertinacissimq;, ac abalienatissimi à Scanderbego animi deprehenderat. Virtus quoque quanta in pace potuit, conciliandi sibi regis causa satis multis indicijs demonstrata, & robustissimi pleraq; idemq; audacissimi corporis documenta expressa, adeò quod interrogasse ferunt Mahumetem (id quod referente postea Mose propalatum est, an plures tales uiros haberet Scanderbegus. Respondisse illum innumeros huiusmodi apud eum esse: laudassecq; Regem modestiam eius sermonis, tum (ut fit plerunq;, quum laudare apertius nos detinet pudor, uelut ex obliquo per alienum contemptum latenter quem alijs detrahimus locũ, perstruimus nobis) paulatim prius per gradus cæterorum ad Scanderbegum ipsum dilapsum Dibrensem, atq; multis modis conatum minuere famam uiri. Et promississe post multa Tyranno se omnino eo prælio, si copia adsit (id quod ex parte tentauit) periculum sui corporis cum illo facturum, fortunamq; tentaturum, militum ampliorem numerũ noluit, quàm quindecim millium equitum, quos ipse sua quasi manu delegisset, atq; ordinasset. Ottomanus sicut curam exercitus illi tradiderat, ita omnia ad arbitrium eius referebat. Miles & si ea paucitate aditum Epiri abhorreret, ingens tamen fiducia uiri bene fœliciterq; interpretari singula cogebat. Magna præterea Mosis autoritas apud suos, & consanguinitas in prouincia non iniqua ratione acuebat hominum animos, quod credebant ingentiora se auxilia ibi offensuros. Id quod & regi Dibrensis, & ipse fortasse sibi persuaserat, pollicitus collocutum se cum senioribus Dibrarum, & principibus quibusdam loci, latereq; ibi multos socios, & adiutores coniurationis, qui mox se uiso promptissima iuuentute conuolaturos, & arma uersuros in Scanderbegum. Sic omnibus paratis ad profectionem intercalario mense, quinto kalendas Martias Constantinopoli abijt, non qua Sebalias prius erat, sed usitatiori uia per Thraciam, indeq; Macedoniam in Dibras dirigens iter, in patriæ conspectu, uisceribusq;, sceleratũ ferrũ, stricturus expediuerat. Castrioto quoq; iampridẽ arma tũ tẽpus ipsum,

De aduentu Mosis cõtra Scanderbegũ, cum exercitu.

Mahumetes inquirit Mosen de Scãderbego.

Mosis in patriam stringa ferrum.

tum fre-

tum frequentes nunciij,& nihilo incertior fama, designatoq; pluribus locis,ac uelut ad manum habito milite, noui aduentum hostis mitiore,q̄ consueuerat,animo,& remissiore aliquantisper odio expectabat. Quod uix adhuc credebat Mosen hostilem in se animum induisse, & spectatam tot bellis annisq; fidem,tam leuissimæ rei momento tam cito mutatam. Illum forsi tan ueluti stratagemate hoc usum,ad prēclarū aliquod facinus graui hostium mina posteris testandum,etiā & si uerus hostis patriæ ueniret,tamen ex aspectu natalis soli,& præsentia sociorū paulatim subeuntem pietatem,iram omnem nominis,& nefarium propositū demoliturā. Sed utcunq; esset, parato ipse ad omnes casus exercitu stabat, armatus omnino aut uoluntatem amici accepturus, aut acri indignatione contra illam pugnaturus,neq; cura eum ulla incessit per fraudem quippiam agere,aut insidijs præuertere uenientem,quod neq; immodicas copias eius audiebat,atq; militem suum & uirtute,& numero sat idoneum ad apertā uim iniuriamq; uidebat. Vel quod difficile forsan,& non satis tutū erat, artificem quondam earundem insidiarum, & familiarem (ut aiunt) hostem suis captare laqueis. Ita liber ubiq; Moses,nusq̄ interpellato itinere Dibram inferiorē intrauit,iuxtaq; planiciem multis prælijs, Mustaphea præsertim clade,notissimam in Epiro consedit,nihil quicquam mouens uel ad solicitandam,uel deuastandam prouinciam, nam & exercitus noster in propinquo esse nunciabatur,& cupienti singulari certamine pugnæ auspicia sumere,apertiore uirtute,& collatis potius signis, q̄ tumultuarie dimicandū censebat. Non diu desideratus Scanderbegus, moxq; ordinata,ut operæprecium erat,acie,& stricto quasi ferro aduolauit,fremebat maxime uulgus,& infrendere dentibus miles audiebatur,uix præuehementi indignatione,& animi ardore cōtinens se intra signa. Castriotus uelut anxius pater,quum insolentem ob oculos filium conspicit, quē nefaria regnandi libido,& impatiens iugi adolescentia armauit,contatur per singulos gradus,segnius promouet signa, & lenibus prius nequicq; uerbis depugnare cū filio conatūr,ac differt,quo impensius potest, chari supplicium capitis,& luctuosam proprij sanguinis uictoriā. Non secus ipse armatum,& frementem iam Mosen aspiciens urgente pietate multifariam animum eius interpretabatur. Cupiebat cominus alloqui, & pertractare aliquantisper assuetum amici ingenium,libenter legatis,libenter pijs consilijs ageret,sed neq; dignitas imperij, & rigor ipse militiæ, neq; militaris insolentia,& uibrantes iam gladios turmæ isthæc fieri patiebantur,dum cōfessionem potius sceleris Deo, q̄ timoris hosti dare malunt. Alia Mosis uoluntas,& diuersa maxime consilia erant, apparans nanq; se ad promissum Tyranno spectaculum,militem iam ad Scanderbegum prouocandum ire iubebat: sed interpellauit,distulitq; ducis factum priuata uirtus,& insignis Turcæ unius animus,Ahemaze nomen erat, qui progressus ad Dibrensem: Liceat,inquit,nobis egregie Imperator prius uiam tibi eam,quam dij dederint ad hanc præclaram gloriam aperire,

Moses uenit Dibram inferiorem.

Castriotus cū Mose, ut pater cum insolenti filio agit.

Ahemaze consilium.

quandoquidem indecorum neſcio quid,& prçter ius uſumq; militię uidetur ad ſupremum aciei robur,& caput ipſum belli decurrere, priuſq; leuiore opera auſpicia pugnę ſint tentata. Acceptus militis animus,& permiſſum ut arma caperet,nunciuſq; ab alia parte ad Scanderbegum miſſus,qui uoluntatem eius ſciſcitaretur,an ſinerent, ut priuſq; ad iactandã totã aleã deueniretur,eo modo uirtus utrinq;,& fortuna depromeretur. Viſo nuncio,Epirenſis mutatum (ut optabat) amici propoſitũ putauit, ſed audito demum,abire paulatim ex animo Moſes cepit. Quæ petita tamen omnia conceſſa. Quin quoſdam ex noſtris militibus reſpondiſſe audio,paratos ſe libenter,ſi mallent,eo dimicationis genere exercitus totos periculo exſoluere. Ita ſimul & nuncius ad ſuos remeabat, & conſurgens hinc impigre miles noſter Zacharias Groppa, ueritus fortaſſe, ne quis prior eam ſortem ferret,ad Ducem ingenti animo,ac turmalium clamore pergebat. Amplexatus maxime ab eo eſt, & laudata uirtus uiri. Socij inter armandum non robur maius,non animũ illi,non ferociorẽ dexteram,ſed fortunam tantum Manesq; à ſuperis peroptabant. Solitũ genus armorum acceptum,& alia ſupernæ ornamenta,quæ hoſti magis,quàm ipſi animos acuerent. Nulla re inferior Barbarus prior in medium proſiliens,quum uixdum inuentum ſibi crederet hoſtem,& armatum,& infeſta iam cuſpide in ſe properantem conſpexit,tum altiore uoce compellans uirum,& ſatis temporis ad mortem properantibus fore inquiens, peramice ad colloquium inuitauit. Quumq; & nomen, & officium militis ſciſcitatus eſſet,demum certamini conditiones ſubnectere pergebat, non abſimiles ab his,quas Paulus olim irriſerat. Identidem Zacharias ea uelut inania uerba prçcidens: Optare ſe ait plura capita,quo (ſi ita ſtatuerit fortuna) animum eius cumulatius exaturare queat. His dictis frementes adinuicẽ,& toruis ſe metiti oculis diuerſi abeunt, elongatiq; aliquantũ,ut concitari equorũ curſus ad ictus acriores poſſent,conuerſa utrinq; cuſpide effundunt habenas,equorumq; armos calcaribus ſodiunt. Neutrum ictus fefellit,effectus tamen utrinq; inanis fuit,nam lanceæ amborũ quum umbilicos ipſos ſcutorum,quos ferreæ laminæ tegunt, perſtrinxiſſent,ſine ullo hauſtu cruoris ſunt perfractæ. Ipſi quoq; eo impetus tenore corporibus ad inuicem collisis,equi,uiriq; corruere. Mox illæſi bellatores equis relictis,ſtrictis cominus gladijs acriorem ineunt pugnam. Ornare multifariam fortuna id ſpectaculum ſtatuerat, nõ alteri iniquior magis q; alteri. Multis nequicq; ſine cruore ingeminatis ictibus ferrum ambobus è manibus collapſum eſt. Enſium id uitium fortaſſe, q; quum recurui,& graues equitibus potius parati forent,incommodiores ad pedeſtrem pugnam erant,aut per laſſitudinem forte uel imprudentiam immodica feriendi cupiditate excuſſi ſunt. Tum abiectis leua ſcutis, uelut Athletæ inermes confertis manibus,quod ſupererat uirium, exhauriũt. Spectant acies pari lance timoris ſpeiq;. Vbi uero aliquandiu luctati certamen interpellaſſent,neq; alter alterum loco mouere aut ſternere poſſet,

Zacharias Groppa.

Certamẽ Barbari, & Zacharię Groppę Albani.

ultimo

ultimo conatu ad inuicem se tollentes, ambo eadem ruina corruere. Barbarus subter resupinus, Albanus in os iacẽtis pronus incubuit, eductoq; impigre pugione, iugulum rimatus confodit, resolutæ tum paulatim manus morientis. Liberq; victor cum ingenti suorum clamore surgens lætus ense apprehenso, qui iuxta iacebat, caput spirantis adhuc hostis abstulit, & simul eo, simul reliquis onustus spolijs, pedes ad progressos passim obuiam socios perexit, nam equi iampridem initio ipso certaminis aufugerant, ambo tñ in nostras stationes uenerant, quod lætis animis omen acceperat uulgus. Pręmia eadem Zacharias quę Manesius à Scanderbego tulit, laudes tamẽ ab exercitu longe maiores, quod difficultas pugnę, & uarietas ipsa rei augere uirtutem uiri, & ornare magis uictoriæ gloriam uidebãtur. Interea Moses licet offendisset spectaculum feroces uiri spiritus, & dehortarentur ab ea re Ducem pauentes iam ex socij euentu turmæ, citato ocius equo, in fumantem adhuc sanguine locũ prouolans, compellato uoce Scanderbego prouocationis signum dedit. Obstupere nostri, ac horrore quodam inter homines orto, præ insolentia tam scelerati facti nemo fermè uocem emisit. Nondum omnis à Scanderbego abscesserat pietas, ac reluctatus paulisper secum domestico fœdare sanguine dexteram nolebat, sed ubi pertinacius instantem, & probra etiam immodice ingerentem uidit, explosum tum omne ius, fasq;, & frustra retinentibus suis, atq; transferre in se eam ultionem uolentibus plenus irarũ in expectantem fertur. Aufugit extemplo Moses, & receptus ad suos, nihil prę uerecundia locutus, mouere totius exercitus signa, & apparare ad ultimam dimicationem exercitum cepit. Scanderbegus cum magna laude, & militum gratulatione reuersus est in castra, neq; ingrata omnino ei Mosis fuga. Læta tamen ualde regijs fuit, quod imparem cum maxime Castrioto palam dicerent, crederentq;. Ego si initium & insolentiam prouocantis, contraq; fugientis ignauiam, ac exitum rei spectem, credere licet Dibrensem uel promissionis illius pudore commotum exoluere se eo uelut alieno ære uoluisse, & præsenti periculo deterritũ terga dedisse, uel temeraria & inani quadam æstimatione id fecisse putantem non egressurum Scanderbegum, id quod ipse postea patriæ restitutus palam confessus est. Nostra quoq; uexilla sine mora ulla promota, & clamor undiq;, qualis à uictore exercitu solet ęditus. Castriotus licet & eximium militũ robur (sex enim equitum, quatuor peditum millia fuere) & affuturã iam multiplici omine, ac certam quasi uictoriam conspiceret, nihil tamen uel in distinguendis exactissima curà copijs. uel inflammandis ingenti ardore ad pugnam militibus prætermisit. Orationem eius inter redeundum in castra ab inani Mosis prouocatione, talem comperio fuisse:

Zacharias uictor.

Moses prouocat Scanderbegum ad singulare certamen.

Moses fugit.

Oratio Scanderbegi ad suos, ante congressum cum Barbaris, & cum uictoria.

Procedite uos quoq; (quando exaturaturi adeousq; hoc spectaculo statuit fortuna) ad aliud utinam fortissimi milites. Traditum uobis ferrum, & ultrices poscenti patriæ expedite dexteras, ac armatos sequimini deos. Expellamus iam ocius quęso, si nulla alia ratio, uel temporis, uel ho-

ſtilis impatientiæ ſtudeat, ex oculis noſtris tam nefarium, cꝫ moleſtiſſimum ſpectaculum, ac paratiorem iam ad fugam, quàm ad pugnam hominem ex inſontis, atcꝫ nihil huiuſmodi meritæ patriæ conſpectu graui aliquo impoſterum documento tollamus. Ad audaciam, ad expectationem totius uictoriæ ſigna ſatis præclara oſtenſa, datacꝫ ſunt, dũ pari uirtute atcꝫ iuſtitia progreſſus hoſtis, alter miſerabili cruore, ac capitis ſui precio, alter ſordidiore fuga expectatæ nobis hucuſcꝫ uictoriæ auſpicia dederunt. Pugnauimus ſatis pietate dum integrum fuit, inhibuimus publice priuatimcꝫ ardorem iſtum, ac iuſto imperauimus ferro. Nunc ſola hæc pietas relicta uobis patriam, liberos, uxores, ac caput hoc (quid proloqui reformidat animus?) libertati noſtrę, ocio quieti natũ, dicatumcꝫ defendere, fidem, delubra, ſacra, deos ipſos, quæ omnia euertere, ac priſtinas ſordes inuehere in Epirum properat, inſignis patriæ ciuis. Vnam audire potuiſſetis, quæ promiſſa, quàm ignauię & ignominiæ ueſtrę plena omnia præſtiterit Tyranno. Nullum accõmodatius hodie eſſet, nullum acrius adhortationis genus. An creditis quod alia ratione maiores copias necꝫ petijt, necꝫ acceperit? niſi uel uires, & uirtutem ueſtram contemnens, quũ omnem priſtinam fortunam Epirotici nominis in ſe tantum poſitam fuiſſe dixerit, uel perfidiæ ueſtrę confidens, & ſperans noua ſe hic auxilia, nouos exercitus inuenturũ? Et ob id ipſum Dibram hanc fortaſſe, ac locum iſtum Dibrenſes egregio facinori elegit, ut domeſtica ſaltem arma duci ſuo præſto eſſent, & armatum ſequeremini, quem inermem ſequi noluiſtis. Sequendus ſcilicet nũc maxime fortibus uiris, quũ ad perfidiæ ad rebelliõis notã fugæ quocꝫ ignominia addita, cõtemnunt fugientem Dibrenſes. Abominantur inuiſum dijs, hominibuscꝫ proditoris caput. At ſequendus tñ, & perſequendus totis ſignis, animiscꝫ. Et aut ſcelerata ueſtigia penitus ab hoc ſolo abolenda, aut ingrata oſſa uictrici patriæ, & oppugnato nequicquam natali ſolo mature reddenda.

In maximo tumultu, & clamore militum, & cepta quaſi & expleta eſt oratio, moxcꝫ à concione itum eſt in hoſtem nihilo ſegnius obuiã prodeuntem. Exercitus noſter in cornua diuiſus fuit, ex quibus alterum Muſachius Angelinæ nuncupatus, alterum Giuriza Vladeni obtinuit. Scanderbegus aſſuetum locum medium non mutauit. Munita ibi acies haſtatorum robore, & quorundam equitum Italicorum, ſagittarij per cornua in fronte cũ ſcorpionarijs, & reliquis id genus militibus diſtincti. Sicꝫ peditatus & equitatus tam circa ſigna ad primos impetus, quàm in poſtremis agminibus ad ſolita ſubſidia, & uariationẽ fortunæ diſtributus. Moſes unica tantũ fronte in amplitudinem deducta quatuor fermè millia ſuorum ſub ipſis uexillis locauit, ac appoſuit hoſti. Totidem ponè millia, iuxtacꝫ hos lectiſſimorum uirorum corpora, ac nobiliſſimorũ quorumcũq; aſſignata, qui & timorem fugientium oppoſitione corporum ſuorum arcerent, & ſubuenirent feſſis, ac furorem hoſtilem reprimerent, donec ſubſidiarijs, & Moſi ipſi, cuius ſtatio non longe aberat, aut ad in-

uadendum

uadendum hoſtem,& reſtituendam,ſi opus eſſet,fortunam,aut ad conſu
lendum ſi quid durius incideret de fuga ſpacij aliquid eſſet. Dibrenſem
ex maiori parte equites Epirotici generis cingebāt, ac latus ipſe ſuum eo
rum robore firmauerat. Quod lingua,& mores hominū notiores con
ſilia aptiora,& dare,& accipere poſſe uidebantur. Multiq; ex ijs ab eo du
ctores agminum conſtituti,atq; uaria munia eius prælij commiſſa uiris,
cæteris nihil recuſantibus,uel moleſte ferentibus, quū libera rerū omniū
poteſtas Moſi data fuiſſet à Tyranno. Cæterum congreſſis utrinq; ma
ximo ardore ijs qui in prima fuerant acie collocati,noſtrisq; ualidam im
preſſionem facientibus,iam primum hoſtium agmen pellebatur,& retro
cedentibus ſenſim ſignis,noſtri mediam aciem pari timore atq; periculo
onerabant,fruſtra minantibus ſocijs, ac reuocantibus fugientes, quum
equi uiriq; immiſſis maxime ſclopis ingenti pauore perculſi repeterent
caſtra, & paſſim ſternerentur. Nuſquam ocioſus Dibrenſis nunc hac,
nunc illac maximo periculi, ac uitæ contemptu obequitabat, uerbis,fa
ctisq; animans uiros,& reſtituens præſtantia ſua multis locis certamen,
ac inſtaurans ordines ſuorum turbatos. Secundana acies nondum ſatis
diſſipata,uel loco pulſa fuerat, propter robur uirorum (quod diximus)
ponè ad cuſtodiam aſſignatum. Inſtante tamen ſine intermiſſione Scan
derbego,deficiebāt uires,animiq; hominibus, & uia ad poſtremū agmē
ac cardinem ipſum pugnæ aperiebatur noſtris. Quum non diutius mo
ratus Moſes,impulſo,quem iuxta habebat,ſignifero, cū promptiſſimo
rum quorumcūq; manu illuc accurrit,cruentioremq; aliquantulum no
ſtris non incertiorem fecit uictoriam,nam ſecutę Scanderbegum reliquę
turmæ,ac cornua utraq; ibi circunfuſa obſederant quaſi undiq; pugnan
tes. Fugientium nemo curam habuit, donec Moſes quoq; uerteretur in
fugam,qui acri aliquādiu pertinacia,& indefeſſa dextera,licet magna ſuo
rum pernicie ſuſtinuit hoſtem. Scanderbego uiſo,atq; in ſe irruenti nuſ
quam eſt cōgredi auſus,ſed uitabat quo magis poterat, aſpectum omnē,
& uiri congreſſum,uim tamen omnem,ac robur ſuorū in illum urgens,
atq; impellens,ſi quo modo ſine periculo ſuo caderet, ſine quo res Alba
na cadere non poterat. Noſtri circa Turcarum latera,& ceruices intenti,
non prius ad ducem conuertere animos,q; primam legionē omnem ſu
ſtuliſſent,& perfregiſſent ſecundam multis ſignis ablatis, occiſiſq; qui
buſdam ductoribus exercitus. Tum eorū capita à uulgo (ut ſit) lanceis
fixa,ſatis latum timorem reliquis incuſſere. Nullus tamen memorem fu
gæ Dibrenſem conſpexit,antequam omni præſidio latus eius nudatum,
& irreparabilis fortuna belli perito duci uiſa fuit. Sed colligens ardentiſſi
me circa ſe palantes, ac ignauiam hominum increpitans renouabat per
omnis gradus ſudorē hoſti uictoriæq; exitū anceps longumq; faciebat.
Miratus Scanderbegus tantā pertinaciam,ac rabiem potius quandā pu
gnantis. Vix ſe inquit pro ruēti ante oculos patria,& tractis ob ora filijs
pari odio fuiſſe decertaturū,ſequentemq; Tanuſio, Ameſa, & ambobus

Moſes non au det congredi Scanderbego.

Streſijs nepotibus integro animi ardore impetit uirum, compellantibus noſtris quibuſdam illum nomine, ut Epiroticum diadema paratum ſibi expectaret. Sed neq; minę, neq; aſpectus uenientium perterruit ferocem hominis animum. Verū ſuccedente circa eum poſtremo, ac ſubſidiario agmine primum noſtrorum impetum egregie & ſuſtinuit & repreſſit. Hic Barbarus quidam uir pari animo atq; uirtute procedentē Scanderbegum conſpicatus effuſis habenis, & cuſpide directa ita uenientem excepit, ut reſupinum ſterneret ſuper dorſum equi, clamoremq; ſuorum excitaret occiſum credentium. Ea res tardioris aliquantiſper fugæ, & maioris ſanguinis cauſa fuit, nam & animi creuere cæteris. Et firmatum ſuper equo Caſtriotum foelix ſemel dextera uiri tanq; ſibi debitum popoſcit. Non paſſus eſt egregius dux ultionem ignominiæ ſuæ ab alio ſibi, q; à ſe ipſo exolui, ac uelut inſuetum eum pudorē æquo animo ferre nō poſſet, fremens fremēti ſtricto gladio occurrit, illæſusq; penitus ipſe, multis uulneribus confectum hoſtem deiecit ex equo. Tunc uero clamore ruentem humi proſecutus eſt Albanus, & furor omnis in Moſen uerſus, qui profecto pro gloria ſaltem, ſi non pro uictoria ſtetiſſet, niſi ſocij & dies ſimul deſeruiſſent pugnantem. Tunc ſicut belli, ita ducem etiam fugæ miles eſt conſecutus. Epirotica iuuentus per quinq; amplius ſtadia ueſtigia fugientis non reliquit, ſi quo modo uiuum, aut ſaltem mortuum habere poſſent, uel quod optare ſummopere nouerant Scanderbegum. Cæſi multi ex poſtremis ſunt, ipſe integer omnino manus eorum effugit, ac peritus locorum cum infamibus reliquijs uix quatuor hominum millibus, pariter labore atq; fame confectus, mox in tutum euaſit, refectis ibi corporibus diem expectaturus. Noſtrorum minus q; centum occiſi, uulnerati lxxx. qui non labore, non uulneribus, non tenebris, tardati per noctem & tentoria, & ſpolia iacentium auidiſſime diripuere. Captorū nemo notioris conditionis fuit, præter unum, qui multis deformatus uulneribus Zachariæ ſe tradiderat. Hic ſolus ſeruatus, & redēptus poſtea eſt pulcherrimis pro eo miſſis donis. Cęteri partim ignorante, partim etiam nō prohibente Scanderbego uarijs ſupplicijs ab exacerbatis Belgradenſem clade hominibus deſtinati, ſicq; publice & priuatim ira exatiata, ac cōpenſata (prout potuit) prior iactura. Ita expedita uictoria, ac tam ſuis, q; hoſtilibus uaſis collectis, in antiqua caſtra reditum, ordinatoq; ſolito præſidio, paucos ibi moratum eſt dies, ac pridie nonas Apriles reuerſum cum inſigni triumpho Croiam. Tunc dolor ille, quem tempus iam ipſum (ut ſolet) paulatim mitigauerat, penitus fermè oblitteratus, & animi hominū noua hac lætitia reſtituti, atq; erecti. In Dibris longiore feſtiuitate, atque excellētioribus ludis eius uictorię laus celebrata, q; ullo alio belli ſucceſſu & habito ex hoſte triumpho aliàs factum fuerit. Quod ignominiā uelut quandam ſuam aliena contractam culpa expurgaſſe, & certiora pignora ac documenta ſuſpectæ prius aliquantiſper fidei ſuæ Caſtrioto dediſſe uiderētur. In Appuliam legatio miſſa cū inſignibus nouæ uictoriæ ſpolijs,

Scanderbeg ſternitur à Barbaro.

Moſes ut belli ita et fugæ dux

Victoria Scanderbegi & triumphus.

quibus

quibus & Belgradenſis ignominiæ,& domeſticę perfidię ultio cupidiſſimo regi teſtata redderetur. Accepta eſt & remiſſa ab Alphonſo honoratior longe,& cę accesſerat opulentior eadem legatio, licet & ipſe recenti Florentino bello,ac irrita Plumbini oppidi obſidione,& pecunijs,& uiribus exhauſtus maxime foret. Sub idem tempus Moſes cum ſocijs non lōge ab Epiro per aliquot uagatus dies,haud ſatis animi certus erat, quo uerteret iter, nancę tanta ignominia, cladeq; accepta Conſtantinopolis aditum,& Tyranni conſpectum abhorrebat,moliri aliud cōtra hoſtem, ad excuſandum ſaltem,ſi non expurgandum fortunæ prioris euentum, neq; paucitas copiarū,neq; demiſſi militum animi patiebantur. Tentare tamen apud ſuos eam rem, quū ingentes ſibi ſpiritus non deficerent, ſtatuit omnino. Exorſusq; furore,& caſu quodam multa interdum perfici ſolere,quæ nulla ratione aut uirtute effici poſſe ſint credita,ac unicam tantum illam ſalutem relictam uictis,ut nullam deinceps niſi uicerit, ſperare poſſint,aut uita celebri,aut glorioſa morte quęrendam fortibus uiris tantæ abolitionē ignominiæ,ſat multis uerbis in hanc ſententiam diſſeruit, pollicitus prętereа ſe propter peritiam locorum,& regionis illius,uel die, uel nocte malint,uſq; ad ipſa hoſtium caſtra incruentos ducturum, quū exercitum noſtrum mox Croiam rediſſe affirmaret,& præſidium ad cuſtodiam prouinciæ relictum minime ſibi uel uirtute, uel numero militū parem. Nihil perſuaſum hominibus, ſed clamoribus & crepitu ipſo armorum exibilata ſententia Moſis,arripereq; iam in Gręciam iter,damnato ſine uariatione ducis conſilio cepit miles. Neceſſe fuit omnium uoluntati parere Dibrenſem,ſuppreſſaq; reliqua uoce pari ſilentio atq; mœrore tanq; ad ſupplicium aliquod raperetur, quam ſemel uoluntaria perfidia deſeruerat,denuo cogente fortuna,tacitis nequicq; ſuſpirijs, dulcem infœlix patriam reliquit. Inter diſceſſum eius ex Byzantio,& reditū,duo paulominus menſes interceſſere. Quare nihil certi affirmante fama multa ſecus ac erant Tyrannum tam diutina abſentia eius credere cogebat. Nunc cum toto exercitu internitione cæſum, nunc ſaluum illum & proditos ſuos putauit. Aut ipſo ſingulari certamine (ut præfixerat) Scanderbego congreſſo,& illius manibus occiſo, reliquas copias eandem fortunam ſubijſſe,uel præ timore dediſſe ſe hoſti (nunc id quod quū maxime optaretur,hominum more magis ad animum tranſibat) uictorem ex eo bello Dibrenſem in reliquæ prouinciæ deuaſtatione captiuitate ire procliuem,uictoriam perſequi,& promiſſum ſibi ſceptrum apparare, libenter credidit. Sed abſimilis ab omni expectatione aduentus, & ſordidiſſimum uenientium ſpectaculum nedum ſubirati animum regis,ſed populi quoq; oculos ſummopere offendit,laceratusq; tacite Moſes eſt. Quod cum hominū florē uel perfidia ſua,uel imprudenti audacia amiſiſſet, & iacentes hoſtium animos ex Belgradenſi clade tam propere erexiſſet. Albanus tam fortunæ calamitate,q; fugæ illius ſuæ pudore atq; memoria, nō linguas,non oculos hominum ferre poterat. Conciliabant tamen illum multorum

Moſes poſt cladem à Caſtriotо acceptā, in contemptu ab Ottomano habitus,pœnitentia ductus, ad Epirenſem redijt.

Sententie uarie Tyranni de Moſe.

Laceratus tacite Moſes.

multorum animis, infamiam simul propriam propulsantes non ingratæ militum uoces. Quum in prælio & militis & imperatoris officio functũ exactissime dicerent, neminemq; illo pertinacius instaurare iam cõcidentem belli fortunam contendisse, & prouocationis illius ignominiam inuicta Scanderbegi uirtute, ac humanæ fragilitatis obtentu excusarent. Ita
Dotes Mosis. sibi militaria studia comitas, & populare ingeniũ uiri, sed magis insignis dextera, ac præstans bello uirtus deuinxerat, quæ præcipue ornamenta
Discrimẽ Turcarum in captiuos. amare in hoste quoq; consueuere Turcæ; adeò, ut quum (uelut fit) captiuum sibi fortem uirum sors belli tradit, plerunq; aliquid de solitis supplicijs remittant, seueriores longe ignauis, quos uelut ali indignos, & consumendis frugibus tantum obnoxios perire utile quasi ducunt. Tyrannus nullla satis ratione adduci potuit, ut eius iacturæ, & doloris sui ultionem ab insonte & afflicto aliquo modo non exigeret, non aures, non animũ regium ueniam poscenti, & culpam oẽm eius facti in se reijcienti præbere usq; uoluit. Quin fatiscens insolentissimi odium Tyranni (licet nihil ferè in eo præter fortunam reprehendi posset) in caput ipsum, & supplicium uiri erupisset, nisi purpurati quidam, & magis intimi pœnam eius alienationem cæterorum omnium imposterum ore dicentes, lanioribus consilijs regis iram demoliti essent. Sic uenia Mosi exorata, & quæstio omnis
Moses cõtemptissimus apud Tyrannum. de capite eius abolita, tamen in eo contemptu relictus adeò despectui habitus, ut uix alimentorum illius ratio à Tyranno haberetur. Eodem ad omnia uultu Dibrensis dissimulabat singula, lacerans intus uarijs curis animum, & non cibi, non somni capax, quum hinc periculi, inde infamiæ suæ magnitudinem non iniquus pristini erroris iudex sedula accusatione metiretur, inops quid ageret, quo uerteret studia, quam degendæ uitæ eligeret rationem. Tandem in optimum longe in ea re consilij genus nõ inanis cogitatio euasit, Mahumete relicto, qui ex euentu, non ex consilio iudicare nosset, offensæ adeoq; patriæ denuo se tradere, & quam male promeruerat fidem suorum sequi dulce piumq; desiderium insedit. Ita et scelus suum saltem, si non infamiam sceleris ea se pœnitentia aboliturum,
Moses cogitat de patria adeunda. & alioquin de ingrato Tyranno ultionem sumpturum se sperans, præsertim quod clementiam Scanderbegi longo interuallo delicti sui magnitudinem uincere sciebat. Sedato itaq; ea deliberatione animo, indies modũ aliquem & facultatem fugiendi captabat, nox maxime fuit ad eam rem (prout factum est) adhibẽda. Sic egressus in exitu diei ignaris custodijs, integram noctem cum die sequente (nusq; ferè interpellata progressus contentione) itineri adiecit, donec eam regionem Thraciæ, quæ Macedones contingit, intrauit. Tum tranquilliore animo reliquam uiam est prosequutus, sicq; paucis diebus ingressus Epirum, recta ad præsidium in claustris imperij nostri positum perrexit, inde ad Scanderbegũ transiturus. Cæterum uiso eo, Dibrenses demolitis sola quasi aspectus mœstitia animis, desiderium ueteris ducis cum pristinæ consuetudinis cura incessit, oblitteratoq; quod patriæ, quod sociorum & sanguinis sui prodi-

tor fas,

tor, fas iusq; omne generis humani prçuertisset, non sine lachrymis illum excepere, & sic inter longos militum amplexus, magnam partẽ eius diei consumpsit. Admonitusq; ab his Scanderbegum non longe abesse, mutato proposito Croiam eundi, ad illum ire perrexit. Secuti sunt plures ex præsidio hominem, ut honoratior iret, & facilius ueniam promereretur. Parum restabat diei, quum cingulo de more gentis circa collum conuoluto progressus, obambulantem ante tentoria Scanderbegum inuenit, atq; mœrentissimus ante eius genua prouolutus, supplex, ut nõ aliquo eius merito, sed ipse sua liberalitate, animiq; humanitate ignosceret sibi, inco-lumemq; uellet profusis lachrymis poposcit. Non abstinuere eo officio exteri qui cum illo erant. Castriotus manu prehensum hominẽ surgere illico iussit, & non segnis ad ignoscendum, perbenigne allocutus, multiplici amplexu, osculoq; reconciliatũ illi animũ suum satis aperte ostendit. Non multum admiror in Scanderbego, quod Mosis pœnitentiam tam cito admiserit, licet & id quoq; non sine summa esset admiratione pensitandum, quũ tot publica & priuata odia, iniuriasq; in eum euomuisset, in caput ipsius, in libertatẽ patriæ tam nefaria coniurasset. Sed quod tam cito, tam facile ignouerit, ut uix uisum, uix auditum adeò insigni liberalitate, & diuina quadam uerius q̃ humana clementia sibi ipse conciliaret, quum nondum nuper occisorum dolor, nondum sparsus suorũ cruor, & recentia uulnera coaluissent uiris. Neq; multos post dies quæ ablata Mosi, aut fisco adiudicata, aut diuisa inter priuatos fuerant, reddi omnia curauit. Pristinamq; dignitatem uiro secundo uulgi fauore in integrum restituit, eaq; animi moderatione & sibi gloriam ingentem peperit, & culpam illius, infamiamq; leuauit, atq; omnem flagitij memoriam de hominum mentibus aboleuit.

Mos gẽtis circa collum cõuolutus.

Moses redit in gratiam cum Scanderbego.

Clemẽtia quã dã diuina Scãderbegi in Mosen.

MARINI BARLETII SCODRENSIS SACERDOTIS, DE VITA ET GESTIS Scanderbegi Epirotarum Principis, Liber Nonus.

IMVL ET HINC IMMEMOR INIVRIARVM PA-tria ducis sui modestiam imitata uario gratulationũ genere restitutum sibi Mosen gaudebat. Edicto etiã per Scanderbegum lato, ne quis eius facti mentionẽ uel publice, uel priuatim moueret. Et inde ereptum sibi hominem Tyrannus acrius excandescens non sine molestia maxima ferebat, præsertim posteaquam redijsse denuo in Epirum audiuit, atq; tunc demum nõ fortunam hominis in illo prælio, & clade suorum, sed perfidiam tantum accusans, fugam eius & de

Quantũ Epirus in Moseos reditu in patriã lætata sit, tantum Mahumetes fuga illius exanduit.

eius & defectionem illam tam impudenter à se creditã Scanderbegi strata gema fuisse dictitabat. Cæterum de ratione gerendi belli, seq; ulciscendi & rebus Epiroticis ex multis sententijs illa prævaluit, quæ abstinendum omnino ab armis per eum annum censebat. Et aut occasionem aliquam expectandam, aut totis Turcarum uiribus cum ea gente bellandum. Recepta eo libentius ea sententia, quod nõ satis belli rumores ex Asia & Persida nunciabantur. Missum tamen præsidium ad finium custodiam, licet non satis ualidum, quod à populationibus assuetis nostrorum saltem insolentiam compesceret. Et si opus foret Sfetigradensibus, & locis uicinis usui esse posset. Castriotus quoq; cognitis tum ex Mose, tum recentibus exploratoribus consilijs Tyranni, belli curam, & ipse paulisper remisit. Audito tamen aduentu noui præsidij contracta, haud satis ampla manu suorum in insidijs per aliquot latuit dies, sed regijs iuxta Alchriam consedentibus inanis expectatio eius fuit. Quamobrem multis procuratis, ac relicto ibi Mose, ipse ad locum quendam maritimum qui Redoni dicebatur, ad reliquum æstatis cum uxore transigendum concessit, ibiq; uenationibus, atq; alijs id genus studijs magnam autumni partẽ consumpsit.

Laus Scanderbegi à cõtinentia exẽplo Scipiõis Africani

Non tacebo hoc loco de eo, quod maxime in claris ducibus exigere solitus est imperatorum omnium facile imperator Scipio Africanus, continentiã certe admirabilem, nedum in alterius fœminæ, sed propriç quoq; uxoris nimia frequentia uitanda, quum nullum maiorem hostem & animi, & corporis uiribus, q̃ fœminam esse diceret. Sicq; proprio exemplo & milites suos crebro domos reuisentes damnabat, assiduis uigilijs, ac duris laborum thoris castigandum corpus inquiens, ad omnes libidinũ æstus facile extinguendos. Non scorta militaria, non aliquod (ut fit) eius lasciuiæ uestigium in castris unq̃ Scanderbegi uisum, sed uetus quædam disciplina inter homines, ac religio uerbis, factisq; mirũ in modum conseruata. His fortasse artibus seruatum est, & auctum per tot annos tanta gloria atq; fœlicitate imperiũ. His conciliati superi & animos & gladios hominum tantopere acuebant. Interea temporis Moses intentus maxime quatenus & ignominiæ suæ maculam recenti aliquo facinore abstergeret, & Tyranni simul ingratitudinem plecteret, aucto præsidio, ac duplicato ferè numero militum, totos dies in deuastandis hostium agris, ad lacessendas nouas Turcarum custodias consumebat, nunc interdiu cum paucis, nunc per noctem latenter sequente multitudine progressus, occisus aliquis uel exceptus inter pabulandum, uel in eiusce modi ministerijs, tamen nõ audentibus progredi regijs nihil dignum memoratu gestum. Hinc Dibrensis ad infamiam suam abolendam manibus, pedibusq; (ut aiunt) acriter contendebat. Inde Amesam uelut tantæ perfidiæ hæredem nescio quis dæmon, & fata sua depromebant. Multa scribentem hoc loco deterrent, & ad silentium quasi me inuitant, quod ea domestica scelera ac ingratitudinem mortalium sicut meminisse, ita referre horret animus. Illud uero magis, quod nihil certi affert fama de hominis fuga. Varij uaria inter-

Castra Scãderbegi à scortis immunia.

Mosis studiũ, ignominiã suam insigni eius facto abstergere.

ria interſerunt mendacia, & plura fermè abſq; ſimilitudine aliqua ueri. Quare ea tanq; neq; utilia ad hiſtoriam, neq; legentibus placitura inſtar pictoris penicillo oblinito contegam. Priſtinam tantum rationem illam in Ameſæ defectione ſecutus, quam in Moſe quoq; ſolicitando corrumpendoq; adhibitam retulimus, per nuncios ſcilicet, & magiſtratus uicinos locorum, præſertim quod non difficile colloqui ſæpius cum Ameſa hoſti erat, & occultis agere nuncijs, nam regionem quandam Epiri non ignobilem ad Turcarum fines uergentem patrui beneficio poſſidebat, ægreferentis quod tamdiu apud ſe priuatus ageret. Tyrannum uero (ut diximus) Aſiaticis rebus occupatum illa quoq; non imprudens ratio de homine ſolicitando & accerſendo mouit. Quod quum & de principum ſanguine eſſet, & gratia ingenti polleret apud populorũ animos, admiſſuros lõge facilius imperium eius Epirotas, ſi uel parua periculi uis urgeat, q; in Moſe facturi fuiſſent, non ab re credidit) Et hæc eadem cum Ameſa per nuncios agitata, multumq; ad fidẽ promerendam ualuere. Ita nedum perfidos, ſed credulos plus nimio homines regnandi ueſana cupiditas facit. Sed callidi uir ingenij, utpote quem alienæ fortunæ euentus ſatis de omnibus inſtruxerat, ne cum aliqua perfidię ſuſpicione, & capitis ſui periculo iret ad Ottomanum, uxorẽ quoq;, & paruulos liberos ſecum eius ſceleris ſocios duxit, traditurus hoſti uelut non inefficax fidei ſuę pignus, & uinculum. Maximum in prouincia tumultum & ſtuporem quendam hominum fuga eius excitauit, mirantibus ſingulis, & ſciſcitantibus cauſam rebellionis, quum ad id quod nepos Scanderbegi, ſocius etiã, ac collega quaſi imperij eſſet. Patruus re audita maxime ægreferens, atq; ingemiſcens: Hoc, inquit, deerat mihi ad tot labores moleſtiasq;, ut domeſticis etiam, & inteſtinis armis oppugnarer. Ita ne inuiſum hoc caput? Ita male merita patria? An tam precioſum potius Epirotici diadematis decus? Inuidit Ameſa Moſi, inuidebit iterum, ſi me Dij, ſi ius, faſq; generis humani, ſi uirtus, & fides ueſtra non fallit. Intrauerat iam hyems, & nuda pabulis tellus, ac temporum incommoda ſatis per ſe hoſtium apparatus, atq; aduentum prohibitura uidebantur. Quare Scanderbegus nõ inani ratione credens Ameſam ad noua conſilia uernam temperiem expectaturum reducta Croiam familia neq; ad delectũ habendum, neq; ad ullum bellicum apparatum per id temporis animum intendit, ſolum crebro Dibrenſe præſidium reuiſens, & cuſtodijs, ac exploratoribus aſſuetis prępa rans ſe ad fatiſcentia pericula hyemem tranſmiſit. Ottomanum non tam uiſus Ameſa q; auditus poſtea mouit, quum uerbis, atq; prudẽtia, & gra uitate conſiliorum uirtus, & peritia uiri in rebus bellicis ſatis cognita & perſpecta fuit, nam breui ſtatura fuit, & non ea membrorum, ac oris ueneratione, quod idoneũ eſſet ad occulta animi bona, & latentes intus uirtutes indicium. Ingentis uero ſupra modum animi, & tam callidi, quàm excelſi ingenij, ocij unus impatientiſſimus, & qui primi, ad gloriam, ac conciliandos mortaliũ animos cupidis imperij uiris gradus eſſe ſolent,

De fuga Ameſe ad Turcã.

Statura Ameſe & dotes.

humanitate, atq; liberalitate pari. Quicquid uel dextera ipse sua, & forte belli, uel patrui beneficio habuisset militibus, & amicis erogabat. Facilis ad alloquium & officiosus, neq; ineptus simulator, dissimulatorq;, ubi res poscebat. Ita ijs artibus multum sibi auctoritatis, & beniuolentiæ peperat apud omnium animos, ut primus à Scanderbego in amore & ueneratione populi esset. Neq; desunt qui dicant, ut suspectum id uiri ingenium haberet patruo quosdam ex suis multotiens insinuasse, sed sicut non credita, ita minime curata res, tamen quum rebellio demum, & fuga eius nunciata fuisset, facilius credidisse Scanderbegum audio, quàm de Mose fecerat, non immemor ingenij prudentius ab alijs quàm à se cogniti. Cæterum non ille inanibus pollicitis, & insolenti audacia Mosis exemplo regias aures impleuit, sed unica fermè ratione defectionem suam excusans, ut neque leuis, neque conficta notaretur oratio, sic loquutus fertur:

Oratio Amesæ, qua defectionem suam excusat apud Ottomanum.

Si ueterum in uos iniuriarum, & antiqui erroris nostri memoriam repetere licet Mahumetes, ad supplicium potius nunc ad te, quàm ad ullam uel gloriæ, uel imperij spem ueniisse uideremur. Quid enim grauius in Ottomanum imperium committi potuit, quàm à nobis olim Hungarici belli tempore fœdo magis & scelerato, quàm hostili animo commissum uidistis? quum eodem perfidiæ tenore me consiliorum omnium adiutore & socio (neq; enim defensio est ulla nobis, sed pœnitentia quærenda) & proditus apud Morauam exercitus uester, & Epirus tam nefaria fraude è manibus ablata, atq; tot inde malorum, tanti cruoris cautæ exortæ. Sed uanus hic profecto timor, inani suspicio apud prudentissimum & clementissimũ Regem, præsertim quod & ætas me tunc forsan, ac prona in malum suum adolescentia, neq; satis proprijs subsistens consilijs animus decepit. Credidimus patruo, multa etiam ignari credidimus, atq; allecti (qui proprius est eius ætatis morbus) regnandi libidine, uobis relictis nimio plus creduli fidem illius sumus secuti. Cognouimus paulatim crescente cum annis cõsilio, & patrui tacitam perfidiam, & defectionem illam meam à uobis iniquiorem ipsi mihi, quàm alij cuipiam fuisse. Recuperauit, auxit imperium Scanderbegus non sine multo labore & opera nostra. Expectauimus diu, si non auiti, & paterni iuris portionem, saltem ut mercedem aliquam sudoris, & periculorum tantorum nobis daret. Ducta est non multo post uxor illi, quæsitus, & susceptus nouus hæres, nouus imperij successor. Nobis præ pudore quodã hominum, ne priuati omnino degeremus, assignatus uilis quidam Epiri angulus, ubi (illo cætera obtinente) infamem traheremus uitam. Vix poteram animo imperare, neq; unq; satis eam cõcoquere ignominiam. Coëgit tamen temporis ratio, & insolens ingenium uiri cælare omnia, dissimulareq;, ne suspicionem aliquam causatus me circumueniret, ut nuper Georgio Stresio sororis suæ filio fecit, quem confictis criminationibus insimulatũ omni fermè imperio nudauit. Confugissem libẽter ad te,

Georgius Stresius sororis Scanderbegi filius.

reliquissem

reliquissem ingratum Patruum cum infamis sordibus imperij, sed pristi næ illius rebellionis, & tot iniuriarum memoria deterrebat, donec nunc tandem agentibus Dijs, promissa, & fidem tuam secutus, lætissimus accessi. Vix innuisti, uix inuitasti quod iamdiu ad idipsum intentus, effusissimo cursu aduolaui. Non tardaui, non expectaui, uel aduersas Scanderbegi res, uel tuas secundas, ueluti nuper Moses, ut præ timore aliquo, uel uicinitate periculi mihi ipsi potius consulere, cq; uoluntatem tuam amplexari merito uideri possim. Cęterum neq; uel suspitioni apud te locum ullum, uel reuertendi causam reliquimus in Epiro. Adsunt satis ualida animi nostri uincula, & perpetuæ pignora fidei. En nostrum habes Mahumetes, quicquid charum, iucundumq; hominibus natura in uniuersa uita dare potuit. Hæc ad te attulimus, quæ aufferri debuerunt ab hoste, & quibus dubia aliquantisper fides obstringenda fuit. Reliquum nihil aduentum, neq; enim in ea celeritate rei, & tam occulta fuga, farcinularũ ratio ulla haberi potuit à nobis, & si colligere omnia per securum ocium licuisset. Turpe tamen nescio quid putassemus ullas ueteris fortunæ sordes ad te præsertim tam opulentissimum regem deferre. Fides tantũ præstanda tibi est, maius aliud quippiam certe non possumus. Et si certius aliquod cupis uinculum à nobis, nihil recuso quod statuas, quod decernas ipse: non enim leges huc daturi uenimus, sed accepturi, non debellare cũ patruo, & Epiroticam frangere insolentiam quindecim hominũ milibus pollicemur, Documento est tum Alybassę cũ cæterorum fortuna, & Sebaliq nuper rara, neq; incruenta uictoria. In nobis certe diligentem, & fidelem operam non desiderabis. De cęteris quę ad euentum huius rei, & ultionem tuarum iniuriarum attinent, neq; principes à seruo, neq; solertissimus belli artifex ab imperito homine consiliũ expectes.

Non potuit simulata Amesę oratio uideri Ottomano, quum & uera multa dicerentur, & re ipsa dictorũ fides diluceret, adducta in conspectu Tyranni cũ ignaris filijs uxore. Quidam deceptam eam dicunt à marito, & inuitam tractam ex Epiro, quidã uoluntariam se comitẽ fugienti addixisse, quũ promissum sibi Epiroticũ imperiũ à Tyranno, clam aperuisset. Ita cõmunis est utriusq; sexus regnandi libido. Quare accepta, & lauda ta hominis uoluntate Barbarus primũ omniũ honorifica illi alimenta decreuit. De belli ratione nihil tum respõsum donec adhibitis purpuratis ea res de more decerneretur, nam recens Belgradensis ruina multũ fregerat & animos, & uires hominũ. Mahumetis quoq; ex nulla unq; clade par mœstitia uisa, quum & ultionis cupiditate dies, noctesq; insolens spiritus uexaretur, & semel male tentatã fortunam anxius timeret, Facile itaq; omnium sententijs ab Hungaricis rebus superseSSum, & eius ignominię ultionem ex Epiro quęrendam decretũ, nam neq; simul utriusq; belli ratio haberi poterat, quum & hinc insigni exercitu opus esse Amesa diceret, & inde Hungaricæ uires, ac experta totiens populoũ ferocia ingentes exigeret apparatus, neq; differenda occasio ab Amesa data uide-

Communis regnandi libido utriusq; sexus

batur,

batur. Eo ipso igitur omnium fermè consiliorum socio, ac moderatore adhibito, latum & propalatum edictum de quinquaginta equitum millibus cogendis. Non negasset etiam plures Ottomanus si petiti fuissent, cupiens aliquando uel ulcisci tot suas, & suorum iniurias, uel Epiroticis rebus aliquem finem imponere. In eo apparatu uer abijt, & iam æstiui calores militum corpora laxaturi properabant. Quũ paratis omnibus Tyrannus & Amesa assidue instante, multis allectos promissis homines, & consilijs instructos à se dimisit. Bassæ nouæ Romæ, cui Isaac nomẽ erat, prçcipua exercitus cura, ac summa rei demandata nihil molestè ferente Amesa. Huic tamen ne sine aliqua dignitate & imperio iret, quinq; hominum millia ex eo numero assignata. Non sine molestia quadam, & trepidatione nostrorum præsertim præsidij Dibrensis fama eius apparatus fuit, multis q; militaribus (ut fit) consilijs uersata res. Qua ratione uel expectandus, uel coërcendus tantus hostis esset? An insidijs, an collatis signis? An per ludificationẽ aliquam eius belli euentus quçrendus foret? Augebat & illud magis timorem, quod & rumorẽ inde magis quotidie increbescere, & hinc à suis nõ exercitum adhuc, non auxilij quippiam ad tam fatiscens malum, ac proximum quasi periculum apparari uidebant. Scanderbegum nanq; non satis primo ea fama mouit, illa potissimum ratione, quod nunq; conuerso in Epirum odio Hungaricam ignominiam omissurum credidit Mahumetem, tñ solicitus exploratoribus immissis ueritatem, quam in eo rerũ tumultu poterat elicere ad noua consilia mutanda diligentissime procurabat. Vbi uero multis modis, aduentu præsertim transfugarum affirmata, ac propalata res, & de numero, & qualitate uenientium nunciatum illudq; imprimis Amesam cũ eo exercitu esse, & commendatum honorifice à Tyranno Isaac Bassæ, ut eũ Epirotici imperij fascibus insigniret, nihil moratus amplius egregium hinc inde militem uelut dato signo aduocauit. Accersiti sunt eo ipso ex omnibus locis purpurati armatorum socij, optimates, Dibrenses quidam & adiutores consiliorum. Conuenere omnes in Dibra inferiore in solitis castris. Ibi quoq; Moses cũ quibusdã optimatibus & nobilioribus præsidij affuit, ut decretum eius rei audiret. Accurrebant & alij plerique uoluntarij, atq; iuuentus armata ex omnibus locis solo prædç (ut assolet) studio, atq; sic confectus extemplo est non ignobilis exercitus, par fortasse hostili, si uirtutem, impar si numerum spectes. Iamq; audax uulgus, & inania militũ desideria deuicto hoste inter se laudem simul, ac prędam diuidebant, atq; palam quisq; uirtutem & fidem suam extollere, polliceri, dolere nimis tardare hostem, dicereq; mouenda signa, & aduentum illorum acriter præueniendum. Non militum numerus, & fama uenientium, nõ formidandum Bassæ nomen deterrebat. Exciderat Sebalias, euanuerant uix adhuc coalitæ cicatrices uiris. Ira aut recens nuper de Mose uictoria, aut (quod magis crediderim) illorum apud Belgradum Hungaricũ nunq; reticenda clades, ac ignominia hominũ animos erexerat, alterumq; Belgradum

Edictũ de cogẽdis quinquaginta equitum millibus.

Bassa Isaac supremus Capitaneus exercitus Turcici.

Comitia Scanderbegi, & purpuratorũ, in Dibra inferiore.

alterum

alterum oblitterauerat. Pendere tamen omnes ab ore, & consilio Ducis, qui cohibendum omnino ratus ardorem illum suorum defixis aliquantulum humi oculis, & pleraq; uultu ipso simulans, uelut altum quippiam moliretur animo consilium simul & uires ipse suas, & periculi magnitudinem ante oculos hominum in hanc sententiam proposuit.

Oratio Scanderbegi ad cõgregatũ exercuum.

Inter cætera omnia, quæ ad uexandos, & angendos mortaliũ animos in tanta rerum humanarum uarietate reliquere Dij, duo hęc maxima cernimus milites, spem, & timorem, lætius illud, ac excelsioris cuiusdam, ne dicam leuioris ingenij. Prudentius hoc, & incruentius, quod & si protrahere aliquantisper desideria hominum, curare tamen demum, & condire pulcherrime solet. Hinc audire licet ueteres imperatores magis uincere se consuesse omnia timentes, q̃p qui nihil timerent. Hinc Pænus ille Quintum Fabium segnem suis, & nimio plus timidum usum grauem sibi hostem, Terentium Varronem grauiorem patriæ, & populo Romano appellabat. Sed quorsum tam insolenter, & tam sordide timorẽ nuncupauimus, quod propriore consilij nomine appellare debueramus? At quoquo modo uocitetis ipsi, haud in magno discrimine pono. Vnum illud negare nemo poterit, inde ueteres disciplinas, inde antiquum militiæ rigorem emanasse. Hoc spem quoq; ipsam fouet, alitq́; p̃, nihil perperam agit, à fronte, à tergo, à lateribus gerit oculos, & pari lance futura, ac præsentia metitur. Iam satis intelligere potestis, quo tendat tam castigata & tam apposita oratio nostra. Volui prius colloqui uobiscum, & disquirere uoluntatem singulorum, q̃p aliquid de belli huius ratione innouarem, Vt aut ipse in uestram, aut uos in meam (quæ semper omnium patientia fuit) sententiam iretis. Auditis, auditis iam auribus uestris, qui rerũ, qui bellorũ motus parentur in nos quotidie. Pulsat en fores Bassa nouę Romæ cum omni Europæ flore, & robore Ottomani imperij. Non deest animus mihi (ut neq; unq̃ defuit) fortunam omnem cum eo, neq; inglorijs uobis experiri. Sed prudentia magis, consilioq́; aduersus tantum hostem utendum, q̃p solito impetu, & ardore animorũ satius duco. Suadet memorabilis illa Alybassę clades, suadent tot insignes ad hunc usq; diem uictoriarum cumuli, tot rebus secundis parta, & confirmata audacia, pares ad uim apertam, & animos, & uires adesse nobis. Sed instabiles bellorum uices, & nunq̃ satis cognitum ingenium fortunæ omnia hæc prudentes uiros cum obliuisci, tum etiam timere facit. Nulli peculiare, nulli hæreditarium fuit semper uincere, semper ad noua consilia, noua ratione est opus. Neq; quod uiceris heri, ideo captiua spolia hodie spõdeas tibi. Hospes est uictoria, huc & illuc uergit, nullum propriũ domicilium habens. Licet uirtute, consilioq́; maxime & paretur, & retineatur, plerunq; tamen ubi diligenter omnia, prudenterq́; egeris, multum adhuc momenti fortuna, multũ casus quidã sibi uendicare solent. Exigebam (memini) uirtutem solam in militibus spreta omni extranea causa, & cuncta fortunæ obsequia, si uos feroces animos promisissetis, uobis constantissime

Ab exẽplo ueterum imp.

Fortunæ ingenium nunquã satis cognitum

Hospes est uictoria.

omnia pollicebar. Sed clades illa noſtra Belgradenſis cuius memoriã ſem per horret, et horrebit animus, multũ cogitatus meos mutauit, et aliũ lon ge æſtimatorem rerum humanarum, ac uarietatis fortunæ fecit. Quid ſi aut longior ille dies, aut magis animi Sebaliæ fuiſſet, an nõ funditus euer ti res Epirotica potuit? Saluati ſumus magis à ſuperis, q̃ nos ipſi noſmet tunc ſaluauimus. Diſſipati, uulnerati, feſſi, famæ etiam, & ſiti nouiſſima confecti eramus. Quid ſupererat aliud, niſi ut ſegnes uictori uinciendas dexteras traderemus? Tutata eſt nox, tutatus in primis deus, qui & men tem illis, ac uires abſtulit, & nobis copiã ad effugium, ac reſpirandũ con ceſſit. Opportuna iniuriarum erat multis locis prouincia, ac paſſim ſpar ſi agreſtes ignari fortunæ noſtræ. Expectabat fermè præda uictorem, ni hil abſtulit, nihil abduxit, nimio plus parti decoris ſtudioſus, & timens forſitan eos, à quibus maxime timebatur. Non refero idcirco hæc, ut quempiam ueſtrum deterream, ſed admoneam potius, & conſultem uo biſcum, quomodo ſint nobis tanti conatus uel eludendi, uel conterendi, quomodo quærenda inſignis aliqua ſine precio ſanguinis, & rerum ue ſtrarũ uictoria. Hoſtiũ ingens eſt numerus, atq̃ nunc̃ ad hunc uſq̃ diẽ, niſi urbium oppugnatio ſit quæſita, maior uiſus nobis in Epiro. Si fixis ſignis apertis in campis expectetur, dubius eſt euentus belli. Age age ſœ liciter nobis, & ex uoto res cedat. Cadetis profecto, cadetis multi (utinã falſus ſim uates) priuſq̃ uel terga, uel inermes dexteras, & ſupremam uo bis confeſſionem tantus exercitus tradat. Mixta cum lachrymis uictoria, & non multum diſpar uictoris, ac uicti mœſtitia erit. An pauci apud Bel gradum cecidimus? Ità ne ea iactura reſarcienda? Quanta ibi militaris ætas uix multis recuperanda annis? quot fortiſſimorum uirorũ corpo ra cæſa? Euacuetur cito Epirus, ſi tam audaci propoſito glorioſas ſolum uictorias quæramus neceſſe eſt? Belligerandum igitur ita eſt nobis ho die, ut cras etiam belligerare poſſimus. Neq̃ par eſt hac in re noſtri & ho ſtium ratio, minor eſt iactura Tyranno, minus æſtimantur cæſa quadra ginta & quinquaginta millia, q̃ mihi centum ex uobis. Pauci ſumus, id circo maximo ſtudio ſeruandi. Et ſi cauſa noſtra id nõ facere curaremus, uxorum ſaltem & liberorum faciamus, quorum ſalus & libertas omnis à ſolo ſpiritu ueſtro pendet. Noſco numerum, noſco uultus ueſtros, & no mina ſingulorum. Hoc quoq̃ magis ſtudioſum facit, maxis anxium ſa lutis ueſtræ, non tamen negarem ipſe fortunam omnẽ huius certaminis apertiſſime ſubeundam, ſi depugnare cum Ottomanis hoc ſolo prælio poſſemus. Si finem aliquem laborum in poſterum, & crumnarum ſpera remus, exponerem libenter caput ipſe meum cum corporibus ueſtris ad perpetuam quietem, & pacem poſteris parandam. Sed nouus ſemper ho ſtis exoritur, noua ſemper bella nos manent. Iſaac exitũ, alter ſubito Iſaac excipiet, fatigabimur ſemper recentibus armis, circũdabimur recentibus periculis. Ad hoc deſtinata eſt (ut uidere uideor mihi) Epirus, ad hoc na tæ ceruices, & capita noſtra. Colligẽdi itaq̃ cogitatus, diſpenſandę uires,

Iactura apud Belgradum.

partiendum

partiendum ita patrimoniũ, ut quotidie emergentibus creditoribus soluendo esse possimus. Dabit tamen Deus his quoq; finẽ, neq; bona, neq; mala diuturna homini esse possunt. Respirabitis aliqñ & ipsi, exaturabitur hostis tot uanis conatibus, atq; deponet tandẽ perpetua odia ista, iuuabitq; olim uos tot laborũ, tot periculorũ memoria. Nunc (quod ad rem attinet) reliquã sententiã meã sequor. Dixi uictoriæ incommoda, damnaq;. Quid si uincimur? Vbi reliqua prȩsidij spes? ubi auxilij erit modus? An cruentus hostis, & uictoria tumens expectabit, donec uires instauremus, & noua illi occurramus acie? Instabit, urgebit, donec quippiam supererit reliquiarũ, & nobis expugnatis in oppida demũ nostra, & patentẽ iniuriȩ prouinciã reliquũ furoris sui profundet. Insidijs excipiendum aduentũ illorũ, nõ aperto Marte quispiam uestrum forsan dicet, nostra quoq; nõ dispar omnino sententia est. De tempore tñ dissentio à uobis, fallendos tunc puto, quũ falli se nõ crederit, quũ in possessiõe quadã uictoriȩ fauentibus prȩ licentia animis, fraudẽ nullam metuent. Nunc tot alienis documẽtis, tot suis exemplis instructi hac assidua suspicione, et intentis iampridẽ oculis ex Constantinopoli ueniunt. Habẽt prȩterea secum sceleratũ nepotem, et domesticã pestẽ nostrã, qui quas nobiscũ olim struxit insidias, prȩuidere, & cauere peropportune docebit. Euadendum igitur est in arcem ingentis alicuius ac supremi consilij. Qualiter & extra periculũ prouinciã seruemus, & insigni aliqua, simul ac incruenta (quod raro contingit) uictoria ueterem gloriam, & tantã ad hunc usq; diẽ famã tot rerũ gestarũ retineamus, ampliemusq;. Dabit tñ tempus diesq;, ac uisus oculis hostis consiliũ hoc. Nunc (ut perueniat tandẽ quo nostra tendit oratio) primũ omniũ tollenda est omnis materia sæuitiæ ac uictoriæ hosti, reducenda omnis ętas sexusq; ex campis in loca tuta. Præsidijs etiã cõmeatuq;, ad omnẽ uariationẽ fortunȩ munienda oppida. Quis scit prȩterea occulta Tyrãni cõsilia? An ipse quoq; iampridẽ huiusce ultionis, & Epirotici sanguinis auidus Bassę iter sequatur? Credo fortasse, & timeo plura, q; par est. Bonum est timere omniẽ, ut nihil timeamus. Si hoc modo prouincia curabitur à nobis, si nihil erit in campis, in oppidis quod detet, alat, quod formidet hostẽ, quod curã, & animos nostros ab huiusce contemplatione rei auocet, uictores proculdubio erimus, & per securum posthac ociũ, si ad uoluntatẽ meã cõsilia & arma uestra accõmodabitis, cędendũ uobis hostẽ in mœnibus tradã, & formidabilius, iuuantibus dijs, hodie Turcarũ genti nomẽ, atq; ingeniũ Epiroticũ efficiã, q; ulla forsan auorũ nostrorũ memoria sit auditum. Non fallo ipse me, nõ fallo uos. Si polliceri quippiã potest in rebus humanis, isthęc polliceor, & in me recipio. Melius tñ fieri hæc, q; dici uolo. Interim ne tempus cupiditate ista loquendi, & inanibus fabulis conteramus, qua nulla maior iactura militi. Singuli singula, muniendę prouinciæ, ac hostis expectandi munia capiamus, nihil impero ipse alijs, quod mihi ipsi nõ imperem. Nihil recuso, uel sordidum duco, quod è dignitate & utilitate omnium censeatur futurũ.

Quãdo fallendus hostis.

Occulta tyranni consilia.

Bonum est timere omnia, ut nihil timeamus.

Procurata per uniuersam prouinciam.

Hanc orationem maximo omniũ silentio, atq; attentione peroratam Tanusius & Vranacontes iampridem intenti assurgentes summis publi ce laudibus excepere, ita rerum singularum exactissimam rationem habi tam à Scanderbego dicentes, ita diuinum hominis ingenium, prudenti amq; omnia exhausisse, ut neq; cogitadi, neq; tentandi quippiam, quod ad publicũ uel priuatum cõmodum spectaret, locus alicui esset relictus. Vulgi quoq; ardor omnis resedit, & ab audacia animi ad cautum quen dam timorẽ traducti. Poscere nonnulli palam, & obsecrare ducẽ, ut con silia sua aperiret, qua ratione debellare cũ eo hoste statuisset. Contra subri dere ille, dicereq; sat sibi esse si ei crederent, se una cum eis in eadem causa esse, neq; ualere sponsionem suam ullam in tanto fortunæ iure, atq; pote state. Interim partita prouincia, diuisisq; ministerijs purpurati, decernẽte Scanderbego, hac illac maximo studio atq; celeritate discurrunt. Nunc præsidia tradita sibi disponentes per oppida, nunc conuchentes cõmea tum, & alimenta uiris. Ea res causa morę cuiusdam fuit, quod nondũ to tum frumentum demessum in campis erat. Igitur ingruente indiem fama de hostium aduentu, quum res prȩcipiti quadam festinatione indigerẽt, agrestes promiscue, milites q; ad id negociũ transmissi, partim demessum & expurgatum, partim cũ aristis & palea ipsa conduxere omne intra mu rorum mũnimenta. Ita prouisum ubiq; commodissime, & de propugna toribus, & de multorum mensium annona. Scanderbegus Mose ad cu stodiam reliqui exercitus relicto triduum amplius Croię in rerum diuer sarum procuratione consumpsit, præsertim in reducenda à Petralba uxo re, familiaq;. Inde Dibrã reuersus, erectis (ut aiunt) auribus, curaq; per uigili hostium aduentum expectare dies, noctesq; cepit. Cæterum supe rata maxima parte Macedoniæ, iam Epirum hostilis intrabat exercitus, præeuntibus undiq; exploratoribus, ac scrutantibus singula, ne insidijs solitis apparatis ab hoste incautus miles circumueniretur, ac turbaretur exercitus. Quin audio hac consilij ratione Amesam semper ferè noctur num iter prohibuisse, dicentem patruum nunq; uel luce, uel ui aperta tan tum hostem expectaturum, sed noctis simul, fraudisq; auxilio assuetũ bel li genus tentaturũ. Scanderbegus licet parasset iampridem omnia (si ex re sibi uideretur) ad fugam, tamen pedem non mouit inde, priusq; satis propinquum hostem audisset, & strepitum quasi ac puluerẽ notasset ue nientium. Tunc conuersis signis, omnibusq; collectis, cessit hosti, ita ut conspici quasi terga cedentium à sequentibus possent. Abstinuit ab inse quendo Barbarus propter difficultatem ac laborem uiæ, & insidiarũ me tum, tamen missi nonnulli equites, qui & illos infestarent, & quantum fie ri posset, illorũ iter obseruarent. Ingressus itaq; Dibram superiorẽ exer citus per uiam Alchriæ perlustrare adhuc eodem tenore cuncta, ac longa indagine perscrutari curauit. Vbi tuta omnia, & sine aduersario inuenta, ingenti festiuitate circumlata sunt hincinde signa, & inani insultatione ua cua defensore loca possessa. Sed quantũ incruentę id uictorię genus lętis

De annona multorũ mensium.

Exercitus Turcicus.

Scanderbegus cedit hosti.

animis

animis tumidus miles accepit, tantum cupidus indoluit, nulla præda in campis, nulla re ad exaturandam libidinem, auariciaḿ reperta. Quinta erat hora diei, quare tum ut equites suos Scanderbegum sequutos expectarent, & ab illis iter eius noscerent, tum ut suas reficerent uires, longis simul laboribus & caloribus defectas leniter mouentes agmen non procul ab Oronicheo (loci id est nomen) in eadem Dibra consedere prope locum, qui castrorum aliás nostrorum esse consueuit, ibiq́ erectis tentorijs consultabundi quod per reditum exploratorum licuit, temporis transegere, cibi capiendi, & curandorum corporum haud multa uiris cura incessit: nam in ortu ipso auroræ eius rei ratio egregie habita fuerat, & pransi omnes commodissime fuerant, consilio Imperatoris uerentis, ne si decertandum cũ hoste eo mane esset differens in longum (ut fieri interdum solet) contentionem fortuna belli cum fame etiam sessis decertandũ esset. Iuuat interim curiosos militum animos inuisere loca castrorum, & assuetas hostium stationes, atq́ hincinde perequitare, sed non sine metu aliquo, & periculi respectu, nusq́ arma deponentibus uiris, nusq́ custodias omittentibus, ac maior fermè pars militum circa tentoria disposita in equis stetit. Ita duæ paulo minus horę in pari quiete & suspicione abiere, donec explorator reuersus, quæ uiderat, ducibus aperuit, Scanderbegum maritimam oram à regione, qua Lyssum oppidum iacet, cũ omnibus copijs petiuisse. De copiarum numero interrogati dixere, æstimare se uix unam militum legionem adimplere. Tamen noster exercitus undecim (ut audio) hominum millia excessit, sex equitum, reliqui pedites erant. Sed inde (ut arbitror) processit error, quod nostri quum essent in Dibris, peditatum omnem cum impedimentis leni incessu præmisere, uerentes, ne si expectaretur in propinquo hostis, & ad celeriorem prẹmeret fugam, ad expeditum citumq́ usq́ ad tuta iter non sufficerent. Postea eques paulatim (ut dictũ est) in ipso quasi conspectu hostium est secutus, ideo prima peditum agmina à spectatoribus (ut par est) non fuere uisa.

Oronicheũ, locus in Dibra.

Quæret quispiam hic studiosus rerum, quæ ratio, quæ utilitas propositi huius Castrioti fuerit, ut tum demũ hosti cesserit, quũ illum quasi aflantem sibi terga uidisset, & magis Lyssum uersus, quàm alia loca, sed quo genere rationis satis mihi facio, ipse non uerebor alienis quoq́ auribus pro uirili satisfacere, prẹsertim quod nec diuersa in hoc sententia illorum est, quorum maxime diligentiam & fidem in totius contextu operis probauimus, & libenter sumus secuti. Et ipsi quoq́ effectus rerum si diligenter ad inuicem conferantur, istuc ipsum haud dubie ostendere possunt. Castrioti primum stratagema in expectando tam propè hoste fuisse, si mulantis congrediendi animo se expectasse, sed multitudine uisa, & præsenti magnitudine periculi perterritum tum demum cogitasse de fuga, ut animi simul & licentiæ aliquid iniiceret Barbaris, interpretatus eius est timor, quod sine suspicione ingenti fieri haud quaquam potuisset, si plus spacij inter fugam horum, & illorum aduentum intercessisset.

Quæstio de Scanderbegi cessione.

Stratagema Castrioti.

Lyssum

Lyſſum uero uerſus potius quàm alio inclinata fuga, tum quod pauorẽ ſimulantibus hominibus tanc̃ aptior ea uia, quia tutior erat, electa uideretur, ne ſi inter aſſuetos ſaltus, & cõfragoſa montium auſugiſſet, & metum ſuum minorem indicaret, & latentium ſuſpicionem inſidiarum iniiceret hoſti. Tum illo fortaſſe eleganti propoſito (quod effectus poſtea non inefficax teſtis expectato ſucceſſu propalauit) ut credulum, ac ignarum hoſtem eo pacto deciperet, adoriretuŕab ea parte, quam neq; fugæ ueſtigia, neq; ratio ipſa locorum ſpectatam ullatenus faciebat. Non enim uel ab inani, uel imprudenti ratione tam prudentiſſimorũ ducum conſilia illa inita fateri licet. Ameſa quoq; non diſſimilis omnino interpres eius rei fuiſſe dicitur: nam quum Baſſa fluctuatus aliquantũ animo ex inſueta, atq; tam pertinaci fuga uiri, mentem illius ſciſcitaretur. Moſis, inquit, copias expectabat patruus, ideo ſolito & tumultuario agmine collecto, ueterem uincendi ſpem eouſq; aluit, donec inani opinione fruſtratus, & uiſis tam crebris ac ingentibus ſignis, coactus demum eſt uerã ad fugam, neq; tutam ſibi moram ullam ad reſiſtendum nobis in prouincia ſua cognoſcens, Lyſſum ad petenda à uicinis atq; Venetis auxilia confugit. Probabilis maxime ratio accepta, neq; alia ullius ſententia fuit. Licet altius deſcendentibus ingenijs, atq; cõſilijs (ut par erat) collectis, prçceps ſaltem ſi non uana Ameſę interpretatio uideri potuerit, nam nõ eam pauitatem hominum, qualis cum Moſe uenerat, à Scanderbego creditam, neq; non cognitam, atq; formidatam eam uim periculi illud ſummopere augebat, quod procurata omnia per Dibras, ſicut in regio aduentu conſueuere apparebant. Non precioſi quippiam, non ullum animantis genus relictum in campis, ſatis apertũ præcipui cuiuſdam timoris, atq; elaborati conſilij indicium. Niſi fortuna, fataq;, ubi ſemel funeſtum aliquid miſeris mortalibus deſtinauere, mentẽ quoq; ac ſenſum, quaſi ipſum corporis robur & columen adimerent. Suberat oculis ipſis tam promptum hoſtilium conſiliorum documentũ, neq; cernebatur, niſi fortaſſe in ipſo ſtatim apparatu fugæ. Procuratum de hoc quoq; agreſtium, & prouincialium ſtatu in Dibris putauit Barbarus. Sed agedum, quãdo in Acmathiam ſuperato Tumeniſto monte deſcẽdentes, ac Croienſes fermè campos præterlati, parem ubiq; rationem prouiſionis inuenere, cur ab ea credulitate non diſceſſum eſt? In uiri præterea fama, nonne multũ momenti ponendum fuit? ut nunc̃ tam ſupinũ crederent Scanderbegũ, quod eum apparatum, & magnitudinem copiarum non ſenſerit. Nolo tamen diutius hanc hominum credulitatem accuſare, quæ tam inſignis uictoriç nobis, & perpetuæ materiam gloriæ tribuit. Regius itaq; ubi per fugam noſtrorum negatam ſibi eo die bellicam laudem omnem cognouit, collectis optimatibus, ac principibus exercitus, poſt cibum laute captum, ad conſilia non ſatis opportuno tempore delabitur. Illud unum multis ſententijs uerſatum, an eo die mouenda inde caſtra eſſent, & hoſtis quibus locis, quibus rationibus perſequendus, expectaturus, an ibi quod de illo

Sentẽtia Ameſæ de Scanderbego uana.

Conſilium de mouendis caſtris.

certiora

certiora scirent, est morandum. Amesa, & pauci nihil innouandum, sed diem, sequentem ibi expectandum dixere. Tamen maior pars meliorem uicit, & illorū prævaluit sententia, qui affirmantes ad eos apparatus quę rendi subsidij, & reditum Scanderbegi quatriduum uix sufficere. Tempore interim atq; occasione utendum dicebant. Progrediendum in deuastanda, & depopulanda reliqua prouincia, neq; expectandum, donec omnis colonus, & multitudo agrestis ea fama territa fugiens in loca tuta, nudam tantum tellurem, inanesq; casas, ac uacua ouilia tarde progressus militibus relinquat. Signum itaq; datum à duce, ut exercitus omnis illico in procinctu esset ad se sequēdum, propalataq; ea sententia est in uulgus, atq; aperta ratio nouorum consiliorum. Paruit impiger miles eo nuncio supra modum erectus, & clamore (quo cętera solet) eam rem maxime approbauit, extulitq;. Proinde dicto citius tentorijs, ac uasis collectis, stetit parata acies, atq; omnia ad manum fuere. Amesa quoq; ipse uultu ad omnia hilari libenter passus est in eam sententiam se trahi, non negans & ille tutos se ea die, & sequenti etiam fortasse à Scanderbegi incursu fore, tamen sibi in rebus bellicis timidiora, cautioraq; cōsilia semper placuisse, ita in minimo errore multum esse momenti. Ideoq; monere Bassam, ut maximo ordine, prudentiaq; in ea re ageret, ne propter immodicam libidinem militarem sordida præda sibi & suis etiam luctuosa efficiatur, horum nihil omissum. Partita igitur egregie agmina, ac graui edicto dispo sita, ne quis ordinem & assignatum locum inconsulto Imperatore mutaret, etiam si omnis Epirotica gaza ante pedes obijceretur, quum tempus fuerit permissurum se libenter quæ illis usui forent pollicitus & prædę & cęterarum rerum hostilium sat uberem copiam, nihil tunc negatum à milite, donec oculis subiecta, quæ prohibebātur, aspectu ipso auidas manus imitassent. Priusq; tamē mouerentur signa, atq; incedere cepissent agmina, Bassa Deos precatus, ut se Epiroticæ insolentiæ domitorem facerent, atq; Scanderbegi tot annorum triumphos, & fasces uictoriarum sibi donarent accitum ad se Amesam agentem curam suorum, laudatumq; publice multo decore uerborum salutari (ut fit) militari uoce in Epiroticū regem fecit, Scanderbegi omnia longa, sed inani detestatione insectatus. Accepit omē nepos. Quare promptior ad omnia, lætiorq; obire diligentius singula, & ambire uerbis factisq; impensius fauorem popularem cepit. Inter hęc agenda mota sunt signa, exploratoribus tamen longe lateq; præmissis, & impedimentis partim præcedentibus, partim sequentibus. Petita est primū (Amesa ducente) ea regio Epiri, quę ab Oriente Croiam respicit, & lxxx. millia passuum ab ea distat, quod quū magis deserta esset uiris, cultior, & aptior ad prædam uidebatur. Præterea paulatim appropinquantibus copijs ad muros non deerat animus, si occasio daretur, urbe quoq; potiundi. Desinentibus tamen immodicis caloribus perexiguum itineris eo die emensum, nullo etiā tam parui laboris præmio in campis inuento, sic deserta omnia, ac uasta ubiq; apparebat solitudo. Augebat ea

In rebus bellicis timidiora et cautiora cōsilia probātur

Amesa fit rex Epiroticus per Bassam.

bat ea res magis timorem, ac ſuſpicionem Barbaro, & plus exinde Scanderbegi ingenium, atq; inſidiæ timebantur. Moleſtum præterea id erat cupido laudis homini, quod ſi ille uel abſentia, uel aſſiduis ludificationibus copiam ſui non feciſſet, reuertendum ſibi inglorio omnino Conſtantinopolim eſſet. Nam neq; prædę materia ulla, quæ in parte uictoriæ cõputari conſueuit, neq; modus aderat ſine operibus per oppugnationem urbium laudis ullius quærendæ. Deuaſtatio uero ſegetum, arborum inciſiones, & uillarum incendia, atq; cętera id genus in ultimo odio differri conſueuere, quum furorem, ac rabiem uerius quandam, q̃ ultionis commodum ullum oſtendant. Præſertim quod alebat ſpes neſcio quæ homines debellandi cum Scanderbego poſſe, ſi manus conſeruiſſet, & totius prouincię extorquendę. Ideo forſan aliquantiſper ab ea ſæuitia deſitũ eſt. Contractis iam paulatim radijs uergente ad occaſum ſole ſuccedens tacite multis locis umbra feſſa itinere & calore, atq; perennibus exhauſta ſudoribus, militum corpora ceperat inſtaurare. Quum propter eam copiã reſpirandi accelerantes iter homines, & inferentes prõptius ſigna Baſſa ſiſtere iuſſit, ueritus progredi ulterius propter uicinitatem noctis, atque Ameſa prius cum nonnullis equitibus ad contemplandam commoditatem loci præmiſſo, collem quendam proximum, qui à ſiniſtro latere imminebat cum parte copiarum conſcendit ipſe. Pars in ualle ſuppoſita, & alijs, quibus tutius potuit locis, collocata eſt, cuſtodijs tam per patentes campos, q̃ uicinorum montium cacumina ſumma ratione diſpoſitis, ab ea prȩcipue parte, qua periculum à Lyſſo timebat. Ita nocte ibi tranſacta Aemathia craſtino itineri omnium ſententijs deſtinata. Interſerunt hic quidam captos nonnullos ex noſtris colonis, dum incauti ex ſaltibus uicinis deſcendentes, fuiſſent oppreſſi, metu mortis, atq; ſuppliciorum adactos, multa hoſtibus Caſtrioti conſilia aperuiſſe. Sunt enim quidã montes Epirotici adeò ſaltuoſi, atq; difficilis acceſſus, ut tutiorem ſe penè ibi, q̃ in munitiſſimis oppidis eſſe cõfidat habitator, neq; ulla ſatis hoſtium & periculi magnitudine ea loca deſerat. Addunt illud quoq;, transfugas hac ipſa nocte iſſe ad Scanderbegum, interceptos q̃ à quibuſdam cuſtodijs noſtris exploratores, creditos in ea incertitudine noctis occiſos. Vnum caſum ſeruatum, miſſumq; ad Caſtriotum accingentem ſe craſtinis laboribus, multa q; ab eodem conſilia illum didiciſſe, & eius uictoriæ noſtrorum quæ mox ſequuta eſt, præcipuum hunc auctorem, & adiutorem fuiſſe, non difficile creditu id eſt. Nobis tamen ſine probatione aliqua ueri, uel impugnatione mendacij iſtuc ſic retuliſſe ſatis, præſertim q; res noſtræ iampridem in hoſtium aduentu ipſo relictæ me ad ſe ſolicite accerſunt & reuocant. Cæterũ Scanderbegi fuga illa Lyſſum uerſus non eiuſmodi fuit, ut credidit hoſtis. Sed ubi multis millibus paſſuum ex oculis illorum euentus deuenit in loca quædam in limitibus ipſis ſui imperij, unde multæ in prouinciam uiæ ad hoſtem ex improuiſo inuadendum patebãt, fixis ſignis caſtra per eum diem ibi metatus eſt. Et ipſe uſq;

Deuaſtatio ſegetum, incendium &c. rabies uerius, quàm ultionis commodum.

Cepti quidam conſilia Scanderbegi aperuerunt.

ad occaſum

ad occasum fermè solis cum exercitu mansit, tunc demũ copijs ibi relictis cum paucis admodũ equitibus in montes quosdam peruenit. Vnde nõ iniquus erat in Acmathiam prospectus, atq; per iuga, & summitates (nõ aspernatus ea, quæ à transfuga illo audiuerat) custodias cum solitis fasciculis dispositit, admonitos prius ut erectos illos tenerent, & qua parte cõ sedentem uiderent hostem, ab eadem uelut in præceps eosdem fasciculos darent. Hoc tantum diurnum signum ordinatum, de ignibus, cæteriscq; custodijs nocturnis nihil procuratum inuenio. Relicti tamen ad eam custodiã sunt milites ex toto fermè exercitu maxime insignis & fidelis operæ, unaq; cum eis Peicus Emanuel, pari uir consilio atq; audacia, nam totius rei momentum in ea custodia erat. His sic procuratis intempesta nocte rediit in castra, & maiore eius parte ibi per quietẽ transacta, silenti admodum agmine sustulit signa, atq; nõ diu oberrans in ualle quadam nõ procul à custodijs, quas diximus, latuit, pedem inde nõ moturus, donec per fasciculorum indicia agendorum consilia accepisset. Lux uix exorta, Bassam cũ omni exercitu è castris eduxit cupientem ante meridianos calores interiora Acmathiæ penetrare, ubi residuorum aliquid ad prædam relictum, & minus timoris, ac negligentiæ magis audiebat. Itum igitur nusq; interpellato itinere, & madentibus adhuc rore matutino herbis, celebres Romano quondã sanguine campi, ac infamis tellus noui iam cruoris auida insolici pressa pede. Et ne sine præsagio (ut assolet) aliquo tanta res transiret. Affirmant multi, signiferum maceria quadã diruta, offenso equo (ut multa sint eius generis apud nos fines terminantia prędiorũ) humi præcipitem cum uexillo corruisse, ac exanimatum ferè sublatũ manibus sociorum impositum in equo. Rem tamen minime curatam ab hominibus, signũ tantummodo acceptũ, ut cautius cęteri irent, & uitarent cum locũ, id quod & nobis fortasse magis credere licet, q̃ uanissima eius casus indicia in mera arbitrij libertate, ac tantis fidei Christianæ documẽtis sequi. Sed in alieno, nescio qua ratione dissentiam à cæteris, quod per eos dies uulturũm, ac cęterarum id genus uolucrum, quæ sordes cadaverum appetunt, tantã multitudinem in ea loca uelut præsagam futuri cruoris aduolasse narrant, ut operiri cœlũ uideretur. An & illud contemni debuit? quod hoc ipso anno in exitu ueris sanguine pluisse à multis qui uiderunt, propalatum obliti omiseramus, quorũ neutrum hominis facto ullo processit, neq; aliquid in prudentia, aut consilio nostro fuit momenti, ut præuideri, uel præcaueri posset. Fluunt multa ignaris mortalibus occultis quibusdam rerum causis; & mala bonaq; agentibus astris nobis sępenumero patent, sed dum obseruare piget, omnia casum facimus, neq; prudentiæ ministerio, & industria consiliorum, uel propensa numina inuitamus, uel minantis rabiem poli excludimus. Cur nanq; uel eos auium uolatus, uel cœlestem sanguinem, magis hostium, q̃ nostrã cladem portendisse dicamus? nisi longis ducis consilijs, ingenniq; dexteritate, & expugnata astra, & exorata à superis tanta uictoria fuisset. Potuit (ni fallor)

Peicus Emanuel.

Campi Acmathiæ sæpe cæde pinguefacti.

Signifer cum equo collapsus

prodigia & signa

Sanguinem pluit.

Astra patent bona malaq; agentibus.

uulturum fames eludi: potuit solo sanguine cœlesti exaturari tellus, si trahentia fata pertinax humanorum prudentia pectorum ad se traxisset. Si enim nihil momenti est in nobis, nihil iuris habemus in his, quę agimus, & necessarius ea indicia effectus sequitur. Quid frustra monere & iubere arma, si inanis omnis tutela nostra est futura? Quid saltem adeousq; onerare genus humanum, & tam longas miseris mortalibus uelut condicere lachrymas? aspectatores mali sui tantum non affuturi facere oculos. Lætiores profecto abiremus alente spe animos usq; ad ultimum uitæ spiritum, quæ mortem quoq; ipsam minus formidatam cõdiret. Licet illud sit in ore ferè omnium, præuisa mala lenius offendere consuesse. Fatebimur fortasse in eo genere malorum, quæ præparare animos non demittere solent, sed nulla quidẽ funestior cogitatio, cẽq; quæ uitæ ac mortis tempus æqua ui lachrymarum, ac rabie doloris aspergit. Veruntamen dum Philosophum nescio quem ago, nimio plus fortasse historicum exui, hostium ingressum in ea loca statim crepitus tormentorum ex castellis uicinis excepit reuocantium quosdam ex suis, qui pabulatum cum armentis exiuerant. Nemo tardatus propius periculum expectauit, quin studio fugæ qui longius progressi fuerant, incommoditate agendi gregis pauxillum prædę hosti reliquere. Simul & fasciculi nostri ex montibus excussi, Scanderbegi ocium excussere. Qui optima ratione facile cõiectatus quó tenderet Barbarus, custodijs reuocatis, & iunctis ordinibus latenter per secretas ualles, & montium secessus mouens agmen ignarũ hostem à longe est secutus. Et quum satis itineris emensum uisum est, ratione custodiarum ibi quoq; exactissime disposita, iuxta collem quendam, quem Tumenistiolum accolæ dicunt, usq; ad occasum solis cum omni ferè exercitu quieuit. Regius interim non primam solum partem diei, sed integram ferè eam lucem in quærenda præda, & excursionibus assiduis cõsumpsit, contemptu quodam, ac licentia paulatim inter homines orta, quum nihil usquam obstaculi appareret. Non latuit quippiam Scanderbegum, sed neq; cum ea paucitate suorũ per latam planiciem insequi palantes, aut cum aliquo discrimine pugnare decreuerat, & crescere magis licentiam illorum uolebat. Eodem igitur tenore per totam noctem illos sequutus à castris eorum abstinuit, cum propter incommoda locorũ, quod uix duci agmen in tenebris per eos inuios saltus poterat, tum quia animũ intendisset ad conceptũ iampridem stratagema illud de tubicinibus, cornicinibusq; (de quo suo loco dicemus) ad diuinũ se certamẽ seruabat. Transegit itaq; id noctis Barbarus multa festiuitate, atq; militaribus iocis, Amesa quoq; nihil recusans, circumlatus per castra, manibus sociorũ, atq; incõditis uulgi carminibus uelut iam totius dominium Epiri nactus esset, nimium prępostere celebratus est. Non quod liberi iam forent à suspitione, timoreq; animi hominũ, sed quia desideriũ nostrũ sæpenumero fidẽ quoq; ipsam secũ trahit, ut quũ ita uelimus, ita credamus, & triduana cessatio uelut uictoria quędam inanẽ profecto licentiã mẽtibus iniecerat.

Tacula prauisa minus ferire.

Autor philosophatur.

Amesa celebratur rex Epiri.

Inde omnia

Inde omnia ad negligentiam proniora,& miniſteria cuſtodiarum ſegnius procurata,ab ea tantū parte uigiles diſpoſiti,qua hoſtium iter & reditus à Lyſſo timebatur. Ita nocte ſuperata,dies quoq; adueniens excurſionibus deſignatus. Sublata igitur cum luce ſigna,& quod ſupererat locorum ingenti impetu atq; inſultatione peragratum. Caſtra etiam mota cū omnibus impedimentis,& in planicie quadam inter Mathiam fluuium, & aquas,quas Albulas accolæ appellant,translata non diſſimili ſerie cuſtodiarum Lyſſum uerſus ordinata,& ad radices Tumeniſti montis,qui patentes campos ab Occidente ſpectabat, armati quidam cuſtodiam habere iuſſi,cæteris rebus ſtationes egregie munitę,ac dimidium ferè rebus exercitus ibi retentum. Nam Baſſam cum multis purpuratis in eis manſiſſe inuenio. Ameſam tamen ut peritum regionis copias ad deuaſtandā prouinciam ductitaſſe. Procurſum igitur eodem tenore uſq; ad ſuffadas maritimas,& littorales partes. Colonus obnoxia iniuriæ quædam reliquit,prçſertim quod non ſatis credidit Scanderbegum tam diutinam eorum licentiam paſſurum. Potuit omnino tunc quoq; egregium aliquid nauare Epirenſis,ſi impetū in caſtra diuiſis ſic uiribus hoſtilibus feciſſet, ſed non adhuc ita in propinquo ſurrepſerat,ut in procinctu ea aggreſſura eſſet,& expediretur antequam reliquus populator reuocatus medios intercluderet homines. Reditū eſt in caſtra,reuocante fame, caloribusq;, ac infamis præda inter milites diuiſa,quæ famem inuitaret magis,q̄ pelleret. Subduxerat interim noſtri copias, ac inſidias oēs, & ardentia ora, gladijq; iam ſtringebantur in hoſtem. Caſtriotus uelut ſolicitus hoſpes, quum prçclarum aliquod conuiuium,& lautiores ſolito epulas parat,nō familiarium,non ſeruorum,nō fide manibus uxoris,& experto ingenio fidens,omnia ipſe ordinat,omnia diſponit,diſquirit ſingula anxius,& in omni parte menſę in cunctis cibarijs pallidus hęret,præſertim ſi propter tenuiorem fortunam uiri parcior apparatus eſt,q̄ pro numero conuiuarum. Ampliat quęq; docta artificis manus ad oculos ſaltem accumbentium fallendos,ſi manus & dentes non poteſt. Sic pererrans ille per montēs & colles uicinos, nuſquā quieſcit,hinc Moſen, hinc Tanuſium, hinc Streſios,cæteros q; ſingulos ſingulis miniſterijs addicit,monet, inſtituit, nullius tamen ſatis ingenio in tanto rerum molimine fretus, nunc præit, nunc ſequitur uiros,ubiq; teſtes ſuos ipſe oculos, teſtes manus adhibet, uerſat, reuoluit cuncta ſimul, & loca hominibus, & homines locis aſſignans. Partitur ita ordines,uiresq; ſuorum,ne uiolet,ne exhauriat, formidandum undiq; ignaro hoſti ſpectaculum parans, nam ſingulis agminibus tubicines,cornicinesq;,ac cætera id genus bellica inſtrumenta, quę numeroſiora ſolito apparauerat,ſumma ratione locauit. Peditem uero,equitemq;,prout qualitas locorum patiebatur, & numerus copiarū diſpoſuit,nam maiorem exercitus partem,quatuor equitum,totidem peditum millia ſibi ſeruauit. Atq; nihil moratus Tumeniſtum raptim conſcendens occupauit. Regij præſertim qui à populando feſſi redierant,ad

Mathia fluuius & Albula aqua.

De cæde Barbarorū,& triumpho Caſtrioti Epirenſis.

Pulcherrimum ſimile de inſtitutore belli et conuiuij.

Tubicines cornicies, bellica inſtrumenta.

Scanderbeg Tumeniſtũ occupat.

quietem ſuam equorumq; dilapſi ſe toto paſſim ſparſerant campo, equis nõ ſtratis, nõ infrenatis habitis, paucis etiam ad arma, & ordines relictis. Pars ſub umbra cruenta ueſcentes præda, pars ſumpto cibo ſomno etiam ſtrati, quidam luſibus uarijs, laſciuiaq; militari uix ægra corpora ſuſtinebant: nam & anni, & diei intemperatiſſimum tempus erat, propter flagrantiſſimos Iulij calores, ac ſtationem ipſam ſolis, uix medium cœlum relinquentis. Quapropter & cæterarum cuſtodiarum non abſimilis ferè negligentia fuit. Ibi quoque ad ocium & corpora curanda uerſa multitudo, non armis, non equis ad manus habitis, cum timore ipſo rationem ordinum ex magna parte abiecerat. Baſſa tamen cum purpuratis

Ameſa angitur.

& Ameſa conſultore, cuius præcipue res agebatur, ſub tentorijs peruigili cura angebatur, quó iam uertendum iter: unde quærenda materia aliqua laudis foret. Duabus (ut debebat) ſententijs ea conſultatio conſtaſſe

Cõſultatio conſtans duabus ſententijs.

dicitur. Altera ferro, igniq; per omnem prouinciam immiſſo, & abſumptis caſis, arboribus, ſegetibusq;, ac omnibus ſolo æquatis, ea ſaltem uictorum ueſtigia relinquenda cenſebat. Altera Ameſa auctore Croiam eundum, & tentandos oppidanorum animos, an nepotis imperium admitterent, & dedere ſe uellent. Subijciendumq; id ad terrorem hominũ, ni poſtulata ex æquo acciperent, ſordidiſſimum iugum omnino coactos ſubituros præter perpetuam obſidionem, & calamitatem, ac ruinam prouinciæ, neq; ſerum Scanderbegi auxilium expectarent, inania conſilia hominum, qui uel ſibi, uel alijs diuturniorem abſentiam uiri ſuadere poterant. Facile tamen hac ſententia recepta de altera ſuperſeſſum eſt. Id tantum ad mouenda caſtra, donec æſtus ille, & laſſitudo corporũ reſediſſet, expectabatur. Sed non expectauit Caſtriotus iampridem ex Tumeniſto eo ſpectaculo paſcens ſimul, & inſtruens oculos, atq; animans, & componens militem, qua ratione ſe ſequeretur, qua perterrefaceret, & qua parte præmeret hoſtem. Tamen primum omnium contemplatus cuſtodiam illam ad radices montis, ſenſim ab altero latere deſcendens ipſe ante alios cum octo non amplius equitibus dormientes nonnullos, alios ex improuiſo oppreſſos trucidauit, præter unum, quem fuga, equusq; ſaluauit. Eoq; modo reliqua agmina noſtra decurrere in planum ignaro ho-

Caſtriotus improuiſos obruit.

ſte, quum ſubita eius cuſtodiæ oppreſſio ſignum ullum dare prohibuiſſet. Cæterum ille effuſo curſu perlatus in caſtra horribili clamore cuncta repleuit, Scanderbegum adeſſe, trucidatos cuſtodes, uniuerſas hoſtium copias mox affuturas. Haud credita quaſi res foret, ni ſatis certa indicia, & pauoris ipſe ſui, & ſanguinis ſociorum dediſſent. Nam neq; periculum ab ea parte, neq; tam improuiſus aduentus eorum timebatur. Ameſæ facile omnia credita, quare confeſtim prouolans ad ſuos, & arma omnibus, & magnos ad uincendum animos ſuadere conatur. Somnũ multis partim ſocij, partim hoſtes aduenientes excuſſere. Nam Caſtriotus ubi proditas iam aperto campo inſidias ſuas uidit, peditibus quantũ accelerare poſſent, ſequi iuſſis effuſiſſimis habenis accingentes ſe

ad prælium

ad prælium turmas inuadit, clamore ab omnibus ex compoſito ſublato, ac tubarũ clangore ẽdito, ut et magni exercitus exiſtimatione perterrerẽt hoſtem, & ſignum montanis, ac circumdiſpoſitis inſidijs darent. Primũ impetum illorum Ameſa, cum milite ſuo, ac cuſtodijs quibuſdam fortiter excepit. Pedites quoq; multi occurrere, quum in ea celeritate fulcientium tam cito equorum facultas non adeſſet. Trepidatio, ac tumultus ingens omnibus locis exorta, cadentibus quaſi maxima conſternatione ad aſpectum hoſtium uiris. Baſſa è ſtatione ſua neq; pedem, neq; ſignum mouit, donec inſtructam egregie multitudinem uidiſſet, & latus undẽcunq; triplicato robore armatorum cinxiſſet. Sed inter hæc apparanda iam cœlum undiq;, & terra miſceri uiſa, propter nouos inexpectatosq; tumultus, & horrendos latentium inſidiarum clangores & ſtrepitus. Reſonare paſſim colles, uallesq; uicinæ, nunc clamoribus humanis, nunc tubarum ſonitu, augentibus pauorem animis ſimul & auribus innumeris ſclopis. Quare exanimati regij credentes totius Epiri, & Dalmatiæ inſuper uicinæ uires adeſſe, priuſq; Moſes cum ſocijs deſcendiſſet in planiciem, arripere iam ex omni parte quam poterant fugam cepere, quæ etiam haud quaq; tuta uidebatur, obſeſſo undiq; quaſi omni aditu ab hoſte. Equi etiã ipſi territi multis locis, excuſſis & abruptis uinculis, è manibus ſternentium fugiebant. Sed Ameſa non ignarus fraudis, & coniectatus facile patrui ingenium uociferans paſſim nihil timẽdos eos inanes tumultus, talia eſſe ſolere paucitatis præſidia, atq; artes, & congreſſus hoſtium cominus expectandos, non uanos clamores, & tinnitus æris, non appoſitas timidorum uoces, & imbelles latratus uſq; adeo formidandos, multos per ſingulos gradus reuocabat pari incertitudine ſugæ, atq; certaminis, nam neq; illa ſtante Imperatore, & integris quaſi omnibus honeſta apparebat. Neq; ad hoc ſufficiebant uires perculſis in re ſubita tanta conſternatione animis, ut uix reſtitui in integrum per longum interuallum poſſent. Baſſa quoq; agmine ſuorum ſtipatus, eductis multo impetu ſignis, pugnam non detrectauit. Properantem ad ferendum Ameſæ auxilium, & opprimendũ aduentu ſuo Scanderbegum Moſes, ac deinde cæteri ſubſequentes in planum facile reuocarunt. Sed effundere multũ habenas equitem non eſt paſſus Dibrenſis, donec Tanuſius, & Emanuel, qui peditum, ac ſcloporum agmen trahebant, ad primos peruenirent. His ſuccedentibus furor cuiq; ſuus permiſſus, ac equeſtris procella ab omni latere non tardata ruebat. Quare compulſus eſt quaſi iterum in tentoria Baſſa, & peditatus noſter abiectis poſt terga arcubus ſclopiſq;, gladio commodius in propinquos ac inconditos paſſim & inordinatos hoſtes agere cepit. Multa clades per omnes ſtationes ædita, multus & fugientium, & reſiſtentiũ cruor effuſus. Sed alia mali ſpecies, alia funeſtiſſimæ fortunæ ſpectacula ab alia parte fiebant. Alijs ſanguinis profluuijs humectebatur tellus, qua Scanderbegus cũ copijs ingruerat, nam & maior inde numerus noſtrorum ingentiora poterat ẽdere opera, & hoſtes

Ameſa animæ fugientes.

Fuga inhoneſta ſtante Imperatore.

Tellus ſanguinis profluuijs humida.

magis incauti,ac inermes ferè,& ſtrati ſomno multi oppreſſi patentiora iniuriæ corpora,ac expeditiorem ferro uiam præbebant. Hic quoq; peditatus non abſimili modo uſu ſagittarum,ac cæterorum id genus miſſilium abiecto,ſtrictis tantū enſibus,& uerutis,ac ſpiculis Epiroticis nunc timidorum ac fugientium terga feriebant, nunc confodientes equorum ilia,ſeſſores paſſim humi præcipites deturbabant. Fuga hominum,& audacia omnis ab Ameſa manifeſto pendebat, qui obnixiore ſemper uultu ſuſtinebat hoſtem,& nunc uoce,nunc gladio ſocios compellabat, ut adeſſent tantum,ſuſtinerentq; dum primi Epirotici impetus frangerentur, expeditam poſtea uictoriam,ac incruentam ſibi futuram. Paucitatem nihil præter primum furorem habere,ſimul cum eo & uires cadere, & animos,& ſic non iniqua ratione protrahebat certamē,donec reliqua agmina,quæ ſparſa late per campos erant,concurriſſent ad arma. Tamen inanior ſemper eius auxilij expectatio erat,nam multi ab immiſſo equite noſtro obruti,dum arma expediunt,multi inter ueniendum intercepti,reliquis fugam ſuaſerat timor. Ita paucis Turcarum copijs legitime concurſum,ac maior pars iumentorum more trucidata. Moſes ea occaſione cupidiſſime ad abolendam ueterem ignominiam accepta,cum robore ſuorum Baſſam nusq; reſpirare patiebatur,clamans (ut impatientis ingenij erat) ad omnes ictus & motus oculorū: adeſte, inferte gradum ſocij,nō inſignis caſtrorum forma,non uos ingentia Baſſæ nomina deterreant, infames reliquiæ ſunt Belgradenſis Hungaricæ cladis, timore præterea, ſomno,ac recentibus crapulis obruti,urgete,impellite inanes cuſtodias, exaturate ſanguine dexteras,poſtea præclara pręda,ac ingentibus ſpolijs exaturaturi. Mouebant facile cum hæc dicta uiros,tum illud multo magis,quod tam preciosa uictorię præmia oculis quaſi ipſis cernebātur. Tamen circunfuſa undiq; Turcarum agmina,peditum etiam quorundam non contemnenda manus,penetrari ſe non patiebantur. Scanderbegus interim nepotem,quum occidere prohibuiſſet, conuerſum in fugam, ac equite poſt terga fugientis immiſſo uiuum ceperat,& expedita ab ea parte uictoria,ad ſtationem Baſſæ cum mille ferè peditibus, & paucis equitibus properabat. Nam cæteri ceptam ſemel uictoriam neq; in fuga hoſtium intermiſere) Sed & ibi perfractum robur omne caſtrorum fuerat, immiſſis à Moſe ſclopis,ac imperator cum omnibus conuerſus in fugā. Pedites qui ibi fuere,niſi quis in eo tumultu raptim equum uel ſuum, uel alienum conſcendens,ſe ſubduxiſſet,omnes cæſi,& uiui in poteſtatem uenere. Scanderbegus Baſſæ iter ac ueſtigia nusq; reliquit, donec ille in tutum peruenit,ſeruauit nanq; dominum pernicitas equi. Capti tamen ex comitibus eius fugæ plures,& inter cæteros Sanzachus unus, cui Meſſi nomen erat. Dibrenſis quoq; ac cæteri,dum carpendi & lacerandi terga facultas fuit,nunquā prædę memores fuere. Sponte ſe dedentium ubiq; ſeſſa,ac ignaua agmina uinciebantur. Pugnatum eſt tamdiu hoc modo, donec dies quaſi ipſe cum hoſte deſeruiſſet uictores. Non ingens laſſitudo,non

Moſes fortiſſime exhortatur ſuos.

Ameſa nepos Scanderbegi captur uiuus.

Baſſa pernicitate equi auſugit.

do, non properantes tenebræ ab assuetis laborum, & uictoriæ præmijs militares manus detinuere. Palpitantia adhuc cadauera expoliata, & multi etiam tunc occisi, in quibus reliquum adhuc sanguinis inuisum spiritũ seruabat. Signa militaria præcipuę magnitudinis & formæ uiginti capta, homines uiui mille quingenti, equorum ac reliquarum rerum incredibilis præda fuit. De numero occisorũ uariç afferuntur: qui enim plus, triginta millia cæsa referunt, qui uero minus, uiginti commemorant. De nostris sexaginta solummodo, aut paulominus desideratos fuisse narrãt. Tam amplam uictoriam sic exiguo precio stetisse, sed nec ipse mirabilem nego, dummodo audientium aures (rara hæc res) omnino non offendat. At si uetera multa Romana, exteraq; eius generis exempla inspiciamus, facile hoc ipsum quoq; credulitatem inueniet. Tentoria multa erecta inuenta sunt, à suis locis per eam noctem non mota, sed destinata passim uictoribus, quibus sessa, humentiaq; mixto sudore ac sanguine corpora à cœlo nocturno defenderentur, ubi etiam accensis circum ignibus eam lætitiam celebrarent. O lepidos fortunæ lusus, & ridiculum rerum humanarum statum. Bassæ prætorium Scanderbegus obtinet, atq; alij demum alias non ea mente paratas possident stationes, stratas inueniunt multis locis mensas, atq; sparsis passim abutuntur cibis. Credere exin ueteri prouerbio satis licet: Multis (ut sic dicam) millibus passuum os ab ossa distare. Equi plures strati, ac infrenati reperti, qui dum ascensorem dominum uelut expectarent, cęlum sub oculis, ac pedibus ipsis ignari conspiciebant. Amesa tamen præcipuum eius rei spectaculum, ac documentum uarietatis humanæ cernebatur, modo insolens Aemathiam percurrebat, nunc momentaneus Rex erectis (ut aiunt) cristis militum manibus, clamoribusq; circumferebatur per castra, uinctis post terga manibus, sine uoce, sine uultu ad Patruum trahitur, & accurrenti undiq; multitudini, ac turbæ uictrici offertur, pietatem ferè omnibus, lachrymas etiam quibusdam eliciens. Adueniente die Scanderbegus ueritus ne tot simul cadauera eis præsertim caloribus corrupta fœtore suo aërem corrumperent, quæ ultima tribui poterat, pietatem hostibus sed non uoluntariam impendit. Humati sunt equi simul, dominiq; pluribus locis, ac iumentorum, & hominum cadauera confusa. Plura ad ripas uicinorum fluuiorum, & Albularum inuenta, prout fuga homines, timoriq; passim incertos tulerat. Licet potuerint satis eo die propter tantam sparsi copiam, & inundationem sanguinis Albulæ mutare nomen. Aemathijs campis ad ueterem famam multum quoq; nominis & celebritatis est additum. Consumpta est in eo opere, atq; agendis foueis magna pars diei. Ita uulturum, de quo supra retulimus, inanis aduentus, & expectatio fuit. Expeditis omnibus (nam neque onustis præda uiris depopulandi alia cura incessit, quum & ager hostilis procul esset) neque integri omnes eo prælio excesserant, Croiam uersus conuersa signa. Cæterum in mouendis tentorijs rixa quædam inter duos turmales orta,

O lepidos fortunæ lusus.

Prouerb. latinũ à cibo apud Gellũ, ex oratione quadam Catonis, Inter os & offam, sicut illud Græcanicũ à potu πολλὰ μεταξὺ πίλεκι καὶ λικμοῦ καὶ χείλεος ἄκρου. Multa cadunt inter calicẽ supremaq; labra.

Inundatio sanguinis Albulæ nomen mutauit.

diſtulit aliquantiſper diſceſſum Caſtrioti. Hij quũ ſuperiori prælio contracta ſocietate totius fortunæ, atq; prædę, multa accumulaſſent hoſtium ſpolia, in diuidendis demum eis rebus, diſſenſio (ut ſolet) orta eſt, atq; eò mutuis iurgijs & conuitijs protracta, ut gladijs etiam arreptis prouocantes ſe ad inuicem ferro decernere uellent, uter dominus eorũ appareret, quæ diſſidij cauſam dederant. Caſtriotus re audita, uocatos ad ſe homines, quum interrogaſſet an pranſi eſſent, & pranſos ſe reſpondiſſent, ſubridens (ut facetu, & popularis erat ingenij) Bachus, inquit, litem excitauit, Bacchus dirimat, non Mars, uel ullus alius deorum, hominumq;. Deinde obiurgatos ſeuerius homines à ſe dimiſit, Vranaconte ſuppoſito, qui eos motus ſedaret, & rem ad æqualitatẽ redigeret. Euntibus Croiam noſtris, multitudo ubiq; agreſtium, & cæterorum, qui uſq; ad exitum eius rei per ſaltus uicinos latitauerant, & oppidanorum etiam occurrit, atq; tanta feſtiuitate, clamoribusq; hominum ſimul & inſtrumentorum uentum ad urbem, ut uix ſpecioſior triumphus, uel pompa maior omnium rerum eſſe potuerit, nam integris copijs ſtructum exercitum ſequi ſe ad ornandum magis id ſpectaculum uſq; in ſuburbia Caſtriotus fecit. Nemo fermè erat, qui equum captiuum ingentibus ſpolijs atq; præda onuſtum ante ſe non ageret. Captiui etiam longo ordine uinctis poſt terga manibus Scanderbegum pręeuntes augebant magis id ſpectaculum, pręſertim quod ſigna capta quibuſdam ex illis ferenda fuerant tradita ad egregiam quandam uictoriæ confeſſionem. Velamenta Baſſæ tentorij, quippe quæ color ipſe purpureus mirum in modum ornabat, à nonnullis militibus noſtris ex compoſito diffuſa, ac erecta quaſi ferebantur non nihil addentia cæteris rebus decoris. Ameſa patruum quum enixe rogaſſet, ne ſe tam ſordida, & miſerabili ſpecie ſeruitutis, Croiam duceret, cum Sanzacho illo captiuo liber, & habitu cultiori, quàm captiuum deceret, ſequebatur. Ibi itaq; ante portas ipſas Croienſes ſoluti, ordines & miles domum lætiſſimus dimiſſus. Præter prædam, equos, & ſpolia omnis generis, captiui etiam multi, prout petierant inter illos priuatim diuiſi. Signa militaria, & cætera publica ornamenta quæ Scanderbego ceſſerant, ab accurrente multitudine, populoq; lata pulchris clamoribus intra muros. Sanzachus, Ameſaq; cuſtodiri iuſſi, donec iudicium de eis ferretur. Læticiam Epiroticam, & eius uictoriæ celebritatem per multos dies non intermiſſam, ad externa conuertens animum, aureſq; haud grauate omittam. Tanta fama eius rei omnes uicinas regiones, & interiora etiam Italiæ, atq; cæteros Chriſtianos principatus peruaſit, quanta uix de uicto Amurathe, aut alia ulla fœliciter geſta re excitari potuiſſet, & ingenium uiri iugi ab omnibus admiratione proſecutum. Id quod hodie quoq; illa res non inani documento oſtendit, quod inter præclaras ueterum res geſtas, & maiorum laudes, quæ cani à noſtris in conuiuijs ex more antiquo & non contemnendo fortaſſe conſueuere, hoc maxime facinus non ingrata poſteritas ſtudioſiſſime inſeruit. Gratulationes, mu-

Rixa inter duos milites propter prædam

Bachus litẽ excitauit Bachus dirimat,

Triũphus Caſtrioti euntis Croiam.

nera undiq;

nera undiq;,& conuiuæ frequentes,ac perennes epulæ quasi de consuetudine gentis non defuere. Oblitterauerat iam Alybassam,& tot Mustapheas clades,ac omnes uetustas,& recentes laudes præsens uictoria. Belgradenses clades tanta ultione compensatæ exhilarauerant cunctorũ animos,ac squalor omnis ex ea mœstitia contractus,& sordidæ uestes depositæ. Iuuat notos ignotosq; procursare passim in uictrices campos, ac spumantem adhuc sanguine tellurem inuisere. Iuuat perlustrare,& scisciari singula,quo quisq; latuisset loco,qua parte inuasisset hostem . Cæterum neq; Mahumetes ipse eam rem minore admiratione excoluit, atque Epiroticam uictoriam sordidissima timoris sui cõfessione paulopost approbauit : nam quum fractas eousq; copias suas uidisset,& seriem omnẽ pugnandi,ac rationem cladis à Bassa audiuisset,licet multa essent fortasse in quibus & Imperator, & exercitus reprehendi merito possent, tamen non ulteriori accusatione fortunam hominum insectatus insueto & mœsto admodum silentio dolorem suum suppressit. Procurandum erat de captiuis redimendis,Sanzacho præsertim,cuius seruitus dolorem maximum,& pudorem quendam omnibus iniecerat, propter & dignitatem summam,& uirtutem uiri. Decretum itaq; de eius redemptione & nobiliorum quorundam,cæterorum iactura non curata,atq; pecuniæ ad id à consanguineis, & ex publico etiam (ut solet) paratæ. Illud tantum expectabatur, & summæ ratio aliqua statueretur à Scanderbego, & nuncius ueniret ex Epiro, qui tutum ituris iter polliceretur. Aduenere duo ex magis intimis Sanzachi à Castrioto, eodem postulante dimissi,atque quindecim aureorum millia pro eius libertate, & quadraginta ferè cæterorum petita,neq; negata. Priusquam tamen ea uelut legatio isset in Epirum,Ottomanus fractus magis tot cladibus,quàm castigatus multis nequicquam curis ægrum animum solicitabat,distrahentibus etiam hinc inde mentem auidam consiliorum uarijs purpuratorum sententijs. Supersedendum quidam de omni ratione belli Epirotici censebant, donec Tyrannus ipse cum solitis uiribus & robore imperij ad euersionem eius gentis ab omnibus alijs liber & expeditum ire potuisset, nam tunc propter recentes Hungaricas iniurias,& nouos ex Mysia tumultus ut id facere posset integrum illi non erat. Alij ab hac sententia non discedentes mittendum tamen ad fines imperij ualidum præsidium suadebant,quod nunquam uel sponte sua,uel lacessitum innouaret aliquid cõtra hostem, tantum finium tutandorum curam ageret. Multis eadem ratione externorum bellorum inducias aliquot annorum petendas esse à Scanderbego non ab re uisum est. Interim & respiraturum aliquantisper tot incommodis imperium,& meliorem forte occasionem affore ad iugum homini imponendum,nam secundo loco dicta sententia ea de causa non recipiebatur,quod minime tutũ futurũ præsidiũ apud eas prçsertim insidias & ingentia hostiũ dicebatur,si modicũ mitteretur. Magnũ aũt in tot bellorũ motibus,& tanta rerũ nouitate, nisi incõmodissime mitti nõ posse.

De aduentu legatorũ ex Cõstantinopoli ad Scanderbegum pro Sanzacho, cæterisq; captuis redimendis.

Vtilis

Vtilis ratio licet inhoneſtior & ſordida aliquantum nimis multos ad ſe trahebat. Cæterum Tyranni aures q̃uis id non mediocriter offenderet fugientis diu tantam ignauiç confeſſionem, quia tamen omnia ſtantibus tot hoſtibus expediri commode nõ poterant, nihil pudendum, nihil ſordidum in ea præſertim ratione rerum inſolentiſſimo Regi uiſum. Quare accito ad ſe uno ex his, qui pecunias pro redemptione ſociorum acceperant, animum ſuum omnem homini aperuit, & mandauit, ut Sanzacho captiuo id oneris nomine ſuo imponeret, qui poſtea referret ad Scanderbegum. Literis quoq; regijs de hoc ipſo actum cum Sanzacho, quæ in manus noſtrorũ poſtea uenere, ut in conciliando ſibi hoſte, & eo fœdere quærendo maximã rationem regij decoris, & honoris imperij haberet, ne ſi multum enixe, & ſordida quadam demiſſione id genus pacis poſceretur, poſtulata cum petentibus ipſis ab elato hoſte perinde cõtemnerentur. Lætior longe nuncius hoc mandato diſceſſit, q̃ ſpe illa, quã propter acceptam pecuniam redimendi ſanguinis ſui & ſociorũ habebat. Quod ſublatum iam ſibi per aliquod tempus Epiroticum hoſtem, & reſpiraturos aliquantiſper à tot cladibus Turcas credidit, tamen fefellit facile ſpes hominem, & Tyrannum etiam ipſum, ut & eundem olim, atq; Amurathem patrem fefellerat. Nam quum Meſſit allatis ex Conſtantinopoli pecunijs, inter numerandũ ferè multa interſeruiſſet Scanderbego de mandatis, & uoluntate Tyranni, ille quidem pecunias libenter accepit, cætera uero poſtulata ita reſpuit, ut prçcidens his uerbis ſermonem hominis mínime diutiorem eius orationem expectârit.

Scanderbeg reſpuit pacem cum Turca.

Non ea, inquit, ratione toties aduerſis etiam meis rebus fœdera à uobis petita contempſi, ut nunc ſecundis acciperem. Sed neq; ita oblitũ me conditionis humanæ, ac inconſtantiæ ſuæ hæc qualiſcunq; eſt, proſpera certe fortuna mea cõ prouexit, ac inanes tanta ſpe inflauit ſpiritus, ut uel perpetuam eius poſſeſſionem ſpondere audeam mihi, uel tam inſolentẽ amicitiæ ueſtræ contemptorem futurum ſemper confidam. Mutare poterit hæc fallaces uultus, & petitores nos forſan ſordidioris apud uos pacis efficere. Tamen quicquid occulta rerum ſemina, & abſtruſus fatorũ ordo homini paret, non ideo quicq; hodie ex priſtina pertinacia animorum mutamus. Fœdiſſimũ omne amicitiæ genus uobiſcum reputamus ſtantibus tam undiq; Chriſtianorum iniurijs, tot cladibus, ac ſanguine adhuc recenti, quo Grçcia iam omnis ac Hungaricum ſolum madet. Sic ne Peloponneſiaci imperij iacturam hodierna pace cõpenſabimus? Sic & nouam Belgradenſem uictoriam, ac Hungaricam, gloria ignauis uobiſcum inducijs dehoneſtabimus? Habeat quæ poteſt ipſe Mahumetes fœdera, nos armis, ferroq; ceptam ſemel pacem, & ocium quçremus, prçſertim quod nõ ſolç nos iniuriæ, ac perfidia ueſtra, ſed natura potius quçdam hoſtes uobis fecit, ſempiterniſq; contra ſe inuicem armauit odijs. Gentes uobiſcum ipſe, ac hæreditarias quaſi inimicitias exerceo, & domeſtici potius ſanguinis, ac meç ſimul & Epiroticæ ſeruitutis ultionẽ q̃

nouam

nouam gloriam ullam de uobis quæro, nunquam ſatis finem laboribus hiſce, & periculis facturus, donec uel priſtinum ciuibus meis ſtatum, uel inuiſum uobis ſpiritum tradam. Non deſtitit ideo Sanzachus, ſed multis callide conſilijs & præcibus admixtis familiaritate quadam trahere ad ſe animum hominis conabatur, commemorans uices bellorum, & ſubijciens multa eius generis per omnia ſecula exempla. Non defuturū poſtea tempus ad arma, ſi tantum momenti in bello ponat. Interim (decennales enim induciæ petebantur) reparari melius uires Epiroticas, animos quæ ad nouam gloriam & uindictam poſſe. Vincebatur paulatim Scanderbegus, & deſcendens aliquantum ab arce illius ſententiæ leuiores aures poſtulatis hoſtium præbere uidebatur, tamē nunq; adduci potuit ab homine, ut uel menſtruas inducias faceret, niſi Sfetigradum, & Belgradū in præmium eius rei accepiſſet. Ita re infecta, Meſſit cum ſocijs abijt ex prouincia, impetrata tamen pace à Scanderbego, donec ipſe retuliſſet ad regem, quæ ab illo pro inducijs fiendis conditiones petebantur. Dimiſſi ſunt & alij plures cum Sanzacho, præter illos xl. quibus Scanderbegus gratis, & magni animi affectu quodam libertatem ſimul, & patriam conceſſit. Cæteri quoq; ſoluti uinculis, quidam nouos, & Chriſtianos homines induentes, domicilium fixere in Epiro. Cęteri ad uarios, & omnes ferè paſſim Chriſtianorum reges deſtinati, tum Hiſpaniæ, tum regi Gallorum præter captiuorum ſat magnum numerum, equi & ſpolia omnis generis miſſa, atq; ad alios identidem alia. Vrbs Roma fere ſicut fama, ita ornamentis eius uictoriæ repleta. Ita ſtatuerat pro uirili Scanderbegus totum penè orbem eleganti ea liberalitate ſibi deuincere. Adiunxit præterea his donis legatos, & frequentes adhortationes ad concordiam, ac preces ſedulas, ut iam ex diutino ſomno expergiſcerentur, & libertatē tandem Chriſtianam è tot ſordibus, ac imperio Turcarum emergere facerent, atq; creſcentem ſibi in uiſceribus peſtem, paulatim ad cor ipſum ſubire non paterentur. Dona in Apuliam (ut neq; hoc omittamus) ad ſuum Alphonſum decreta ſpecioſi triumphi cuiuſdam formam præ ſe tulere. Ameſa etiam Neapolim ductus in carceribus iuſſu Patrui in magna cuſtodia habendus, nam neq; de eius redemptione curatum à Tyranno eſt, neq; ſi petitus fuiſſet, Scanderbegus ullo ſatis auri argentiúe pōdere hominē erat dimiſſurus, perpetuis uinculis illi ad perpetuam infamiā, & ſupplicium decretis & conſtitutis. Relatum eſt interea ad Ottomanum de uoluntate Scanderbegi, & conditionibus induciarum, qui licet ingentibus undiq; curis præmeretur, tum propter recentes Hungaricas iniurias, cum illa re maxime, quod Chriſtianorum conciliabula contra ſe quotidie fieri agente Romanorum Pontifice audiebat, tamen (ut magni erat animi) rem minime reſponſo dignam ratus, præſidium inſigne decernit in Epirum ad cuſtodiam prouinciæ, id quod nuper uarijs ſententijs actum retulimus. Hamur, & Sinam, duobus peritis militiæ uiris ea res demandata, atque decem equitum, quatuor peditum millia

Conditiones induciarū referendarū ad regem.

Spolia omnis generis miſſa regibus Chriſtianis.

Ameſa iuſſu patrui ad Alphōſum in carcere ſub arcta cuſtodia habēdus mittitur.

millia cuiq; eorum ad id muneris assignata. Sat idoneus uisus est numerus, qui arma Epirotica fatigaret, & nonnihil terroris uictori etiã, ac fortissimo hosti adueheret. Tamen eque prohibitus uterq; moliri quippiã contra hostem, etiam si egregia occasio affulsisset, nisi pro finium, & assignati sibi loci tutela. Aestate omni in eis ultro citroq; rebus consumpta. Dimidium ferè autumni erat, quum ex Constantinopoli his copijs discessum, & fama simul eius rei iter hominum præcedens ad Scanderbegũ peruenit, ignarum omnium, quod Sanzachi fidem secutus, expectabat audire de ratione induciarum, quid scilicet de postulatis suis spretum fuisset, quid acceptum. Quamobrem Croia subito relicta, atq; ingenti festinatione peruolatũ in Dibras. Collectus ibi exercitus, ac copijs momento temporis renouatis, expectatus auidissime hostis. Qui non diu tardatus, paucis post diebus aduenit, sed decem amplius millibus passuũ procul à stationibus Castrioti, fixis signis, nostrorum fines nõ est ingressus. Epirensis nihil mouit, sed quũ appropinquare audisset, ordinatis, & habitis solum ad signum expectandum legionibus, in castris se continuit. Nam quum ea multitudo hostium aduentare diceretur, credidit in ea loca, & ad se opprimendũ facile transgressuros: Sed ubi per custodias montanas, & id spectatorum genus, fixisse sub Alchria tentoria, & omnibus impedimentis ibi collocatis resedisse cognouit, ratus die sequenti refocillatis corporibus castra moturos, & prodituros ad bellum. Per noctem magno silentio saltus quosdam, & ualles uicinas implcuit armatis, ut medios occluderet, & improuisos eis exciperet insidijs, si ibi res gesta fuisset, & collata (ut putabat) signa. Mansum in ea inani expectatione duobus penè diebus, noctibusq; integris, sed nusq; miles uisus, aut tumultus aliquis auditus. Scanderbegus itaq; impatiens moræ, die sequente mouere in eos signa, & petere ultro hostem statuit. Quum nunciatum est exercitum in duas partes diuisum, & Hamur cũ dimidio copiarum ibi remansisse, Sinam cum reliquis campestria pologi Mocreas uersus petijsse, unde aditus in Dibram superiorẽ atq; Modrissam erat: nam Alchria, quã Hamur obtinuerat, Dibram inferiorẽ, atq; Sfetigradum oppidũ ipsum quoq; hostile spectat. Ita summo consilio partiti sunt Dibras, ut perenni custodia hostẽ utrinq; solicitũ tenerent. xxx. amplius millia passuũ inter ea præsidia interiacebant, nam à Sfetigrado ad Modrissam totidem computantur. Epirensis itaq; collectis extemplo, & reuocatis insidijs, quas hinc inde sparserat, ac reductis omnibus in castra, nouum cõsilium cepit augendi exercitus, ut commode ubiq; partiri, & prospici ad utrunq; periculum possent. Procurata recte sunt omnia, & mira celeritate ampliatæ copiæ, mille quingentis fermè peditibus additis, nam eques non ita facile comparari poterat. Mox & hic miles diuisus, sed nõ æquis partibus Tanusius, & unus ex Stresijs nepotibus, atq; Peicus Emanuel in Dibram inferiorem cum tertia non amplius militum parte missi ad Synam, impetus, si opus foret, excipiendos: nam minus inde periculi, & difficilior ingressus

Tentoria sub Alchria.

Castriotas mouet signa in hostem.

Consilium augendi exercitus Scanderbego.

greſſus in fines noſtrorum erat propter difficultatem locorum naturali munimento, & Mocreas ualles crebris undiq; montibus diſterminatas, quæ cum Dibra ipſa ſuperiore cenſentur, tamen Epiroticum imperium ab hoſtium agris diſtinguunt. Sed mandatum Tanuſio, ſocijſq;, ne pedem extra aſſignatos limites efferrẽt, uel quippiam niſi pro ſui ſuorumq; defenſione molirentur. Ipſe reliquas copias cum Moſe in Dibra ſuperiore retinuit. Idcirco maiore militum, præſertim equitum numero ſibi ſeruato, quod et liberior aditus hoſti in prouinciam, atq; patientiora omnia ab ea parte erant. Et laceſſere ipſe ad certamen uiros, atq; fortunam belli experiri ſtatuerat, neq; diu ſegnes dies noctesúe in ea deliberatione conſumpſit, præſertim quod hyems iã bellis inimica in procinctu quaſi erat, ſed pulſis uix ea die tenebris, relictis caſtris, ipſe cum mille amplius equitibus Alchriam petijt, ducto cautiſſime per ſaltus quoſdã & incõmoda locorum milite, ne ab hoſte medius inter Sfetigradum & ſtationes eorũ occludi poſſet. Et quum aliquantũ itineris intempeſta nocte emenſus eſſet, nõ multis millibus paſſuũ procul ab oppido diſpoſito hincinde atq; abſcondito in inſidijs milite, reuerſus eſt in caſtra. Ibi nullo interuallo ad quietem dato, quum in ortu diei eſſet, expediri ſigna, & copias omnes cũ cibarijs tantũ eius diei iubet. Nam impedimenta, & tentoria ipſa (ut erecta ſtabant) inde non mota, ſed egregia (ut conſueuerat) armatorum manus ad cuſtodiam eorum relicta. Totum fermè matutinum tempus in ea expeditione, & in ipſo itinere abijt, donec deuentum mille paulominus paſſibus propè loca inſidiarum, quum & corporibus conſulendum erat, & noua ratio aliqua ordiendi certaminis, atq; euocandi hoſtis capienda. Illud facile, & pari ab omnibus peritia expeditum. Ad hoc magis erat ingenij, conſilijq; adhibendum. Moſi id ultro petenti munus non negatũ, & uix cuipiam ex noſtris ad laceſſendum, & fallendum hoſtem aptior inueniri eo homine poterat. Sexcentos equites accepit, neſi cum pauciorib⁹ iſſet, procliuior foret hoſtibus ſuſpicio fraudis. Tamen æque fruſtra tentata res, & cõſumpta inani ludificatione magna parte eius diei, reditũ ad Scanderbegum. Vix noui conſilij quippiam reſtabat, nam ire uniuerſis copijs uſq; ad ſtationes hoſtiles, & difficultates locorum, & ſupereminens urbs, ſub qua caſtrametatus fuerat Hamur, ingentis certitudine periculi prohibebant. Tamen deductis in colle quodam uicino copijs ibi expectata nox, & per noctem datum inſidijs ſignum, ut ad ſocios ſe reciperent. Mane cum omni exercitu procurſationibus, quo magis fieri potuit, uaſtatũ id agri, quod ab ea parte iacebat, ut id ſaltem ſpectaculum rei indignitate moueret hoſtem, ſed modicæ rei periculoſam tutelam eodem tenore aſpernatus regius, tenuit ſe intra ſtationes. Audio tamen, quum factus finis eius excurſionis eſſet, & uaſa iam colligerentur à noſtris, nuncium à Barbaro ad Caſtriotũ miſſum declarantẽ uoluntatẽ Tyranni, & dicentẽ inſuper, ne hoſtem, ne ſe ipſum inutili eo ultionis genere fatigaret, ſua ſe potius q̃ aliena deuaſtare, quippe quæ ipſe indefenſa relinquat.

Moſes aptißimus ad fallendos hoſtes.

Nuncius Barbari ad Caſtriotum.

a Reſpondiſſe

Respondisse Epirensem, differri fortunam eorum posse, tolli non posse. Decreuisse se omnino ad bellum homines pedibus si oporteat trahere, atq; ita utrinq; discessum. Nam instantibus iam frigoribus, differri in aliud tempus ea consilia usum est. Quare Mose ad custodiam prouinciç cum solito robore militum dimisso, & reliquo exercitu ex maiore parte soluto, ipse cum paucis Dibram inferiorem, quam Tanusius obtinebat, inuisit. Inde quoq; renouatis insidijs aucupatus hostis, & frustra tentata re, uno ex Stresijs cum modico prçsidio ibi relicto, Croiam ipse cum cæteris in hyberna reuersus est. Moses interea inquietam hostibus hyemem fecit, sed magis oculos hominum mouit, quàm arma. Id quoque tum ipse, tum Modrisseum præsidium sæpe frustra tentatum iussu Scanderbegi omisit, præsertim quod nuncijs actum inuenio à regijs (ut antea fecerant) orantibus, ne se hostes tam pertinaciter quærere uellent, quos habere nequirent. Sic neque negando satis, neque concedendo quippiam, res in uernum tempus protracta. Collecto tum exercitu Castriotus ad euocanda perenni ludificatione hostium arma perrexit. Illatis ꝑ multa audacia signis, quum die quodam perrumpere interiora agri Alchriensis usq; ad ipsa Barbarorum statiua uellet, oppositio illorum robore facile prohibitus est, quum in locis etiam ipsis multum ad defensionem momenti esset. Epirensis licet eo proposito per eam diem frustratus, non tamen destitutus animo, augere uires, & numerum militum ad eam rem exactius tentandam statuit, sed segnius id procuratum, quum minimum commodi, laudisq; speraretur, & id ipsum non sine periculo aliquo. Illa tantum ratione, ne assueti armis, uelut proprio aliquo opere uiri ocio marcescerent, cura eius rei non omissa. Dum ea utrinq; frigide ageretur Hamur, non utile solum prouincialibus, sed laudi quoque sibi apud regem fore ratus, si Scanderbegum aliquo modo allectum abstraxisset ab armis, impetrata per nuncios ab eo colloquij facultate, in Dibram ad illum in tentorijs commorantem uenit pulcherrimis donis aduectis, orsusq; à commodis pacis, & his, quæ antea egerat, longiore sermone expugnare hominis ingenium conatus est, non solum priuatæ cum eo amicitiæ desiderium suum apperiens, sed & publici cum Mahumete fœderis mentionem insinuans. Accepit dona Castriotus, & liberalitatem uiri amplexus, mox alijs muneribus illa nihilo humiliore animo recompensauit. Ad ea uero quæ de fœderibus Tyranni narrata fuerant, uelut ira accensus:

Castriotus euocat hostium arma.

Castriotus refutat Tyranni fœdera.

Non ea inquit Mahumetis uel fides, uel officia in nos sunt, ut audire quippiam de amicitia eius æquis auribus possimus. Accepta est à nobis nuper legatio, postulata eius audita, & quibus usum est mihi conditionibus pro honore, & utilitate Epirotici imperij appositis, ad eum remissa. Responsum expectauimus (neq; enim quod ad alia attinet) cogi cuiusquam uoluntas potest. Arma interea deposuimus, quousq; ea quæsita hincinde fœdera in suspenso starent, sed contempti ita ab illo fuimus, ut neq;

ut neque responso saltem, quale hostem oporteret, dignos esse censuerit. Quare quo ad publicæ concordiæ iura nihil diutius te referente sumus audituri, tibi, si quid in tot communibus odijs polliceri hosti potest, fides à nobis, qualem ipse promerueris, nõ est defutura. Tamen quod pertinet ad compescendam lasciuiam militarem, & assuetas prouincialiũ nostrorum incursiones, nihil ipse polliceor tibi, uel rei ullius periculum in me suscipio. Neq; enim genus ullum publici fœderis uobiscum, quod semel contemptus contempsi, admittit animus. Ardor dumtaxat ille ultionis tui comitate ingenij fermè restinctus resedit. Publico odio nihil adimitur, tibi priuata hæc necessitudo, si quid forte uel temporum, uel fortunæ uarietas parauerit, multum est & decoris fortasse, & cõmodi allatura.

Colloquium Scanderbegi cum Hamur & Synan.

Hamur eo responso neq; lætus, neq; mœstus omnino, osculata de more gentis simul hostis, simul amici manu, discessit. Isdem ferè blanditijs & Synam pergenti ad eam partem Scanderbego occurrit, neq; difficiliores aures uiri postulatis suis inuenit, nam & uulgus ipsum, ac maior pars militum nostrorum tamdiu quæsitam pacem, & tot hostium uota nõ aspernati haud ægre ascensuri uoluntati illorum uidebantur. Quare paulatim traiectis ad ocium animis, & prȩsidia nostra utrinq; aliquantum diminuta, & quieta ea æstiua, uel segnia magis transiere. Scanderbegum ad ciuilia munera, & reliqua id genus ornamenta prouinciæ conuersum, Alphonsi regis molestissima mors per eam æstatẽ nunciata ita rebus singulis publicis, & priuatis auertit, ac dolore penè confecit, ut recentis uictoriæ memoria penitus oblitterata, ac hostium cura omissa, eam iacturam publico mœrore ac squalore per multos dies prosequeretur. Et fuit profecto nõ indignus Alphonsus, qui nedum Epiri, & sociorum, sed totius orbis terrarũ longas querelas, atq; apertas lachrymas secum ferret. Mœstissimum ȩque omne cum eruditorum, tum militarium uirorum genus reliquit optimus optimorum omnium Mœcenas. Extincta æque cũ eo sunt sua litteris, sua armis præmia, ac studiorum cunctorum ornamenta uix longo fortasse postliminio reuersura. Ita nullus (pace omnium posteritatis præsertim dictum sit) illo melior uel uirtutis, uel meriti humani æstimator multis seculis effulsit. Regiam præterea comitatem, ac tantum in rebus facetis, quantum in grauibus ingenij, & omnium (ut ita dixerim) horarum iudicium uiri quis non appositissimis semper præconijs excoluerit? Variante fortuna, & nunc secunda (ut fit) nunc aduersa maxima ubiq; gloria parta. Adhæc in tanta clementia & liberalitate uix ullus regum eius ætatis tantas opes, & adeò locupletes thesauros reliquisse narratur. Debuit itaq; non iniuria flere Epirensis tam fidum & potentem defunctum amicum, ex quo illi, si uel fortunã inspexisses, uel uoluntatem, licebat omnia ad honestatem æque, ac utilitatem, tanquam ex thesauro quopiam peculiari depromere. Illud tantum aliquantisper mœrentis molestiam minuebat, quod senex iam admodum Alphonsus creptus sibi non iniquo iure naturæ uidebatur. Quod supererat in ea re officij, &

De morte Alphonsi regis Arragonum, optimorũ omnium Mœcenatis.

Alphonsus senex moritur

pietatis ſumma celeritate, atq; prudentia perſolutũ. Legati ad Ferdinandum filium nouum Regem miſſi, & patris caſum deploraturi, & de noui auſpicijs regni de more congratulaturi, ac commemoratione paternorum officiorum, & Epiroticæ amicitiæ deuincturi, aucturiq; animũ adoleſcentis. Ornauere munera quoq; ſolita eam legationẽ, et cõmiſſum legatis, ut Ameſam ducerent in Epirũ, conantẽ tamdiu tum propriæ fortunę miſericordia, auctoritate, & gratia amicorum, patruum ſibi reconciliare. qui adhuc in carceribus ſub cuſtodia erat: nam licet in ea mutatione rerum, & nouæ Ferdinandi faſtigio fortunæ mutata multa eſſent, & ſoluta fermè uincula cunctorum in tam publica lætitia fuiſſent, Ameſa tamen ne animus Scanderbegi in eo liberando offenderetur, ſemper eodem cuſtodiæ tenore tanquam certũ patruo depoſitum ſeruari iuſſus eſt. Suſcepta eſt, prout potuit magis honorifice legatio noſtra, in eo præſertim tumultu rerũ, quũ confuſa undiq; oĩa, & nihil adhuc pacati in nouo regno eſſet, turbata maxime propter mortẽ Alphonſi pace Italiæ. Ameſa Croiã ductus, iterum à patruo ſub cuſtodia habendus ſtatuitur, ſed minus duris carceribus. Hoc quoq; ipſum quod ſupererat ſeueritatis, & odij paulatim aſſiduæ nepotis querelę, & mixtæ precibus lachrymę expugnarũt, atq; paterno animo Scanderbegus mox uitam homini cũ libertate atque dignitate omni donauit. Sed Ameſa nõ immemor pignoris, quod apud Ottomanum reliquerat, & timens uxori, liberiſq; ſi ea libertate & clementia patrui uteretur, actis illi maxima ueneratione gratijs.

Ameſa in Epirũ remittitur.

Sermo Ameſæ ad Scanderbegũ, de uxore & liberis.

Salutis tu, inquit, noſtræ rationem, nullo meo merito, ſed ſola patientia tua habuiſti, æquum eſt me quoq; uitæ parcere aliorum, ne dum nimio ſalutis & dignitatis meæ ſtudio liberalitatem amplector tuam, hodie hoc beneficio tuo illos perdam omnino, quos ſatis olim perfidia mea perdidi. Eſt infœlix atq; innoxia uxor apud Mahumetem, ſunt paruuli, atque ignari liberi noſtri, uiuunt tamdiu hi, uiuentq;, donec ſuum me apud te uincere Tyrannus credet, quum abalienatum tibi præſenti beneficio, & uitæ liberalitatiſq; munere ſentiet. Diſcindet protinus, diſtrahet ferus creditor inane fidei noſtræ pignus, & dabit innocens ſanguis paterni ſceleris pœnas. Fallendus eſt igitur arte aliqua Ottomanus nobis, ut ſeruem interim id pignus, donec redimere prorſus poſtea oblata occaſione poſſim. Arripiam fugam ego hac nocte ex Croia, uelut fractis, te inuito atque ignaro, carceribus, confugiamq; ad Mahumetem omni ſimulatione, atq; diſſimulatione ueteris in eum animi, fideiq;, nihil omittens uel in audiendo, uel in dicendo de tuis rebus apud credulum Regem, quæ antea meliore noſtra apud eum fortuna conſueueram, ut adempta illi omni ſuſpicione, ſi quam propter captiuitatem meam, & diuturniorem apud te moram contraxiſſet, aufugere deniq; ab eo cum tota familia poſſim. Adiuuabis tu quoq; multum hanc rem, ſi grauem moleſtiam quandam ex ea fuga noſtra publice oſtendes, atque culpam eius, cuſtodibus carcerum, (ut ſolet) appoſita criminatione obijcies.

Conſilium de liberanda uxore & liberis.

Interea

Interea tamen temporis donec apud Tyrannum ſtabimus in expectanda reditus noſtri occaſione, exploratoris, ſpectatoris loco erimus tibi, nihil molietur, nihil apparabit aduerſus te hoſtis ſcientibus nobis, quod aures, quod iudicium tuum lateat.

Nihil negauit patruus, ſed quū uitam, inquit, & reliqua uitam ornamenta conceſſerimus Ameſa tibi, nihil prohibemus, qua utiliore poſſis eam ratione accipere, atq; ſeruare ſimul eos, qui te ſalutis, ac libertatis ſuæ debitorem non iniuria poſſunt per omnia ſecula poſcere. I, perge, accipe tempus, rationemq;, quę potior uidetur tibi, & corrige teipſum tandem, donec ſatis & ad emendandum & corrigendum ſupereſt temporis. Nos omnia credimus tibi, & probamus hoc cōſilij genus, neminē falles Ameſa, decipies neminem præter teipſum; ſi Barbari fidem & conſuetudinem diutius ſequeris, quum par ibi diſcrimen corporis, & animę tuæ, & tuorum uerſetur. Quandocūq; uenies, gratius es nihil facturus, & idem erit apud nos tibi fortunæ & dignitatis locus.

Scanderbeg admittit Ameſa

Facta æque omnia ac dicta, pari quoq; fermè celeritate eadem nocte Ameſa procurante tacite patruo, à carceribus ſimul & Croia abijt. Mane fuga eius propalata, & caſtigata multis uerbis ignauia cuſtodum, ille ad Tyrannum ea ſimulatione, atq; rumore fugæ perlatus facile quæ propoſuerat, & maiora alia perſuaſit homini. Dignitas tamen priſtina ei non ſi dei ſuſpicione, ſed fortunæ potius fortaſſe culpa non uſquequaq; reſtituta. De reditu ſuo in Epirum aut non curauerit, aut fugiendi facultas illi non affulſerit, inanis pollicitatio omnis fuit, quin parum poſt temporis mortuum in Conſtantinopoli narrant, relicta ibi uxore, liberiſq;. Et multi à Mahumete ueneno ſublatum credunt indignitate eum uelut autorem quendam memorabilis illius Aemathiæ cladis diutius ob oculos uerſari ſibi. Ita unde minime timebat ultorem perfidiæ ſuæ inuenit. Et is finis uiri fuit non indigni ſanè memoratu, ſi temperatiores ſpiritus ad regnandi libidinem ingentibus animis inſereret natura. Scanderbegus per id tempus nuſquam turbata Hamur, & Sinam pace, niſi quid inconſulto eo priuatim militaris licentia innouaſſet, nunc Dibras, nunc reliqua prouinciæ loca inuiſens, multa & ad utilitatem, & ornamenta prouincialium conſtruxit, ampliauit q;, in Aemathia præſertim, ubi multa ueterum monumenta reſtauranda iacebant. Non deſtitit interea Ottomanus per Hamur & Synam tentatam toties fruſtra rem cum Scanderbego agere, ſpe concepta reconciliati ſibi animi, propter id ocium noſtrorum. Tamen nihil unquam exoratum quo ad publicum fœdus. Priuata amicitia cum regijs ſeruata. Et ſic paulatim allectis eo ocio populorum animis, hoſtilia utrinq; odia reſederant, ac præter nomen ſolum effectus omnis publicæ pacis uigebat.

De Ameſæ profectione ad Ottomanū ei nuente patruo

Ameſa cōſtantinopoli ueneno ſublatus.

Pax inter Turcam & Scanderbegum.

MARINI BARLETII SCO

DRENSIS SACERDOTIS, DE VITA ET GESTIS Scanderbegi Epirotarum Principis, Liber Decimus.

Varij rerum motus & successus, diuersiq; bellorum euentus, atq; mutationes status regni Neapolitani.

CVM IS ESSET RERVM EPIROTICARVM STA tus, Scanderbegum interim fata ad nouam gloriam, & nouum hostem in Appuliam euocabant. Quæ regio Italiæ iamdiu maximum porrô exemplum rerum humanarum, ac inconstantiæ fortunę documentum, nullius satis imperio tuta, ab externis semper armis, atq; ducibus uexabatur. Venerat eó nanq; sub id tempus ex Gallia Iohannes dux, Renati Regis filius, cum ingenti exercitu, quod id regnum hæreditario quodam ad se iure deuolui poscebat. Recenti itaq; excitato bello, eoq; fortunæ fauore usus, breui cuncta fermè armis uendicauerat, quum ius omne penè uniuersum, ac spem omnem imperij Ferdinando Regi turpiter obsesso è manibus extorsisset. Sed ne in obscuro sit eius belli initium, & ratio tot simultatum, quæ & suspensam aliquandiu Italiam, & maximos Christianorũ Principes per multos annos solicitos habuerit, altius est hoc loco exordiendũ mihi, & res ab ouo quodammodo repetenda.

Iohannes dux Renati filius.

Schisma Vrbani sexti et Clementis Papæ.

Tempore quo Vrbanus sextus Pontifex summus cathedram & sedẽ beati Petri regebat, Iohanna quædam huius nominis prima (ut fertur) natione Epirotica, patria Dyrrachina, Neapolitanum regnũ possidebat. Quæ Clementis pseudopapæ, qui neq; Catholice, neq; rite ad summum Sacerdotium electus fuerat, ex quo schisma in Ecclesia Dei maximum ortum, partes secuta, plurimum ei præstabat fauorem. Quamobrem Vrbanus contra eam Carolum Hungariæ Regem cum copijs in auxilium accersiuit, qui ualido exercitu in Italiam trajiciens, Iohannam regno, uitaq; priuauit. Quo facto, Carolum firmato Apostolica sibi autoritate, paccatoq; eo regno, in Hungariam mox reuersum, ueneno perijsse ferũt. Cui Vladislaus eius filius armis clarus atq; strenuus in regnũ successit. Qui postq; in Hungaria atq; imperio paterno pedem fixit, in Appulię regnũ cum exercitu transuolauit. Quo obtento, diu quiete pacificeq; uixit, atq; regnauit. Sed ut est mens hominum uacua atq; mutabilis, elatus fortunę afflatu, non contentus eo tantum regno, & statu (erat enim imperij ualde cupidus) ad altiora mente prouolauit. Proposuerat nanq; sibi atq; decreuerat, Romæ, totius q; Italiæ imperium occupare. Ex quo primo populum Romanum ad seditionem contra Bonifacium nonum urbis Præsulem excitauit. Qui ex urbe fugatus, Viterbium se recepit, sed tamen non propterea tunc urbem ingredi, nec ea (ut iam animo conceperat) potiri ualuit, quoniam maior populi pars ei aduersata est. Verum postea tempore Gregorij xij. per Pontificis absentiam maiori usus populi fauore, facto in

Carolus Hungarie rex contra Iohannã.

Seditio populi Romani contra Bonifacium nonum Pont.

facto in urbem impetu, eam occupauit. Mox ulterius progressus, Florentiam subiugare contendens. Florentini, qui in libertate uiuere soliti erāt, nec seruitutis iugum ullatenus pati uolebant, procuratione cuiusdam uirginis, & adolescentulæ, cum qua ipse rex Vladislaus consuetudinem habebat, ueneno illum de medio sustulerunt, ex quo seipsos, & Italiam oēm à metu & tyrannide liberarunt. Vladislao itaq; rege, qui & Lancilagus uulgo dictus est, sine liberis uita functo, qui per annos xxix. in regno Appuliæ imperitarat, Iohanna soror succedens post mortem eius, regnum obtinuit. Quæ Principū quorundam consilijs, & adhortationibus amicorum impulsa, Iacobo Picenno comiti nupsit. Is quum minime ex eius uoluntate regni curam ageret, repudiatus ab ea, atq; regno est deiectus. Susceptum itaq; regni onus ipsa aliquandiu tenuit, donec principes idē, & duces regni, utpote quibus iniquum muliebre imperium, & indignū uidebatur sine rege esse, maximo studio orantes petūt, eligeret uirum aliquē, quem è Republica censeret, & cuius eos imperij pœnitere nō posset, filiumq; sibi adoptaret. Aliorum uota ad Alphonsum Arragoniæ regem id rei deferebant, ab alijs Ludouicus Andagauensium dux, non minori fauore excipiebatur. Dum hæc iactantur, interea, & in quascunq; sententias trahuntur ea diuersitate animorum. Alphonsus uir summus quidē ingenio, & nominatissimus ea ætate princeps, re præterea cognita ad id maxime edoctus instructusq;, prior in Appuliam aduolat, priori enim (ut aiunt) potior solet esse conditio, sicq; sine ullo certamine à regina adoptatur. Veruntamen uergente tempore (ut est rerum humanarum status inquietus) simultates primum inter eos oriri cœptæ, eó deinceps creuerunt, ut maioribus indies odijs inter se certantes maximos æstus, atq; motus excitarent. Alphonsus tamen utpote, quem tum ira iustior, tum maior populi fauor armabant, quum tot indignitates ferre nequisset, ob sedit tandem eam in Neapolitana urbe. Regina cum in eo statu res suas uideret, ut appareret uicti finem imperij, & summæ rerum adesse, legatos repente cum literis in Galliam mittit, ad accersendum Renatum Regem, Ludouici fratrem, ut maximis itineribus cum copijs ad eam obsidionem soluendam properaret, cui etiam adoptionis iure Appuliæ imperium promittebat. Facto igitur ingenti exercitu & maximis Gallorum copijs, confestim Renatus in Siciliam & Appuliam irrupit, regina facile ab obsidione defensa. Mox ab ea (Alphonso tamen prius tanquam ingrato è familia deiecto) adoptatus est, & uniuersi regni hæres institutus. Non multo post temporis, quum Alphonsus & reginam mortuam, & Renatum regno se immiscuisse aduerteret, ingens bellum, quod annorū quatuor spacio diductū est, aduersus eum excitauit, quem tandē eadem uariante fortuua uicit, regnoq; exuit. In quo quū ipse postea per duos & uiginti annos uixisset, moriens postremo, Ferdinandum unicum filium, (licet non legitimum, neq; populo acceptū, regulisq; charum) & bellicis rebus maxime insignē hæredē ex testamēto cauit. Quē & Pius Pontifex

Vladislaus rex, dictus Lancilagus, uenemo sublatus.

Iacobo Picēno nubit Iohanna

Alfonsus princeps in appuliam uenit, & à regina adoptatur.

Renatus Gallus adoptatur post hunc.

Alphonsus superat Renatū

Alphōsus moritur, Ferdinandus succedit.

maximus Apoſtolica autoritate in imperio confirmauit. Eo cognito, Ioannes Renati filius, & Ludouici regis Francorum cõſanguineus, tum Andagauenſium dux, ingenti mox coacto exercitu, & maximo copiarũ numero Appuliam, infeſtis ſignis petit. Sequebatur eũ pluribus copijs, ac mercenario milite, & Iacobus Piceninus comes, ſagaciſſimi ingenij, & bellicis artibus ea ætate factiſq; clarus, cui totius exercitus ſumma cõmiſſa erat, ubi cum omnia repente uario tumultu ac metu impleſſet, regnum fermè totum breui in fidem ſuam recepit. Defecerant nanq; ad eum Tarentinus, Veſignanus, Ruſanus, Soranus, Atteus, Salernusq; Princeps. Ad hoc Dux Venuſinus, Marchio Crotonenſis, comes Campi Baſſi, cęteriq; ferè omnes Sicilię, atq; Dauniæ optimates, uerſis in Regem armis. Ferdinandum autẽ dux Dandi, cum duce Melfæ, comes Fundi cũ Ariano comite, Matalunaq;. Item Caraphi, Diamedi nobiles Neapolitani, & alij pauci ferè ſunt ſecuti. Qui quum omnes hinc & inde ad bellum præparati, inſtructiq; eſſent, agrum Sarnianum ſibi ad pugnam elegerunt. Quò itum, diſpoſitis ex utraq; parte aciebus, ordinatisq;, cõcurſum eſt, certamenq; ingẽs atq; acerrimum cõmiſſum, in multam diem proceſſit. Multi utrinq; deſiderati ſunt. Victoria tandem penes Gallos, ad comitẽ Iacobum ſtetit. Ferdinandus uero fugatus, amiſſis caſtris, ac impedimentis, cũ paucis admodum Neapolim aufugit. Quod quũ Pius ſecundus Romanæ tunc libertatis, & Chriſtianæ fidei cuſtos cognouiſſet, ueritus, ne ſi Galli Appuliæ regnum occupaſſent, uictoria elati (ut ſui moris eſt) libertatem Italiæ adimerent, unà cum Franciſco Sforcia Mediolani duce Federicum Vrbinatem, & Alexandrum Sforciam cũ maximis copijs in Regis auxilium mittendos expediunt. Qui quũ Abrutium intraſſent, comes Iacobus cũ Gallico exercitu eis fortiter occurrit, quo in loco prope ciuitatem quæ dicitur ſancti Fabiani, bellum maximum, & certamen atrox initum eſt, in quo Galli profligatis hoſtibus præclaram uictoriam (licet non incruentam) cõſecuti ſunt. Quo audito Ferdinandus rex, qui Neapoli commorabatur, timens ne Galli ibidem eum obſidione præmerent, Reginam in urbis tutelam dimiſit. Ipſe uero cum Gallicis pariter, & domeſticis armis reſiſtere nõ poſſet, regno fermè uniuerſo amiſſo, in oppidum Baretis cum paucis ferè copijs aufugit. Sed Piceninus audita Regis fuga, relicto in Abrutio ualido præſidio, ne inde nouus hoſtis erumperet. Ipſe cum copijs eum ſecutus ad Baretim oppidum, quo Ferdinandus erat, aduolauit. Interim uero Pius Pontifex, unà cum Sforcia Mediolani duce, coacto nouo exercitu, quem in Regis Ferdinandi auxilium miſerunt, ſed uijs ab hoſte præcluſis, & occupatis itineribus minime pertranſire potuerunt. Maior tum Pium cura inceſſit, quare externa aliqua uirtute, & claro duce opus eſſe ratus (id quod maximum in ea re uidebatur) Scanderbegum Epirotarum, Macedonumq; Principem, tunc multi nominis, & unicum Romanæ ſedis cultorem, patris præterea olim cõſuetudine, nec ipſi Ferdinãdo ignotũ acciri in Appuliam cũ exercitu ſuo

Bellum Ferdinandi cum Iohanne Renati filio.

Certamen inter Italos & Gallos.

Victoria Gallorum.

Fuga regis ex Neapoli.

omnes

omnes ſententiæ decernunt. Tantum momenti in uno uiro erat. Nam à parte maritima ueniens prohiberi non poterat ab hoſte, ſed quū opus foret copijs ex Italia uenientibus iter reſeraret. Non poſſum proinde nō mirari hoc in loco (uerū ingenue fatebor) atq; iniquo animo ferre, eam ſcriptorum in claros uiros ingratitudinem, qui quū bellum hoc paſſim tanto ſtudio exoluerint, de Scanderbego, ne uerbum quidem additū inueniam, tanq; non maxima ipſe fuerit belli huius appendix, & unicus (ut ita dixerim) regni eius aſſertor, & liberator, ac regiæ libertatis uindex. Quem Rex ipſe Ferdinandus quoad uixit, & patrem deinceps ſalutauit, & ei ob merita, ingentia q; præmia uirtutis, urbem Trani cum duobus haud ignobilibns Appulorum oppidis æque grato ac liberali animo dono dedit. Quippe poſtea ſemper ex quo infœlici fato, cum paterno eorū imperio res ceciderunt Albanæ Scanderbegi poſteri tenuere, & hodie licet ex aliqua parte intueri. Interim uero Oratores Pij Pontificis, Sforciç, ac Ferdinandi Regis, cum literis ad Scanderbegum applicuerūt. Quem exhortabantur, rogabantq;, ut cum exercitu & copijs ad ipſum Regem Ferdinandum amicum ſuum liberandum, tutandumq; trajicere properaret. Quod quum Scanderbegus accepiſſet, ut erat ſacroſanctæ Apoſtolicę ſedis ſtudioſiſſimus, non immemor præterea amicitiæ Alphonſi regis, cui ſumma fuerat beneuolentia deuinctus, perbenigne hoc munus, negociumq; conficiendum ſuſcepit. Igitur florido milite, robuſtoq; exercitu confeſtim in Dauniam trajiciens ſe contulit. Verum priuſq; è regno diſcederet, q; caute, q; callide & celeriter potuit, cum Mahumete Turcarum principe compoſuit, & annuas cum eo inducias fecit. Reliqua uero omnia imperij ſui (ut oportebat) diſpoſuit atq; firmauit. Cuius regimē & tutelam uxori, ac quibuſdam proceribus amicisq; commiſit. Quo facto, Goicum ex ſorore nepotem, uirū armis factisq; clarum, atq; ſtrenuū cum quingentis electis equitibus in Siciliam, quæ eſt circa Pharum, præmiſit, ut prius inde hoſtem infeſtaret. Dehinc ipſe poſt crebras ſupplicationes, & orationes pro uictoria, ſua, ſuorumq; incolumitate ad Deum peractas, exercitum ſuum præmiſit, partim in portum Dyrrhachinum, partim in Achrolyſſum, ſeu Mediam, & in ſinum Rizicum ad naues & triremes, quas Pius Pontifex cum Sforcia duce ex Italia in Apuliam trajiciendum miſerant. Reliquum uero copiarum in Aſcriuium, indeq; Raguſium ſecū ad naues deduxit. Sed anteq; ulterius procedā, parūper hinc à propoſito digredi conſtitui, & urbē Raguſinā quoquo modo poſſim, deſcribere enitar. Eſt enim Raguſiū hac tēpeſtate, quod alio nomine Epidaurum uocitant, urbs (ut quibuſdā placet) in Liburnia ad mare poſita, quæ noualia ipſa, & portū ſatis accōmodatum habet, in cuius defenſione turris munita cōſtructa eſt, eius ambitus ultra mille paſſuū excurrit. Arcē inexpugnabilē habet montibus hincinde cinctā, opere, arte & manu egregie munitā, tēplis referta eſt urbs, ędificijsq; ornata magnificis, fontes in gētes ac perennes in ea per fiſtulas & aquarū ductus cōtinue ſcaturiunt.

Ingratitudo quorundā ſcriptorum in claros uiros.

Ferdinādi gratitudo in Scanderbegum.

Legati Pontificis ad Scanderbegum.

Deſcriptio urbis Raguſinæ.

Quæ qui-

Quę quidem ciuitas optimatium moderatione, ac ciuili regimine utitur. Fundatores eius Epidaurenſes primos fuiſſe perhibent. Agrũ uero non amplum, ſed montuoſum, ſaxoſumq́, cum duobus oppidulis poſſidet. Raguſinus populus, & ciues, cum omni gente pacem & commertium habent. Tributa Hungaris Turciſq́ ſoluunt. Principem ſexto quoq́ men ſe ſibi deligunt, quem lingua peculiari Cheneſium uocant. Mercimonia tam terra, q̃ mari undiq́ ſuis nauigijs conuehunt, cæteroſq́ Dalmatiæ, & Liburniæ populos opibus, & reliquis bonis, atq́ uirtutibus facile ſuperant. Qui etiam quum liberi ſint legibus, moribusq́ inſtructi, Venetorum more Senatum, & Magiſtratus, ac Patritiorum ordinẽ habent à plebe diſtinctum. Patritij ſoli Rempublicam ipſam adminiſtrãt. Plebs autem ſuis rebus ſtudet, & de Rebuſpublicis minime curioſa eſt. Sed iam ad propoſitum redeo. Quũ enim Scanderbegus Raguſium peruenisſet, populus frequens omni ad hoc effuſa ciuitate, ſummo cum plauſu & lætitia ei obuiam proceſſit. Qui in urbem ab illis deductus honorifice, liberaliterq́ acceptus eſt. Poſtridie poſt ſolennia, & diuina de more peracta, uniuerſam urbẽ circuiuit, alio uero die ad naualia armamentaria, arcem, omniaq́ urbis munimenta uiſenda perrexit. Quartus uero dies in uarijs diuerſiſq́ ludorum, ac ſpectaculorũ generibus conſumptus eſt. Sequenti uero in Senatũ deductus, donatusq́ pluribus, ac diuerſis muneribus, & in concione publice laudatus eſt, nam Dauid quidam Raguſinorum ſcriba ſic, ut ferũt, laudibus Scanderbegũ proſequutus eſt: Neſcio quod hodie, Scanderbege Princeps illuſtris, urbi noſtræ, & populo Raguſino clarius, fulgentiusq́ ſydus, irradiantiorq́ ſtella, præſentius numen, propiciusq́ tuo benigniſſimo aſpectu, tuaq́ præſentia exoriri, appareréq́ potuerit. Vere hodierna die, qua urbem noſtram inuectus es, omnia nobis clara, omnia lucida, omnia læta atq́ proſpera euenere. Cœlum iam obſcuratum, obnubilatumq́, ſerenum, lucidum, atq́ perſpicuum tuo cõ ſpectu factum, redditumq́ eſt. Terra quoq́ ipſa te ingrediente, gaudere, lætari, atq́ iubilare uiſa eſt. Ciues omnes, cunctusq́ populus te tanquam Deum, & numen quoddam cœleſte conſpicere, atq́ intueri uiſi ſunt, læta nobis undiq́ iucunda atq́ feſtiua omnia perſtrepere perſonaréq́ audita ſunt. Vere nos, urbemq́ noſtram, Lares atq́ penetralia, ueluti ſolis ſplendidiſſimus radius illuſtraſti, illuminaſtiq́. Nam ut primum littoribus noſtris te applicuiſſe nunciatũ, omnes ciues, ſenes, iuuenes, uirgines, mulieres, adoleſcentes, pueri, ſani, languidi, & infirmi, ad te uidendum, tuoq́ conſpectu, & præſentia perfruendum certatim cõglobatéq́ accurrerunt, nomenq́ tuum Princeps Sereniſſime non tantum hic, & in Epiro, uerum etiam per uniuerſam Italiam, concupitum, exoptatumq́ eſt. Quid plura? Te Deus optimus maximusq́ rerum omnium creator & moderator in terris miſiſſe creditur, ut non ſolum in Epirum, & Macedoniam patriam illam tuam, magnorum Regum, atq́ Principum inuictiſſimorum ſedem & altricem, uerum etiã Dauniam, Italiamq́, omnium

Mores & ciuilis Raguſinorum.

Patritij more Venetorum.

Dauid Raguſinorum ſcriba, laudator Scanderbegi.

uirtutum

uirtutum,& bonarum artium Reginam atq; inuentricem,decorares illustraresq;, protegeres atq; defenderes. Ecce iam nomen tuum, Princeps inuictissime,ubiq; euolat. Ecce te omnes in auxilium & defensionem inuocant,te assertorem,protectorem,& liberatorem appellant. Ecce reges & princeps orbis terrę in sui tutelam & subsidiū te implorant. Ecce nunc Pius ille Dei uicarius,ac totius orbis caput & princeps cum Sfortia Mediolanensium Duce, & Ferdinando Siciliæ Appuliæq; Rege, oratores suos ad te mittunt,ut in eorum auxilium, & Italię liberationem,accelleres atq; festines. O fœlix patria, quæ te talem & tantū uirum produxit. O fœlices parentes,qui te genuere. O fœlices proceres,& commilitones,qui te ducem,te rectorem,principem, & Imperatorem sequuntur,qui tanto rege gaudent,utuntur, fruunturq;. Ibis ò Rex tremede & inuicte in Appuliam. Ibis ô lux & decus Albanę in Italiam,liberabis eam, uinces hostem. Vicisti iam Amurathem illum Turcarum regem potentissimum, qui toties Hungaricam ferocitatem & potentiam profligauit: uicisti Mahumetem eius filium,qui tot reges,tot duces & principes,tam suę sectę q̄ Christianę fidei superauit. Qui tot regna & imperia subegit, qui toti orbi timor fuit, cepisti, obtruncasti,profligasti tot eorum duces, tot principes, & Imperatores. Tu enim solus Turcarū timor, tu solus Turcas uincere nosti. Ibis fœlix inuictissime princeps, fœlicior redibis. Non sic Alexander tuus Epirotes,non Pyrrhus ille Epirotarū rex fulmen,belliq; artifex uictores ex Italia rediere,quemadmodū tu potens,et generose rex,uictor fœlixq; in patriam redibis. Ecce populus, & ciues tui Ragusini tibi aram constituunt, ecce te tanq̄ Deum, & numen colunt, ueneranturq;. Ecce pro te,ut uictor & incolumis redeas, preces iugiter ad Deum effundere parati. Ecce tibi urbem, familiam, liberos,quicquid habent, possident, seq; totum deniq; in mancipium dedunt,atq; tradunt.

Postquam uero Scanderbegus à ciuibus & populo Ragusino, publice laudatus,tamdiu cum eis,& apud eos est cōmoratus,quamdiu uniuersa classis & exercitus ibidem conueniret,quó cum uenisset,uarij ac diuersi ludi & certamina peracta,atq; celebrata sunt. Postea uero Paulus Angelus Dyrrachinus Archiepiscopus, qui omniū laborū, periculorū,atq; consiliorum socius,atq; particeps (uelut Eneę alius Achates) Scanderbego fuit,ad ciues & populum Ragusinum gratias exoluens, in hunc modum est elocutus:

Paulus Angelus Dyrrachinus Archiepiscopus.

Credo equidem,Patres conscripti, ciues optimi atq; præstantissimi, nullo humano ingenio, sed diuino potius, urbem hanc,& mœnia fundata fuisse, ut unicuiq; mortalium in summa essent admiratione. Quis enim unq; tam eleganti fretum se putârit ingenio? Quis ea doctrinę copia? Quis tanta eloquentię, uel arte politus,uel natura preditus? ut eius laudes,non explicare,sed concipere tantum,aut ualeat,aut audeat? Ragusina enim urbs, quæ alio quoq; digniori nomine Epidaurum dicta est, quasi ciuitas supra omne aurū,immo omni auro dignior excellentiorq;, uere,

Oratio Pauli Angeli Dyrrachini Archiepiscopi ad ciues et populū Ragusinum.

Ragusina urbs Epidaurum dicta.

uere, rectèq; Epidaurum appellatum: nam quæ urbs nostra ætate? quę ciuitas huic comparari potest? Ea enim cunctis opibus, ac diuitijs plena refertàq; hæc optimis moribus, & uirtutibus ac disciplinis prædita. In ea Senatus amplissimus, Respublica florentissima, patres conscripti, & senatores, maiestate quadam augusta, & uenerabili, qui cum omnibus gentibus & populis amicitiam, pacem, atq; cõcordiam perpetuo seruare nouerunt. Quid enim per Deum immortalem urbibus pace melius, iucundius úe? Præterea hic artes omnes liberales, Philosophia, Theologia, Leges, cæteræq; artes, & disciplinæ uigent. Sed quid potissimum de naui factiua, de mercatura (pace enim cęterarum urbium & ciuitatum dixerim) cum quibus urbs uestra non contendere tantummodo, sed illas etiã longe superare potest. Nam quę maria Ragusini mercatores non nauigant, quas terras ij non permeant, quæ loca tam abdita atq; remotissima, ad quę non accedant atq; penetrent? Quid igitur urbe Ragusina nobilius? Quid clarius atq; præstantius? quę nulli subdita, neq; obnoxia, legibus suis uiuit, moderaturq;. Hinc mare, inde terrã habet, agro satis feraci, & bene culto atq; amœno fruitur, insulas, scopulos, in quibus omnis amœnitas atq; cultura reperitur. Oppida munita cum salinis, portu satis tuto accõmodatoq; utitur. Sed quid de pietate & misericordia uestra in naufragos, profugos, exules, pauperes, ac mercatores dicam? Quid plura de urbe Ragusina, nisi id quod de Roma iam olim dici cõsueuerat, Asylum esse mortalium & patriam, pariq; modo nunc de urbe Ragusina dicendum. Eam esse portum tutissimum, confugium, & receptaculum omniũ mercatorum, diuitum ac pauperum, scholam & magistram omnium uirtutum, exemplar, & lumen bonorum morum, decus & ornamentum totius Dalmatiæ, Illyrici, Adriatici, Aegeiq; maris. Ideo dicendum Ragusium, siue Epidaurũ, ab Epidaurensibus, diuino quidem nutu hoc in loco positum atq; fundatum esse. Neq; forte quis uanus esset uates, si hanc urbem uestram inter cæteras maximas urbes orbis terræ altius caput ali quando elaturam prædiceret. Et cum his de imperio, armis, uiribus, potentia, uirtuteq; certaturã. Sed quid de liberalitate uestra Patres cõscripti de magnificentia & humanitate dicam? Quis enim unq; mortaliũ ciues egregij, & præstantissimi, tot & tanta præclara opera, totq; beneficia uestra in nos dignis, satis extollere laudibus possit? De quibus mihi tacendũ satius puto, q; pauca dicere, uel ea frigide laudare. Quia quãto plura de his proferrem, eo maiora mihi proferenda essent, crederẽ equidem mihi potius diem q; materiam defuturum. Veruntamen ne omnino ingratus uidear, pro uestra in nos munificentia, ac liberalitate, utcunq; & quascunq; ualeam, possim úe, pro inopia, ac ingenij mei imbecilitate gratias agam, referre enim minime possim. Itaq; in primis tuæ serenitati, Princeps illustrissime, tuoq; sublimi consilio, benignissimoq; Senatui, atq; Reipublicæ infinitas ac immortales ago gratias. Deinde uobis ciues egregij atq; præstantissimi, huius almę atq; magnificę urbis: postremo uobis omnibus cuius

Ragusium altera Roma.

bus cuiuscunq; generis gradus,& conditionis,quibus polliceor,Deum testor,fidemq; meam obstringo,quod ob uestra in nos beneficia collata, uosq;, nomen q; uestrum,urbisq;,semper,& quoad uixerimus,& nomẽ Epiroticũ durabit,animis,mentibus,& cordibus nostris, ossibus q; mo dullitus fixa inhærebunt,& in Archiuo,uiuoq; lapide sculpta atq; incisa, semper apud nos permanebunt. Quę nullus unq; casus tollet, aut aliqua ętas delebit,nosq; filijs,ac nepotibus nostris, ijq; filijs ac nepotibus suis ea referent atq; prędicabunt. Quamobrem in præsentiarum Deum sum mum optimumq;,qui omnium benefactorum ac bonorum operum re tributor optimus est, exoramus, obsecramusq;, ut ipse uobis pro tot ac tantis uestris in nos beneficijs condigna merita, & æterna præmia retri buat atq; cõdonet. Vos regnum,imperiũ uestrum,urbem,Senatũ, Rem publicam,liberos,opes,familiam,nomen uestrum, perpetuo conseruet, corroboret,cõsolidet,atq; cõfirmet. His à Dyrrhachino præsule dictis, milites Albani,quod dici superfuit,in hastiludijs, alijsq; uarijs ac diuer sis certaminibus & spectaculis ad finem perduxerũt, iussi mox ut omnia quæ ad nauigationem opus erant,expedirentur. Iamq; satis omnibus in structis,præparatisq;,& re iam nõ ultra recipiente cunctationem,in ani mo sibi esse Ragusium,classe undiq; traducta, eodemq; omnibus peditũ equitumq; copijs contractis quę prima dies,cursum nauibus daret,Deo bene iuuante in Appuliam traiecere. Igitur circum oram maritimã, Ca strioto misit,ut naues & triremes quæ ex Italia ad comportandum exer citum eius uenerant,Ragusium omnes contraherentur, quicquid præte rea militum nauiumq; suarum in Epiri Macedonięq; littore erant, ibidẽ cõuenirent,ut nec urbs multitudinem hominum,nec portus naues cape re posset. Tantusq; omnibus ardor inerat, in Appuliam trajciendi, ut non ad bellum duci uiderentur,sed ad certa uictoriæ præmia. Ex Epiro autẽ & Macedonia milites undiq; acciuerat omnes. Quantum uero mi litum in Dauniã transportatũ sit,diuersæ sunt opiniones: aliqui quinq; millia peditum,duo millia & ducẽti equites: alij duo millia peditum, tria millia et quingenti equites in naues impositi: quidam nõ adiecere nume rum: inter quos me ipsum in re dubia poni malui. Tantamq; multitudi nem cõscendisse naues aiunt,ut nemo mortalium in Epiro, Macedonia, & Illyrico relinqui uideretur. Milites ut in naues ordine ac sine tumultu conscenderent,Scanderbegus eam sibi curam sumpsit, cõmeatus impo nendi,Guirizę Vladeni curã dat. Quinq; & decem dierum cibaria,è qui bus quinq; dierum cocta imposita,ut oẽs iam in nauibus erãt scaphas cir cummisit,ut ex omnibus nauibus gubernatores,& magistri nauium, & bini milites in forum cõuenirent ad imperia capienda. Positq; cõuenere, primum ab ijs quæsiuit,si aquam hominibus,iumentisq; necessariam,in totidem dies,quod frumentum imposuissent. Vbi responsum est, aquã dierũ quindecim in nauibus esse. Tum edixit militibus,ut silentium quie ti,nautis,sine certamine ad ministeria exequẽda bene obedientes præstarẽt.

Ludus in Ragusio.

De militibus in Dauniam transportatis.

Cum quinq; roſtratis ſe ac Ginum Muſachium à dextro cornu, ab leuo totidem roſtratas, & Andreā Zachariam, cum Moſe (tum is Imperator erat) onerarijs futurum præſidium. Lumina in nauibus ſingula roſtratę bina onerarię haberent. In prætoria naui inſigne nocturnum trium luminum fore. Iis ęditis imperijs redire ad naues iuſſi, & poſtero die Deo bene iuuante ſigno dato, ſoluere naues. Multæ claſſes è Rizicho ſinu, Dyrrachino portu Aulone ac toto Epiri, Illyricięq; tractu profectę erant. Cętęrę pleręq; prædatū tantummodo ierant. Vbi uero illuxit Scanderbegus è prętoria naue, ſilentio per pręconē facto: Domine Ieſu Chriſte, inquit, fili Dei uiui, qui ad dexteram ſummi Patris omnipotis in gloria ęterna ſedes, qui ex nihilo cuncta à principio creaſti, eaq; nutu, & imperio tuo, reguntur, & moderantur, qui ab ęterno tuam ſanctiſſimā fidem Chriſtianam prælegiſti, tuoq; pręcioſiſſimo, ac ſanctorum martyrū, Apoſtolorumq; tuorū ſanguine eam miro ordine fundaſti, & per uniuerſum terrarum orbē, dilataſti, ampliaſtiq;, cui Petrū beatiſſimum & ſanctiſſimū uicarium tuū, principēq; Apoſtolorū, eiusq; ſucceſſores cōſtituiſti, quibus olim poteſtatē ligādi & ſoluēdi, tā in cœlo, q̄ in terra, tribuiſti, donaſtiq;, quorū monitis & mandatis mortalibus omnibus, Chriſtianis præcipue tuis, & prælectis mandaſti, iuſſiſtiq;, ut obedire, & fidē tuā catholicā, & Eccleſiā Romanā totis uiribus, & ad ſanguinē uſq; tutari atq; defendere deberēt. Eorundēq; iuſſibus atq; pręceptis, ego ſupplex & humilis tanq; indignus de eorum grege hanc expeditionē & prouinciā humeris meis libenti animo ſuſcepi, ut Eccleſiā tuam ſanctiſſimā, urbē Romanā, fidem catholicam, & Italiam ab impugnatoribus & hoſtibus, te duce, te rectore protegerem, atq; pro uiribus defenderē, liberaremq;. Itaq; Pater omnipotens & miſericors, colende, tremende, inuoco, deprecorq;, ut cœptis meis annuas, & dexterā, brachiumq; tuum mihi porrigas, & emittere digneris Michaëlem Archangelum, ſanctiſſimum bonorū nuncium atq; miniſtrum tuū, qui ſit mihi propicius, mecumq; die noctuq; cohabitet, (eſt enim mihi uenerandus) uires, robur, fortitudinē ſuggerat, ſuppetet, atq; miniſtret, quo fauſtum fœlixq; mihi ſit iter atq; nauigatio iſta, & ſoſpes incolumisq; in Appuliam cū uniuerſo exercitu me trajiciā, fugatisq; hoſtibus, atq; profligatis perduellibus compos uoti mei ſaluus, incolumisq; in patriā, & ad lares meos uictor, ſpolijs decoratus, pręda onuſtus triumphans reuertar. Poſt hāc deprecationē factā, mox Archiepiſcopus rem diuinam fecit, & celebrata miſſa, tuba ſignum dedit proficiſcēdi, uento ſecundo ſatis uehemēti profecti, celeriter è conſpectu terræ ablati ſunt. Sed haud multo poſt orta nebula eos contexit, operuitq;, ita ut uix concurſus nauium inter ſe uitarent, cum qua tamen hoc modo ad noctē uſq; ſequentē nauigarunt. Iam inſulam auguſtā cernebāt, gubernator Scāderbego ait, ſi iubeat eó dirigi: uidebat enim uim uentorum oriri, cōtinueq; addi, & mare in maximam tempeſtatem concitari. Cui cum Scanderbegus annuiſſet (erat enim autumno tēpore) claſſis omnis portum intrauit,

Deprecatio Scanderbegi ad Deum an tequā ſolueret

Quo iactis

quo iactis firmatisq; anchoris, interuallo octo dierum ibidem commorati sunt, ob ingentem procellam, uim uentorum, & maris tempestatem: qua sedata, uento secūdo flante, post rem diuinam peractam (erat autem sub matutino tempore) sole iam orto, & leuatis anchoris, naues omnes è portu soluerunt, quæ per totam illam diem cū nocte sequenti nauigarūt. Vbi uero illuxit, omnia littora Appuliæ apparuerūt. Scanderbegus, quę esset proxima terra percunctatus, cum montē Sancti Angeli is uocari audisset: Placet, inquit, huc dirigite naues. Est enim mihi Archangelus Michaël peruenerandus, qui ut in conspectu terra fuit, precatus Deum, uti bono suo, sociorumq; Appuliam uiderit, dare uela iussit, classisq; decurrit, breui temporis spatio terræ applicuit, ubi postea ipse cū Archiepiscopo, & quibusdā militibus è naui desiliens, speculatores præmisit, ut ubicubi hostes uiderent illi renunciarent, qui ad eū reuersi, non procul abesse nunciarunt. Scanderbegus interim sumpto cibo, refocillatisq; corporibus, cum suis ad naues redijt, & Baretim oppidum uersus, nauibus cursum dirigere iussit, quæ dum secundo uento nauigant Baretis oppidū intrarūt, copiæ omnes in terram expositæ sunt. Verum quum dux Iohannes unà cum comite Iacobo uidissent Scanderbegū tam ingenti instructoq; exercitu, in regis Ferdinandi auxilium uenisse obsidionem deseruerunt, & cū copijs suis ad xxx. ferè millia passuum procul inde secedentes, castrametati sunt. Interea Ferdinandus uidens se ab obsidione liberatum, & hostem iam discessisse, præ gaudio urbē egressus, Scanderbego obuiā processit: Qui ambo in mutua oscula cōuenientes, inuicem amplexi (manantibus utrinq; lachrimis) ingenti omniū plausu & lætitia Baretim ingressi sunt. Vidisses tunc cōmotam effusamq; uniuersam ferè urbem, Castrioto obuiam ire, ciues oēs, festiuos, & alacres permixtim, certatimq;, cuiuscunq; sexus & ætatis in forum, & ad prætorium concurrere, nihil aliud per urbem sentiri, nihil per uicos & plateas diu noctuq; audiri, nisi uoces exclamantium, & de aduentu Albani principis iubilantium. Hinc oppidanos urbem egredi, & naues adire. Inde Albanos, urbem, & mœnia petere, per agros & uicos discurrere, diuersa peragere, nonnulli equos sternebant, præparabantq; alij frena, quidam arma, aliqui tela, unusquisq; officium suum exercebat. Nemo ociosus aut iners, quilibet aliquid operabatur, & omnes ad bellum se accingebant, ac si eo tempore pugnaturi cum hoste forent. Mane autem facto, Epirensis prædatum cum quibusdam copijs suis agrum eorum qui ad hostes defecerant, proficiscitur, & magna conuecta pręda in Baretim reuertitur, quam omnem inter milites suos & oppidanos diuidundam cōcessit. Sub serū uero diei, omnes milites suos in concionē uocat, quos ad pugnā sic accendit, sic pro uictoria exhortatur:

Baretis oppidum.

Ferdinandus Scanderbego obuiam procedit.

Memini me aliquando, uiri fortissimi, & commilitones mei strenuissimi, audiuisse, Bellizarium illum ducem, & imperatorem Bizantiorum, cum in Belgas siue Anglicos expeditionem ageret, & magna classe aduersus eos proficisceretur (quos etiam obtinuit) ut primum copias suas in

Exhortatio Epirensis ad suos pro uictoria.

terram expoſuiſſet naues omnes incendio, combuſſiſſe, arſiſſeq; ne forte milites ſui ſpe & cõmoditate earum detenti animũ redeundi in patriam haberent, & pro uictoria conſequenda totis uiribus, & ad ſanguinẽ uſq; minime pugnaturi, uincti non uictores eſſent, quod quidem milites mei amantiſſimi haud abſimile ualde nobis ab his hoc tempore contigiſſe clara luce intueor. Nos uero procul à domo, à patria tranſmare, in hoſtili terra inter omnia inimica, infeſtaq; ſolo alieno, omni ſpe ac commoditate ad propria redeundi deſtitutos penitus eſſe, in eoq; loco res noſtras ſitas ut maneamus, an redeamus hinc, deliberare minime poſſumus, cum præter equos, arma, & animos, armorum memores, nihil nobis relictum ſit. Quinimo ſalus uitæ nobis adempta eſt, niſi de hoſte pręclarã inſignemq; uictoriam reportemus. Sed bono quidem ſimus animo milites, cum diuino nos nutu, ac uoluntate huc omnes conueniſſe uideam, quo Chriſti patrimonium, domumq; eius, eccleſiam, ac ſedem ſuã tueamur, atq; protegamus, qui de cœlo nobis uictoriam facilem & expeditam mittet. In cuius nomine & uirtute pugnaturi cum hoſte, illum profligabimus, uictoresq; in patriam reduces, & incolumes triumphando redibimus. Cuius rei (haud dubium eſt mihi) cum ueſtram primum ſolitam uirtutem, fortitudinemq; in memoriam reuoco, cum tot uictorias à uobis partas, tot de hoſtibus clades & ſtrages æditas ante oculos propono. Ideo fretus uiribus, uirtuteq; ueſtra humeris meis hanc expeditionem libenter ſuſcepi, utpote qui alios longe maximos ualidiſſimosq; exercitus, & copias fundere atq; proſternere ueſtra uirtute conſueui, quo magis milites mei fortiſſimi ſtrenuiſſimiq; has paruas copias, hunc debilem exercitum & hoſtem in fugam conuertetis, atq; profligabitis, qui (ut uidiſtis) ad nomen ſolum noſtrum priuſquam nos uiderit (ut ita dixerim) manusq; nobis conſeruerit, fugam arripuit, & obſidionem deſeruit. Reliquum eſt igitur milites, ut ipſum timidum, & iam fugientem inſequamur. Sed aduertite quæſo, quod ſi forte hoſtis iſte, timidus, atq; imbecillis, nos expectare uelit, manusq; nobiſcum conſerere, (quod non credo) uelim ei in primis illudamus, & leuibus excurſionibus, aſſiduisq; hincinde prælijs, atq; creberis inſultationibus ludificemus, illumq; feſſum omnino reddamus. Quo facto, tunc aut interneccioni (ſi placuerit) dabimus, aut uiuum facile capiemus. Eſt enim is graui armatura, grauiq; onere, & ſarcina prępeditus, atq; armatus, equos habet cataphractos, qui nec nos ad perſequendum ſunt habiles, nec ipſi ad fugiendũ ſunt apti. At uero nos omnes (ut cernitis) tum armis expeditiſſimi ſumus, tum equos citiſſimos uelociſſimosq;, & ad omnia promptiſſimos habemus. Proinde commilitones mei amantiſſimi, ſtrenuiſſimiq;, quilibet ueſtrum ſe accingat, arma, tela, equos, cæteraq; ad pugnam neceſſaria præparet, quia Deo duce, craſtina die in hoſtẽ egrediemur. His dictis, Albani milites, qui iam uotis omnibus pugnam expetebant, magis atq; magis accenſi, mane prima luce, audita prius re diuina dato ſigno tubę omnes inſtructi, paratiq; cũ Aquilis & ſignis

Pugna Scãder begi cum Picturo et Gallis, eiuſq; victoria

& signis suis in campum aduersus hostem prodiere. Cum quo non totis copijs, non acie instructa, nõ seruato bellandi ordine concursum est, sed perleue admodum certamen tentatum. Placuit enim Albano principi eo die prælibare tantummodo pugnam (ut qualis pugnator hostis foret, quantumq; armis ualeret, se ostenderet. Qua certe pugna & certamine ex Gallico exercitu xxx. cæsi, xx. capti sunt: ex Albanis uero & Epiroticis militibus nullus captus, uulnerati iij. qui omnes lęti admodum & alacres è prælio redeuntes uictores, festiuiq; Baretum ingressi sunt. Altera autem die Scanderbegus cum rege Ferdinando conuocatis ducibus, & castrorum prefectis, tam Italis, quàm Albanis, consilium inierunt, quid agendum, an tota acie cum Gallis pugnandum, aut in Abrutium eundũ esse ad uias, claustra, & itinera copijs Pij, & Sfortię reserãda aperiendaq;, quæ in subsidium regis (ut iam superius diximus) missæ fuerant. Tandẽ hæc uicit sententia, in Abrutium proficiscendum, ut cõtractis omnibus in unum copijs, tota acie cum Gallis dimicaretur. Postq; uero omnibus suffragijs decretum est, ut in Abrutium ad sociorum subsidium recipiendum iretur, edictum omnibus militibus, tam regijs, q; Albanis, ut se accingerent, præpararentq;. Commeatumq; quinq; dierum coctum secũ deferrent. Quo facto, relicto in urbe præsidio, omnis exercitus cum rege & Scanderbego egressus est. Qui quum in conspectu Gallorum præterijssent, in Abrutium recta progreditur, nec ab hoste motus aliquis factus. Sunt qui dicãt, regios nocturno tempore tacitos clam abijsse. Quó postq; itum est, aggressis undiq; hostibus, qui aditum custodiebãt ex improuiso, & præter spem, à tergo, à fronte, & ex omni latere profligatis, cæsis q; pro maiori parte, atq; captis, aditus, & itinera sociis præsidioq;, cui Fœdericus Vrbinas dux, & Alexander Sfortia præerant, reserata, apertaq; sunt, ex quibus omnibus postq; unus exercitus cõflatus, atq; in unũ redactus est, propè Vrsaram Appuliæ oppidum quod in regis potestate erat, castrametati sunt. Quo ex loco Albanus princeps relicto rege cum Italico exercitu suis tantummodo copijs Baretum petijt, ueritus forte, ne comes Iacobus (ut erat callidus & sagax) quoquo modo eam urbem ad deditionem solicitaret, uel eó accedens, armis expugnaret. Vbi cũ omnia ex arbitrio suo se habere comperijsset, compositis rebus inde abscessit, & cum comite Iacobo, duceq; Iohanne suis copijs tota acie confligere, atq; pugnare decreuit. Quos cum ad pugnam prouocasset, illi certamen non detrectarent hincinde instructis copijs in campũ progrediuntur. Scanderbegus exercitum suum in tres diuiserat partes, quarum uni Mosen à Dibris præfecerat, alteri Giurizam ex sorore nepotem, uirum strenuum probumq;, tertiam uero, qua cum comite Iacobo concurrere uolebat, sibi retinuerat. His itaq; sic ordinatis, premissis de more Aquilis, & signis suis, dato sonitu tubæ, pugnam cum hostibus acerrimam iniit, quos ex tribus partibus aggressus, per totam ferè diem cum his pugnauit. Cæterum usi iam constituerat cum assiduis prælijs, & crebris certaminibus

Vrsara Appuliæ oppidum.

Scanderbegi exercitus in tres partes diuisus.

hincinde hoſtem ſæpe ſæpiuſq; infeſtans, iamiam feſſum, debilemq; red didiſſet, id quod ſperauerat facile ſubſequutũ eſt, nam in eo prælio ex hoſtibus multi interfecti, captiq; uiui fuerunt. Ex Albanis autem & Epiroticis pauci admodum cæſi, plures uulnerati, nullus ferè captus. Verum cum Piceninus, qui rem bellicam callebat, aduertiſſet, Scanderbegum cũ Albano milite bello armisq; ſuperiorem eſſe (ut erat callidi ingenij) excogitauit, ſi Scanderbegum conuenire & alloqui poſſet, forte cum eo acturum facturumq;, ut ab armis deſiſteret, pugnamq; dirimeret. Igitur ipſe aciem egreſſus ante alios, Caſtriotum clara uoce proprio nomine appellauit, inuitans, roganſq; eum, ut ſecum colloqueretur. Cuius ſermonem colloquiumq; Scanderbegus (ut erat mitiſſimi ingenij, animiq; intrepidi, ut hominem agnouit) haud abnuit, & alios prætergreſſus, uirũ adijt. Ambo itaq; duces extra caſtra prodiere, ibi in medio locus conſpicuus undiq;, ne quid inſidiarũ eſſet, delectus, ubi ſummotis pari ſpacio armatis, congreſſi ſunt. Comes Iacobus conſpectu Scanderbegi admiratione propè attonitus cõticuit, & coniectis luminibus, defixisq; oculis ſemper in eum inſpiciebat. Scanderbegus prior depoſito enſe, armisq;, inermis accedens ad illum, & ex tranſuerſo medium ſumptũ manibus (erat enim modicę ſaturę) è terra in altum ſuſtulit, quem more ſuo oſculatus, mox leniter depoſuit. Tum comes Iacobus, ut dictis factisq; omnibus ad fallendum inſtructus, uana accreſceret fides, grandem rem, multaq; cum eo acturũ, curaturumq; ſimulabat. Promittebat enim facturũ, q; Galli aut regni Appuliæ prouinciam omnino deſererent, & in Galliam reuerterentur, aut omnes trucidarentur, Ferdinandusq; rex, imperium ſuum quiete tranquilleq; poſſideret. Dicebat ſe ſatis noſſe, quod ſi ijdem Galli, qui & natura inſolentes, ſuperbiq; erant, & odio natiuo in Italos ferebantur, Appulia potirentur, nõ tantum ea contenti eſſent, uerumetiã totius Italiæ imperium ſibi uendicare uellent, cuius homines ac ſeruos ut iumenta haberent. Hæc & plura alia comes Iacobus cũ Scanderbego ſe acturũ, curaturumq; promittebat. Quę tum in regis Ferdinandi cõmodum & honorem, tum ipſius Scanderbegi principis ingentẽ gloriam & utilitatẽ uerterentur. A quo in primis petijt, ut receptui cani, & milites ſuos à pugna ceſſare iuberet. Quod & ipſe facere paratus erat, quo exercitus utrinq; à labore, & cõtinuo pugna reſpirarẽt, quieſcerentq;. Cũ hi per integrũ ferè diẽ iam dimicaſſent, afferens hoc maxime ex lege, et Italica cõſuetudine artis militaris, ſacręq; militiæ fieri, ſeruariq;, ſed quia iam tenebræ terrã occupabant, & nox inſtabat, militesq; omnes hincinde feſſi erant, ſatius fore, ut utercq; exercitus in caſtra rediret, & locus quieti daretur. Scanderbegũ uero hortabatur, rogabatq;, ut is mane cum paucis equitibus (ne res duci Iohanni, Galliſq; patefieret) aſſignato ei loco quo conueniret, ad ſecũ colloquendum omnino reuerti deberet. Quæ quidem omnia comes Iacobus non minus ficte & ſimulate, q; doloſe cum Scanderbego agebat. Molitus enim Piceninus fuerat, Scanderbegum aut iuſidijs uiuũ capere, aut omnino

Colloquium Scanderbegi & Piceni.

Comes Iacobus ficte multa cũ Scanderbego agit.

aut omnino obtruncare (rem profecto ſuapte natura deformem atq; impiam) uel ſaltem longo deducto ſermone diem conterere, qua deſtinata iam pugna ſolueretur, certamen dirimeretur, ne Albani qui iamiam palmam & uictoriam in promptu, & præ manibus habebant, ſecum reportarent, ſeq; cum exercitu ſuo ab huiuſmodi iniuria et ignominia liberaret ſaluaretq;, cum aliter effugere minime poſſe uideret. Cui cũ Scanderbegus ob uiri nomen autoritatemq; fidem q̃ maximam præſtitiſſet, eiusq; dictis atq; poſtulatis puro ſynceroq; corde credidiſſet, libere ingenueq; obſecutus eſt, qui & receptui cani, & milites ſuos à pugna ceſſare iuſſit. Interim uero Moſes & Giuriza, præfecti caſtrorum Scanderbegi, iamdudum fugatis cæſisq; hoſtibus, quatuor armatorum militum acies captas ad Epirenſem perduxerunt. Quas cũ Piceninus uidiſſet, erubuit, & mente turbatus atq; cõfuſus obmutuit. Qui tandẽ in ſe collectus, callide atq; uerſute his uerbis Albanum principem ſic eſt adorſus:

Oratio Piceni ad Caſtriotum.

Scanderbege Princeps illuſtriſſime & generoſe, uideo (quod & pariter admiror) præfectos & milites tuos contumaces tibi eſſe, & rebelles, ualdeq; irreligioſos. Hi enim (ut noſti) poſt edictum noſtrum, quod pariter uno eodemq; ore atq; cõſenſu fieri iuſſimus, ut per omnia hincinde caſtra milites à pugna deſiſterent, acies has meas, & milites edicto noſtro illico libenti animo parentes agreſſi perturbarũt, oppreſſeruntq;, & ſumma cũ ignominia dedecoreq;, eos ad te pertraxerunt, quod ualde iniquũ atq; iniuſtũ, & cõtra fidẽ atq; decorẽ tuũ mihi eſſe uidetur. Nihilominus ego tum fidei tuæ, tum uirtuti plurimum confiſus, te enim ſemper magni fice, inuictiſſime Princeps, quod fidẽ tuã & promiſſa ſemel mihi præſtita (ut quenq; Principem & magnanimum uirum decet) te nunc quoq; ſeruaturũ nõ deſpero. Quamobrẽ Scanderbege Princeps generoſiſſime peto abs te, ut has meas acies, & milites, quos tui duces & prefecti huc ad te cõtra ſacrã militiç diſciplinã tanq; captiuos trahũt, impune & incolumes dimittas, mihiq; armatos reſtituas. Quo in hoc quoq; ego fidem tuã, animi magnitudinẽ atq; liberalitatẽ, quã de te ſemper Princeps generoſiſſime prędicare audiui, nũc oculis uideã, clareq; perſpiciã. Adhęc Albanus Princeps in hãc ferè ſententiã reſpondit: Non poſſum equidẽ Comes Iacobe nõ admirari, te uirũ clarũ & illuſtrẽ, iſta nõ minus leuia, q̃ ab omni prorſus ueritate aliena, uel credidiſſe, uel dixiſſe, q̃ milites mei & duces poſt edictũ noſtrũ tuas acies inermes, et nihil tale timẽtes, uiolata fide, prę ter ſacrę militiæ cõſtitutiones aggreſſi oppreſſerint, maximoq; dedecore atq; ignominia ad me pertraxerint. Nam uidiſti (nec inficiari poteſt) ut primũ cõuenimus milites mei & prefecti, priuſq; edictũ noſtrũ deponendi arma, et ceſſandi à pugna, ad uniuerſum exercitũ peruenirẽt, tuas acies quas fortiſſime pugnãdo deuicerant, ad me (ut iam uidiſti) perduxerũt, quod an adeò iniuſtum tibi uideri poſſit, nõ ſatis ſcio. Nam ſi per totam ferè diẽ (ut dixiſti) pugnatum eſt à nobis, quo nam pacto fieri potuit, ut tã breui ſpatio edictũ noſtrũ ad oẽs caſtrorũ partes ubiq; peruolauerit?

Reſpõſum Caſtrioti ad Piceninum.

Et adhuc amplius quod magis me mouet, quod milites, & prefecti tui uidentes acies meas, & armatas, & pugnantes, ipsi arma deposuerint, & à pugna cessauerint. Quo dum (ut dicis) religiosissimi scilicet homines, et mandatorum tuorũ obseruantissimi esse malunt, turpius oppressi in captiuitatem traherentur, an inuiti potius belli sorte superati uictoriæ cesserunt, & seruitutem merito subierunt. Pręterea quod milites nostros contumaces & irreligiosos appellas, sanè est mirandum. Siccine igitur ego cũ ijs ipsis, & paucissimis quidem quandoq; (absit temeritas uerbo) tot Barbarorum & Turcarum ualidos exercitus fudissem, & tot duces eorũ fortissimos, & principes conuersos in fugam cepissem, si istiusmodi essent, quod diuino certe auxilio, nulla uirtute, nullo ingenio humano effici potuisset. Nam quod ad obedientiam & ordinẽ militarem attinet, illud ausim dicere me ductorem, & commilitonem suum magis etiam ab eis timeri, q; ipsi à uobis. Propterea si de legionibus istis & militibus ita insignẽ facilemq; uictoriam cõsecuti sunt, nihil est quod eos accuses, nihil quod de me cõqueraris, sed tum belli fortunę, tum imbecillitati, atq; tuorũ ignauiæ imputes, liberalitatem tamen meam, & animi magnitudinem, quam (quæ est ingenij tui bonitas) mihi tribuis, hodie non desiderabis. Quod enim acies istas tuas, quę merito nobis iure belli, & captiuitatis cesserunt, cupis ut gratis, & incolumes tibi restituam, atq; donem, nihil frustra pecteris. His enim quibus superstitibus in bello esse contigit, ego nec uitam nec libertatem eripere consueui. Memor præterea illius egregij & prędlari facinoris, quo Pyrrhus ille meus Epirotarum rex in Romanos usus, qui cum eorum exercitum in his campis acriter pugnando profligasset, captiuos omnes, quos ceperat (ut magni & generosi animi erat) dono, gratisq; misit, atq; concessit. Eius sanè prędlarum dictum illud ad Romanorũ legatos extat, qui ad ipsum pro redimendis captiuis uenerant. Nec mi aurum deposco, nec mi precium dederitis, nec cauponantes, sed belligerantes, ferro, non auro, uita certamus utriq;, uos ne uelit, an me regnare hera. Quidũc fert fors, uirtute experiamur, & hoc simul accipe dictum quorum uirturi belli fortuna pepercit, eorundẽ me libertati parcere certum est. Dono ducite, doq;, uolentibus cum magnis Dijs. Duc proinde tu quoq; captiuos tuos gratis potius, q; aliquo iure cauſę princeps nobilissime, te petente cũ Deo optimo maximoq;. Sat enim mihi est illos ferro uicisse, quibus iterum Deo iuuante uirtute, fortitudineq; militũ meorum me potiturum haud animus deest. Fuere autem hi ad centum milites, quos Scanderbegus armatos omnes dimisit, Piceninoq; donauit. His peractis Piceninus cum copijs suis in castra se cõtulit, Castriotus uero in Barim oppidũ reuersus est, qui summo mane consurgens, sumptis secũ septem tantũ equitibus (ut iam promiserat) urbem egressus ad comitem Iacobum alloquendum, conueniendumq; ad locum, quo constitutum fuerat, ire pergebat. Cui quidam de hostili exercitu, qui occulta consilia, & insidias aduersus Scanderbegum præparatas nouerat, in itinere occurrit,

Pyrrhus Epirotarum rex.

Centum milites armatos Scanderbego dimissi.

occurrit,& aperiens ei omnia, quæ Piceninus ipſe in illum molitus fuerat,admonebat eum,ne ulterius progrederetur,ne in inſidias à comite Iacobo ei inſtructas incideret,præcipitareturq́;. Nam locus ad quem accedere uolebat,ut comitem Iacobum conueniret, inſidiarũ atq́; armatorũ plenus erat,ut eum caperent,aut trucidarent. Quo miſſi à Scanderbego equites exploratoresq́; ad ſpeculandum,omnia prout relata fuerant uera inuenta ſunt. Detectis itaq́; omnino inſidijs, ac patefactis fraudibus comitis Iacobi, Caſtriotus clara uoce Piceninum de dolis & inſidijs ſuis increpans atq́; redarguens, fœdifragum appellans,in craſtinum ad ineundam pugnam & certamen illum prouocauit,qui nec uerbum reſpondit, ſed circa primam noctis uigiliam collectis ſarcinulis & uaſis (ut aiunt) cũ duce Iohanne,& Gallis arrepta fuga in remotiora loca, dehinc Nuceriã conceſſit,ueritus ne eadem nocte ipſe à Caſtrioto adoriretur. Audiuerat enim illum ſæpiſſime nocturno tempore hoſtem aggredi ſolitũ eſſe. Verum Epirenſis exorta iam luce inſtructo ad pugnam exercitu ſuo,in campum propalam deſcendit,quo cum comite Iacobo uniuerſo exercitu cõcurreret. Eo autem non inuento (fugam enim arripuerat,caſtraq́; uacua atq́; deſerta reliquerat) tum hominis perfidia, tum rei ipſius indignitate impenſius eſt cõmotus. Ratus itaq́; id magno aliquo & audaci facinore uindicandũ,Baretim reuerſus eſt,qui ubi omnia diſpoſuit atq́; firmauit, cõfeſtim ad regẽ Ferdinandum, qui Vrſaræ cũ Italico exercitu & copijs erat,cõtendit. Eſt enim Vrſara oppidũ Appuliæ,quod in dorſo mõtis poſitũ, octo millibus paſſuũ à Nuceria diſtat,à Troia uero quatuor,à mõte autẽ Segiano ſex: diſtabant autẽ uterq́; exercitus ab inuicẽ octo millibus paſſuum: erat enim medius mons Segianus,qui ab urbe Troia per duo miliaria,à Nuceria uero ſex diſtabat. Nam (ut fama ferebat) qui montẽ illum & tumulum cepiſſet prior,ille erat futurus ſuperior in acie, quum propter loci opportunitatẽ ad bellum peragendum, proſequendumq́;, tum rerum omnium maximã cõmoditatem. Ad quẽ occupandũ anteq́; comes Iacobus proficiſceretur,milites ſuos in hunc modũ eſt allocutus:

Caſtriotus Piceninum fœdifragum uocat.

Deſcriptio Vrſaræ, Nuceriæ Troiæ, Segianimontis.

Non me fugit milites,quãta ſit uirtus & fortitudo ueſtra. Nec per ſingula rerũ ueſtrarũ geſta immorari atq́; diſcurrere nũc opus eſſe uidetur, quũ omnia mihi manifeſta & in aperto ſint poſita. Verũ ne ab alto exordiar,pauca in præſentiarũ tantũmodo in mediũ afferre de uobis cõtentus ero. Nonne uos eſtis milites,qui Ferdinandũ regẽ cũ copijs ſuis æquo cãpo collatis ſignis toties fudiſtis atq́; profligaſtis? quẽ & in urbe regia Neapolitana, & poſtea in Bareti oppido obſediſtis, & uniuerſo regno Appuliæ Siciliæq́; ſpoliaſtis,& expuliſtis. Nonne præterea milites uos ij eſtis,qui exercitus, & præſidia Pij Pontificis,& Franciſci Sforciæ ducis Mediolani,quę in auxilijũ regis Ferdinandi ueniebãt, nõ ſemel tantũ,ſed bis in fugam cõuertiſtis, obtruncaſtisq́;? Quid ſupereſt igitur, milites, ut & Appulię,& totius Italię imperiũ uobis uendicetis? Quis reſiſtet? Quis obuiabit uobis? Ferdinandus rex iã fatigatus à uobis, fugatusq́;, arma,&

Oratio Piceni ad exercitũ ſuum.

arma,& furorem ueſtrum fugiens,de imperio iam deſperans,neſcio quo in angulo hucuſq; lautauit. Nunc uero quia hoc præſidij quod uidetis ei allatum nobiſcum bellum non gerere (quia impoſſibile ei) ſed tentare tantummodo contra nos uelle uidetur. Sed heu miſerrimum, & infœliciſſimum hominem,aptum ad fugam potius,q̃ ad pugnam, uictus ſemper à uobis,nunq̃ uincet,profligabimus eum abſq; dubio cũ omni præſidio,ſuppetijs,& auxiliaribus ſuis,delebimus, & ad internecionem dabimus,aut illum (ſi uolueritis) captiuum cum omnibus faciemus,uel è regno fugatũ omnino,& expulſum deijciemus. Eſtote itaq; milites bono fortiq; animo atq; intrepido,& de uictoria certi,quam (ut uidetis) in manibus habemus. Vincere enim nos ſoliti, ſemper uincemus. Fata enim uobis Appuliæ regnum iam promiſerunt. Decretũ,conſtitutumq; iam eſt milites,hæc omnia uobis à ſuperis euenire. Sed quid Appuliæ tantũ? Verumetiam totius Italiæ imperium uobis promitto,urbes omnes,municipia,caſtella,diuitias habebotę,ueſtraq; ſint. Vos ô Galli uiri fortiſſimi,& fortunatiſſimi,terror & pauor Italiæ,totiuaq; orbis. Vbi Romani triumphatores mũdi,quos toties æquo campo tota acie ſemper ſudiſtis & profligaſtis? Vbi Roma totius mundi caput? Nonne à uobis capta incendio conflagrauit? Omnes Patritios & Senatores in ea trucidaſtis. Vos Chriſtiani,uos Macometani,uos omnes ſectæ, gentes, & Barbaræ nationes ſummopere uerentur,timens,& ad nomen tantum ueſtrum & famam fugiunt. Vos bellatores ueri eſtis, uos fatales,uos diuini, uobis non ſolum Appuliæ,Italiæ,ſed uniuerſi orbis imperiũ à Deo promiſſum eſt. Itaq; milites bono,forti,& conſtanti eſtote animo. Hoſtes quos uidetis (pudet enim hoc uobis referre) nihil penitus timeatis, quos hinc ad modicum temporis interuallum omnes captiuos ueſtros fore promitto, aut (ſi uobis placuerit) obtruncare licebit. Eorum diuitias,ſpolia,equos, impedimenta ueſtra erunt. Hoſtes noſtri & aduerſarij fugituri potius, q̃ pugnaturi ſunt. Res cum fugitiuis nobis erit, non cum pugnacibus. Nec hunc Scanderbegum ô milites Epirotarum principem, qui nuper ex Epiro & Macedonia cũ Epiroticis ſuis nudis & inermibus militibus contra nos in regis auxilium huc traiecit quicquã timeatis, aut exiſtimetis,quia ipſe cum agmine ſuo & militibus primo impetu à uobis fuſus, profligatusq; erit. Sunt enim inermes Epirotæ omnes,& nudi,quos noſtri ſcloponarij,& ſcorpionarij prima fronte et ictu de medio tollent atq; proſternent. Sed puto illos potius latituros eſſe,q̃ pugnaturos, quia cõ ſueti & apti potius hac illac circuncurſare,& diſcurrere,q̃ pugnare. Res non cum Turcis eis agenda erit,aut cum Aſiaticis mollibus, & effœminatis hominibus,ſed cum fortiſſimis uiris, & ſtrenuiſſimis militibus, & indomitis Gallis,qui omnes graui armatura armati ſunt. Equi noſtri cataphracti omnes. Itaq; milites minime perdurare in pugna poterunt,ſed à nobis fugati trucidabuntur,ex quibus uictoriam cum triumpho proculdubio reportabimus. Nunc uero Ferdinandus uictus expugnatus,

Laus Gallorum.

ac omni

ac omni regno deiectus atq; priuatus erit, qui tentat tantummodo nunc nobiscū bellū. Hic est eius ultimus conatus. Nihil ô milites ei astutię suę proderunt. Omnia eius consilia & auxilia in irritum cadent, huic bello finem imponemus, urbes, agri, cętera omnia uestra erunt milites. Vos cū liberis, coniugibus, posterisq; uestris hæc omnia perpetuo possidebitis.

Properat Piceninus ad occupandū montem Segianū, quem prius à Scanderbego præoccupatū inuenit.

Postq; comes Iacobus his finem fecit, properans ad occupandū montem Segianum, illum à Scanderbego iam præoccupatū inuenit. Ex quo mœstus princeps admodum in castra reuersus de uictoria (ut aiūt) diffisus, Castrioto illam adiudicauit. Qui tamen (ut erat callidi ingenij, rerumq; militarium peritus) ad confirmandum militum animos, conuersus ad suos:

Exhortatio Piceninī ad suos.

O socij, inquit, & cōmilitones mei amantissimi, strenuissimiq;, nunc̄ certe de uictoria diffidendum, neq; desperandum est, nusquam euentus incertior, quàm in bello. Quum totum istud, quicquid est uictorię, in incerto sit, & in manu (ut aiunt) fortunæ. Proinde fortiter & intrepide incumbamus, in hostem irruamus, & cum eo acerrime dimicemus, ut uel uitæ prodiga uirtus, uel belli sors aliqua nos tandem superiores ostēdat.

His ęditis, Piceninus decreuerat, ut contractis iam undecunq; copijs in unum, & Gallico præsidio tota acie, totisq; uiribus cum Albano principe decerneretur. Hoc facto pronunciant ambo, arma expedirent milites, animosq; ad supremum certamen, non in unum diem, sed in perpetuum, si fœlicitas adesset, uictores Iohannes dux. An Ferdinandus rex iura Appuliæ daret, ante crastinam forte noctem scituros uniuersæ Dauniæ, Calabriæq; regnum uictoriæ præmium fore. Par periculum præmio quibus aduersæ pugnæ fortuna fuisset. Nam neq; Albanis effugiū ullum patebat in aliena terra, ignota q;. Ad hoc discrimen procedunt postero die duo longe strenui principes, duo dariissimi duces, duo fortissimi exercitus, multa ante parata decora, aut cumulaturi eo die, aut euersuri. Anceps igitur spes, & metus miscebant animos, contemplantibus modo suas, modo hostium acies cum oculis magis quàm ratione pensarent uires, simul læta, simul tristia obseruabantur, quæ ipsi sua sponte non succurrebant, ea duces admonendo, atq; hortando subijciunt. Scanderbegus primo decem & octo annorū spatio in terra Asiatica, Macedonica, Thracia, & Epiro res gestas, tot duces Turcarum, & Mahumetanę sectę, tot exercitus occidione occisos, & sua cuiq; decora, ubi ad insignē alicuius pugnę memoriam uenerat, referebat, comes Iacobus in Piceno, Appulia, & Italia recentia prælia. Ad hoc colloquium Castriotus in secreto habitum, ac liberum fingēti qua uelit flecti, ominatur, quibus quondam auspicijs patres eorū pugnauerint. Ad Mocreum, Tumenistum, & Modrissum, ea illis exeuntibus in aciem portendisse Deum, adesse sinē belli, ac laboris in manibus esse prędam Gallici, Picenini q; exercitus uictoriā, reditum domū in patriam, ad parētes, liberos, cōiuges, penatesq; Deos, adeò celsus hæc corpore, uultuq; ita lęto, ut uicisse iam crederes, dicebat.

Summa bellorū, quæ gessit Scanderbeg intra annos decem & octo.

Instruit

Instruit deinde primos pedites, scloponarios, post eos scorpionarios, ac sagittarios, cum funditoribus, hastatis Illyricis, cum Epiroticis permixtis postremam aciem clausit. Non cõfertas autem cohortes ante sua quenq; signa instruebat, sed manipulos aliquantum inter se distantes, ut esset spatium, quo cataphracti hostium equites, & grauis armaturæ accepti, nihil ordines turbarent. Regem cum Appulo & Italico equitatu à sinistro cornu, Mosen, Giurizamq; à dextero oppositi, uias patentes inter manipulos antesignariorum Dibranis suis, & Macedonicis (ea leuis armatura erat) compleuit. Dato præcepto, ut ad impetum Gallorum equitum & cataphractorum, aut post rectos refugerent ordines, aut in dexteram, leuamq; discursu applicantes se antesignanis uiam, qua irruerent in ancipitia pila, & tela, Gallico equitatui, & hostili equiti grauis armaturę darent.

Bellum Sedan derbegi cum Gallis.

Comes Iacobus ad terrorem primum tormenta super currus, & quadrigas imposita instruxit, dehinc sclopos, scorpionariosq;, ac pedites longis hastę permixtos, in secunda uero acie Appulos, modico interuallo relicto, subsidiariam aciem, auxilium Ligurum, Brutiorumq; militum instruit. Equitatum etiam ipsum circundedit cornibus, dextrum Galli, sinistrum Itali tenuerunt. Varia hinc & inde exhortatio in utroq; exercitu erat, inter tot homines, quibus non lingua una, non mores, non lex, non arma, non uestitus, habitusq;, non causa militandi eadem esset, auxiliaribus & præsens, & multiplicata merces ex præda ostentatur. Galli proprio atq; insito in Italos odio accenduntur. Liguribus campi uberes Italię deductis ex asperibus montibus in spem uictoriæ ostentantur. Alijs aliæ spes ac metus iactantur. Appulis mœnia patriæ, Dij penates, sepulchra maiorum, liberi, cum parentibus, coniuges pauidę, aut excidium, seruitiumq;, aut uictoriam, & Appuliæ imperium, nihil aut in metum, aut in spem, medium ostentatur. Cum maxime hæc Imperatores & duces exercitus hinc inde suarum quisq; gentium ad suos milites agerent, tubæ, cornuaq; ab Albanis cecinerunt, tantusq; clamor simul ortus est, & pariter uno eodemq; impetu atq; uelocitate in hostes concursum, ut citius primam aciem oppressserunt, q̃ hi tormenta sua potuerint (celeritas enim q̃ plurimũ in re bellica ualet, sæpenumero consilium præuertit, ordinemq; disturbat atq; confundit) Nam equi tormentorũ tanto sunt terrore perculsi, ut in suos sinistro maxime cornu conuerterentur. Italis addidit faciem Moses & Giuriza perculsis terrorem, nudaueruntq; ab ea parte aciem equestri auxilio. Pauci tamen equorum cum tormentis in hostem acti inter scloponariorum, scorpionariorum, & peditum ordines, multis acceptis uulneribus, ingentem suorum stragem ędebant, nanq; dextero cornu ipsorum Gallorum equites in fugam uerterunt. Rex Ferdinandus, ut turbatos uidit hostes, addit pulsis terrorẽ, utrinq; equite nudata erat Appula acies, cum pedes concurrit, nec spe, nec uiribus par. Igitur primo impetu extemplo mouere loco hostiũ aciem Albani. Ala deinde, & umbonibus pulsantes in summotos gradu illato aliquantum spacij, uelut nullo

resistente

reſiſtente inceſſere, urgentibus & nouiſſimis primos. Vt ſemel motam aciem ſenſere, quod ipſum uim magnam ad pellendum hoſtem addebat, apud hoſtes auxiliares cedentes ſecunda acies Appuli, & Ligures, adeò non ſuſtinebant, ut cõtra etiam ne reſiſtentes pertinaciter primos, cedendo ad ſe perueniret hoſtis, pedem referret. Igitur auxiliares terga dant repente, & in ſuos uerſi, partim refugere in ſecundam aciem, partim non recipientes cedere, uti pauloante non adiuti & tunc excluſi, & propè duo iam permixta prælia erant, cum Appuli ſimul cum hoſtibus, ſimul cũ ſuis cogerentur conſerere manus, non tamen ita perculſos, iratoſq; in aciem accepere, ſed denſatis ordinibus in cornua, uacuumq; circa campum, extra prælium eiecere pauidos fuga, uulneribusq; milites, ne certam & integram aciem miſcerent. Cæterum tanta ſtrage hominum armorumq; locum in quo ſteterant ante auxiliares compleuerant, ut propè difficilior tranſitus eſſet, q; per confertiſſimos hoſtes fuerat. Itaq; qui primi fuerũt haſtati per tumulos corporũ, armorumq;, & tabẽ ſanguinis, qua quiſq; poterat ſequentes hoſtem & ſigna, & ordines confuderunt. Scorpionariorum ſagittariorumq; ſigna fluctuare cœperant, uagam ante ſe cernentes aciem, quod Scanderbegus ubi uidit, receptui propere canere haſtatis iuſſit, & ſaucijs in poſtremam aciem ſubductis ſcorpionarios ſagittariosq; in cornua inducit, quo tutior firmiorq; media haſtatorum acies eſſet. Ita nouum de integro prælium ortum eſt, pugna atrox, & prælium utrinq; maximum fit. Cadunt non rari, ex utraq; parte certamen in integrum diem protrahitur, Mars fluctuat, uictoria modo hinc, modo inde flectitur. Quippe ad ueros hoſtes peruentum erat & armorũ genere, & uſu militiæ, & fama rerum geſtarum, & magnitudine uel ſpei, uel periculi pares, ſed numero Scanderbeganus ſuperior erat, & animo, quod iam equites leuis armaturæ, iam cataphractos fuderat, iam prima acie pulſa, in ſecunda pugnabat. In tempore Moſes & Giuriza pulſos per aliquantum ſpacij ſecuti equites, reuertentis in aduerſam hoſtiũ aciem, incurrere. Is demum equitum impetus perculit hoſtem, multi circumuenti, unaúe cęſi, per patentem circa campum fuga ſparſi, obſidente omnia equitatu, paſſim interierunt, Appulum, ſociorumq; cęſa eo die ſupra quatuor millia, mille fermè uiri capti ſunt, cũ ſignis xxv. militaribus, uictores ad mille cecidere. Comes Iacobus cũ duce Iohanne paucis equitibus inter tumultum elapſus perfugit, omnia & in prælio, & ante prælium priuſquam ex cederet pugna expertus, & confeſſione etiam Scanderbegi, omniumq; peritorum militiæ, illam laudem adeptus, ſingulari arte, aciem eo die inſtruxiſſe uiſus eſt, tormenta enim in prima fronte poſita, quorum fortuitus impetus, atq; intollerabilis uis, ſigna ſequi iuſſa, & ſeruare ordines, in quo plurimum ſpei ponerent, Albanos & Epirotas prohiberet. Deinde auxiliares ante Gallorũ aciem collocati, ne homines mixti ex colluuione omnium gentium, quos non fides teneret, ſed merces, liberum receptum fugæ haberent, ſimul primũ hoſtium excipientes impetũ, illos fatigarent,

Appuli cũ ſuis, & cum hoſtibus manus conſerunt.

Victoria incerta.

Appulum et ſociorum quot millia cęſa.

Comes Iacobus fugit.

ac ſi nihil aliud,alij miſſilibus,alíj uulneribus ſuis ferrum hoſtium hębe-
tarent. Tum ubi omnis ſpes eſſet milites Gallos,Brutioſcꝫ fuiſſe colloca
tos,ut omnibus rebus alijs pares,eò quod integri cum feſſis ac faucijs pu
gnarent,ſuperiores eſſent.Appulos interuallo quocꝫ diremptos, incer-
tos,ſocij an hoſtes eſſent,in poſtremã aciem ſummotos.Hoc ædito uelut
Comes Iaco- ultimo uirtutis opere,comes Iacobus cũ perfugiſſet,incognitus, errãſcꝫ
bus à fuga lati hincinde per Italiam,uiliſſimo indutus habitu latitauit, donec à Franci-
tat in Italia ui ſco Sforcia Mediolanenſium duce dolis atcꝫ blanditijs pellectus, falſiſcꝫ
liſsimo habito. deceptus nuptijs,eius gener factus, moxcꝫ ad Ferdinandum regẽ tancꝫ
Dux Ioannes amicus miſſus,ab eo necatus, diem ſuum obijt. Dux uero Iohannes à re
fuga ſibi conſu gijs & Scãderbeganis militibus perſecutus, Troiam uix auſugit, qui per
lit. Iunẽ tractus in urbẽ exceptus eſt,indecꝫ latẽter noctu ad mare Liguſticũ
ſeſe proripiens,nauimcꝫ conſcendens,iterũ in Galliam reuerſus eſt. Scan
derbegus confeſtim expugnatis hoſtium caſtris,direptiſcꝫ, cum ingenti
præda Neapolim unà cum rege Ferdinando clariſſimo triumpho inue-
ctus eſt,deductis in triumpho captiuis. Tum patuere facta gratulatione
omnia in urbe templa,ſupplicationes decretæ,ludi cuiuslibet generis, &
Triumphus conuiuia publice per urbẽ undicꝫ triduo celebrata ſunt. His itaqꝫ æditis
Scanderbegi profligato hoſte,de illocꝫ uictoria fœliciſſime potita,decreuit Ferdinan-
& regis Fer dus ſimul cũ Albano principe inſtructis copijs omnibus uniuerſum re-
dinandi. gnum Appuliæ,Calabriæ,ac Siciliæ obequitare,ac perluſtrare. Quo ur
bes,ciuitates,oppida,& loca omnia quę ad hoſtem iam defecerant,uendi
caret,recuperaretcꝫ. Hoc facto, omnia breui in fidem Caſtrioti recepta
ſunt,& in poteſtatem regis redacta. Nam ij oẽs Scanderbegi fidem, ma-
gis cꝫ regiam ſunt ſequuti,uerebãtur enim in ditionẽ regis uenire,et fidei
ſuę ſeſe cõmittere. Timebãt nancꝫ cum,ne propter rebellionẽ, quam fece
rant,& uiolatã regi fidẽ,ſe omnino perditũ ire. Verum Scanderbego fi-
debant,qꝫ ſi ipſe fidẽ ſuã,publicamcꝫ tum de eorũ ſalute, tum liberorũ ac
bonorum ſuorum promitteret,ne quicꝫ mali ſibi euenturum eſſe, ſed à
rege ſalutem,incolumitatem ſuam,ſuorumcꝫ omnium,necnon impuni-
tatẽ,ac indemnitatẽ penitus cõſecuturos ſperare. Quapropter ſic omnia
à Scanderbego rege recepta,ac breui uniuerſum regnũ eſt recuperatum.
Verum unum tantummodo expediẽdum in prouincia ſupererat, quod
à Scanderbego perfacile admodum expeditum fuit. In urbe enim Trani
Siculus quidam Fuſianus nomine erat,uir ſtrenuus atcꝫ bellicoſus, quẽ
rex Ferdinandus iampridem antecꝫ Galli in Appuliã irruiſſent, cũ præ-
ſidio ibidem miſerat,copijscꝫ prȩfecerat. Qui dũ uniuerſa prouincia in-
cẽdio,Gallicocꝫ tumultu ȩſtuaret,arderetcꝫ, libertatẽ in urbe occupauit,
& tancꝫ tyrannus in ea factus eſt,putans regem,qui iam à Gallis è regno
ferè deiectus fuerat,amplius imperium in ea,necꝫ poteſtatẽ uendicaturũ.
Ad quẽ maxima ex omni colluuiõe manus cõfluxerat,quotidiecꝫ cõflue
bat ob prȩdȩ cupiditatẽ & dulcedinẽ,quã cõtinue per prouinciã agebat.
Quæ omnia quum Scanderbegi aures pulſaſſent, communicata re cum

Ferdinando

Ferdinando rege, ipſe relicto eo cũ Italico exercitu in campo, modica tantum ſuorum manu delecta, ad Fuſianum proficiſcitur, qui quũ Scanderbegum ad ſe euntem uidiſſet, ei occurrit, & utercꝫ aciem egreſſi, ex equis deſilientes, remotis hincinde pari ſpacio & interuallo militibus, ad inuicẽ colloquendum congreſſi ſunt. Scanderbegus uero prior ſic illum breuibus alloquitur: Fuſiane uir egregie & præſtans, non dubito quin ad aures tuas iam peruenerit, profligato, cæſoꝫ Gallorum exercitu, omnia in regis poteſtatem peruenisſe. Tu tantum ſolus (neſcio enim quo ſpiritu, qua mente ductus) ab eo tam alienatus es, ut regiæ poteſtati ac uoluntati reſiſtere uidearis, qui iam & amicus eius, & præfectus eras, quod non poſſum non ſummopere admirari., Sed mi Fuſiane, ſi audieris me, profecto multa tibi bona & commoda conſequi poteris. Nam ſi tu iterum in regis amicitiam & beneuolentiam redire uolueris, quod omnino (ſi tibi mens ſana) faciundum eſt, honores, dignitates, præfecturas (me duce & autore) tibi à rege non defuturas promitto, dummodo urbẽ Trani cum eius arce in regiam poteſtatem tradas. Sin autẽ alia mens, aliusꝫ animus eſt, tibi tanꝫ hoſti & inimico regis bellum indico, atꝫ propono, cuius profecto iram atꝫ indignationem quo pacto te effugere poſſis, non uideo. At Fuſianus qui aura populari, & fortunæ afflatu elatus, inſolens atꝫ audax factus fuerat, Scanderbego reſpondiſſe, dixiſſeꝫ fertur: Non prius ſe dimiſſurum regi urbis Trani poſſeſſionem, ꝙ ab ipſo omnia & integra ſtipendia conſequeretur, quę à tempore, die & hora aduentus ad illum ſui hucuſꝫ cum eo meruerat. Præterea primam poſt regem præfecturam, præter hæc alias quoꝫ conditiones regi potius imponere, ꝙ ab eo petere uolebat. Quæ omnia tum contra honorem, regisꝫ decorem, tum Scanderbegi dignitatem erant. Et tandem ipſe multis conuitijs, obprobrijs, atꝫ contumelijs, tam in regem, ꝙ in reginam, prorupit. Quæ quanꝫ oĩa Scanderbegus ęgreferret, cõcoquere illa nõ ualens, ira atꝫ indignatione ualde cõmotus, manus in eum injeciens apprehẽdit. Ad quẽ Scanderbegani milites conſeſtim cõuolantes ſine motu & reſiſtentia Fuſianorum in uincula coniecerunt, ſecumꝫ abſtulerunt. Qui quũ ſe captiuum Scanderbegi eſſe perſpexiſſet, ueritus ne in manus regis traderetur, ſtatim à Scanderbego conditiones petit, dixitꝫ, ſi ab eo libertatem & incolumitatẽ conſecutus fuiſſet, urbem Trani cum eius arce libere & expedite in poteſtatem ei daturum. Quo facto, & fide data, ingreſſus Scanderbegus cum copijs ſuis quiete, pacificeꝫ in urbem, capta eius poſſeſſione, impoſitoꝫ ibidem pręſidio firmiſſimo, Fuſianum à uinculis ſolutũ libertati tradidit atꝫ conceſſit. Qui cũ omni ſuppellectili & familia ſua nauim aſcendens, magno cũ honore atꝫ beniuolentia à Scanderbego diſcedẽs è portu Trani in Siciliam adnauigauit. Caſtriotus uero victor regis exercitui coniunctus eſt. Poſtꝫ igitur omnia in regis ditionem & poteſtatẽ uenere, & uniuerſum regnũ ac imperium pacatũ tranquillumꝫ effectũ, et omnis timor et tumultus in prouincia ſedatus eſt, rex cũ Scanderbego

Scanderbeg Fuſiano loquitur.

Superbũ Fuſiani reſponſum

Scanderbeg urbem Trani accipit.

Fuſianus abit in Siciliam.

impoſito ubiq; locorũ firmiſſimo præſidio, ouantes poſthac ad regiam urbem ambo reuerſi ſunt. Interea Oratores Pij Pontificis, ducis Mediolani, ac omnium ferè Italiæ principũ, cũ ingenti gratulatione, maximisq; donis ac muneribus ad regem Ferdinandum, & Scanderbegum peruenere. Verumenimuero, prius Pontifex ſummus longe maiora atq; excellentiora Albano principi donauit. Non enim auro tantum & argento, ac tẽporalibus rebus, bonisq;, ſed etiã ampliſſimis priuilegijs, & alijs ſpiritualibus beneficijs, ornauit, decorauit, accumulauitq;, promittens ei, ut cum primum ipſe in Epirum & Macedoniam, cum expeditione, & exercitu Chriſtiano aduerſus Turcas traieciſſet, quod breui ſe facturum propoſuerat, non ſolum diademate impoſito regem illum Epiri, Macedoniæ Thraciæ, totiusq; nouæ Romæ declaraturum, uerum etiã uniuerſo Chriſtianorum exercitui, & cruceſignatorum copijs omnibus præfecturum, præpoſiturumq;. His exactis iam annus agebatur, ex quo Scanderbegus cũ copijs & exercitu ſuo in Appuliam traiecerat. Videns igitur iam bello Appulo finẽ impoſuiſſe, regem Ferdinandum in ſedem & imperium collocaſſe, reliqua omnia in prouincia ex uoto abſoluiſſe, uolens in Epirum cum exercitu ſuo redire, tranſfretareq;, ſuper multis prius cum rege collocutus eſt multa. Exhinc Ferdinandus uero anteq; Scanderbegum à ſe dimitteret, conuocatis omnibus caſtrorum principibus, & præfectis in concionem, ſic cum eſt allocutus: Etſi unquam, Scanderbege princeps illuſtriſſime, nomini tuo deditus fui, nunc uero in præſentiarum permaxime tibi deditiſſimus ſum, plura etenim profecto, ac ſupra q; de te dici & prædicari ſolet, ego corã re ipſa & uidi, & iam expertus ſum. Nec mirum cum tu huiuſmodi progenitoribus, & loco originem traxeris, in uictiſſima ſiquidem Epiro, ſiue Albania, quæ quondam Macedonia dicebatur, in qua tot generoſiſſimi & inuictiſſimi principes, tot fortiſſimi & ſtrenuiſſimi duces, & imperatores orti in ea ſemper floruere, qui uel totũ terrarum orbem armis acerrime pugnando ſubegere, quibus poſtea ſucceſſiue progenitores tui, tuq; inuictiſſime princeps diuinitus, & tanquã cœlitus demiſſus, ſucceſſiſti, quo tot tantaq; præclara, & propemodum immortalia pro re Chriſtiana gereres, & fidem catholicã, orthodoxamq; defenderes, illuſtrareſq;. Quid in primis de te, tuisq; rebus præclariſſimis, Princeps ſereniſſime, commemorem? quo modo tu admodũ puer apud Amurathem Turcarum principem à parente tuo in obſidem cum fratribus tuis datus, ab eoq; poſtmodum præfectus copiarum creatus, ualidiſſimos hoſtium exercitus tam in Aſia, q; in Europa fudiſti, profligaſtiq;. Quomodo tu coram eodem Ottomano principe, à fortiſſimis uiris, & ſtrenuiſſimis ducibus ſingulari certamine prouocatus, præclarã egregiãq; uictoriã ſemper reportaſti. Quomodo ingenio tuo ſingulari & prudentia oẽs eius inſidias fictas, ac ſimulatas fraudes, quas ſæpe ſæpius q; in mortẽ tuã molitus fuerat (extinctis tñ ille prius ueneno fratribus tuis) fortiſſime, egregieq; ſemper euaſiſti, ac eximia arte illa tua, animiq; inuicti

Oratores Pij Pont. & aliorum principũ ad Scanderbegum.

Colloquiũ regis Ferdinandi & Scanderbegi.

Oratio Ferdinandi, plena laudum Scanderbegi.

inuicti celsitudine uniuersum regnum tuum auitum,& paternum, breui temporis interuallo è manibus eius extorsisti, tibiq; pręclare uendicasti. Quo modo tu tot fortissimos, maximosq; exercitus, & innumeras eius copias, parua (ut ita dicã) manu in fugã cõuertisti, duces & imperatores cepisti,& obtruncasti ipsum quoq; Amurathẽ principẽ, qui in te,copijs suis omnibus & maximis irruerat,tandẽ ad durã, turpissimamq; mortẽ cõpulisti. Omitto prẽterea,quo modo tu ingentes munitissimosq; exercitus Mahumetis principis,qui tot et tanta mala ac damna,tot iniurias ac contumelias Christianis,& Catholicæ fidei intulit, fortissime debellasti. Tu ille Scanderbege princeps es,qui tum tua,tum tuorũ ferè oĩm cõtessione,qui tecum omnibus expeditionibus & pugnis semper interfuere, supra tria millia Turcarũ propria manu pugnando solus obtruncasti. Tu es,inquã,principum inuictissime,quo in re tumultuaria & subita promptiorem neminẽ,celerioremq; neminẽ ullus unq; uidit. Ideo te sæpius dixisse memini,multitudinẽ imperantiũ nullo pacto laudandã, q; propter sententias uarias,& dissensiones sæpius Respublicæ magnas calamitates passæ essent,prẽsertim cũ in bello,req; subita mature facto opus sit. Nam bellorum necessitates humana consilia, & cunctationes non expectant. Cõparare enim soles multitudinẽ imperantium,et unius principatũ duobus animalibus,quorũ alteri plura essent capita,alteri uero unicũ tm̃,quę cum uenatorũ iacula fugerent,pariterq; truncũ arboris uetustę ingressiq; à uenatoribus circũdatę,nõ inde aliter extrahi possent,nisi adhibito igni, accensoq; trunco. Bestia cui unum caput erat,subito & festinato consilio in fugam se cõuertit,& in locũ tutum se recepit. At cui plura erant capita, diu cogitans,quo pacto sibi salutẽ uendicet,igne correpta,statim absumpta fuit. Idem Reipublicę,siue populari frequẽter accidere dicis,quę longo ambitu sententiarum atq; consiliorũ distractę cadunt,labunturq;. Ex quo optimũ tibi semper est,si ab uno principe sapientissimo cuncta regerentur. Tu ille,inquã es,cui toties equo campo,collatisq; signis cũ hoste cõgredi cõtigit. Verumenimuero alias quoq; uirtutes tuas, inuictissime Princeps,taceo,aliaq; cõplura egregia,ac diuina propè facinora,quę cõmemorare longũ esset,quibus cũ omni uetustate,unus ętate nostra facile potes cõtendere. Venio tandẽ ad ea,quę nuper ipse oculis meis perspexi. Nam quum tu,Principum inuictissime, omni sublata mora istuc ad nos nauigasti,cõuolastiq;,& hostis,qui nos uallo,& obsidione iam cinxerat, nomen tuum tantũ audiuisset,priusq; te uidisset,derelicta urbis obsidione,fugã arripuit,quo timorẽ de te suum cunctis indicauit. Quẽ tu postea persecutus eximia uirtute tua,& singulari scientia,tuorumq; ducũ,& militum incredibili fortitudine,collatis ęquo campo signis, iusto prælio superasti,profligasti,insignemq; de eo uictoriã & triumphum reportasti. Me ingenti honore,laude,& gloria in regiam sedẽ reposuisti, uniuersum regnum,& imperium breui mihi pacatum, atq; tranquillum reddidisti. Proinde quo fructu,qua mercede,quo præmio,quo honore, quibusue

Scãderbeg sua manu tria mil lia Turcarum occidit.

Multitudo imperantium nõ laudanda.

Optimũ si ab uno sapientiss: mo principe cũcta regãtur

meritis,tot,tantisq; tuis in nos officijs ſufficiam,non uideo,uel quonam pacto argumentū aliquod non ingrati animi aperiam tibi, non reperio. Regnū itaq; meū,& imperiū,quicquid mihi eſt,quicquid habeo, poſſideoue,quicquid ero,quū à deo diſceſſerim,ad te refero,cōditoris, parentis loco mihi ſemper eris. Omnia igitur noſtra,uitā quoq;,animā ipſam,& ſi quid altius & potentius in anima latet, in tua manu & poteſtate eſſe exiſtimato. Ius omne,imperiumq; noſtrum tibi tuisq; ſemper commune,nihil à te diuiſum, nihil ſeparatum,æqua nobis utriusq; pariq; lance atq; proportione ſit regnandi poteſtas. Poſtq; rex his finem fecit,ſupplicationes decretæ,lectiſternia,puluinaria turribulis cū incenſo anteianuas poſitis, omni effuſa ciuitate erecta atq; parata. Alia quoq; diuina Deo optimo,immortaliq; pro uictoria peracta atq; perſoluta ſunt. Poſt hæc haſtiludia,certamina cuiuſcunq; generis,uenationes,alia quoq; ſpectacula ędita. Quibus omnibus peractis,Rex omnes ferè Scanderbeganos milites,unumquenq; uarijs ac diuerſis donis & muneribus ornauit, decorauitq;. Sed præcipue & in primis ipſum Scanderbegum principē, quem & patrem ſemper in poſterum appellauit. Cui præcipuo amore, ac ſingulari beneuolentia,prȩter ingentē auri atq; argenti copiā;equosq; Italicos loricatos,ſeu cataphractos,cȩteraq; arma,dona militaria egregia ac prȩcioſa,urbē Trani,& duo nobiliſſima,ac munitiſſima oppida in regno Appuliæ dono dedit. Quorum alterū mons Garganus dictus, ubi præclara urbs Simpontum,ac uenerabile templum in diui Michaëlis honore conditū eſt. Alterū uero quod diui Iohannis Rotundi appellatur. Quam quidē urbē & oppida Rex Scanderbego,& eius filijs ac poſteris, cū omni agro libere dedit,atq; perpetuo poſſidēda,fruendaq; conceſſit. Pace igitur per uniuerſam Dauniæ Appuliæq; regionem, terra, mariq; parta,Scanderbegus magna parte exercitus ſui & militū ad naues,et triremes,quȩ in portu Trani erant prȩmiſſa,ipſe deinceps in mutua crebraq; cū rege oſcula profuſus (emanantibus utrisq; lachrymis) ab eo diſceſſit. Qui à cōpluribus principibus & ſatrapis regis comitatus, per lætam pace nō minus q; uictoria Dauniam,effuſis non urbibus modo,ad habendos honores,ſed incolarum,& aggreſtium turba,obſidente uias, ad mare,in portum peruenit,& ueluti triumphans naues aſcendit, & expectata proſpera nauigatione uento ſecundo,mox è littoribus Appuliæ ſoluens, nauibus Dyrrachij portum partim,partim portum quendam qui ab incolis caput Lachi dicitur,applicantibus,ſaluus & incolumis cum uniuerſo peruenit exercitu. Inde expoſitis copijs omnibus,lætus & feſtiuus per Epirū effuſis undiq; urbibus,& agreſtibus ingenti plauſu,& lætitia procurrentibus omnium regiam urbem Croiæ inuectus eſt. Vbi omnia lætra & proſpera inuenit,ad quē quotidie nouȩ gratulationes, noui Oratores,cū donis & muneribus ex ſocijs,regulis,& principibus confluebant.

Ferdinandus rex parētis loco habet Scanderbegum.

Mons Garganus. Simpontum. Diui Iohannis Rotundi.

Caput Lachi.

Et hic finis belli Appuli xvij. anno regni Scanderbegi, qui inſignis,& lętus fuit.

Marini

MARINI BARLETII SCODRENSIS SACERDOTIS, DE VITA ET GESTIS Scanderbegi Epirotarum Principis, Liber Vndecimus.

DVM SCANDERBEGVS IN APPVLIA MORARE tur, antequam transfretasset, & inducię pacis factę inter ipsum et Turcarum principem finirentur, Mahumetes per id tempus secunda usus est fortuna. Is enim nõ parua additamenta regno & imperio suo fecerat. Nam multa tam à Græcis q̃ à Macometanis in Asia atq; Europa abstulerat. Inflatus itaq; Barbarus tanto rerum incremento, ad Scanderbegum opprimẽdum (id quod animum suum semper intendit) conuersus est, contra quem Synam præfectum suum cum uiginti millibus misit, ut improuisus eum adoriretur. Sed Scanderbegus subito ab amicis præmonitus, cum octo millibus equitũ peditumq; illi occurrit, & montẽ quendam, qui Mocres dicitur, quo ipse Synam cum exercitu suo transiturus erat nocturno tempore præoccupauit, quem ex improuiso aggressus cum omni exercitu suo fudit atq; dissipauit, quorum maior pars, amissis signis & impedimentis, cæsa est, ipse uero Synam uix cum paucis aufugit, multi ex Barbaris, qui uiui capti fuere, pecunijs redempti sunt, quas Scanderbegus simul cũ reliquis spolijs, & impedimentis militibus suis donauit. Per idem quoq; ferè tempus Assambegus citra Ocridam xxx. millibus superatus uno tantummodo eodemq; memorabili prælio, uel prostratus potius, Scanderbegi non clementiam minus, quàm bellicam uirtutem sensit. Pugnans enim ipse acerrime, & omnibus circa se corporis sui custodibus occisis, equo quoq;, sed non lætaliter confosso, & ipse uulneratus est sagitta dextro brachio. Et quum in ea rerum omnium difficultate, tum tantæ cladis suę recenti memoria, atque spectaculo, tum uulneris dolore, & quod maxime cætera augebat mala, nocte superueniente obrutus, paucis circa se ex reliquijs suorum apparentibus, prout enim fors quenq; fugaq; hoste insequente tulerat, se receperant atq; latitabant lucem expectantes. Multi tamen hostem magis, quàm nocturni incommoda itineris timentes cum tenebris ipsis in tutiora loca euasere. Ille in monticulo quodam uel sylua potius, non longe à nostrorum finibus, à castris uero quatuor passuum millibus se recepit, rerum omnium, ac uiæ lociq; ignarus, sed non diu sagacitatẽ Epirensis militis latuit. Antelucanus enim explorator cũ omnia perlustrasset, atq; obseruasset, ad ducem illico cõuolans, rem oẽm aperit. In hoc tantummodo deceptus, quod propter opacitatem loci, & arborũ densitatẽ, maiorẽ hostium numerũ fore credidit, affirmauitq;, ita ut Scanderbegus ipse equũ cõscendens, ad eas uictorię reliquias expediẽdas conuolaret, equitatu ferè omni sequẽte. A longe ueniẽtẽ Barbari cõspicati,

Syna præfectus Turcæ cũ uiginti millibus uult Scanderbegum inuadere.

Assambegus cum triginta millibus superatur.

Consilium, ut inermes oēs ac pedites uictori obuiam procederent.

& mœsti omnia mœstiori duci exponentes in consilio eius non militare fortasse, imperatoriumq; necessarium tñ, atq; salubre consilium ineunt, ut inermes omnes pedites q; uictori obuiam progrederentur. Et ita dux autor q; consilij multo deformatus cruore, ac squalore obsitus, non Marco Antonio absimilis, ad lepidum ex Mutinēsi clade illa fugienti, primus ante suos uadens, & ducis nostri habenas apprehendens, sola ac præclara uoce illa, se suos q; omnes saluauit. Immo & cultorem uix credibilem calamitatis suæ inuenit, ô Scanderbege, clamitans, quó tendis? in quē strinxisti ferrum? in quem spicula direxisti? Non semper uincere decorum, non glorioſum est, uinci patiare interdū, uinci patiare. Ita uictus melius, q; uictor uinces, & laudabilius clementiæ tuæ, q; hostilium triumphos exercituum atq; uictoriarum numerabis. Subridens (ut moris sui erat) Epirota, & ad suos conuersus: Nihil, inquit, mala fortuna acutius: nihil necessitate prudentius, q; scite, q; eleganter uicti loquimur, quę nunq; sciremus uictores, & hostilem quoq; manum apprehendens, bono animo esse iubet, neq; enim quicq; uel crudele, uel seruile passurum. Deinde à se dimissum coli curariq; acuratissime iubet, & necessarijs omnibus adiutum, à quibusdam suorū in tutissima loca deduci. Quid enim per Deū immortalem pulchrius, quidúe laudabilius, q; profligato hoste, atq; prostrato in calamitate, atq; miseria posito, constitutoq; illius scire, atq; misereri uelle. Ipse cum exercitu hincinde obequitans, ubi omnia insidijs tuta cognouit, in castra se, & demum non longe à Croia recipiens, reliquā uictoriæ lætitiam atq; uoluptatem est secutus. Iussumbeg quoq; eiusdem & iter, & fortunam paucis post diebus imitatus est, eo præsertim cladi iniuriæq; obnoxior, quo militum numero pauciore hostem & uictorem, & cruentū adhuc tentauit. Nam cum xviij. millibus Scopiam ingressus, Epiri quoq; interiora penetrare conceperat animo, non tot suorum cladibus, non recenti Assambegi strage satis edoctus atq; perterritus. Scanderbegus eius aduentu audito, miratus tantam hominum uelut certam obliuionem, uel sanguinis sui sitim, ad milites conuersus inquit: Agite dum Commilitones mei, gens laboribus, uel uictorijs potius nata, prodeamus obuiam nouo hosti, nouo imperatori, honoremus hominem nos, mihi credite, primo congressu honoraturum. Acclamationes undiq; audite, & castris motis miles secutus. Vbi iuxta Scopiam deuentum, exploratoribus præmissis Epirensis, signo belli dato, in hostem effusis undiq; habenis irrumpit. Irrumpentem Barbarus non animis, non consilijs satis ad pugnam paratis, tumultuandi potius q; confligenti similis excepit. Nunq; tantum sui contemptum, nunq; tantam hostilem audaciam ratus, ut sic longe fines suos egressus cum hoste, & in hostilibus locis fortunam belli experiretur. Vbi neq; uictus euadere, uel copias reparare, neq; uictor satis tutus foret. Itaq; primo fermè impetu Iussumbeg & animo & uiribus fractus, fugam arripuit. Idem reliquus exercitus nō multis uix trecentis amissis, reliquos inordinatos & palantes, eques noster in-

Vincere non semper decorum.

ſter inſecutus, clade inſperata afflixit, quum tutam fugam in ſuis locis crediſſent, & cæſorum corporibus duorum amplius millium numerum repleuit. Pauci uiui capti propter ducendi incommoda, ne impetus ab agreſtibus fieret, & uiæ longinquitatem. Iuſſumbego copias inſtaurare paranti, & inſidias quaſdam molienti hoſti milites non aſſenſere, ſed fugã ſecuti ingrati magis redire principi, cq̃ non redire maluerunt, recenti à Scanderbegi clade exemploq́ ſatis excuſati. Sed nunquam ſucceſſor tantorum periculorum, nunquam hoſtis Scanderbego defuit.

Carazabeg quendam Aſiaticum multis expeditionibus celebrem uirum, & ſenem, iam ingentis apud Mahumetem autoritatis, prout apud patrem Amurathem fuerat, gloriæ huiuſce dulcedo exagitabat, qualis iuuenes ſolet, uel mala fortuna potius, quæ ſemper magnis atq́ claris uiris in inſidijs moratur, ut omnem ueterẽ gloriam, & promeritos eousq́ triumphos Epirotica clade deformaret, utpote quem neq́ Aſſambegij recens infamia, ſpectaculumq́ nimis obprobrioſum, neq́ reliquorum idem fortunæ tenor, idem ad eam diẽ fortunæ curſus moueret. Is ad Mahumetẽ accedens: Accumulaui, inquit, hucuſq́ ſub te, patreq́ tuo, Princeps mi ſplendidiſſime, totidem ferè triumphos quot annos, nunc & horum, & illorum obliuio quædam, ac nauſea uelut me præ tot Scanderbegi uictorijs, tot cladibus noſtris, tãta Epirotica inſolentia coepit. Stat hodie mihi emerito iam militi, ſenicq́ omnia in alea ponere, & aut ſceleratiſſimum illum & ingratiſſimũ Ottomani olim captiuum domus, nunc Epiroticarum ſordidum regẽ, tot cęſorũ exercituum tuorum, tot cęſorũ imperatorũ debitorẽ uiuũ, uel mortui cadauer ad hoſce protrahere pedes, aut gloriã eius hac ceruice, hoc iugulo magis magiſq́ illuſtrare. Militem itaq́ ex ſententia mea cõſcribi permitte imperator, & delectum fieri. Ego omnia non uelut dux, ſed miles atq́ paſtor hiſce tractabo manibus, & in eligendo, & in inſtruendo exercitu ſolus oĩm officia obibo. Bellum enim cũ prędonibus eſt, cũ maximo inſidiarũ artifice, & multis elato uictorijs, multus ſaginato ſpolijs, prędaq́. A Mahumete conceſſa omnia, & ad ſuperciliũ (ut aiunt) eius relata, immo & decẽ hominũ millia addita. Ipſe enim xxx. tantummodo ſcriptis collectiſq́ ad tantã rem conficiendã iam exploratores quoſdam pręmiſerat. Neq́ à Scanderbego deerat id procurationis genus per prouinciã uniuerſam nõ Epiri ſolum, ſed Macedonię & interiora quoq́ atq́ penetrabilibus ipſius hoſtilis terrę. Quare Carazabegi iter tempeſtiue prænunciatũ, ita ut apparari omnia à noſtris aduerſus eam periculi molem cõmode poſſent. Sed Scanderbegus eis auditis, (ut ferunt) dixit: Ducem magis quàm totũ exercitum timerem, ni ſenex eſſet. Melius ſibi conſuluiſſet Carazabeg noſter (notiſſimus enim illi, & contubernalis fuerat in quadam Aſiatica expeditione ſub Amurathe, ſi ætati ſuæ, ſi fortunę identidem pepercisſet defatigatę iam propter tot conceſſos ſibi triumphos, tot diſpenſatas uictorias. Age dum tamen neque quinquagenarius effectum iam ſenem formidabo, quem infans penè olim iu

Carazabeg multis copijs aduerſus Scanderbegũ properans, ignominioſe, turpiterq́ terga uertens abijt, fugamq́ arripuit.

Sentẽtia Scanderbegi de Carazabeg.

olim iuuenem contempſi. Paratæ igitur illico copiæ, immo & plures q̃ꝫ aduerſus Aſſambegum conſcriptę propter famam ducis, & peritiam inſignem in rebus militaribus. Et mox per Dibras in Triballorum uſq̃ fines (inde enim aduentus eius nunciabatur) duobus equitum militū procurſum. Qui in circunfuſis montibus de more latitantes, & hoſtem medium claudentes magis opportunum iniuriæ cædiq̃ haberent. A Barbaro quoq̃ præcurſorum quatuor amplius millia miſſa, reliquum exercitū
Chiere. in Macedoniæ loco quodam, cui Chieri nomen eſt, expectare iuſſi. Sed à noſtris quibuſdam detecti, & oppreſſi multi, occiſiq̃, reliqui in fugã conuerſi, nuncium Carazebego deguſtatæ iam cladis attulerunt, antequã in Epiro appropinquaſſet. Ille itaq̃ ut ſenio & morbo quodam æger erat, partim eo nuncio aliquantiſper confuſus, magis animo corporeq̃ defecit, dolens non tantum iacturam amiſſi militis, quantum detectum ſe hoſtibus. Multa itaq̃ nequicq̃ cogitans ſecum, utrũ iter ſequeretur, an iterum Conſtantinopolim rediret, in uernum tẽpus reuerſurus, erat enim in fine autumni, pudore demum uincente, bellum differri non placuit. Et eo biduo iter ferè omne emenſus, prima noctis uigilia in planicie quadã,
Liuad. noſtri Liuad appellant, caſtra fixit, & omnibus per noctem peractis, inſtructiſq̃ ad pugnã, mane Scanderbego nuncium mittit, rogans ut collatis ſignis nõ prædonis more decertare uellet. Epirenſis anum uetulamq̃ appellans, mox ſe reſponſurum dixit. Et ita dato ſigno irrumpit in hoſtẽ
Scanderbeg Carazebeg uocat anum & uetulam. nondum paratum, ſed conſultantem quaſi adhuc, ut mos ſenum eſt, tamẽ pluuia ingenti in ipſis quaſi pugnæ auſpicijs ſuperueniente, facile diremptum, & nihil memorabile geſtum. Nam toto eo triduo tanta aquarum copia inundauit, quod niſi Carazebeg in montana loca mouiſſet caſtra, non ſine naufragio ſuorum res pertranſiſſet. Iumenta tam multa periere. Barbarus prodigium quoddam ratus, & opus & operam (ut aiunt) unà dimittit, & ubi primum per eam tempeſtatem licuit, paulatim ſe noſtris ſubtrahens, Epirum deſeruit, cũ uere ipſo repetiturus, ſi fata credulo permittant ſeni. Qui cum reliquo exercitu ad Mahumetem peruenĩſſet, reprehenſum primo ãc eo acriter fuiſſe ferunt, dehinc collaudatum, quod exercitum ſaluaſſet. Videns autem Mahumetes Scanderbegum armis expugnari nullatenus poſſe, excogitauit eum dolis inſidijs q̃ (ſi poſſet) circumuenire, & Ottomana fraude ſeducere. Itaq̃ nuncium ſuum cum muneribus, & huiuſmodi literis ad Scanderbegum direxit:

Mahumetis nuncius cum muneribus ad Scanderbgum

Mahumetes Begus Amire Soltanus omnium mundi partium, Orientis atq̃ Occidentis dominus & imperator, Scanderbego Albanorum, Epirotarum Principi S.P.D. Nullam puto Scanderbege mi, arctiorem neceſſitudinem eſſe, nullam firmiorem amicitiam, q̃ quæ à longa conſuetudine inuicem, & aſſiduo uictu emanauit, præſertim ſi ea ſit à puerili, & tenella ætate inita, ut nobis utriſq̃ contigiſſe non ignoras. Qui ambo à teneris (ut aiunt) unguiculis in regia patris mei cũ obſes apud eum eſſes, diu unà uitam traduximus, incredibiliq̃ amore atq̃ beniuolentia, uel

omni tem-

omni temporis momento tenebamur. Cum igitur Scanderbege mi, hęc omnia, & alia, quibus illa ætas noſtra delectabatur, in memoriam reuocem, præter hęc memor ego omnium, quę tu pro imperij noſtri, ac Ottomanę familię, & regni gloria, amplitudineq; ſemper geſſeris, quibus equidem non ſummopere te, & amore, & affectu quodam ardentiſſimo proſequi debeo. Teſtor enim Deos, nihil mihi gratius nihil in uita iucũdius contingere poſſe, q̃ te apud me habere, tuoq; aliquantulum frui conſpectu. Nec de aduentu ad me tuo quicq̃ pertimeſcas. Quod pauloante mi lites mei in regnum tuum irruperint, illudq; deprædati ſint, ij iniuſſu id, & extra imperium noſtrum fecere. Itaq; ſicut debui, maxime moleſte tuli. Neq; diſplicuit ullatenus illos ab exercitu tuo cæſos & profligatos, ſcelerum ſuorum pœnas ſoluiſſe, remq; tibi (qui iuſtam fouebas cauſam) ex animi ſententia ceſſiſſe. Verum his omiſſis, reuocata in medium priſtina amicitia, & beneuolentia noſtra, facile in hanc ſententiam ſum adductus, ut inuicem cõponamus, & perpetuo inter nos confœderemus, quo peruetus amicitia, & neceſſitudo illa noſtra, quæ propter diutinam utriuſq; abſentiam penè abolita reuiuiſcat, augeatur, confirmetur (ſi non iniquæ uidentur omnino) hę ſint pacis noſtrę conditiones, ſcio enim eius qui nõ petit eſſe, leges dicere pacis. Primum enim eſt, quod à te petimus, ut exercitum noſtrum per agrum & regnum tuum ad Venetorum urbes infeſtandas, & agrorũ depopulationes libere & impune tranſire permittas. Vt Iohannem filium tuum nobis in obſidem tradas, quem ut unum ſemper ex filijs habebimus. Vt mercatores & negociatores noſtri regnũ tuũ cum mercimonijs ſuis ubiq; permeent atq; percurrant, & ſecuri atq; immunes negociari ualeant. Prętera ut tu ipſe ad nos ſecurus & intrepidus accedas. Quibus rebus ſi ad nutũ noſtrũ obſecutus fueris, regia tibi fide, regnoq; tuo uerã pacẽ, perpetuãq; tranquillitatẽ obſeruare pollicemur. Neminemq; apud nos uel fideiuſſorẽ, uel chariorem te unq̃ futurũ. Regnumq; tuũ ab ullis uel meorũ, uel alijs hoſtilibus armis pro uiribus noſtris uexari nunq̃ permittemus. Quę uero ex ore nuncij huius noſtri, & Oratoris Muſtaphę recognoueris, plenã his adhibito fidẽ. Vale. Ex Cõſtantinopoli regia noſtra, vi. non. Maij, mill. cccclxi. à generatione Ieſu.

Conditiones pacis inter Turcam & Scanderbegũ.

Mahumetis literis perlectis, Scãderbegus duces ſuos, & caſtrorũ prę fectos oẽs in concionẽ cõuocauit, ubi propoſuit, quid agendũ, an Barbaro obtemperandum, & cũ eo pacẽ ineundã, quibus omnibus placuit, ut icto fœdere cũ Ottomano cõponeretur. Quare id nõ mediocri cõmodo honori, & gloriæ Scanderbego fore uidebatur. Cum Mahumetes princeps, qui tot regna & imperia poſſidebat, tot gẽtibus & urbibus imperitabat, tantoq; fortunę afflatu ad id rerum faſtigij prouectus erat, pacem à Scanderbego peteret, ex quo ab omnibus unanimiter decretũ eſt, quod reiectis cæteris conditionibus à Mahumete petitis, unica duntaxat, pacẽ ei cõcedendam, ut mercatores utriuſq; hincinde immunes & liberi negociarentur. Quo facto, literæ ad Mahumetem in hunc modum datę ſunt.

Athleta

Litere Caſtrioti ad Turcam de pace.

Athleta Chriſti Georgius Caſtriotus, aliâs Scanderbeg, Albanorum Epirotarumq; Princeps, Mahumethi Turcarum Principi S. P. D. Redditæ ſunt nobis literæ tuæ, Princeps illuſtriſſime, quibus ſcribis, te maximo in me amore, miraq; animi benuolentia affectum, quod teſtimonio antiquæ illius conſuetudinis noſtræ comprobari dicis, quæ longo inter nos uſu coalita, & radicitus nixa, & in naturam cõuerſa, uim ſempe & robur obtinebit. Verum quia propter longam, diutinamq; inter nos ueluti conſopitam à ſomno excitare uiſum, ut quoddam pacis uinculum, & nouam fœderis compoſitionem iniremus, cuius has conditiones propoſuiſti, ut exercitus tuus libere per regnum meum iter ad Venetorũ agrum depopulabundum habeat. Cui quidẽ petitioni tuæ Mahumetes Princeps conſentire me neq; ex æquitate foret, neq; ex dignitate mea, cũ Veneti & confœderati mihi, & neceſſitudinis uinculo ualde ſint aſtricti.

Ioannes filius Scanderbegi

Illud uero, quod Iohannem filium meum apud te pro obſide habere deſideras, quo pax inter nos firmior permaneret: facerem id fortaſſe, neq; inuitus, Princeps Mahumetes, ſi paternus pateretur affectus. Sed cum unicus ſit nobis, & ætate tenellus, nunc à parentum abduci cõplexibus, cum muniri, noſtriſq; moribus imbui debeat, neq; illi, neq; nobis conducibile uideri poteſt. De mercatoribus tuis quod exigis à me, ut quacunq; uoluerint, libere poſſint, & immunes per regnum meum negociari. Iſtud ipſum & duces ac præfecti mei omnes comprobant, & admittunt. Egoq; unum maxime deſidero, ut merces & negocia utriuſq; noſtrum libere poſſint hincinde prouehi, atq; expediri. Adhæc hortaris me ſummopere, ut adeam te. Idq; & intrepidus, & ſecurus, quo mutuo aſpectu, conſuetudineq; tam diutinæ abſentiæ noſtræ deſiderium repleatur. Laudo in hoc, Princeps optime, ingenij tui bonitatem, laudo naturę liberalitatem. Amplecterer itaq; audacter conſilium tuũ, ſi id per negocia mea & regni gubernationem, integrũ nunc mihi eſſet. Sed quid faciam? Eſt (ut iam dixi) Iohannes filius paruulus admodum, & ad imperij gubernacula minime idoneus. Eſt gens mea (ut ſcis) ocij impatiens, & populi feroces, & indomiti, quos regere uel ipſi mihi perdifficile eſt omnino. Adibo tamẽ te prout iubes, commodiori duntaxat ueniendi tempore captato. Vale, meq; ama. Ex caſtris noſtris, iij. kalend. Iunias, Mill. cccclxi.

Miſſis ad Mahumetem Scanderbegi literis, hisq; continuo perlectis, mox Barbarus ipſe alias huiuſmodi ad eum dedit.

Mahumetes Begus Amirę Soltanus omnium mundi partium Imperator, Scanderbego Principi Albanorum, Epirotarumq;, S. P. D. Dediſti Muſtaphæ nuncium, & Oratori noſtro literas tuas ad nos, quibus ſcribis, nullam ex pacis noſtrę conditionibus, quas propoſueramus tibi, præter unicam tantum de mercatoribus & negociatoribus noſtris placuiſſe, ut libere ſcilicet hincinde, & ex arbitrio merces ac negotia ſua deuehere & expedire poſſent. Hacq; tũ lege pacẽ polliceris mihi, idq; ex uoluntate elicis, & mente tuorũ eſſe. Amplector ipſe uoluntatẽ iſtam tuam.

Excuſationes

Excusationes cæteras æquo animo admisi. Polliceor itaq; tibi Scanderbege mi, in meq; recipio omnia quæ petis, & menti tuæ, tuorumq; inhęreo. Pacem sanctã inuiolabilem perpetuo tibi (quoad nobis uita supererit) seruaturum polliceor, ni prior tu rumpendę, uiolandęq; causam præstiteris. Idcirco has nostras, quas Mustaphæ nuncio & Oratori nostro ad te dedimus, signo meo imperiali et consueto obsignauimus, quo pacẽ istam perpetuo duraturam cõfirmemus. Ea propter tu quoq; (si placet) his nostris te subscribas, & sigillo tuo solito illas munias, quo mentem & uoluntatem tuã similiter habeamus. Iubeas præterea, ut ubiq; per regnũ tuum iussiones & edicta fiant, quod & ipse per uniuersa imperij mei loca fieri præcipiam. Scias præterea me, quo amor iste in te meus clare omnibus innotescat, propria motũ liberalitate, omnia quæ in Albania & Epiro ui à parente meo abstulisti, legittima tibi facere, ut ita illa possideas, ac si tua, tuorũq; semper fuissent. In te igitur, tuosq;, omne ius, omnemq; potestatem, quæ mihi prius erat, transfero, uobisq; trado, cõcedo, atq; confirmo. Teq; deinceps in principem Albanorum, Epirotarumq; semper habebo, atq; idipsum appellabo. Nunq; in posterum (ut fide regia promisi tibi) armis te tuaq; uexabo, ni tu causa extiteris. Itaq; his sigillo tuo apposito, eas Mustaphę nostro haud dubię fidei nuncio ad nos perferendas dato. Cui quicquid ipse retulerit, dixeritúe, plenam, inuiolabilemq; fidem adhibeto. Vale, & in amore responde. Ex Constantinopoli regia urbe nostra, x. kalend. Iulias, à generatione Iesu mill. ccccl xi.

De pace inter Mahumetem, & Scanderbegum. De publicatione & eius uiolatiõe.

Iam xl. præterierant dies, ex quo caduceator Mahumetis principis, qui prius pro pace petenda ad Scanderbegum uenerat, cum literis eiusdẽ ad eam confirmandã, corroborandamq; iuxta Scanderbegi mentẽ & arbitrium, ad eum iterum conuersus est. Quas quum Scanderbegus accepisset, conuocatis ducibus & præfectis suis, coram eis legi iussit. Qui oẽs pariter consenserunt, pacem firmandam cũ Ottomano, asserentes id esse & honori Scanderbego, & regno eius maximo commodo ac utilitati. Quare percusso fœdere inter Scanderbegum et Mahumetem, pax ubiq; locorum per regna utriusq; ingenti omnium gaudio publicata est. Quę quodamtenus ab utriusq; fideliter seruata est. Verum postea Barbari, quibus nunq; fides, fœdifragi, uiolandę pacis autores extitere. Hi enim primum Scanderbegi fines inuaserunt, indeq; maximã prędam abegerunt. Qua de re Scanderbeg cum Mahumete literis nuncijsq; conquestus est, qui se nescire respondit, idq; se excusando ęgreferre simulauit, quod milites uidelicet sui nulla eius uoluntate aut iussu id feciissent. Itaq; nonnulla ei restitui curauit. Sub eodem tempore Barbari Venetorum agrum in Peloponneso deprædati sunt. Ex quo Veneti, qui cũ Scanderbego confœderati, plurimumq; amicitia obstricti erant, Gabrielem Triuisanum Oratorem ad eum miserunt, quem exhortabantur, & rogabant, ut Mahumeti principi, qui prior fœdus ruperat, & fidẽ uiolauerat, iustum bellum inferret. Qui postquam ad Scanderbegum uenit, coram eo, eiusq;

Pax publicatur inter Turcam et Scanderbegum.

Oratio Veneti Oratoris, Paulíq; Angeli ad Castriotũ

præfectis sic pro concione locutus est: Venimus ad te, Princeps inuictissime, nõ ut omnes ferè qui eiusmodi legationis obeunt munus, facturi accedunt, ut te laudibus extollamus, patriæq; tuæ dignitatem, & generis antiquitatem, necnõ rerum gestarum excellentiam mentis, prçconijs celebremus. Neq; enim id cuiq; uel disertissimo ex facili concedi posse contenderem, & alioquin præsentis ratio temporis, ut id decenter fiat, haud quaq; expoſcere uidetur. Sed hortaturi potius, & admonituri, rogaturiq; insuper, ut mentis tuç aciem, quæ procul semper intueri, & futura adhuc in occulto posita perspicere, & penetrare solet ad impendẽs Reipublicæ Christianç periculũ, ad pullulans iam & exoriẽs malum, moxq; nisi cito occurratur, uniuersam Europam inuasurum, dirigere, & intendere uelis. Certum enim tibi sit, atq; exploratum, Princeps sereniſſime, q; perfidus & subdolus Tyrannus iste non alia ratione, q; summa perfidia atq; simulatione pacem tecum inierit, cum nullum Turcis, Epiroticoq; generi naturale amoris cõmertium intendere possit, ut quo primum scilicet reliquos reges, & principes Christianos tibi uicinos sibi subiecisset, uidebat enim à te, armisq; tuis ualde infestari, nec ea sufferre posse) propagatis dehinc uiribus, & imperio suo in nos arma conuerteret. Iam uidimus postq; Barbarus iste tecum pacem cõposuit, & ab armis uiribusq; tuis tutum se esse & quietum perspexit, confestim arma sua in Rasianos populos, & Triballos conuertit, eosq; pessumdedit. Deinde Illyricos debellatus est, Thraces euertit. Græcis è regno deiectis, Trapezuntium imperium expugnauit, uires suas auxit, remq; in maius prouexit. Nunc uero rupto pacis fœdere, omniq; uiolato iure in nos arma conuertit. Agrũ tuum pariter & nostrum longe lateq; depopulatus est. Ecce Scanderbege princeps, fides tibi à Barbaro quàmbelle seruata bellum excitauit, arma intulit, iam ad pugnam prouocat te, & haud perplexe suã indicat uoluntatem atq; furorẽ. Ferenda ne hęc æquo animo? Tacendum adhuc? Confidendum Barbaro? Standum promissis eius? Dum Christianum nomen euertat, & nos funditus perdat, quum infœlix bellum tam ignominioſq; paci præferendum esset. Itá ne igitur oblitum putas Barbarum turpissimæ illius paternæ mortis, quam ignominioſe subire à te compulsus est. Adde cædes, & calamitates exercituum, ducum, & imperatorum suorum abs te æditas. Cogitat hæc omnia rabidus & truculentus Mahumetes, animo continue uoluit, die noctuq; præ oculis habet, ulcisci appetit, atque exoptat. Sed heu Princeps splendidissime simulat, simulat (crede mihi) arte sua Ottomana utitur, machinatur assi due, quemadmodũ dolis, & insidijs suis te capere, te circumuenire possit. Blanditus est hucusq; tibi, ut à bello desisteres, arma deponeres, quoad bellum conficeret, cçterosq; Reges & Principes Christianos tibi circum uicinos opprimeret, atq; prosterneret, quorum nullum alium præter te uidebat, qui armis suis posset occurrere. Nunc uero postquam omnes alios subiecit sibi, & omnia ei ex sententia succesſerunt, ad te conuertitur.

In te arma

In te arma intendit, quo te cum omnibus Epiroticis, & regno tuo de medio tollat, & nos absorbeat, & rabiem suam Barbaram expleat. Quid igitur amplius Princeps optime immorandum? Quid ulterius expectandum? Iam in eo res est, ut Mahumetes iste aut hostis, aut dominus habendus sit. Sumamus nos quoq; aduersus eum arma, uires uiribus conferamus, exercitus adinuicem cõiungamus. Bellum quo nos prouocat ei ultro inferamus. Agrum eius, ut par est, incendamus, diripiamus, nec patiamur tandem nos arte atq; insidijs eius circumueniri. Quippe quũ nihil aliud molitur perfidus, nihil parat q̃ seorsum nos opprimere, donec orba consilio auxilio q̃ res Christiana in manum eius sine ulla dimicatione tradatur (Dij meliora) & deploretur in perpetuum communis omnium libertas. Quos si unà cõiunctos esse uiderit, arma nostra formidabit, uires perhorrescet, uel si instare maluerit omnino fortasse uictus abibit. Sed si seiunctos animaduerterit, facili negocio obruet. Ita unus est hodie potentissimus. Proinde non permittamus hanc pestem, hanc contagionem, hunc morbum in Europa esse, cui nisi celerius occurramus, totam inficiet profecto atq; contaminabit. Nosti enim iam Ottomanorũ fraudes, nosti dolos, & insidias, quibus omnia sua expediunt, & quæcq; maxima perficiunt. Quis unq̃, Princeps inuictissime, ualeat huius truculentissimi Tyranni scelera & flagitia commemorare? quibus uel omnes maiores suos longe superat, qui uel domestico ac familiariũ suorum sanguine quotidie non satiatur, qui etiam rem nostram Venetam aggredi totis uiribus cupit, quæ (ut nosti) fidei Christianæ semper columẽ, & propugnaculum fuit, ut ea demum concussa, fracta, atq; euersa, nõ Epirotas modo, sed alias etiã Christianorum nationes suppeditet atq; proculcet. Sed neq; hoc solum ferus & immanis Tyrannus intendit, quamuis magnum sit, & uiris non tollerandum, uerum ut fidem ipsam destruat, & quæ sola uia est salutis, hominibus interdicat. Errat enim, si quis Mahumetem regiones magis Christianorum deuastare, depopulariq; uelle existimat, q̃ fidem ipsam conterere, & ab hominũ cordibus euellere credit. Quid igitur? quid tandem bone Deus nos Christiani speremus à belua ista? qui & fide alieni, & omni uiuendi genere ac ratione ab eo diuersi, alieniq; sumus. Itaq; Scanderbege principum inuictissime, Christi athleta & miles accelera, festina, tolle moras, tolle abs te & ceruice tua mala & pericula. Caue tibi, caue rei & imperio tuo, quum possis (potes enim si uis) priusq̃ mala & pericula te obruant & euertãt. Nam postq̃ tibi (quod absit) euenerint, uoles profecto & non poteris. Ideo (ut mihi uidetur) longe tibi melius atq; facilius erit, si antea prospexeris, q̃ post illatum (ut aiunt) susceptumq; uulnus & ictum, remedium & medelam quærere uelis. Consule igitur, consule mi Princeps optime quantotius, ne Mahumetis principis rabies, pestis, & contagio te inficiat, polluat, atq; corrumpat, qui nihil certe aliud quærit, parat, atq; molitur, nisi ut te pellectum ad fidem & crudelitatem suam, ad interitum & internecionem perducat, qui semper

Venetie columen & propugnaculũ fidei Christianæ

Christiani nominis & sanguinis insidiator & effusor, cui Christiana orthodoxaq; fides summopere exosa atq; inuisa fuit, quã totis uiribus die noctuq; prophanare, scindere atq; perdere studet atq; conatur. Ad quã tutandã, protegendamq; à furore immanitateq; rabidi truculentissimiq; Tyranni te Princeps inuictissime, qui athleta & Christi miles uocaris, immo sis Princeps noster, cũ uniuerso Senatu suo Veneto inuitat, inuocat. Aurum tibi, argentum, milites, & quicquid in huiuscemodi expeditionibus opus est, abunde pollicetur & offert. Te igitur Princeps glorioßime sine mora præcinge, militem expedi, exercitum tuum & acies instrue, ferrũ acue, corripe telum, irrue in Turcas orthodoxę fidei acerrimos hostes, quos facile uicisti semper, & ad uincendum fatalis quędam, & diuinitus tibi data est potestas. Cui nisi celerius occurramus, totam inficiet profecto, atq; contaminabit. Nosti enim iam Ottomanorum fraudes, nosti dolos & insidias, quibus omnia sua expediunt, & quæcq; maxima perficiunt. Quis unq;, Princeps inuictissime, ualeat huius truculentissimi Tyranni scelera & flagitia cõmemorare? quibus uel oẽs maiores suos longe superat, qui uel domestico, ac familiarium suorum sanguine quotidie nõ satiatur. Quid igitur, quid tandem bone Deus, nos Christiani speremus à belua ista, qui & fide alieni, & omni uiuẽdi genere ab eo diuersi sumus?

Facto dicendi fine, Scanderbegus non quod incertus sententiæ esset, sed quia nihil inconsulto milite facere cõsueuerat, cõuocatis ducibus suis, & prę fectis, diu multumq; cum eis rem discussit, quid agendum, an obsequendum Venetis, & Ottomano principi bellum inferendum: quibus omnibus placuit, nullatenus esse aduersus Ottomanum arma excitanda, quoniam ipse bellum Scanderbego palàm mouere detrectabat, cũ & alioquin maiorem etiam partem ex prę da (quam ut asserebat) milites sui iocose, & quadam potius militari licentia ex Scanderbegano agro abstulerant, restituisset. Quamobrẽ Venetus Orator huiuscemodi responso habito, sententiaq; illorum intellecta, re infecta mœstus admodum à Scanderbego discedens, ad Paulum Angelũ Dyrrachiensem Archiepiscopũ diuertit. Quem nouerat apud Scanderbegum, & Scanderbeganos plurimum fide, gratia, & autoritate ualere, nec quicq; esse tam magnũ, tamq; difficile, quod eis cũ uellet, nõ persuaderet, ut experiretur, si ipse Archiepiscopus uellet hanc prouinciã sumere, & cũ Scanderbego & prę fectis suis ageret, ut Ottomano bellum inferret, cõtraq; eum arma sumeret, procul dubio nanq; fore sperabat, Scanderbegum cum suis militibus in Venetorũ sententiã facile iturũ. Qui Archiepiscopus (ut Venetorũ obseruantissimus erat) reuerẽtia tanti Senatus mox ad Scanderbegũ accessit. Erat hic Archiepiscopus Epirota ex Driuasto urbi oriundus, Andreę Angeli filius, de quo supra mentionem fecimus, uir summo ingenio, & singulari facũdia prę ditus, excellẽti doctrina, sacris humanis q; literis, tam Grę cis, q; Latinis apprime eruditus, uitę, ac morum grauitate conspicuus, Christianę religionis ardentissimus. Quẽ Scanderbegus ob illius modestiam

Paulus Angelus Dyrrachiensis Archiepiscopus.

uitæ cultum

uitæ cultum,& integritatem ſumma in uenerationè habebat. Epirotæ,& Albani omnes tanq̃ oraculum quoddã audiebant et uenerabantur. Qui quum primum ad Scanderbegũ acceſſiſſet, omnes duces & milites Scanderbeganos in concionem uocatos, quo bellum aduerſus Mahumetem ſumerent, tali eis oratione perſuadere aggreſſus eſt.

Oratio Archiepiſcopi pro bello aduerſus Mahumethem inchoando.

Fœlices,& perbeatas fore Reſpublicas, regna,& imperia, Princeps inuictiſſime, diuinus exclamat Plato, ſi eis ab optimis & ſapientiſſimis gubernari contigerit. Quod quidẽ hac tempeſtate Albanis noſtris euenìſſe clara luce intuemur, qui à te uno Principe ſapientiſſimo, optimo, duce inuictiſſimo reguntur. Propterea non immerito omnes reges & principes proximi, ac circumuicini, te unum ducem ſtrenuum, & imperatorem ſingularem, tanq̃ cœlitus miſſum ſibi delegerunt, ut eorum imperia & regna ab Ottomana rabie, Barbaraq̃ feritate protegeres, Qui hucuſq̃ præclare egregieq̃ armis, prudentiaq̃ tua, uirtuteq̃ ducum & militum tuorum ſemper tutati ſunt. Nunc uero quum id Mahumetes omnium ſagaciſſimus, callidiſſimusq̃ inſidiator, & Chriſtianæ religionis perſecutor acerrimus animaduerteret, appetens immanitate ſua infandum odiũ in Chriſtianum nomen conceptũ explere, uerſutijs, & calliditate ſua Ottomana egit, ut icto tecum fœdere cum eo cõponeres, bellumq̃ ſedares. ne armis tuis, quem ſummopere timebat, infeſtaretur. Qui quaſcunq̃ pacis conditiones, quæ tibi placuerunt, perfacile conceſſit. Sed heu, Princeps inuictiſſime, quis non uidet Barbarum hæc omnia tecum Barbarica fide geſſiſſe, fraudulenterq̃ pacem inijſſe, ut primum alios reges tibi uicinos, & Chriſtianos principes de medio tolleret, dehinc arma ſua in te conuerteret, ut effecit? Vbi ubi ſunt enim Raſciani principes? Vbi Illyrici reges? Quó Trapezuntium Conſtantinopolitanum migrauit imperium? Nunc nunc demum ad te conuerſus rupto fœdere, uiolata fide, agrum tuum longe lateq̃ depopulatus eſt. Confœderatos tibi aſſiduis excurſionibus perturbat, atq̃ exagitat. Quis enim Princeps nobiliſſime queat explicare immaniſſimi huius Tyranni immenſum aduerſus te odium? An ita mortẽ Amurathis patris luctuoſas exercituum ſuorum ſtrages, cædem ducum, & imperatorum ſuorum inulta omiſſurum putas? Confidis uerbis, ac promiſſis beluæ iſtius? Accipis excuſationes eius? Seruabit ne tibi fidem? ſeruabit, quam nunq̃ habuit, neq̃ cuipiam ad hanc uſq̃ diem ſeruauit? Quis unq̃, bone Deus, flagitia huius truculentiſſimi Tyranni uerbis poſſet recenſere? quæ tamen ſilentio inuolui nefas eſſe duxi. Quandoquidem uoluptas quædam eſt in criminoſum, & improbum inuehi, & auctores uitiorum ac ſcelerum in lucem proferre, illoſq̃ nominatim appellare, quo cæteri à uitijs & flagitijs deterriti ſeſe abſtineant. Igitur ſicut nec uirtus merito relinquenda eſt quin laudetur, ſic nec uitiũ quin uituperetur. Ex utroq̃ enim idem percipitur fructus, & ex bonis laudandis, & ex improbis uituperandis. Iuſtum eſt itaq̃, ut improbi omnes, & flagitioſi male audiant. Verum Mahumetes hic tyran

nus eo magis, quo cęteros sua improbitate excellit, superatq;. Cuius qui-
Vita, mores, ac facinora Mahumetis. dem uitam, mores, & facinora, quo notiora sint tibi, illaq; effugias per-
stringendo quambreuissime percurram. Mahumetes infimo infœliciq; loco, humilimisq; parentibus natus est, ea gente, quam Barbarorum pessima locis loca mutare semper consuecuit. Nam quũ Scythæ Meotici Barbarorum pessimi sint, ipse adhuc turpiore infamioreq; loco natus perhibetur. Scythia etenim illius regio est, sed uilla Otmanach, ex qua Ottomanorum genus, siue familia originẽ traxit. Cuius homines se ser-
uos esse gaudent, nihil eius progenitoribus turpius, nil uilius. Amura-
thes igitur eius pater, cui ex genere imperium tenere minime permissum erat, quum ex Ottomana familia esset, quę seruitio nata, atq; semper addi-
cta fuisset, imperia Asiæ, aliaq; regna fraude sceleribusq; occupauit, om-
nia auxit, atq; propagauit, remq; à sordidis & sceleratis profectam initijs eó proucxit, ut iam magnitudine laboret sua. Cæterum ut ad mores etiã eius descendam: Mahumetes magna ui animi & corporis, sed ingenio malo prauoq;, humani generis hostis, & communis inimicus, sanguinis effusor, caput scelerum, princeps omnium uitiorum, inuitator mortis, & pater omnium malorum, insatiabilis homicida. Qui cum talibus natus esset auctoribus, Barbarã intemperantiam immanitatemq; seruans, idem semper æquabili peruersitate per oẽm ętatẽ fuit. Huic ab adolescentia bel-
la, cędes, rapinæ, discordiæ grata fuere. Ibiq; iuuentutem exercuit suam, animus audax, subdolus uarius, cuiuslibet rei simulator, alieni appetens, ardẽs in cupiditatibus, immoderata, incredibilia, semper immẽsa cupiẽs. Primo igitur pecuniæ, dehinc imperij cupido supra q̃ dici possit, in eo creuit. Mens prauis artibus imbuta, libidinibus non caruit, impudicus adulter, uitiorum inuentor, quæ uel ipsa abhorret natura. Hic est Mahu-
Mahumetes fratris occisor metes ille, qui regnandi cupiditate fratrẽ iugulauit. Rascianos principes, Regem Bosnę perfide obtruncauit, cognatos partim in seruitutem & ca-
ptiuitatem traxit, partim luminibus priuauit, aut aliqua corporis parte mutilauit. Quid de alijs dicam? in quos omnia supplicioru̅ genera est ex-
pertus, in seipsum profecto uidetur sęuiturus, si alia adsint, ita trux inge-
nium illud, ac præcipida ira nunq; exaturari potest. Nãq; animus erga deos impurus, hominibus infestus, perniciem semper machinatur, amici-
tias, inimicitias non ex re, sed ex cõmodo uendicat, nusq; modum, nusq; modestiam seruat, sœda, crudelia in amicos, subditosq; cõmittit, delubra publice, & priuate spoliat, sacra prophanat, oĩa polluit, oĩa rapit, oĩa tra-
hit, pudorẽ, pudicitiã, diuina humana promiscue confundit. Nonné oẽs
Argumenta quibus suadetur Scanderbego ne fidat Tyranno. ferè contra fœdera subiugauit, interfecit, in seruitutem traxit? Propterea quidnã noui est Princeps splendidissime, si fœdifragus Mahumetes fidẽ tibi nõ seruat? Quũ omni uitiorũ genere cõtaminatus, scelera illa gentis licia, ac perfidiã hęreditariã retineat. Proinde ne cõfidas Tyranno, ne uer-
bis aut promissis eius stato, sed ab omni eius amicitia abstinens, pacẽ quã prior ipse tibi scidit atq; dissoluit, solutam puta to, neq; illius gratia bello

cum pere-

cum perſequi ſuperſedeto. Conſule, conſule iam tibi, regnoq; ne Barbarus inſidijs atq; dolis te tuosq; opprimat. Nihil cogitat ſubdolus, nihil molitur perditus ueterator, niſi quomodo fidē Chriſti expugnet atq; obruat, pro qua (ut ſcis) ſemper inſudare atq; laborare propoſuiſti tibi, & iuramento affirmaſti, teq; ſæpius dixiſſe memini, ad hanc tutandam, defendendamq; te natū, procreatumq; fuiſſe. Cur igitur (pace tua dixerim) arma depoſuiſti? Cur militum tuorū animis ocio luxuriantibus, fidem Catholicā iam à Tyranno oppreſſam deſeruiſti? Bonū cōmune ſepoſuiſti, militiq; renūciaſti? Tibi tantū ſoli uiuere deligiſti? An mediocre diſcrimen cōditionis ſecuturū tibi ex hoc reputas? Veteranus dux fortiſſimus bello cōpreſſis manibus ſedens? Videbit nunc quiſpiam (proh pudor) uidebit ocio luxuriare, atq; euaneſcere uiuidum illud quondā tanti principis ingenium. At Mahumetes amicus tuus non torpeſcit, non ocio tabeſcit, inuigilat, laborat, accelerat, ut Chriſti Euangelium prophanet, Petri nauiculam ſubruat, ueſtem Chriſti diſcindat, atq; dilaceret, ſecutus maiorum ſuorū ueſtigia, & pſeudo ſui propheţ traditiones. Qui ſtatuit, ut Chriſti nomen tanq; inuiſum, & prophanū acerrime à ſuis proſequeretur, ſanguiſq; innoxius Chriſtianorum effunderetur abſq; ulla pietate. Ex quo Tyrannus iſte fidē Chriſti ſemper prę cęteris acerrime infectatus eſt, in quē Principum inuictiſſime, ſi tu nunc arma tua nō exponas, uires non excites, illi bellum nō inferas, omnes profecto te timidum, formidoloſum, & ocio deditū cenſebunt. An neſcis quomodo omnes Chriſtiani reges & principes unà cum ſanctiſſimo Pontifice noſtro Pio, ſummo orbis antiſtite, aduerſus hunc Tyrannum conſpirauere? Quem Deo adiuuante omnino proſequi, & extra Europā expellere ſtatuerunt. Iam à ſummo Pontifice exijt edictum, & per omnia Chriſtianorum ora propalatū eſt, quo omnes reges & principes Chriſtiani ueniam peccatorum ſuorū conſecuti, aduerſus Turcarū regem cū ipſo ſummo Pontifice q̄primum exeant, & proficiſcantur. Ex quo Veneti tui cū principe ſuo, & omni Senatu, tam terreſtri, q̄ maritimo apparatu unà cum Pontifice maximo noſtro ad hanc expeditionē cōtra Mahumetē te inuitant, & implorant, teq; principem, ducē, & totius Chriſtiani exercitus generalem imperatorem prēficiunt. Et q̄primum Pontifex tranſecerit, & Dyrrachium intrauerit in regem Albanorum & Epirotarum declaraturum te cōſtituit, dignum apprime, cui ſumma huius belli demādetur. Igitur Scāderbege princeps feliciſſime, quid facis? quid immoraris? Aut imperpetuū bellū armaq; oblitioni danda ſunt, iugumq; accipiendū, aut huic, cū quo de imperio & totius rei ſumma certetur, nec uirtute nec patiētia cedendū? Excita animum & uires tuas, cōuoca duces tuos, & imperatores, contrahe undiq; gentes, & populos, inuita reges, & principes uicinos tibi conſoederatos, inſtrue acies & legiones, ſequere oīm fideliū cœtū, & Chriſtianorū collegium, obtēpera ſummo Pontifici, cōſequere ueniā peccatorū tuorū cum omni exercitu tuo. Ecce Veneti me tui miſerunt, ut hęc tibi annunciem, te inuitem,

Studium Mahumetis.

Pius ſecundus contra Turcā

Edictū ſummi Pontificis contra Turcam

te inuitem, te exhorter, quo uires uiribus, signa signis, copias copijs conferas. Sunt enim Veneti (ut nosti) principes Christianissimi, benignissimi, terra, mariq; præpotentes, qui aurum & argentū abunde pollicētur, offeruntq; tibi. Itaq; Scanderbege uere unq; Scanderbege, tu tu prior, principum decus, copijs tuis Barbaro bellum infer, agrū eius inuade, terrorē & formidinē hosti incute, qui prior te prouocauit, rupto fœdere, fide, & pace uiolata. Nam leges & iura omnia clamant, permittunt, fidem non seruanti non seruandam. Audacter audacter igitur Christianū præl exercitū, hostē prior aggredere, Barbaro bellum uniuersale annuncia, & summo Pontifici iter præpara. Nam ecce iam Pius, ecce Veneti tui, ecce Francigenę, Hispani, Belgę, Hungari, Boëmi, Poloni, Itali, & omne Christianū nomē te sequitur, tibi adest. Ex quo fieri nō potest, Barbarus tot regibus & principibus, tot copijs & exercitibus ut resistere ualeat. Ideo fugam statim arripiet, Europā deseret. Nō proderit superbia Ottomano, nō doli, nō insidiæ, nō fraudes solitę eum leuabunt. Aduertendum est tñ, & prudenti animo præcauendū, quod callidus Mahūmetes hæc omnia prę sentiens, statim nuncios & Oratores suos ad te destinabit, quo alliciat te, ut arma deponas, ut uiolatam ab illo pacem serues. Auerte tamen animum à maletica eius natura, occlude, obstrue aures illecebris. Iam illius noscis ingenium, sat odoratus es hominem, & Ottomanę gentis fraudes uel (si quisquam) optime perspectas habes.

Vbi Germanus? Hic uides ingenium Itali scriptoris.

His à Dyrrachiensi Archiepiscopo magno spiritu peractis, Scanderbegus inito consilio, rem sub longa ac diligenti examinatione pertractauit. Duæ tandem præcipue, eædemq; contrarię sententię fuerunt elicitę. Altera, ut bellum nullatenus cum Ottomano fieret, sed pax omnino cum eo inita seruaretur, eoq; maxima inde cōmoda eis proficiscebātur. Nam omnes populi Scanderbegi urbes & ciuitates locupletatæ fuerant, quotidieq; in maius excrescebat id commodum: adhæc ferè omnem prædam quā Barbarus ex agro Scāderbegano abstulerat, ei cumulate restituerat. Altera huic mens longe diuersa effluxit. Bellū omnino Ottomano principi mouendum, nec eius fidei ullatenus standum, quam nunq; alicui, & præsertim Christiano seruauerat, præsertim quando ipse prior Scanderbego pacem rupisset, & iura fœderis uiolasset: neq; Tyranno credendū, aut promissis eius fidem habendam, quum dolose Scanderbegum allicere t, audiens omnes reges & principes Christianę religionis aduersus eū conspirasse, & arma iamiam ex omni Christiano orbe in eum ruitura. Eo proinde timore pacem se Scanderbego seruaturū polliceri, aliâs neq; pacem seruasset, neq; prædam restituisset. Propterea nihil immorandum sed bellum intrepide, & alacri animo aduersus cōmunis fidei hostem excitandum. Cuius salus esset, proprio etiam bono, & saluti præferenda, præsertim quod ipse Pius Pontifex maximus, cum omnibus Christianorū uiribus in eum conspirasset. Hæc igitur sententia tanq; magis religiosa, & efficax, quum ipsi Scanderbego, maioriq; parti procerum, & ducum,

Diuersæ sententiæ de mouendo bello in Turcam.

& præfecto

& prefectorum placuisset, hanc ueluti uniuersale bonũ, publicumq; commodum elegerunt, statueruntq;, ut bellum aduersus Mahumetem excitaretur, & arma pro tutela Christianæ Reipublicę inferẽda essent. Præterea honestum ac sanctum uidebatur, summo Põtifici Dei uicario, ac uniuerso Christianorum collegio adhærere. Adhęc obtemperandum etiam ipsi Dyrrachiensi Archiepiscopo, ipsiusq; monita & consilia tanq; mandata seruanda. Cui propter uitæ grauitatẽ & sanctitatem, summã fidem præstabat, cunctaq; eius consilio faciebat, qui ex more regio Scanderbego semper aderat, à quo oẽs res gestas, & historias tam Græcas q; Latinas didicerat, Scanderbeganisq; ducibus ac militibus maxime dilectus, gratusq; erat. Decreto igitur aduersus Ottomanum bello, mandatum est ubiq; locorum delectum fieri, exercitum cogi, præfectis & castrorum ducibus, ut præparato, instructoq; exercitu adesse festinarẽt. Quo facto, Scanderbegani milites præcipue illi qui in limitibus custodiæ causa degebant, summa ui & impetu in Turcaicum & hostilem agrum irruperũt, quem longe lateq; depopulati, maximam inde prædam secum abstulerunt. Nam lx. millia boum, lxxx. millia pecorum, tria millia equarum cum pullis suis, quę de turma (ut aiunt) & ipsius Mahumetis principis grege erant, inde abegerunt. Qui quum ad intima Barbarorum loca penetrassent, & omnia igni, ferroq; euertissent, nullam fœlicem arborem, nihil frugiferum in agro relinquentes, ingenti terrore atq; formidine cuncta repleuerunt. Quę omnia quũ Mahumetes percepisset, uehemẽter in Scanderbegum cõmotus atq; succensus est. Sed postmodum fronte reducta dolorem suum supprimens, uultu admodum hilari, hæc dixisse fertur: Quid mihi Scanderbege ista, qui Orientis & occidentis principatum teneo? Tamen cõtra eum ultionẽ animo concipiens, in eius perniciem & ruinã iurauit. Sed quia Christianorum arma iam in se concitari, & copias moueri præsenserat, ualde perterritus, arte sua Ottomana, illecebris Scanderbegũ capere, et sibi recõciliare excogitauit. Circũferebatur iam ubiq; Piũ Pontificẽ maximũ, cõtractis undiq; uiribus, & copijs oĩm Christianorum in unũ coactis, prope diem aduersus Ottomanum egressurũ, qui ut primum in Epirum & Albaniã traiecisset, in urbe Dyrrachina post rem diuinã factam, Paulum Angelum eiusdẽ urbis Archiepiscopũ, de quo superius mentionem fecimus, in culmine præsulatus, & secundam à summo Præsule et Pontifice maximo dignitatẽ, quã nunc Cardinalatũ appellant, insignire, atq; sublimare, Scanderbegũ uero in regẽ Albanorũ & Epirotarũ declarare. Quem etiã omnibus copijs Christiani exercitus aduersus Mahumetẽ generalẽ (ut aiunt) Imperatorẽ perficeret. Quãobrem à Barbaris undiq; circũferebatur, si in tali expeditione Christiana aduersus Ottomanũ Scanderbegus egressurus esset, proculdubio Christiano uictoriam adiudicandã iri, & de re, Ottomaniq; imperio uictũ, desperatum q; fore autumabant oẽs, & asserebant. Tantus terror, tanta formido Scanderbegani nominis eos incesserat, adeò formidolosum, adeò horrendũ

præda ingens

Turca cogitat in perniciem Scanderbegi.

Paulus Angelus Archiepiscopus Dyrrachinus fit Cardinalis.

apud Tur-

apud Turcas illius erat nomen. Ideo Mahumetes omni arte, ingenio, & calliditate sua laborabat, ut Scanderbegum ad se alliceret, & cum eo ex integro componeret, hincindéq; iuramento præstito pacem uallaret. Cui etiam huiusmodi literas scripsit:

Litere Mahumetis ad Scanderbegum.

Mahumetes Amiræ Soltanus, Orientis atq; Occidentis Imperator, Scanderbego Principi Albanorū, Epirotarumq;, S.P.D. Fidem tuam & probitatē, Scanderbege Princeps nobilissime, semper admiratus sum. Propterea non planè credibile mihi fuit, te magnanimum & generosum principem, fidem & pacem, quam mecum iampridem inieras, tam facile & temere soluisse. Nam (ut audio) maxima manu fines meos transgressus, omnia igni, ferroq; deuastans, maximam inde tecum prædam qui dē abegisti. Cuius quidem rei causam Venetos fuisse, mihi certum exploratumq; est, quorum consilio & suasu ad hoc faciendum impulsus es. Nam eorum illecebris, calliditate & astu seductus, mihi bellum intulisti, ruptor fœderis, uiolatorq; gentium iuris factus. Idcirco exiguo, aut nullo potius tibi uitio esse dandū censeo, causam magis ignominię intuens, q̄ ignominiam ipsam, sed omnem in eos culpam reiicio, qui mihi semper hostes & infensi fuere. Sed quid hæc mihi Scanderbege? qui tot & tanta possideo, adeóne graui quadam iactura imperium nostrum afficere putasti? dum prædonis magis cuiusdam, q̄ hostis more in agris nostris depopulandis, & abigendis pecoribus tam insolens es factus, quod ego tamen neq; iniurię loco duco. Sed perge, age, si ita æquum uidetur tibi. Pluris nanq; ipse facio amicitiam, & beneuolentiam tuam, quàm omnia quæ mihi sunt chara, quod te (ut scis) semper unice dilexi, & eximio quodam amore sum prosecutus. Nam quoties tenellam ętatem illam nostram, & consuetudinem, dum unà in regia patris mei Adrianopoli commorabamus, in memoriam reuoco, non possum equidem non omne officij genus debere tibi. Propterea Scanderbege mi, te etiam atq; etiam rogo & hortor, ut priores pacis nostræ conditiones renouantes eam iureiurando ex integro confirmemus. Nam si illa prius iuramento hincinde uallata fuisset, nequaquam à Venetis te seduci, aut circumueniri permisisses. Quamobrem opus est, ut nunc denuo fœdus inter nos & pacem iureiurando sacris hincinde adactis perpetuo muniamus atq; confirmemus. Quod si feceris (ut spero) & me audieris, proculdubio tu cum posteris tuis semper regnabis, & tua omnia tibi salua erunt. Sin secus, pœnitebit te (mihi crede) q̄ocissime. Nosti iam uires meas, quibus an possis resistere, tute consule. Non reguli tui uicini, nō Veneti seductores te poterunt à ui, & furore meo eripere. Nonne Græcos ferè omnes exterminatos uides? Trapesuntium Imperatorem à nobis imperio deiectum? Rascianos principes, & Triballos euersos? Illyricos prostratos, totiusq; Asiæ regna, aliosq; reges & principes perdomitos, ac subiectos mihi. Sequere igitur Scanderbege consilium meum, promissis stato, non enim falleris mehercule. Mustaphę seruo & nuncio nostro qui ad te uenit, de ijs man-

dauimus

dauimus, cui indubitatam fidem adhibeto. Vale. Ex Constantinopoli urbe nostra regia, Nonis Maij, à generatione Iesu Mill. cccclxiij.

His literis acceptis, perlectisq́, Scanderbegus Mahumeti in hunc modum respondit:

Athleta Christi Georgius Castriotus, aliâs Scanderbegus, Albanorũ Epirotarumq́ princeps, Mahumeti illustriss. Turcarũ Principi S.P.D. Admiraris Mahumetes Princeps, quod milites mei (ut inquis) contra fœdera, ruptis pacis nostrę conditionibus, ingressi fines tuos, maximam inde prædam secũ abstulerunt. Cuius rei auctores Venetos asseris, quos hostes tibi acerrimos dicis, subdisq́, quod ista parum offendunt te, tum principem potentissimum, tum quia propter maximam in me beneuolentiam omnia ęquo fers animo, & maxime q́ aliorum consilio seductus id ędiderim, facili negocio omnia remittis mihi, dummodo fœdus quod prius inter nos ictum fuerat, eisdem tecum conditionibus iuramẽto confirmem, impellisq́ ad id maxime, admones & hortaris, ut cõsilium istud tuum amplectar, mihi, & posteris meis mirum in modum præfuturum, nisi forte dum Venetis obsequi studeo, malim tuam indignationem subire. Adhæc, ut magis deterreas me, enumeras longo ordine gentes, populos, Reges, Principes à te deuictos, & tibi subiectos. Sed quidnam noui (rogo te per Deum immortalem) quid tantum admiraris Mahumetes princeps? & illud primum, quod milites mei id in agrum tuum fecerint, quod à tuis identidem militibus prius in rebus eorum commissum magnopere (ut debuerant) dolebant, ac de me conquerebantur. Proinde si ipsi quoq́ militari quadam lasciuia (ut tuus est dicendi mos) ulciscentes illatam, non nouam inferentes iniuriam prospexerint sibi, & damnum damno compensarint, nihil est quod admireris & me accuses. Cohibuissem ipse (uerum ingenue fateor) homines licet acerrime lęsos, sedassem animum eorum tantopere ad omne ultionis genus prouocatum, si uel cuncta tu eis, quæ amiserant, reddenda curasses, Princeps unus omnium opulentissime, & liberalissime, uel hanc tuorum licentiam, quam lasciuiæ uelamento tegis (uix pueris dignas ambages) ut par erat, castigasses. Quamuis enim delicta ubique grauia existunt, in rebus tamen militaribus grauissima censeri debent. Quid quæso? uis ne me istam tuorum lasciuiam interpretari? tanta præsertim accepta iactura, quos & cohibere prius, & punire post factum potuisti. Accipe igitur tu quoq́ Mahumetes sapientissime, uerba isthæc nostra, quę nobis hucusque pulcherrime & dare, & uendere consueuisti, dum semper fraudi excusationem & speciem aliquam iuris imponis. Illud tamen, quod dum me obtentu pristinæ consuetudinis, & beniuolentiæ nostræ excusas, in Venetos inueheris, iniuria mehercule facis. Non enim erant Principes optimi, iustissimi, sanctissimi à te tanquam seductores calumniandi. Quid præterea opus Venetæ Reipublicæ cõsiliis mecum agere, illecebris me allicere? ut tibi sim iratus, te ut hostem persequar, qui soli

qui ſoli, ſoli inquam, quando ita res ferat, & aperte poſſunt tecum contendere, & facili negocio te ſuperare. Nam quod ſuades mihi, ut eorũ conſuetudine abſtineam, fruſtra agis mi princeps. Quis enim mortaliũ ita perditus eſt, ita ſuis ipſis inuiſus, qui non malit uel maxime errare cũ Senatu illo, quam tecum optime ſentire, ego preſertim, qui et confœderatus eis iampridem ſum, & unus omnium amicus, quod tu tamen (quæ tua eſt perfidia) nihil curaſti, agrum eorum in Peloponneſo, ruptis pacis fœderibus quottidie infeſtando diripiendo. Sed nec minę tuę hoc loco deterrebũt me Ottomane princeps, quas Barbaro more effundis, in me ingeris, euomis, ni conſiliũ tuum fuerim ſecutus, nam & pati, quãdo ita res ferat, & facere fortia Albanum eſt. Non timorem incuties mihi puſillo regulo cum Venetis meis. Quis tantus (ut ipſe te apellas) orientis, occidentis, & omnium mundi partium imperator? Riſum profecto hoc loco excitaſti mihi. Rident te alij quoq; Chriſtiani principes. Quomodo ita imprudẽter, ne dicam impudenter totius orbis imperiũ falſo uocabulo urſurpaſti tibi? Quid in maiore Aſia poſſides? nihil certe, an omnia, quæ in minori continẽtur, tua ſunt? minime. In Europa quid habes preter Thratiam Myſſiam, partem Greciæ, atq; Peloponneſi, Mytilenem, & Tauricam regionẽ? Aphricam nunc̃q; pes tuus calcauit, Hic ne eſt uniuerſi orbis principatus? Sed finge, finge Mahumet Princeps omnia ab ipſo uſq; oceano ſubiecta ſeruire tibi, non tamen iccirco inſurgendum eſt adeò tibi ut alios contemnas omnes. Deſine, deſine gloriari, & diſce iam (ſi potes) humanę incõſtantię ſingulare documentũ. Nam ubi ſunt Aſſirij, qui orbis terrarũ quandoq; imperium tenuerunt? Vbi Medi? Vbi Perſę? Vbi Greci? Vbi deniq; Romani rerum domini? Maior certe fuit Tanberlanus ille Scytharũ rex, terror (ut ſcribitur) gentium, q̃ tu. Qui auum tuum Baiazetem illum, qui armis tot, & tanta geſſerat cum cc. milibus in finibus armenię profligatum, & in fugam conuerſum captum, uinctumq; cathenis triumphantis more ante currum ſuum traxit, In cuius exercitu duodecies centena milia hominum fuiſſe traduntur, Xerxe, atq; Dario maior quorum exercitu maria conſtrata ſiccata flumina prodiderunt antiqui, Exterminati tamẽ ſunt omnes ab exterminatore gentium, Mahumet princeps, digytus dei omnes extinxit. Diſce proinde te quoq; hominem eſſe cognoſcere: Noli tantopere copiarum, & exercituũ multitudini confidere, ſepe nanq; maiores exercitus minoribus ceſſiſſe hiſtorię teſtantur. Quare nõ immerito receptũ eſt illud: Nec laudaueris ducis uirtutem, niſi quum ductus fuerit ad triumhpum. Deum quòq; ipſum meliorem cauſam fouere, an dubitandum uidetur Mahumet? Scis tamẽ tu bene ſcis ad totius imperij ius te quicq̃ preter deum habere, omnia uiolenta eſſe, omnia perperam à te, & iniuſte poſſideri. Propterea non deeſt animus mihi Ottomane imperator tibi tanto rerum domino uenienti modo reſiſtere, ſed uel prior te intrepide, & audacter in campum prouocare, inſignemq; de te (deo propicio) & ſperare, & referre uictoriã. Sunt

Argumenta humanæ inconſtantiæ.

Digitus dei.

& nobis

& nobis milites, qui & ipſi tela tractare, procedere ante ſigna, uerſari media in mole pugnæ ſciant. Quæ igitur de pace iterum firmanda agis mecum? Fruſtra iam huiuſmodi delinimentis me circumuenire quæris, ita eſt mihi & fides tua ſuſpecta, & beniuolentia uſquequaq; inuiſa. Quippe quum ficte ſemper, & doloſe maiorum tuorum mores ſecutus, quicquid agis, quicquid polliceris mihi, facis omnia, quo facilius euertas me, regnoq; exuas. Euaſi tamen ipſe hucuſq;, Deo autore, inſidias tuas omnes, dolos & fraudes omnes. Sed breui, breui (ut ſpero) his omnibus finem dabis, quum non artes iſtæ tuæ, non inſidiæ ullæ leuabunt te, non Ottomanum ingenium, non tumor iſte Barbarus proderit tibi, neq; tamen unus ego in te hos animos gero. Longus poſt me ordo eſt Chriſtianorum principum. Ecce nanq; armatur in te, totiſq; uiribus cõtendit, quicquid eſt uſq; Chriſtiani nominis & ſplendoris. Coniurárunt in te unà cum noſtro ſummo Pontifice Pio, Reges & Duces omnes, et ad euertendum te, regnoq; ſpoliandum iamiam aderunt. Quamobrem ego obtentu priſtinæ conſuetudinis noſtræ, quamuis tu eam grauiter læſeris, penitusq; uiolaueris, admonendum tamẽ de his te duxi mi Princeps, quo diligentiori aliqua conſultatione cogitatus omnes colligeres, tibiq;, atq; regno tuo conſuleres. Vides impetus, atq; uires tantorum principũ, quas an ſic facile poſſis euadere, non ſatis ſcio. Poteris tamen, ſi me audies, poteris & imperium nomenq; tuum ex magno maximũ, ex fœlici fœliciſſimum, ex celebri reddere efficereq; celeberrimum, ſi perfidia iſta, & Macometanæ ſectæ erroribus depoſitis, ad Chriſti fidem & ueritatem te conuertere uolueris, animæq; tuæ tandem habere rationem. Neq; tu quoq; qui altiori ſpiritu, & ingenij magnitudine maiores tuos omnes longe excellis, ceu hæreditario quodam iure, in errore, & pertinacia iſta te tuosq; uerſari amplius patiaris, faciasq; iam ſponte tua (ut ſapientiſſimum principem decet) quod es propediem neceſſitate facturus. Turpiſſimum habitũ ſemper eſt ex ore Imperatoris audire: Non putàram. Reſipiſce aliquando, tecum habita. En offert materiam tibi Deus optimus maximus, quomodo & rerum tuarum ſtatum oẽm tranquillum reddas, & omnes te reges & imperatores noſtri ament, uenerentur, obſeruent, neq; hac in re te regnandi cupido, ac bonorum iſtorum quæ poſſides, ſolicitudo excruciet. Quicquid enim iniuſte, quicquid illicite uſurpaſti, omnia profecto Chriſtiani principes uelut propria & hæreditaria licite & iuſte te habere concedent, confirmabunt, ſancient. Eris uerus Princeps, legitimeq; dominaberis, dummodo fidẽ hãc, & uerũ Dei cultũ amplectaris. Quam ut primũ ſenties, dolebis per Deũ immortalem nõ maturius cognouiſſe: dolebis amiſſi tẽporis diſpẽdio, exterminabis, eliminabis, quicquid mendacij, quicquid fœtoris apud uos reliquit ſpurciſſimus pſeudopropheta ille Mahumetes. Ex caſtris noſtris vij. kalend. Iunias. Mill. cccclxij.

Coniuratio principum Chriſtianorũ in Turcam.

Stultiſſimũ eſt ex ore Imperatoris audire non putáram.

Hortatur Turcam pro ſuſcipienda fide Chriſtiana.

Poſtquam Scanderbegus huiuſcemodi literas ad Mahumetem dedit, interim literis ſummi Pontificis ei nunciatur, quod ipſe cum innumeris

copijs crucesignatis contra Ottomanum principem propediem urbem egressurus erat, & Anconæ portum, maritimaq; petiturus, quo inde in Epirum cum uniuerso exercitu trajceret. Vbi primum Paulum Angelum Dyrrachinum Archiepiscopum in Cardinalatus dignitatem & purpuram assumeret, Scanderbegumq; Albanorum atq; Epirotarum regē declararet, ipsumq; Christianis copijs prēficeret, ut expeditionem, quam cum omni fidelium cœtu in Barbarum susceperat, totis uiribus persequeretur. Quamobrem eum admonebat, exhortabatur, ut copijs præiret, & Barbaro uniuersale bellum indiceret. Quibus literis corā omnibus principibus & prēfectis castrorū perlectis maximo plausu atq; lętitia, Scāderbegus mox copijs instructis, in agrum Turcaicum & hostilem maximo impetu irrupit. Quem longe lateq; discurrens, omnia igni, ferroq; deuastauit, atq; diripuit, & maximum Barbaris terrorem inferens, Mahumeti generale bellum indixit. Verum quū Ottomanus iamiam Scanderbegi literas perlegisset, per idem ferè tēpus ad eum nuncius uenit, Scanderbegum in agrum suum irrupisse, omnia diripuisse, atq; incendisse. Quo tristi nuncio Mahumetes admodum territus, totusq; ira atq; furore in Scanderbegum percitus, Seremetium præfectum suum cum xiiij. millibus equitum ad cohibendum potius impetum & furorem eius, q̄ aliud quippiam præclare agendum contra eum misit. Statimq; ipse Princeps conuocatis ducibus omnibus, & præfectis suis, corā eis sic elocutus est:

Oratio Tyranni ad duces & præfectos suos

Nunquam dubium mihi fuit, Principes optimi & commilitones mei uobis omnibus illud unum esse certissimum, exploratissimumq;, regnū, ius, imperium meum omne uobiscum semper fuisse commune. Eius proinde salus, & incolumitas non minus curæ uobis, q̄ mihi ipsi esse debet. Nostis enim bene nostis, quanti uos fecerim semper, ut me ipso apud me nō effetis inferiores, q̄ humane, q̄ benigne egerim uobiscū, ut nō tanq̄ regem uestrum & principē, sed uelut cōmilitonem aliquē ex uobis usque quaq; me gesserim. Qui nō mihi tantū, sed uobis, uobis inquā, liberisq; uestris uixi, laboraui, insudaui, & ad sanguinem usq; studium, operamq; meam omnem prēstiti, quo regnum uobis pacatum, tranquillum, & undecunq; maximum redderem, efficeremq;, quo inimicorū impetū omnē propulsarē, propellerē, & ciuitates, populos, uxores, liberos, fortunasq; uestras augerem, illustrarem, extra periculum ponerem. Effectum, effectumq; est ita diuinis auspicijs, ut omnia duce tñ uirtute, fortitudineq; uestra ex animi sententia cesserint nobis. Nihilq; ferè hodie uel peragendū, uel optandū superest uobis duces inuictissimi, quod uel ad nominis splendorē attineat, uel ad imperij amplitudinem. Quid enim enumerē domitā iam Asiā oēm, peruictā Thraciā, expugnatos Triballos, subiectas utrasq; Mysias, debellatā Tauricā regionem, Alycarnaseum regē è sede deiectū, Principes Illyriç expulsos, Pannones profligatos? Quę regio est (rogo uos per Deos immortales) quę tellus fortissima, ferocissima, quam nō arma uestra penetrarint? Qui populi, quę gētes indomitę & inuictissimæ,

Narrat suas uictorias per compendium.

quæ no-

quæ nomen, uirtutemq; uestrã uel non timuerint prius quàm senserint? Nunc uero (proh pudor) quid istud dedecoris est uiri principes? Quis tantus rerum tumultus? Vnde nouus & insuetus timor hic? Tantos ni mirum rerum euentus pertimescitis? quos ignauus, subdolusq; Christi anus iamiam minatus uobis. Persuasit, itá ne persuasit omnia uobis (quę uestra est leuitas) Scanderbegiolus ille doli totius artifex, inexhaustę malitiæ caput? Vultis, uultis ne ita facili negotio homines fugæ magis q̃ uirtutis memores, absq; pugna, absq; contentione imbelli, inutiliq; Christiano concedere, ea quæ cum maiores uestri, tum ipsi uos tot sudoribus, tot uulneribus comparastis? Cur enim liberius mihi apud uos loqui nõ liceat pro rebus, pro liberis, pro fortunis uestris? Non disputare apud uos de rei totius statu? Non accusare uos unq̃ licebit mihi, quos & seruauimus, & nunc maxime studeo conseruare? Vultis ne sic absq; cæde, absq; cruore destituta Europa, quã tanto & desiderio & labore possedistis, in Asiam turpiter confugere, & rem, statumq; uestrum cuiuis mortalium optabilem, hoc ignauo animi torpore ultro relinquere? Quare nihil hosti in uniuersa uita optabilius, nihil iucundius esse posset. Sed age tuti ne in Asia eritis? ubiq; gentium persequi uos non abstinebũt. Quó uertemus? Quę spes reliqua nobis futura? Qui rex aut princeps nos excipiet, gentem omnibus inimicã æque ac inuisam? Idcirco fortasse quia quicquid habemus, quicquid possidemus, alienum esse, uiolentumq; dicunt, sed iniuria mehercule. Dictum est enim, & uere mehercule dictũ: Quodcunq; pes equi tui calcauerit, id totum tuum sit. Nihil mortales in hac uita tulerunt secum. Nihil horum quæ hic sunt, cuippiam proprium esse potest, omnia fortium uirorum sunt. Deus omnium est dominus, & aperto campo cuncta in medium posuit. Quibus igitur eius nutu & permissu potiti sumus, quę omni merito iure sumus adepti, & diuina uoluntate per tanta temporum interualla possidebimus nunc, nunc sunt nobis pertinacissime tutanda, seruandaq;. Quamobrem, commilitones fortissimi, audite, animis adeste, nolite terreri, ne hostibus magis atq; magis audacia increscat, sed unà omnes, ut par est, consilijs non tumultuosis, & turbidis, sed sedatis, & quietis rem tantam capessite, cogitatus uestros confirmate. Si pulchrum ducitis uos, uitamq; ipsam, tot regna, tot imperia diuinitus permissa uobis, uxores deniq;, liberos, fortunasq; uestras contra Christianam rabiem & furorem protegere, atq; conseruare, arma uestra intrepide, audacter in Christianos sumite, acriter aduersus eos (ut consueuistis) pugnate. Neq; magni negocij atq; operosa res uideatur, quod auditis Christianorum principes communi quadam concordia & consensu in nos arma excitasse. Nihil est adhuc uobis de summa uictorię ambigendum. Quid tandem est, cur cœlum ac terras misceant? Edocti estis sæpenumero gentẽ istam, quàm ignaua sit, quàm imbellis, nullorũq; neruorum. Ignaui sunt omnes timidi, languidi, somnolenti, ocio assueti, delicijs & uoluptatibus dediti. Omnes in plumis, omnes in Venere educati, in curia,

Scanderbegiolum uocat in contemptum.

ti in curia, in Senatu pugnaces, uerbis, non rebus animosi, ocio semper affixi hærent, in foro uiuunt. Nullum neq; bellandi studium, neq; belli artem tenent, neq; laborem corpus, neq; animus perferre periculum potest. Molles habent artus, & delicatos, non dura assueti disciplina. Aestus frigoris, inediæ, laboris, penitus impatientes, non curæ militaris gnari, ut uos Commilitones amantissimi, qui quot milites estis, quot bellatores fortissimi, tot uidere uideor mihi optimos imperatores. Qui uitam omnem in expeditionibus, & totas ferè noctes in armis & insomnes ducitis. Nihil ita durum, ita difficile, asperum, quod non uobis & lene, & facilimum uideatur. Qui ex tanta periclitandi assiduitate hi estis periculorum contemptores effecti, ut non modo non nolitis timere, sed etiam non possitis, qui spreta plumarum mollicię duros artus duriori iugo disciplinæ pręmitis in bello, & pugna paucis minimisq; contenti humi procumbitis, dura & extrema omnia pati assueti. Ita ad uictoriam contenditis, ita properatis, ut nihil quod sitis passuri, sed quo peruenturi tantum cogitetis, uulnerum prorsus, mortisq; immemores. Hæc sunt, duces optimi, fortissimorum, hæc optimorum militum studia, hæc officia, hæ artes, hæc uera militaris disciplina, hi strenue pugnant, hi facile superant, hos certa manet, hos indubitata uictoria. Contendant igitur ad nos Christiani loquaces principes isti, ueniant magnifici adhortatores, uerbis tantum feroces, operum militarium expertes, nescio quo fato, diu forsan longumq; huiusmodi expeditionis recordaturi, quum non ingenium, non artes ullæ eos leuabunt, non facundia proderit, non erit eis concionibus utendum, non enses (ut solent) muliebribus concinandi speculis, sed hostili cruore aspergendi, quum strenuus ab ignauo, ab imbelli bellator exterminabitur. Hi ne timendi uobis milites præstantissimi? His cedendum? quibus nihil humilius, nihil contemptius reperiri potest. Quid miraculi conspicor, in ancipiti sententia nutat animus. Ponite quæso ante oculos uniuersi, ponite singuli, facti huius dedecus, atque indignitatem. Reuocate animos, pristinam excitate uirtutem. Ita ne abijt omnis maiorum memoria? Nihil iam illius sanguinis supereſt? Nil mouet præterea fortuna fœlicior, quæ in omni uos expeditione, & maximis bellorum motibus est semper ex animi sententia, & comitata, & secuta? Nihil efferunt tanti rerum successus? Vtimini proinde (si Dijs placet) tanta rerum occasione. Viderunt tumultuosi Christiani isti, habent in oculis adhuc luctuosæ fortunæ suæ non uetustum, sed recens exemplum, confractas, contritasq; reliquias Varnensis & Basilienſis prælij. Quid de Græco imperio? Quæ uices rerum? Qui motus? Quantæ mutationes? Omnes tandem sub hasta uenierunt, sed clamant rapacissimi temerarij, & fugacissimi defendunt ignauiam suam, excusant imbecillitatem casus fortunæ, ac suorum perfidiam detestantur, non uestram admirantur uirtutem. O ridiculum remedij genus, hos Imperatorum insciția amisit, hos militum secordia,

hos belli

hos belli fortuna abſumpſit, illos inteſtinæ ſeditiones, alios credulitas nimia, & perfida domeſticorum exitio tradidit, atq; alijs deinceps nocuit diſſolutior hoſtium contemptus. Siccine igitur hos uenientes timetis, nedum uenturos exiſtimatis? Viri fortiſſimi, id quod maxime optandum uobis fuerat, & uotis omnibus expetendum. At ego (ut efferā planè quod ſentio) nec uenturos puto, domi ſe continebunt (mihi credite) nec inuiti, deponent minas iſtas. Demittent animos ridiculi bellatores. Satis pugnatum uidebitur eis, ſi hoſtem prouocarint. Laborāt pręterea ſeditionibus aſſiduis, factionibus agitantur. Omnes præeſſe, omnes imperare uolunt, parere nemo, tanta inter eos animorum diuerſitas, multi ſunt inter illos reges, multi imperatores, quilibet in conſilia ſua pro libito uoluntatis fertur. Nullus commune bonum & commodum procurat, ſimulant Chriſtiani inter ſe, ambitioſi ſunt omnes, cupidi omnes, odia inter eos maxima, cōſenſus nullus, obedientia nuſq;, in quibus tota uis imperij uerſatur, in bello præſertim, nanq; his deficientibus, res militaris omnis ruit, nedum claudicat. Pręter hæc mutua cęde gaudet gens iſta tā ſancta, tam religioſa ultionem inter ſe quotidie, & inſidias parant. Quas ob res, quę perfidus transfuga ille Scanderbegiolus ad nos literis ſuis tot minis & terroribus ſcripſit, contemnite æque, ac irridete. Coniurauit ſcilicet in nos omnis Chriſtianorum cœtus, & turba, unà cum principe ſuo quem illi Papam appellant, quem illi ut nos Calliphum noſtrum uenerantur. Conſpirauerūt omnes fidei illius principes & reges, iam arma commouent, ut nos omnino perſequantur. Europam patrimonium eorum iniuria à nobis occupatam uendicent. Secum nimirum moliuntur hæc, ſecum uidelicet loqui didicerunt, non ſtulti homines, ita eſt unuſquiſq; ſibi bonus interpres. Sic & Agamemnon apud Homerum die quadam anteq; ſol occumberet, ſacros Troię muros dirruere uolebat, ſed auerſos oculos tenebat Iupiter, ridebat hominis uota. Properant Chriſtiani ad comparandam ſibi ſingularem gloriam, ſed perinde difficilem, augebūt, ampliabunt (fidem meam obſtringo uobis) rem, imperium q; ueſtrum, dum abſorbere cupiunt. Quid enim (ut cętera omittam) de rerum, ac locorum incommodis dicendum? quid de commeatibus, cæteriſq; impedimentis? in quibus uel maxime ſtat robur, & ſubſidium belli. Nonne omnia quæ deerunt eis, uobis in expedito ſunt futura? Locus ipſe præterea uos tutabitur, & rebus omnibus affatim armabit, ad inferendā magis, q; ad recipiendam iniuriam idoneus, & tam ad inferendum, q; referendum pedē fidelis & habilis. Domi pugnabitis, ubi cuncta uobis affatim reſpondebunt. Incitabunt ad pugnam omnia, ſuggerent omnia uobis animum, & modum uincendi. Hinc ſeniorum parentum lachrymæ, hinc paruulorum liberorum oſcula, hinc dulcium uxorum amplexus. Gentes ipſæ demum, quę auſpicia ueſtra ſequuntur, fidem pertinaciſſime ſeruabunt, nullis conſilijs opus erit, non ſtimulis, non hortaminibus, accenſi erunt omnes. Inuitat, hortatur, cogit unumquenq; commune periculum,

Chriſtianorū diſcordia inter ſe.

Commeatus robur belli eſt

culum,commune ſuorum exitium,uocat æque cunctos çqua belli ſors, monent rerum maximarum uices,ac euentus. Hic una libertas,hic ſeruitus perpetua,hic totius rei ſumma uerſatur,hic patriã,imperium,liberos, fortunasq́ ueſtras,omnia in alea poſita uidetis. Agite ergo uiri ipſa uirtute maiores. Huc omnes gradum ſiſtite, animos firmate, dum tempus agit rem conſulite,ne enerues Chriſtriani iſti (niſi inſtituti huius eos fortaſſe pœnituerit,& ſatius domi ſe cõtinere tandem exiſtimarint) ignaros nos & imprudentes operiantur,adorianturq́. Quippe quum in omni actionum genere euentus maxime in periculo eſſe ſolent, quos non diligens aliqua,& expedita cõſultatio anteceſſerit. Quin &ſi contemptibilis gens iſta çque ac ſuperſtitioſa,uel ſua ſponte (ut moris ſui eſt) ab incepto deſiſtere maluerit,uel demum quiſpiam eorũ conſilia, & rem ſuo ipſam molimine grauẽ præuerterit,ipſi ultro in eos progrediamur,ultro irruamus. Sic & impoſterum quicquid periculi è medio tollemus,& ſuperabimus forſan omnes (ut uno uerbo cuncta abſoluam) ita ſuperabimus, ut hodie orbis totius imperia ſint in uos facili negocio peruentura,quod diuinitus eſt genti noſtrę promiſſum,ut ex aſtrorum ſcientia didici. In qua diuina arte (ut noſtis) uel ab ineunte ætate opere plurimum impendi, & ex ea fructus maximos cepi,quam qui recte tenent, neq́ falli,neq́ errare queunt. Vniuerſam nanq́ mundi huius machinam à ſuperioribus motibus atq́ ſtellis gubernari nemo ambigit. Non deerunt præterea uobis (ne domo diſcedam) milites fortiſſimi,non ualidiſſimi exercitus,nõ multitudo,ac penè innumerabilis copiarum immenſitas, nõ equi, non arma optima cuiuſcunq́ generis,non tormenta,nõ qui eis perite utantur,quæ ad uictoriam comparandam ſunt potiſſima, cum aſtrorum benignitate, & Deorum auxilio diſceſſerimus. Quod uero ad Scanderbegũ attinet, qui tantis rerum ſucceſſibus ferocior factus, fines noſtros quotidie infeſtat,Macedoniq́ ueſtibula obſidet,& ad nos literas omni tẽpore, ac nuncios mittit,nouum doctrinę genus ſuadet,quod ſeipſum male docuit, extirpabimus (qñ res ita feret) delebimus. Extinguemus uno icto totũ hominem cũ omni gente & poſteritate ſua,& ſi uiuus ſorte aliqua in manus meas uenerit,ædam in nephario corpore illo omnia crudelitatis exẽpla. Ita unus omnium maxime tanq́ lerna quędam malorũ (ut de patris morte taceam) animũ meum offendit, remq́ & imperium noſtrũ afflixit tot ducibus,tot principibus,tot fortiſſimis uiris abſumptis. Sed indulgeat nunc aliquantulum ſtultitiæ ſuæ ſtultiſſimus hominum,deſipiat, glorietur regno iſto ſuo atq́ ambitioſa paupertate,quouſq́ ſibi fata permittũt, quandoquidem hodie maiora nos rerum pondera uocant.

Turca ex aſtris colligit orbis imperia ſibi promiſſa.

Minatur atrocia Scanderbego.

His à Mahumete peractis, omnes eius duces, & caſtrorum præfecti, uno eodemq́ conſenſu ſummam & inuiolabilem fidem Ottomano,ſummamq́ obſeruantiam iureiurando ſanxerunt, non tempore ullo laboribus aut periculis parcere,ſed omnia ſua,uitamq́ etiam ipſam, ſi ita exiget res,pro Ottomanę familię dignitate,pro ſui imperij amplitudine ſemper

intrepide

intrepide exponere policiti sunt. Adeo nullum periculi genus animo cuiuscp obseruabatur, sed publicũ imperium, seruitiumcp. Cæterũ Mahumete in præsentia paulum omisso Scanderbegũ repetamus, qui ingenti onustus præda cũ militibus suis lętabũdus ex hostili agro in castris reuersus est. Cui illico nunciatur, Seremetiũ Mahumetis præfectũ cũ maximis copijs in finibus Thracię & Macedoniç aduentasse. Cui occurrere Scanderbegus omnino statuit, ut cũ eo (si posset) congrederetur. Venerat ibi Seremetius cũ xiiij. millibus militum ad agrũ, & fines tutandos, ne facilis Scanderbego pateret incursio, qui copias suas partim in Ocridam urbẽ, quę nunc ab incolis Alchria nuncupatur, partim uero extra urbem, & in suburbijs collocauerat, ubi circũquaqp castrametati erant. Erat enim prope urbem lacus, ex quo Drino flumen exordium suũ habet, ingens, & piscium copia ac diuersitate admodum celebris. Quó cum Scanderbegus peruenisset, ad tria millia passuum inde procul se occultans cum decẽ millibus equitũ, peditumcp in insidijs stetit. Ad hostemcp quingentos equites expeditos præmisit. Quibus Peicum Emanuelis, & Petrũ Angelum Driuastensem Andreę filiũ præfecerat, uiros tam genere, cp factis claros, quo illum (si possent) ad pugnã & certamẽ prouocarent. Nouerat enim Scanderbegus ibi esse quęstorẽ quendã oim uectigaliũ & tributorũ Mahumetis, uirũ prędiuitẽ, & bellicosum, ac pugnæ percupidũ, qui facile ad pugnã prouocaretur. Iniunxerat autẽ Scanderbegus militibus suis, qui ad prouocandũ hostẽ profecti erãt, ut si hostis erumperet, & ad pugnandum egrederetur, ei frigide resisterent, retrocp pedem ferendo fugã simularent, ut is fugientes insequutus, ad locũ insidiarum perueniret, in quo ipse eos expectabat, sicp et effectum. Quod ubi Scanderbegus hostem appropinquasse uidit, repente ex insidijs prosiliens, summo impetu eum ex omni latere adortus fudit atqp dissipauit. Cęsi sunt ex hostibus supra x. millia, plures capti: inter quos ipse Quęstor cũ filio præfecti castrorũ, & alijs xij. magnę autoritatis uiris, uincti ad Scanderbegũ deducti sunt, qui xl. millibus aureorum se redimerunt. Quibus donata à Scanderbego libertate, uniuersa eius castra donis & muneribus impleuerunt. Reuersus itaqp Scanderbegus in castra, & ad proprios agros uictor cum copijs ingenti gaudio expectabat, ut Christianus exercitus, & cruciferi transfretarent: sed fortuna inuida, & maligna, quæ nemini mortalium longo ocio, longaqp uoluptate frui permittit, omnia in subitum mœrorem conuertit. Nam ecce paulopost Scanderbego nunciatur, Pium Pontificem maximum, qui cum Christianis copijs, & cruciferis aduersus Mahumetem egressus fuerat, cui etiam Princeps Venetus cum Senatoribus suis, & insigni maritimo apparatu occurrerat, ut primum pedem in Anchonę urbem intulisset, uitam cum morte cõmutasse. Ex quo Christianus exercitus, & omnes cruciferi hincinde diffusi passim dispersi, ad propria rediere. De cuius uiri laudibus pauca in medium afferre decreui, ne unus omnium uiri illius uirtutes reticuisse uidear, cum

De aduentu Seremetij præfecti cum exercitu, ad fines Thraciæ, Macedoniaqp.

Ocrida urbs, dicta Alchria

Victoria Scanderbegi cõtra Seremetium

Pius 2. Papa Anchonæ moritur.

dear,cum autores ferè omnes de eo accumulatissime, elegantissimeq; scri
Vita Aeneæ Syluij. pserint. Fuit autem Pius,qui prius Aeneas Syluius poëta uocatus est,pa
tre Syluio,matre Victoria,Senis ex nobili genere,& peruetusta Picolho
minea familia oriundus,uirtute præstans,uitæ sanctitate conspicuus, stu
diis humanitatis præcipue excellens uir,in quo ambiguum erat, doctri
na maior,an eloquentia fuerit. Grata hominis præsentia, blandi mores,
uita in omni ætate nitida. Religionis zelus,salutem,ampliationemq; fidei
Christianæ quærens,eiusq; cultor, ac maximus propugnator, quē per
Ecclesiasticos dignitatis gradus profectū sacer Senatus Cardinalium in
Pontificem maximū elegit,& omnes Christiani principes tanquam cœ
leste quoddam numen,& altissimo domicilio demissum in terram,omni
pietatis cultu ueneratus est. Fuit etiā Pius omnium nostri seculi fortuna
tissimus,princeps pacificus, & omnium fermè pater, ac magister, qui ea
ætate nostras,aut Græcas professi sunt literas. Admirabilis profecto uir,
& omni uenerationedignus,qui omnem ætatem suam legendo, docen
do,scribendo percurrit. Scripsit enim complura uolumina, tam diuinas
q; humanas complexus res. Contexuit historias multas, ac uarias,cum
locorum & totius ferè orbis situ,quæ nunc singula referre non est opus,
cum ea ædita per manus omnium quotidie perlegantur. Magnus profe
cto,& clarus Pontifex,contempsit pecunias, uirtutem apprime dilexit,
neq; secundis rebus intumuit,neq; succubuit aduersis,neq; spes ei gaudi
um,neq; metus tristitiam auxit. Potus,cibiq; parcissimum fuisse tradūt,
Diuina officia interdiu noctuq; nunq; neglexisse. Pompas seculi fuge
rat,calcauerat auaritiam,libidinem subegerat,sedatus animus eundē sem
per eius uultum ostendit. Durus & asper in hostes Christi, promptior
in fide receptis. Euangelij non surdus auditor. Omnia inter Christi pau
peres erogauit. In quo ea à principio modestia,ea grauitas, id acumen in
genij,id studium literarum,is amor uirtutis emicuit. Cum primum uti o
Pontificatus apicem adeptus esset,magis effulsit. Multa in Turcas para
uit,Reges & principes omnes concitauit. Sed dum hæc molitus, à fatis
de medio sublatus est. Cuius quidem occasu tantum Respublica Christi
ana detrimenti suscepit,ut adhuc eius obitum maxime lugeat, cuius con
silio,auxilioq; semper usa est. Cum emergere,respirare, & iamiam in por
tu,& in tuto propediem se fore speraret, subito, & inopinato illius casu
afflicta est,& nunc consternata admodum,& à Barbaris undiq; exagita
ta plurimum mœret atq; tristatur. Quo certe tristi nuncio Scanderbega
ni milites,qui prius de victoria gloriabundi cū triumpho uenerant, tan
quam fulmine icti dolore q;maximo penè confecti sunt, quod huiusce
modi expeditio à Christianis contra Mahumetem suscepta, in irritum ce
cidisset. Sed magnanimus & inuictissimus Princeps Scāderbegus nihil
admodū ex hac ruina,& Christiana calamitate territus est, neq; dolore
perculsus,sed hilarē in milites suos uultū prȩferens, conuocatis militi
bus,& eleuatis oculis ad cœlum, sic religiosissime clara uoce locutus est:

Dominus

Dominus meus & Deus meus, cunctorũ cognitor, qui nosti omnia antequam fiant, cui præterita & futura tanquam præsentia patent, & in conspectu tuo sunt, à quo omnia in uero & recto iudicio fiunt, qui cuncta optime regis atq; moderaris, cuius diuina & immensa sapientia à fine ad finem usq; pertingit, & omnia suauiter disponit, uota mortalium, & desideria nostra quandoq; frustraris, nec nos permittis semper his animi sententia potiri. Quæ & si quidem bona nobis & utilia apparent, in conspectu tuo tamen longe aliter se habent. Multa etenim profecto quæ nobis uidentur profutura, maxime aduersa à te fore dignoscũtur. Nanq; (ut quod intẽdit meus iam exprimat animus) nulla est ita magna ciuitas, aut populus, qui si foris hostem non habeat, domi non inueniat, cũ quo certet & contendat, quo etiam prævalida corpora ab externis causis tuta, suis se uiribus præmunt, & onerant. Vtinam Romani Carthaginem sibi æmulam, & aduersariam non euertissent, hostem foris non sustulissent, quo haberent quem semper timerent. Nam ciuilibus inter se bellis non conflagrassent, arma in seipsos nõ conuertissent, res eorum & imperium nunc forte staret. Nam timor externus, qui optimus tutor, & maximum domesticæ concordiæ uinculum esse dicitur, eos tutatus esset, atq; conseruasset. Ita nunc dicendum forsan nobis nec iniuria de Christianis & fidelium populo. Qui si hostem foris nõ haberemus, aduersario careremus, qui nos solicitatos & timidos teneret, procul dubio arma propria in nos metipsos conuerteremus, & domesticis, ciuilibus q; bellis unà oẽs rueremus. Igitur nequaq; inutile Christiano populo fuisse existimo, quod hæc Turcaica & hostilis expeditio modo non processerit, ne dum hostem fugaremus magis dolendum, & truculentiorem domi pararemus nobis incendium. Quamuis fatendũ est indubitanter illud, atq; pro certo habendum, Ottomanum imperium, quod ui, insidijs, & pessimis artibus exortum atq; auctum est, & diuinis humanisq; obrutũ sceleribus, cito casurũ esse, perituruma q;, quia male parta (ut sapienter dictum est) male dilabuntur, & nemo diu tenet uiolenta imperia. Rem uero Christianam, & Petri nauiculam diuino ore fundatam atq; erectam perpetuo duraturam certum est. Ex quo Deus oĩm domine, & rex omnipotens, qui longe nobis utiliora atq; meliora q̃ ipsi postulare nouimus, tua benignitate dare atq; cõcedere dignaris, te supplices humiliter deprecamur, ut mala & peccata nostra diluas, fidẽq; tuã, & populũ Christianũ à rabie & Ottomano furore defendas, quẽ hic truculẽtissimus Tyrãnus Mahumetes cõtinue persequitur, suaq; immanitate perdere atq; euertere conatur. Cæterũ dimisso nũc paulisper Scãderbego, ad Mahumetẽ principẽ me conuertã. Qui audita fuga & cæde suorũ militũ, qui cũ Seremetio eius præfecto profligati fuerant, maiori ira atq; furore accensus, alium præfectum contra Scanderbegum, Ballabanũ Baderam nomine, cũ xv. millibus equitum, & tribus peditũ misit. Hic uir nõ minus strenuus & bellicosus, q̃ rei militaris peritus, & callidus erat, qui præclara facinora multa sub Mahumete ediderat.

Vt Scanderbegus tulerit mortem Pij 2.

Ottomanũ imperium male partum.

Ballabanus Baderæ præfectus.

Nam hic

Nam hic ea tempestate, qua urbs Constantinopolitana à Mahumete expugnata fuit, primus muros urbis ascēdit, urbemq; ipsam ingressus est. Propterea Mahumetes ipsum ad præfecturę dignitatem ex infimo gradu promouerat. Erat enim Ballabanus Epiro oriundus, genere & parentibus obscuris, Iohanni Castrioto patri ipsius Scāderbegi subiectis. Qui cum admodum puer esset, à Turcis captus, in seruitutem deductus est. Breui, & modica corporis statura erat, sed peracris ac solertis ingenij, magnicq; animi, atq; intrepidi, ut de Tideo illo apud Homerum scriptū est, quem corpore exiguum, sed maximū bellatorē fuisse tradunt, uiribus & robore corporis pollens, manu promptus, belli percupidus atq; ardens. Qui ut primum ad urbem Alchriç. & fines Macedoniæ peruenit, exercitumq; suum perlustrauit, maxima dona & munera ad Scanderbegum sibi conciliandum (ut quidam uoluere) occulte misit, ne si forte à Scanderbego profligato suo exercitu caperetur, ab eo obtruncaretur. Quamuis propius sit fidei, quod id nō fecerit, nisi ficte, simulatecq;, ut postmodum liquido re ipsa patuit. Nam ipse totis uiribus, arte, & ingenio Scanderbegum euertere contendit. Verum Scanderbegus, quem insidiæ, astus, & Barbara fraus nō latitabat, eius amicitiam, dona et munera respuens, eidē ligonem, uomerem, falcem, aliaq; instrumenta Rusticana dono remisit, mandauitq; ei, ut omissis rebus bellicis (cū ea curatio altior esset fastigio suo) ruralia & agrestia officia, paterno ac maiorum suorum more exerceret, qui uilem ac paganam uitam semper excoluerant. Quod Ballabanus permoleste atq; indigne ferens, Scanderbego ualde iratus atq; succensus est, iurauitq; se de hac ignominia (si tēpus ac opportunitas sibi daretur) omnino ultum iri. Itaq; statuit nocturno tempore furtim, & ex improuiso Scanderbegum adoriri. Itaq; contra eum noctu castra sua mouit, sed Scanderbeg ab exploratoribus suis admonitus, statim ei occurrit. Quo cognito Ballabanus exercitū suum gradum sistere iussit, ne ulterius progrederetur, qui ad duo ferè miliaria à Scanderbeganis castris sibi locum cepit. Erant autem in exercitu Scanderbegano quatuor tantū millia equitum, peditum uero mille & quingenti. Non quod maiores ei ad delectū copiæ (si uoluisset) & militum numerus deesset, sed quia ueteranos oēs, & florem iuuentutis deligebat, quorum uirtuti multū confideret: & melius uidebatur (ut Fabius ille dicere est solitus) omnes locupletes reducere, cq; multis rem gerere militibus. Quem præterea dicere solitum audio: Ducem illum, siue Imperatorem, qui cum octo millibus, uel xij. ad plus, hostem uincere nesciebat, haud quaquam cum maioribus longe copijs uictoriam reportaturum esse. Multitudinem enim copiarum, & militum numerositatem confusionis causa, ac uictoriæ impedimento plurics extitisse asserebat. Barbarus autem (ut prędiximus) xv. millia equitum, peditum uero tria millia habebat. Erant autem Scanderbegana castra in ualle quadā amœna, & spatiosa, quæ in longum protendebatur, cui Valchalia nomen erat. Barbari uero ex altera uallis parte castra posuerāt iuxta montem, qui

Tideus Homericus.

Rustica dona, quæ Scanderbeg misit Ballabano.

Fabij dictū celebre.

Valchalia locus castrorum Scanderbegi

tem,qui Valchalem ipſam terminabat. In cuius ingreſſu fauces,& angu ſtię erant,nam Barbari ipſas fauces & montem in ſua poteſtate tenebant. Ibiq; inſidias diſpoſuerant,ut cum pugnam commiſiſſent, ſi forte Scan derbegani uictoriam conſequuti, fauces ipſas ingrederentur, ut inde ad caſtra diripienda pertranſire poſſent,ab his,qui ibi in inſidijs aderãt, per turbarentur,occiderentur úe. Scanderbegus uero,qui in altera uallis par te caſtra ſua collocauerat,uolens inde ſe mouere,& collem, ſiue tumulum quendam,qui ſibi à tergo imminebat,præoccupare,quo tutius atq; com modius ſtare poſſet,his uerbis milites ſuos præmonuit:

Adhortatio Caſtrioti ad ſuos.

Commilitones mei, compertum eſt mihi hodierna die hoſtes nos ad pugnam prouocaturos eſſe,ſed prius quàm ueniant, hinc caſtra ammo ueamus,& collem qui cõtra nos eſt,prę occupemus,quo tutius commo dius q; eſſe poſſimus. Verum aduertite q; hoſtis cum nos hinc diſcedens tes uiderit,nos fugã arripere exiſtimabit,quia numero pauciores ſumus. Ideo repente impetũ in nos faciet,ſed uos uiri fortiſſimi impetum eorum fortiter ſuſtinete, in eosq; conuerſi acerrime, intrepide (ut ſemper facere conſueuiſtis) irruite,perterrefacite,& in fugam cõuertite,quos (haud mi hi dubium eſt) ſtatim profligabimus. Sed cauete,cauete (quæſo) milites mei optimi,& ſtrenuiſſimi,cum hi in fugam conuerſi fuerint, & uos cæ dendo,obtruncandoq; eos perſequuti fueritis, fauces illas, & Valchales furcas nequaq; ingrediamini,nec ulterius procedite, quia in his Barba rorum inſidiæ latitant. Noui enim milites mei amantiſſimi,noui, inquã, Barbarorũ ingeniũ,noui eorũ ſtratagemata,& calliditates, in quibus hu iuſcemodi hominum genus plurimũ uerſatur. Hæ enim anguſtię & fau ces,quas uidetis,milites mei egregij, plenæ ſunt armatis, qui nos in inſi dijs poſiti expectant. Vbi ſi ingreſſi fueritis,omnes profecto ad unũ tru cidabimini. Satis ſit igitur uobis uictoriam ad fauces uſq; ſequi.

His dictis,Scanderbegus cũ uniuerſus exercitus incredibili alacritate adhortationẽ eius proſequutus eſſet,nonnullas pręmiſit expeditorũ co hortes,quę montẽ & collẽ,quẽ caſtris ſuis deſignauerat, pręoccuparent. Dehinc ipſe collem uerſus caſtra mouit. Quod cũ Barbarus aduertiſſet Scãderbeganos aufugere ratus,inordinato milite, & effuſo curſu uallem ipſam cũ impetu ingreſſus in eos irruit. Sed Scãderbegani milites & ani mo,& audacia pleni,neq; clamore,neq; impetu Barbarorũ perterriti,ſed cõuerſis aciebus,& uexillis,ſumma ui,totisq; uiribus Barbari impetũ ſu ſtinẽdo cũ eo acerrime pugnã inierũt. Certamẽ ingẽs oritur,cędes utraq; ex parte ualida fit,uictoria diu nutãs in ancipiti ſtetit. Sed tãta fuit cõſtan tia,& pertinacia Scanderbeganorũ militũ, & quia Barbari turbato & cõ fuſo,ut iam prędiximus,ordine ad pugnã irruerant,uenerantq;,ut uicto ria proculdubio de hoſtibus potirentur, qui fuſi atq; profligati à Scan derbeganis militibus uſq; ad anguſtias & Valchales furcas cõpulſi ſunt. Cæterũ octo mĩ uiri ex Scanderbeganis bellicoſiſſimi,& fortiſſimi, quo rũ quiſq; certe inter optimos duces et imperatores cõnumerari poterat,

Martię

Martis furore, impetuq; belli longius delati ſtudio inſtandi, ſequendiq; præceptorum ducis immemores trahuntur ad locum inſidiarum, & fauces ipſas ingreſſi ſunt. Quas non multominus fortè Epirotico ſanguine, q; Caudinas clade Romana inſignes dixerim, ubi Barbarorum inſidiæ aderant, quas Scanderbegus, prius eis non falſus uates prædixerat, quo in loco diu pugnârunt, fauces tandem illas & anguſtias euaſi, egreſſiq; ad caſtra Barbarorum peruenerunt, ubi etiam manus cum hoſte conſerentes, ad extremum in montem, qui in Barbarorum pontem erat, confugerunt, ibiq; rurſus in inſidias inciderunt. Itaq; poſt multa uulnera defeſſi, ac defatigati, laſſiq; uiui à Barbaris capti ſunt, qui ob eorum animi præſtantiam, & corporis fortitudinem minime reticendi ſunt. Quorum profecto ſi præclariſſimas & egregias uirtutes, & quicquid ipſi ſumma cum laude pro Chriſtiana fide ſemper geſſerint, complecti uellem, in longiſſimam exirem hiſtoriam, nunc nuda tantum eorum nomina ponam.

Caudinæ fauces. Vide Liuium lib. 9. de bell. Macced. & Aſia.

Captiui Epirē ſes Conſtantinopolim ducti

In primis itaq; occurrit Moſes ille à Dibris, de quo ſupra multa diximus, Scanderbego unus maxime charus, ac fidus, cui ſumma res exercitus ab eo demandata fuerat. Poſt hunc Giuriza Vladenius, qui Scanderbego ſanguine coniunctus erat. Muſachius Angelinæ, nepos Scanderbegi ex ſorore, Ginius Muſachius, Iohannes Perlatus, Nicolaus Berriſius, Georgius Chucca, & Ginius Manceſſius, qui lachrymoſiorem caſu ſuo rei Albanę ſtatum fecerũt, q; unq; antea. Nam cum omnes & corporis robore, & animi fortitudine, & militari ſcientia plurimum excellerent, tanto præterea terrori atq; formidini Barbaris fuerant, ut cum Ottomano principi illos captos ad ſe deductos nunciatũ fuiſſet, Mahumetẽ hęc dixiſſe ferunt: Nunc uere ſcio, nunc certum eſt mihi Scanderbegum corruiſſe, uires eius conſternatas atq; proſtratas eſſe, fortitudinẽ & audaciam ſuã amiſiſſe. Poſtq; eum ſolus Ballabanus puer meus, & filius meus ex omnibus ducibus & præfectis meis, qui ante eum fuerunt, ſtrenuus unus, & bellicoſus, uincere, ſuperareq; nouit, à quo tot Duces noſtri, & Imperatores fortiſſimi bello, & pugna ſuperati, partim ſub iugo in captiuitatem deducti, partim cęſi & obtruncati ſunt. Qui poſtq; Ballabanum multum ſatisq; laudauit, aurum & argentum cum aliis pleriſq; donis & muneribus ei miſit, mandauit, ut inſtaurato ſubpletoq; exercitu contra Scanderbegum bellum continuaret. Verum Scanderbegus cui maxima cura & ſolicitudo de militibus ſuis inerat, qui à Ballabanio capti, ad Mahumetem uincti miſſi fuerant, confeſtim nuncium ſuum cum literis ad ipſum Ottomanum miſit. A quo petijt, ut milites ſuos, qui à Ballabanio pugnando capti fuerant, aut auro uendere, aut captiuis permutare uellet. Quos Mahumetes nec auro tradere, nec captiuis permutare uoluit. Sed quum nullum calamitatis, contumeliæq; genus non æditum in eos eſſet, omnes excoriari more ſuo iuſſit. Qua fœditate ſupplicij aliquanto ignominia Chriſtianorum inſignior fuit, eorum interitum uniuerſus exercitus maxime luxit, nec uictoria de Ballabanio cõſecuta eſt. Multũ gauiſus

Epirenſes excoriati uiri ſtrenui.

propter

propter huiusmodi uirorum amissionem. Maior itaq; è ciuibus desideratis dolor, q̄; lætitia susis hostibus fuit, & deplorati sunt omnes, non priuato magis, q̄; publico luctu. Magnam quoq; partem audio ueste mutasse, multos mortales capillum ac barbã promisisse. Scanderbegus ipse etiam absentia & desiderio eorum, magno est dolore affectus, qui tamen (ut erat intrepidi atq; inuicti animi) itritatus magis ea re, q̄; fractus, statim Turcaicum, & hostilem agrum ulciscendi magis, q̄; prædę studio inuasit, omniaq; depopulatus est. Nulla incolumi relicta re, cui ferro, aut igni nocere posset. Cæterum Ballabanius, cui prouincia à summo principe aduersus Scanderbegum belli cõtinuandi demandata fuerat, instauratо, atq; suppleto exercitu suo in Alchriam urbem ad Macedoniæ fines cum xv. millibus equitum, & tribus peditum reuersus est. Qui astu, & fide Barbara simulans amicitiam cum Scanderbego uelle, uaria ac diuersa dona ei misit. Quibus Scanderbegus spretis atq; reiectis, respondit ei, ut ruralem & paganam uitam, omissa militari, excolere deberet. Qua de re Barbarus admodum succensus insidijs, atq; omni sua calliditate occasionem quærebat, qua Scanderbegus improuisus aggrederetur, opprimeretur q̄;. Itaq; die quadam sumpta opportunitate, ignorantibus custodibus, & uigilibus ipsius Scanderbegi, castra sua in loco Oronicheo dicto superioris Dibræ, & iam eum ex improuiso oppressurat, ni ipse Scanderbegus, qui semper peruigil solers ac diligens in castris erat, equorum fremitum & strepitum noctis tempore castra obequitans (ut sui moris erat) à longe pręsensisset, atq; hosti in se ruenti mox tumultuario ordine (neq; enim aciem digerendi spacium fuit) obuiam processisset, cum quo inito prælio acriter, totisq; uiribus pugnans, in fugam cõuertit, uniuersumq; eius exercitum penè deleuit, castrisq; eius potitus est, haud quaq; tamen incruento milite suo. Postq̄ Mahumeti hęc nunciata fuere, diu multũq; secum cogitans quid agere deberet, an alium q̄; Ballabanũ copijs suis aduersus Scanderbegum præficeret, qui omnino inuictus atq; insuperabilis habebatur, qui tot duces & præfectos, tam suos, q̄; Amurathis patris bello superauerat, Ballabanum q̄; ipsum re bellica cæteris ducibus & imperatoribus longe præstantiorẽ parua manu fuderat, atq; profligauerat. Ad extremum Ottomanus multis de causis decreuit adhuc ipsum Ballabanum cum exercitu contra Scanderbegum mittere, tum quia ei inimicissimus erat, tũ quia Albania oriundus loca omnia Epiroticæ terrę optime nouerat. Prętera utpote qui norat animum humanum insatiabilem, ipsius Scanderbegi regnum ei promisit, si illum è medio tollere posset. Itaq; maximo & ualidissimo exercitu ipsum expediuit. Qui quum ad urbem Ochridam decem & septem millibus equitũ, & tribus peditum uenisset, imprimis optimos ac uelociſſimos equos, necnon uestes ex auro & argento contextas Scanderbego dono misit, postulans ab eo, ut eius amicitiam atq; societatem non dedignaretur, cui fidem suam mutuamq; beniuolentiam semper præstaturũ se, seruaturumq; pollicebatur. Quæ

Prælium Ballabani et Scanderbegi.

Quæ Turcæ promiserit Ballabano, si uincat Scanderbegum.

omnia Barbarus fide callideq; agebat, ut si Scanderbegum in suam sententiam adducere posset, incautum improuisumq; opprimeret. Sed Scanderbegus satis edoctus nullam Barbaro fidem præstabat, sed munera, & amicitiã ipsius explodens pro uili rustico, et pagano illũ semper habebat. Quũ iam Ballabanus interuallo trium ferè mensium in Ochridam urbẽ moram traxisset, nec occasionẽ aggrediendi Scanderbegũ ex improuiso unq; nactus esset, Statuit omnino fortunã tentare, & cũ Sbandergo palàm bellum committere, cui cum de aduentu ipsius relatum esset, his breuibus paucisq; milites suos sic ad pugnam, sic pro uictoria cohortatus est:

Cohortatio Scãderbegi ad milites.

Nostis socij & commilitones mei, nos aduersus fures, prædones, atq; Reipublicæ Christianæ persecutores, pro eiusdem salute atq; tutela pugnare. Quamobrem forti paratoq; animo sitis, ut cum ad rem uentum erit, memineritis uobiscum gloriam, decus omne, præterea libertatem ferre, patriam, liberos, fortunasq; uestras. Si superiores erimus, omnia tuta erunt nobis: si imbelles, timidiq;, nihil infœlicius, nihil contemptius. Deus ipse præterea, qui hostes uestros persequitur, fouet nos, uiresq; suggerit, qui ad iniuriam propulsandam occurrimus, quo audacius aggrediamini pristinæ uirtutis memores. Egressurus itaq; Scanderbegus aduersus Turcas, Barbarosq;, imprimis Deo optimo maximo pro uictoria

Scanderbeg præditus ingenio Numæ aut Romuli.

uouebat. Erat enim in eo principe Numæ quoddam & Romuli ingenium, nihil nec diuinę, nec humanę opis prætermittens, quæ dehinc in bello opus erant, parabat. Aliquibus ex suis militibus equos donabat, alijs arma, alijs uestes, nonnullis pecunias, alijs uero alia, ut eorum animos ardentius, uehementiusq; ad bellum excitaret, hortabaturq; illos, ut forti, præsentiq; animo essent, & magnitudine præmiorum ac spoliorum moucrentur, nec labore itinerũ deterrerẽtur, nec grauarẽtur gestare fascem, & solis ardores, ac glaciale frigus constanti animo tollerarent, & ut uallo, fossaq; castra communirent, pro portis excubarent, acriter ancipites inferrent pugnas, uel uera laude pensarent, mortem ignominia potiorẽ existimarent. His peractis, copias suas in amplissima planicie in agro Sfetigradensi deduxit, ubi Ballabanus cũ suo exercitu aderat. Diuiserat enim Scanderbegus exercitum suum in quatuor acies, quarũ primam Goico Stresio nepoti ex sorore dederat, aliam Tanusio Ducagino, tertiam duci Musachio, uiris bellicosissimis, quartam uero sibi in cohortẽ retinuerat. Pedites uero inter equitum alas collocauerat, quibus quatuor uiros bellatores acerrimos præfecerat, Paulum Manessium, Petrum Manueli, Demetrium Berissam, & Raianum Chuccam, quo sic in ordine & cornu deducto intrepidus, hilari animo hostem suum expectans, nec pugnam detrectans. Prouocatus hinc inde clatis uocibus pugnam acerrime iniit, crebri ex utraq; parte cadebant, sed ex Barbaris plures, ingens strages, & cædes undiq; ẽdebatur. Si quis profecto Scanderbeganos milites pugnare

Scãderbegani milites leones.

uidisset, existimasset eos non ut homines, sed ut fortissimos & robustissimos leones. Qui in hostes sæuiendo undiq; eos perterrebant, nulla ipsi

ui, nullo

ui, nullo periculo perterrebantur, uel pedem referebant, quippe quibus ſemper non minus animi ad mortem ipſam, q̄ ad cędem erat. Scanderbegus uero princeps qui hoſtiū naturam mores q̄ tenebat maxima cum prudentia, atq̄ dexteritate bellum committebat, multo labore, multaq̄ cura obuiam periculis eundo, Ipſe cum equitibus in prima acie uerſabat, laborantibus ſuccurrebat, integros pro ſaucijs ſuggerebat, omnia prouidebat, multum ipſe pugnabat, ſtrenui militis, & optimi imperatoris ſimul officia exequebatur. Nam ſicubi acies flectebatur, illic præſto erat, pugnam reſtituebat, ſicubi pluribus labor erat, periculumq̄ imminebat, illic Scanderbegus aderat, rem iam inclinatam ſuſtinebat, in conferтiſſimos hoſtes ſeſe conijciebat, preſentiaq̄ ipſius omnis uis ceſſabat, omnis pugna dirimebatur. Ita Turcarum animis nihil terribilius erat, quàm ipſius forte oblata ſpecies, qui quocunq̄ ſe intendiſſet, uictoriam ſecum haud dubiam trahebat. Omnia prȩſente Scanderbego Marte ſecundo expediebantur, omnis periculi uis & procella ceſſabat, adeò ut Albani, Barbari, et Chriſtiani omnes uno ore clamarent, affirmarēt Scanderbegum maximum in orbe terrarum bellatorem, Deum produxiſſe. *Scanderbeg pro deo habetur.*

Quum ita igitur inter denſiſſimos hoſtes pugnaret, equus ei à Barbaris lętali uulnere confoſſus ſuper uetuſtæ arboris truncū prolapſus decidit. Isq̄ in brachio graui ictu lęſus eſt, ſuperq̄ truncum illiſus propter ſubitam equi ruinam. Arbitrati ſunt Barbari Scanderbegum exanimatum eſſe, omnes q̄ conglobati ibi ut eum obtruncarent accurrerunt, Sed à militibus ſuis ſubito protectus à furore, & impetu eorum tutatus eſt. Adiutus q̄ ſtatim equum inſiliit, & lenito mitigatoq̄ dolore, refocillatisq̄ uiribus pugnam acerrimam cum Barbaris redintegrauit. Qui tanto impetu cum cohorte ſua in hoſtes delatus eſt, ut quotquot ex illis accurrebant ab eis proſternerentur, haud aliter cædes & ſtrages ex Barbaris fiebat, q̄ ſi uideres in campo calamos à ui & tēpeſtate euulſos radicitus corruere, & ad terram proſterni. Sic Scanderbegus per omnes hoſtiū acies hac illac diſcurrens prouolabat, atq̄ penetrabat, ut fulminis & fulguris inſtar uideretur. Cui cum Sulimanus quidam ex Ballabani prefectis, uir maximi nominis, atq̄ uirtutis occurriſſet, illumq̄ Scanderbegus fortiter obtruncaſſet, tantus terror hoſtes inuaſit, ut Turcæ de uictoria deſperantes, neq̄ uim, & impetū Chriſtianorum ſuſtinere ualentes, ſtatim qui ſemper á Scanderbegano milite uici ſueti erant, in fugam conuerſi, abeoq̄ inſecuti, cæſi ferè oēs, profligatiq̄ ſunt, Ballabanus ipſe amiſſis caſtris & impedimentis, uix euadere potuit. Qui poſtq̄ à Scanderbego fugatus, eiuſq̄ exercitus penè deletus, cum pauciſſimis ferè militibus ad Ottomanum profectus, ab eo de graui, multiplici q̄ clade, ſtrageq̄ à Caſtrioto ſuſcepta ualde reprehenſus eſt. Apud quem Ballabanus ipſe appoſitis uerbis, & longa oratione ſe excuſare nixus, totis uiribus intendebat, & Tyranum in ſuam trahere ſententiam, eiq̄ perſuadere uiam quandam, & modum ad expugnandam, ſubuertendumq̄ Scanderbegum, quem

Oratio Ballabani ad Otomanū.

si ipsi Ottomano tentare, expeririq; placeret succeſſurum omnino ſpera bat. Igitur coram eo ſic exorſus eſt. Nihil ſanè turpius (ut opinor) Prin ceps ſereniſſime, nihil fœdius, nihil ingratitudine deteſtabilius, quo uitio qui aſperſi atq; contaminati ſunt, ij non ſolum ex cœtu & cœleſtium col legio, uerumetiam ex numero hominum, & ex finibus humanæ naturæ prorſus exterminandi. Quū enim ſæpe ſæpiusq;, Princeps inuictiſſime, mecum conſidero, atq; mente reuoluo beneficia, quæ à tua maieſtate ſem per in me (quæ tua eſt liberalitas) collata ſunt, nulli profecto me magis (cum à Deo diſceſſerim) q̄ tuæ maieſtati debere, atq; obſtrictū eſſe con fiteor. Tu enim mihi ſemper parens, tu benefactor fuiſti, per te ſpiritum, per te uitam, & quicquid ſum, habeo. Longū etenim profecto mihi eſſet nunc omnes præfecturas, honores, & dignitates, quibus ſub imperio & auſpicijs tuis functus ſum, enumerare, pro quibus omnibus, quemad modum me tibi poſſe gratum facere, uicesq; referre non uideo, niſi ſi to to tempore uitę meę diu noctuq; inſudarem, inuigilarem, elaborarem, & tandem ſanguinem effunderem, & animam deſponderem, quod (Deos teſtor) me ſemper feciſſe, ac in poſterum omni fide, ſinceritate, atq; obſer uantia facturum ſpondeo. De Scanderbego illo Epirotarum principe, hoſte noſtro acerrimo, nunc tota res agi, uerſariq; uidetur, à quo nuper (ſic forte Dns uolentibus) profligatus, atq; in fugam conuerſus ſum, ex quo tuæ maieſtati (forte non immerito) me dignum reprehenſione fore uiſum eſt. Sed nunquid à Scanderbego tantum, an Deorum uoluntate potius profligatus ſim, nunc tempus differendi mihi eſſe non uidetur, uerum potius deliberandum, quid ſit cum hoc hoſte agendum, hoc tan tum me dixiſſe tuæ maieſtati nunc ero contentus. Teſtor enim Deos, omnesq; cōmilitones meos, qui ex hoc prælio & certamine ſuperſuerūt, quod anteq; ad rem deuenirem, & cū hoſte congreſſus eſſem, omnia pa raui, omnia diſpoſui, omnia locaui, atq; firmaui, nō conſiliū defuit mihi, non tempus aptum, accommodatumq; ad pugnam, nō locus, nō miles, non ordo, nihil quod pro uictoria, & ad uictoriam conſequendam face ret, aut omiſi, aut prætermiſi. Verum quia hæc non in manu noſtra, ſed in manu fortunæ eſt, quæ pro animi ſui libidine humanas res & negotia uerſat, alternat, uariat, eademq; extollit, atq; iterum deprimit, ideo non ar mis tantum Scanderbegi, ſed uoluntate Deorum potius me uictum, ſu peratumq; fuiſſe attribuo, quorum conſilia & decreta nobis occulta, atq; omnino ignota ſunt. Sed ad propoſitum redeo. Multa hercle de Scan derbego ſupra hominē prędicare audio, Sereniſſime Princeps, illum eſſe fatalem, & diuinum, bello inſuperabilem, armis inuincibilem, ferro inuul nerabilem, quē mater eius in utero geſtans, per noctem in quiete uidiſſe dicitur, ſerpentem immenſæ uaſtitatis & magnitudinis ſe pariturā, qui aperto ore caput protendens in terram & gentem noſtram, omnes nos dilaniabat, atq; deuorabat. Pedes uero & reliquas corporis partes in ma ri extēdens, inter Chriſticolas pacifice, quieteq; tenebat. Quæ cū ſomnij horrore

horrore uehementer exterrita expergiſceretur tota tremebunda, uiro ſuo Iohanni Caſtrioto quod uiderat per quietem, retulit, ipſe lætus atq; hilaris ſic eius ſomnum interpretatum fuiſſe ferunt, ipſam bono eſſe animo, nihilq; timere, quia nõ ſerpentem, ſed filium pareret, qui uir magnus, armis clarus, & ſtrenuus euaſurus, Turcis, & Ottomanæ legi hoſtis acerrimus atq; perpetuus foret: Chriſtianorũ uero, eorũq; fidei propugnator maximus, atq; mirificus. Verũ quid ego de homine planè ſentiam, nunc proferam, & in medium adducam. Scanderbegum uirum ſtrenuum, & bellicoſum eſſe, belli & militię peritũ, ſcientiam, & artem militarẽ peroptime calere, non eo inficias. Nam ſemper uel quaſi à teneris arma exercuit, pertractauitq;, & militem eſſe, militiamq; inchoaſſe clarum eſt. Pręterea in bello fortunatum, & uelut fulmeu, & fulgur in pugnam deſcendere, & cum hoſte manum conſerere, tamen illum homiem eſſe, & mortalem, quemadmodum cæteri homines, inſuper uincibilem bello, armisq; ſuperabilem, nec ſemper uictorem fuiſſe aſſeuero, nam & ipſe aliàs uictus eſt. Quis enim mortalium tam demens & fatuus gloriari ſe audeat uictorẽ ſemper, & non uictum quandoq; fuiſſe? uel perpetua in hac uita, fœlicitate ſyncerag; uoluptate uſum fuiſſe? quin ex altero dolio (ut aiunt) deguſtauerit. Nonne Scanderbegus (ut tua nouit maieſtas) in Belgradi obſidione à Sebalia præfecto tuo, uiro clariſſimo & ſtrenuiſſimo profligatus, eiusq; exercitus totus penè cęſus, ipſe nocturnis tenberis cum parua admodum manu fœdiſſimam fugam arripiens, uix euaſit? Ad anguſtias & Valchales furcas nonne à militibus meis peſſime habitus cũ exercitu ſuo omnes fortiſſimos eius duces, & caſtrorum præfectos pugna prælio ſuperatos captos cum maxima iactura & pernicie, tam eorum q̃ totius Epiri ad urbem regiam tuę Serenitati uinctos miſi. Qui poſtea iuſſu tuo excoriati, turpiſſima morte necati ſunt. Igitur extenuatæ ſunt iam uires eius, & exinanitæ ob hæc & alia cõplura ingentia, & aſſidua bella à nobis ei cõtinue illata. Nec mihi dubium eſt Sereniſſime Princeps quin (ſi nobiſcum pugnare uoluerit) aut eum uiuũ capiamus, aut prælio & pugna uictum, ſuperatumq; profligemus, & cædamus, uel (quod facilius credi derim) non ualens armis noſtris, copijs reſiſtere, cedens uictoriæ conſilium fugiendi capiet, & uacuam nobis Epiri poſſeſſionẽ abſq; cæde, abſq; prælio & ſanguine deſeret, atq; deſtituet. Nouit nanq; tua Serenitas, q̃ nulla in re plus ambiguitatis, maior incertitudo atq; inſtabilitas uerſetur q̃ in bello. Nam qui hodie uincit, cras uincetur, & qui uictus eſt hodie, poſtero die uictor erit. Ea prropter dici ſolitum eſt, incertos eſſe bellorũ exitus. Quod quidem rei noſtræ haud diſſonũ uidetur, nam & ſi pridie uicti ſuimus, hodie uel cras uictores erimus, quia nec ſemper uicti, nec ſemper uictores perpetuo ſunt mortales. Et ſi una nobis non ſucceſſerit uia, aliam quæ ſuccedat omnino aggrediamur, nec unq; de uictoria deſperandum, ſed ſæpe, ſæpius q; fortuna tentanda eſt, quę maxime in bello plurimum dominatur. Itaq; & nos bellum exintegro cũ Scanderbego

Fuga Scãderbegi in obſidione Belgradi.

In bello ſumma incertitudo.

experiamur, arma aduersus eum sumimus, exercitus ualidissimos conficiamus, quia (ut spero) si dictis, & opinioni meæ aures, & assensum præstiteris, Princeps sereniſſime, uictores omnino nos futuros esse, nec Deos semper iratos auersosq; habituros. De quo ego nunc facilē certamq; uictoriā nos Dijs propitijs consequi posse animo concepi excogitauiq;. Placeat Maiestati tuę Sereniſſime Princeps, decernere, statuereq;, ut duo optimi imperatores, duo prçclariſſimi duces & præfecti cum ualida manu, & florido exercitu aduersus Scanderbegum deligantur, qui non una & eadem uia, sed alter ab altero seorsum, separatimq; ab inuicē per diuersa loca & itinera, simulantes alió potius, q̄ in Epirum tendere, deflexo postea itinere omni cū celeritate atq; silentio regionē intrent, ipsumq; Scanderbegū mediū intercipiant. Nec unus sine altero hostem adoriatur, aut cū eo bellum cōmittat, sed expectato altero collega de cōmuni postea consensu uno eodemq; tēpore simul illum inuadant atq; opprimāt. Ex quo perfacile uictoriā consequētur, et illū cū omni exercitu suo obtruncabūt, quia fieri nō potest, ut hostis undiq;, et à tot lateribus interceptus, occlususq;, possit euadere, nec tot copijs & multitudini resistere. Sed ipse profecto uictus à nobis, superatusq;, finis Epiroticę insolentię atq; belli erit.

Tyrannus à Ballabano persuasus, omnia pro arbitrio ei annuit, atq; concedit.

Ottomanus satis multumq; uerbis & oratione Ballabani persuasus, illico decreuit, ut ipse Ballabanus pro arbitrio & uoluntate sua aduersus Scanderbegū omnia ageret, & bellum conficeret. Et adhibito sibi quencunq; uellet ex præfectis suis in collegam, quocunq; exercitu & multitudine expeditionem Epiroticam omni cura & diligentia q̄ caute & accurate aggrediendā procuraret. Cum nihil charius diceret, nihil in uita exoptabilius sibi fieri posse, q̄ Scanderbegum profligatum cum exercitu suo, cæsumq; audire, aut extra imperium expulsum, deiectumq; esse, clamitans nequaq; se fœlicem uideri regem, nisi Scanderbegum de medio sublatum uideret, à quo tot mala, tot damna, tot cōmilitonum & ducum suorum cædes (præsertim patris mortem) sustinuerat. Ballabanus itaq; habito ab Ottomano decreto, ut ipse libere in hac expeditione & re ageret, delecto q̄ maximo facto ex robustiſſimis uiris et militibus exercitum confecit, & assumens sibi Iagup Arnauth in collegam, partitis cum eo copijs, illum admonuit, ut à parte maritima per Grçciam & Thessaliam iter conficeret, & exercitum in Epirum duceret. Cui mandauit, ne solus auderet cum Scanderbego bellum cōmittere, nec omnino illum aggredi, donec & ipse cum exercitu adesset. Qui etiam mox omnibus copijs suis breuius iter per Thraciam & Macedoniam emensus, citius Iagup Epirum ingressus est. Sed omisso hic parumper Ballabano, ad Scanderbegū me conuertam. Cui quum hæc omnia & nuncijs, & exploratoribus, amicorumq; literis de aduentu duorū exercituū aduersus eum nunciata essent, ipse q̄ maximo potuit silentio coacto exercitu instructus, accinctusq; ad bellum, hostem continue expectabat. Auditoq; aduentu & ingressu Ballabani in prouinciam, ei occurrere decreuit, & anteq̄ alter Barbarorum

præfectus

præfectus cum exercitu Ballabano adiungeretur, ipse rem cum Ballabano expedire uolebat, ne à duobus exercitibus uno eodemq; tempore adortus opprimeretur. Et profecto (ut arbitror) si Ballabani opinio successisset, nulli dubium, quin de Scanderbego actum fuisset, quum tanto Barbarorum furori, & multitudini uno eodemq; tempore in eum irruentium resistere non potuisset. Sed Deus omnipotens & summus, à quo cuncta pro libito uoluntatis moderantur, cui res Christiana cum ipso Scanderbego maximę curæ erat, minime passus est, ut Scãderbegus, qui tanto studio atq; solicitudine fidem orthodoxam tutabatur, pro qua die noctuq; inuigilabat, insudabatq;, turpiter & dolose à Barbaris circũuentus & uictus opprimeretur. Nanq; Ballabanus alter ex duobus Ottomani præfectis, qui aduersus Scanderbegũ prouinciam sumpserant, q; primum à Tyranno discessit recta per Thraciam & macedoniam (ut iam diximus) Epirum ingressus cum xx. millibus equitum, & iiij. peditum, in uallem quandam, quæ Valchal dicitur, de qua superius mentionem fecimus, tentoria fixit sua. Quo cognito, Scanderbegus qui cũ exercitu suo instructus paratusq; aderat, tres speculatores ex suis, qui ad idipsum experti uidebantur, ad formam castrorũ Ballabani contemplandam statim prȩmisit. Qui ubi oĩa exploraſſent, & ad eum protinus reuerti deberent, certiorem q; de omnibus illũ reddere, perfidia impulsi, ad Ballabanũ profecti sunt, eiq; oĩa Scanderbegi cõsilia patefecerunt. Nam unus eorũ Ballabano (ut aiunt) sanguine cõiunctus erat, quod Scanderbego ignotum fuerat, qui cęteros seducens, multa prȩmia eis à Ballabano futura obtulerat. Quare eius fidẽ socij sunt secuti, quos quũ Scanderbegus expectans reuersos nõ cõperisset, ueritus ne ab hostibus intercepti fuissent, ipse (ut erat ad huiusmodi omnia impiger & intrepidus) confestim equum conscendens cũ quinq; tm̃ militibus ad speculandũ progreditur. At Ballabanus peritus & callidus, quũ cognosceret Scanderbegum in re militari instructum, obsedit clam locũ quendã, suspiciẽs Scanderbegum uenturum illuc speculatum, nec opinio eum fefellit. Nam quũ Scãderbegus (ut sui moris erat) ad speculandum egressus, anteq; ad locum insidiarum peruenisset, equites Ballabani, qui in insidijs ad idipsum positi erãt, detecti prius à Scãderbeganis, illico erumpentes illum adorti sunt, eumq; aliquãdiu repugnantẽ in fugã cõuerterunt. Qui fugatus, siluam quandam, quę sibi primũ occurrit extra ceruicẽ Valchalem ingressus est, ubi in arborẽ uetustissimã, quę lapsa totã semitã occupauerat, incidit, quam, adhibitis equo (q; maxime potuit) calcaribus, prȩterlapsus est, cum uno tm̃ ex militibus suis, cæteri ab hostibus cęsi sunt. Ex Barbaris uero unus solũmodo Scanderbegum insecutus, truncumq; arboris saltu equi prȩteruectus in illum ferebatur. Quem quum solum Scanderbegus à tergo uenientem respexisset, conuersus eum obtruncauit: reliqui aũt Barbari reuersi sunt. Scanderbegus uero quum in castra peruenisset, quę in locum qui Petrelba dicitur procul ab hoste ad xv. millia passuum erãt collocata, in quibus viij.

Cura Deo est pro Scanderbego.

Scanderbeg elapsus cum uno ministro

millia equitũ, iiij. peditũ ualentiſſimorũ inerant, ſe accingit atq; pręparat, ut ad hoſtem proficiſceretur. Sed prius ſic paucis milites ſuos alloquitur:

Adhortatio Scanderbegi ad milites, ante profectionẽ ſuã cõtra Ballabanum.

Turpe & ſuperfluum, Commilitones mei amantiſſimi, eſſe duxi, hodierna die nouo apud uos dicendi genere longa orationis ſerie cõtexere. Cum res gerenda ſit nobis nõ cum nouo hoſte, nouoq; imperatore, ſed cum eo hoſte, qui à uobis uinci, facileq; ſuperari conſueuit. Nonne milites hic eſt ille Ballabanus Ottomani præfectus aptior magis (ut ſcitis) ad ligonem, uomeremq;, & agriculturam, q; ad arma, remq; bellicam, quẽ uos non ſemel, ſed pluries profligaſtis, de eoq; triumphum cum ingentibus ſpolijs reportaſtis. Nonne hic hoſtilis exercitus, quem prę oculis habetis, reliquię ſunt cladis ſuperioris diei? quas Ballabanus ductor ſecum affert uobis tanq; debitas, & dicatas uictimas, ut de ſpolijs eorũ uos, domusq; ueſtras & impleatis, & ditetis. Verum enimuero de hoc quid dubij? quid difficultatis eſt perſpicere? Nam ij oẽs Barbari quos nunc uidetis, hinc ferè ad horam (Deo propicio) aut captiui ueſtri erunt, aut à uobis (ſi uolueritis) internecione occiſi. Nã illos hoc in loco (ut ſpero) intra uallũ, & tanq; pecora in ouile claudemus, noſtrosq; milites per montes, colles, & itinera, ne inde exire poſſint, circũquaq; diſponemus, atq; locabimus. Igitur oẽs hodierna die cũ Ballabano eorũ duce uobis tanq; uicti mę offerũtur. Itaq; milites oſtendite uos uiros, excitẽt maiorũ uos pręconia, excitent laudes, & fortia facta. Capite animos, capite uires & robur, imitemini ueſtigia, imitemini illorũ acta. Acuite ferrũ in Barbaros, æternos hoſtes ueſtros, ſternite ęquos, præcingite enſes, corripite tela, aſſumite clypeos, procurate oĩa quę ad pugnã, & pro uictoria faciunt, perſequimini hoſtes. Coërcete, cõterite infideles, cõculcate, et peſſundate, eosq; penitus delete, quia ecce in fugam cõuertuntur. His peroratis, Scanderbegus inuitare inde pro ſe ſingulos, & cuiq; offerre, & fatigare precibus, ut quę ipſis iumentis uſui eſſent ab ſe potiſſimũ ſumerent. Benigne oĩa cumulata dare, modeſtia certare milites, na quid ultra uſum neceſſarium ſumerent, nihil morari, nec ab ſignis ſubſiſtere. Cibũ rapientes, diẽ ac noctẽ ire, uix quod ſatis ad naturale deſideriũ corporũ eſſet, quieti dare. xv. ferè millia paſſuum Ballabanus inde aberat. Itaq; quũ Scanderbegus iam appropinquaret, & ad uallem, in qua Ballabanus caſtrametatus erat, peruenniſſet, ceruicẽ, & collem uallis occupauit. Ibiq; fixis tentorijs, hoſtẽ in uallę ipſa milite undiq; uelut uallo in coronam per iuga montium collocato ſæpſit, atq; circũdedit, per loca alta ducendo exercitũ, cũ modo inſideret anguſtos ſaltus, ut tranſitum clauderet, modo à latere, aut tergo caperet agmen, ludificatus hoſtem omnibus artibus belli fuerat. Poſtero die concilium habitũ, cui & Tanuſius Tophia, & Zacharias Groppa, & Peicus Manueli, præfecti caſtrorum affuerunt. Multorum eó inclinabant ſententiæ, ut dum feſſum uia ac uigilijs reficerent militem, Tanuſius ſimul et ad noſcendũ hoſtem paucos ſibi ſumeret dies, tempus pugnę differretur. Scanderbeg non ſuadere modo, ſed ſumma etiam ope niti, inſtareq;,

ne conſilium

ne consilium suum, quod tutum celeritas fecisset periculosum immorando facerent. Dum enim Iagup rerum omnium ignarus immoratur, & torpet Ballabani exercitum facile deleri posse, quod si pro crastinatione differetur nostra, spacium certe illis cõueniendi dabimus, securamq; rem nostram ad ancipitem deducemus euentum. Extemplo signũ dandum, & exeundum in aciem, abutendumq; errore hostium absentium, pręsentiumq;. Consilio dimisso, Scãderbegus exercitu suo quadripartito, unã partem dat Tanusio Tophiæ, secundã Zachariç Groppæ, tertiam Peico Manueli. Pedites inter equites interserit, collocatq;, scloponarios cum sagittarijs, hastatis, & aliquibus equitibus ad prouocandũ hostem ad pugnam præmittit, reliquum uero exercitum cum cohorte sua sibi reseruat atq; retinet. Mox signum pugnæ proponitur, confestimq; Christiani in aciem procedunt. Iam hostes ante castra instructi stabant, moram pugnę attulit Ballabanus, quod collegam suum expectabat. Quare receptui propere cecinit. Iubet speculari, sicubi collegæ castra apparerent. Animaduertens autem Scanderbeg Ballabanũ moram trahere, nec ad pugnã exire, suas acies ad prouocandũ hostem paratos, instructasq; ad certamen prę-mittit (erat enim ferè tertia hora diei) Ipse uero cum reliquo exercitu uallem ingressus, ad castra Ballabani ire pergit, ut rem perficeret, anteq; collega Ballabani ueniret, ne simul uno eodemq; tempore cum duobus exercitibus sibi confligendum esset. Accedens igitur ad uallum & castra hostium, pugnã exposcebat, quã ipse Ballabanus tergiuersando, moramq; trahendo recusabat, militemq; intra uallum & castra cõtinebat. At Scanderbegus cum militibus suis auidus, & pugnæ percupidus, ut rem citius conficeret, expediretq; ad uallum & statiua hostium magis magisq; propius accedens continue ea infestans oppugnabat, & hostes ad certamen prouocabat. Ballabanus uero miles ira atq; furore plenus, dentibus frendens, q; ad pugnam ei exire non permitteretur. Hinc inde furor, iraq; animos militum acuebat, incitabatq;. Ballabanus quoad potuit, pugnã re-moratus est. Videns autem collegam suum nondum uenisse, nec auxiliũ sibi adesse, nec locus fugæ, nec tempus differendi pugnam, quia undiq; à Scanderbeganis & Epiroticis militibus circunsęptus atq; circumdatus erat, continueq; eius castra infestabantur, posteaq; sibi esse pugnandum uidit, in prima acie ante signa Axappos collocat, circa eos leuo in cornu aduersus Tanusium Tophiam Olophanzios, uiros, & milites exercitatissimos, & rei militaris peritos collocat. Contra Zachariam Groppam Achanzios, contra uero Peicum Manueli Ianizarios oppponit, durum genus in armis, Ipse sinistrũ cornu aduersus Scanderbegũ cũ cohorte, & uetere milite, in quo maxime spem habebat, sibi retinuit, atq; sumpsit. Inter Scanderbegũ, Ballabanumq; ingens certamẽ contractũ erat. Virorũ cędes utrinq; cędebatur insignis. Ibi duces ambo, ibi maior pars peditũ equitũq; Epirensiũ, ibi Croiensis uetus miles, & pugnę peritus, & Dibranus durũ in armis genus, qui primo impetu turbarũt primã aciẽ, et signa

Instructio aciem à Ballabano ad pugnam

Axappi.

Achanzij. Ianizarij.

mouerunt

mouerunt loco, Deinde crescente certamine, & clamore, impotentes iam Barbari, inter duas acies uersari, uelut incerti, quorum essent, haud dissimiliter equis sine freno uagis. Scanderbegus quid ergo præcipiti cursu tam longum iter emensi sumus clamitans militibus, cū in aduersam partem frustra signa erigere conatus esset? Postq̄ ea regione penetrari ad hostem non uidebat posse, cohortes aliquot subductas è dextro cornu, ubi stationem magis segnem, quàm pugnam futuram cernebat post aciem circumduxit, & non hostibus modo, sed etiam suis inopinantibus in sinistrū hostiū latus incurrit, tantaq̄ celeritas fuit, ut quū ostēdissent se à latere, mox in terga iam pugnarent. Ita ex omnibus partibus à fronte, à latere, à tergo trucidantur Achanzij, Olosanzijq̄, & ad Axappos iam cædes peruenerat, ibi minimū certaminis fuit. Nam & pars magna à signis aberat, procedente nocte lapsi, stratiq̄ somno passim per agros, & qui aderant itinere ac uigilijs fessi intolerantissima laborisq̄ corpora, uix arma humeris gestabant, & iam diei medium erat, sitisq̄, & calor semiconfectos hiantes cædendos capiendosq̄ affatim præbebat. Ballabanus dux cum sæpe aliâs memorabilis, tū illa præcipue pugna fuit. Nanq̄ pugnantes hortando, pariterq̄ adeundo pericula sustinuit diu, ille fessos abnuentisq̄ tædio & labore, nunc precando, nunc castigando accendit. Ille fugientes reuocauit, omissamq̄ pugnam aliquot in locis restituit. Postremo cum haud dubie fortuna Epirotarum esset, nec pugnam amplius sustinere posse uideret, concitato equo quam celeri potuit cursu fugam arripuit, omnisq̄ exercitus, omnesq̄ ordines permixtim confusi, & palantes hinc inde per uallem, & agros, & montes, prout cuiq̄ sors dederat, cō uersi sunt in fugam. Pauci enim ducem sequuti sunt, qui inter cædem & tumultum uix cum eo euaserunt. Reliqui omnes Barbari aut cæsi sunt, aut uiui capti. Si qui uero ex his inter tumultum & furorem militum elapsi ex ualle exire tentarunt, ab his qui iuga montium & colles insederant, trucidabantur. Sicq̄ exercitus Ballabani eo die profligatus, & ferè delectus est. Hanc tam magnam & præclaram uictoriam à Scanderbego par tam subitus tumultus, & nouus aduentus hostilis exercitus excepit. Non dum enim Scanderbegus cum exercitu ex ualle ipsa exierat, nondum spolia Ballabani exercitus inter sese milites diuiserant, adhuc hostium corpora palpitantia humi prostrata iacebant, cum nuncius Mamizæ sororis à Petrella ciuitate, ubi ipsa cum cohorte & familia sua consederat cum literis ad Scanderbegum euolauit. Quibus illa fratrem admonebat, Iagup Arnauth præfectum, & ductorem exercitus Mahumetis principis cum sedecim millibus equitum per uiam Belgradi in Epirum irruisse, & omnia depopulatum igni ferroq̄ dedisse. Tuncq̄ in Tyranna minori, iuxta flumen, quod Argilata ab incolis dicitur, castrametatum fuisse. Hic Christianis parentibus Epiro oriundus, in captiuitatem à Barbaris ductus, circumcisus, fidem Mahumetanam induerat, uir strenuus, ac bellicosus, qui aliâs multa & præclara apud Mahumethem,

Ballabanus fortiter agit.

& pro eo

& pro eo,tam in Asia,quàm Europa gesserat. Venerat enim Iagup Arnauth causa intercipiendi Scanderbegum,unà cum collega suo Ballabano,ut supra commemorauimus. Quæ omnia uera esse, quidam Barbarus ex castris Iagup, qui à militibus Mamizæ captus fuerat, asserebat. Quibus auditis Scanderbegus statim exercitu suo,qui in procinctu adhuc instructus,paratusq; erat,in Tyranna minori, quo Iagup Arnauth castra posuerat, ire pergit. Sed prius sic milites suos alloquendos putat:

Adhortatio Scanderbegi ad milites.

Etsi unq; aliâs exhortatio ducis uel imperatoris ad milites minime necessaria fuisse uisa est,hodierna certe die,id mihi muneris apud uos cõmilitones mei minus necessarium esse duxi,quũ superuacaneum atq; superfluum sit,equo (ut aiunt) currẽti,maximeq; concitato calcaria adhibere. Video enim unumquenq; uestrum,milites mei amantissimi, sine imperatoris edicto,sine ducis imperio libenti animo præsto esse,ordinem seruare,uexilla,& signa propria sequi,uigilias,excubiasq; ducere,agereq;, officia,& munia militaria certatim subire,interdiu noctuq; solicitos peruigiles,indefessosq;,nunq; desides,nunq; pigros & ociosos, sed absq; stimulis & calcaribus concitatos,promptissimosq;,& ad omnia,quæ ad uictoriam faciunt,& pro uictoria consequẽda expediunt,intrepidos,inuictissimosq;. Hostem quinetiam extra ordinem uiriliter,animosecq; inuadere, atq; opprimere,de uictoria nunq; diffidere,neq; desperare. Propterea si unquam duci, aut imperatori de militibus suis gloriari licuit, hoc mihi quoq; tempore de uobis concessum est. Cum quibus & si semper pauciores hostibus fuerimus, usquequaq; tamen superiores. Hodie uictoriam de Ballabano hoste nostro acerrimo (quod tantopere optastis) præclaram,& egregiam adepti sumus. Qui quũ tanta esset apud Ottomanũ autoritate,& fide,quicquid ab eo petijt,contra nos obtinuit.eiq; pro libito uoluntatis suæ omnia concessa sunt. Nam ipse quum ingentem,floridumq; exercitum coëgisset, totis in nos uiribus intendens (ut compos uoti sui esset) & fidem,quam de certa contra nos uictoria potiunda promiserat, adimplere posset, duobus quammaximis nos exercitibus medios,inscios q; intercipere,dolo atq; insidijs opprimere,atq; delere credidit. Sed (Deo propicio,& uirtute uestra) factum est,ut nos priores in eũ irruentes,illum cũ omni exercitu suo profligatũ, cæsumq; deleuerimus. Nunc uero nobis nondum lotis (ut aiunt) manibus, nondum finito cõuiuio,nondum remotis mensis, Iagup Arnauth,ut bonus & optimus cõuiuator,totum uult prandium apponere,et suos conuiuas non fraudare, sed bene & optime illos accipere,ne famescant,exercitumq; suum tanquã reliquias afferre. Ecce milites mei amantissimi, antequam uallem egressi simus,antequam à sanguine hostili manus nostras coinquinatas lauauerimus,antequam tela terserimus,& arma purgauerimus, & ea in uaginis & tecis recondiderimns,ipse Iagup ad nos uenit, uobis sua munera, dona, & xenia, id est, exercitum, & reliquias ab Ottomano contra uos missas dicatas offerre, ut pro libito uoluntatis uestræ ex eis quicquid

uisum

uiſum fuerit, aut deguſtetis, aut deuoretis. Itaq; ſocij & uiri fortiſſimi & feliciſſimi, accedamus ad nuptias, ad quas Iagup nos inuitat, conuocat, ut eis ad ſaturitatem abutamur, & quũ affatim deuoremus, tum nobiſcũ etiam auferamus. Expediamus igitur nos hinc, egrediamur uallem, occurramus Iagup, & exercitui eius, qui quidem tenuis eſt, & tantummodo profligatus. Nam ſi Ballabanum ipſum cum xxiiij. millibus concidimus, cur non Iagup cum xvi. millibus mactabimus? In hoc maxime ueſtro belli ardore, qui nondum bellicum furorem, nondum Martiales animos ueſtros & ſpiritus depoſuiſtis. Videor enim mihi uidere milites, & præ oculis uerſari Iagup à uobis cęſum cum omni exercitu ſuo atq; profligatum. Quare acceleremus ad eum, feſtinemus ad replendos, ſaturandoſq; appetitus noſtros, & ut ſpolijs diuitijſq; hoſtilibus pleni, onuſtiq; domum ad lares proprios, liberos & uxores reuertatis, punctis uiribus contendite.

Quum hæc uix Scanderbegus dixiſſet, milites tanto ſunt ardore pugnandi accenſi, ut omnes unanimes ſublata uoce exclamarent, in hoſtem & ad prandij ſui reliquias, quas Iagup Arnauth apponendas attuliſſet, iamiam deuorandas properandum eſſe, Qui tanq; certi de uictoria, præmiſſis ſigniferis cum aquilis & uexillis, exercitum mouerunt, et ad Iagup qui in Tyranna minori caſtrametatus erat, profecti ſunt. Qui quũ Scanderbegum cum exercitu ad ſe euntẽ audiuiſſet, motis inde caſtris (ignorabat enim adhuc de cęde exercitus Ballabani, & fuga eius) in extremam Tyrannę partem & angulum copias contraxit, prope collem, ſeu monti- Caſſar. culum quendam, in quo pagus ſeu uilla eſt, quæ Caſſar ab incolis appellatur, ubi tutior commodiorq; caſtris ſuis locus eſſe uidebatur. Scanderbegus uero eundem locum, quem ipſe Iagup prius habuerat, occupauit. Vbi hinc inde uterq; exercitus per illum diem abſq; pugna acquieuerũt. Verũ Scanderbegus ęam noctem quę ſecuta eſt ſolicitus, anxiusq; tranſegit, ne Iagup cũ exercitu ſuo fugam arriperet, ſi forte de cęde & fuga collegæ intellexiſſet. Omnes igitur uias, aditusq; & itinera obſedit atq; præcluſit, præſidia undiq; diſpoſuit atq; locauit. Exorto autem die, cum ſol regionẽ illam colluſtraſſet, è regione hoſtium oculos reuerberabat, quo deprehenſo Scanderbegus fretus ſe facilius uictoria potiturum, ſpei, animiq; plenus, inſtructo præparatoq; exercitu, ad Iagup caſtra peruenit, ubi nonnulla cæſorum capita exercitus Ballabani, quæ ſeruata cum cura attulerat proijci ante hoſtiũ ſtationes, captiuoſq; uinctos, ut erant, oſtendi iuſſit. Iagup autem tanto ſimul publico familiariq; ictus luctu agnoſcere ſe fortunam Ottomani ferunt dixiſſe.

Ottomani ſermo de fortuna Scanderbegi.

Dehinc Scanderbegus quingentos electiſſimos equites ad Iagup ad pugnam inceſſendum prouocandumq; miſit. Quibus mandatum eſt, ne certamen inirent, irruenti terga uerterent, quod & factum eſt. Nanq; Iagup ex omni exercitu ſuo factis tribus acieb⁹, repente è ſtationibus proſiluit, & Epirenſes fugientes inſecutus eſt, tũc pugna atrox hinc inde

committitur

committitur,ſed Chriſtianis facilis ea uictoria fuit. Nam Scanderbeg ad uertens ad Iagup,penetrans omnes hoſtium cuneos, cum haſta primum transfixit,deinde capite obtruncauit.Barbari uiſo Iagup mortuo,omnes in fugam conuerſi,& palantes cęduntur,uiuiq; capiuntur. Qui uero ex hoſtibus manus & militum furorē euaſerunt,a colonis, habitatoribusq; locorum hincinde fuſi per agros,ſyluas & campos,aut uiui capiebantur, aut trucidabantur. Nunq; ex duobus exercitibus uno eodemq; ferè tempore & bello,tantū hoſtium à Scanderbego interfectum eſt. Redditaq; æqua Belgradenſi clades,& alterius ducum fuga,& eius exercitus interitu,& alterius præfecti cæde cū omnibus copijs uidebatur. Viginti quatuor millia hoſtium cæſa,capta ſex millia. Præda magna, alia cum omnis generis,tum auri argentiq;. Colonorum qui capti apud hoſtes erant ſupra quatuor millia capitum recepta. Id ſolatij fuit pro amiſſis ad anguſtias,ad Valchales furcas. Eoq; prælio (nam haud quaquam incruenta uictoria fuit) mille fermè Epirenſium deſiderati, adeoq; etiam uictores ſanguinis cædisq; ceperat ſatietas,atq; laſſitudo. Vt quum poſtero die Scanderbego nunciatum eſſet,Ballabanum cum uno tantum agmine interędem effugiſſe,& abire ſine ſignis,ſine ordine ullo,poſſeq; ſi una equitum ala ad perſequendum mittatur,omnes facile deleri. Superſint,inquit, aliqui nuncij,& hoſtium cladis,& noſtræ uirtutis, parta de hoſte uictoria. Ac expeditis omnibus,prefectus caſtrorum Scanderbegi ad urbē Croię iter ſuum direxit,quod frequentia minore, quia nemo præceſſerat nuncius,lætitia uero tanta uix ut compotes mentium præ gaudio eſſent, celebratum eſt. Nanq; Croiæ neuter animi habitus ſatis pro re dici enarrariq; poteſt. Nec quo incerta expectatione euentus pauida perſtiterat ciuitas,nec quo uictoriæ famam accipiens, uniuerſis profuſa eſt gaudijs. Nunquam per omnes dies,ex quo Scanderbegum principē in hoſtem profectum fama attulit ab orto ſole ad occidentem, aut procerum urbis quiſquam à curia,atq; à magiſtratibus abſceſſit,aut populus è foro. Matronæ quia nihil in ipſis operis erat, in preces obteſtationesq; uerſæ per omnia delubra uagæ ſupplicijs, uotisq; Deum, ſuperosq; fatigauere. Tam ſolicitæ ac ſuſpenſæ ciuitati fama incerta primo acceſſit,duos Dibrenſes equites in caſtra,quæ ad fines,& in faucibus Epiri oppoſita erāt, ueniſſe ex prælio,nunciantes cæſos hoſtes, quod primo magis auribus, quàm animis acceptum fuit,ut maius,lætiusq;,quàm quod mente capere,aut ſatis credere poſſent,& ipſa etiā celeritas fidem impedicbant,quod biduo ante pugnam dicebatur. Literę deinde à Tanuſio miſſæ ex caſtris afferuntur,de Dibrenſium equitum aduentu. Eę literæ per forum perlatæ in curiam omnes exciuerant,tantoq; certamine,ac tumultu populi,ad fores curiæ concurſum eſt,ut adire nuncius nō poſſet,traherenturq; à per cunctantibus uociferantibusq;,ut in forum, priuſquam in curiam literę recitarentur. Poſtquam uero literæ etiam in curia recitatæ ſunt, & pro cuiuſq; ingenio alijs iam certum gaudiū,alijs nulla ante futura fides eſſet,

Litere à Tanuſio miſſæ.

priusquam nuncios castrorum præfecti, uel literas audissent, ipsum deinde appropinquare præfectum castrorum allatum est. Tunc enim uero omnis ætas currere obuij primus quisq; oculis, auribusq; haurire tantũ gaudium cupientes ad miliare usq; extra portas ciuitatis cõtinens agmen peruenit. Præfectus castrorum erat Tanusius, circunfusus omnis generis frequentia in forum peruenit. Quum alij ipsum, alij comites eius quæ acta essent percunctarentur, & ut quisq; audierat, exercitus hostium cæsos, imperatoremq; alterum occisum, legiones Epiroticas incolumes, saluum principem Scanderbegum cum suis castrorum præfectis. Extemplo alijs porro impertiebant gaudium suum, cum ægre in curia peruentum esset, multo ægrius summota turba ne principibus miscerentur. Literæ in curia lectę sunt. Inde Tanusius literis perlectis, ipse plenius omnia quæ acta erant, exposuit cum ingenti assensu. Postremo etiam clamore uniuersæ curiæ, quum uix gaudium animis caperent, discursum inde ab alijs circa templa diuina, ut grates agerent, ab alijs domos, ut coniugibus liberisq; tam lætum nuncium impartirent. Curia & primates quid Scanderbegus incolumi exercitu ducem hostium cum Ballabano fugato, legionesq; occidisset supplicationem in triduum decreuerunt. Eam etiam supplicationem uxor Scanderbegi cum consiliarijs edixerunt. Celebrata à uiris fœminisq;. Omnia templa per totum triduum æqualem turbam habuere, cum matronę amplissima uestę exultæ cum liberis, perinde ac si debellatum foret omni soluta metu Deo immortali grates agerent. Statum quoq; ciuitatis ea uictoria composuit, ac si perpetuam pacem comparassent omnes. Profligato itaq; Iagup Arnauth cum eius collega Ballabano, uno eodemq; ferè tempore & prælio, eorumq; exercitibus cæsis, Scanderbegus subito (ut maiorem hostibus terrorem incuteret) Turcaicum agrum ingressus, ad intima usq; loca penetrans, cuncta igni ferroq; depopulatus est. Indeq; prædam q̃ maximam secũ auferens uictor agro hostili egressus, nullo penitus hoste resistente, aut repugnante lætus in agrum suum, & festiuus reuersus est. Qui more suo relicto ad fines imperij sui consueto præsidio summo cum plausu & iubilo triumphantis more in urbem regiam Croiæ inuectus est. Vbi per aliquot dies inter ciues suos, & cum his celebrata tam ingentis uictoriæ lætitia laureatas literas ad omnes ferè reges & Christianos principes scripsit, & uictoriam hanc, quam aduersus Barbaros (Deo autore atq; propitio) adeptus fuerat, his impartiuit, dispensauitq;. Quibus etiam uaria donorum genera, & munera ex hostium spolijs, utpote equos alipedes (ut aiunt) & uelocissimos, seruos captiuos, arma & tela, præclaras quoq; equorum phaleras, & id genus ornamenta misit. Dehinc soluto exercitu, ad propria unumquemq; ire permisit. Ex quo postea annus ille Scanderbeganis non minus insignis, quàm hilaris & lætus fuit.

Gaudiũ Croiæ à uictoria Scã derbegi.

Responsio, & ingressus Scanderbegi in urbem regiã cũ ingenti trium pho & præda post adeptam uictoriã ex hostibus profligatis.

Equi alipedes

Marini

MARINI BARLETII SCODRENSIS SACERDOTIS, DE VITA ET GESTIS Scanderbegi Epirotarum Principis, Liber Duodecimus.

POSTQVAM FAMA TANTI FACTI, ET CAEdis uniuersi ferè exercitus Ballabani, & collegę ſui Iagup, ad Mahumetem principem peruenit, is ingenti dolore ſimul atq; terrore perculſus, non parua cura atque ſolicitudine angi, torqueriq; cœpit, ueritus, ne fortunam, quæ tantum propicia ei, & ſecunda fuerat, durã experiretur impoſterũ atq; aduerſam. Anxius itaq; animi, atq; conſilij inſcius quid agendum eſſet, & nec ſecũ quidem ipſe concors, omnes duces & præfectos ſuos ad concilium conuocauit. Vbi poſt multas tandem ſententias atq; cõtentiones ſtatutum eſt, ut ipſe Mahumetes princeps cũ cohorte, & omnibus copijs ſuis aduerſus Scanderbegum progrederetur. Quare edicto per omnes regiones propalato ut milites nomina ſua darẽt, coacto ingenti, ualidiſſimoq; exercitu, prętera commeatu abunde, omnibusq; bellicis inſtrumentis præparatis, caſtra ſua contra Scanderbegum mouit. Quo audito, Scanderbegus oĩm ducum & prçfectorum ſuorum conſilio adhibito, maxime Pauli Angeli Dyrrachienſis Archiepiſcopi, cui ſumma cõſiliorum cõmiſſa erat, necnõ Veneti oratoris, qui illic aderat, omnium conſenſu ſtatuit, & decreuit, ut urbes, & loca omnia fortiſſimo milite, alijſq; neceſſarijs rebus communirentur, firmarenturq; Et in primis, ut in Croia urbe, quæ cardo totius regni, atq; caput erat, & à qua cætera omnia dependebant, ſtrenuus & fidus miles, prudens & ſapientiſſimus prçfectus poneretur. Verum hoc in loco parumper digredi non erit malum, ut oſtendamus quãto terrori, quantęq; formidini Scanderbegus Mahumeti Principi fuerit. Qui quũ uideret eum in tantum excelluiſſe culmen, ut nomen eius iam ſuis omnibus terrificum formidabileq; eſſet. Verebatur ne ob eius celebre nomen & famam, quæ iam ubiq; peruaſerat, gens eius, & populi in ſeditionem uerſi eum trucidarent, aut è regno deijcerent. Itaq; in mortẽ eius inſidijs & dolis machinari, moliriq; cœpit. Nactus eſt autem duos, qui omni linguarum & ſermonum genere eruditi erant, quos edocuit, inſtruxitq;, cũ maximis prius prçmijs donaſſet, maioribusq; indies cumulare promiſiſſet, ut ſe transfugas eſſe ſimularent, mentirenturq;, & zelo orthodoxæ fidei ad eum defeciſſe aſſererent, Chriſtianoq; ritu baptizari continuo peterent. Et poſtq; ei quæ uellent perſuaſiſſent, ueneno, aut ferro illum interimerent. Qui ubi ad Scanderbegũ deuenerunt, uterq; ſacro fonte Baptiſmatis purificatus eſt, & ab eo in cohortẽ & familiam ſuam (ut uulgo aiunt) ſuſcepti ſunt. Indeuero ad paucos dies, erat enim curę Deo Scanderbegus, qui nefanda eorũ cõſilia patefeçit, ne optimus princeps optime

Scanderbegus cõſultat de reſiſtendo Turcæ.

Scanderbegus formidoloſus Turcæ.

de Christiana fide meritus, tam iniquũ & ignominiosum fatum subiret. Transfugæ isti insidias, fraudesq́, quas in Scanderbegũ moliti fuerant, occultare minime potuerunt. Nam ambo in tantum inter se dissidium, atq́ discordiam uenerunt, ut ira & furore pleni, in maximas inuicem contumelias prorumperent, & alter alterũ proderet, palamq́ se patefacerent, quod à Mahumete Turcarum principe ad ipsum Scanderbegũ obtruncandum summissi fuerint. Qui statim comprehensi, & tortoribus adacti rem omnem explicarunt, sicq́ ambo laqueo suspensi, uitam finierunt. Nunc reuertor unde digressus sum. Postq̃ enim Scanderbegus omnia loca sua præmunijt, præsertim urbem Croiæ, in qua firmissimum præsidium tum Albanorum, & Epirotarum, tum Italorum posuerat, quibus Baldesarem Perducem Italum, uirum æque strenuum atq́ fidum præfecerat. Interim literæ tumultuoso undiq́ nuncio conuolare cœperunt, Mahumetem principem cum cc. millibus militum ad Croiam oppugnandã breui uenturũ, præcursores suos, & equites leuis armaturę iamiã adesse. Qui etiam paulopost in Epirum irruperunt, & biduo hincinde per uniuersum agrum discurrentes omnia igni, ferroq́ depopulati sunt. Nocte uero quæ secuta est secunda ferè uigilia urbem ipsam Croię obsidione in modum coronę undiq́ cinxerunt. Venerat enim ad eius obsidionẽ Balabanus Badera Mahumetis prefectus cum octuaginta millibus electissimorum equitũ, qui ubi castra firmauit atq́ munijt, quotidie cũ Croiensibus, qui ex urbe erumpebant, uario ac frequenti præliorum, certaminumq́ euentu pugnam committebat. Interea Mahumetes ipse princeps cum reliquis copijs, & apparatu suo insigni ad urbẽ uenit, qui primũ ab oppidanis (ut moris est) urbem sub conditionibus petijt, cui cum pro responso missilia, tormenta, aliaq́ telorum genera dedissent, erumpentes mox ex urbe manus etiam cum hoste conseruerunt, ac non paruam illorum stragem ędiderunt, uictoriamq́ pro parte consequuti, læti & alacres in urbem reuersi sunt, afferentes secũ plurima ex hostibus cęsis capita. Ex quo Mahumetes princeps indignatus, pręparatis atq́ erectis cũ plurimis tormentorũ machinis, in oppidanos cõtorqueri iussit. Adduxerat enim secũ metalla ad tormẽta cuiusuis generis conflanda ad urbẽ ipsam, eiusq́ mœnia penitus subruenda atq́ euertenda. Artifices præterea in omni re bellica peritissimos. Sed interim egregius & præclarus princeps Scanderbegus, qui in campo cum ualido exercitu & copijs erat, Mahumetis castra quotidie infestabat, nec illum sinebat aliquo momento quiescere, sed ita assidue adoriebatur, inuadebat, infestabat, & instar torrentis, qui ex magnis & inundantibus pluuijs è montibus descendens, omnia secum rapit, prosternit, atque euertit. Sic Scanderbeg quoq́ in Turcaica & hostilia castra alio semper & alio irrumpens latere, ea undiq́ uexabat, hosti cædem, cladem, damna, & iacturas maximas inferebat. Ex quo Mahumetes cum aduertisset tantam indies ex suis stragem & calamitatẽ sequi, nec ipsi spem ullam urbis potiundę esse (Croia etenim nõ tantũ nõ

Subornati occisores Scanderbegi.

Croiæ obsidio.

expugnari,

expugnari, sed nec oppugnari commode poterat) decreuit inde omnino discedere, & Bizantium unde iam uenerat, se recipere. Verum quia id nõ paruo sibi dedecori & ignominię fore arbitrabatur, si nullo à se præclaro facinore aduersus Scanderbegum ædito re infecta tam turpiter abiret, statuit Ballabanum, quem supra commemorauimus, exercitui pręficere. Quem cum uiginti tribus millibus electorum militum in Croię obsidione manere iussit. Cui etiam octo alios militum pręfectos, uiros prę cæteris & robore corporis præstantes, & ingenio ac militari peritia solertes adiunxit. Quorum cuilibet septem millia militum fortissimorum dedit, qui omnes ad nutum semper & imperium Ballabani starent, nec ab eius consilio discederent, ueritus quod solus Ballabanus cum tanto etiam militum numero, tantaq; copiarum multitudine Scanderbego resistere nõ posset. Quo facto, Mahumetes ipse postea à Croiæ obsidione collectis (ut aiunt) uasis, nocturno tempore intensis castris Constantinopolim uersus iter arripuit. Qui dum proficisceretur, quosdam Chaonię populos, & loca quædam Scanderbegi, quæ Chidna appellabãtur, multis promissionibus allectos (armis enim expugnare non poterat) in deditionẽ & fidem suam accepit, quam (ut sui moris erat) eis minime seruauit. Ex quibus octo millia hominum præter mulieres & infantes trucidare fecit, eoq; truculenti modo Tyrannus innoxium sanguinem effudit, postquã in Scanderbegum sæuire nõ potuit. Grauis profecto est regum indignatio, grauis principum ira, quæ non plumea, sed plumbea (ut dicitur) uere est. Profectus itaq; Mahumetes princeps ex Albania mœstus & tristis, relicto ibi Ballabano pręfecto cum innumeris copijs, cui mandatum est, ut tamdiu Croiam urbem obsidiione præmeret, donec Croienses longa fessi obsidione, & dura funestaq; fame attriti atq; euecti consumptis rebus omnibus necessarijs pro uictu sese in eius ditionem traderent. Sed impiger & strenuus princeps Scanderbeg excandescens, ualdeq; indignatus, nec id ullo modo concoquere ualens, quod Ballabanus homo obscurus, & infimo loco natus, cui parentes ad seruitium & famulatum Scanderbegi patris semper fuerant, sibi oppositus esset, armis cũ eo contendere, bellumq; gerere, decreuit & eum omnino aggredi, inq; eius castra irrumpere. Itaq; conuocatis undiq; Principibus, socijs, & confœderatis suis, quo illis animi sui sententiam aperiret, coram eis in hunc modum loquutus est:

Mahumetes discedẽs è Croia & Epiro re infecta, Ballabanũ cũ innumeris copijs in Croiæ obsidione reliquit.

Tyranni perfidia atq; immanitas.

Principum ira plumbea.

Credo equidem uobis haud ignotum esse, Principes & commilitones amantissimi, quamobrem huc uos conuocauerim, quid úe in pręsentia sim diserturus. Nostis enim omnes quanta rabie, quantaq; immanitate Mahumetes ille Turcarum princeps in Christianum nomen, & orthodoxam fidem conspirauerit, illamq; magis atq; magis omni tempore insequatur ac præmat. Pro qua nobis illi fortiter resistendum, atq; etiam si mori contigerit, alacriter pugnandũ esse duco. Maiores eius Asiam pręuerterunt, dehinc in Europã trajcientes, tot reges & principes Christianos prauis

Oratio Scanderbegi ad socios, principes & confœderatos, pro auxilio ab eis impetrando.

nos prauis artibus de medio ſuſtulerunt. Hic uero illorum ſequens ueſtigia, in nos ceu maiorum ſuorum reliquias uerſis (ut aiunt) proris furorē ſuum euomere, nomenq; noſtrum penitus delere conatur. Mahumetes inquam iſte truculentiſſimus, qui uelut ſorte quadam propè in æternum hoſtis mihi datus ſumma ui opeq;, me rerumq; mearū ſtatum omnē penitus euertere contendit. Qui cū pauloante cum toto exercitu ſuo in me impetum feciſſet, nec ex ſententia ei res ſucceſſiſſet, tanquam furibundus & ſpe omni deſtitutus, præ mœrore & triſtitia hinc diſcedens, octo millia uirorum ex meis, exceptis mulieribus & infantibus, quos fide ſua, uel per fidia potius in deditionem acceperat, ferro ſuſtulit, atq; trucidauit. Qui ſi profecto nunc mihi eſſent, uiuerentq;, nequaq; opus eſſet alienū implorare auxilium. Proficiſcens hinc igitur Mahumetes, Principes inuictiſſimi, hunc Ballabanum, quem præ oculis habemus, ſui exercitus præfectum cū huiuſcemodi copijs in Croię obſidionē reliquit, quo illam tamdiu duriſſima obſidiōe cinctā teneret, premeretq;, q̄diu in eius ditionē ueniret. Quod ſi quo caſu accideret (quod abſit) nec de uobis (ut reor) nec de ueſtris coniugibus & liberis, rebusq; omnibus bene profecto eſſet. Nam ſæpius me dixiſſe memini, quod rabidus & truculentiſſimus hoſtis iſte nihil aliud molitur, nihil aliud mente agitat, & expetit, q̄ nos ſeiunctos, & abinuicem diſtinctos opprimere, atq; de medio tollere, regna, imperiaq; noſtra arripere, ſibiq; uendicare. Quare Principes amantiſſimi, nolite pati, ut perfidus Tyrannus iſte, atq; cōmunis omnium hoſtis, ſubiugo nos infidelitatis ac perfidiæ ſuę ſubijciat, fidem & religionem noſtram opprimat, regna & imperia peſſundet, uxores, liberosq; noſtros in ſeruitutem trahat. Proinde omnes admoneo, rogo, obteſtorq;, ut hoſti ſine mora occurrere properetis, qui præ foribus & in limite adeſt, qui feſtinat, & ad nos opprimendos totis uiribus accelerat. Itaq; in auxilium & tutelam fidei ueſtræ, cui quicquid corporis, uitæ, ac ſanguinis ſupereſt, deuouere debemus. Vos Chriſtiani Principes inuito, inuoco atq; imploro, ut Ballabanum hunc communem hoſtem noſtrum, quem uidetis ex urbe noſtra, è regno, è patria expellamus, reijciamus, qui profecto ſi me oppreſſerit, nec uos impunitos relinquet (Epirotica enim gens inimica Turcaico nomini eſt) & ex mea iamiam futura eſt ueſtra publicaq; omnium fortuna. In beluas ſtrinximus, ferrum, hauriendus illarum, aut dandus noſter eſt ſanguis, Cęterum fidem meam uobis promitto, quod ueſtra ope & auxilio mihi præſto exiſtentibus, hunc Ballabanum homuncionem uiliſſimum & abiectiſſimum hominum, cuius maiores uitam ſemper ruralem & paganam ſub parente meo traduxerunt, qui & ipſe ſæpenumero (ut ſcitis) eſt à me antea multiplici clade fœdatus, fuſus, profligatus, nunc cū uniuerſo eius exercitu in fugam uerſum, uiuū, aut mortuum (ut ſors dederit) uobis tradam, victoriamq; de eo inſignem, atq; præclariſſimam referam. Iam ſcitis Patres optimi, me hucuſq; nullum à uobis unq; auxilium, opem ue imploraſſe, ſed ſolus ſemper cum copijs & militibus meis

Scanderbegus Ballabanū uiuum aut mortuum ſperat ſe habiturum.

proprijs

propriis uiribus contrà communes hostes, uos, regna, imperiaq; uestra protexisse, atq; conseruasse. Nunc uero iam tot bellis attritus, tot expeditionibus exinanitus, tam longo tempore cum militibus meis cõtinue armis insistendo, uiribus ferè exhaustus sum. Quorum maior pars & fortissimi bello ceciderunt. Alij acerrime dimicantes capti sunt, aut uulnerũ multitudine corporibus mutilatis inutiles bello facti sunt. Propterea opus est Socij, ut nunc ad uos confugiam, uestrumq; implorem auxilium quo ab hoc communi hoste, quem in ianuis & oculis habemus, urbem meam, uosq; pariter liberem atq; defendam. Quare mature succurratis mihi, me me sequamini, & quod ductu meo facere semper soletis, uincite. In hunc Turcaicum & hostilem exercitũ irruamus, impetum faciamus, quẽ statim (ut spero) in fugam conuertemus, facileq; de eo uictoriã consequemur, arma, insignia, aurũ, argentũ, spolia opima nobiscũ referemus, milites nostros exuuijs ditabimus. Rẽ igitur tanta mecũ capescite, uictores enim (Deo propitio) oĩno nos fore spero. Vosq; pleni fortunarũ, ac gloriq; simul publice, simul priuate triũphantes domũ ad penates uestros redituros. Nunq; profecto uos decepi, nunq; fefelli, nunc tẽpus est ò Socij, quo nos, regnaq; nostra, uxores, liberos, aras, foros, & demũ fidẽ Catholicã à tyrãnide et iugo barbarę seruitutis atq; captiuitatis uindicemus, liberemusq;. Victoriã cũ ingenti gloria & triũpho de hoste reportemus.

His dictis à Scanderbego, duces illi et principes oẽs ea oratione erecti, & gaudio exultantes frementesq;, unanimes libera uoce exclamarunt, hostem etiã ad sanguinẽ usq; pro fide Catholica, pro patriæ salute, pro Scanderbegi incolumitate, omni ingenio, totisq; uiribus persequendum, in Turcaica castra fortiter & intrepide irruẽdum, Scanderbegum principẽ ducem, auctorem, parentem, & patrię omniumq; protectorem unanimiter sequendum, eiq; in omnibus parendum. Itaq; cuncti sese cum omnibus copijs & exercitu suo in Scanderbegi fidem & arbitrium commiserunt, tradiderunt q;. Statuto igitur prefixoq; ordine, ut q̃maximus atq; ualidissimus exercitus undiq; cogeretur, Scanderbeg interim dum hæc geruntur, communicata re cum paucis sine mora sagulo gregali, & uilissimo admodum habitu inductus, ad urbem Romanam pro ope & auxilio à summo Principe patrumq; collegio implorando profectus est. Erat enim eo tempore Paulus ij. Pontifex maximus. Qui quum Scanderbegum uidisset, ob eius celebre nomen, uiriq; præsentiam & autoritatem, hilari, perbenignoq; uultu illũ suscepit, donisq; & honore maximo prosequutus est. Quem quum in Consistorio (sic enim patrum collegiũ uocant) adduxisset, Scanderbeg coram eis ita concionatus est:

Scanderbeg Romam proficiscitur

Oratio Castrioti coram Paulo summo Pontifice, uniuersoq; Cardinalium collegio.

Quis unquam mortalium Romane Præsul maxime atq; sanctissime, Reuerendissimi amplissimiq; Patres, nõ lingua dicam exprimere, sed ne animo quidem concipere posset, loci huius & sedis sacratissimæ, in qua statis, celsitudinẽ & sublimitatem? Cuius nulla pars est, nullus angulus, quin totus sanctitate, diuinitate plenus undiq; resplendeat atq; refulgeat.

ubi primum Petrus ille beatiſſimus, ſanctiſſimuſq; Chriſti uicarius, ubi Paulus doctor egregius uas electionis, atq; totius orbis Chriſtianæ religionis buccinator: ubi tot uiri ſanctiſſimi pręſules & patres integerrimi diuinitus miſſi, cœlibem & diuinam uitam traduxerunt: ubi tot reges & principes inuictiſſimi, glorioſiſſimiq; commorati ſunt, qui omni ſanctitate, omni uirtute pręditi, omni ſcientia referti, mundum totum, fidemq; catholicam erexerunt, decorarunt, illuſtrarunt. Quibus tu poſtmodum, Romane Antiſtes ſanctiſſime, ad hoc dignitatis faſtigium natus magis, quàm ullo mortalium iudicio uel conſenſu electus diuino quidem nutu, hac ætate tam aurea, tam fœlici ſucceſſiſti, qui totius fidei & religionis noſtræ ſummum lumen eſſes, ſummum decus, ſummus ſplendor, qui Chriſtianum nomen uel ad ultimas terras transferres, & ab omni Barbarica rabie uendicares. Magna profecto fuit expectatio iampridem, Pater beatiſſime, uel animi, uel ingenij tui, q; non ut ęques modo, ſed longe quoq; ſuperes omnia. Habes ex uoto innocentiam uitæ, ſapientiæ, atq; conſilij magnitudinem, naturæ liberalitatem, experientiam rerum, quis in uniuerſa natura, in qua quicquid eſt neruorum, quicquid admirandi, ita es undecunq; complexus, habesq; in manu, ut liceat ſemper ex te, tanquam ex theſauro aliquo depromere. Fœlicem mè igitur, qui te hodie intueor, alloquor, admiror, quo nihil poterat iucundius mihi, nil optabilius contingere in uniuerſa uita. Sed fœliciorem planè Romanam Rempublicã, quæ principem te, paſtoremq; ſuum ſentit, experitur, fruitur, quo meliorem, digniorem q; alium optare nõ potuiſſet, nedum inuenire. Cuius an grauitatem magis admireris, an pietatem in omnes amplectaris, an maieſtatem atq; eloquentiam obſtupeſcas, neſcias penè. Qui (ut uno uerbo omnia perſtringam) nulla re alia magis eminet, q; uirtutum omnium excellentia, qui omnium maiorum ſuorum, & ſuperiorum principum gloriam non æquaturus ſolum, uerum uno omnium iudicio ſit ſuperaturus longeq; à tergo relicturus. Gaudeat proinde et exultet, quicquid eſt uſq; Chriſtiani nominis, uel ſplendoris: Lætentur gentes, iubilet Dei Eccleſia penè afflicta, quę per te ſit ſpiritum & ſanguinem receptura. Nihil iam timeat, tuta quoſq; pelagi æſtus, hilaris cuncta æquoris diſcrimia contemnat. Petri nauicula te rectorem, te gubernatorem nacta, qui Chriſti fidem & Euangelium ſemper augere, amplificareq; ſtudes: qui unus & paſtor optimus, & Antiſtes ſapientiſſimus non ſolum ſuper oues & gregem tibi à Deo commiſſum, exactiſſime omnem curam & ſolicitudinem impartiris, ſed alienas quoq; ouiculas errantes, uagas, diſperſas, in tuum ouile, & Eccleſię gremium reducere, ac congregare die noctuq; inuigilas atq; inſudas. Bone Deus, cur mihi non eſt tantum eloquentiæ, ea dicendi uis, qua poſſem uirtutes tuas omni laude maiores, non pro merito dixerim recenſere, ſed ſaltem nõ minores efficere: & ſi non debitum perſoluere, huic tamen meę tantæ, tamq; ſuauiſſimę ſiti potum aliquem afferre. Sed & ſi poſſem, Pater beatiſſime, non eſt integrum hodie mihi per hos

Cœlebs & diuina uita Romæ.

rerum tu-

rum tumultus, per tot maxima discrimina. In quo nescio quo fato cum gentibus, & populis meis sum unus omnium maxime coniectus atq; im mersus. Non permittit, non patitur Mahumetes Turcarum princeps il le truculentissimus, me uobiscum diutius commorari Patres sanctissimi, uos contemplari, uos admirari Principes meos, Deos terrarum, ac mun di totius luminaria, qui maiorum suorum uestigia sequutus, ac spurcissi mæ illius Mahumetanæ sectæ nephandus professor & propagator, ue strum ouile quotidie inuadit, persequitur, dissipat. Et non contentus ma lis, cædibus & rapinis, quibus in Asia usus est, nõ satiatus Christiano san guine, quem nuper tantum in Europa fudit, ut totam infecerit, pollue rit, contaminauerit, & Christi nomen prophanauerit, sed nunc me, gen temq; meam tanq; hoc ultimum certamen relictum sibi euertere, atq; de medio tollere conatur. Cui nisi repente (quę tua sanctitas est atq; clemen tia) occurras, obsistas, tu principum Christianorum pater, iubar, atq; sy dus radiantissimum, actum est de re omni, actum de imperio meo, quip pe populus Epiroticus tot bellis, tot cladibus exhaustus iam corruit, iam defecit. Huc igitur ego confugi Patres sanctissimi, ad uos ipse confugi, domi incendium maximum reliqui, hostem in ipsis uestibulis, qui non tantum gentem meam, & regionem omnem assidue dissipat, euertit, de populatur, in seruitutem trahit, sed & ciuitatẽ ipsam meam Croiam, pro uinciæ robur atq; caput iamdiu innumero milite obsidet. Neq; hanc ob sidionem deserendam proposuit sibi, anteq; urbe ipsa aliquo modo po tiatur. Et potietur (uereor) ni sublimitas tua succurrat atq; subueniat. Ita oppidanos in rerum omnium necessitatem, & ultimum discrimen ad duxit. Consulti igitur Patres optimi atq; sanctissimi (quæso) dum tẽpus patitur, prospicite, atq; opportune prouidete mihi. Cohibẽdus est enim impetus, & ius nephandissimi Tyranni, reprimendus eius furor, atq; uio lentia, qui in tantũ excreuit, atq; inualuit, ut iamiam extrema omnia Chri stianæ Reipublicæ, ac Dei Ecclesiæ, q; orthodoxæ fidei audeat minitari. Sed quid amplius? (proh dolor) quid peius? quid durius expectemus? Aedidit iam in Christianum populum, ædidit in gregem tuum omnia crudelitatis exempla, prophanauit, ita iam fœdauit, omniq; ludibrio ha buit (pudeat Deorum, hominumq;) fidem, religionemq; uestram, ut non minus molestum mihi sit dicere, quàm uobis turpe audire. Vide tis, ecce ingentis cuiusdam mali, non suspicionem modo, sed apertam speciem obseruari ante oculos omnium. Videtis Patres amplissimi Asi am ferè omnem huic nephando, spurcissimoq; hosti subiectam, Grę cos quasi cunctos ab eo exterminatos, Rascianos Principes, Tribal los, & Thraces euersos, Illyricos perdomitos, Peloponnesum suba ctum, magnam Macedoniæ atq; Epiri partem direptam, incensam, de uastatam. Vnus ego superstum, Pater beatissime, cum pusillo & tenui im perio, cum militibus meis, adeò tot prælijs attritus, tot certaminibus exhaustus, ut nihil iam integri sit in corpore ad noua uulnera accipienda,

Populi subiecti Turcæ.

neq; quicq;

neq; quicquam ſuperſit ſanguinis, quod dari amplius pro Chriſtiana Republica poſſit. Hoc eſt reliquiarum ex tot principibus, tot ducibus, in ſeraci Macedonia illa regum altrice, quod nunc perfidus Barbarus iſte totis uiribus, arte, ingenio perdere, atq; delere contendit. Iam nemini ignotum, nemini dubium eſt. Audiſti Antiſtes ſanctiſſime, audiſtis Patres religioſiſſimi, quot bella, quot expeditiones cum perfida gente iſta maiores mei tot armis geſſerint. Quibus ego poſtmodum ordine naturę, diuino tamen præſeruatus auxilio in regno ſucceſſens, nullum unq; tempus, nullum diem quieti aut ocio mihi concedere potui, ſed cum prophana gente bella maxima ſemper pertractaui, præſertim cum rabidiſſimo & trucu lentiſſimo Mahumete iſto, qui iam tot malis rem meam, tot cladibus affecit, ut nihil reliquum ſuperſit mihi, niſi (proh pudor) herbam uictori) ut aiunt) dare. Reſtiti hucuſq; reluctatus ſum, & diuina ope adiutus ſemper ferè incolumis atq; uictor euaſi. Sed nunc tot malis tam præteritis q̄ inſtantibus feſſus, tot certaminibus exhauſtus, tot ducibus amiſſis, tot populis, uiribus adeò exinanitus ſum, ut nihil ferè præter animos feroces ex antiqua fortuna ſuperſit. Et Barbarus iſte (ſic fortè peccatis noſtris exposcentibus) ſupra q̄ dici poſſit, ſuas uires auxit, imperiumq; ſuum ampliauit. Propterea mundi totius iubar, ac Chriſtianæ religionis decus ſplendidiſſimū, ad tuæ Maieſtatis pedes ſupplex, & qua decet uenerationē cōfugio, tuū nomē inuoco, opē & auxiliū imploro. Deſcēdas iam Pater ſanctiſſime, prouideas, quo his tot procellis, & bellorū turbinibus obſiſtere, easq; nō ita certo periculo uitæ, ac rerū mearū diſpendio perferre queā. Fidemq; ueſtrā ſanctiſſimā, ſanctiſſimi inquā Patres, cōtra uim & impetū huius immaniſſimi Tyranni protegam atq; defendā, pro qua & uſq; in prſentē diem omnia extrema ſum perpeſſus. Et impoſterū me deuoui, neq; ullum mortis uel periculi eſt genus, quod pro quocunq; ueſtrum cōmodo & dignitate, in aliquo uitæ meæ tempore ſubterfugiam.

Herbam dare ſermo prouerbialis eſt, uictorem agnoſcere. Plin. li. 22. cap. 4. & Feſt. Pomp.

Poſtquam Scanderbeg orandi finem fecit, tanto fauore ab omnibus eſt exceptus, tā liberaliter & honorifice habitus, ut q̄ celeriter expeditus, quicquid à ſummo Pontifice, patribuſq; petierat, perfacile impetrauerit, & ei q̄ liberaliter ſit conceſſum. Qui maximis etiam muneribus & præmijs donatus, maximo auri, argentiq; pondere, grandiq; pecunia cumulatus, lætus, alacerq; inde diſcedens in Epirum, ad ſuos reuerſus eſt.

Cæterum anteq; ulterius progrediamur, deſcribendus mihi uidetur eſſe locus, quo Ballabani caſtra poſita erant, quo res, negocium q; noſtrū melius percipi poſſit, & oculis legentium ſubijciatur. Diximus enim iam Croiam Epiri urbē eſſe, in campis Aemathię poſitā, in alta ſaxi crepidine, & undiq; præcipiti, niſi tantū ab una parte, qua uix acceſſibilis, & peruia eſt, à monte Cruinio abſciſa, qui ei adiacens, eum quaſi ſupereminere uidetur. Qui quidem in longum protenditur, & ab ea parte qua urbis arx eſt, in cliuum ſeſe extendens, paulatim deſcendit, & plures tumulos ſiue colles facit. Vbi Ballabanus caſtris ſuis loca occupauerat, ibiq; totam ſui

Croię deſcriptio.

exercitus

exercitus molem redegerat, & urbem dura obsidione præmebat, montemq; Cruinum occupauerat, super quem præsidium suum collocauerat. Verum omisso hic parumper Ballabano, ad principem Scanderbegum redeamus. Qui postquam ex urbe reuersus est, maximum undiq; exercitum, ingentesq; copias atq; ualidas in unũ contraxerat. Venerant nanq; ad eum reguli omnes confœderati, & circumuicini confluxerant, quotidieq; confluebant omnes populi, tam ex Epiro & Macedonia, quàm ex Illyrico & Dalmatia, ita ut nunquam antea maior exercitus, neq; ex ualidioribus, pugnatioribusq; ab eo coactus est. Quem Scanderbegus in duo diuiserat, quorum alteri Lecham Duchainum regulum præfecerat, uirum non minus rerum bellicarum peritissimum, q̃ fortunatissimum. Alteri uero Nicolaum Monetam Nobilem Scodrensem uirũ acerrimũ, qui ex Lysso per campos Aemathios, & syluam Ionimorum copias ducentes hostem ab eo latere aggrederentur. Ipse uero cum reliquo armatorum robore tam equitum, q̃ peditũ montem Cruinum uersus ex alio latere adoriretur, quo Ballabanus fortissimum, munitissimumq; præsidium (ut diximus) locauerat. Hoc constituto, sicq; copijs dispositis, in hostem primus progressus est. Qui quũ ad montem Cruinum cũ exercitu peruenisset, illico nunciatum est ei, Ionimam fratrem Ballabani cum præclara Turcarum manu ad fratrem contendere, ut se illi coniungeret. Qui (ut fama erat) iam montem Bulgari superauerat. Quo audito Scanderbeg sine mora electo flore & robore militũ, relictoq; ibi reliquo exercitu, per totam noctem ad Ionimam summa celeritate perrexit, eumq; de improuiso aggressus fudit atq; dissipauit, uiuumq; cum Heder filio suo cepit. Indeq; per noctem eadem celeritate in castra sua uictor reuersus est. Mane uero Ioniam cum eius filio iunctum in conspectu fratris adductum ostendit. Dehinc monte Cruino deturbato hostium præsidio positus in eius summitate uictor euasit. Quo cognito Ballabanus desperata iam uictoria de Scanderbego, à quo toties fugatus fususq; fuerat, ira atque furore plenus, stimulis Martis agitatus, similis furibundo & insanienti, citato equo, cum aliquibus militibus ad mœnia usq; & portam urbis Croiæ euectus est. Qui cum à Croiensibus & oppidanis multis promissis & pollicitationibus urbem in deditionem petere contenderet, erumpentes oppidani & Croienses, maxima ui & impetu eum adorti, in fugam conuerterunt. Quem quidam etiam ex Croiensibus Georgius Alexius nomine, uir Epiroticus, ictu sclopi lætaliter in gutture percussum transfixit. Qui in castra equo reuectus exanimis mortuusq; ante tabernaculum suum pronus in terram corruit, quo mortuo per omnia castra tumultuatum est. Barbari uero priuati suo duce & præfecto, nocte illa, quæ diem insequuta est destituta urbis Croiæ obsidione, mœsto admodum silentio discesserunt. Qui ad locum, qui Tyranna dicitur, octo ferè millibus passuum ab urbe distantem castrametati sunt. Verum Scanderbegus cum ad Barbarorũ castra exorto iam die ueniret,

Fortissimus exercitus cõfluit ad Scanderbegum.

ea uacua

ca uacua atq; deserta reperit, ubi multa impedimenta, sarcinulas, & commeatum abunde relictum inuenit. Postq; uero obsidio dissoluta, & urbs Croiæ liberata est, Scanderbeg victor de hoste triumphans, cum ingenti gaudio & gloria urbem ingressus est. Qui oppidanos omnes & Croienses publice de fortitudine, fide, & constantia plurimum commendans, maximis muneribus & præmijs donauit. Interim uero duo equites ex castris Barbarorum, qui in Tyranna castrametati erant, ad Scanderbegum uenerunt. Qui à ducibus & castrorum præfectis missi erāt, ut his relictis castris, equis, & impedimentis, uita tantummodo superstite abire concederetur. Timebant enim, ne Scanderbegus eis transitus, & itinera, qua transituri erant, occludi faceret, quo omnes trucidarētur. Ex quo statim Scanderbeg omnes principes & milites suos in concionem aduocauit, ut quid super hoc faciendum esset, decernerent, & sua capita proferrent. Qui omnes pariter hostem aggrediendum, & cum eo acerrime dimicandum exclamauerunt. Verum Scanderbeg eos sic breuibus allocutus est:

Oratio Epirensis ad principes, præfectos, & uniuersum exercitum.

Noui iampridem, Viri fortissimi, & commilitones mei, uirtutem: noui satis fortitudinem, & constantiam uestram, qua semper Barbarū acriter perterruistis, debellastis, in fugam cōuertistis. Neq; uereor hodie uobis animum deesse, hunc quoq; hostem, quem in cōspectu habemus, expugnatum à uobis, profligatumq; iri. Sed animaduertendum est, Milites optimi, animo sępius reuoluendum sapientis illud: In tranquillo tempestatem aduersam optare, dementis esse: sanioris uero, quauis ratione ei occurrere, cum tempus aut necessitas urget. Deus cœlitus nobis victoriam sine ferro, sine pugna, sine cæde demisit. Vrbs ab obsidione liberata est. Ballabanus hostis noster, qui tot mala ædidit, & indies minabatur nobis, extinctus est. Exercitus eius fugam arripuit, sumus in pace, sumus in quiete, omnia arrident. Cur bellum q̄æramus? Cur aduersam exoptemus tempestatem? Cur fortunā cæcam, & incertam tentemus? Nostis enim milites, q̄ inemendabilis, q̄ incorrigibilis sit Martis error. Nā alijs in rebus siquidem erratum est quidpiam, corripi tamen, emendariq; potest. At ucro post præliorum delicta, locus emendationi minime conceditur. Ex quo ueteres illi duces glorioſissimi non tam numerosos exercitus, q̄ armis eruditos esse uoluerunt. Dubius enim est pugnę euentus, incerti bellorum exitus, qui non in manu nostra, sed fortunę magis repositus est. Hostis semper timendus est, nunq; paruipendendus aduersarius, nunq; contemnendus. Quin & post consumatum bellum, post cōsequutam uictoriam non minori, q̄ in principio diligentia utendum est. Neq; unq; cum hoste temere confligendum, aut pugnandū. Quare si nos bellum cum hoste hoc, quem in oculis habemus, experiri uoluerimus, si fortunam tentabimus, salutem & rem nostram, quæ iam in tuto, & in portu est, in summo (quod absit) discrimine & periculo adducemus. Cohibete itaq; impetum istum, inhibete animi feruorem, satis uictoriæ est adeptū. Multum iam de hoste triumphauimus, contenti esse debetis tot cędibus,

tot cladibus

tot cladibus de hoſte ſumptis, tantisq; afflatibus fortunæ, qua ſemper tã obſequenti uſi eſtis. Videtis præterea has Barbarorũ copias innumeras, ac penè infinitas, neq; eſt hominum certe colluuies, ſed eximius flos atq; robur uniuerſi Mahumetis exercitus, uiri electiſſimi, fortiſſimiq;, bello accincti atq; inſtructi, neceſſitate præterea armati, quę ultimum telum, ac maximum eſt, nihil præter pugnam cupientes, quo uindictam de morte Ballabani ductoris ſui, & aliquid prędari facinoris ad Ottomanum principem perferant, atq; reportent. Simulant enim Barbari (mihi credite) ſe nobis dedere uelle, fingunt timorem, & pauorem. Noui cõmenta & fallacias eorũ, noui inſidias, dolos, & fraudes, in quibus maxime huiuſcemodi hominum genus ſemper uerſatur. Nihil profecto magis q̃ pugnandi copiam expetunt, q̃ ex nobis ultionem ſumere. Itaq; milites cauendum (ſi fieri poteſt) cum his bellum committere, fortunam tentare. Sed age nihil ſit doli, nihil fraudis, rabidi ferè ſunt omnes, ſpe omni deſtituti, ignominiæ cladisq; pleni. Omnia timentes nihil timent. Nihil periculoſius, q̃ cum eis manus conſerere, quibus unà tantum ſalus eſt, nullam ſibi ſalutem ſperare. Audacter dimicat, qui nihil ſibi reliquit, nihil in ſpem ponit. Quid & ſi omnes illos uel deleamus, uel in fugam conuertamus, & non iſtud ipſum ſine malo ueſtro, ſine naufragio, ſine cruore, ſine uitæ diſpendio. Omnis ea uictoria eſt mihi luctuoſiſſima futura. Quas ob res Milites amantiſſimi, ſi me audieritis, ſi conſilia mea capeſſeritis, profecto ſine pugna, ſine ferro eos ſuperabimus. Laborant enim Barbari rerũ omniũ penuria, & maxime re frumẽtaria, ſine qua exercitus abſq; ferro uincitur. Occludamus uias, & itinera, ne quicq̃ ſubſidij, commeatusúe quoquo modo ad eos perueniat. Nos interim urbem noſtram Croiæ fortiſſimo milite, omniq; præſidio cõmuniemus. Hi uero ſic occluſi & obſeſſi fame teterrima omnino peribunt, & funditus ſine ferro, ſine pugna euertẽtur.

His à Scandercego dictis, militum animi oratione eius ſedari minime potuerunt, quin audaciores, ferocioresq; in hoſtem effecti, magisq; in furorem uerſi, atq; magis elati, excitatiq; ſunt. A quibus ingens poſtea tumultus, ſtrepitus, & clamor undiq; exoritur, et per omnia caſtra exclamatum eſt: In hoſtem omnino fugientem, & iamiam profligatum intrepide eundum, & in eum acerrime irruendum. Nec Scanderbego principi, qui iam hoſtem timere oſtendit, in hoc parendum eſſe, quandoquidẽ ex acerrimo bellatore cunctator factus, arma uiris ad arma natis, & arma frementibus uelit auferre. Et Imperator exercitui, non exercitus ipſi Imperatori deſit. Quorum uis & impetus uix à ducibus & caſtrorum prędectis inhiberi cõprimiq; potuit. Quibus permiſſum eſt, ut cum primum urbs Croiæ frumento, commeatuq; communita fuiſſet, hoſtem ex animi ſententia inſequeretur, eiusq; caſtra aggrederetur. Mandauerat autẽ Scanderbegus, ut tranſitus, uię, & itinera Barbaris occluderentur, ne per tranſire poſſent, neq; ad eos commeatus, aut ſubſidium aliquod comportaretur. Interea dum Scanderbegani milites triduo circa urbem commu-

niendam ſedulo inſtarent, Scanderbego nunciatur Barbaros, qui in Tyranna caſtrametati fuerant extrema fame compulſos, inde caſtra nocte illa ſigno ſecundę uigiliæ, per quod tempus mortales ſomno altiſſimo prę muntur, clam amouiſſe, necꝫ tamen cuſtodias fallere potuiſſe, ſed maximam cum eis atcꝫ incolis pugnam commiſſam tandem ſibi ferro iter aperuiſſe, ingenti tamen ſuorum clade, & cæde, & maxima impedimentorū amiſſione diſceſſiſſe. Quo audito, Scanderbegani milites locis omnibus frementes ægre tulerunt, & maxime de Scanderbego conqueſti omnem in eum culpam reiecerunt, quod Barbarus impune euaſiſſet. Quibus tandem multis illecebris & donis placatis, Scanderbeg uniuerſam obequitans prouinciam, Turcaica & Barbara præſidia, quæ illic aderant omnia aut cepit, aut trucidauit. Poſtcꝫ uero uniuerſa prouincia pacata, tranquillaqꝫ reddita eſt. Scanderbeg ſocijs multum collaudatis, muneribuscꝫ illis quampluribus exhibitis, omnes à ſe ſereno, hilaricꝫ uultu dimiſit. Qui Barbarorum præda onuſti, læti alacrescꝫ domum reuerſi ſunt. Ex quo inſignis ille annus, & lætus Scanderbeganis fuit.

MARINI BARLETII SCODRENSIS SACERDOTIS, DE VITA ET GESTIS Scanderbegi Epirotarum Principis, Liber Tertiusdecimus.

Dolor & conflictatio Ottomani principis, ex morte Ballabani, & diſſolutiõe obſidionis Croiæ

MISSA IMPRAESENTIARVM SCANDERBEGA na re, quę ſatis florida, ſatis iucunda & tranquilla erat, ad Mahumetem principem me conuertam, qui recenti Ballabani præfecti ſui interitu, & fœda ſuorum fuga, & ſtrage uehementer indoluit, afflictans ſe, & macerans ſupra modum, quod obſidio urbis Croię diſſoluta eſſet: & quomodo ipſe de tanta ignominia aduerſus Scanderbegum ſe ulciſci poſſet aſſidue cogitabat, animocꝫ dies, ac noctes uoluebat. Statuit tandem, ut coacto undicꝫ ingenti ualidocꝫ exercitu, ipſe iterum in Epirum contra Scanderdegum rediret. Quo audito Scanderbegus delectum accuratiorem cꝫ ad alia bella unquam habere ſolitus eſſet, fieri iuſſit, & omnia loca & urbes pręmunijt atcꝫ firmauit. Peracto igitur anno, expectato ueris tempore, quod expeditionibus eſt magis aptum, quo cuncta in campis germinantia rident, ipſe innumeris copijs, uario tormentorū genere, artificibuscꝫ in omni arte perituſſimis in Epirum proficiſcitur. Qui ut primum uenit, in quadam lata & ampla planicie, quam incolæ Sauram appellant, prope Scombinum flumen caſtrametatus eſt, ubi princeps Hyaranites Cominatus Scanderbegi ſocer præerat.

præerat. Eaq; tempestate Ottomanus quodam in angulo iuxta populos qui Iates, Bratescosagni, Cherabi, Buserfechi, & Sopotani dicti sunt, urbem Valmorum iamdudum à Gallogræcis, & Barbaris funditus euersam, quam nunc nostri ciuitatem nominant, instaurauit, atq; reædificauit, qua fortissimo milite, omniq; præsidio munita, firmataq; castra sua inde ammouens ad urbem Dyrrhachinam expugnandam profectus est, putans illam ex improuiso immunitã, imparatamq; adoriri, sed eum sua fefellit opinio. Nam tum Veneti ipsi, tum Scanderbegus princeps tam terrestri, q; maritimo milite omniq; præsidio eam munierant, à qua Ottomanus princeps cum multa cæde suorũ turpiter repulsus atq; reiectus est. Cęterum eo impræsentiarum omisso, pauca de laudibus huius urbis in medium afferre decreui. Dyrrhachium, quod prius Epidamnum dicebatur, urbs est Epiri, ab Epidamno quodam (ut nonnulli uoluere) iam primum condita, à quo & nomen assumpsit. Huius ex filia nepos Dyrrhachus nomine portum adiecit, quod Dyrrhachium appellatũ est. Verum ut alijs placet, Dyrrhachium urbs Epiri maritima, est caput Taulantium, Pireorum, & Pratinorum, inter Lyssum & Apolloniam posita. Quæ cum prius Epidamnum uocaretur, propter inauspicatum nomen (quia uelut in damnum ituris omen esse uidebatur) à Romanis postmodum Dyrrhachium est appellata, à Cheronesso in quo sita est sumpto uocabulo, à Corcyreis (ut quibusdam placet) condita, quam potius ab ijs instauratam dixerim. Nam hæc, si antiquissimis autoribus, & famæ credimus, inter cæteras urbes uetustissimas connumeratur. Cuius laudes & pręconia magna multaq; extant. Nam (ut inquit Lucanus) Dyrrhachium opus est non manufactum, sed natura munitum, in rupibus adeò altissimis positum, ut qui nauigant suspicientes mœnium altitudinem, non solum admiratione quadam, sed periculi timore attoniti fiant. Ea enim mari circumdata præruptis rupibus ab una parte qua collis est cõtinenti terræ coniungitur. Hinc portum habet tutissimum, cõmodissimumq;. Illinc campos latissimos, amœnissimosq;, agrum fertilem, & omnibus rebus copiosum. In ea sunt ædes sacræ, templa augusta atque magnifica. Ibiq; conspiciuntur imagines Regum, & Imperatorum. Ibi uisuntur antiquissima Principum monumenta. Ibi statua Adriani Cæsaris, seu potius Colossus ingens ex metallo conflatus, in æditum locum erectus est ad portam Caballinam septentrionẽ uersus. Arena prętera, siue Amphiteatrum mira arte ingenioq; constructum. Muri urbis munitissimi, turribus, alijsq; insignibus operibus ornati, decoratiq;. Spectãda quoq; ea ciuitas est maxime in maritimarum specie, salinarũ, ac mercium cõmoditate. Hęc est Dyrrhachina urbs illa, quę Romanum uidit Senatum, ac perbenigne suscepit ciuili sanguine, atq; intestinis bellis non insignis minus, q; infœlix. Quę demum qualis quantaq; fuerit, ipsa ruina docet.

Epidamnũ Colonia propter inauspicatũ nomen à Romanus Dyrrhachium appellata, nam Epidamus urbs Macedoniæ à damno deduci uidebatur. Vide Pli. lib. 3. cap. 23.

Antiqua monumenta in Dyrrhachio

Postquam igitur Mahumetes à Dyrrhachinis tam male habitus est, & omnis eius conatus in irritũ ceciderũt, credidit Scanderbegum urbis

Abscessus Mahumetis ab urbe Dyrrachiana.

præsidio adesse, propterea quod milites eius plerosq; ibi esse nouerant. Quare retrocedens ad urbem Croiæ ire contendit, eamq; in modum coronę undiq; cinxit, & primum petijt ab oppidanis, ut urbem, seq; in eius potestatem traderent. Quibus etiam multa dona & munera promisit. Cuicum Croienses uarijs tormentorum, ac telorum generibus respondissent, postea erumpentes ex urbe, acerrime cum eo decertarunt, uictoresq; cum gaudio & multis hostium cæsorum capitibus in urbem redierunt. Verū Scanderbeg, qui & ipse in campo cum suis aderat, qui nec latere, nec quiescere nouerant, Barbarū impune ire non permisit. Nam eius castra aggressus, die noctuq; eum infestabat, uarias cędes et damna ei inferens, adeò quod Mahumetes animaduertēs, nihil se aduersus Scanderbegum proficere posse, inde discessit, & locū quendam ad littus Adriatici maris nō longe à Dyrrhachio positum petijt, qui nunc ab incolis Caput redoni dicitur, ubi princeps Scanderbegus nuperrime urbem, quam Chiurilum appellauit, ponere cœperat. Quam quū Ottomanus nondum habitatā, nec perfectam reperisset, funditus euertit. Dehinc ad expugnationē quorundam populorū Scanderbego subditorū accessit. Scanderbeg aūt assidue illum infestando sequebatur, qui montana etiam & aspera loca incolebant, cum die noctuq; assidue lacessebant, à quibus cędę, & ignominia maxima affectus inde discessit. Ad extremū uero desperata de Scanderbego uictoria (qui prius omnia munierat atq; firmauerat) relicta Albania & Epiro, mœstus ac tristis turpiter discedens, Bizantium unde uenerat petijt. Post cuius discessum illico duo ex suis præfectis, Ali, & Aias uenere, missi ab ipso ad tutādos duntaxat, saluandosq; fines suos, ne à Scanderbeganis infestarentur, quos nullatenus ad bellum prouocarēt. Qui cum primum uenere, Barbara arte usi, quo Scanderbegum in suam attraherent amicitiam, sibiq; conciliarent, multa xenia, dona & munera ad illum, clam admodū ab Ottomano facere fingendo, miserunt. Quibus Scanderbeg, quo animi sui magnificentiā cognoscerent, & ne à Barbaris gratitudine atq; beneficijs superaretur, pulcherrima uicissim munera dedit. Interea uero Scanderbeg iussit undiq; delectū fieri, ut maximo coacto exercitu ad urbem Valmorum expugnandam, quam nuper Mahumetes fundauerat, proficisceretur. Morbo tamen graui implicitum (prō dura fati potentia) ab ea expeditione eum fortuna subtraxit. Nam quum uniuersam prouinciam ad recensenda capita obequitasset, & Lyssum tandem peruenisset (ea enim urbs Veneto imperio parens, Scanderbego peculiaris, & perchara erat) ut ibi socios & confœderatos ad concilium congregaret, in grauem incidit febrem. Vnde morbo indies inualescente, magis timens sibi, & iam extremum uitæ tempus aduentasse ratus, omnes socios & principes, qui ad eum uenerant, conuocari iussit. Præterea Venetorum etiam legatos, quibuscum maxima erat necessitudine atq; beneuolentia deuinctus, ad hæc duces suos, & castrorum præfectos, omnesq; sic benigne alloquutus est:

Barbari & Scanderbegi munera mutua.

Lyssa Veneto rum urbs.

Summam

Summam ueramq; uirtutem atq; religionẽ, Principes optimi, uosq; Commilitones amantissimi, esse arbitror, Deum summum optimumq; imprimis iuste, sancte pieq; uenerari, colere, obseruare: Dehinc patriam, remq; publicam, in qua natus quisq; educatusq; est, non amare solum, tutari, semperq; pre oculis habere, sed etiam ad sanguinem usq; protegere, atq; conseruare. His enim omnibus, qui hoc faciunt, propriũ in cœlo locum diffiniuere sapientes. Quæ quidem omnia, quæ semper mihi cordi fuerint, ad eaq; omni ingenio, totisq; uiribus contenderim, Deum imprimis, uosq; optimos mihi testes adduco. Iam trigesimus peractus est annus, commilitones mei, quod impias atq; nepharias Amurathis Turcarum principis manus euasi, & in regnum meum auitum ac paternum confugi. Ex quo bella assidua, cum pro rei totius nostrę tutela, tum Christianæ Reipublicę dignitate aduersus perfidam gentem, & Ottomanam rabiẽ gessi semper, atq; sustinui, omniaq; propicio Deo fauste, fœliciter, & ex animi sententia cesserunt nobis, nec uictum unq; iusta acie, aut profligatum me Principem & commilitonem uestrum, sed uictorẽ semper de hoste (liceat hoc & mihi dicere) excepistis: neq; memini unq; me plusquam semel sagitta in pede dextro à Barbaro quodam ictum fuisse, quem illico in totius exercitus conspectu obtruncaui, caputq; eius cruentum ante pedes uestros proieci. Aliâs quidem nunquã (ut nostis) membra hæc, corpusq; meum tot bellis, tot periculis expositũ uel ferrum hostile sensit, uel uulnere aliquo indoluit. Nunc uero (sic rerum humanarum ordine procedente) reuoluto tertio & sexagesimo ætatis meę anno, iam in senium uergens, Ecce ò socij, ecce cõmilitones chariſſimi, morbo graui correptus, & totus naturali uirtute, & robore destitutus, iamiam deficio. Sentio iam commilitones mei, sentio inquam, diuina sic iubente prouidentia, qua cuncta constare regiq; non immerito fatemur, deposita fragili hac, mortaliq; sarcina ad alia loca concedendum, uitæq; huius breuitatem, atq; erumnas, cum ijs quę uera sunt commutandum esse mihi, neq; cogitatio me hęc, aut necessitas potius (Deum testor) aliquo modo perturbat. Non inuitus iugum hoc subeo, quod nascentibus nobis fata dedere. Nihil dolendum est, nihil ingemiscendum, quod præter legem non patimur. At ea sumus lege nati, ut omnes in hac mortalitatis necessitate positi simus. Scio autem, quod omnibus necesse est, id ne miserũ esse uni potest. Reddenda est tandem terra terræ, obtemperandum naturæ, restituenda æterna hæc, immortalisq; anima, cœlestisq; spiritus illi, qui tradidit, commodauitq; nobis. Neq; tamen hanc moriendi sortem idcirco ita æquo nunc animo subeo, amplector, ô socij & commilitones dulcissimi, quo pericula illa fugiam, labores euitem, erumnis me abstraham, in quibus hucusq; pro Christianæ Reipublicæ dignitate & fide annos omnes exposui, & uitam peregi, quippe quũ & plura, & maiora semper pro ea subire paratus sim. Sed uideo, uideo iam hanc esse diuini numinis uoluntatem, sentio Deum, clareq; perspicio, cui omnino est parendum,

Testamentum & uerba, quibus Scanderbeg ad suos duces & præfectos castrorũ usus est.

Scanderbeg uixit annos 63.

ut ex hac terrena fece, ac infœlici ergaſtulo tandē recedam. Satis prætereā naturę indulſi, uix iam ſatis, & quem dederat curſum fortuna, peregi. Verum antequam & ſpiritus me, & uos ipſe deſeram, atq; relinquam, illud occurrit imprimis, de quo uos alloquendos, ac commonendos putaui, ut ſolitus ſum ſemper, dum per melioris ętatis annos integrum fuit mihi, ut Chriſtianæ Reipublicæ, ac Catholicæ fidei ſalutem atq; dignitatem, ſicut pro ea hucuſq; uiuente me tanto omnium Chriſtianorum principū fauore & admiratione ad extremum uſq; ſpiritum elaboraſtis, inſudetis, ita impoſterum mortuo quoq; unam ſemper in animis, unam præ oculis habeatis. Hababitis autem (mihi credite) facillima ſemper omnia uobis, fœliciſſimaq;, ſi primum mutuam inter uos pacem & concordiam, qua uel minima quæq; maxima fiunt, fidemq; atq; beneuolentiam inuicem ſeruetis, omniaq; ſemper infra commune bonum, & utilitatem publicam ducetis. Nullum eſt enim tam potens, ualidumq; imperiū, quod nō corruat quandoq;, atq; dilabatur, ubi mutuis odijs atq; diſſidijs præbeas locum, ubi priuatam utilitatem, propriumq; commodum publico bono anteponas. At uero ſi concordes inuicem & coniuncti eritis, neq; hoſtis ullus, neq; aduerſarij impetus obeſſe poterit uobis: regna, imperiaq; ueſtra durabunt, ſemper permanebunt: populos, gentes, uxores, liberos, fortunasq; ueſtras, in quiete, & fœlicitate perpetua collocabitis. Non Ottomani rabiem, non Barbarum furorem timere poteritis, non doli eius artes, uel inſidiæ aduerſus uos quicquam proficient, qui ut uos, uiresq; ueſtras ſeparet atq; ſeiungat, dies noctesq; molitur atq; laborat, quo ueſtrum unumquenq; ita ſeorſum, ſigillatimq; oppreſſum, ex animi ſui uoto deleat atq; euertat. Præter hæc, ſocij & milites fortiſſimi, Iohannem filium meum, quo maiore poſſum ſtudio, diligentia, cura, commendo uobis, fideiq; atq; uirtuti ueſtræ dedo atq; trado. Qui propter ætatem infirmus, & balbutiens ferè adhuc, neq; ad prævidendam, neq; ad propulſandam calamitatem eſt ſatis idoneus, ne feræ & rabidi tigrides eum deuorent atq; dilanient, ne Mahumetes perfidus, & communis hoſtis illum, regnumq; eius opprimat (ad quod ſemper anxius eſt) & ei rabido atq; cruento ore omni tēpore inſidiatur. Et obtinebit (prò dolor) obtinebit, opprimet miſellum, ni uirtus ueſtra, armaq; eum protexerint, atq; conſeruauerint. Quod primum enim ſentiet truculentiſſimus Tyrannus me ab humanis ademptum, non ſtabit uel temporis momento, aduolabit quàm ociſſime, tanquam rabida belua, ut tot mala, tot clades, tot iniurias à patre acceptas, in paruulo infœlicięq; filio ulciſcatur, atq; reſarciat, ędatq; in eo (heu me miſerum) omnia efferaciſſimi animi, atq; crudelitatis exempla. Amplectimini igitur ſocij & commilitones amantiſſimi, rem & imperium eius ea fide, ea diligentia, qua ipſe cuncta commoda & ornamenta ueſtra (ſi uera fateri uelitis) omni uitæ meæ tempore ſum amplexus. Qui non mihi uixi ſolum, ſed uobis omnibus, liberisq; ueſtris, itaq; laboraui, inſudaui, ut neq; dies, neq; noctes á laboribus, & uigilijs

Scanderbeg moriturus, filium ſuum Iohannem commendat.

gilijs ceſſarem. Non ocio, non quieti ſuperfuit mihi tempus aliquod in uniuerſa uita, non locus certus, non tempus cibi, ſomniue ſumendi fuit unquam, noctes pares diebus inſomnes ducebam. Cura & incolumitas regni, & imperij ueſtri nō minus cordi mihi, quàm propria erat. In quos (Deum teſtor) ut nunc ſaltem, poſtquam in hunc incidi ſermonem, animum meum aperiam uobis, nihil unquam fraudis, nihil doli aut feci, aut machinatus ſum. Vosq; non ut milites, ſatellites, aut miniſtros, ſed ut ſocios, & fratres ſemper habui, & dilexi. Nemo ueſtrum à me unquam (quod meminerim) non modo manu uiolatus, ſed ne uerbo quidem inclementiori appellatus. In caſtrenſi cura, & labore, in militari officio, in excubijs, in uigilijs nunquam uobis inferior eram, ſed tanquam unus ex commilitonibus me habebam, & facta mea, nō dicta ſequi uolebam, nec diſciplinam modo, ſed exemplum à me peti. Nullum unquam laborem, nullum diſcrimen aut periculum recuſabam, ſiue aliqua ſimulatione, aut tergiuerſatione fugiebam. In hoſte aggrediendo (abſit inuidia uerbo) inter primos uerſabar: è prælio & pugna cum ultimis redibam. Exuuias & hoſtium ſpolia, prædasq; Barbarorum uobis imprimis impartiebar, diuidebamq;, nihil mihi de his retinebā. Regnum, imperium, fortunas, mea denicq; omnia communia faciebam uobis. Nihil proprium erat mihi, aut certum, nihil diuiſum à uobis, nihil ſeparatum. Nunc commilitones chariſſimi, ecce morior, ecce uos defero. Quare rogo omnes, obſecroq;, ut hanc fidem, beneuolentiam, charitatem, quam in me uos uel nullo temporis momento deſiderare potuiſtis, eam in Iohannem filium, regnum & imperium eius ultro exhibeatis, atq; impendatis, quem ego effigiem, atque imaginem meam, uicarium pro me uobis do, dicoq;.

Scanderbeg loquitur filiū morituru.

His dictis, continuo ad ſe filium ſuū aduocans, ſic blandis uerbis commonendo eum alloquitur: Fili mi Iohannes, fili mi, ecce iam morior, & te infantulum atq; tenellum relinquo. Equidem tibi ego regnum, & imperium trado firmum & ſtabile, ſi bonus eris: ſi uero malus, debile & imbecille. Stude igitur fili mi, innitere, ut bonitatem & uirtutem ſolam rebus cæteris omnibus anteponas. His enim & teipſum conſeruabis, & regnum, atq; imperium tuum, non tranquillum ſolum, & quietum efficies, ſed augebis quotidie, in maius proueches, atq; illuſtrabis. Verum quia nunc per ætatem impotens es fili, neq; idoneus ſatis ad habenas imperij tui ſuſcipiendas: præterea ſunt hoſtes undique tibi, ſunt feræ peſſimæ, quæ te continue deuorare, atque dilaniare ſtudent. Eſt enim Mahumethes ille Tyrannus communis omnium Chriſtianorum hoſtis, qui, ſi modo fili mi ita paruulus & infirmus paterni regni tui curam ſuſcipias, te omnino opprimet, atque euertet. Ideo animę mi quamprimum oculos paternos contexeris atq; compreſſeris, & corpus meum tumulo tradideris, confeſtim cum matre tua in Dauniam trajicito, & ad urbes, ciuitatesq; tuos q̄mature properato, ibiq; uſq; ad puberes annos morā trahito, quoad imperij tui regēdi gubernandiq; idoneus efficieris.

Postquam uero adolcueris, Venetum adeas imperium, ut tibi regni tui auiti et paterni sceptrum reddat, atq; restituat. Sub cuius nunc tutela atq; regimine illud relinquo, fideiq; committo, ut curam illius gerat, ab hoste protegat, tibiq; seruet. Manent enim sic inter me & Venetos fœdera, sic leges, pacta, & conditiones initæ sunt, ut regnũ tuum ab hostibus & inimicis tueantur, tibiq; seruent, atq; in eo te, cũ aptus ad id muneris fueris, reponant. De quorum fide & diligẽtia in rebus tuis nihil dubito, cũ soli sint Veneti inter cęteros Christianos principes (pace omnium dixerim) qui cũ grauitate, prudentia, & rerũ gestarũ magnitudine nemini cedant, tum fidei maxime & bonitatis præstantia imprimis amãdi, obseruandiq; sunt. Quod ego toto imperij mei, & uitæ tempore, in omni actionum genere, tantis rerum experimentis unus melius, q̃ alius quispiam cognoui, comprobaui, & expertus sum. Qui & socij mihi, ac confœderati, locoq; charorum parentum semper fuere. Eosdem tibi igitur fili parentes, eosdẽ principes, cosdem tutores relinquo. Ab eorum monitis, consilijs, præceptis, nunq̃ discedas. Soli sunt Veneti patres iustissimi, sanctissimi, Catholicę fidei & religionis tutores assidui, pupillorum, uiduarum, & omnium imbecillium, ac miserarum personarum protectores. Adeò præterea charissimi mihi, ut res eorum & imperium, curæ mihi, cordiq; perinde atq; meum semper extiterit. Tanta nostra in eos fides, & beniuolentia, ut urbium, ciuitatumq; suarum ius atq; arbitrium in manu mea omni tempore reliquerint, commiserintq;, easq; ita (propicio Deo) dum licuit mihi maxima semper fœlicitate tutatus sum, & ex animi eorum sententia conseruaui. Itaq; fili mi tutus esto, & sub eorum umbra atq; tutela securus ui uito, ad eosq;, quum ætas tua patietur, hilaris, & intrepidus accede, quia in sedem te uel cupide reponẽt. Vrbes ciuitatesq;, regnum, & imperium perbenigne reddent tibi, atq; restituent. In quo, si bonus & fidus eris, ab omni hostium ui & impetu, ab armis & telis aduersariorum protegent te semper, illudq; tibi incolume seruabunt, utpote qui principes potentissimi, sapientissimi, terra mariq; inuictissimi, nullũ socium sibi fidum, nullum amicum deserunt aut destituunt, neminem fraudant aut circumueniunt unquam. Quum uero fili mi in regnũ tuum pacatum & tranquillum reuersus sederis, illius q̃ curam & regimẽ susceperis, iusticiam imprimis cole, quæ omnium uirtutum apprime est clarissima: æquitatem seruua, faciei pauperis, diuitis, & potentis nullo habito discrimine, in omnibus modestia & temperantia utare. Regnum tuum amicitia uallato, stabilitoq;. Nam neq; thesauri, neq; exercitus sunt præsidia regni, uerum amici, quos neq; armis, neq; auro habere queas, officio & fide parantur. Quare extat diuina illa Philippi patris in Alexandrũ regem obiurgatio. Quæ te fili ratio in hanc tam uanam spem induxit, ut eos fideles tibi futuros existimares, quos pecunia ad amorem tui pellexisti, à charitate istud præstatur. Veluti enim terra ista hunc solem, quem uidemus, maxime desiderat, ita uita humana amicitia plurimum indiget. Comparabis igitur

Venetorũ laus

Præcepta pro Principe formando.

Amici præsidia regni sunt

Philippi uox in Alex. regẽ.

fili cuncta

fili cuncta hæc, comparabis (mihi crede) deuinces, tibi obligabis omne hominum genus, si præcepta mea seruaueris. Quum sola quippe humanitas, sola beneficentia sit, quæ Deo gratæ, hominibus acceptæ, tutæ ubiq; & extra periculum positę, mirabiles in omnium animis sui amores generant, & cæteras facile superant uirtutes, ac longo post se interuallo relinquunt. Solę uel singulari sapientum testimonio atq; consensu, cũ omni hominum genere, tum principibus maxime necessariæ, habent enim omnium ingenia in sua manu, possident omnium animos in sua potestate. In arduis demum & aduersis fortis esto, fili. In secundis uero & prosperis fœlicem fortunam uirtute moderaberis, atque domabis. Mollis quietis, atque effœminati ocij impatiens esto, inde enim mala omnia proueniunt. Fomes omnium malorum ocium est. Milites tuos ignauia, uel desidia tabescere non permittas, sed laboribus, uigilijs, sudoribus assiduis exerce, eos tamen non ut ministros, sed ut socios & commilitones tractes. In Castrensi labore, & cura militari, non Imperatorem te tantum, uerumetiam militem exhibeas. Delicias maxime abhorre, luxuriam fuge, quibus fortissimi etiam & robustissimi uiri molles, effœminatiq; fiunt. Seueritatem quoque nimiam, & crudelitatem, quæ proprie ferarum est, euitato. In laboribus patiens, & periculis intrepidus esto. Rerum uicissitudinem, & uarietatem, fortitudine, atque prudentia moderare. Molestiorem fortunam ita feras, ut cælato, dissimulatoq; uulnere, nihil habeat hostis, quod de te glorietur, nihil quod calamitati tuæ insultet. Quid enim minus est constantis, & recti Imperatoris, quàm cuius animi motum uultus detegit. Barbarorum insidias præter cætera, in quibus maxime huiuscemodi hominum genus uersatur, ut fugias semper præ oculis habe. Fuge perfidiam, fuge dolos perfidæ gentis, contemne amicitiam, abominare societatem, & beneuolentiam nefandissimi Tyranni, sperne munera, blanditias, & promissa eius, ne, dum allicere cupit, & incautum te opprimat, & in æterna mala detrudat. Ideo consiliarios tibi notos, fidos, charos, omni tempore adhibeas. Hæc sunt, lux mea fili mi, præcepta & instituta, quæ ipse à parente meo haud pœnitendo magistro accepi, & didici, quibus delectatus sum semper: his me instruxi, his edocui, his ętatem, & uitam omnem formaui, ex his deniq; fructus maximos cepi. Igitur ut ea nunc tu quoq; teipsum doceas, amplectaris, imbibas, obserues te maxime hortor, admoneo, & (si pateris) parens, parens inquam rogo, oro, obsecroq;.

Laus humanitatis & beneficentiæ.

Ocium fomes omnium malorum est.

Quales consiliarij.

Dum hæc Scanderbegus dixisset, interea rumor ingens per uniuersam urbem excitatur, tumultusq; repens ex agris allatus pronuncio fuit, Turcas iam adesse, agros uicinos percurrisse, incendisseq;. Quo audito Scanderbegus, & si in lecto graui laboraret morbo, tamen animum illum pristinum, & inuictum, spiritus illos uiuaces. & Martiales comprimere, aut cohibere nequiuit. Quum è lecto assurgens, mem-

Irruptio Ahmathi Turcarum præfecti, cũ 15. millibus equitũ in agrũ Scodrensem.

gens membris iam uacillantibus,& tremebundis arma,clypeumq; suum peteret,& equum sibi sterni iuberet,ita uegetum ingenium in uiuido pectore uigebat. Sed quum membra eius iam uiribus & uigore suo destituta,debilitataq; fluitarent(heu bone Deus, quis est tam excelsus & sublimis,quis tam strenuus etiam & fortis, non dicam humilis, & debilis,ac imbecillis,qui mortem effugere possit?) procidens in lectum,ad milites conuersus,hæc uerba inquit: Egredimini,egredimini milites in hostes & Barbaros,præite,præite me,quia uos statim sequar. Quorũ nonnulli equites urbem egressi,ad castra Barbarorum peruenerunt, qui Scodrensem agrum deprædati,iuxta torrentem qui Clirus dicitur, prope urbem Scodræ castrametati fuerant. Venerat enim Ahamathius præfectus cũ xv. millibus ad agrum Scodrensem depopulandum. Quos ut Barbari uiderunt,Scanderbegum adesse arbitrati, cõtinuo undiq; castris tumultuantibus,trepidantibusq;,relicta maxima parte prędę,per aspera & ferè inuia nocturno tempore aufugerunt: erat enim mensis Ianuarij,niuesq; totam tellurem cooperuerant. Qui quum per ardua, & montium cacumina transirent,à regulis et incolis,qui ea loca inhabitabãt,oppressi sunt, qui funestam eius populationem,& cruentam prędam fecerũt. Nam plures fuere capti,multi cæsi,prędam ferè omnem amiserunt. Scanderbegus uero eadem nocte,qua Turcaicus & Barbarus exercitus aufugit, post sacram confessionis pœnitentiam, cæteraq; Ecclesiastica Sacramenta qua decet ueneratione percepta,continue se animumq; suũ Deo maximo tradens xvi. kalend. Februarias, Anno Domini mill. cccclxvi. extremum diem suum obijt. Fertur igitur Scanderbegus lxiij.annos natus,xxiiij. sui imperij anno è uita migrasse. Auguratus est autem Scanderbegus prima auspicia imperij sui quarto kalend. Decembris,anno eiusdem Domini mill. ccccxlij. Quem Lechas Duchaginus regulus Epirota,de quo superius mentio facta est,cum mortuum conclamari audisset, in publicum se proripuit,mœstoq; uultu,& uoce confusa,barbam sibi euellens & capillos: Concurrite,concurrite, inquit,reguli omnes & principes Albanĩ. Hodie claustra Epiri & Macedoniæ perfracta sunt. Hodie præsidia & mœnia nostra corruerunt. Hodie robur omne & uires nostrę defecerunt. Hodie sedes & imperia nostra cõllapsa sunt. Hodie omnis spes nostra cum hoc homine penitus extincta est. In eius quoque obitu equus quem ipse equitabat cum pugnaturus esset,ferus,rabidus, & indomitus factus est,ita ut nullum amplius dorso suo perpeti uellet, qui paulopost extinctus est. Sepultus autem est Scanderbegus in urbe Lyssi in ecclesia maiori diui Nicolai,cuius exequiæ & feriæ more maiorum ingenti pompa,luctuq; militum suorum,& omnium Principum & Ducum dolore maximo,patrio ritu,deductæ sunt. Eoq; loco ossa eius reposita in pace quieuerunt,quoad Mahumetes Turcarũ Princeps in Albaniam & Epirum ad oppugnandam urbem Scodræ uenit: de qua oppugnatione siue expeditione iam in alio libello quem ædidimus, diffusius scripsimus.

De morte Scãderbegi.

Locus sepulturæ.

Alius liber de oppugnatione Scodræ.

Quo tem-

Quo tempore Turcæ & Barbari potiti urbe Lyſſi, corpus Scanderbegi ſummo deſiderio repertum de tumulo extraxerunt, & quem tantopere uiuum reformidabant, & ad eius tantum auditū nomen fugiebant, mortuum, & iam diſſolutum (neſcio an id diuiuna diſpenſatione factum ſit) uidere ſummopere cupierunt, ne dicam uenerari, & adorare oſtenderūt. Nam omnes quidem ita ad eius cineres oſſáq; certatim confluebant, ut fœlix, & perbeatus is fore exiſtimaretur, qui ea uidere & tangere, fœlicioráq; tamen, qui minimam ex illis particulam uendicare ſibi poſſet, quam alij argento, auro alij recondere atq; exornare faciebant, & ad collum appendebant ſibi, tanquam rem diuinam, ſanctam, & fatalem, & ſumma ueneratione ac religione obſeruabant, exiſtimantes illos omnes, qui eas ſecum reliquias ferrent, conſimili quoq; fortuna & fœlicitata in uita uſuros eſſe, qua ipſe Scanderbegus à Dijs immortalibus impetrata, ſolus ex omni hominum memoria dum uiueret, ſemper uſus eſt.

felicitate

FINIS.

ARGENTORATI APVD CRATONEM MYLIVM,

MENSE OCTOBRI, ANNO

M. D. XXXVII.

Digitized by Google

Hoſtibus haud tergo, ſed forti pectore notus.

AR

P

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

FINE

LEGATORIA
R. SALVARELLA
Via Val Sassina, 63
Tel. 899.223

Digitized by Google